

ƏDÜNYA ƏDƏBİYYATI

Min bir gecə

116(5)
1764

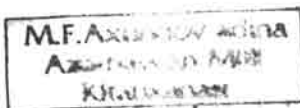
246830.

MİN BİR GECƏ

SƏKKİZ CİLDDƏ

VI CİLD

607-756-cı gecələr

“ŞƏRQ-QƏRB”

BAKİ

2007

*Bu kitab "Min bir gecə. VI cild" (Bakı, Azərnəşr, 1978)
nəşri əsasında təkrar nəşrə hazırlanmışdır*

Rus dilindən tərcümə edəni: **İbrahim Yaqubov**

Redaktoru: **Məhərrəm Qasımlı**
filologiya elmləri doktoru, professor

Rəsmlərin müəllifi: **Oqtay Sadıqzadə**

ISBN 978-9952-34-146-1 (VI cild)
ISBN 978-9952-34-140-9

398.2-dc22
Ərəb nağılları

Min bir gecə. Səkkiz cildə: VI cild.
Bakı, "Şərq-Qərb", 2007, 432 səh.

© "Şərq-Qərb", 2007

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
İLHAM ƏLİYEVİN
**"Azərbaycan dilində latın qrafikası
ilə kütləvi nəşrlərin həyata
keçirilməsi haqqında"**
12 yanvar 2004-cü il tarixli sərəncamı
ilə nəşr olunur və ölkə kitabxanalarına
hədiyyə edilir

Cudanın nağılı

Şəhrizad təzə nağılı danışmağa başlayıb dedi: “Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Ömər adlı bir tacirin üç oğlu var idi, böyük oğlunun adı Salim, ortancıl oğlunun adı Səlim, kiçik oğlunun adı isə Cudar idi. Tacir oğlanlarının üçünü də böyüdüb boyar-başar çatdırmışdı. Amma Cudarı o biri oğlanlarından çox istəyirdi; elə ki atalarının Cudarı çox istədiyi Salim ilə Səlimə əyan oldu, onların paxıllığı tutdu, Cudarı gözləri götürmədi. Ataları da görürdü ki, onların Cudarı görən gözləri yoxdur. Tacir çox qocalmışdı, qorxurdu ki, öləndən sonra qardaşları Cudarı incidərlər. Odur ki, bir neçə üləmə çağırdı, onlar

gələndə ailə üzvlərinə dedi: "Mənim pullarımı, mallarımı gətirin!" Elə ki onun pullarını, mallarını gətirib ortalığa qoydular, tacir üzünü üləmalara tutub dedi: "Camaat, bu pulları, bu malları şəriət buyuran kimi dörd yerə bölün". Var-dövləti bölüşdürdülər, ata oğlanlarının hərəsinə bir pay verdi, özünə də bir pay götürüb dedi: "Bax, bu mənim var-dövlətim, onu oğlanlarımın arasında tən bölüşdürdüm, daha onların nə məndə, nə də bir-birində heç bir şeyi qalmayıb; elə ki öldüm, onlar var-dövlət üstə bir-biri ilə dalaşmazlar, çünki hələ öz sağlığımda mirası onların arasında bölüşdürdüm. Öz payım isə arvadıma, bu uşaqların anasına qalacaq ki, o, heç kəsə möhtac olmasın, özü öz başını dolandırсын..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki altı yüz yeddinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, tacir pullarını, mallarını dörd yerə bölüb üç oğlunun hərəsinə bir pay verdi, bir pay da özü üçün götürüb dedi: "Bu pay da arvadıma, bu uşaqların anasına qalacaq ki, o, heç kəsə möhtac olmasın, özü öz başını dolandırсын".

Bu əhvalatdan bir az sonra tacir vəfat elədi, böyük qardaşla ortancıl qardaş ataları Ömər in gördüyü işdən razı qalmadılar, odur ki, Cudarın əlavə pul istəyib dedilər: "Atamızın pulları səndədir!"

Belə olanda, Cudarla qardaşları qazının yanına getdilər, ata öz var-dövlətini bölüşdürəndə şahid olan Allahın müsəlman bəndələri də gəlib öz gözlərilə gördüklərini, öz qulaqları ilə eşitdiklərini qaziya danışdılar; onda qazi belə bir hökm çıxartdı ki, qardaşlar bir-birini incitməsinlər. Bir-birilə çəkişdiklərinə görə Cudarın da, qardaşlarının da pullarının bir qismi əllərindən çıxdı; bir müddət qardaşları Cudara dəyib-dolaşmadılar, amma sonra yenə onu gözümçixdiyə saldılar. Onda Cudarla qardaşları yenə qazının yanına getməli oldular, bu dəfə də qardaşların xeyli pulları əllərindən çıxdı; xülasə, qardaşlar o vaxtadan bir-birindən qaziya şikayət elədilər ki, axırda pulları tamam əllərindən çıxdı, üçü də kasıblaşdı. Bundan sonra Cudarın qardaşları analarının

yanına gəlib onun başına it oyunu gətirdilər, pullarını əlindən aldılar, özünü də döyüb evdən qovdular.

Belə olanda, anası Cudarın yanına gəlib ona dedi: "Sənin qardaşların başına it oyunu gətirdilər, sonra da tutub pullarımı əlimdən aldılar". Ana bunu deyib onları qarğımağa başladı. Cudar anasına dedi: "Ay ana can, onları qarğıma, pis əməllərinə görə Allah onların cəzasını verəcək. Amma ana can, mən kasıblamışam, qardaşlarım da kasıblashıblar; çəkişmək pulun qənimidir. Gör mən neçə dəfə onlarla qazının hüzurunda dayanmalı oldum, bu işin heç birimizə fayda vermədiyi bir yana dursun, hələ üstəlik, atadan qalan var-dövlətimizin də hamısı əlimizdən çıxdı, özümüz də camaat arasında biabır olduq. Elə bilirsən, mən bu işdən ötrü bir də onlarla çəkişməyə başlayıb qazının yanına şikayətə gedəcəyəm? Yox, bəsindir. Sən mənim yanımda qalarsan, mən yeyəndən sən də yeyərsən; sən mənə duaçı ol, Allahın mənə də, sənə də rəhmi gələ, bir tikə ruzimizi verər. Onlardan əl çək, pis əməllərinə görə Allah özü onların cəzasını verər, qoy bu iki beyti deyən şairin sözləri sənə təsəlli olsun:

"İncidibse ögər səni bir axmaq¹,
Gözlə intiqamın dəmini ancaq.

İyrənc təhqirlərdən yaxanı qurtar,
Dağ dağı incitsə qisası çatar".

Cudar anasını o vaxtadan dilə tutub sakitləşdirdi ki, axırda anası razı olub onun yanında qaldı. Həmişə Cudar toru götürüb çaya, göllərə balıq tutmağa gedirdi. Bir gün on qazananda, ertəsi gün iyirmi, o biri gün otuz qazanırdı, pulları anasına verirdi, özləri də yaxşıca yeyib-icirdilər. Onun qardaşları heç bir peşənin sahibi deyildilər, əllərindən alver də gəlmirdi, odur ki, hər şeyi viran eləyən, yoxa çıxardan fəlakət onların başının üstünü almışdı. İki qardaş analarının əlindən aldıklarını da puç eləmişdilər, odur ki, lap dilənçi kökünə düşmüşdülər. Onlar hərdənbir analarının yanına gəlib ona yalvarır, ac-yalavac qaldıklarını deyirdilər; ana ürəyi rəhmlilə, odur ki, anaları onlara quru çörək verirdi, evdə axşamdan qalan xörək olanda oğlanlarına verib deyirdi: "Nə qədər ki, qardaşınız gəlməyib, çörəyinizi yeyin, çıxın gedin, yoxsa sizi burada görsə, qanı qaralar, mənə də acığı tutar, sizə görə mən də biabır olaram". Qardaşlar da tez-tələsik yeyəndən sonra çıxıb gedirdilər.

¹ Şeyrləri Ələkbər Ziyatay tərcümə etmişdir.

Günlərin bir günü qardaşlar yenə analarının yanına gəldilər, anaları gətirib onların qabağına xörək qoydu, qardaşlar yeməyə başladılar, elə bu dəmdə Cudar içəri girdi. Ana onu görən kimi pərt oldu, başını aşağı saldı, qorxdı ki, oğlu Cudar qəzəblənər, amma Cudar qardaşlarına baxıb gülümsündü, sonra da dedi: “Ay qardaşlarım, kefiniz kök olsun! Gör bu gün nə əziz gündür! Sizdən nə əcəb, belə əziz gündə mənə yad eləmisiz?” Sonra da qardaşlarını bir-bir qucaqladı, onlara mehribançılıq göstərib dedi: “Mən bilirdim ki, siz mənə intizarda qoy-mayacaqsınız, mənə görməyə, ananıza baş çəkməyə gələcəksiz”. Qardaşları da onun cavabında dedilər: “Ay qardaş, Allah haqqı biz sənə üçün darıxırdıq, amma aramızda olan o əhvalata görə yanına gəlməyə utanırdıq, ancaq biz gördüyümüz işə çox peşman olmuşuq. O əhvalat şeytanın işi idi, Allah-təala ona lənət eləsin, indi sən də, anamız da günahımızdan keçməsəniz, biz ömür-billah lənətə gəlmiş olacağıq...”

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki altı yüz səkkizinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: “Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Cudar evə gəlib qardaşlarını görəndə onlara dedi: “Xoş gəlmisiz!” Sonra da ucadan dedi: “Mənim ümidim, pənahım sizsiz”. Belə olanda, onun anası dedi: “Ay bala, Allah həmişə sənə üzünü ağ eləsin, Allah sənə var-dövlətini artıq eləsin. Ay oğul, sən çox insafli, mürüvvətli adamsan”. Cudar qardaşlarına bir də dedi: “Xoş gəlmisiz. Mənim yanımda qalarsınız. Allah kərimdir, mal-dövlətim də çoxdur”.

Bunu deyib Cudar qardaşları ilə barışdı, onlar gecəni onun yanında qaldılar, bir yerdə şam elədilər; ertəsi günü qardaşlar səhər çörək yeyəndən sonra Cudar torunu götürüb ruzi dalınca getdi.

Cudarın qardaşları da getdilər, günortayacan veyilləndilər, günorta evə gəldilər, anaları onlara nahar verdi, axşam Cudar gəldi, ət, göyərtili gətirdi. Onlar beləcə düz bir ay ömür sürdülər; Cudar balıq tutub satırdı, pulunu anası ilə qardaşlarına xərcləyirdi, onlar da yeyib-ıçirdilər, kef çəkirdilər. Günlərin bir günü Cudar torunu götürüb çayın qırağına getdi, toru suya atdı, çəkib çıxardanda gördü ki, heç nə düşməyib, onda bir

də atdı, bu dəfə də gördü ki, içi bomboşdur. Cudar özlüyündə dedi: “Burada balıq yoxdur!” Sonra keçib başqa yerdə dayandı, torunu suya atdı, yenə də çəkəndə gördü ki, içi bomboşdur, onda Cudar təzadən başqa yerə keçdi, beləcə axşamacan bir yerdən başqa yerə keçib tor atdı, amma balaca bir balıq da tuta bilmədi. Belə olanda Cudar ucadan dedi: “Bu lap möcüzədir! Olmaya çayda balıq yoxa çıxıb? Ya da burada başqa bir səbəb var”.

Cudar toru dalına atıb əli ətəyindən uzun geri qayıtdı, qardaşlarının, anasının çörək gözlədiklərini yadına salanda qanı qaraldı, o, qəm dəryasına batdı. Cudar təndirxananın yanından keçəndə gördü ki, təndirxananın qabağında bir basabasdır ki, gəl görəsən, adamlar əllərində pul çörək almaq istəyirlər, ancaq çörəkçi onlara heç məhəl qoymur. Cudar təndirxananın qabağında ayaq saxlayıb bir ah çəkdi, bunu görən çörəkçi ona dedi: “Cudar, kefin kök olsun! Sənə çörək lazımdır?” Cudar dinmədi, onda çörəkçi dedi: “Əgər pulun yoxdursa, çörəyi nisyə apar, özü də nə qədər istəyirsən apar”. Cudar da cavabında dedi: “Mənə on quruşluq çörək ver”. Onun bu sözlərini eşidən çörəkçi dedi: “Sən bu on quruşu da götür, sabah mənə iyirmi quruşluq balıq gətirərsən”. Cudar da cavabında dedi: “Baş üstə, gözüm üstə!”. Sonra çörəyi də, on quruşu da götürüb, həmin pula ət, göyərtili aldı. Həm də özlüyündə fikirləşdi: “Allah kərimdir, bəlkə sabah işim avand oldu”. Sonra da çıxıb evinə getdi.

Anası xörək bişirdi, Cudar şam eləyəndən sonra yığılıb yatdı. Səhər Cudar toru götürüb getmək istəyəndə anası ona dedi: “Oğlum, otur çörək ye”. Cudar da cavabında dedi: “Siz oturun yeyin”. Bunu deyib o, çayın kənarına getdi. Cudar bir dəfə, iki dəfə, üç dəfə tor atdı, günortadan xeyli keçənəcən elə hey bir yerdən başqa yerə keçib tor atdı, hər dəfə də əli boşa çıxdı. Belə olanda o, toru dalına atıb kor-peşman evə yollandı. Onun yolu təndirxananın yanından keçirdi, başqa yolu yox idi. Cudar təndirxanaya çatanda çörəkçi onu görüb çağırırdı, çörək də, gümüş pul da verib dedi: “Darıxma, götür bunları apar! Bu gün yoxdursa, sabah olar”. Cudar elə ağzını açıb üzrxahlıq eləmək istəyirdi ki, çörəkçi ona dedi: “Üzr-zad istəmək lazım deyil, əgər sən balıq tutmuş olsaydın, əlində olardı. Mən səni əliboş görəndə o saat başa düşdüm ki, heç nə tuta bilməmişən, lap sabah da balıq tuta bilməsən, utanma, gəl, nisyə çörək apar”.

Cudar üçüncü gün də günortadan xeyli keçənəcən bir-bir göllərin kənarına gedib tor atdı, ancaq bir dənə də balıq tuta bilmədi; belə

olanda o, yenə də çörəkçinin yanına getdi, ondan nisyə çörək, bir də gümüş pul aldı. Yeddi gün dalbadal beləcə nisyə çörək, borc pul aldı, sonra lap diltor oldu, öz-özünə dedi: "Bu gün Qarun¹ gölünə gedim".

O toru gölə atmaq istəyirdi ki, bu vaxt bir məğribli onun yanına gəldi, qatıra minmiş bu məğriblinin əynində çox gözəl libas var idi, qatırın belindəki xurcun da, başqa şeylər də zərlə işlənmişdi. Məğribli qatırdan düşüb Cudara dedi: "Salaməleyküm, ay Ömər oğlu Cudar". Cudar da cavabında dedi: "Öleykəssalam, ya hacı, ay ağa". Onda məğribli Cudara dedi: "Ay Cudar, mənim səndən bir ricam var, əgər sözümü yerə salmasan sənə faydası çox olar, onda mənim dostum, xidmətçim olarsan". Onun bu sözlərini eşidən Cudar da cavabında dedi: "Ay Hacı, ay ağa, de görüm fikrin nədir, mən sənə sözünü yerə salmam, nə desən onu eləyəm". Belə olanda məğribli Cudara dedi: "Əvvəlcə bir fatihə deyinən!" Cudar da onunla bərabər fatihə dedi, sonra məğribli ipək qaytan çıxardı Cudara dedi: "Bax, əllərimi bu qaytanla bir-birinə möhkəm bağla, sonra məni itələ sal gölə, bir az gözlə, elə ki gördün əlimi sudan çıxartdım, onda tez toru atıb məni sudan çıxart; yox, elə ki gördün ayağım süyün üzünə çıxdı, onda bil ki, mən ölmüşəm. Belə olanda qatırı da, üstündəki xurcunu da götür get tacirlər bazarına, orada Şamia adlı bir yəhudi var, onu tapıb qatırı ona verərsən, o da sənə yüz dinar pul verər. O pulları alarsan, sirri ürəyində saxlarsan, çıxıb öz yolunla gedərsən".

Cudar da məğriblinin əllərini bir-birinə möhkəm bağladı, məğribli ona hey deyirdi: "Tarım çək, lap bərk bağla". Elə ki Cudar onun əllərini bərk-bərk bağladı, məğribli dedi: "Hə, indi itələ məni, sal gölə". Cudar da itələyib onu gölə saldı. Məğribli suya batdı, Cudar da dayanıb bir qədər onu gözlədi, birdən məğriblinin ayaqları sudan çıxdı. Cudar başa düşdü ki, məğribli ölübdür; onda məğriblini göldə qoyub onun qatırını götürdü, az getdi, çox getdi, gəlib tacirlər bazarına çatdı. O, bazara göz gəzdirdi, gördü ki, həmin yəhudi anbarın qabağında kürsüdə əyləşibdir, yəhudi qatırı görən kimi bərkdən dedi: "O adam həlak oldu! Onu elə tamahkarlığı məhv elədi". Sonra da yüz dinar verib qatırı Cudardan aldı, özü də elə tapşırı ki, bu sirri heç kəsə açmasın, Cudar da pulları aldı, çıxıb getdi. O, təndirxanaya gəldi, çörəkçidən lazım olan qədər çörək alıb ona dedi: "Al bu dinarı". Çörəkçi də dinarı aldı, özünə

¹ Qarun – Quranda adı çəkilən əfsanəvi varlı adamın adıdır. Qarun gölü orta əsrlərdəki Qahirənin qərb tərəfində yerləşirdi. Bu göllə olaqodər cürbəcür əfsanələr var idi ki, onlardan da birindən bu nağılda istifadə edilmişdir.

çatacaq pulu hesablayıb Cudara dedi: "Məndə iki günlük çörək pulun qalır..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki altı yüz doqquzuncu gecə oldu, Şəhrizad nağılın dahnı danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, çörəkçi özünə çatacaq pulu hesablayandan sonra Cudara dedi: "Bu dinardan məndə iki günlük çörək pulun qalır".

Cudar təndirxanadan çıxıb qəssab dükənina getdi, qəssaba da bir dinar verdi, ondan bir qədər ət alıb dedi: "Pulun artığı qoy səndə qalsın". Sonra da göyərti alıb evə getdi. Gəlib gördü ki, qardaşları acdırlar, analarından yemək istəyirlər, anaları da onlara deyir: "Bir az dözü. Qardaşınız gələ, məndə yeməyə heç nə yoxdur". Elə bu dəmdə Cudar içəri girib dedi: "Götürün, yeyin!"

Qardaşlar ac qurd kimi çörəyin üstünə düşdülər. Cudar yerdə qalan qızılları anasına verib dedi: "Ana can, ala, qardaşların gələndə onlara pul verərsən ki, mən olmayanda özlərinə yemək alsınlar".

Cudar gecəni yatdı, səhər durub yenə torunu götürdü. Qarun gölünün kənarına getdi, dayanıb elə tor atmaq istəyirdi ki, ona başqa bir məğribli yanaşdı, bu məğribli də qatıra minmişdi, özü də ölən məğriblidən bahalı libas geyinmişdi; qatırın belində xurcun var idi, xurcunun hər gözündə bir mücrü var idi, hələ məğriblinin hər cibində də bir mücrü var idi.

Məğribli Cudanın yanına çatanda ona dedi: "Salaməleyküm, ay Cudar". Cudar da onun salamını alıb dedi: "Öleykəssalam, ay hacı, ay ağam!" Onda məğribli Cudardan soruşdu: "Dünən sənə yanına belə bir qatıra minmiş məğribli gəlmişdimi?" Onun bu sözlərini eşidib Cudar qorxdı, olan işi boynuna almayıb dedi: "Mən heç kəsi görməmişəm" (o qorxurdu ki, məğribli, həmin adamın hara getdiyini soruşar. işdir Cudar onun cavabında desə ki, həmin adam göldə batıb, məğribli bəlkə elə fikirləşər ki, Cudar onu batırıb! – Odur ki, Cudanın boynuna almaqdan başqa çarəsi yox idi).

Belə olanda, məğribli Cudara dedi: "Ay yazıq, o mənim qardaşım idi, məndən qabağa düşmüşdü". Cudar onun cavabında yenə dedi: "Mən heç kəsi görməmişəm". Cudanın bu sözlərini eşidən məğribli soruşdu: "Məgər sən onun əllərini bağlamadın, sonra da itələyib gölə salmadınmı, özü də o sənə demədimi: "Əgər əllərim sudan çıxsın, onda tez toru atıb məni sudan çıxardarsan, əgər ayaqlarım sudan çıxsın, onda bil ki, mən ölmüşəm, sən qatırı götürüb Şamia adlı yəhudinin yanına apararsan, o da sənə yüz dinar pul verər?" Sonra onun ayaqları sudan çıxdı, sən də qatırı yəhudinin yanına aparmadınmı, o da sənə yüz dinar vermədimi?" Məğriblinin bu sözlərini eşidən Cudar dedi: "Əgər sən bunu bilirsənsə, daha niyə məndən soruşursan?" Məğribli də cavabında dedi: "Mən istəyirəm ki, qardaşıma elədiyini mənə də eləyəsən".

Bunu deyib məğribli ipək qaytan çıxartdı. Cudara dedi: "Mənim əl-qolumu bağla, itələ sal gölə, əgər qardaşımın başına gələn mənim də başıma gəlsə, onda qatırı götürüb yəhudinin yanına apararsan, ondan yüz dinar alarsan". Məğriblinin bu sözlərini eşidən Cudar dedi: "Yaxın gəl". Elə ki məğribli yaxın gəldi, Cudar onun əl-qolumu bağladı, itələyib gölə çaldı, məğribli suya batdı. Cudar bir az gözlədi, birdən məğriblinin ayaqları göründü; belə olanda Cudar bərkdən dedi: "Bu bədbəxt də öldü. Allah istəsə gündə bir məğribli yanıma gələr, mən də onların əl-qolumu bağlaram, onlar ölərler, hər ölüdən payıma yüz dinar düşər, bu da mənə kifayətdir".

Cudar da qatırı götürüb getdi, yəhudi onu görən kimi dedi: "Bu da öldü?" Cudar da cavabında dedi: "Başın sağ olsun!" Onda yəhudi Cudardan qatırı aldı, ona yüz dinar verib dedi: "Tamahkarın cəzası elə bu olar". Cudar yüz dinarı alıb anasının yanına getdi, pulları ona verdi. Bunu görən anası Cudardan soruşdu: "Ay bala, bu pullar sənə haradandır?" Cudar da anasına əhvalatı əvvəldən axıracan danışdı; əhvalatdan həli olan anası yalvara-yalvara ona dedi: "Sən bir də Qarun gölünə getmə; qorxuram məğriblilərdən sənə xətər dəyə". Anasının bu sözlərini eşidən Cudar dedi: "Ana can, mən onları öz razılıqları ilə itələyib gölə salıram. Mənə nə var! Bunun sayəsində mən gündə yüz dinar qazanıram, özü də evə tez qayıdaram. Vallahi ki, məğriblilərdən biri də qalanacan, onların izi-tozu yox olanacan mən Qarun gölünə gedəcəyəm".

Cudar üçüncü gün də gedib gölün kənarında dayandı, birdən belinə xurcun qoyulmuş qatır üstə bir məğribli gəldi, özü də əvvəlki iki məğriblidən də yaxşı geyinmişdi.

O yaxınlaşıb Cudara salam verdi: "Salaməleyküm, ay Ömər oğlu Cudar". Cudar özlüyündə fikirləşdi: "Axı bunlar məni haradan tanıyırlar?" Sonra məğriblinin salamını aldı; məğribli ondan soruşdu: "Buradan məğriblilər gəlib keçiblərimi?" Cudar da onun cavabında dedi: "İki nəfər". Bunu eşidib məğribli soruşdu: "Onlar ha tərəfə getdilər?" Cudar da cavabında dedi: "Mən onların əl-qolumu bağlayıb bu gölə atdım, onlar göldə batdılar, sən də aqibətin onların kimi olacaq". Cudanın bu sözlərini eşidən məğribli gülə-gülə dedi: "Ay yazıq, hər adamın öz bəxti var!" Sonra da qatırdan düşüb dedi: "Ay Cudar, onlara elədiyini mənə də elə". Bunu deyib ipək qaytanı çıxartdı, Cudar da ona dedi: "Qollarını çırmala ki, əllərini bağlayım, yoxsa mən tələsərəm, vaxtım yoxdur".

Məğribli də qollarını çırmaladı, Cudar onun əl-qolumu bağladı, itələyib onu gölə saldı, özü də dayanıb gözləməyə başladı ki, görsün bunun axırı nə olacaq. Birdən gördü ki, məğribli əllərini sudan çıxarıb Cudara dedi: "Ay yazıq, tez ol toru at!" Cudar da toru atıb onu çıxartdı; Cudar onu sudan çıxardanda nə görsə yaxşıdır? Gördü ki, məğribli hər əlində bir balıq tutub, özü də bu balıqlar mərcan kimi qırmızı rəngdədir. Məğribli Cudara dedi: "Mücrülərin ağzını aç". Cudar da mücrülərin ağzını açdı, məğribli mücrülərin hərəsinə bir balıq qoyub, əvvəlcə onun sağ yanağından, sonra da sol yanağından öpüb ucadan dedi: "Allah səni min bələdən uzaq eləsin! Allah haqqı, əgər sən toru atıb məni çıxartmasaydın, mən bu balıqları əlimdən buraxmayacaqdım, onlar da çəkib məni suyuna dibinə aparacaqdılar, mən boğulub öləcəkdim, sudan çıxma bilməyəcəkdim!" Onda Cudar məğribliyə dedi: "Ay Hacı ağam, səni Allaha and verirəm, o iki nəfər göldə batanın əhvalatını nəql elə, doğrusunu da görüm, bu balıqlar nə deməkdir, o yəhudinin işi nə məsələdir..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki altı yüz onuncu gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başladı: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Cudar məğriblidən soruşub deyəndə ki: "Səndən əvvəl bura gəlib göldə batanların

əhvalatını mənə nəql elə", məğribli onun cavabında dedi: "Ay Cudar, bil və agah ol ki, göldə batan o iki nəfər mənim qardaşlarım idi. Onların birinin adı Əbdülsalim, o birinin adı Əbdüləhəd idi. Mənim adım Əbdülsəməddir, o yəhudi də bizim qardaşımızdır, adı da Əbdürrəhimdir, ancaq o yəhudi yox, müsəlmandır, özü də maliki məzhəbindəndir¹. Atamız bizə sirləri açmağı, xəzinələri tapmağı və cadugərliyi öyrətdirdi. Biz bu işi o vaxtadan tamam-kamal öyrəndik ki, axırda mollar, cinlər, ifritlər bizə qulluq eləməyə başladılar. Biz dörd qardaş, atamızın adı Əbülvaduddur, atamız ölüb, ondan bizə çoxlu pul qalıb. Biz ləl-cəvahiratı, pulları və tilsimləri aramızda bölüşdürməyə başladığımız Qədim əfsanələr² kitabı üstə aramıza ixtilaf düşdü, bu kitaba qiymət qoymaq, ya da qas-daşla qiymətləndirmək mümkün deyil, çünki onda bütün xəzinələr, həm də onların sirrini açmaq qaydası göstərilmişdir. Atamız hər işi bu kitabda göstərilən kimi görürdü. Həmin kitabdan bizim yadımızda az şey qalmışdı, buna görə də dörd qardaş dördümüz də o kitaba sahib olmaq istəyirdik ki, orada yazılanların hamısını öyrənək. Elə ki aramıza ixtilaf düşdü, atamıza tərbiyə verən, ona cadugərliyi, sehrbazlığı öyrədən şeyx yanıma gəldi, onun adı sehrbaz Məxfül-əla idi, o, üzünü bizə tutub dedi: "Kitabı mənə verin!" Biz də kitabı ona verdik, o bizə dedi: "Siz mənim oğlunm balalarınız, odur ki, mən sizin heç birinizi incidə bilmərəm. Bu kitaba sahib olmaq istəyən qoy gedib əş-Şamardal xəzinəsini tapsın, oradan tasi-fələyi, sürmə mücrüsünü, üzük və qılıncı mənə gətirsin. Üzüyün keşiyini bir marid çəkir, onun adı Guruldayan İldırımdır. Özü də həmin üzük kimdə olsa o nə padşahlara, nə sultanlara baş əyər, işdir o istəsə ki, bütün dünyaya – eninə də, uzununa da hakim olsun, buna da onun gücü çatır. O ki qaldı qılınca, kim onu siyirib qoşunun üstə düşsə, qoşunu pərən-pərən salar, əgər o, qılıncı çalanda ona desə ki: "Bu qoşunu qır!", onda qılınca odlu şimşək çaxar, məmləkətləri, qoşunun hamısı qırılır. Tasi-fələyə gəldikdə, kim ki ona sahib oldu, istəsə məşriqdən tutmuş məğribəcən bütün millətləri görə bilər, özü də evindən çıxmada, həm də hansı tərəfi görmək istəsə, qoy tasi-fələyi o tərəfə tutub baxsın, onda həmin

¹ Maliki – VIII əsrin sonunda vəfat etmiş müsəlman hüquqşünası Malik ibn Ənasın məzhəbinə qəil olan. Müsəlmanların "dörd fəzilət"indən biri sayılan Malikin hüquqşünası Məğribdə və müsəlman İspaniyasında çox geniş yayılmışdır.

² Bu kitabın adına, yəqin Quranın təsiri kimi baxmaq lazımdır, çünki Quranda dəfələrlə deyilir ki, Məhəmməd peyğəmbərin nəsihətlərinə şübhə eləyənlər onun mənzələlərini "Qədim əfsanələr" adlandırılırlar.

tərəfin torpağını da, adamlarını da lap ovcunun içi kimi görür. İşdir, onun bir şəhərə qəzəbi tutsa, həmin şəhəri yandırmaq istəsə, onda tasi-fələyi günün qabağına tutub şəhərə tuşlasa, şəhər o saat yanib kül olar. O ki qaldı sürmə qutusuna, onun sürməsindən kim gözlərinə çəksə, o, bütün xəzinələri görür. Amma mənim sizinlə bir şərtim var, dediyim xəzinəni açmağa kimin gücü çatmadı, bu kitaba sahib olmayacaq, kim ki həmin xəzinəni açdı, dediyim o dörd qiymətli şeyi gətirdi, kitab onun olacaq".

Biz bu şərtə razı olduq, belə olanda həmin sehrbaz bizə dedi: "Balalarım, onu da bilin və agah olun ki, əş-Şamardal xəzinəsi Qızıl padşahın övladlarının ixtiyarındadır. Sizin atanız mənə nəql eləmişdir ki, o, həmin xəzinəni açmaq istəmişdir, amma açə bilməmişdir, onda Qızıl padşahın övladları qaçıb Misir məmləkətindəki göllərdən birinin kənarına gediblər, ora çatan kimi özlərini gölə atıblar, həmin gölün adı Qarun gölüdür. Sizin atanız Misirdə onlara çatır, ancaq tuta bilmir, çünki onlar gölə tullanıb orada yox olurlar, həmin göl isə tilsimə çalınıb..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

246830

Elə ki altı yüz on birinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, sehrbaz Məxfül-əla əhvalatı cavanlara danışdı deyirdi: "Sonra atanız məğlub olub qayıtdı. Qızıl padşahın övladlarının ixtiyarında olan əş-Şamardal xəzinəsini açə bilmədi. Atanız görəndə ki, Qızıl padşahın övladlarına gücü çatmır, yanına gəlib dərini mənə danışdı. Mən də qum falı açdım, gördüm ki, həmin xəzinə təkcə Misir övladlarından Ömər oğlu Cudarın köməyi ilə açılacaq. Qızıl padşahın övladlarını tutmağa bais o olacaq, həmin adam balıqçıdır, özü də ona Qarun gölündə rast gələcəksiz. Tilsim yalnız o zaman qırılacaq ki, Cudar sizlərdən bəxti gətirənini əllərini bağlayıb gölə atacaq, o da Qızıl padşahın övladları ilə vuruşacaq, xoşbəxtlik kimin alınma yazılıbsa, onları o tutacaq, kimin ki bəxti gətirmədi o məhv olacaq, onun ayaqları sudan çıxacaq. Sağ qalanın isə əlləri sudan çıxacaq, onda görək Cudar toru atıb onu

göldən çıxarsın". Bunu eşidib qardaşlarını dedilər: "Biz, lap məhv olsa da, gedəcəyik!" Belə olanda mən dedim: "Mən də gedirəm". O ki qaldı bizim yəhudi qiyafəsində olan qardaşımıza, o dedi: "Mənim bu işə həvəsim yoxdur". Onda biz onunla sözləşdik ki, o yəhudi taciri qiyafəsində Misirə getsin, bizlərdən hamımız göldə batsa, Cudara yüz dinar versin, qatırla torbanı ondan alsın. Birinci qardaşım sənənin yanına gələndə Qızıl padşahın övladları onu öldürdülər, o biri qardaşımı da öldürdülər, ancaq mənim öhdəmdən gələ bilmədilər, mən onları tutdum". Onun bu sözünü eşidib Cudara soruşdu: "Bəs sənənin o tutduqların hamısı?" Məğribli də ona dedi: "Məgər onları görmədin? Mən onları mücrüyə salmışam". Onda Cudara dedi: "Mücrüyə saldıqların balıq idi". Məğribli də dedi: "Onlar balıq deyillər, dönüb balıq olmuş ifritdirlər. Ay Cudar, bil və ağah ol ki, xəzinəni təkcə sənənin köməyinlə axtarıb tapmaq olar. Sən sözümü yerə salmayıb mənimlə Fas və Miknas¹ şəhərinə gedərsənmi? Biz xəzinəni açarıq, mən də əvəzində sənə nə istəsən verərəm – axı indi sən, Allahın izniylə mənə qardaş olmusan, – sonra da şad-xürəm öz əhli-əyalının yanına qayıdarsan". Məğriblinin bu sözünü eşidən Cudara ona dedi: "Ay ağa, anamla iki qardaşım mənim boynumdadır..."

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki altı yüz on ikinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Cudar məğribliyə dedi: "Anamla iki qardaşım mənim boynumdadır, onları mən saxlayıram. Sənənlə getsəm, onlara kim çörək verəcək?" Məğribli də onun cavabında dedi: "Boş şeydir. Xərclik üçün qorxma, biz sənə min dinar verərik, o pulu çatdırarsan anana, sən öz məmləkətinə qayıdanacan xərcləyib dolanar, axı sən mənimlə getsən, ən gec dörd aya qayıdıb gələcəksən".

¹ Fas (Fəs) və Miknas (Məknəs) – Mərkəşdə bir-birinə yaxın olan şəhərlərdir. Nağılı danışan onları bir şəhər hesab edir. Orta əsrlərdə Fas şəhəri Mərkəş sultanlarının sevimli məskəni idi.

Cudar min dinar sözünü eşidəndə məğribliyə dedi: "Hacı, o min dinarı ver, aparıb anama verim, sonra çıxıb sənənlə gedərəm". Səyyah çıxarib Cudara min dinar verdi, Cudar da pulları alıb anasının yanına getdi, məğribli ilə olan əhvalatı ona danışdı dedi: "Bu min dinarı al, xərclik elə, özünü də, qardaşlarını da dolandır! Mən məğribliylə Məğribə yola düşürəm, dörd ay qütbətdə olacağam, çoxlu mal-dövlətlə qayıdacağam. Ana can, dua elə ki, işim avand olsun". Cudanın bu sözlərini eşidən anası dedi: "Ay bala, sən məni dörd-qəmə salırsan, axı mən sənənin üçün qorxuram". Onda Cudara anasına dedi: "Ana can, Allah istəyəndə zaval yoxdur, özü də məğribli yaxşı adamdır". Sonra da Cudar məğriblini anasına tərifləməyə başladı. Onda anası Cudara dedi: "Allah sənənin barəndə onun ürəyinə rəhm salsın! Ay bala, get, Allah kərimdir, bəlkə qismətin var, əlinə bir şey gəldi".

Cudar anası ilə halallaşdı məğribli Əbdülsəmədin yanına qayıtdı. Əbdülsəməd ona dedi: "Sən ananla məsləhətləşdin?" Cudar da cavabında dedi: "Bəli, məsləhətləşdim, anam razı oldu, məni Allaha tapşırırdı". Belə olanda məğribli Cudara dedi: "Min tərkimə". Cudar da qatıra mindi. Məğribli heç yerdə dayanmayıb günortadan gün batıncan qatırı sürdü. Cudar bərk acmışdı, özü də görürdü ki, məğribli yeməyə heç nə götürməyib. Onda məğribliyə dedi: "Ay ağa, ay hacı, deyəsən yadından çıxıb, yolda yeməyə bir şey götürməmişən". Cudanın bu sözlərini eşidən məğribli ondan soruşdu: "Acmışan?" Cudar da onun cavabında dedi: "Bəli, acmışam".

Belə olanda, məğribli də, Cudar da qatırdan düşdülər, məğribli Cudara dedi: "Torbanı qatırın belindən götür!" Cudar da torbanı götürüb ona verdi: elə ki, Cudar torbanı götürüb verdi, məğribli ondan soruşdu: "Qardaşım, ürəyin nə istəyir?" Cudar da ondan soruşdu: "Axı yeməyə nəyin var?" Məğribli də cavabında dedi: "Səni Allaha and verirəm, ürəyin nə istəyirsə, onu mənə dəginən". Cudar da dedi: "Pendir-çörək". Onun bu sözünü eşidən məğribli ucadan dedi: "Ay yazıq, pendir-çörək sənə layiq deyil, yaxşı yemək istəginən!" Onda Cudar dedi: "İndi nə olsa yeyərəm". Cudanın bu sözünü eşidən məğribli ondan soruşdu: "Qızardılmış cücüyə arın necədir?" Cudar da onun cavabında dedi: "Ürəyim istəyən yeməkdir". Məğribli yenə ondan soruşdu: "Bəs şirinplovla necə, ürəyin istəyən xörəkdir, ya yox?" Cudar da dedi: "Bəli, o da ürəyim istəyən xörəkdir". Sonra da məğribli ona dedi: "Bəs filan xörəyi, filan xörəyi, filan xörəyi necə, ürəyin istəyirmi?" O, iyirmi dörd cür xörək saydı. Məğriblinin bu sözlərini eşidən Cudar özlüyündə dedi: "Deyəsən bu məğribli dəlildir. O bir belə xörəyi haradan gətirəcək.

Axı onun nə mətbəxi, nə də əspəzi var. Yaxşısı budur ki ona deyim ki: "Bəsdir!" Sonra da məğribliyə dedi: "Bəsdir! Sən mənə bir belə xörək təklif edirsən, ancaq mən onların heç biricəciyini də görmürəm". Belə olanda məğribli ona dedi: "Evin abadan, Cudar". Sonra da əlini torbaya salıb bir iri qızıl nimçə çıxartdı, onun içində qıpqırmızı qızardılmış iki donə isti cücə var idi: sonra o yenə əlini torbaya saldı, bir donə də iri qızıl nimçə çıxartdı, bu dəfə nimçədəki kabab idi, məğribli beləcə torbadan adını çəkdiyi iyirmi dörd cür xörəyin hamısını bir-bir çıxartdı. Cudar buna mat-məəttəl qaldı; məğribli ona dedi: "Hə, ay yazıq, yeg-nən!"

Bunu gören Cudar məğribliyə dedi: "Ay ağa, sən bu torbaya mətbəx də qoymusan, adamlar da salmısan ki, onlar xörək bişirsinlər?" Onun bu sözünü eşidən məğribli gülə-gülə dedi: "Bu torba tilsimlidir, ona elə bir nökrə qulluq eləyir ki, sən lap hər saatda min cür xörək də istə-sən, nökrə o saat onları gətirib sənə qabağına düzəcək. Onun bu söz-lərini eşidən Cudar bərkəndə dedi: "Əhsən bu torbaya!" Sonra da oturub doyunca yedilər, qabaqlarından qalanı məğribli yerə tökdü, boş nim-çələri torbanın içinə qoydu. Sonra məğribli əlini torbaya salıb səhəng çıxartdı, özü də, Cudar da su içdilər, dəstəməz alıb axşam namazını qıldılar; elə ki namaz qılıb qurtardılar, məğribli səhəngi də, mücrüləri də torbanın içinə qoydu, sonra onu qatıra yüklədi, özü də qatıra minib Cudara dedi: "Min tərkimə, gedək!" Bunu deyib məğribli Cudardan soruşdu: "Ay Cudar, heç bilirsən Qahirədən burayacan biz nə qədər yol gəlmişik?" Cudar da onun cavabında dedi: "Vallahı bilmirəm!" Cudarın bu sözünü eşidən məğribli dedi: "Biz düz bir aylıq yol gəlmişik". Onda Cudar soruşdu: "Bu necə olan işdir?" Məğribli də cavabında dedi: "Ay Cudar, bil və ağah ol ki, bizim mindiyimiz bu qatır maridlər marididir, o, birillik yolu bir günə gedir, ancaq sənəin xatirinə tələs-mirdi, bir az yavaş gedirdi". Sonra onlar qatıra minib yola düşdülər, gün batanacan yol getdilər: elə ki, gün batdı, axşam oldu, məğribli tor-badan şam eləmək üçün yemək çıxartdı, səhəri də beləcə torbadan yemək çıxartdı, onlar bu minval ilə dörd gün yol getdilər; özü də onlar gecə yarisinacan yol gedirdilər: gecəyarısı qatırdan düşüb səhərəcən yatırdılar, səhər yenə yola düşürdülər, özü Cudarın ürəyi nə istəsəydi, məğribli kisədən çıxarıb ona verirdi.

Onlar beləcə az getdilər, üz getdilər, dərə-təpə düz getdilər, beşinci gün gəlib Fas və Mknasa çatdılar, şəhərə varid oldular; bu şəhərdə onların rastına çıxanların hamısı məğribliyə salam verib əlini öpürdü. Beləliklə, məğribli bir darvazaya çatdı, darvazanı döydü, birdən dar-

vaza açıldı, içəridə bir qız göründü ki, elə bil ondördgecəlik ay idi, qız elə gözəl, elə göyçək idi, yemə-içmə, onun xəttü-xalına, gül camalına tamaşa elə.

Qızı gören məğribli ona dedi: "Rəhmə, qızım, sarayın qapılarını aç". Qız da onun cavabında dedi: "Baş üstə, gözüm üstə, ata can!" Qız nazlana-nazlana gəldi, onu gören Cudarın ağı başından oldu, ürəyində dedi: "Nə deyirsən de, bu, padşah qızıdır!" Qız gəlib balaqapını açdı, məğribli torbanı qatırın tərkindən alıb ona dedi: "Get, Allah köməyin olsun!" Birdən yer aralandı, qatır yerin tərkinə getdi, sonra yer birləşib yenə əvvəlki kimi oldu. Bunu gören Cudar bərkəndə dedi: "Ay mənim havadarım!" Şükür Allaha ki, biz bu qatırın tərkində olanda o, bizə kömək elədi, sağ-salamat qaldıq! Onda məğribli Cudara dedi: "Cudar, buna təəccüb eləmə, mən sənə demişdim ki, qatır ifritdir. Yaxşı, gedək saraya". Onlar saraya girdilər, saraydakı gözəl xalılar, əntiqə şeyləri, qiymətli qaş-daşı, qızıl-gümüşü görəndə Cudar karıxıb qaldı.

Elə ki onlar oturdular, məğribli qıza buyurdu: "Ay Rəhmə, filan boğcanı gətir!" Qız da ayağa qalxdı, gedib o dəyən boğcanı gətirdi, atasının qabağına qoydu, məğribli boğcanı açdı, onun içindən min dinar qiyməti olan libas çıxartdı, sonra da Cudara dedi: "Ay Cudar, al bu libası gey, işin avand olsun!" Cudar götürüb həmin libası geydi, bu libasda o elə bil məğribli şahənşah idi. Bu dəmdə qızın atası torbanı qabağına qoyub, onun içindən bir-bir iri nimçələri çıxartdı, o beləcə torbadan nimçələrdə qırx cür xörək çıxarıb süfrəyə düzdü, sonra da Cudara dedi: "Ay ağa, yaxın gəl, çörəyini ye, bizdən incimə..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki altı yüz on üçüncü gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danış-mağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, məğribli Cudarı saraya aparıb ona bir süfrə açdı ki, gəl görəsən, süfrədə qırx cür xörək vardı, özü də Cudara dedi: "Ay ağa, yaxın gəl, çörəyini ye, bizdən incimə: axı biz bilmirik ki, sənəin ürəyin nə xörək istəyir. Ürəyin nə istəyirsə, deyinən, biz o dəqiqə həmin xörəyi sənə gətirərik". Cudar da onun cavabında dedi: "Ay ağa, ay Hacı, vallahı, mən

hər cür xərəyi xoşlayıram. Məndən soruşma, ürəyin istədiyi xərəyi gətir, mən nə olsa yeyərəm.

Cudar bu minval ilə iyirmi gün məğriblinin yanında qaldı, məğribli də ona hər gün təzə libas geyindirirdi, yeməyi də torbadan gəlirdi, özü də məğribli nə ət, nə çörək alırdı, nə də xörək bişirirdi, nə lazımdırsa, hamısını, lap cürbəcür meyvələri də torbadan çıxarırdı. Elə ki iyirmi birinci gün oldu, məğribli Cudara dedi: "Ay Cudar, dur gedək, bu gün əş-Şamardal xəzinəsini açmağa təyin olunmuş gündür".

Cudar məğribli ilə bərabər bayıra çıxdı, onlar bir müddət yol gedib şəhərin kənarına çatdılar, sonra da şəhərdən çıxdılar, Cudar da, məğribli də hərəsi bir qatıra mindi, onlar günortayacan yol getdilər, gəlib bir axar suya çatdılar. Elə ki onlar axar suya çatdılar, Əbdülsəməd qatırdan düşüb dedi: "Ay Cudar, sən də düş!". Cudar da tez qatırdan düşdü, Əbdülsəməd qışqırdı: "Cəld olun!". Sonra da əlilə iki qula işarə elədi, onların hərəsi qatırın birini götürüb getdilər. Onlar gözdən itdilər, bir az keçməmişdi ki, nökrərlərdən biri əlində çadır qayıdıb gəldi, çadırı qurdu, o biri nökrə də xəlcə-palaz gətirib çadırın içinə dşədi, divarlar boyunca balınc, mütəkkələr düzdü. Sonra nökrərlərdən biri gedib içində balıq olan həmin iki mücrünü gətirdi, o biri nökrə də torbanı gətirdi, məğribli ayağa qalxıb dedi: "Cudar, bəri gəl". Cudar da gəlib onun yanında əyləşdi, məğribli torbadan iri nimçələrdə cürbəcür xörəklər çıxartdı, onlar nahar elədilər; elə ki onlar nahar eləyib qurtardılar, məğribli mücrüləri götürüb onlara cadu oxumağa başladı, mücrünün içindəki balıqlar dilə gəlib dedilər: "Biz buradayıq, ay bu dünyanın cadugəri, bizə rəhmin gəlsin!". Onlar məğribliyə yalvarmağa başladılar. Məğribli onların yalvarmağına məhəl qoymayıb elə hey mücrülərə cadu oxuyurdu; məğribli o vaxtadan cadu oxudu ki, mücrülər parça-parça oldu, özü də qırıqlarını külək apardı. Bu vaxt, iki nəfər əl-qolu bağlı adam göründü, onlar qışqıra-qışqıra dedilər: "Bizə rəhm elə, ay bu dünyanın cadugəri, keç günahımızdan! Sən bizim başımıza nə oyun açmaq istəyirsən?". Məğribli onların cavabında dedi: "Mən sizi yandırmaq istəyirəm, amma söz versəniz ki, əş-Şamardal xəzinəsini açacaqsız, onda mən sizi əfv edərdəm". Əl-qolu bağlı adamlar məğribliyə dedilər: "Biz sənə söz veririk, xəzinəni açarıq, ancaq bu şərtlə ki, sən balıqçı Cudarı bura gətirəsən. Onun köməyi olmasa xəzinəni açmaq olmaz, Ömər oğlu Cudardan başqa heç bir ins-cins ora giro bilməz". Məğribli onların cavabında dedi: "Siz deyən adam buradadır, o, sizi görür, dediklərinizi də öz qulaqları ilə eşidir". Məğriblinin bu

sözlərini eşidən həmin iki nəfər ona söz verdilər ki, xəzinəni açacaqlar, belə olanda, məğribli onları buraxdı.

Sonra da məğribli balaca bir çubuq, bir neçə dənə də qırmızı əqiqdən lövhəcik çıxartdı, bunları çubuğun yanına qoydu. Bundan sonra o, manqal gətirdi, içinə kömür doldurdu, kömürü üfləyib yandırdı, ətirli quru ot gətirib dedi: "Ay Cudar, mən cadu oxuyub oda ətirli quru ot atacağam, elə ki, ovsun oxumağa başladım, onda danışa bilməyəcəyəm. Yoxsa ovsun batil olar, gücü olmaz. Arzumza çatmaq üçün nə iş görmək lazım olduğunu mən sənə öyrətmək istəyirəm". Cudar da ona dedi: "Buyur, öyrət mənə". Onda məğribli dedi: "Bil və agah ol, elə ki mən cadu oxumağa başlayıb ətirli otu manqala atdım, axar su quruyacaq, onda sən şəhər darvazası boyda bir qızıl darvaza görəcəksən, özü də darvazada iki dəmir halqa olacaq. Sən aşağı düşüb yavaşca darvazanı döyersən, bir az gözləyəndən sonra əvvəlkindən daha bərk döyersən, yenə bir az gözlərsən, sonra üç dəfə dalbadal darvazanı döyersən, içəridən bir səs gələcək, o deyəcək: "Sirləri aç bilməyib, xəzinənin qapısını döyən kimdir?" Onda sən deyərsən: "Mən Ömər oğlu balıqçı Cudaram". Elə ki sən bunu dedin, darvaza taybatay açılacaq, sən qabağına əlində siyməqılınc bir adam çıxacaq, sənə deyəcək: "Əgər sən həmin adamsansa, boynunu uzat, mən sənə başını bədənindən ayırım". Sən qorxma, boynunu uzat, o, əlini qaldırıb qılıncı sənə vuranda özü sənə qabağında yerə yığılacaq, bir azdan görəcəksən ki, həmin adam ruhsuz bədənədir. O, qılıncı endirib vuranda onun zərbəsi sənə heç incitməyəcək, özü də sənə heç nə olmayacaq, amma sən həmin adamın dediyinə əməl eləməsən, onda o sənə öldürəcək. Elə ki sən itaət eləyib onun tilsimini qırdın, darvazadan içəri girərsən, orada sən başqa bir darvaza görəcəksən. Həmin darvazanı döyersən, sən qabağına atlı çapacaq, özü də onun çiyində nizə olacaq. Atlı səndən soruşacaq: "Sən bura nə üçün gəlmişən, axı bura nə insan, nə də cin ayağı dəyməyib?" Bunu deyib atlı nizəni sənə başının üstə hərlədəcək, onda sən sinəni aç, o nizə ilə sənə vuracaq, vuran kimi də özü yerə yığılacaq, onda sən görəcəksən ki, o, ruhsuz bədənədir. Ancaq ona itaət eləməsən, o, sənə öldürəcək. Sonra üçüncü darvazadan içəri girərsən, sən qabağına əlində ox-yay olan bir bənihadəm çıxacaq, sənə ox atacaq, sən sinəni aç, o, sənə ox atan kimi özü sənə qabağında yerə yığılıb öləcək. Ancaq ona itaət eləməsən, onda o, sənə öldürəcək. Sonra dördüncü darvazadan içəri girərsən..."

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

614-cü gecə

Elə ki altı yüz on dördüncü gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: “Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, məğribli Cudara deyirdi: “Dördüncü darvazadan içəri girərsən, darvazanı döyərsən, onda darvaza taybatay açılacaq, qabağına nəhəng bir şir çıxıb sənin üstünə atılacaq, cəhəngini açacaq, özünü elə göstərəcək ki, guya səni diri-diri udmaq istəyir, ancaq sən qorxub onun qabağından qaçma, elə ki şir gəlib sənə çatdı, əlini ona uzadarsan, şir o saat sənin qabağında yerə səriləcək, sənə də heç nə olmayacaq. Sonra beşinci darvazadan içəri girərsən, qabağına bir qara qul çıxacaq, o, səndən soruşacaq: “Sən kimsən?” Sən də onun cavabında deyərsən: “Mən Cudaram”. Onda qara qul sənə deyəcək: “Əgər sən həmin adamsansa, altıncı darvazanı aç”. Sən gedərsən darvazanın ağzında dayanıb deyərsən: “Ya İsa, Musaya deginən darvazanı açsın!” Sən bu sözləri deyən kimi darvaza taybatay açılacaq. Elə ki darvaza açıldı, içəri girərsən, orada iki əjdaha görəcəksən, biri sağ tərəfdə, biri sol tərəfdə, əjdahaların ikisi də cəhəngini açıb sənin üstünə cumacaq. Sən o saat əllərini onlara uzadarsan, əjdahaların biri sənin sol əlindən, o biri sağ əlindən dişləyəcək, sən onlara itaət etməsən, onda onlar səni öldürürlər. Sonra gedib yedinci darvazanı döyərsən, doğma anan qabağına çıxıb deyəcək: “Oğlum, xoş gəlmisən! Yaxın gəl, səninlə görüşüm!” Sən də ona deyərsən: “Mənə yaxın gəlmə, paltarlarını soyun!” Belə olanda, o sənə deyəcək: “Ay bala, mən sənin ananam, döşümdən sənə süd vermişəm, səni böyüdübməyə başa çatdırmışam – bəs sən necə rəva bilib mənə lüt soyundurursan?”. Sən də cavabında ona deyərsən: “Əgər paltarlarını soyunmasan, mən səni öldürəcəyəm”. Bunu deyib sağ tərəfə baxarsan, divardan asılmış qılinc görəcəksən; qılinci götürərsən, onun üstünə siyirib deyərsən: “Soyun!” Belə olanda, o səni aldatmaq istəyəcək, sənin qabağında özünü alçaldaq, məbada ona yazığın gəlsin ha, hər dəfə paltarının birini çıxardanda sən ona deyərsən: “Hamısını soyun!” O, əynində olan paltarlarının hamısını soyunub yerə yığılanacan öldürəcəyini deyib, onu elə hey hədələyərsən. Elə ki o, paltarlarını soyunub yerə yığıldı, tilsimləri qırmısan, özü də daha sənə zaval yoxdur. Onda içəri girərsən, xəzinənin içində qalaq-qalaq qızıl görəcəksən, ancaq

onlara tamah salma. Xəzinənin ortasında bir otaq görəcəksən, bu otağın qabağından pərdə asılmış olacaq, pərdəni qaldırırsan, onda sən görəcəksən ki, cadugər əş-Şamardal qızıl taxt üstə uzanıbdır, baş tərəfində ay kimi parıldayan girdə bir şey var. O, həmin tasi-fələkdir; həm də görəcəksən ki, əş-Şamardalın belində qılinc, barmağında üzük, boynunda zəncirə bağlanmış sürmə mücrüsü var. Dünyada ən bahalı olan bu dörd şeyi götürərsən, bax ha, sözündən çıxma, sənə tapşıracağım bu dörd şeyin heç biri yadından çıxmasın, yoxsa peşman olarsan, özü də sənə xətər dəyə bilər”.

Məğribli beləcə ikinci, üçüncü, dördüncü dəfə həmin sözləri ona tapşırırdı, axırda Cudar ona dedi: “Hamısı yadımda qaldı, sən danışdığın bir belə tilsimin öhdəsindən kim gələ bilər, belə dəhşətlərə kim dözə bilər?” Məğribli Cudarin cavabında ona ürək-dirək verməyə başlayıb dedi: “Ay Cudar, heç qorxub-zad etmə, onların hamısı ruhsuz bədən-dir”. Onda Cudar ucadan dedi: “Allaha pənah!”

Sonra məğribli Əbdülsəməd oda nəse toza oxşayan bir şey atıb bir müddət cadu oxudu, birdən su çəkildi, axarın dib, bir də xəzinənin darvazası göründü. Onda Cudar aşağı düşüb darvazanı döydü, içəridən səs gəldi: “Sirləri aç bilməyib, xəzinənin qapısını döyən kimdir?” Cudar da onun cavabında dedi: “Mənəm, Ömər oğlu Cudaram”. Cudar bunu deyən kimi darvaza taybatay açıldı, həmin adam onun qabağına çıxdı, qılincini siyirib dedi: “Boynunu uzat”. Cudar boynunu uzatdı, həmin adam qılinci ona endirdi, elə o dəqiqə özü yerə sərilirdi. Cudar beləcə yeddi darvazanın yeddisinin də tilsimini qırdı. Belə olanda, anası onun qabağına çıxıb dedi: “Ay bala, salaməleyküm!” Cudar ondan soruşdu: “Sən kimsən, nəçisən?” Arvad da onun cavabında dedi: “Ay oğul, mən sənin ananam, döşümdən sənə süd vermişəm, səni böyüdübməyə başa çatdırmışam, səni doqquz ay bətnimdə gözəldirmişəm”. Cudar onun bu sözlərinə əhəmiyyət verməyib dedi: “Soyun paltarlarını!” Arvad ona yalvarmağa başlayıb dedi: “Sən mənim oğlumsan, necə rəva bilib mənə lüt soyundurursan?” Cudar onun bu sözlərinə məhəl qoymayıb ucadan dedi: “Soyun, yoxsa bu qılincə başını bədənindən ayıram!” Bunu deyib Cudar əlini uzatdı, divardan qılinci siyirdi, arvadın üstünə qaldırıb dedi: “Əgər soyunmasan, onda səni öldürəcəyəm”. Onların arasında mübahisə uzandı, axırda, Cudar arvadı elə bərk hədələdi ki, arvad üst paltarlarını çıxartdı; Cudar ucadan ona dedi: “Qalan paltarlarını da soyun”. Xeyli vaxt arvadla çənə-boğaz vurdu, arvad əynində qalan paltarlarını bəzisini çıxartdı, bu minval ilə iş uzandı, arvad ona dedi: “Ay bala, heyif sənə çəkdiyim zəhmətdən”. Axırda

arvadın əynində təkə can köynəyi qaldı. Onda arvad Cudara dedi: "Ay bala, məgər sənün ürəyin daşdandır ki, ayıb yerimi açıb mənə biabır eləyirsən? Ay bala, məgər bu günah deyil?" Cudar onun cavabında dedi: "Sən haqlısan, can köynəyini çıxartma!" Cudar bu sözü deyib qurtarmamışdı ki, arvad qışqıra-qışqıra dedi: "O səhv elədi! Döyün onu!" Xəzinənin nöqərləri Cudarı araya alıb hər yandan elə yumruqlamağa başladılar ki, elə bil üstünə yağış yerinə yumruq yağdı, onlar onu əməlli-başlı əzişdirdilər, özü də elə döydülər ki, ömrü boyu Cudanın yadından çıxmadı, sonra da onu itələyib xəzinənin darvazasından bayıra atdılar, darvaza əvvəlki kimi bağlandı. Cudarı darvazadan bayıra atanda məğribli o saat elə göyde onu tutub yerə qoydu, su da əvvəlki kimi axmağa başladı..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki altı yüz on beşinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, xəzinənin nöqərləri Cudarı döyüb darvazadan bayıra atdılar, darvaza bağlandı, su da əvvəlki kimi axmağa başladı, onda məğribli Əbdülsəməd ayağa qalxıb Cudanın üstə o vaxtacı dua oxudu ki, bihuş olmuş Cudanın huşu özünə gəldi. Onun özünə gəldiyini gören məğribli soruşdu: "Ay bədbəxt, sən neylədin?" Cudar da onun cavabında dedi: "Mən əngəllərin hamısından keçdim, gedib anama çatdım, onunla xeyli çənə-boğaz eləməli oldum, o da ay qardaş, paltarlarını çıxartdı, əynində təkə can köynəyi qalanda o, mənə dedi: "Mənə biabır eləmə, axı ayıb yerini açmaq günahdır". Mənim ona yazığım gəldi, dedim qoy can köynəyi əynində qalsın, onda anam surətində olan arvad birdən qışqırdı: "O səhv elədi! Döyün onu!" Arvad elə bu sözü demişdi ki, adamlar heç bilmədim haradan çıxıb üstümə tökülüşdülər, mənə o qədər döydülər ki, az qaldı ölüm, mənə itələyib bayıra atdılar, sonra başıma nə göldüyünü bilmirəm".

Cudanın bu sözlərini eşidib məğribli ona dedi: "Sənə demədim ki, məbada sözümdən çıxasan? Sən özünə də, mənə də pislik elədin. Əgər arvad can köynəyini də çıxartsaydı, biz arzumuza çatardıq. İndi

məsələ belədir: sən gələn ilin bugünkü gününəcən mənim yanımda qalacaqsan". Məğribli bunu deyib o saat qulları çağırırdı, onlar da gəldilər, çadırı yıgıb apardılar, bir azdan qatırları gətirdilər. Cudarla məğribli hərəsi bir qatıra minib Fas şəhərinə qayıtdılar.

Cudar məğriblinin yanında qaldı, o, ürəyi istəyəni yeyib-ıçirdi. İl qurtarıb həmin gün gələcən məğribli ona gündə bir libas geyindirirdi. Elə ki həmin gün gəlib çatdı, məğribli Cudara dedi: "Bax, həmin gün gəlib çatdı, dur, gedək!" Cudar da onun cavabında dedi: "Yaxşı, gedək!" Belə olanda, məğribli onu şəhərdən kənara çıxartdı, onlar gördülər ki, həmin iki qul qatırların cilovundan tutub dayanıblar, məğribli ilə Cudar hərəsi bir qatıra minib axar suya tərəf gətdilər. Onlar az gətdilər, çox gətdilər, gəlib həmin axar suya çatdılar. Qullar çadırı qurdular, içinə xəlçə döşədilər, məğribli süfrəni çıxartdı, onlar oturub nahar elədilər, sonra məğribli birinci dəfədəki kimi, balaca bir çubuğu və lövhəcikləri çıxartdı, manqalda od qaladı, ətirli otlar gətirib Cudara dedi: "Ay Cudar, mən sənə bəzi şeylər demək istəyirəm". Cudar da onun cavabında dedi: "Ay ağa, ay hacı, əgər döyülməyim yadımdan çıxıbsa, onda dediklərin də yadımdan çıxıb". Belə olanda, məğribli Cudardan soruşdu: "O dəfə dediklərim yadımdadırmı?". Cudar da onun cavabında dedi: "Bəli, yadımdadır!". Məğribli ona yalvara-yalvara dedi: "Canına yazığın gəlsin, heç ağlına da gətirmə ki, o arvad sənün anandır. O, sənün ananın surətində xəzinənin keşikçisidir, o sənə məcbur eləmək istəyir ki, səhv eləyəsən. Əgər birinci dəfə sən oradan sağ-salamat çıxdınsa, bu dəfə səhv eləsən, sənün meyitini bayıra atacaqlar". Məğriblinin bu sözlərini eşidən Cudar dedi: "Əgər mən səhv eləsəm, onda mən lap yandırılmağa layiqəm".

Belə olanda, məğribli oda ətirli toz atıb ovsun oxumağa başladı. Axar su qurudu, Cudar darvazaya yaxınlaşıb darvazanı döydü, darvaza taybatay açıldı, o içəri girib yeddi darvazanın hamısının keşikçilərini məhv elədi, gedib öz anasına çatdı, anası ona dedi: "Oğlum, xoş gəlmisən!" Cudar onun cavabında ucadan dedi: "Ay mələm, mən haradan sənün oğlun oldum? Paltarını soyun!" Arvad onu aldatmağa başladı, paltarlarını bir-bir çıxartdı, axırda əynində təkə can köynəyi qaldı, onda Cudar arvadın üstünə qışqırıb dedi: "Onu da çıxart, mələm!" Arvad can köynəyini də çıxartdı, ruhsuz bir bədən oldu. Cudar xəzinəyə girəndə nə görsə yaxşıdır? Gördü ki, burada qalaq-qalaq qızıl var, amma onlara heç fikir vermədi, sonra otağa girdi, gördü ki, caduğər əş-Şamardal belində qılınc, barmagında üzük, döşü üstə sərmə mücrüsü uzanıbdır, özü də Cudar gördü ki, onun başı üstə tasi-fələk

var. Belə olanda, Cudar əş-Şamardala yaxınlaşıb qılıncı belindən açdı, üzüyü, tasi-fələyi, sürmə mücrüsünü götürüb otaqdan çıxdı, birdən onun üçün musiqi çalındı, xəzinənin nöqərləri qışqıra-qışqıra dedilər: "Sənə çatan bu şeylər sağlığına qismət olsun, ay Cudar!" Cudar xəzinədən bayıra çıxanacan musiqi çalındı; elə ki, Cudar məğriblinin yanına gəldi, məğribli ovsun oxumaqdan, oda otirli qoz atmaqdan əl çəkib ayağa qalxdı, Cudarı qucaqlayıb ona gözaydınlığı verdi. Cudar da xəzinədən götürdüyü misli-bərabəri olmayan o dörd şeyi məğribliyə verdi: məğribli onları alıb qulları çağırırdı, qullar gəldilər, çadırı yığıb apardılar, sonra da qayıtdılar, qatırları gətirdilər, Cudarla məğribli hərəsi bir qatıra minib Fas şəhərinə yola düşdülər; onlar az getdilər, üz getdilər, dərə-təpə düz getdilər, gəlib Fas şəhərinə çatdılar. Məğribli torbanı gətirdi, onun içindən cürbəcür xörək çıxartdı, qabaqlarındakı süfrəyə düzdü, süfrə dolanda Cudara dedi: "Ay qardaş! Ay Cudar, yeginən!" Cudar da doyunca yedi, məğribli qabaqdan qalan xörəkləri başqa bir iri nimçəyə tökdü, boş nimçələri torbanın içinə qoydu. Sonra da məğribli Əbdülsəməd Cudara dedi: "Ay Cudar, sən bizim xatirimizə öz torpağından, öz məmləkətindən uzaq düşdün, bizim işimizi düzəldtin, indi boynumuzda sənin böyük minnətin var. Ürəyin nə istəyirsə, onu deyinən, Allah-təala bizim əlimizlə onu sənə bəxş eləyər. Utanma, ürəyin nə istəyirsə deyinən, sənə halaldır". Onun bu sözlərini eşidən Cudar dedi: "Ay ağa, mənim Allah-təaladan, sonra da səndən istədiyim budur ki, sən bu torbanı mənə verərsən". Onda məğribli dedi: "Torbanı bəri ver". Cudar da torbanı götürüb ona verdi, məğribli də Cudara dedi: "Al, bu torba sənin, o sənə halaldır, sən başqa şey də istəsəydin, biz onu sənə verərdik. Ay yazıq, bu torba sənin təkəyə yemək-içməyini verəcək, sən isə bizimlə çox əziyyət çəkmisən, özü də biz sənə söz vermişik ki, səni şad-xürrəm öz məmləkətinə qaytaracağıq. Bu torbadan yeyib-içəcəksən bu öz yerində, biz sənə qızıl, qaş-daş dolu bir xurcun da verəcəyik, həm də səni öz məmləkətinə aparacağıq, sən də orada tacir olacaqsan. Özünü də, ailəni də yaxşı geyindirərsən, axı sənə pul lazım olmayacaq, ailənlə bərabər bu torbadan yeyib-içəcəksən. Bu torba ilə belə rəftar eləmək, ona belə demək lazımdır: "Ay bu torbanın nöqəri, sənin üstündə olan Allahın ən böyük adlarına səni and verirəm, mənə filan xörəyi gətir!" Nöqər də sənin istədiyini o saat gətirəcək, özü də gündə min cür xörək istəsən, yenə də gətirəcək".

Sonra məğribli nöqəri çağırırdı, o, qatırla bərabər gəldi, məğribli Cudar üçün xurcunun bir gözünə qızıl, o biri gözünə qaş-daş, ləl-

cəvahirat doldurub Cudara dedi: "Bu qatıra min, qul sənin qabağına gedəcək. O, səni öz evinin darvazası ağzına çatdıranaqan, sənə bələdçilik eləyəcək. Elə ki sən gedib öz evinə çatdın, torbanı, xurcunu götürərsən, qatırı qula verərsən, o da qatırı bura gətirər. Öz sirrini heç kəsə açma. Get, Allah amanında". Cudar da ona dedi: "Allah sənin ruzini bol eləsin!" Bunu deyib Cudar xurcunu, torbanı qatırın belinə qoydu, özü də qatıra minib yola düşdü, qul onun qabağına getdi, onlar az getdilər, üz getdilər, dərə-təpə düz getdilər, bir gecə-gündüz yol getdilər.

Ertəsi günü şəhər Cudar Qahirənin Zəfər darvazasından şəhərə girəndə nə görsə yaxşıdır? Gördü ki, anası oturub dilənir, gəlib-gedənə deyir: "Mənə Allah payı verin!" Bunu görən Cudanın ağı başından oldu, o, qatırdan düşüb anasına tərəf cumdu, anası onu görən kimi hönkür-hönkür ağladı. Cudar anasını qatıra mindirdi, özü də onun yanına getdi, beləcə onlar gəlib evə çatdılar. Elə ki evə çatdılar, Cudar anasını qatırdan düşürtdü, torba ilə xurcunu götürdü, qatırı qula verdi, qul da öz ağasının yanına qayıtdı; axı bu qul da, qatır da şeytan idilər.

Qul qatırı götürüb getməkdə olsun, indi sizə kimdən deyim, Cudanın anasından. Onun dilənçilik eləməyi Cudara çox ağır gəldi, odur ki, evə girən kimi anasından soruşdu: "Ana can, qardaşlarım sağ-salamatdırlarmı?" Anası da cavabında dedi: "Sağ-salamatdırlar". Onda Cudar anasından soruşdu: "Bəs sən niyə yol ağzında dayanıb dilənirsən?" Anası ona dedi: "Ay oğul, acından diləniyəm". Cudar ürəyi ağrıya-ağrıya anasına dedi: "Axı mən səfərə çıxmamışdan iki gün qabaq sənə yüz dinar, sonra da səfərə çıxan gün min dinar pul verdim". Anası onun cavabında dedi: "Ay bala, sən qardaşların mənə kələk gəldilər, o pulları ölimdən aldılar, özü də mənə dedilər: "Pulları ver biz gedib azuqə alıb gətirək". Bu hiylə ilə pulları məndən aldılar, özümü də evdən qovdular, mən də nəçər qalıb yol ağzında dilənməyə başladım". Anasının bu sözlərini eşidən Cudar dedi: "Ana can, mən ki sağ-salamat qayıdıb gəlmişəm, sən daha ömründə pis gün görməyəcəksən, bundan sonra heç bir şeyin fikrini çəkmə. Bax, bu xurcunun gözləri dolu qızıldır, qaş-daşdır, kefin istəyən qədər də dövlətim var". Onda anası Cudara dedi: "Ay oğul, sən xoşbəxtsən, Allah səndən razı olsun, Allah həmişə sənə rəhm eləsin! Ay oğul, dur ayağa, mənə çörək gətir, mən dünəndən acam, dünən axşam şam da eləməmişəm". Onda Cudar qəhqəhə çəkib gülə-gülə ucadan dedi: "Ana can, bu dünyada yerin gen-bol olsun, ürəyin nə istəyirsə deyinən, elə bu saat sənə verim! Mənə nə bazardan

şey-şüy almaq, nə də xörək bişirmək lazım deyil". Oğlundan bu sözləri eşidən anası ona dedi: "Ay oğul, axı sənə də yeməli bir şey görmürəm". Cudar da anasına dedi: "Mənim torbamda nə xörək desən var". Onda anası Cudara dedi: "Ay bala, dişbatan nə varsa ver, yoxsa acından ölürəm". Cudar da ona dedi: "Sən düz deyirsən, adamın güzəranı pis olanda o, aza da qane olur, amma güzəranı yaxşı olanda ləzzətli xörəklər yemək istəyir. Mənim bu torbamda nə yemək desən var. Ürəyin nə istəyirsə, deyinən!" Onda anası Cudardan rica elədi: "İsti çörəklə bir tikə pendir ver". Anasının bu sözlərini eşidən Cudar dedi: "Ana can, daha sənə pendir-çörək layiq deyil". Belə olanda, anası Cudara dedi: "Mənə nə layiq olduğunu özün bilirsen, nə layiqdirsə, onu ver yeyim". Onda Cudar anasına dedi: "Sənə ot qovurması, qızardılmış cücə, istiot vurulmuş plov, bir də içalat qovurması, içi doldurulmuş balqabaq, içi doldurulmuş quzu basdırması, qabırğa ətindən tikə kabab, badam, bal, şəkərli əriştəplov, şəkərbura, paxlava layiqdir".

Anası elə bildi ki, Cudar onu ələ salır, məsxərəyə qoyur, odur ki, oğluna dedi: "Vay-vay, sənə nə olub? Sən yuxu görürsən, ya dəli olmusan?" Anasının bu sözlərini eşidən Cudar ondan soruşdu: "Sən niyə elə fikirləşirsən ki, mən dəli olmuşam?" Anası da cavabında dedi: "Ona görə ki, sən çox bahalı xörəklərin adını çəkirsən, onların pulunu kim verə bilər, bir də onları kim bişirə bilər?" Onda Cudar ucadan dedi: "Vallahi, mən indi adını çəkdiyim xörəklərin hamısını sənə yedirtməliyəm!" Anası da ona dedi: "Mən burada heç nə görmürəm!" Cudar da anasına dedi: "O torbanı bəri ver!" Anası torbanı götürüb Cudara verdi, əlilə yoxlayıb gördü ki, torba bomboşdur. Anası torbanı Cudara verən kimi Cudar əlini torbanın içinə salıb iri nimçələrdə adını çəkdiyi xörəkləri bir-bir süfrəyə düzdü. Bunu görən anası Cudara "Ay bala, bu torba balacadır, özü də o bomboş idi, içində heç nə yox idi, sən isə bir belə xörəyin hamısını onun içindən çıxartdın. Bəs bu xörək dolu nimçələr harada idi?" Cudar da onun cavabında dedi: "Ana can, bil və agah ol ki, bu torbanı mənə məğribli veribdir. Bu torba sehrlidir, onun nökrəri var, işdir adamın ürəyinə yeməli bir şey düşsə, özü də torbanın üstə Allahın ən böyük adlarını çəkib desə: "Ay bu torbanın nökrəri, mənə filan xörəyi gətir!", nökrə də o saat gətirəcək". Cudarin bu sözlərini eşidən anası ondan soruşdu: "Bəlkə mən də əlimi uzadıb ondan bir xörək istəyim?" Cudar anasına dedi: "Uzat əlini!" Onda Cudarin anası əlini uzadıb dedi: "Ay bu torbanın nökrəri, sənin üstündə olan Allahın ən böyük adlarına səni and verirəm, mənə qabırğa ətindən tikə

kababı gətir!" Arvad gördü ki, istədiyi yemək hazır oldu, onda əlini torbaya salıb onu götürdü, özü də gördü ki, əla qabırğa ətindən bişirilmiş tikə kababıdır.

Sonra Cudar çörəyi, anasının istədiyi başqa yemək-içməyi gətirib anasına dedi: "Ana can, yeyib qurtarandan sonra qabağından qalanı başqa bir nimçəyə tökərsən, boş nimçələri torbanın içinə qoyarsan: cadu belədə öz gücündə qalar. Özü də torbanı əməlli-başlı qoru".

Oğlundan bu sözləri eşidən anası torbanı aparıb gizlətdi. Cudar anasına dedi: "Ana can, bu sirri gizli saxla, ağzından qaçırtma. Torbanı qoyacağam sənin yanında qalsın, haçan sənə lazım oldu, onun içindən çıxardarsan. İstər mən evdə oldum, istər olmadım, Allah payı ver, qardaşlarımın da yeməklərini ver".

Cudar əyləşib anası ilə bərabər çörək yeməyə başladı, elə bu dəmdə birdən qardaşları içəri girdilər. Məhəllə adamlarından biri onlara hər şeyi xəbər vermişdi: "Sizin qardaşınız qatır üstə gəldi, özü də onun qabağına qul gəlirdi, Cudarin əynində misli-bərabəri olmayan bahalı libas var idi".

Belə olanda, qardaşlar bir-birinə dedilər: "Vay, kaş biz anamızı incitməyəydik! O, hökmən başına gətirdiyimizi Cudara nağıl eləyəcək. Biz Cudarin yanında biabır olmuşuq!" Qardaşın biri o birinə dedi: "Anamızın ürəyi rəhmli, əgər o, əhvalatı Cudara danışmışsa, qardaşımızın bizə daha çox yazığı gələr, biz gedib ona üzrxahlıq eləsək, o, bizim günahımızdan keçər". Qardaşlar Cudarin yanına getdilər, içəri girdilər, Cudar onların ayağına qalxıb ədəb-ərkanla salamlayıb dedi: "Əyləşin, çörək yeyin!" Qardaşlar da əyləşib çörək yeməyə başladılar, özü də onlar acından lap taqətdən düşmüşdülər. Qardaşlar doyunca yedilər, sonra Cudar onlara dedi: "Ay qardaşlarım, qabağımdan qalan yeməklərin hamısını götürüb aparın bayırda kasıb-kusuba, dilənçilərə paylayın". Cudarin bu sözlərini eşidən qardaşları ona dedilər: "Ay qardaş, qoy bunlar bizə şama qalsın". Onda Cudar qardaşlarına dedi: "Şama bundan da çox yeməyiniz olacaq". Cudardan bu sözləri eşidən qardaşları qabaqlarından qalan yeməkləri götürüb küçəyə çıxdılar, yanlarından gəlib keçən fəqir-füqəraya dedilər: "Götürün, yeyin!". Beləcə, yeməyin hamısını paylayıb nimçələri evə apardılar; onların nimçələri gətirdiklərini görən Cudar anasına dedi: "Apar bu nimçələri torbaya qoy...".

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki altı yüz on altıncı gecə oldu, Şəhrizad nağlın dalını danışmağa başlayıb dedi: “Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, qardaşları nahar eləyib qurtardıqdan sonra Cudar anasına dedi: “Apar bu nimçələri torbaya qoy”. Axsamçağı Cudar böyük otağa keçib torbadan qırx cür xörək çıxartdı, sonra bu biri otağa gəldi, qardaşlarının arasında əyləşib anasına dedi: “Şam yeməyini gətir”. Anası həmin otağa gedib gördü ki, xörək dolu iri nimçələr yan-yana düzülüb, belə olanda, qayıdıb süfrə saldı, qırx cür xörəyi bir-bir gətirib süfrəyə düzdü, onlar şam elədilər, yeyib qurtarandan sonra Cudar qardaşlarına dedi: “Süfrədən qayıdanı aparın verin dilənçilərə, fəqir-füqərə yesin”.

Cudarın qardaşları da aparıb yeməkləri payladılar, şam eləyəndən sonra Cudar şirniyyat çıxartdı. Hamı doyunca yedi, sonra Cudar buyurdu ki, qabaqlarından qalanı aparıb qonşulara paylasınlar; ertəsi gün səhər yeməyindən sonra da belə oldu. Bu minval ilə on gün keçdi, sonra Salim Səlimə dedi: “Bu necə olan işdir? Qardaşımız bizi səhər də yemək-icməyə qonaq eləyir, günorta da, günbatan çağı da, hələ axşam da şirniyyat gətirir, özü də süfrədən nə qayıdırsa, hamısını fəqir-füqərəyə paylayır. Belə işləri sultan görə bilər, qardaşımıza bu xoşbəxtlik haradan nəsib olub? Heç sən demirsən ki, bu cürbəcür xörəklər, şirniyyat haradandır? Özü də qabağımsızdan nə qalırsa, hamısını dilənçilərə, fəqir-füqərəyə paylayır, bir də ki, biz onun bir şey aldığını, ocaq qalayıb xörək bişirdiyini görməmişik, həm də onun nə mətbəxi var, nə aşpazı”. Səlim də qardaşının cavabında dedi: “Allah haqqı bil-mirəm, amma de görüm, sən elə bir adam tanıyırsanmı bu işin əslini bizə danışa bilsin?” Onda Səlim dedi: “Anamızdan başqa heç kəs danışa bilməz”.

Onlar fikirləşib bir hiylə qurdular. Cudar evdə olmayanda analarının yanına gəlib dedilər: “Ana can, biz acıq”. Anaları da onlara dedi: “Bu saat”. Bunu deyib böyük otağa keçdi, nökrəyi göndərdi ki, torbanı gətirsin, nökrə də gedib onu gətirdi, arvad oğlanlarına torbadan isti yeməklər çıxartdı. Onda qardaşlar analarına dedilər: “Ana can, bu yeməklərin hamısı istidir, sən isə nə ocaq qalayırısan, nə də çörək bişirirsen”. Ana da cavabında dedi: “Onları torbadan elə isti-isti çıxardı-

ram”. Analarının bu sözünü eşidən qardaşlar ondan soruşdular: “O necə torbadır?” Anaları da oğlanlarına dedi: “Həmin torba sehlidir, yeməkləri onun nökrəindən istəmək lazımdır”.

Sonra da ana işin nə yerdə olduğunu onlara danışdı dedi: “Bu sirri gizli saxlayın!” Qardaşlar da onun cavabında dedilər: “Sirri gizli saxlayacağıq, ancaq ana can, torbadan yeməyi necə istəmək lazım olduğunu bizə öyrət”. Anaları da onları öyrətdi, qardaşlar da əllərini torbanın içinə salıb, istədikləri yeməyi çıxartmağa başladılar, amma Cudarın bundan xəbəri yox idi. Elə ki onlar bu torbanın necə torba olduğunu başa düşdülər, Salim Səlimə dedi: “Ay qardaş, biz nə vaxtacan Cudarın yanında nökrə kimi ömür sürəcəyik, onun sədəqəsi ilə dolanacağıq? Bəlkə biz ona bir kələk gələk? Torbanı götürüb ona sahib olaq”. Onda Səlim qardaşından soruşdu: “Nə kələk quraq ona?”. Salim də cavabında dedi: “Biz qardaşımızı Süveyş dənizinin¹ əmirinə sataq”. Qardaşının bu sözünü eşidən Səlim ondan soruşdu: “Bəs biz necə eləyək ki, onu sataq?” Salim də cavabında dedi: “Mən sənənlə həmin əmirin yanına gedərəm, onu bizə çağırıraq, özü də deyər ki, iki adamla gəlsin, mən Cudara nə desəm, sən də onu təsdiq eləyərsən, gecəyə yaxın görərsən, mən nə elərəm”. Onlar dilbir oldular ki, Cudarı satsınlar, sonra da Süveyş dənizinin əmirinin evinə getdilər. Elə ki Salimlə Səlim əmirin yanına girdilər, ona dedilər: “Ya əmir, biz sənənin yanına elə bir işə gəlmişik ki, o işə sən şad olacaqsan”. Onların bu sözünü eşidən əmir dedi: “Yaxşı, deyin görüm nə işdir”. Qardaşlar da ona dedilər: “Biz qardaş, bizim bir qardaşımız da var, o avaranın biridir, ondan heç kəs xeyir görməyib. Atamız vəfat eləyib, o bizə çoxlu pul qoyub gedibdir, biz pulları aramızda bölüşdürəndə qardaşımız vərəsəlik payına düşəni alıb pis-pis işlərə, yava işlərə xərclədi, elə ki var-yoxu əlindən çıxıb kasıblaşdı, bizdən divana şikayət eləməyə, başladı özü də bizə deyirdi: “Siz mənim pullarımı da, atamın pullarını da götürmüşüz”. Biz onunla hakimlərin yanına getdik, pulumuzun bir qismi əlimizdən çıxdı, bir az ara verəndən sonra o, ikinci dəfə bizdən şikayət elədi, o qədər hakimlərin yanına gedib gəldik ki, biz də kasıblaşdıq, amma o bizdən əl çəkmir, onun əlindən rahatlığımız yoxdur. Biz istəyirik ki, sən onu bizdən alsan”.

Belə olanda, əmir onlardan soruşdu: “Bir kələk gəlib onu yanıma gətirə bəlsizmi ki, mən onu dənizə göndərim?” Qardaşlar da onun cavabında dedilər: “Biz onu gətirə bilmərik, ancaq belə eləmək olar:

¹ Sinay yarımadasını Misirdən ayıran Süveyş körfəzi burada Süveyş dənizi adlandırılmışdır.

sən özünlə ikicə nəfər götürüb bizə qonaq gələrsən; elə ki qardaşımız yuxuya getdi, biz beşimiz onun əl-qolunu bağlarıq, əgərinə əsgini tıxarıq, sən də gecə onu götürüb evimizdən apararsan, sonra da öz işindir, ona nə eləyirsən elə". Onların bu sözünü eşidən əmir dedi: "Baş üstə, siz deyən kimi eləyirik! Onu mənə qırx dinara satırsınız?" Qardaşlar da onun cavabında dedilər: "Bəli, satırıq. Axşam namazından sonra filan küçəyə gəl, birimiz orada dayanıb səni gözləyəcəyik". Onda əmir dedi: "Hə, gedin!" Onlar da düz birbaşa Cudanın yanına getdilər, bir az gözlədilər. Sonra Salim Cudara yaxınlaşıb onun əlindən öpdü. Onda Cudar qardaşından soruşdu: "Qardaş, sənə nə olub?" Salim də onun cavabında dedi: "Bil və agah ol ki, mənim bir dostum var, sən burada olma-yanda o dəfələrlə mənə öz evinə qonaq çağırıb, min dəfə mənə əl tutub. O həmişə mənə hörmət eləyib, qardaşım da bunu bilir. Bu gün mən ona rast gəlib salamlaşdım, o mənə qonaq çağırırdı, mən də ona dedim: "Mən qardaşımı qoyub gələ bilmərəm". Belə olanda, o dedi: "Onu da özünlə götür gəl". Mən də onun cavabında dedim: "O gəlməz, yaxşı olar ki, sən də, qardaşların da bizə qonaq gələsiniz..." Özü də qardaşları onun yanında əyləşmişdilər, mən onları da qonaq çağırıdım, fikirləşdim ki, onları qonaq çağıraram, onlar da boyun qaçırlar, amma mən onu qardaşları ilə bərabər qonaq çağıranda o razı olub dedi: "Mən ibadət-xananın darvazası yanında gözlə, qardaşlarımla bərabər gələm". Mən qorxuram ki, onlar gəlsinlər, özü də səndən utanıram. Bəlkə mənim ürəyimi sındırmıyasan, bu axşam onları qonaq eləyərsən? Varlı-hallı adamsan, ay qardaş, əgər razı deyilsənsə, onda mənə izn ver onları qonşularımızdan birinin evinə gətirirəm". Belə olanda Cudar dedi: "Qonşuların evinə niyə gətirirsən? Məgər bizim evimiz darısqaldır, ya da onları şama qonaq eləməyə bir şeyimiz yoxdur? Sənə ayıb olsun ki, məndən icazə istəyirsən, sən təkcə yemək-icmək, bir də şirniyyat istə, süfrəyə o qədər düzüm ki, hələ onların qabaqlarından da qalsın. İşdir qonaqları evə gətirib görsən ki, mən evdə yoxam, onda anandan istə, anan sənə kefin istəyən qədər yemək-icmək verər. Get onları gətir, Allah-təala bizə xoşbəxtlik qismət eləyib".

Belə olanda, Salim Cudanın əlindən öpüb getdi, axşam namazı-can ibadət-xananın darvazası ağzında oturdu. Elə ki həmin adamlar onun yanına gəldilər, Salim onları evə gətirdi. Cudar onları görüb dedi: "Xoş gəlmisiz!" Sonra da bu adamlara görə başına nələr gələcəyindən bixəbər olan Cudar onları əyləşdirdi, onlarla dostcasına rəftar elədi. O, anasına dedi ki, süfrə salıb şam yeməyi gətirsin, anası da torbadan

iri nimçələrdə şam yeməyi çıxartmağa başladı, süfrəyə qırx cür xörək gələncən Cudar elə hey anasına dedi: "Filan xəbəyi gətir!"

Onlar doyunca yedilər, dənizçilər elə bildirdilər ki, bu qonaqlığı Salim eləyir; elə ki gecə yarından xeyli keçdi, Cudar torbadan onlar üçün şirniyyat çıxartdı, Salim də onlara qulluq eləyirdi, Cudarla Salim o vaxt-tacan oturdular ki, onları yuxu basdı. Belə olanda, Cudar ayağa qalxdı, gedib uzanıb yatdı, o birilər də yatağa uzandılar. Elə ki Cudar yuxuya getdi, onlar durub Cudanın üstünə düşdülər, Cudar ayılanda gördü ki, ağzına əsgini tıxayıblar. Onun qollarını burub apardılar, gecə qaranlığında evdən bayıra çıxartdılar..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımcıq qoydu.

Elə ki altı yüz on yeddinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Cudarı apardılar, gecə qaranlığında evdən bayıra çıxartdılar, onu Süveyşə göndərdilər, ayaqlarına qandal vurdular. O, düz bir il əsir kimi, qul kimi lal-dinməz işlədi.

Cudar burada qalsın, sizə kimdən deyim, onun qardaşlarından. Onlar səhər yuxudan duran kimi analarının yanına gedib ona dedilər: "Ana can, qardaşımız Cudar hələ yuxudan oyanmayıb?" Anaları da onlara dedi: "Gedin onu oyadin". Onda qardaşlar analarından soruşdular: "O harada yatıb?" Anaları onların cavabında dedi: "Qonaqlarla bir yerdə yatıb". Qardaşlar da ona dedilər: "Bəlkə ana can, o, biz oyanmamış qonaqlarla çıxıb gedib? Görünür qardaşımız qütbətdə olmağa alışıb, yəqin, yenə xəzinəyə girmək fikrinə düşüb". Onun məğribililərlə danışdığını gördük, onlar ona deyirdilər: "Biz səni özümüzə aparırıq, xəzinənin sirrini sənə açarıq". Oğlanların bu sözünü eşidən ana onlardan soruşdu: "O, məğribililərlə görüşüb?" Onlar da onun cavabında dedilər: "Məgər bizə qonaq gələnlər məğribli deyildilər?" Onda anaları da dedi: "Bəlkə onlar idilər, ancaq Allah onun işini avand eləsən. Axı o, xoşbəxtidir, hökmən əlinə mal-dövlət keçəcək".

Bunu deyib arvad ağladı, ona Cudardan ayrılmaq çox ağır gəldi, onda oğlanları ona dedilər: "Ay məlun, sən Cudarı doğrudan belə çox

istəyirsən! Biz gedəndə, ya qayıdıb gələndə sən nə kədərlənirsən, nə də sevinirsən. Məgər biz də Cudar kimi sənəin balalarını deyilik?" Ana da onların cavabında dedi: "Siz də mənim balalarımı, ancaq siz bədbəxtsiz, siz mənə rəhm etməmişiz. Atanız öləndən bəri mən sizdən zərər qədər xeyir görməmişəm. O ki qaldı Cudara, o mənə həmişə rəhm eləyib, yaralı ürəyimə şəfa verib, mənə hörmət eləyib, odur ki, onun üçün ağlamalıyam, axı mənim də, sizin də boynunuzda onun minnəti çoxdur".

Ananın bu sözlərini eşidən qardaşlar onu söyüb, döyməyə başladılar, evə girib torbanı o vaxtadan axtardılar ki, axırda onu tapdılar. Onlar xurcunun bir gözündən qaş-daşı, o biri gözündən qızilları, bir də sehrli torbanı götürüb analarına dedilər: "Bu var-dövlət atamızdan qalıb!" Anaları da onların cavabında dedi: "Allah haqqı yox, bu var-dövlət qardaşınız Cudarındır, özü də Cudar onları məğriblilərin vətəninədən gətiribdir". Onda qardaşlar analarına dedilər: "Sən yalan deyirsən, bu var-dövlət atamızdan qalıb, biz istədiyimiz kimi xərcələməliyik!"

Bunu deyib qardaşlar tapdıqları qaş-daşı, qızilları öz aralarında bölüşdürdülər, sehrli torbaya çatanda onların arasına nifaq düşdü; Salim dedi: "Onu mən götürəcəyəm!" Səlim də dedi: "Yox, onu mən götürəcəyəm!" Onlar höcətləşməyə başladılar. Belə olanda, anaları dedi: "Balalarım, xurcunda olan qızilları, qaş-daşı öz aranızda bölüşdürdünüz, amma bu torbanı nə bölüşdürmək, nə də ona qiymət qoymaq olmaz, onu cırıb iki yerə bölsək, onda onun sehiri də yox olar. Gəlin belə eləyin, qoyun bu torba mənə qalsın, nə vaxt istəsəm mən sizə yemək-icmək verərəm, özüm də sizinlə bir tikə yeyərəm, səxavət eləyib pal-paltardan da nə alsam onu geyərəm. Hərəniz bir dükana çib alver eləyirsiniz, siz mənim balalarımı, mən də sizin ananız. Qoy hər şey olduğu kimi qalsın, gəlin özümüzü rüsvay etməyək: axı bəlkə qardaşınız da gəlib çıxdı".

Ancaq qardaşlar onun sözlərinə məhəl qoymayıb gecəni səhərəcən höcətləşdilər. Cudarın qonşuluğundakı evə bir qəvvəsi¹ qonaq çağırmışdılar ki, evin pəncərəsi açıq idi, o, qardaşların səsinə eşitdi, özü də qəvvəs padşahın yaxın adamlarından idi. Qəvvəs başını pəncərədən çıxarıb qardaşların mübahisəsini, bölüşdürmək barəsində dedikləri sözlərin hamısını əvvəldən axıracan eşitdi. Elə ki səhər açıldı, həmin

¹ Qəvvəslər – xarici səfirlər şəhər içində bir yerdən başqa yerə gedəndə onları mühafizə edən keşikçilərdi; onlar, adətən, 1517-ci ildə Misiri istila edən yanqarılardan (türk piyada qoşunları) toplanırdılar. Qəvvəs adının çökilməsi onu sübut edir ki, bu nağıl, bizə gəlib çatmış yazılı formaya XVI əsrdə və ya ondan sonra düşmüşdür.

qəvvəs padşahın hüsuruna getdi; bu padşahın adı Şəms əd-Dövlə idi, o vaxt o, Misirin padşahı idi. Qəvvəs padşahının hüsuruna gəlib eşitdiklərini ona nəql elədi, padşah da Cudarın qardaşlarının dalınca öz adamlarını göndərdi, özü də buyurdu ki, onları tutub gətirsinlər, əzab versinlər; padşahın adamları da gedib qardaşları tutub gətirdilər, onlara əzab verdilər, onlar da hamısını boyunlarına aldılar, onda padşah torbanı onların əlindən aldı, özlərini də zindana saldı. Sonra da padşah Cudarın anasına nə qədər lazımsa yemək təyin elədi.

Bunlar burada qalsınlar, sizə kimdən deyim, Cudardan. O düz bir il Süveyşdə əsir kimi, qul kimi lal-dinməz işlədi, bir ildən sonra günlərin bir günü onlar gəmiyə mindilər, yolda külək qalxdı, onların gəmisini aparıb bir qayaya çırpdı, gəmi parça-parça oldu, gəmidə olan şeylərin hamısı batdı. Cudardan başqa heç kəs quruya çıxıb bilmədi, adamların hamısı həlak oldu. Elə ki Cudar quruya çıxdı, az getdi, çox getdi, gəlib bədəvi ərəblərin köçünə çatdı; bədəvi ərəblər başına nə gəldiyini Cudardan soruşdular, o da başına gələn əhvalatı əvvəldən axıracan, yerli-yerində onlara nəql elədi. Köçdə Ciddə¹ əhlindən bir tacir var idi, onun Cudara yazığı gəldi, odur ki, ona dedi: "Ay misirli, sən bizim yanımızda nökr qalarsanmı? Mən sənəin pal-paltarını verərəm, səni özümle Ciddəyə apararam".

Cudar da ona nökrçilik etməyə başladı, onlar yola düşdülər, az getdilər, üz getdilər, dərə-təpə düz getdilər, gəlib Ciddəyə çatdılar, tacir ona böyük ehtiram göstərdi, sonra Cudarın ağası tacir Məkkəyə ziyarətə getdi, Cudarı da özü ilə ziyarətə apardı. Elə ki onlar Məkkəyə çatdılar, Cudar Kəbənin başına dolanmağa getdi, o, Kəbənin başına dolananda birdən dostu məğribli Əbdülsəmədi gördü, Əbdülsəməd də Kəbənin başına dolanırdı..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki altı yüz on səkkizinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Cudar Kəbənin başına dolananda birdən dostu məğribli Əbdülsəmədi gördü,

¹ Ciddə – Qırmızı donizdə liman

Əbdülsəməd də Kəbənin başına dolanırdı. Məğribli Cudarı görəndə ona salam verdi, onun kəfini soruşdu. Cudar da onun cavabında ağladı, başına gələn əhvalatı əvvəldən axıracan, yerli-yerində ona nəql elədi. Belə olanda məğribli onu götürüb öz evinə apardı, ona ehtiram göstərdi. Cudara misli-bərabəri olmayan libas geyindirib dedi: "Ay Cudar, bədiyyin keçib getdi". Bunu deyib məğribli qum falı açdı, Cudanın qardaşlarının başına nələr gəldiyi ona məlum oldu, o, Cudara dedi: "Ay Cudar, bil və agah ol ki, sənin qardaşlarının başına filan-filan işlər gəlib, onlar Misir padşahının zindanına salınıblar, Kəbəni ziyarət eləyib qurtaranacan mənim yanımda qal, yerin gen-bol olar, məndən yalnız yaxşılıq görərsən". Cudar da onun cavabında dedi: "Ay ağa, mən gedim, yanında qaldığım tacirlə halallaşım, sonra sənin yanına gələ-rəm". Onda məğribli Cudardan soruşdu: "Sənin ona borcun varmı?" Cudar da cavabında dedi: "Yox". Belə olanda Əbdülsəməd Cudara dedi: "Get tacirlə halallaş, o saat da qayıt gəl, bəni-adəm görək çörəyi tirməsin".

Cudar tacirin yanına gedib onunla halallaşdı, sonra da dedi: "Mən qardaşıma rast gəlmişəm". Tacir də ona dedi: "Get onu bura gətir, biz onu qonaq eləyək". Tacirin bu sözünü eşidən Cudar ona dedi: "Onun ehtiyacı yoxdur: o, xoşbəxt adamlardandır, onun çoxlu nökrəri var".

Tacir Cudara iyirmi dinar verib dedi: "Mənə halallıq ver". Cudar da tacirlə halallaşmış, onun evindən çıxdı. Cudar yolda bir kasıba rast gəldi, həmin iyirmi dinarı ona verdi. Sonra da yol alıb məğribli Əbdülsəmədin evinə tərəf getdi; ziyarəti qurtaranacan Cudar onun yanında qaldı, sonra məğribli Cudanın əş-Şamardalın xəzinəsindən götürdüyü üzüyü ona verib dedi: "Bu üzüyü al, o, nə istəsən, sənin üçün elər, çünki onun Guruldayan İldırım adında nökrəri var, bu dünyə nemətlərindən sənə nə lazım olsa, əlini üzüyə sür, həmin nökrər o saat hüzurunda peyda olar, sən ona nə buyursan, onu sənin üçün elər".

Bunu deyib məğribli Cudanın yanındaca əlini üzüyə sürtdü, nökrər onun hüsurunda peyda olub qışqıra-qışqıra dedi: "Ay ağa, mən qulluğunda hazır, nə istəsən, onu eləyəcəyəm! İstəyirsən dağılmış şəhəri abad eləyim, ya abad şəhəri dağıdıb xarabazara çevirim, ya padşahı öldürüm, ya da qoşun-ləşkəri qırım!" Məğribli də ona dedi: "Ay İldırım, bu adam sənin ağah olub, onun qeydinə qal".

Sonra da məğribli maridi buraxıb Cudara dedi: "Əlini üzüyə sür, onun nökrəri o saat sənin hüsurunda peyda olar; ürəyin nə istəsə ona əmr elə, o, sənin sözündən çıxmaz. Öz məmləkətinə get, üzüyü qoru,

onun köməyi ilə sən bütün düşmənlərinə qalib gələrsən". Cudar da onun cavabında dedi: "Ay ağa, izn versən, mən öz məmləkətimə yola düşərəm". Məğribli də ona dedi: "Əlini üzüyə sür, nökrər sənin hüsurunda peyda olar, minərsən onun belinə, əgər ona desən ki: "Məni elə bu gün məmləkətimə çatdır". O, sənin əmrindən çıxmaz".

Bundan sonra Cudar məğribli ilə xudahafizləşdi, əlini üzüyə sürtdü, Guruldayan İldırım hüsurunda peyda olub dedi: "Mən hazıram, nə lazımsa de, mən də onu eləyim!" Onun bu sözünü eşidən Cudar dedi: "Elə bu gün məni Misirə çatdır". Nökrər də onun cavabında dedi: "Nə desən, elə də olacaq". Bunu deyib marid onu göyə qaldırdı, günortadan gecə yarısınıncan uçdu. Sonra Cudanın anasının evi yanında yerə endi, onu qoyub getdi. Cudar evə girdi, anası onu görən kimi ayağa qalxdı, ağlaya-ağlaya onunla salamlaşdı, sonra da qardaşlarının başına padşahın gətirdiyi əhvalatı, onları necə döydüyünü, sehrli torbanı, qardaşla, qızılla dolu xurcunu onların əlindən aldığı əvvəldən axıracan, yerli-yerində ona nəql elədi. Elə ki Cudar anasından bu sözləri eşitdi, qanı qaraldı ki, qardaşları əziyyət çəkirlər. Sonra da anasına dedi: "Qəm eləmə, olan olub, keçən keçib, sən indi görərsən mən nə elərəm, qardaşlarımı bu saat bura gətirərəm".

Sonra Cudar əlini üzüyə sürtdü, nökrər onun hüsurunda peyda olub dedi: "Mən qulluğunuzda hazır, nə lazımsa dəginən, mən də eləyim!". Onda Cudar nökrərə dedi: "Sənə əmrim budur ki, qardaşlarımı padşahın zindanından çıxarıb mənim yanıma gətirərsən". Nökrər elə o dəqiqə yerin altına getdi, düz zindanın ortasında yerdən çıxıb peyda oldu. Salim ilə Səlim zindanda elə əzab-əziyyətdə, elə zillətdə idilər ki, Allahdan ölüm istəyirdilər; biri o birinə deyirdi: "Ay qardaş, vallahi, elə bəlaya düşmüşük ki, heç əlacı yoxdur. Nə vaxtacan ömrümüz bu zindanda çürüyəcək? Burada qalmaqdansa ölmək əfzəldir".

Qardaşlar qəm dəryasına batıb oturmuşdular, elə bu dəmdə birdən zindanın düz ortasında yer aralandı, Guruldayan İldırım yerdən çıxıb onların qabağında peyda oldu. O, hər iki qardaşı götürüb yerin altına getdi, qardaşlar qorxudan bihuş oldular, onlar huş gələndə nə görsələr yaxşıdır? Gördülər ki, öz evlərindədirlər, özü də Cudar da evdədir, anası da onun yanında əyləşibdir. Onları görən kimi Cudar dedi: "Qardaşlar, xoş gəlmisiniz! Siz məni şad elədiz".

Qardaşlar başlarını aşağı salıb ağlamağa başladılar; belə olanda, Cudar onlara dedi: "Ağlamayın, bilirəm, sizi bu işə şeytan, bir də tamah vadar elədi. Siz necə rəva bilib, məni satdız? Ancaq mən Yusifin əhvalatını, qardaşlarının onun başına gətirdiklərini yada salıb toxtalıq

tapıram: axı onlar öz qardaşlarına sizin mənə elədiyinizdən də artıq pislik eləmişdilər. Yusifi quyuya salmışdılar.

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki altı yüz on doqquzuncu gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Cudar öz qardaşlarına dedi: "Siz necə rəva bilib mənim başıma belə iş gətirdiniz? Allahın hüsurunda günahınızı boynunuza alın, dua eləyin ki, Allah günahınızdan keçsin, o günahınızdan keçər, çünki o rahimdir, mərhəmətlidir. Mən də günahınızdan keçirəm, bu dünyada yeriniz geniş olsun! Sizə heç bir zaval yoxdur".

Cudar qardaşlarını dilə tutub sakitləşdirdi, sonra da Əbdülsəmədə rast gələncən Süveyşdə nələr çəkdiyini onlara nəql etməyə başladı, üzüyün də məsələsini onlara danışdı, qardaşları ona dedilər: "Ay qardaş, bu dəfə keç günahınızdan, əgər bir də belə iş görək, onda nə istəsən bizə edərsən". Cudar da cavabında dedi: "Eybi yoxdur! Mənə bir deyin görürm padşah sizin başınıza nə oyun açıb". Onda qardaşların dərdi açıldı, odur ki, dedilər: "O bizi döydü, hədələdi, torbanı da, xurcunu da əlimizdən aldı". Onların bu sözünü eşidən Cudar ucadan dedi: "O belə iş gördü?" Bunu deyib Cudar əlini üzüyə sürtdü, o saat nökr onun hüsurunda peyda oldu, qardaşlar bunu görəndə qorxdular, elə bildilər Cudar nökrə ömr eləyib onları öldürdüyəcəkdir, odur ki, analarının yanına gedib ona dedilər: "Ana can, ümidimiz sənədir, ana can, bizə havadar ol!" Anaları da cavabında dedi: "Balalarım, qorxmayın!" Cudar nökrə dedi: "Sənə buyruğum budur: getginən padşahın xəzinəsində nə qədər qaş-daş, qiymətli şeylər var, hamısını mənə gətir. Bir çöp də qoyma qalsın, padşahın qardaşlarının əlindən aldığı sehrli torbanı da, qaş-daş dolu xurcunu da gətir". Nökr də onun cavabında dedi: "Baş üstə, itaət-karam!" Elə o doqıqda də yox oldu, gedib padşahın xəzinəsində nə varda hamısını, sehrli torbanı da, qaş-daş dolu xurcunu da gətirdi. Nökr xəzinədən gətirdiklərinin hamısını Cudarın qabağında yerə düzdü, sonra da dedi: "Ay ağa, mən xəzinədə bir çöp də qoymadım qalsın".

Belə olanda, Cudar anasına buyurdu ki, qaş-daş dolu xurcunu götürüb saxlasın, sonra da sehrli torbanı qabağında yerə qoyub nökrə dedi: "Sənə ömr eləyirəm, bu gecə hündür bir saray tikəsən, onun divarlarına dörd tərəfdən nazik qızıldan üz çəkəsən, otaqlara bahalı xalı-xalça döşəyəsən, özü də səhər açılana dediklərimin hamısını hazır eləməlisən". Nökr də cavabında dedi: "Arxayın ol, dediyin səhərcən hazır olacaq".

Bunu deyib nökr yerin altına getdi. Nökr gedəndən sonra Cudar torbadan cürbəcür xörək çıxartdı, onlar yeyib-içdilər, bir qədər şadlıq eləyəndən sonra yığılıb yatdılar.

Onlar yatmaqda olsunlar, sizə kimdən deyim, nökrədən; o, öz əlaltılarını yığib onlara tapşırı ki, bir saray tiksinlər. Onun əlaltılarının bir qismi daş yonur, bir qismi bənnəlik eləyir, bir qismi sarayı ağardır. Bir qismi divarlara naxış vurur, bir qismi də otaqlara xalı-xalça daşıyırdı. Hələ səhər açılmamışdı ki, saray tamam hazır oldu. Onda nökr Cudarın yanına gəlib dedi: "Ay ağa, saray hazırdır, səliqəsi də yerliyindədir, əgər baxmaq istəyirsənsə, çıx bax".

Nökrin bu sözlərini eşidən Cudar anası və qardaşlarıyla bərabər bayıra çıxdı. Onlar nə görsələr yaxşıdır? Gördülər ki, bir saray tikilib gəl verəsən, baxanda adamın ağı başından olur. Cudar yol ayrıcında tikilmiş sarayı görəndə çox şad oldu, özü də bu saray ona havayı başa gəlmişdi. Belə olanda, Cudar anasından soruşdu: "Ana can, sən bu sarayda qalıb ömür sürmək istəyirsənmi?" Anası da cavabında dedi: "Bəli, oğlum, orada qalıb ömür sürərəm". Sonra da ona dua elədi.

Onda Cudar əlini üzüyə sürtdü, elə o saat nökr onun hüsurunda peyda olub dedi: "Mən qulluğunda hazıram!" Cudar da ona dedi: "Sənə ömr eləyirəm: mənə qırx nəfər gözəl-göyçək ağ kənz, qırx nəfər qara kənz, bir nəfər ağ nökr, qırx nəfər də qul gətir". Nökr də cavabında dedi: "Arxayın ol, dediklərin bu saat hazır olacaq!" Bunu deyib nökr öz qırx nəfər əlaltısıyla Hind, Sind¹ və İran məmləkətlərinə getdilər. Onlar harada gözəl qız, göyçək oğlan gördülərsə, onları oğurlayırdılar. Nökr öz əlaltılarından qırx nəfər də göndərdi, onlar gedib qırx nəfər gözəl-göyçək qara kənz gətirdilər, o biri qırx nəfər əlaltısı da qırx nəfər qara qul gətirdi, bunların hamısı Cudarın evinə gəldilər, ev adamla doldu. Sonra nökr qulları, kənzləri bir-bir Cudara göstərdi, onlar Cudarın xoşuna gəldilər, sonra Cudar nökrə dedi: "Buradakı

¹ Hind – Hindistandır; Sind – Hind çayının aşağı axımında müasir Pakistanın vilayətidir.

adamların hamısı üçün misli-bərabəri olmayan qəşəng libaslar gətir". Nökər də cavabında dedi: "Libaslar hazır!" Cudar yenə ona dedi: "Get anama da, mənə də libas gətir!" Nökər gedib onun dediklərinin hamısını gətirdi. Cudar da könizləri geyindirdi, sonra anasını göstərüb onlara dedi: "Bax, bu arvad sizin xanımınızdır, onun əlindən öpün, onun sözündən çıxmayın. Ağ könizlər də, qara könizlər də, hamınız ona qulluq eləyin!"

Bundan sonra Cudar ağ könizləri geyindirdi, onlar da Cudarın əlindən öpdülər, qardaşlarını da geyindirdi. Cudar elə bil lap padşah idi, qardaşları da vəzir idilər. Onun öz evi çox böyük idi. Səlimlə könizlərinə bir tərəfdə ev verdi, Salimlə könizlərinə başqa tərəfdə ev verdi, özü anası ilə təzə sarayda qaldılar, onların hərəsi öz evində lap elə bil sultan idi.

Bunlar burada qalsınlar, sizə kimdən deyim, padşahın xəzinədarından. O, bəzi şeylər götürmək üçün xəzinəyə girəndə nə görsə yaxşıdır? Gördü ki, xəzinə bomboşdur, elə bil süpürgə çəkiblər, bir sairin dediyi kimi:

"Arılar bu yerdən köçəndən bəri
Boş qalıb gördüyün bal pətləkləri".

Xəzinədar bərk qışqırdı, qəşş eləyib yerə səriltdi, ayıldandan sonra xəzinənin qapısını açıq qoyub birbaşa Şəms əd-Dövlə şahın yanına getdi, şahın hüsurunda dayanıb dedi: "Ya əmirəlmöminin, sənə xəbər verirəm ki, xəzinədə nə vardisa, bu gecə hamısını aparıblar, xəzinəyə elə süpürgə çəkiblər ki, bir çöp də qalmayıb". Xəzinədarın bu sözünü eşidən padşah ondan soruşdu: "Xəzinəmdə olan pullarımı nə eləmişən?" Xəzinədar da cavabında dedi: "Allah and olsun, mən o pulların birçə dirhəminə də əl vurmamışam, özü də o pulların necə yoxa çıxdığını da bilmirəm. Dünən mən xəzinəyə getmişdim, xəzinə dolu idi, bu gün isə gördüm ki, bomboşdur, orada bir çöp də qalmayıb, özü də qapı bağlı idi, qapıda heç bir zədə yox idi, cəftə də sınımayıb, ora oğru girməyib". Onda padşah soruşdu: "Torbaları da aparıblar?" Xəzinədar da cavabında dedi: "Bəli, torbaları da aparıblar". Bu sözləri eşidəndə padşahın ağı başından oldu..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki altı yüz iyirminci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, xəzinədar padşahın hüsuruna gəlib xəzinədə nə vardisa hamısının, torbaların da yoxa çıxdığını ona xəbər verəndə padşahın ağı başından oldu, o ayağa qalxıb xəzinədarı dedi: "Düş qabağıma, gedək!"

Xəzinədar qabaqda, padşah da onun dalınca gedib xəzinəyə girdilər, padşah xəzinəni bomboş görəndə qanı qaraldı, ucadan dedi: "O kimdir ki, mənim qəzəbimdən qorxmayıb xəzinəmi qarət eləyiblər?" Padşah bərk qəzəblənib xəzinədən çıxdı, divanxanaya gəldi, qoşun başçılarını çağırırdı, onlar da gəldilər, özü də onların hamısına elə gəlirdi ki, padşahın ona qəzəbi tutub. Padşah üzünü onlara tutub dedi: "Ay qoşun-ləşkər başçıları, bilin və agah olun ki, dünən gecə mənim xəzinəmi qarət eləyiblər, özü də bilmirəm bunu eləyən kimdir ki, məndən qorxmayıb belə iş görüb". Padşahın bu sözünü eşidən qoşun-ləşkər başçıları ondan soruşdular: "Axı bu necə olan işdir?" Padşah da cavabında dedi: "Bunu xəzinədardan soruşun".

Belə olanda, onlar xəzinədardan soruşdular, xəzinədar da dedi: "Dünən xəzinə dolu idi, bu gün mən xəzinəyə girəndə gördüm ki, ora bomboşdur, elə bil süpürgə çəkiblər, ancaq xəzinənin qapısı sağbasğıdır, bir balaca da olsun zədələnməyib".

Qoşun əhli xəzinədarın bu sözlərinə çox təəccüb qaldı, onlar cavab verməyə macal tapmamışdılar ki, elə bu dəmdə Salimlə Səlimi padşaha şeytanlayan həmin qəvvas içəri girdi, o, padşahın hüsurunda dayanıb dedi: "Qibleyi-ələm sağ olsun, mən bütün gecəni yatmayıb bir ev tikən adamlara tamaşa eləmişəm; səhər açılanda nə görsəm yaxşıdır? Gördüm ki, onlar misli-bərabəri olmayan çox gözəl bir saray tikiblər. Belə olanda, mən adamlardan əhvalatı soruşdum, dedilər ki, Cudar gəlib, bu sarayı da o tikdiribdir, özü də onun nöqərləri, qulları var, o özü ilə çoxlu pul gətirib, qardaşlarını zindandan xilas eləyib, indi o öz evində oturub sultan kimi ömür sürür". Onda padşah dedi: "Gedin zindana baxın". Padşahın adamları gedib zindana baxdılar, Salimlə Səlimin orada heç iyi-tozu da yoxdu, qayıdıb işin nə yerdə olduğunu padşaha xəbər verdilər, onda padşah dedi: "Düşmənimin kim olduğu aydındır!

Salimlə Səlimi zindandan xilas eləyən adam mənim pullarımı da aparırdır". Padşahın bu sözünü eşidən vəzir ondan soruşdu: "Padşah sağ olsun, həmin adam kimdir?" Padşah da cavabında dedi: "Həmin adam onların qardaşı Cudardır. Torbayla, xurcunu da o aparıb. Ya vəzir, əmiri əlli nəfər adamla onun üstünə göndər, qoy onu da, qardaşlarını da tutsunlar, onun mal-mülkünü möhürləsinlər, özlərini də hüsuruma gətirsinlər, mən onları dara çəkdirəcəyəm". Padşah bərk qəzəblənib qışqırdı: "Tez ol! Tez ol əmiri onun evinə göndər ki, tutub onları gətirsin, mən də onları öldürüm". Padşahın bu sözlərini eşidən vəzir ona dedi: "Səbirli ol, Allah da səbirlidir, qulu onun itaətindən çıxanda, Allah ona cəza verməyə tələsmir. Camaatın dedişi kimi, bir gecədə saray tikən adama bu dünyada heç kəsin gücü çatmaz. Mən qorxuram ki, Cudarın ucbatına əmirin başına bir iş gələ. Səbir elə, mən fikirləşib bir tədbir taparam, onda görək başımıza nə gəlir. Qibleyi-aləm sağ olsun, o ki qaldı onların məsələsinə, səbir ilə necə istəmişənsə, elə də olacaq". Onda padşah vəzirə dedi: "Ya vəzir, fikirləş bir tədbir tap". Vəzir də ona dedi: "Əmiri göndər, onu öz hüsuruna çağırtdır, mən də ona hörmət eləyəm, mehribanlıq göstərib kefini-ohvalını soruşaram, sonra baxarıq: əgər o çox güclü adamdırsa, onda bir hiylə qurarıq, yox əgər zəif adamdırsa, tutub əl-qolunu bağlarıq, sonra necə istəsən, elə də elərsən". Padşah vəzirin tədbirinə razı olub dedi: "Adam göndər gedib onu çağırın". Vəzir Osman adlı bir əmirə buyurdu ki, Cudarın yanına gedib onu çağırın, özü də desin: "Padşah səni çağırır". Padşah da həmin əmirə dedi: "Onsuz gəlmə ha". Bu əmir çox səfeh, lovğanın biri idi. O, Cudarın sarayına çatanda gördü ki, darvazanın ağzında bir hərəmağası balaca kürsü üstə oturubdur. Əmir Osman sarayın darvazasına çatanda hərəmağası onu saymayıb, hüsurunda ayağa qalxmadı, elə bil ki, darvazaya heç kəs yaxınlaşmamışdı, özü də əmir əlli nəfər adamla gəlmişdi. Əmir Osman hərəmağasının yanına gəlib dedi: "Ay qul, sənin ağan haradadır?" Hərəmağası da onun cavabında dedi: "Saraydadır".

Əmir Osman hərəmağası ilə danışanda, hərəmağası uzanıb dirsəklənmişdi. Əmir Osman qəzəblənib dedi: "Ay məlun qul, məgər mənədən utanmırsan? Mən sənənlə danışırım, sən alçaq işə uzanmısan!" Hərəmağası da cavabında dedi: "Yeri get, uzun danışma". Elə ki əmir onun bu sözlərini eşitdi, hirsindən qan vurdu başına, o, əlindəki dəyənəyi qaldırdı ki, hərəmağasını vursun, bunu görən hərəmağası yerindən sıçrayıb əmirin üstünə cumdu, dəyənəyi onun əlindən alıb dörd dəfə əmiri vurdu. Əmirin yanınca gələn əlli nəfər görəndə ki, onların ağasını

döyülər, qılınclarını siyirib qulu öldürmək istədilər. Belə olanda, qul qışqıra-qışqıra dedi: "Ay it uşağı, siz qılınca əl atırsız!" Qul bunu deyib onların üstünə cumdu, dəyənəyini işə saldı, özü də o, dəyənəyi kimə ilişdirdi, onu qanına qəltan eləyirdi. Onlar qulun qabağından qaçdılar, qul işə onları dəyənəklə döyə-döyə qabağına qatıb o vaxtacan qovdu ki, onlar sarayın darvazasından uzaqlaşdılar, sonra qayıdıb darvazanın ağzına gəldi, keçib saymazyana balaca kürsüdə öz yerində əyləşdi..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki altı yüz iyirmi birinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, hərəmağası padşahın yaxın adamı əmir Osmanı, bir də onunla gələn-ləri Cudarın sarayının darvazasından qovandan sonra qayıdıb gəldi, keçib saymazyana balaca kürsüdə öz yerində əyləşdi.

Hərəmağası burada qalsın, indi sizə kimdən deyim əmir Osmanla onun adamlarından. Əməlli-başlı döyülmüş əmir Osmanla onun adamları qaça-qaça gəlib Şəms əd-Dövlə şahın hüsurunda dayandılar, başlarına gələn ohvalatı ona nəql elədilər. Əmir Osman padşaha dedi: "Padşah sağ olsun, elə ki mən sarayın darvazası ağzına çatdım, gördüm ki, bir hərəmağası balaca qızıl kürsüdə lovğa-lovğa oturub, ona yaxınlaşdığımı görən hərəmağası uzanıb dirsəkləndi, mənə saymadı, mənim üçün ayağa qalxmadı. Mən onunla danışmağa başladım, o elə uzandıqı yerdən mənə cavab verdi. Mən hirsələndim, qan vurdu başıma, dəyənəyi qaldırıb elə onu vurmaq istəyirdim ki, o, ayağa qalxıb dəyənəyi əlimdən aldı, mənə də, mənimlə gedən adamları da dəyənəklə döyməyə başladı, biz onun öhdəsindən gələ bilmədik, qaçıb canımızı gücbəla onun əlindən qurtardıq".

Əmirin bu sözlərini eşidən padşah qəzəbləndi, bərkdən dedi: "Onun üstünə yüz adam getsin!" Yüz nəfər yol alıb qulun üstünə getdi, gəlib onun yanına çatanda qul ayağa qalxıb dəyənəyi işə saldı, onları o vaxtacan dəyənəklə döydü ki, hamısı onun qabağından qaçdı. Onlar qaçıb gedəndən sonra qul qayıdıb öz balaca kürsüsündə əyləşdi. Həmin yüz nəfər də padşahın yanına qayıtdı, elə ki onlar gəlib padşahın

hüzurunda dayandılar, başlarına gələn əhvalatı ona danışdı dedilər: "Padşah sağ olsun, biz qorxub onun qabağından qaçdıq". Onda padşah dedi: "Qoy onun üstünə iki yüz adam getsin!" Qulun üstünə iki yüz adam getdi, qul bunları da döyüb qovdu, elə ki bu iki yüz adam qayıdıb gəldi, padşah vəzirə dedi: "Ya vəzir, sənə əmr eləyirəm: beş yüz nəfər götür get, tez o qulu da, onun ağası Cudarla qardaşlarını da mənim hüzuruma gətir". Vəzir də cavabında dedi: "Padşah sağ olsun, mənə əsgər lazım deyil, mən tok gedəcəyəm, özü də silahsız-zadsız". Bunu deyib vəzir qılınıncı belindən açdı, öyninə ağ paltar geydi, əlinə təsbəh alıb Cudarın sarayına getdi, gördü ki, həmin qul oturubdur, vəzir silah-əsləhəsiz ona yaxınlaşdı, ədəblə onun yanında əyləşib dedi: "Salaməleyküm!". Qul da onun salamlarını alıb dedi: "Əleykəssalam, ya bəni-adəm. Sən nə istəyirsən?" Elə ki vəzir onun "Ya bəni-adəm" dediyini eşitdi, o saat başa düşdü ki, bu qul cindir, odur ki, qorxudan tir-tir əsə-əsə ona dedi: "Ay ağa, sənin ağa Cudar buradadırmı?". Qul da cavabında dedi: "Bəli, saraydadır". Onda vəzir qula dedi: "Ay ağa, get ona dəginən ki, Şəms əd-Dövlə şah səni çağırır. O sənə salama qonaqlıq verir, özü də sənə salam göndərər deyir ki, evimizə gəlib qonağımız olsun, bizim çörəyimizi yesin". Qul da cavabında dedi: "Burada dayanın, mən gedim ona deyim". Vəzir ədəb gözləyib darvaza ağzında qaldı, marid saraya girib Cudara dedi: "Ay ağa, bil və ağah ol ki, padşah sənə dahnca əmiri göndərmişdi, mən onu döydüm, onunla gələn əlli nəfəri də o qədər döydüm ki, hamısı qaçıb getdi, sonra padşah yüz nəfər göndərdi, mən onları da döydüm qovdum. Belə olanda, padşah üstümə iki yüz nəfər göndərdi, onları da o qədər döydüm ki, hamısı qaçıb getdi, indi də o, öz vəzirini silahsız-zadsız göndərər, səni qonaq çağırır ki, onun çörəyini yeyəsən. Sözü nədir?" Cudar da cavabında dedi: "Get vəzirini bura gətir". Qul saraydan çıxıb vəzirə dedi: "Ya vəzir, keç içəri, nə sözün varsa ağama dəginən". Onun bu sözünü eşidən vəzir dedi: "Baş üstə!" Sonra da vəzir saraya girib Cudarın yanına getdi. Vəzir Cudarın yanına girəndə nə görsə yaxşıdır? Gördü ki, Cudarın cah-cəlalı padşahından artıqdır, o elə xalılardan üstündə oturub ki, padşahın sarayında da belə xalılar yoxdur. Cudarın sarayındakı cah-cəlalı, bəzək şeylərini, yerə döşənmiş xalıları görəndə vəzirin ağı başından oldu, özü də Cudarın yanında, o, elə bil kasıb adam idi. Vəzir əyləşib onun qabağında yeri öpdü, ona dua elədi; Cudar da ondan soruşdu: "Ya vəzir, mənə nə qulluğun var?" Vəzir də cavabında dedi: "Ay ağa, Şəms əd-Dövlə şah sənə xatirini çox istəyir, sənə salam-dua göndərər, özü də sənə üzünü görməyi arzu eləyir. O sənə salama qonaqlıq verir, onun ürəyini şad edərsənmi?" Vəzirin bu sözlərini eşidən Cudar dedi: "Əgər o, mənim

xatirimi çox istəyirsə, mənim salamlarını ona yetir, özü də ona dəginən ki, əvvəlcə o mənim evimə qonaq gəlsin". Vəzir də cavabında dedi: "Baş üstə!" Sonra Cudar üzünü çıxarıb əlini üzüyə sürtdü, üzüyün nökrü hüzurunda peyda oldu. Cudar ona dedi: "Get bir dəst əla libas gətir!" Nökrə də gedib bir dəst libas gətirdi; onda Cudar vəzirə dedi: "Ya vəzir, götür bu libası gey". Elə ki vəzir libası geydi, Cudar ona dedi: "Get sənə dediklərimi padşaha çatdır".

Vəzir əynində Cudarın verdiyi libas onun sarayından çıxdı, o hələ ömründə misli-bərabəri olmayan belə libas geyməmişdi, padşahın hüzuruna gəlib Cudarın cah-cəlalını ona nəql elədi, onun sarayını, sarayda gördüyü şeyləri təriflədi, sonra ona dedi: "Cudar səni qonaq çağırır". Padşah bunu eşidən kimi dedi: "Qoşun əhli, qalxın!". Hamı qalxdı, onda padşah dedi: "Atlara süvar olun, mənim atımı gətirin, Cudarın yanına gedək". Padşah ata süvar oldu, özü ilə xeyli əsgər götürdü, onlar Cudarın sarayına tərəf yol aldılar.

Onlar getməkdə olunsalar, indi sizə kimdən deyim, Cudardan. Elə ki vəzir onun yanından mürəxxəs oldu, Cudar maridi çağırır ona dedi: "İstəyirəm ki, sən öz köməkçi ifritlərindən bəni-adəm surətində bizim evə gətirəsən, onlar əyanlarımız kimi həyətdə dayansınlar, padşah onları görüb qorxsun, canına vəlvələ düşsün, ürəyi düşsün, özü də anlasın ki, mən ondan güclüyəm".

Nökrə də əsgər surətində iki yüz ifrit gətirdi, onların belində qəşəng qılınca vardı, özü də hamısı pəhləvan kimi güclü və nataraz idilər. Elə ki, padşah gəldi, bu pəhləvan kimi güclü və nataraz adamları gördü, ürəyinə qorxu düşdü. Sonra o, saraya qalxıb Cudarın yanına getdi, içəri girəndə gördü ki, Cudar elə oturub ki, heç bir padşah, ya sultan belə oturmayıbdır. Padşah ona ədəb-ərkanla salam verdi, amma Cudar ona hörmət eləmədi, onun üçün ayağa qalxmadı, özü də yer göstərər: "Əyləş!" demədi, padşahı ayaq üstə saxladı..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki altı yüz iyirmi ikinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dahnı danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, padşah Cudarın otağına girəndə, Cudar onun üçün ayağa qalxmadı, özü

də ona yer göstərib: “Əyləş!” demədi, padşahı ayaq üstə saxladı. Padşah qorxuya düşdü, o nə əyləşə bilirdi, nə də çıxıb gedə bilirdi, özlüyündə fikirləşirdi: “Əgər o məndən qorxsaydı, məni sayardı, mənə hörmət edərdi, ola bilsin ki, qardaşlarının başına gətirdiyim işə görə lap mənə pislilik də eləsin”.

Elə bu dəmdə Cudar ona dedi: “Qibleyi-aləm sağ olsun, adamları incitmək, onların pulunu əlindən almaq sənə kimilərə yaraşan iş deyil”. Cudarın bu sözünü eşidən padşah dedi: “Ay ağa, məndən əvəz çıxma: bu işi görməyə mənə tamah vadar elədi, özü də nə yazılmışdısa, o da oldu. Əgər günah iş olmasaydı, əfv də olmazdı”. Sonra da padşah gördüyü iş peşman olduğunu dedi, Cudarın qabağında özünü təmizə çıxartmağa, üzr istəməyə başlayıb ondan rica elədi ki, günahından keçsin; özünü təmizə çıxaranda bu şəri də dedi:

“Nəcib ataların layiqli oğlu,
Pis iş tutmuşduqsa qınama bizi.

Sən bizi incitsən biz bağışlarıq,
Əfv et sən də bizim incitməmizi...”

Padşah Cudarın qabağında o vaxtadan alçalıb üzr istədi ki, axırda Cudar ona dedi: “Allah sənə günahından keçsin!” Sonra da padşaha əyləşməyə yer göstərdi. Padşah da əyləşdi. Cudar ona əfv libası geydirdi, qardaşlarına buyurdu ki, süfrə salsınlar, onlar yeyib-içəndən sonra Cudar padşahın adamlarına təzə libas geyindirdi, padşaha ehtiram göstərdi, sonra padşah öz adamlarına əmr elədi ayağa qalxsınlar, özü də onunla bərabər Cudarın evindən çıxdı. Padşah hər gün Cudarın evinə gəlirdi, özü də divan işlərinə ancaq onun evində baxırdı, onlar canbır dost oldular, bir-birinə mehr saldılar.

Onlar bir müddət bu minval ilə ömür sürdülər, sonra padşah günlərin bir günü vəzirə tənha guşəyə çəkilib dedi: “Ya vəzir, mən qorxuram ki, Cudar məni öldürüb şahlığı əlimdən alsın”. Vəzir də cavabında dedi: “Padşah sağ olsun, sən şahlıq üçün heç qorxub-zad eləmə: Cudarın mal-dövləti, hörməti-izzəti padşahlardan da çoxdur, şahlığa hakim olmaq onun ləyaqətini alçaldar. Əgər qorxursan ki, o səni öldürər, onda öz qızını ona əvəz ver, onunla qohum ol, belədə hər ikiniz bir adam olarsınız”. Vəzirin bu sözünü eşidən padşah dedi: “Ya vəzir, sən bu işdə onunla mənim aramda vasitəçi olarsan”. Onda vəzir dedi: “Gəl

sən belə elə, onu qonaq çağır, biz otaqlardan birində əyləşib şadlıq eləyərək, özü də qızına tapşırırsan ki, ən gözəl libasını geyib həmin otağın yanından keçsin; Cudar qızı görün kimi ona vurulacaq. Elə ki Cudarın qıza vurulduğunu gördük, mən ona deyərəm ki, bu qız sənə qızındır. Mən onunla söhbətə elə başlamam ki, guya sənə heç bir şeydən xəbərin yoxdur. Onda Cudar qızı səndən istəyər. Elə ki qızını ona əvəz verdin, onunla qohum oldun, daha ondan sənə heç bir xətər dəyməz, özü də işdir o ələ ondan sənə çoxlu mal-dövlət miras qalar”. Vəzirin bu sözlərini eşidən padşah dedi: “Ya vəzir, sən düz deyirsən”.

Sultan qonaqlıq verdi, Cudarı qonaq çağırtdı. Cudar sultanın sarayına gəldi, onlar axşamacan şadlıq elədilər. Padşah arvadının yanına adam göndərdi, ona buyurdu ki, qızına ən yaxşı libas geyindirsin, özü də onunla bərabər qonaqların olduqları otağın qapısı ağzından keçsin. Arvadı da padşah deyən kimi elədi, öz qızı ilə bərabər gəlib otağın qapısı yanından keçdi, Cudar da qızı gördü. Qız elə gözəl, elə göyçək idi ki, yemə-içmə, onun xəttü-xalına, gül camalına tamaşa elə. Cudar zənn ilə qıza baxanda ah çəkdi. Bədəninin bütün əzaları süsləşdi, o bir könlüdən min könlə qıza vuruldu, odur ki, qəm dəryasına batdı, rəngi-ruhu sapsarı saraldı. Vəzir Cudarın nə hala düşdüyünü görüb dedi: “Ay ağa, dərdin dağlara! Nə olub, nəyə pərt olmusan, ah çəkirsən?” Onda Cudar da bərkdən dedi: “Ya vəzir, bu qız kimin qızıdır? O, mənim ürəyimi aldı, ağılımı başımdan elədi!” Vəzir də cavabında dedi: “Bu qız sənə dostun padşahın qızıdır. Əgər qız sənə xoşuna gəlsə, mən padşaha danışıram, o da qızını sənə verər”.

Vəzirin bu sözlərini eşidən Cudar dedi: “Ya vəzir, onunla danış! Canım üçün sənə də nə istəsən verərəm, padşaha da başlıq nə istəsən verərəm, özü də biz istəklili qohum olarıq”. Onda vəzir Cudara dedi: “Sən hökmən arzuna çatacaqsan”. Sonra da vəzir yavaşca padşahla danışdı ona dedi: “Padşah sağ olsun, sənə istəklili dostun Cudar sənə yaxın qohum olmaq istəyir, özü də məni vasitəçi eləyib, sənə qızın Sitt-Asiyanı almaq istəyir. Məni məğmun eləmə, mənim vasitəçiliyimi qəbul elə, qızın üçün başlıq nə istəsən, o sənə verəcək”. Padşah vəzirinə dedi: “Qızın başlığı mənim evimdədir, qızım da ona qulluq eləyən kənizdir, mən qızımı ona əvəz verirəm, razılığa gəlsək, o bizə mərhəmət göstərmiş olar...”

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

623-cü gecə

Elə ki altı yüz iyirmi üçüncü gecə oldu, Şəhrizad nağlın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, vəzir Şəms əd-Dövlə şahı dedi: "Cudar sənin qızını alıb səninlə qohum olmaq istəyir". Padşah da cavabında dedi: "Qızın başlığı mənim evimdədir, qızım da ona qulluq eləyən kənizdir, mən qızımı ona ərə verirəm, razılığa gəlsək, o bizə mərhəmət göstərmiş olar".

Onlar gecəni yatdılar; elə ki səhər oldu, padşah divanxanaya getdi, adlı-sanlı adamları da, adi adamları da ora çağırdı, şeyxülislam da gəldi, Cudar padşahın qızını nişanladı. Padşah dedi: "Qızın başlığı buradadır". Sonra da onların kəbinini kəsdilər. Cudar adam göndərüb qas-qas dolu xurcunu gətirtirdi, onu qızın başlığı kimi padşaha verdi. Təbillər, şeyurlar çalındı, padşah qırx gün-qırx gecə toy elədi, adamlar şadlıq elədilər.

Sonra Cudar qızın yanına girdi, Cudar padşahla yaxın qohum, can-bir adam oldu; bu minval ilə bir neçə gün ömür sürdülər, sonra padşah öldü, qoşun-ləşkər Cudara yalvarıb rica eləməyə başladı ki, onlara sultan olsun, əvvəlcə o, buna razı olmadı, sonra razılıq verdi: belə olanda, onu sultan elədilər, elə ki Cudar sultan oldu, əmr elədi Şəms əd-Dövlə şahın qəbri üstə böyük bir məscid tiksinlər, məscidin saxlanmasına pul ayırdı. Həmin məscid "Qeysəri"lər¹ məhəlləsindədir, Cudarın evi isə "Yəmənli"lər məhəlləsində idi. Elə ki Cudar sultan oldu, bu məhəllədə imarət və məscid tikdirdi, həmin məhəlləyə onun adını qoydular, oldu Cudar məhəlləsi. Cudar bir müddət padşah oldu, həm də o öz qardaşlarının hər ikisini vəzir elədi. Salimi – sağ tərəfin vəziri, Səlimi – sol tərəfin vəziri elədi, onlar beləcə düz bir il vəzir oldular. Sonra Salim Səlimə dedi: "Ay qardaş nə vaxtacan biz belə ömür sürəcəyik? Biz elə ömrümüzün axırnacan Cudara nökr olacağıq, özü də

¹ Orta əsrlərdə müsəlman şəhərlərində qəbilələr arasında, xüsusən "Qeysəri"lərə "Yəmənli"lər arasında düşmənçilik olduğuna görə onlar ayrı-ayrı məhəllələrdə yaşayırdılar. "Qeysəri"lər şimali ərəb qəbilələrinə deyirdilər, onların arasında ən qüdrətli "Qeys" qəbiləsi idi. "Yəmənli"lər isə cənubi ərəb qəbilələrinə, ümumiyyətlə, "Qeysəri"lərlə düşmənçilik eləyən bütün qəbilələrə deyirdilər.

Cudar nə qədər sağdır, padşahlıq xoşbəxtliyinin nə olduğunu da bilməyəcəyik, onun şadlığını da görməyəcəyik". Qardaşının bu sözlərini eşidən Səlim soruşdu: "Bəs biz necə eləyək ki, Cudarı öldürək, üzüklə torba bizə qalsın?" Sonra Səlim Səlimə dedi: "Sən məndən ağıllısan, fikirləş bir fənd tap, bəlkə biz onu öldürə bildik". Onda Salim dedi: "Əgər mən bir fənd tapıb Cudarı öldürsəm, onda sən razı olarsanmı mən sultan olum, sən sağ tərəfin vəziri, üzük mənim olsun, torba sənindir?" Səlim də cavabında dedi: "Mən razıyam!" Onlar dünya malına, hökm-darlığa o qədər həris idilər ki, Cudarı öldürməyə dilbir oldular.

Bundan sonra Cudarı aldatmaq üçün fikirləşib bir fənd tapdılar, gedib ona dedilər: "Ay qardaş, biz fəxr eləmək istəyirik ki, sən kimi qardaşımız var. Heç olmasa bir dəfə bizim evimizə gəl, bir tikə çörəyimizi yeginən, ürəyimizi şad elə".

Onlar Cudarı çox dilə tutub dedilər: "Qardaş, ürəyimizi şad elə, bir dəfə bizə qonaq gəl". Qardaşlar Cudara o vaxtacan dil tökdülər ki, axırda Cudar dedi: "Yaxşı, gələm! Qonaqlıq kimin evində olacaq?" Salim cavabında dedi: "Mənim evimdə olacaq; elə ki mənim çörəyimi yedin, sonra qardaşının da çörəyini yeyərsən". Cudar da dedi: "Yaxşı, eybi yoxdur". Bunu deyib Cudar Səlimlə bərabər onun evinə getdi. Salim süfrə açdı, xörəyə zəhər qatıb Cudarın qabağına qoydu. Cudar xörəkdən azca yeyən kimi bədəni sütləşdi, o yerə yıxılıb öldü.

Belə olanda, Salim ayağa qalxıb onun barmağından üzüyü çıxartmağa başladı, ancaq nə qədər əlləşdisə, üzüyü çıxara bilmədi, onda bıçağı götürüb onun barmağını kəsdi, sonra əlini üzüyə sürtdü, marid onun qabağında peyda olub dedi: "Mən buradayam, nə istəyirsənsə, deginən!" Salim də dedi: "Get qardaşım Səlimi öldür, hər ikisinin, zəhərlənmiş qardaşının da, öldürdüyün qardaşının da meyitini apar qoşun-ləşkərin qabağına at".

Salimin bu sözlərini eşidən marid gedib Səlimi öldürdü. hər ikisinin meyitini götürdü, bayıra çıxarıb qoşun-ləşkər başçıların qabağına atdı. Onlar bu dömdə eyvanda süfrə başında əyləşib çörək yeyirdilər, onlar Cudarla Səlimin meyitlərini görəndə öllərini süfrədən çəkildilər, qorxuya düşüb mariddən soruşdular: "Padşahla vəziri kim öldürüb?" Marid də cavabında dedi: "Onların qardaşı Salim". Birdən Salim gəlib dedi: "Ay qoşun əhli, yeyin, için, şənlik eləyin! Qardaşım Cudarın üzüyünə mən sahib olmuşam, bu da üzüyün nökrü marid sizin qabağınızda dayanıbdır. Qardaşım Səlimi öldürməyi mən ona əmr eləmişəm ki, hökmranlıq üstə mənimlə höcət eləməsin, çünki o yalançı idi,

qorxurdum o məni aldadar. Bu da Cudardır, o indi ölüdür, odur ki, mən sizin sultanınız olmuşam. Siz buna razısınızmi? Əgər razı deyilsinizsə, onda mən əlimi üzüyə sürtərəm, onun nökrəri böyükdən kiçiyə hamınızı qırar...”

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki altı yüz iyirmi dördüncü gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: “Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Salim qoşun əhlindən soruşdu: “Siz mənim sultan olmağıma razısınızmi? Əgər razı deyilsinizsə, onda mən əlimi üzüyə sürtərəm, onun nökrəri böyükdən kiçiyə hamınızı qırar”. Belə olanda, qoşun əhli ona dedi: “Sənin padşah, sultan olmağına biz razıyıq”.

Salim buyurdu ki, qardaşlarını dəfn eləsinlər, divanı çağırdı, adamların bir qismi dəfn mərasiminin arxasınca getdi, bir qismi Salimin qabağına düşüb divanxanaya gəldi.

Elə ki onlar divanxanaya gəldilər, Salim keçib şahlıq taxtında əyləşdi, divan əhli onun hüsurunda and içdilər; sonra o dedi: “Mən qardaşım arvadını alıb kəbinini kəsdirmək istəyirəm”. Onun cavabında dedilər: “İddədən sonra ala bilərsən”. Bu sözü eşidən Salim qışqıra-qışqıra dedi: “Mən iddə-middə bilmirəm! Başına and olsun ki, mən hökmən bu gecə onun yanına girəcəyəm!”

Belə olanda, Cudanın arvadının, Şəms əd-Dövlə şahın qızının kəbinini Salimə kəsdilər, özü də bu barədə Cudanın arvadına xəbər verdilər; Cudanın arvadı da dedi: “İşiniz olmasın, qoyun mənim yanıma gəlsin”.

Salim şah qızının yanına girəndə, o, Salimi şadlıqla qarşıladı, ona xoş gün arzuladı, həm də şərbətə zəhər qatıb ona verdi. Salimi cəhənnəmə vasil elədi, sonra da üzüyü götürüb sındırdı ki, heç kəs ona sahib olmasın, torbanı da deşdi. Sonra da şeyxülislamın yanına adam göndərdi ki, əhvalatı ona nəql eləsin, əmirlərə də belə bir xəbər göndərdi: “Özünü padşah seçin ki, o sizə sultan olsun”.

Cudanın əhvalatından, övvəldən axıracan, bizi bunlar gəlib çatıbdır.

Əciblə Qaribin əhvalatı

Belə də rəvayət eləyirlər ki, qədim zamanlarda Kantəmir adında bir şahənşah var idi. Bu padşah rəşadətli, qüdrətli hökmdar idi, ancaq lap qocalıb əldən düşmüşdü. Belə ixtiyar vaxtında Allah-təala ona bir oğul əta elədi. Oğlan elə gözəl-göycək idi ki, elə bil ondürgəcəl ay idi, odur ki, padşah onun adını Əcib qoydu, onu mamalara, dayələrə, kəniz və qaravaşlara verdi; oğlan bu minval ilə böyüyüb yeddi yaşına çatdı.

Elə ki Əcib yeddi yaşına çatdı, atası onu öz dininə qail olan bir sehrbaza tapşırırdı, həmin sehrbaz da düz üç il tamam ona qanun və məzhəbləri, bir də bilikli, qətiyyətli, dərəkəli olmaq üçün nə lazımsa hər şeyi öyrətdi. Oğlan bilikli, bələğətli, tərifi hikmət alimi oldu, o, alimlərlə mübahisəyə girir, üləmələrlə oturub-dururdu. Atası oğlunu belə fərasətli görüb ondan razı qaldı. Sonra atası Əcibə at sürməyi, nizə işlətməyi, qılnc oynatmağı öyrətdi, Əcib cəsur atsürən oldu: hələ onun on yaşı tamam olmamışdı, ancaq o, öz zəmanəsinin adamlarının hamısını hər cəhətdən ötmüşdü, özü də o cəng qaydalarını bildiyindən dava vaxtı basılmaz, dikbaş bir şeytan olmuşdu. Əcib ova, şikara gedənlə minlərlə süvarinin qabağınca gedərdi, o, pəhləvanlara hücum eləyir, yol kəsirdi, padşahların, əmirlərin qızlarını tutub əsir eləyirdi; ondan atasına çoxlu şikayət gəlməyə başladı.

Belə olanda, padşah beş nəfər qul çağırdı, onlar gəlib onun hüsurunda dayananda, padşah qullara dedi: “Bu köpəyi tutun!” Nökrələr padşahın bu sözünü eşidən kimi Əcibin üstünə cumub əl-qolunu bağladılar, padşah qullara buyurdu ki, onu döysünlər, nökrələr də Əcibi o vaxtadan döydülər ki, o huşunu itirdi, padşah onu dustaq eləyib zindanda elə qaranlıq bir otağa saldırdı ki, orada göz-gözü görmürdü, nə göylə yeri, nə də uzaqla yaxını ayırd eləmək olmurdu.

Əcib iki gün iki gecə zindanda qaldı; belə olanda, əmirlər padşahın hüsuruna gəldilər, əylilib onun qabağında yeri öpdülər. Əcibi zindandan buraxmağı rica eləməyə başladılar, padşah da onu buraxdı. Əcib on gün dinib-danışmadı, sonra gecəyarısı atasının yataq otağına girib, yatan yerdə onun boynunu vurdu; elə ki səhər oldu, Əcib atasının şahlıq taxtında əyləşdi, adamlara buyurdu ki, hüsuruna gəlsinlər, dəmir palatlarını geysinlər, qılınclarını siyirsinlər, onlar da Əcib dəyən kimi

elədiklər, Əcib onları sağ-solunda dayandırdı. Əmirələr, qəbilə başçıları içəri girəndə nə görsələr yaxşıdır? Gördülər ki, padşahları öldürüldü, onun oğlu şahlıq taxtında əyləşibdir; onlar kaxıx qaldılar. Əcib üzünü onlara tutub dedi: "Ay camaat, padşahınızın başına nə iş gəldiyini gördünüz. Kim mənə itaət eləsə, ona hörmət eləyəcəyəm, kim itaət eləməsə atamın başına gətirdiyimi onun da başına gətirəcəyəm.

Onun bu sözlərini eşidən əmirələr qorxuya düşüb dedilər: "Sən padşahımızsan, həm də padşahımızın oğlusan". Bundan sonra onlar əyləşib Əcibin qabağında yeri öpdülər. Əcib də onlara razılıq elədi, şad olub buyurdu ki, pul, parça, mallar gətirsinlər, sonra da o, əmirələrə çox gözəl libaslar bağışladı, çoxlu pul verdi, onların hamısının ondan xoşları gəldi, ona itaətkar olduqlarını əyan elədilər. Əcib həm ona itaət eləməyən, həm də itaət eləyən bədəvi ərəb qəbilələrinin canişinlərinə, şeyxlərinə çoxlu xələt verdi, ölkələr ona tabe oldular, qullar ona itaət elədilər. Əcib bu minval ilə düz beş ay padşahlıq elədi, əmirələr verdi, qadağa qoydu.

Günlərin bir günü Əcib gecə yuxu gördü, qorxudan hövlnak yuxudan ayıldı, səhər açılanacan gözüne yuxu getmədi; elə ki səhər açıldı, Əcib gedib taxtda əyləşdi, qoşun-ləşkər onun sağında, solunda hazır dayandı, Əcib yuxuyozanları, münəccimləri çağırıb onlara dedi: "Mənim gördüyüm bu yuxunu yozun!" Əcibin bu sözünü eşidəndə onlar soruşdular: "Padşah sağ olsun, sən nə yuxu görmüsən?" Əcib də cavabında dedi: "Mən yuxuda gördüm ki, atam qabağında dayanıb, onun udu açıldı, içindən arı boyda bir şey çıxdı, həmin şey o vaxtadan böyüdü ki, iri şir boyda oldu, özü də dırnaqları lap elə bil xəncər idi. Mən həmin heyvandan qorxdum, təəccüb qalib mat-mat ona baxmağa başladım, o birdən üstümə cumdu, pəncəsilə qarnımı yırtdı, elə bu dəmdə mən qorxub yuxudan hövlnak ayıldım".

Padşahın bu sözlərini eşidəndə yuxuyozanlar bir-birlərinə baxdılar, bu yuxunu necə yozmağı fikirləşdilər, sonra da ona dedilər: "Şahənşah sağ olsun, bu yuxu onu göstərir ki, sənin atandan bir oğlan uşağı olubdur, sizin aranızda düşmənçilik olacaq, özü də o sənə qalib gələcək. Bu yuxunu ki görmüsən, deməli, sən ehtiyatlı olmalısan, indidən tədbir görməlisən".

Elə ki Əcib yuxuyozanların bu sözlərini eşitdi, üzünü onlara tutub dedi: "Mənim qardaşım yoxdur ki, mən ondan qorxam, sizin dedikləriniz yalandır". Yuxuyozanlar da cavabında dedilər: "Biz bildiyimizi sənə dedik". Belə olanda, Əcib yuxuyozanların əlindən qəzəblənib onları döydü.

Sonra o ayağa qalxıb atasının sarayına girdi, onun kənzlərini bir-bir gözəndən keçirdi, onların arasında bir hamilə kənz vardı ki, yeddi aylıq hamilə idi, onda Əcib qullarından ikisinə əmr etdi: "Götürün bu kənizi aparın, dənizdə batırın". Qullar da kənzin əlindən tutub, onu dəniz kənarına apardılar, elə batırmaq istəyirdilər ki, birdən zənn ilə ona baxdılar, gördülər o elə gözəldir, elə göyçəkdir ki, yemə-icmə, onun xəttü-xalına, gül camalına tamaşa elə, onda qullar dedilər: "Biz niyə bu kənizi dənizdə batıra, yaxşısı budur götürüb meşəyə aparaq, onunla yaşayıb kef çəkək!"

Bunu deyib, qullar kənizlə bərabər üz tutdular bərrü-biyabana, az getdilər, çox getdilər, gecə-gündüz yol getdilər, gəlib adamlar məskə-nindən çox-çox uzaqda bir meşəyə çatdılar; bu qalın meşəlikdə gur bitən ağaclarla meyvələr dəymişdi, hər tərəfdə çaylar şırhaşır axırdı. Qullar belə qərara gəldilər ki, burada qalib kənizlə o işi görsünlər, özü də onların biri o birinə deyirdi: "Əvvəlcə mən eləyəcəyəm!". Onlar höcətləşməyə başladılar, elə bu dəmdə qəflətən bir neçə nəfər qara qul gəlib onların üstünə çıxdı, qara qullar qılınclarını siyirib onlara hücum elədilər, qılınclar işə düşdü, bir dava başlandı ki, gəl görəsən. O vaxtadan vuruşdular ki, qara qullar onları göz açmağa qoymayıb hər ikisini öldürdülər. Onlar dava elədikləri vaxt kəniz tək-tənha meşənin içərilərinə gedib avara-avara gəzməyə başladı, o, meyvələrdən dərilib yeyir, çaylardan su içir, gününü keçirirdi. O, bu minval ilə bir müddət ömür sürdü; günlərin bir günü kəniz gözəl-göyçək qarayanız bir oğlan doğdu, oğlan qəriblikdə doğulduğuna görə anası onun adını Qərib qoydu. Kəniz uşağın göbəyini kəsdi, paltarından bir parça cırıb, uşağı ona bürüdü, körpəni əmizdirməyə başladı; özü də əvvəlki gözəl günlərini, naz-nemət içində keçən günlərini yadına salanda ürəyi ağrıdı, odur ki, qəm dəryasına batdı..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki altı yüz iyirmi beşinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, kəniz qəm dəryasına batıb meşədə qaldı, tək-tənha olduğuna görə

qəm-qüssə çəksə də, qorxudan əsim-əsim əssə də, ancaq uşağına süd verməyə başladı. Günlərin bir günü o pərişan-pərişan oturmuşdu, birdən qolları üstə qızılquş, yanlarıncə tazılar olan bir dəstə atlı, piyada adam gördü. Onlar ovladıkları durna, leylək, İraq qazları, maygülü quşu, su quşları, dovşan, ceyran, çöl antilopları, dəvəquşu çolpaları, vəşaq, canavar və şirləri atlara yükləmişdilər.

Məşəliyə girən bu adamlar ərəb idilər. Onlar həmin kənizi gördülər, kəniz oturub körpəsini əmizdirirdi, ona yaxın gəlib soruşdular: "Sən bəni-adəm nəslindənən, ya cin nəslindən?" Kəniz də cavabında dedi: "Ya ərəblərin əmiri, bəni-adəm nəslindənəm". Belə olanda, onlar bunu öz başçılarına xəbər verdilər, o, Kaxtan qəbiləsinin¹ başçısı idi, adı da Mirdas idi. O, öz qəbiləsinin, qohum-əqrəbasının beş yüz nəfər əmiriləri ova çıxmışdı; onlar ov eləyə-eləyə gəlib bu yerə çatdılar, kənizə rast gəldilər.

Elə ki onlar kənizi gördülər, o, başına gələn əhvalatı əvvəldən axıracan onlara nəql elədi; onun əhvalatını eşidən padşah bu işə çox təəcüb qaldı, sonra da öz qəbilə adamlarını, qohum-əqrəbanı səslədi, onlar o vaxtadan ov eləyə-eləyə getdilər ki, axırda gəlib Kaxtan qəbiləsinin köçəbəsinə çatdılar.

Mirdas kənizi özü üçün götürdü, ona ayrıca otaq, qulluq eləmək üçün beş nəfər qaravaş ayırdı, axı Mirdas bir könüldən min könülə ona vurulmuşdu. O, kənizin yanına girdi. Doqquz ay, doqquz gün, doqquz saat, doqquz dəqiqə keçəndən sonra kəniz bir oğlan doğdu, onun adını Sahim əl-Leyl² qoydu. Oğlanı qardaşı ilə birlikdə dayələr böyüdüb boya-başa çatdırdılar, Mirdasın himayəsində böyüyən Qərib kamil bir oğlan oldu.

Elə ki uşaqlar böyüyüb boya-başa çatdılar, əmir onları faqihə³ verdi, faqih də onlara dini, şəriəti öyrətdi, bundan sonra əmir onları ərəb pəhləvanlarına verdi, pəhləvanlar da uşaqlara nizə işlətməyi, qılınc oynatmağı, ox atmağı öyrətdilər. Oğlanlar hələ on beş yaşına çatmamış pəhləvanlığı elə yaxşı öyrəndilər ki, məmləkətin igidlərinin hamısını ötüb keçdilər, Qərib min pəhləvana hücum eləyirdi, qardaşı Sahim əl-Leyl də onun kimi igid pəhləvan idi.

Mirdasın çoxlu düşməni var idi, amma onun adamları ərəblərin arasında ən cəsur idilər, onların hamısı igid pəhləvan idi, özü də qəzəblənəndə onların qabağında heç kəs dura bilməzdi.

¹ Kaxtan qəbiləsi (ya "Kaxtan övladları") – cənub ərəbləridir.

² Sahim əl-Leyl – "Geceyin qisməti" deməkdir.

³ Faqih – şəriətçi. Orta əsrlərdə Misirdə məktəb müəllimlərinə belə ad verilmişdi.

Mirdasın qonşuluğunda Həsən ibn Sabit adında bir ərəb əmiri var idi, o, əmirlər əmiri idi, həm də onun öz qəbiləsi var idi, Mirdasın dostu idi. Günlərin bir günü Həsən ibn Sabit öz qəbiləsinin adlı-sanlı arvadlarından birini elçilədi, bu münasibətlə dostlarının hamısını, Kaxtan qəbiləsinin başçısı Mirdası da toya çağırırdı. Mirdas da razılıq verdi, öz qəbiləsindən üç yüz nəfər atlı götürdü, dörd yüz nəfər də hərəmxananı qorumaq üçün qoyub toya getdi; onlar az getdilər, üz getdilər, dərə-təpə düz getdilər, gəlib mənzilbaşına çatdılar. Həsən ibn Sabit Mirdasın qabağına çıxdı, onu yuxarı başda əyləşdirdi. Bütün pəhləvanlar toya gəlmişdilər, Həsən böyük şənlik düzəltmişdi, o, öz toyunda şadlıq elədi, toy qurtarandan sonra ərəblər dağılıb öz köçəbələrinə getdilər.

Mirdas gəlib öz köçəbəsinə çatanda nə görsə yaxşıdır? Gördü ki, köçəbənin qırağında iki nəfərin meyiti var, özü də onların üstündə sağ tərəfdə də, sol tərəfdə də quşlar uçurlar. Mirdas təşvişə düşdü, o, köçəbəyə girdi, Qərib, əynində dəmir paltar qabağına çıxıb ona salam verdi, sonra da dedi: "Şükür Allaha ki, sağ-salamat qayıdıb gəldin!" Mirdas da ondan soruşdu: "Ya Qərib, bu nə əhvalatdır?" Qərib də cavabında dedi: "Əl-Hamal ibn Məcid öz adamlarıyla, beş yüz atlıyla bizə hücum eləmişdi".

Bu toqquşmanın səbəbi bax bu idi: əmir Mirdasın Məhdiyə adında bir qızı var idi; bu qız elə gözəl, elə göyçək idi ki, yemə-içmə, onun xəttü-xalına, gül camalına tamaşa elə. Qızın gözəlliyinin sorağı Bəni-Nəbhan qəbiləsinin əmiri əl-Hamalın qulağına çatır. Belə olanda, o, ata süvar olur, özü ilə beş yüz atlı götürüb, Mirdasın yanına gedir. Məhdiyəni ondan istəyir, amma Mirdas qızını ona vermir, onda əl-Hamal kor-peşman geri qayıdır. Əl-Hamal o vaxtadan Mirdası güdür ki, Mirdas Həsənin toyuna gedir. Onda əl-Hamal ata minir, pəhləvanlarını özü ilə götürüb Kaxtan qəbiləsinin üstünə hücum səkir, çoxlu pəhləvanı öldürür, qalan pəhləvanları qaçıb dağa gedirlər. Bu vaxt Qərib qardaşı, bir də yüz nəfər atlıyla ova, şikara getmişdilər, onlar günortaüstü qayıdanda nə görsələr yaxşıdır? Onlar gördülər ki, əl-Hamal öz adamlarıyla köçəbəni tutub, mal-dövləti talan, arvadları əsir eləyiblər. Özü də əl-Hamal Mirdasın qızı Məhdiyəni də əsirlərə qatıb aparıblar. Qərib bunu görəndə ağlı başından oldu. O, qardaşı Sahim əl-Leylin üstünə qışqırıb dedi: "Ay məlunun qarnından çıxan, o, bizim köçəbəni talan eləyib, bizim hərəmxanadakıları özü ilə aparıb! Düşməmə hücum! Əsirləri, arvadları xilas eləyək!"

Sahimlə Qərib yüz nəfər süvarinin başında atlarını çapıb düşmənin dalınca cumdular, onları haqladılar; Qərib elə qəzəblənmişdi ki, düşmənləri ot kimi biçirdi, pəhləvanlara ölüm bədəsi içirirdi. O beləcə

düşmənləri biçə-biçə gəlib əl-Hamala çatdı, əsir olmuş Məhdiyəni gördü. Atını yel kimi çapıb əl-Hamalı haqladı, nizə ilə vurub onu atdan yıxdı, hələ gün batmamış Qərib düşmənlərin çoxunu öldürdü, sağ qalanlar qaçıb getdilər.

Qərib əsirləri xilas elədi, əlində əl-Hamalı nizəyə keçirilmiş kələri öz xiymələrinə qayıdıb bu şəri dedi:

"Məni döyüş meydanında tanımış cahın,
Kölgəmi cin görse əgər, qaçar qorxudan.

Sağ əlimdə iti qılınc havalananda,
Sol əlimlə həlak olur düşmən bir anda.

Mənim sivri mizrağıma salanlar nəzər
Üzərində dişlər görər – hilalə bənzər.

Adım Qərib, mərd tanıyır məni qəbiləm,
Tərəfdarım az olsa da qorxan deyiləm".

Qərib bu şəri deyib qurtarmamışdı ki, Mirdas gəlib köçəbənin kənarına çatdı, yerdə iki meyit gördü, onların üstündə, həm sağda, həm solda quşlar uçurdu. Onun ağı başından oldu, ürəyi düşdü. Ancaq Qərib onu sakit elədi, sağ-salamat qayıtdığına görə ona gözəyadınlığı verdi, o gedəndən sonra köçəbənin başına gələn əhvalatı nəvədən axıracan, yerli-yerində ona nəql elədi. Göstərdiyi şücaətə görə Mirdas oğluna razılıq elədi, sonra da ucadan dedi: "Ya Qərib, sənə verdiyimiz təlim hədəf getmədi!"

Mirdas gedib öz xiyməsində əyləşdi, köçəbə əhli Qəribi tərifləməyə başlayıb dedilər: "Ya əmir, Qərib olmasaydı, köçəbə əhlindən heç kəs düşmənlərin əlindən qurtarmayacaqdı..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki altı yüz iyirmi altıncı gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Mirdas qayıdıb köçəbəyə gələndə adamlar onun yanına gedib Qəribi

tərifləməyə başladılar, Mirdas da göstərdiyi şücaətə görə oğluna razılıq elədi. Qərib biləndə ki, əl-Hamal Məhdiyəni tutub əsir eləmişdir, gedib qızı əsirlikdən xilas elədi, əl-Hamalı öldürdü, qız Qəribə elə məhəbbətlə baxdı ki, oğlan bir könüldən min könülə ona vuruldu, qız onun ürəyinə sahib oldu. Qərib eşqə elə mübtəla olmuşdu ki, nə yeyir, nə də yata bilirdi, o, atına minib dağlara üz qoyurdu, şeir deyirdi, axşam-çağı evə qayırdı, özü də eşq dərindən sapsarı saralmışdı. Günlərin bir günü Qərib sirrini yoldaşlarından birinə açdı, onun sirri köçəbəyə yayıldı, gedib Mirdasa çatdı. Mirdas bunu eşidən kimi elə qəzəbləndi ki, gözlərindən od yağıdı, o hirsindən bir yerdə qərar tuta bilmirdi, gah ayağa qalxır, gah əyləşirdi, nəfəsi tutulurdu, o xırıldaıyırdı, ayı, günü söyürdü, sonra da ucadan dedi: "Bax, zinadan əmələ gələnə boya-başa çatdıranın cəzası elə budur. Əgər mən Qəribi öldürməsəm, rüsvay olaram!"

Sonra o, qəbiləsinin ağıllı kişilərindən biri ilə Qəribi öldürmək barədə məsləhətləşdi, öz sirrini ona açdı, həmin adam da ona dedi: "Ya əmir, Qərib dünən sənə qızını əsirlikdən xilas eləyib, əgər sən hökmən onu öldürmək istəyirsənsə, onda bu işi başqasının əli ilə görməlisən ki, heç kəs səndən şübhələnməsin". Onun bu sözlərini eşidən Mirdas dedi: "Onu öldürmək üçün fikirləş bir hiylə qur, onu necə öldürməyi mənə sən deməlisən". Onda Mirdasın məsləhətçisi dedi: "Ya əmir, Qəribin dalınca göz qoy, elə ki o, şikara, ova çıxdı, sən yüz nəfər atlı götür, mağarada pusquda gizlən. Elə eləginən ki, Qərib gəlib sizin yanınıza çatanacan bunu duymasın, gəlib sizə çatanda üstünə cunn, onu tikə-tikə doğra, sən belə eləsən rüsvayçılıqdan qurtararsan". Məsləhətçinin bu sözlərini eşidən Mirdas ucadan dedi: "Bu lap ağıllı fikirdir".

O öz adamlarından yüz əlli nəfər atlı seçib ayırdı, bunların hamısı qüvvətli əməlikilərdən¹ idilər. Mirdas onlara öyrətdi ki, Qəribi öldürməyə hazır olsunlar. Əmir, Qəribin dalınca o vaxtacan göz qoydu ki, o, günlərin bir günü ova çıxdı, köçəbədən uzaqlaşdı, dağlara getdi. Mirdas da öz qəzəbli atlıları ilə gedib Qəribin yolu üstə pusqu qurdu ki, Qərib ovdan qayıdanda hücum eləyib onu öldürsün.

Mirdas öz adamları ilə ağacların dalında gizləndilər, elə bu vaxt birdən beş yüz nəfər əməlikin onlara hücum elədi, Mirdasın adamlarından altmış nəfərini öldürdülər, doxsan nəfərini əsir tutdular, Mirdasın əl-qolunu bağladılar.

Bunun səbəbi isə bu idi: əl-Hamal öldürüləndən sonra onun sağ qalan adamları o vaxtacan qaçdılar ki, gedib onun qardaşının məskəninə

¹ Əməlikilər – qədim zamanda Ərəbistan yarımadasında yaşayan qəbilələrdən biridir.

çatdılar. Elə ki gedib onun qardaşının məskəninə çatdılar, əhvalatı əvvəldən axıracan, yerli-yerində ona nəql elədilər; əhvalatdan agah olan əl-Hamalı qardaşı bərk qəzəbləndi, o, əmalikləri yığdı, onlardan əlli dirsək boyunda beş yüz nəfər seçdi, qardaşının qanını almağa getdi. Yolda o, Mirdasla pəhləvanlarına rast gəldi, onların arasında həmin əhvalat oldu. Mirdasla adamlarını əsir eləyən əl-Hamalı qardaşı öz adamları ilə bərabər atdan düşdü, onlara dincəlməyi əmr eləyib dedi: "Ay camaat, bütlər bizə kömək oldular, biz asanlıqla intiqam aldığımız. Mirdasla adamlarını aparıb min əzabla öldürənə onları keşiyini çəkin".

Mirdas əl-qolunu bağlı görüb, gördüyü işə peşman oldu, öz-özünə dedi: "Nəmərdliyin cəzası elə belə olar!"

Əl-Hamalı qardaşının adamları qalib gəldiklərinə şad ola-ola yığılıb yatdılar. Mirdasla yoldaşlarının əl-qolları bağlı idi, onlar əllərini bu dünyadan üzüb ölümlərini gözlərinin altına almışdılar.

Mirdasla adamları burada qalsınlar, indi sizə kimdən deyim, Sahim əl-Leydən; o yaralanmışdı, elə yaralı-yaralı bacısı Məhdiyənə yanına getdi, bacısı ayağa qalxıb qabağına çıxdı, onun əllərindən öpüb dedi: "Əllərin var olsun, düşmənlərin xar olsun! Əgər sənə Qərib olmasaydı düşmənin əlində əsir-yesir olacaqdı. İndi də qardaşım, sənə deyim, bil və agah ol ki, atan yüz əlli nəfər atlı ilə çölə çıxıb, özü də o, Qəribi öldürmək istəyir. Sən də bilirən ki, Qəribi nəhaq yerə öldürəcəkdir, çünki o sizin şərafətinizi qorudu, sizin mal-dövlətinizi düşmənin əlindən aldı".

Sahim bacısından bu sözləri eşidəndə dünya onun gözlərində qaralıb zülmətə döndü, o tez cəng libasını geydi, ata süvar oldu, qardaşının ova çıxdığı yerə tərəf yollandı. O az getdi, çox getdi, gəlib Qəribə çatdı, gördü ki, o, çoxlu quş vurub, Sahim qardaşına yaxın getdi, ona salam verib dedi: "Ay qardaş, sən niyə mənə xəbər verməmiş ova çıxırsan?" Qərib də cavabında dedi: "Allah haqqı, gördüm ki, sən yaralanmışsan, buna görə də sənə demədim, istədim ki, dincələsən". Belə olanda, Sahim ona dedi: "Ay qardaş, özünü atamdan qoru". Sonra da əhvalatı ona əvvəldən axıracan, yerli-yerində nəql elədi, bunu da dedi ki, atası yüz əlli nəfər atlı ilə dalınca çıxdı, istəyir onu öldürsün. Qərib əhvalatdan agah olub ucadan dedi: "Allah onun pis niyyətini öz başına salsın". Qəriblə Sahim atlarını döndərərək köçəbəyə tərəf sürdülər. Axşam düşdü, hava qaraldı, ancaq onlar həmin adamlar olan dərəyə çatanacan atlarını sürdülər.

Elə ki onlar gəlib dərəyə çatdılar, gecə qaranlığında atların kişnəməyini eşitdilər. Sahim Qəribə dedi: "Ay qardaş, bax bunlar atamla onun adamlarıdır, bu dərədə gizləniyələr. Gəl bu dərədən yan keçək". Amma Qərib onun sözüne qulaq asmayıb atdan düşdü, atın cilovunu qardaşına verib dedi: "Mən qayıdıb gələcəyə burada dayan". Bunu deyib Qərib getdi. Onlara yaxınlaşanda, nə görsə yaxşıdır? Gördü ki, bu adamlar onların köçəbəsinin adamları deyillər. Qərib onların danışığına qulaq asanda nə eşitsə yaxşıdır? Eşitdi ki, onlar Mirdasın adını çəkirlər, özü də deyirlər: "Biz onu öz torpağımızda öldürəcəyik". Bu sözləri eşidən Qərib başa düşdü ki, onlar Mirdasın əl-qolunu bağlayıb yerə yığıblar; belə olanda, o ucadan dedi: "Məhdiyənə canına and olsun, mən onun atasını xilas etməyincə buradan getməyəcəm, Məhdiyəni dörd-qəm çəkməyə qoymayacağam!"

Qərib o vaxtadan Mirdası axtardı ki, axırda tapdı, Mirdas əl-qolu bağlı, yerə uzanmışdı. Qərib onun yanında əyləşib dedi: "Əmican, Allah səni bu rüsvayçılıqdan, bu buxovdan qurtarsın!" Elə ki Mirdas Qəribi gördü, ağı başından oldu, ona dedi: "Ay bala, ümidim sənədir! Səni boya-başə mən çatdırmışam, mənə bu bələdan qurtarmaq sənə borcundur". Mirdasın bu sözlərini eşidən Qərib ondan soruşdu: "Mən səni qurtarsam, sən Məhdiyəni mənə verərsənmi?" Mirdas da cavabında dedi: "Ay bala, imanım haqqı, o, ömrünün axırına sənə olacaqdır!"

Onda Qərib onun əl-qolunu açıb dedi: "Atların yanına get, oğlun Sahim oradadır". Mirdas da sivişib oğlu Sahimin yanına getdi. Oğlu onu görəndə şad oldu, bələdan qurtardığına görə ona gözyaşlıqları verdi. Qərib də orada doxsan nəfərin hamısının əl-qolunu bir-bir açdı, onları düşmənlərdən xeyli aralı idilər. Sonra Qərib onlara silah-əsləhə, at göndərərək dedi: "Atlara süvar olun, düşmənlərin dövrəsinə yayılın, onları dörd tərəfdən dövrəyə alın. Elə ki mən sizə dedim, onda hamınız qışqırırsınız: "Ya Kaxtan övladları!" Elə ki gördünüz düşmənlər yuxudan ayıldılar, bir qədər uzaqlaşın onların dövrəsinə yayılın".

Qərib gecəyarıdan xeyli keçənə qədər gözlədi, sonra qışqırdı: "Ya Kaxtan övladları!" Bu səsdən dağlar lərzəyə gəldi, düşmənlərə elə gəldi ki, onların üstünə adamlar hücum çəkiblər. Odur ki, silahlarını qapıb bir-birinin üstünə düşdülər..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımcıq qoydu.

627-ci gecə

Elə ki altı yüz iyirmi yeddinci gecə oldu, Şəhrizad nağlın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Əl-Hamalin adamları yuxudan ayılıb Qərblə onun adamlarının "ya Kaxtan övladları!" qışqırıqlarını eşitdilər, onlara elə gəldi ki, Kaxtan qəbiləsi onların üstünə hücum çəkiblər, odur ki, onlar da silahlarını qapıb bir-birinin üstünə düşdülər. Qərib öz adamları ilə kənara çəkildi, düşmənlər səhər açılanacan bir-birini qırdılar. Elə ki səhər açıldı, Qərib, Mirdas, onun doxsan nəfər pəhləvanı atlarını sağ qalan düşmənlərin üstünə sürdülər, onların çoxunu qılıncdan keçirdilər, yerdə qalanlar qaçıb getdilər.

Kaxtan övladları dörd tərəfə dağılıbmış atları tutdular, düşmənlərin atıb getdikləri silah-əsləhəni götürüb öz köçəbələrinə yollandılar; Mirdas hələ də inana bilmirdi ki, canı düşmənlərin əlindən xilas olubdur. Onlar az getdilər, çox getdilər, gəlib köçəbəyə çatdılar; köçəbədə qalan adamlar onların qabağına çıxdılar, sağ-salamat qayıtdıqlarına şad oldular. Gələnlər xiymələrə dağılıdılar, Qərib də öz xiyməsinə getdi, köçəbənin cavanları onun başına yığıldılar, kiçikdən böyüyəcən köçəbə əhlinin hamısı ona razılıq elədi. Köçəbə cavanlarının Qərbin başına yığıldığını görəndə Mirdasın kini birə min artdı, o, üzünü öz tərəfdarlarına tutub dedi: "Qəribi görməyə gözüüm yoxdur. Ürəyimdə kin-küdurət asıb-daşır, adamların onun başına yığılmağı heç mənim xoşuma gəlmir. Sabah da o məndən Məhdiyoni istəyəcək".

Belə olanda, Mirdasın məsləhətçisi dedi: "Ya Mirdas, sən onu gedər-gəlməz yola göndər". Məsləhətçinin bu sözünü eşidən Mirdas şad oldu. Mirdas gecəni yatdı, elə ki səhər açıldı, gedib öz yerində əyləşdi, ərəblər onun dörd dövrəsində hazır oldular. Qərib də dörd tərəfində cavanlar, öz adamları ilə gəldi, Mirdasa yaxınlaşdı, əyilib onun qabağında yeri öpdü, Mirdas şad oldu, hörmət eləyib Qərib üçün ayağa qalxdı, onu öz yanında əyləşdirdi, sonra Qərib Mirdasa dedi: "Əmican, sən mənə söz vermişən, verdiyin sözün ağası ol". Mirdas da cavabında dedi: "Ay bala, o, ömrünün axırınacan sənəin olacaq, ancaq sənəin pulun azdır". Onda Qərib də dedi: "Əmican, ürəyən nə istəyirsə dəginən. Mən ərəb əmirələrinin torpaqlarına, köçəbələrinə, padşahların

şəhərlərinə basqın eləyib sənə o qədər pul gətirim ki, torpağına bu başdan o başacan pul döşəyim". Mirdas cavabında dedi: "Oğlum, mən bütün bütələrə and içmişəm, Məhdiyoni o adama ərə verəcəyəm ki, o mənim intiqamımı alsın, mənə rüsvayçılıqdan qurtarsın!" Mirdasın bu sözünü eşidən Qərib soruşdu: "Əmican, de görüm hansı padşahdan intiqam almalısən, mən gedib onun taxt-tacını başına çevirim". Mirdas da cavabında dedi: "Ay bala, mənim bir oğlum vardı, o, igidlər igidi idi, günlərin bir günü o, yüz nəfər pəhləvanla ova, şikara çıxdı, dərələrdən keçib dağlara getdi. Beləcə gedib Gülzar dərəsinə, Şis ibn Şəddad oğlu Xamin sarayına¹ çatdı, həmin yerdə, ay oğul, bir zırpı qara adam var, onun boyu yeddi dirəkdir, özü də o, ağacla vuruşur, əlini atıb ağacı kökündən çıxarır, dəyənək əvəzinə həmin ağacla vuruşur. Elə ki oğlum həmin dərəyə çatır, qara pəhləvan onun qabağına çıxıb oğlumu da, onunla gedən yüz nəfər pəhləvanı da öldürür, təkcə üç nəfər pəhləvan qaçıb canını qurtarır, onlar gəlib əhvalatı mənə danışdılar. Elə ki mən əhvalatdan xəbərdar oldum, pəhləvanları yığıb həmin qara pəhləvanla vuruşmağa getdim, ancaq biz onun öhdəsindən gələ bilmədik, odur ki, mən lap diltor olmuşam, oğlumun qanını almaq istəyirəm, özü də mən and içmişəm ki, qızımı o adama verəcəyəm ki, o gedib oğlumun qanını alsın".

Mirdasın bu sözlərini eşidən Qərib dedi: "Əmican, mən həmin əmalikinə yanına gedib, Allah-təalanın köməyiylə sənəin oğlunun qanını alaram!" Onda Mirdas yalvara-yalvara Qərbi dedi: "Ya Qərib, əgər onu öldürsən, sənəin əlinə o qədər ləl-cəvahirat, pul keçəcək ki, onları saymaqla başa gəlməz". Mirdasın bu sözünü eşidən Qərib dedi: "Söz ver ki, qızını mənə verəcəksən, ürəyim rahat olub qüvvətlənsin, gedim öz qismətimi axtarım". Mirdas köçəbənin qoca kişilərinin hüsurunda ona söz verdi.

Qərib Mirdasın qızını alacağına şad olub anasının yanına getdi, əhvalatı anasına nəql elədi, anası onun sözlərini eşidəndə yalvara-yalvara dedi: "Oğlum, bil və ağah ol ki, Mirdasın sənəi görün gözü yoxdur, o sənəi həmin dağa, gedər-gəlməz yola göndərir ki, bir də mən sənəin səsini eşitməyim, sənəin üzünə həsrət qalım, mənəi də götür bu məlunun torpağından çıxmaq gedək". Qərib də anasına dedi: "Ana can, mən arzuma çatmayınca, bir də düşmənimə məğlub eləməyincə buradan çıxıb getməyəcəyəm".

¹ Həmin saray Adın oğlu Şəddadın nəslindən olan Sasın idi. (Adın nağlı bu nəşrin VI cildində dərc olunubdur.) Çox güman ki, Xamin burada Adının çəkilməsi əsərin üzünü köçürənin diqqətsizliyinin nəticəsidir.

Qərib gecəni səhərəcən yatdı, səhər açıldı, hava işıqlaşdı, gün çıxdı, o, ata mindi, elə bu vaxt dostları gəldilər, – onlar iki yüz nəfər igid pəhləvan idilər, özü də hamısı cəng libası geymişdi; – onlar ucadan Qəribə dedi: “Bizi də özünə apar, sənə kömək olarıq, yolda səni darıxmağa qoymarıq”. Qərib dostlarını görüb şad oldu, onlara dedi: “Allah sizə kömək olsun, işiniz avand olsun!” Sonra da dedi: “Gedək, dostlar!”

Qərib cavan dostları ilə bərabər üz qoydular bərrü-biyabana, onlar iki gün-iki gecə yol getdilər. Axşamcağı gəlib uca dağın ətəyinə yetişdilər, burada atlardan düşdülər, atlara yem verdilər. Qərib dostlarını burada qoyub tək-tənha dağa tərəf getdi: o qədər getdi ki, axır gəlib mağaraya çatdı, bu mağaradan işıq gəlirdi. O, mağaraya girəndə nə görsə yaxşıdır? Gördü ki, burada bir pirani qoca var, özü də onun üç yüz qırx yaşı var; qaşlarının, bığının tükləri elə uzundur ki, onun nə gözləri, nə də ağzı görünür. Qərib bu pirani qocaya baxanda duydu ki, o hörmətə layiq adamdır, özü də qocanın yekə bədəninə təəccüb qaldı, qoca ona dedi: “Ay oğul, sən deyəsən gecə-gündüzü, fırlanan göyü yaradan, hər şeyə hakim olan Allahın əvəzinə daşlara itaət eləyən dinsizlərdənsən?” Qərib qocanın bu sözlərini eşidəndə dizləri əsdi; belə olanda, qocadan soruşdu: “Ay pirani qoca, o Allah haradadır ki, mən ona sitayiş eləyim, onun xoş üzünü görüb şad olum?” Qoca da cavabında dedi: “Ay oğul, Allah-təalanı dünyada heç kəs görmür, amma o hər şeyi görür, o özü gözəgörməzdir, onun yeri göylərdir. Allah-təala hər yerdə, yaratdığı xilqətin surətində mövcuddur, o, xilqətin xaliqidir, zəmanələrin hakimidir, insanları və cinləri o xəlf eləmişdir, peyğəmbərləri göndərmişdir ki, onlar insanları düz yola çıxarsınlar. Allah-təala ona itaət eləyənləri cənnətə göndərir, ona itaət etməyənləri cəhənnəm odunda yandırır”. Ona Qərib dedi: “Əmican, hər şeyə sahib olan Allah-təalaya itaət eləyənlər nə deyirlər?” Qoca da cavabında dedi: “Ay oğul, mən Ad qəbiləsindənəm, həmin qəbilənin adamları bu dünyada günah işlər görürdülər, özü də onlar dinsiz idilər, Allah onlara Xud adında peyğəmbər göndərdi, ancaq onlar həmin peyğəmbəri yalançı adlandırdılar, onda Allah da qara yel göndərib onları məhv elədi. Mən bizim qəbilədən olan bir dəstə adamla bərabər Allaha sitayiş elədik, odur ki, cəzadan xilas olduq. Mən səmudilərin¹ vaxtında da, onların Saleh peyğəmbərlə olan əhvalatları vaxtında da olmuşam, onda

¹ Ad və Səhud qəbilələri (adilər və səhudilər), onlara göndərilən peyğəmbərlərə itaət etmədiklərinə görə məhv edilmişlər. Bu barədə Quranın onuncu surətində danışılır.

Allah-təala İbrahim Xəlilullahı¹ Kənanın oğlu Numrudun yanına göndərdi, onların da arasında həmin əhvalat vaxtı oldu. Mənim Allaha iman gətirən qohum-qardaşım öldü, mən də bu mağarada Allaha səcdə etməyə başladım – Allah-əkbərdir! – o, mənə istədiyimdən də artıq ruzi verir”. Qocanın bu sözlərini eşidən Qərib soruşdu: “Əmican, bəs mən nə deyim ki, Allah-təalanın itaətkar bəndələrindən biri olum?” Qoca da cavabında dedi: “Oğlum, belə dəginən: “Allahdan başqa Allah yoxdur, İbrahim onun xəlilidir!”² Qərib sidq ürəkdən Allah-təalaya iman gətirdi.

Belə olanda qoca Qəribə dedi: “Sənin ürəyində islam dininin gözəlliyi özünə məskən tapdı”. Ona qoca islam dininin bəzi qayda-qanunlarını, bəzi duaların mənasını Qəribə öyrətdi, sonra da ondan soruşdu: “Sənin adın nədir?” Oğlan da cavabında dedi: “Mənim adım Qəribdir”. Qoca onun adını biləndən sonra dedi: “Ya Qərib, sən hara gedirsən?” Qərib də başına gələn əhvalatı əvvəldən axıracan, yerli-yerində qocaya nəql elədi, dalınca bura gəlmiş quleybanısının əhvalatına çatdı...”

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki altı yüz iyirmi səkkizinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: “Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Qərib islam dininə iman gətirəndən sonra başına gələn əhvalatı əvvəldən axıracan, yerli-yerində qocaya nəql elədi, dalınca bura gəlmiş quleybanısının əhvalatına çatdı. Ona qoca Qəribə dedi: “Ya Qərib, sən dəli olmusan ki, dağ quleybanısının üstünə tək gedirsən?” Qərib də cavabında dedi: “Ay ağa, mən özümə iki yüz nəfər atlı götürmüşəm”.

¹ İbrahim – Bibliyada göstərilən Avraamdır, müsəlmanlar Quranın dördüncü fəslinə əsaslanaraq ona “Xəlilullah” ləqəbi vermişlər. İbrahimlə Nimrud şahın mübarizəsi barədə müsəlman əfsanələrində müfəssəl danışılır, həm də onların arasındakı mübarizə Nimrud şahın tam məğlubiyyəti ilə qurtarır.

² İslam dininə aid olan bu duanın ikinci hissəsinin dəyişik olması onunla izah olunur ki, Əciblə Qəribin nağılindəki əhvalat Möhəmməd anadan olmağdan əvvəl baş vermişdir.

Onun bu sözünü eşidən qoca ucadan dedi: "Ya Qərib, sən lap on min atlı ilə də getsən, onun öhdəsindən gələ bilməyəcəksən! Onun adı adamyeyən Quleybanıdır (Allah özü sənə kömək olsun!), özü də Xamin nəslindəndir, Hindistanı onun atası məskun eləmişdir, adı Hinddir. Həmin məmləkətə elə onun adı veriləndir. O, quleybanını özünə varis qoyub gedibdir; həm də onun adını Sadan əl-Quleybanı qoyubdur, oğlum, bu Quleybanı da elə zalım, elə dinsiz iblisdir ki, bəni-adəmdən başqa heç şey yemir. Atası sağ olanda adam yeməyi ona qadağan eləmişdi, ancaq o, atasının sözünə baxmırdı, lap həyasızlaşmışdı, onda atası müharibələrdən, zillət dövründən sonra onu Hindistan məmləkətindən qovdu. O da gəlib bu torpaqda məskən saldı, özünə möhkəm yer elədi, ömür sürməyə başladı, o vaxtdan bəri gəlib-gedənlərin yolunu kəsir, sonra da dərədəki evinə qayıdır. Onun beş oğlu var, beşi də elə natarazdır, elə güclüdür ki, daha nə deyim. Onların hər biri min pəhləvana bərabərdir, özü də quleybanı çoxlu pul, mal-dövlət, at, dəvə, inək ələ keçiribdir, dərə onun heyvanları ilə doludur. Mən qorxuram ki, quleybanıdan sənə xətər dəysin, bir olan Allah-təaladan təmənnam budur ki, sənə kömək olsun. Bunu da yadında saxla: atını çapıb dinsizlərin üstünə cumanda dəginən "Allahü-əkbər!" Bu sözlər dinsizləri köməkdən məhrum eləyər".

Sonra qoca Qəribə yüz ritl¹ ağırlığında on zıncırovlu bir polad əmud verdi, bu əmudla vuranda zıncırovlar ildırım kimi gurultu qoparırdı, sonra da üç dirsək uzunluğunda, üç qarış enində şimşəkdən qayrılmış bir qılnc verdi, bu qılncı qayaya vursaydın, qaya iki parça olardı, bir də ona dəmir paltar, qalxan, tumar verib dedi: "Sən öz adamlarının yanına get, onlara təklif elə ki, islam dininə iman gətirsinlər".

Qərib islam dininə iman gətirdiyinə görə şad olub qocanın mağarasından çıxdı, az getdi, çox getdi, gəlib öz adamlarına çatdı. Onlar Qəribin qabağına çıxdılar, ona salam verib soruşdular: "Niyə belə lənəgidin, biz nigaran qalmışdıq?" Qərib də başına gələn əhvalatı əvvəldən axıracan, yerli-yerində onlara danışdı, sonra da islam dininə iman gətirməyi onlara təklif elədi, onların hamısı Allaha sitayiş edib islam dininə iman gətirildilər. Gecəni səhərəcən yatdılar. Elə ki səhər açıldı, Qərib ata minib qocanın yanına vidalaşmağa getdi, qoca ilə vidalaşandan sonra ondan ayrılıb öz adamlarının yanına gəldi. Birdən onun qabağına dəmirpaltarlı bir süvari çıxdı, o, ayaqdan başınacan dəmir paltar geymişdi, təkcə gözünün ucları görünürdü, Qəribi görən kimi atını onun

üstünə sürüb dedi: "Ay ərəblərin zibili, qılnc-qalxanını at yerə, yoxsa bu saat səni cəhənnəmə vasil edərəm!" Qərib də cavabında atını çapa-çapa onun üstünə sürdü, qılncılar parladi, onlar elə vuruşurdular ki, bunu uşaq görsəydi qorxudan saçı ağardı, yanlarında qaya olsaydı, qaya əriyər, birdən bədvi ərəb niqabını qaldırdı, onda Qərib nə görsə yaxşıdır? Gördü ki, həmin adam Mirdasın oğlu Sahim əl-Leyldir, anadan bir qardaşıdır!

O ki qaldı Sahimin yola düşüb bura gəlməyinə, məsələ belə idi: Qərib dağ quleybanısının yanına yola düşəndə Sahim evdə yox idi, o qayıdıb gələndə gördü ki, Qərib harasa gedib. Belə olanda o, anasının yanına getdi, evə girəndə gördü ki, anası hönkür-hönkür ağlayır, onda Sahim anasından soruşdu ki, niyə ağlayır, anası da əhvalatı əvvəldən axıracan, yerli-yerində ona nağıl elədi, qardaşının səfərə çıxdığını ona xəbər verdi. İşdən agah olan Sahim dincəlməyib elə o saat başdan geyinib ayaqdan qıfıllandı, ayaqdan geyinib başdan qıfıllandı, qılnc-qalxanını götürüb ata süvar oldu, atını sürüb az getdi, üz getdi, dərə-təpə düz getdi, axırda gəlib qardaşına çatdı. Onların başına bayaq dediyimiz əhvalat gəldi. Elə ki Sahim niqabını qaldırdı, Qərib onu görüb tanıdı, ona salam verdi, sonra da qardaşından soruşdu: "Sən hara, bura hara?" Sahim də cavabında dedi: "Mən istədim ki, cəng meydanında necə vuruşduğumu, necə qılnc oynatdığımı, nizə işlətdiyimi görsən, sənə kimi cəngavər olduğumu biləsən".

Onlar atlarını sürüb getdilər, yolda Qərib islam dininə iman gətirməyi Sahimə təklif elədi, Sahim də islam dininə də, Allaha da iman gətirdi; sonra onlar az getdilər, çox getdilər, gəlib həmin vadiyə çatdılar. Dağ quleybanısı bu adamların atlarının qaldırdığı tozu görəndə, öz oğlanlarına dedi: "Balalarım, atlara süvar olun, gedin bu qəniməti mənə gətirin". Onun bu sözü eşidən oğullarının beşi də atlara süvar olub, Qəribin adamlarının üstünə hücum çəkildilər. Elə ki Qərib gördü beş nəfər əmaliki hücum çəkib onun üstünə gəlir, atını məhmızlayıb qışqırdı: "Siz kimsiniz, hansı tayfadansız, nə istəyirsiniz?" Onun bu sözlərini eşidəndə dağ quleybanısı Sadanın böyük oğlu Fəlxun qabağa çıxıb dedi: "Atlardan düşün, bir-birinin qollarını bağlayın, biz də sizi qabağınıza qatıb atamıza aparaq ki, o sizin bir qisminizi qovursun, bir qisminizi də bişirsin. O çoxdandır ki, bəni-adəm öti yeməyib".

Elə ki Qərib bu sözləri eşitdi, atını məhmızlayıb Fəlxuna tərəf sürdü, əmudunu qaldırıb göydə yellətdi, zıncırovlar elə gurultu qopartdılar ki, elə bil gey güruldadı, Fəlxun özünü itirdi, Qərib firsəti fota verməyib əmudunu endirdi. Bu zərbə çox güclü deyildi, özü də Fəlxunun

¹ Ritl – 449,28 qrama bərabər ağırlıq ölçüsüdür.

kürəyinin düz ortasından düşdü, o hündür xurma ağacı kimi yerə sorildi. Belə olanda, Sahim bir neçə adamla bərabər Fəlxunun üstünə tökülüşüb onun əl-qolunu bağladılar, sonra da boynuna kəndir salıb inək kimi sürüb apardılar. Fəlxunun əsir düşdüyünü görən qardaşları Qəribin üstünə hücum çəkildilər. Qərib onlarla cəngə girişib üçünü də əsir tutdu, quleybanının bir oğlu aradan çıxıb o vaxtadan qaçdı ki, gəlib atasının yanına çatdı.

Sadan oğlunu görüb ondan soruşdu: “Ardınca nə gəlir, bəs qardaşların hanı?” Oğlu da cavabında dedi: “Onları hələ bığ yeri tər-ləmiş bir oğlan uşağı əsir eləyib, ancaq həmin oğlanın boyu qırx dir-səkdir”.

Oğlunun bu sözlərini eşidən dağ quleybanısı Sadan idi: “Günün işığı sizə haram olsun!” – Bunu deyib o, qaladan çıxdı, bir yekə ağacı dartıb kökündən çıxartdı, piyada yola düşüb Qəribi, onun adamlarını axtarmağa getdi, özü də piyada ona görə getdi ki, o çox yekəpər idi, onu gözdiyə bilən at tapılmazdı. Oğlu da onun dalınca getdi, onlar az getdilər, çox getdilər, gəlib Qəribə çatdılar. Dağ quleybanısı Sadan Qəribə çatan kimi bir kəlmə də söz deməyib Qəribin adamlarına hücum elədi, ağacla vurub beş adamı xıncam-xıncam elədi. Sonra da Sahimə hücum eləyib onu ağacla vurdu. Ancaq Sahim özünü yana verdi, Sadanın zərbəsi boşa çıxdı. Belə olanda, Sadan cin atına mindi, ağacı kənara atıb Sahimin üstünə şığıdı, qırğı sərçəni qamarlayan kimi onu qamarladı. Qərib qardaşını Sadanın əlinə keçmiş görəndə bərkdən qışqırdı: “Allahü-əkbər! Ya Allahın və Məhəmməd əleyhəssalamın dostu İbrahim peyğəmbər, sən özün kömək ol!”

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki altı yüz iyirmi doqquzuncu gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: “Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Qərib qardaşını Sadanın əlində əsir görəndə, bərkdən qışqırdı: “Allahü-əkbər! Ya Allahın və Məhəmməd əleyhəssalamın dostu İbrahim peyğəmbər, sən özün kömək ol!” Bunu deyib Qərib atını döndərdi. Dağ quleybanısının üstünə sürdü, əmudu elə yellətdi ki, zınqırovları gurultu

qopartdı. Sonra da Qərib: “Ya Allah! – deyib əmudu Sadanın qabırğasına elə bərk ilişdirdi ki, Sadan bihuş yerə sərilirdi, Sahim sivişib onun əlindən çıxdı. Sadan huşa gəlməmiş onun əl-qolunu bağladılar, ayaqlarına kündə vurdular, oğlu atasının əsir düşdüyünü görəndə dönüb qaçmağa başladı, amma Qərib ona aman vermədi, atını onun dalınca çapdı, haqlayıb əmudunu düz onun kürəyinin ortasına endirdi, quleybanının oğlu atdan yıxılıb yerə sərilirdi, Qərib o saat onun əl-qolunu bağlayıb qardaşları ilə atasının yanında oturtdu, sonra onların hamısını iplə bir-birinə möhkəm bağlayıb dəvə kimi sürüb apardılar. Pəhləvanlar az getdilər, üz getdilər, dərə-təpə düz getdilər, gedib dağ quleybanısının qalasına çatdılar; elə ki qalaya çatdılar, gördülər burada o qədər mal-dövlət, o qədər ləl-cəvahirat var ki, saymaqla başa gələn deyil; sonra da gördülər ki, burada min iki yüz nəfər əl-qolu bağlı, ayaqlarına kündə vurulmuş fars var. Qərib dağ quleybanısının taxtında əyləşdi – bu taxt əvvəllər Sas ibn Şis¹ ibn Şəddan ibn Adın idi – öz qardaşı Sahimi sağında əyləşdirdi, yaxın adamları da sağında, solunda dayandılar.

Sonra Qərib əmr elədi ki, dağ quleybanısı Sadanı hüzuruna gətirsinlər; elə ki dağ quleybanısını onun hüzuruna gətirdilər, Qərib ondan soruşdu: “Ay məlun, özünü nə kökdə görürsən?” Sadan da cavabında dedi: “Ay ağa, mən çox pis kökdəyəm, alçalmışam, ağılımı da tamam itirmişəm. Mənim də, uşaqlarımın da əl-qolu kəndirlə bağlıdır, boy-uma da dəvə kimi noxta salınıb”. Sadanın bu sözlərini eşidən Qərib dedi: “Mən istəyirəm ki, siz mənim qail olduğum dinə, yəni islam dininə iman gətirəsiniz, hər iki dünyanı, hər şeyi yaradan, hər şeydən xəbərdar olan bir Allaha iman gətirəsiniz (Allahdan başqa Allah yoxdur!), həm də İbrahim Xəlilullahın, Allah ona rəhmət eləsin, peyğəmbərliyini qəbul eləyəsiniz!”

Dağ quleybanısı Sadan oğlanları ilə bərabər islam dininə iman gətirdilər, islam dini onlara nicat verdi, Qərib də buyurdu ki, onların əl-qolunu açınlar, elə də elədilər, onların əl-qolunu açdılar. Belə olanda, quleybanı Sadan ağlayıb Qəribin ayaqlarına döşəndi, onun ayaqlarından öpməyə başladı, oğlanları da Qəribin ayaqlarına döşənib öpməyə başladılar, ancaq Qərib qoymadı, onlar ayağa qalxıb adamların yanında dayandılar. Qərib üzünü Sadana tutub dedi: “Ya Sadan!” Sadan da cavabında dedi: “Ya hökmdar, qulluğuna hazıram!” Qərib soruşdu: “Bu qərib adamlar kimdirlər, nəçidirlər?” Sadan da cavabında dedi:

“Ya hökmdar, bunlar İran məmləkətindəndirlər, mənim ovumdurlar, özü də bunlar tək deyillər, başqaları da var”. Sadanın bu sözünü eşidən Qərib soruşdu: “Onlarla kim var?” Sadan cavabında dedi: “Ay ağa, İran padşahı Şapurun¹ qızı Fəxri-Tac, onunla bərabər yüz kənz var, özü də bu kənzilər elə gözəldirlər, elə göyçəkdlirlər ki, yemə-icmə, onların xəttü-xalına, gül camalına tamaşa elə”.

Sadanın bu sözlərini eşidən Qərib buna mat-məəttəl qalıb soruşdu: “Sən onları necə ələ keçiribsen?” Sadan da cavabında dedi: “Ya əmir, günlərin bir günü mən oğlanlarımı, qullarımdan da beş nəfərini götürüb ova çıxdım, ancaq yolda bizə bir dəvə də olsun ov rast gəlmədi. Belə olanda, biz atlarımızı mahnılayıb üz qoyduq bərrü-biyabana, az getdik, çox getdik, gəlib İran torpaqlarından birinə çıxdıq. Biz orada dörd dövrə vurub ov axtarmağa başladığımız ki, əliboş qayıtmayaq. Birdən uzaqda toz qalxdı, biz qullarımızdan birini göndərdik ki, görsün bu nə tozdur, qul getdi, bir müddət gözəndən itdi, sonra qayıdıb dedi: “Ay ağa, o gələn farsların, türklərin, deyləmlərin padşahı Şapurun qızı Fəxri-Tacdır, özü də onunla iki min atlı var, onlar bu tərəfə gəlirlər”. Quldan bu xəbəri eşidib ona dedim: “Sən xoş xəbər gətirdin, bundan böyük qənimət olmaz!” Sonra mən oğlanlarımla bərabər atlarımızı çapıb farslara hücum elədik, onların üç yüzünü öldürdük, min iki yüzünü, bir də Şapurun qızını əsir tutduq, onun yanında olan nadir şeyləri də, var-dövləti də götürüb bu qalaya gətirdik”.

Sadanın bu sözlərini eşidən Qərib soruşdu: “Sən şahzadə xanım Fəxri-Tacla günah iş görmüsənmi?” Sadan da cavabında dedi: “Sənin başına and olsun, iman gətirdiyim dinə aid olsun ki, onunla günah iş görməmişəm!” Belə olanda, Qərib dedi: “Ya Sadan, yaxşı eləmişən ki, qıza əl vurmamısan. Onun atası yerin şahənşahıdır, o hökmən qoşun yığıb qızının dalınca göndərəcək, qızını əsir eləyənin məmləkətini dağıdıb xarabazara çevirəcək. Kim ki, işin axırını fikirləşmir, bəxti ondan üz döndərir. Bəs o qız haradadır, ya Sadan?” Sadan da cavabında dedi: “Mən onunla kənzlərinə ayrıca saray ayırmışam, onlar həmin sarayda qalırlar”. Onda Qərib dedi: “Həmin sarayı mənə göstər”. Sadan da cavabında dedi: “Baş üstə, itaət borcumdur!” Sonra Qəriblə Sadan ayağa qalxdılar, gedib şahzadə xanım Fəxri-Tacın sarayına çatdılar. Onu nə kökdə görsələr yaxşıdır? Gördülər cah-cəlal, naz-nemət içində böyümüş bu qız alçaldığı üçün qəm dəryasına batıb hönkür-hönkür

¹ Şis Adomin üçüncü oğlu Sifanın orobə adıdır.

¹ Şapur – Sasanilər sülaləsindən iki hökmdarın adıdır. Mədaindəki məşhur sarayı I Şapur (247-272-ci illərdə hökmranlıq etmişdir) tikdirmişdir.

ağlayır. Qərib ona baxdı, gördü qız elə gözəl, elə göyçəkdir ki, elə bil ondördgeçəklik aydır; Qərib qadın Allaha dua elədi, Fəxri-Tac da Qəribə baxdı, gördü ki, bu cavan misli-bərabəri olmayan pəhləvandır, işılda-yan gözlərindən bəlli olur ki, igidlikdə onun tayı-bərabəri yoxdur. Şah qızı Qəribin hüsurunda ayağa qalxdı, onun əllərindən öpdü, sonra da ayaqlarına yığılıb dedi: "Ay zəmanəmizin pəhləvanlar pəhləvanı, mənim havadarım sənə! Məni bu quleybanının əlindən qurtar. Qorxuram o mənim namusuma toxunsun, sonra da məni yesin. Məni öz kənzlərinə qulluqçu elə". Qızın bu sözlərini eşidən Qərib dedi: "Qorxma, atanın məmləkətinə, öz əvvəlki cah-cəlalına çatanacan sənənin başından bir tük də əskik olmayacaq". Qəribin bu sözlərini eşidən şah qızı Allaha dua elədi ki, onun ömrünü uzun eləsin, şan-şöhrətini artırsın.

Qərib buyurdu ki, farsların əl-qollarını açınlar, o deyən kimi elə-dilər, farsların əl-qollarını açdılar, sonra o, üzünü Fəxri-Taca tutub dedi: "Axı sənə nə olmuşdu ki, saraydan çıxıb bərrü-biyabana gəldin, quldurlar da səni əsir elədilər?" Fəxri-Tac da cavabında dedi: "Ya hökmdar, mənim atam, onun padşahlığının rəiyyəti, türk, deyləmi və məcus ölkələrinin rəiyyətləri bir olan Allahın əvəzinə atəşə sitayiş eləyirlər. Bizim ölkədə, padşahlığımızda Atəşgah adlanan bir ibadət-gah var. Hər il bayramda məcuslarla atəşpərəstlərin qızları həmin ibadət-gahda yığırlar, bir ay bayramı sərəsər orada qalırlar, sonra öz məmləkətlərinə qayıdirlar. Mən də həmişəki kimi öz kənzlərimlə bərabər ora yola düşdüm, atam da mühafizə eləmək üçün mənə min atlı qoşdu, bu quleybanı bizə hücum etdi, mənim adamlarımın bir qismini öldürdü, yerdə qalanını da əsir eləyib bu qalaya saldı. Ay igid pəhləvan, bax, bizim başımıza bu əhvalat gəlib, Allah səni cəmi bələlardan uzaq eləsin!". Qızın bu sözlərini eşidən Qərib dedi: "Qorxma, mən səni öz sarayına, öz cah-cəlalına çatdıracağam". Qız da Qəribə dua elədi, onun əlindən, ayağından öpdü.

Sonra Qərib qızın otağından çıxdı, tapşırıd ki, ona hörmət eləsinlər. Qərib gecəni yatdı, elə ki səhər açıldı, o qalxıb dəstəmaz aldı, rəhmətlik İbrahim Xəlilullahın, ona salam olsun, dininə iki rükət namaz qıldı. Quleybanı da, onun oğlanları da, Qəribin adamları da dəstəmaz alıb namaz qıldılar. Sonra Qərib üzünü Sadana tutub dedi: "Ay Sadan, sən Gülzar Vadisini mənə göstərərənmi?". Sadan da cavabında dedi: "Ya hökmdar, göstərərəm". Sonra Sadan oğlanları ilə, Qərib öz adamları ilə, Fəxri-Tac da öz kənzləri ilə ayağa qalxdılar, hamılıqla saraydan çıxdılar. Sadan da öz qullarına, kənzlərinə əmr elədi ki, heyvan kəs-

sinlər, xörək bişirsinlər, ağacların arasında süfrə açınlar. (Sadanın yüz əlli nəfər kənizi, min nəfər də qulu vardı, bu qullar onun dəvələrini, inək və qoyunlarını otarırdılar.) Qərib öz adamlarıyla bərabər Gülzar Vadisinə getdi; elə ki ora çatdılar, Qərib gördü ki, burada əntiqə ağaclar var, budaqlara qonmuş cürbəcür quşlar səs-səsə verib oxuyurlar, bülbül də cəh-cəh vurur, onların oxuduğu cürbəcür mahnılara zinət verir, bu quşların arasında qumru quşu da var, xülasə, Allahın yaratdığı quşların səsi bu yeri başına almışdır..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki altı yüz otuzuncu gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Qərib öz adamlarıyla, quleybanı da öz adamlarıyla bərabər Gülzar Vadisinə getdilər. Qərib gördü ki, burada quşlar səs-səsə verib oxuyurlar, Allahın yaratdığı qumru quşunun, cəh-cəh vuran bülbülün, qaratoyuğun xoş nəğmələri çəmənzarı başına alıb, quşların nəğmələri elə xoşdur ki, adam onları tərifləməyə söz tapmır, burada göyərçinin də, tutuquşunun da aydın, xoş səsləri bir-birinə qarışıb, ağaclarla cürbəcür meyvələr qoşa-qoşadır, budaqlardan həm turş, həm şirin nar sallanır, badamı və kafuri ərliklər, Xorasan badamı, budaqları söyüd budaqlarına qarışmış gavalı, məşəl kimi od tutub yanan portağal, budaqları əyən qalın-qabıq lumu, iştahı olmayanlara iştah gətirən şirin lumu, sarılıq azarına tutulanı sağaldan turş lumu, Allah-təalanın yaratdığı qırmızı və sarı xurma var. Bir məcnun şair bu barədə yaxşı deyib:

Ötən quşlar nəğməsilə, şurə gələndə,
Sevənləri ora çəkir dan söküləndə.

Sıx kölgəli, bol meyvəli, saf sulu bu yer
Axirətin behişt adlı bağına bənzər.

Bu vadi Qəribə xoş gəldi, o əmr elədi ki, çəmənzarda Xosrovlar şahının qızı Fəxri-Tac üçün çadır qursunlar, elə o saat ağacların arasında ona çadır qurdular, yerə gözəl, bahalı xalçalar döşədilər.

Qərib əyləşdi, süfrə saldılar, yemək gətirdilər, onlar doyunca yedilər, sonra Qərib Sadana dedi: "Ay Sadan!" O da cavabında dedi: "Ya hökmdar, mən buradayam!" Qərib ondan soruşdu: "Səndə şərab varmı?" Sadan da dedi: "Bəli, məndə çoxillik şərab var, özü də bir hovuz". Onda Qərib dedi: "Get bir az gətir içək". Sadan on nəfər qul göndərdi, onlar çoxlu şərab gətirdilər, hamı içib keflənməyə, şadlanmağa başladı.

Qərib çox şad oldu, bu dəmdə Məhdiyə yadına düşdü, odur ki, bu şəri oxudu:

"Xatırladım mən səninlə olduğum çağı,
Təzələndi odlu qəlbin eşqi-marağı.

Öz xoşumla atmamışam, vallah, mən səni,
Dönüklüyün günahkarı bil zəmanəni.

Məndən sənə min-min salam! Bilmək istəsən,
Dərd əlindən, qəm əlindən təqətsizəm mən..."

Onlar beləcə üç gün, üç gecə yeyib-içdilər, kefləndilər, sonra qalaya çatdılar. Qərib öz qardaşını, Sahimi yanına çağırırdı. Sahim gələndə Qərib ona dedi: "Yüz nəfər atlı götür ata-ananın, qohum-qardaşının, Kaxtan övladlarının yanına get, yıg onları bura gətir, qoy onlar burada yaşayıb ömürlərini başa vursunlar. Mən də Fəxri-Tacı götürüb fars torpaqlarına, onun atasının yanına gedirəm. Ay Sadan, sən də oğlanlarınla bərabər, biz qayıdıb gələncə bu qalada qalarsan". Bunu eşidən Sadan Qəribdən soruşdu: "Sən niyə məni özünə fars torpaqlarına aparmırsan?" Qərib də cavabında dedi: "Ona görə aparmıram ki, sən farsların padşahı Şapurun qızını əsir eləmişən, birdən onun gözü sənə sataşsa, əlini yeyib qanını içər".

Qəribin bu sözlərini eşidən dağ quleyanısı Sadan elə qəhqəhə çəkib güldü ki, elə bil göy guruldadı, sonra da ucadan dedi: "Ya hökmdar, sənə başına and olsun, farslarla deyləmilər birlikdə üstümə gələsələr, arxayın ol, mən onların hamısına ölüm bədəsi içirdərəm!" Qərib də dedi: "Onu bilirəm, sən düz deyirsən, ancaq mən qayıdıb sənə yanına gələncə qalada otur". Sadan da cavabında dedi: "Baş üstə, itaət borcumdur!"

Sahim yola düşüb getdi, Qərib də özü ilə Kaxtan övladlarından götürüb farsların məmləkətinə getdi. O, şah qızı Fəxri-Tacı, onun adamlarını götürüb yola düşdü, onlar farsların padşahı Şapurun şəhərlərinə tərəf getdilər.

Bunlar burada qalsınlar, indi sizə kimdən deyim, Şapur şahdan. O, qızının Atəşgahdan qayıtmağını gözlədi, həmişəki müddət keçdi, ancaq qızı qayıdıb gəlmədi, belə olanda, onun ürəyinə xal düşdü. Şapur şahın qırx vəzirli vardı, bu vəzirlərin arasında Didan adında bir vəzir var idi, özü də o hamıdan qoca, hər şeydən, hər işdən xəbərdar adam idi, odur ki, padşah vəzir Didanı hüsuruna çağırıb dedi: "Ya vəzir, qızım gəlib çıxmayıb, həmişəki müddət də keçib, ancaq ondan bir xəbər-əət yoxdur. Atəşgaha çapar göndər, getsin görsün qızım niyə ləngiyib". Vəzir cavabında dedi: "Baş üstə, itaət borcumdur!" Sonra vəzir padşahın hüsurundan mürexəss olub bayıra çıxdı, çaparbaşını çağırıb dedi: "Elə bu saat Atəşgaha get".

Çapar atını minib yola düşdü, dərələrdən sel kimi, təpələrdən yel kimi keçib özü Atəşgaha yetirdi. O, rəhbərlərdən padşahın qızını soruşdu; rəhbərlər də cavabında dedi: "Biz bu il onu burada görməmişik". Belə olanda, çapar getdiyi yolla geri qayıtdı, az getdi, üz getdi, dərə-təpə düz getdi, gəlib İsbəbir¹ şəhərinə çatdı, vəzirin hüsuruna gedib işin nə yerdə olduğunu ona xəbər verdi, padşah bir qiyamət qopartdı ki, gəl görəsən, tacı başından götürüb yerə çırpdı, saqqalını yolub tökdü, huşunu itirib yerə sərilirdi. Padşahın üzünə su çilədilər, o özüne gəldi, gözlərindən yaş axdı, qəm dəryasına batıb bu iki beyti dedi:

"Sənsiz səbri harayladım, bir də fəryadı,
Cavab verən fəryad oldu, səbr olmadı.

Fələk bizi ayrılmağa elədi vadar,
Xəyanətlər törətməkdə ona təymi var?"

Sonra padşah on nəfər əmiri hüsuruna çağırıb onlara əmr elədi ki, atlara süvar olsunlar, on min atlı götürüb hərəsi bir iqlimə² tərəf gedib Fəxri-Tacı axtarsınlar. Onlar atlara süvar olub öz adamları ilə bərabər hərəsi bir iqlimə tərəf yola düşdülər. Bunlar burada qalsınlar, indi sizə

¹ Orijinalda göstərilən İsbəbir övəzinə "Əsbəbər" oxumaq lazımdır. İran şahlarının qış iqamətgahının – Babilistan şəhəri Ktesifonun cənub hissəsi belə adlanırdı, orəblər həmin şəhəri üzbuüz yerləşən Selekiya şəhəri ilə birləşdirib "əl-Mədayin" şəhəri adlandırdılar. Buna görə də bir neçə sətir yuxarıda deyilib ki, Qərib "farsların padşahının şəhərlərinə" tərəf getdi, İsbəbir şəhərinin özü isə sonralar İsbəbir əl-Mədayin adlanmışdır.

² Ərəb coğrafiyaşünasları, yunanların ardınca, onlara məlum olan torpaqları cənubdan şimala tərəf uzununa yeddi qurşağa, yaxud iqlimə (yun. "klima" sözündən) bölürdülər.

kimdən deyim, Fəxri-Tacın anasından. O, könizlərilə bərabər qara geyib başlarına kül tökdülər, oturub ağı deyə-deyə ağlamağa başladılar.

Bunlar burada yas saxlayıb ağlamaqda olsunlar, indi sizə kimdən xəbər verim Qəribdən..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki altı yüz otuz birinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Şapur şah öz qoşunlarını qızını axtarmağa göndərdi, qızın anası könizlərilə bərabər qara geyib başlarına kül tökdülər, oturub ağı deyə-deyə ağlamağa başladılar. Bunlar burada yas saxlayıb ağlamaqda olsunlar, sizə kimdən xəbər verim, Qəribdən. Yolda başına əcaib əhvalat gələcəcn o az getdi, çox getdi, düz on gün yol getdi, on birinci gün birdən gördü ki, qabaqda toz ərşə qalxdı. Qərib farslara sərkərdəlik eləyən əmiri yanına çağırırdı, əmir gəlib onun hüsurunda dayananda Qərib ona dedi: "Get bizə düz-doğru xəbər gətir görək, ərşə qalxan bu tozun səbəbi nədir". Əmir də cavabında dedi: "Baş üstə, itaət borcumdur!". Bunu deyib əmir atını o vaxtacı sürdü ki, gedib toz dumanının içinə girdi. O gördü ki, toz qaldıran atlılardır, onda soruşdu ki, siz kimsiz. Onlardan biri dedi: "Biz Bəni Xital qəbiləsindənik, əmirimiz də əs-Samsam ibn əl-Cərrahdır. Biz beş min atlıyıq, yol kəsməyə, çapıb-talamağa çıxmışıq".

Fars atını çaparaq sürüb geri qayıtdı. Qəribin yanına gəlib işin nə yerdə olduğunu ona xəbər verdi. Qərib məsələdən həli olub Kaxtan övladlarına da, farslara da qışqıra-qışqıra dedi: "Silahları götürün!" Onlar da silahlarını götürüb tərpəndilər. Bədəvi ərəblər onların qabağına çıxıb qışqırdılar: "Qənimətimiz gəlir, qənimətimiz gəlir!" Qərib də qışqıra-qışqıra dedi: "Allah sizi rüsvay eləsin, ay ərəb köpəkləri!"

Sonra da Qərib atını sürüb ley kimi onların üstünə şığırdı, nə pəhləvan kimi onlarla cəng başlayıb qışqırdı: "Allahü-əkbər! Hey-hey, rəhmətlik İbrahim Xəlilullahın dini naminə!"

Onlar vuruşmağa başladılar, bir əlbəyaxa vuruşma başladı ki, gəl görəsən, hər tərəfdə qılınclar işləyirdi, söz-söhbət uzandı, onlar gün

batanacan vuruşdular. Elə ki hava qaraldı, hər iki tərəf öz yerinə çəkildi. Qərib öz adamlarını yoxladı, gördü ki, Kaxtan övladlarından beşi, farslardan yetmiş üçü öldürülüb, əs-Samsamın adamlarından isə beş yüzdən çox atlı öldürülüb.

Əs-Samsam atdan düşüb nə yemək yedi, nə də yatdı, o öz adamlarına dedi: "Mən ömrümdə belə cəng görməmişəm. Bu cavan gah qılınc işlədir, gah da əmud, mən səhər özüm onunla cəngə çıxacağam, onu meydana çağıracağam, bu ərəblərin hamısını doğrayacağam".

Bunlar burada qalsınlar, sizə kimdən deyim Qəribdən. Elə ki o öz adamlarının yanına gəldi, baş verən əhvalatdan qorxmış Fəxri-Tac gözüyaşlı onun qabağına çıxdı, atının üzəngisindən tutdu, ayağından öpüb dedi: "Ay pəhləvanlar pəhləvanı, Allah sənin qoluna qüvvət versin, düşmənlərini zəlil eləsin! Şükür Allaha ki, bu gün səni bələdən uzaq elədi. Ancaq mən qorxuram ki, bu bədəvi ərəblərdən sənə xətər dəysin".

Qərib qızın bu sözlərini eşidib güldü, ona ürək-dirək verib sakit elədi, sonra da dedi: "Şah qızı, qorxma! Əgər bu səhra başdan-başa düşmənlə dolsaydı, yənə də o böyük Allahın köməyiylə mən onların hamısını qırardım".

Şah qızı ona razılıq elədi, Allaha dua elədi ki, Qərib düşmənləri bassın, sonra da çıxıb öz könizlərinin yanına getdi. Qərib də atdan düşdü, kafirlərin qanına bulaşmış əllərini, paltarını yuyub pak elədi, sonra pəhləvanlar səhərəcn yatdılar, gecə növbə ilə bir-birinin keşiyini çəkildilər.

Elə ki səhər açıldı, hər iki tərəfin qoşun əhli atlara süvar oldular, cəng meydanına gəldilər. Qərib atını hamıdan qabaqda sürürdü. O, atını çaparaq sürdü, kafirlərə yaxınlaşıb qışqırdı: "Düşmənlərin arasında elə bir zirək, qoluqüvvətli pəhləvan var ki, mənəm cəngimə çıxma bilsin?" Adilə qəbiləsi nəslindən olan nataraz bir əməlikə atını Qəribin üstünə sürüb ucadan dedi: "Ay ərəblərin zibili, tut gəldi, o dünyaya təşrif aparmasına şad ol!"

Onun iyirmi ritl ağırlığında dəmir əmudu var idi, o, əmudu qaldırıb Qəribə endirdi, ancaq Qərib onun zərbəsindən yayındı, əmud bir dirək yerə batdı. Əməlikə əmudu qaldırmaq üçün əyləndə, Qərib dəmir dəyənəklə vurub onun alnını parçaladı. Sonra Qərib meydana atını oynadıb cəngə pəhləvan çağırırdı, bir pəhləvan da onun cənginə çıxdı, Qərib onu da öldürdü, üçüncü pəhləvan, onuncu pəhləvan onun cənginə çıxdı, Qərib onların hamısını öldürdü, xülasə, cəng meydanına kim çıxırdısa, Qərib vurub onu öldürürdü.

Kafirələr Qəribin nə kimini vuruşduğunu, zərbəsinin necə güclü olduğunu görəndə, cəngdən yayınmağa, geri çəkilməyə başladılar, onların əmiri bunu görəndə ucadan dedi: "Allah sizə lənət eləsin! Mən özüm onun cənginə çıxacağam!"

O, dəmir paltar geyinib, silah-əsləhəsini götürdü, atını cəng meydanına sürüb Qəribin bərabərinə çatdı, üzünü Qəribə tutub dedi: "Ay ərəb köpəyi, vay halına, yəni sən bu yerə çatmışsan ki, cəng meydanına çıxıb mənim adamlarımı öldürsən?" Qərib də cavabında dedi: "Bu meydan – bu şeytan! Bacarırsansa, buyur, öldürdüyüm pəhləvanların qanını məndən al!" Əs-Samsam atını bərk sürüb Qəribin üstünə cumdu, Qərib də igid pəhləvan kimi özünə qürrəli, ürəklə onun qabağına çıxdı, onlar dəyənəklə elə qızğın vuruşmağa başladılar ki, hər iki qoşun əhli gözlərini zilləyib heyrətlə onlara baxırdı. Onlar cəng meydanında dövrə vurub bir-birinə dəyənək endirməyə başladılar. Belə olanda, Qərib hiylə işlədib cəng meydanında əs-Samsamı aldatdı, dəyənəyi onun döşündən elə zərblə vurdu ki, əs-Samsam atdan yerə düşüb öldü. Başçıları ölmüş görəndə əs-Samsamın adamları Qəribə hücum elədilər. Qərib də onların üstünə cumub qışqırdı: "Allahü-əkbər!.. Allah-təala rəhmətlik İbrahim Xəlilullahın dininə qail olanlara kömək eləyir, qələbə qismət eləyir, onun dininə qail olmayanlara qənim olur!.."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki altı yüz otuz ikinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, əs-Samsamın adamları səfəbəş Qəribə hücum eləyəndə, Qərib də onların üstünə cumub qışqırdı: "Allahü-əkbər!.. Allah-təala dinə qail olanlara kömək eləyir, qələbə qismət eləyir, dinsizlərə qənim olur!.."²

Kafirələr qüdrətli, hər şeyə qadir olan, gözə görünməyən, özünü isə hamını gören bir olan Allahın adını eşidəndə bir-birinə baxıb dedilər: "Bu nə sözlərdir ki, eşidən kimi dizlərimiz əsdi, cəsarətimiz yox oldu,

¹ Nağılçı, görünür, əhvalatın islamiyyətdən əvvəl baş verdiyini bözən unudur.

² Qəriblə Əcibin əhvalatında tez-tez təkrar olunan Quran ayasıdır (VI surə, 103-cü ayə).

canımıza lərzə düşdü. Biz ömrümüzə bundan xoş sözlər eşitməmişik!" Sonra da onlar bir-birlərinə dedilər: "Gələn cəngdən çəkinək, həmin sözlərin nə olduğunu onlardan soruşaq". Onlar vuruşmaqdan çəkildilər, atlarından düşdülər, onların ağsaqqalları bir yerə yığılıb məsləhətləşdilər, Qəribin yanına getmək istədilər. Belə olanda, onlar dedilər: "Qoy bizlərdən on nəfər onun yanına getsin!" On nəfər on yaxşı adamlarını seçdilər, onlar Qəribin çadırına tərəf getdilər.

Bunlar burada qalsınlar, sizə kimdən deyim, Qəriblə onun adamlarından. Onlar düşmənin davadan çəkiniyini görüb təəccüb elədilər, öz çadırlarına gedib dincəlməyə başladılar. Elə bu dəmdə həmin on nəfər gəldi, onlar Qəribin hüzuruna gəlməyə izn istədilər. Onlar Qəribin əllərindən öpdülər, dua elədilər ki, onun şan-şöhrəti artsın, ömrü uzun olsun, belə olanda Qərib üzünü onlara tutub soruşdu: "Siz niyə cəngdən çəkindiz?" Onlar da cavabında dedilər: "Ya hökmdar, sən qışqıra-qışqıra dediyin sözlər bizi qorxuya saldı". Onların bu sözünü eşidən Qərib soruşdu: "Siz nəyə sitayiş eləyirsiniz?" Gələnələr də onun cavabında dedilər: "Biz ruh qəbiləsinin hökmdarları Vaddəyə, Suvəyə, Yaqusa¹ sitayiş eləyirik". Onların bu sözünü eşidib Qərib də dedi: "Biz yeri, göyü, dünyada hər şeyi yaradan, dağları yerböyər eləyən, daşdan su çıxaran, ağaclar yetişdirən, səhralarda vəhşi heyvanları yaradan, canlıların hamısının ruzisini verən Allah-təalaya sitayiş eləyirik. Allah vahiddir, hər şeyə hakimdir.

Elə ki gələnələr Qəribin bu sözlərini eşidilər, təkəllüq sözləri onların ürəyini açdı, odur ki, dedilər: "Doğrudan da bu Allah böyük hökmdardır, mərhəmətlidir, rəhmlidir". Sonra da Qəribdən soruşdular: "Biz nə deyək ki, müsəlman olaq?" Qərib də xoş səslə dedi: "Belə deyin: "Allahdan başqa Allah yoxdur, İbrahim də Xəlilullahdır". Bu on nəfər sidiq ürəkdən Allaha inam gətirdilər. Sonra Qərib dedi: "Əgər islam dininin gözəlliyi doğrudan da ürəyinizdə özünə yer eləyib, onda gedin öz adamlarınıza təklif eləyin ki, bu dinə iman gətirsinlər. Əgər onlar islam dininə iman gətirərsələr nicat taparlar, yox əgər iman gətirməyərsələr, biz onları cəhənnəmə vasil edərək!"

Belə olanda on nəfər elçi öz adamlarının yanına getdilər; elə ki gəlib onların yanına çatdılar, həqiqəti, bir də on gözəl dinə necə iman gətirmək lazım olduğunu onlara başa çaldılar. Onlar da islam dininə

¹ Vaddə, Suvə, Yaquş – Quranın XXI surəsində (22-ci ayədə) adları çəkilən üç bütün adlardır. Quranı sorh eləyənlərin fikrinə bu adlar, qohumları onlar üçün heykəl qoyduqları şahidlərin adlarıdır ki, sonralar sitayiş edilən müqəddəs bütələrə çevrilmişdir.

sıd qürəkdən iman gətirib Qərribin çadırlarına tərəf qaçdılar, əyilib Qərribin qabağında yeri öpdülər, dua elədilər ki, onun şan-şöhrəti, cah-cəlahi daha artıq olsun. Sonra da Qərribə dedilər: “Ya hökmlarımız, biz indi sənin qulların olduq. Ürəyin nə istəyirsə bizə əmr elə: biz sənin itaətindəyik, bir sözünü iki eləmərik, həm də daha səndən ayrılmayacağıq, çünki Allah sənin əlinlə bizi düz yola çıxartdı!”

Qərrib də onlara Allahdan əvəz istədi, sonra dedi: “Öz mənzillərinizə gedin, mal-dövlətinizi, arvad-uşaqlarınızı götürüb tərpenin. Bizdən qabaq Gülzar Vadisinə, Şis oğlu Sasın qalasına gedin, mən də farsların padşahı Şapur şahın qızı Fəxri-Tacı ötürüm, qayıdib sizin yanınıza gəlirəm!”

Onlar da cavabında dedilər: “Baş üstə, itaət borcumdur!” islam dininə iman gətirdiklərinə şad olub, elə o saat öz köçəbələrinə tərəf yola düşdülər. Onlar köçəbələrinə gəlib arvad-uşaqlarına islam dininə iman gətirməyi təklif elədilər, arvad-uşaqları da islam dininə iman gətirdilər, dönüb müsəlman oldular. Sonra onlar çadırları sökdülər, mal-dövlətlərini, mal-qaralarını götürüb Gülzar Vadisinə yola düşdülər, dağ quleybanısı Sadan, onun oğlanları gələnlərin qabağına çıxdılar. Qərrib onlara tapşırırdı: “Elə ki dağ quleybanısı qabağına çıxıb, sizi tutmaq istədi, hər şeyi yaranan Allahın adını çəkin. Sadan Allah-təalanın adını eşidən kimi dava eləməz, sizə hörmət eləyər”.

Elə ki dağ quleybanısı Sadan, onun oğlanları gələnlərin qabağına çıxıb onları tutmaq istədilər, gələnlər ucadan Allah-təalanın adını çək-dilər, belə olanda, Sadan onların qabağına çıxıb bir hörmət elədi ki, daha nə deyim. Sonra Sadan onlardan hal-əhval tutdu; onlar da Qərriblə olan əhvalatı ona nəql elədilər. Sadan çox şad oldu, onlara ev-əşik verdi, əlindən gələn hörməti elədi.

Bunlar burada qalsınlar, indi sizə kimdən deyim, Qərribdən. O şah qızı Fəxri-Tacla İsbəbir şəhərinə yola düşdü. Onlar az getdilər, üz getdilər, dərə-təpə düz getdilər, beş gün-beş gecə yol getdilər, altıncı gün o, birdən gördü ki, qabaqda toz ərşə qalxdı, farslardan birini göndərdi, gedib düz-doğru xəbər gətirsin, həmin fars ərşə qalxan toza tərəf getdi, sonra da quş kimi tez qayıdıb dedi: “Ya hökmdar, bu tozu qaldıran bizim yoldaşlarımızdır, min nəfər atlıdır, onları padşahımız göndərilib ki, Fəxri-Tacı axtarıb tapsınlar”.

Bu sözləri eşidən Qərrib öz adamlarına əmr elədi ki, atlardan düş-sünlər, çadırları qursunlar, onlar da atlardan düşdülər, çadırları qurdu-lar; elə ki padşahın göndərdiyi adamlar gəlib çatdılar, Fəxri-Tacın adamları onların qabağına çıxdılar, əhvalatı əvvəldən axıracan, yerli-

yerində onların başcısı Tumana nəql elədilər, həm də şah qızı Fəxri-Tacın sağ-salamat olduğunu ona xəbər verdilər. Tuman şahzadə Qərribin barəsində deyilənləri eşidib onun yanına getdi, əyilib onun qabağında yeri öpdü, şah qızının əhvalatını soruşdu, Qərrib onu qızın çadırına göndərdi. Tuman Fəxri-Tacın yanına gedib, onun əl-ayağından öpdü, qızın atasının, anasının əhvalatını ona danışdı, şah qızı da başına gələn əhvalatı, Qərribin onu dağ quleybanısının əlindən necə qurtardığını əvvəldən axıracan, yerli-yerində Tumana danışdı...”

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki altı yüz otuz üçüncü gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: “Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Fəxri-Tac dağ quleybanısının onu əsir eləməyini, Qərribin onu bələdan qurtarmağını, yoxsa Sadanın onu yeyəcəyini yerli-yerində Tumana nəql elədi. Sonra şah qızı dedi: “Atam görək padşahlığının yarısını Qərribə versin”.

Sonra Tuman ayağa qalxıb Qərribin əlini, ayağını öpdü, bu yaxşılıqlarına görə razılıq eləyib soruşdu: “Padşah sağ olsun, bəlkə izn verəsən mən İsbəbirə qayıdıb şahı xoş xəbər verim ki, o, şad olsun?” Qərrib də cavabında dedi: “Get, özü də xoş xəbər üçün müştuluq al”. Tuman yola düşdü, Qərrib adamlarıyla bərabər ondan sonra tərpəndilər. Bunlar burada qalsınlar, indi sizə kimdən deyim Tumandan. O, dərələrdən sel kimi, tərelərdən yel kimi keçib özünü İsbəbir əl-Mədayinə yetirdi, saraya qalxdı, padşahın hüzuruna getdi, əyilib onun qabağında yeri öpdü, padşah ondan soruşdu: “Nə var, ay şad xəbər?” Tuman da dedi: “Müştuluğumu verməyincə deməyəcəyəm”. Şah ucadan dedi: “Məni şad elə, müştuluğun boynumdur!” Onda Tuman dedi: “Şahənşah sağ olsun, şad ol, Fəxri-Tac sağ-salamatdır”. Şapur qızının sağ-salamat olduğunu eşidəndə şadlıqdan qəşş eləyib yerə yığıldı, onun üzünə güləb çilədilər, o ayıldı, qışqırıb Tumana dedi: “Yaxın gəl, mən şad elə!” Tuman da qabağa çıxıb, Fəxri-Tacın başına gələn əhvalatı əvvəldən axıracan, yerli-yerində ona nəql elədi. Padşah Tumanın danışdığı əhvalatı eşidəndə əllərini bir-birinə vurub ucadan dedi: “Yazıq

Fəxri-Tac!" Sonra da əmr elədi ki, Tumana on min dinar versinlər, bir də İsfahan şəhərini mahalı ilə bərabər ona bağışladı.

Sonra o qışqırıb əmirlərinin hamısını çağırdı, üzünü onlara tutub buyurdu: "Hamınız atlara süvar olun, qızımın, Fəxri-Tacın pişvazına çıxıncı!" Xacəbaşı gedib xoş xəbəri qızın anasına, arvadların hamısına çatdırdı, onlar çox şad oldular, Fəxri-Tacın anası xacəbaşına libas bağışladı, min dinar da pul verdi, şəhər camaatı bu təzə xəbəri eşidib dükən-bazarı, evləri bəzədilər. Padşah da, Tuman da atlara süvar oldular, az getdilər, üz getdilər, dərə-təpə düz getdilər, gəlib Qəribə çatdılar; Qəribə görən kimi Şapur şah atdan düşdü, bir neçə addım piyada gəlib Qəribin qabağına çıxdı. Qərib də atdan düşüb piyada padşaha tərəf getdi, onlar qucaqlaşdı bir-birinə cansağlığı arzuladılar, Şapur şah, elədiyi yaxşılığa görə öyilib Qəribin əllərindən öpdü. Şapur şahın adamları Qəribgilin çadırlarıyla üzbəüz öz çadırlarını qurdular, Şapur qızının çadırına girdi. Fəxri-Tac atasını görən kimi ayağa qalxıb onu qucaqladı, başına gələn əhvalatı, Qəribin onu dağ quleybanısının əlindən qurtarmasını əvvəldən axıracan, yerli-yerində atasına nəql elədi. Qızın sözlərini eşidən atası ucadan dedi: "Ay gözəllər tacıdır, sənin canına and içirəm ki, mən onu dünya malından qanə eləyəcəyəm, ona o qədər önəm verəcəyəm ki, başından gəlsin ayağından getsin". Şah qızı dedi: "Ata can, onu özünə kürəkən elə ki, sənə kömək olsun, düşmənlərinin qabağına çıxsın, axı o, qorxubilməz igid pəhləvandır". (Qız bu sözləri ona görə dedi ki, bir könüldən min könülə Qəribə aşiq olmuşdu.) Onda padşah dedi: "Qızım, məgər bilmirsən ki, Hırad şah zər-xara göndərib, yüz min dinar da bağışlayıb, o, mahalı ilə bərabər Şirazın padşahıdır, onun qoşun-ləşkəri var".

Atasının bu sözlərini eşidən Fəxri-Tac ucadan dedi: "Ata can, mənə o dediklərinin heç biri lazım deyil, əgər sən mənə zorla ona ərə vermək istəsən, onda mən özümü öldürərəm!" Padşah heç bir söz deməyib ayağa qalxdı, qızının çadırından çıxıb Qəribin yanına getdi. Qərib onu görən kimi ayağa qalxdı, Şapur şah əyləşdi, Qəribə zənlə baxanda nə görsə yaxşıdır? Gördü ki, oğlan elə gözəldir, elə göyçəkdir ki, adam ona baxmaqdan doymur, odur ki, ürəyində öz-özünə dedi: "Vallahı, bu bədəvi göyçək oğlandır, qızımda günah yoxdur ki, ona aşiq olub!"

Sonra süfrə açdılar, onlar yeyib-içdilər, gecəni yatdılar, səhər yola düşdülər, az getdilər, üz getdilər, dərə-təpə düz getdilər, gəlib şəhərə çatdılar. Padşah Qəriblə yan-yana, üzəngi-üzəngiyə şəhərə girdi, onla-

rın gəlişinə camaat bir şənlik düzəldi ki, gəl görəsən. Fəxri-Tac öz sarayına, həşəmət yerinə getdi, anası könizlərlə bərabər onun qabağına çıxdılar, könizlər şadlıqdan çığır-bağır salıb sarayı başlarına aldılar. Şapur şah öz padşahlıq taxtında əyləşdi, Qəribi də sağ tərəfində oturtdu, əsilzadələr, saray ayanları, əmirlər, canişinlər, vəzir-vəkil padşahın sağında, solunda dayandılar. Qızı sağ-salamat qayıdıb gəldiyinə görə onlar padşaha gözaydınlığı verdilər, padşah da öz padşahlığının ayanlarına dedi: "Kim mənə istəyirsə, Qəribə xələt versin". Qəribin üstünə hər yandan xələt yağış kimi yağmağa başladı. Qərib padşahın yanında on gün qonaq qaldı, sonra çıxıb getmək istədi, padşah ona xələt verib öz dininə and içdi ki, Qərib bir ay da qonaq qalandan sonra onu müərx-xəs eləyəcək. Belə olanda, Qərib dedi: "Padşah sağ olsun, mən bir ərəb qızını nişanlamışam, onun yanına getmək istəyirəm". Padşah da soruşdu: "Hansı yaxşıdır: sənə nişanlım, ya Fəxri-Tac?" Qərib cavabında dedi: "Qibleyi-ələm sağ olsun, qul hara, ağa hara!" Padşah dedi: "Fəxri-Tacı quleybanının əlindən sən qurtarmısan, odur ki, o sənə qulluqçundur, səndən başqa ona heç kəs ərə ola bilməz!" Padşahın bu sözlərini eşidən Qərib ayağa qalxdı, öyilib onun qabağında yeri öpdü, sonra da dedi: "Qibleyi-ələm sağ olsun, sən padşahsan, mən isə kasib adamam, bəlkə məndən elə başlıq istədin ki, mənim üçün ağır oldu?" Onda Şapur şah dedi: "Oğlum bil və ağah ol ki, mahalı ilə bərabər Şirazın hökmdarı Hırad şah Fəxri-Taca elçi göndərib nişanlamaq istəyirdi, özü də yüz min dinar başlıq verirdi, amma bütün adamların arasında mən səni seçmişəm, özünü də səni padşahlığının qılınıcı, intiqamının qalxanı eləmişəm".

Sonra padşah üzünü şahlığının ayanlarına tutub dedi: "Ay mənim şahlığımın adamları, şahid olun ki, mən qızım Fəxri-Tacı oğlum Qəribə ərə verdim..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki altı yüz otuz dördüncü gecə oldu, Şəhrizad nağılını dahi danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, farsların padşahı Şapur şah öz şahlığının adamlarına dedi: "Şahid olun

ki, mən qızım Fəxri-Tacı oğlum Qəribə ərə verdim!” Sonra padşah Qəribə əl verdi, şah qızı Qəribin arvadı oldu. Qərib padşaha dedi: “Başlıq istə ki, mən onu gətirib sənə verim. Səsin qalasında mənim o qədər mal-dövlətim, ləl-cəvahiratım var ki, saya-hesaba gəlməz”. Şapur şah cavabında dedi: “Oğlum, mən səndən nə mal-dövlət, nə də ləl-cəvahirat istəmirəm; qızıma səndən başlıq əvəzinə Dəşt səhrasının¹, bir də əl-Əhvaz şəhərinin padşahı əl-Cəmrakanın başını alacağam”. Qərib də dedi: “Qibleyi-aləm sağ olsun, mən gedib öz adamlarımı gətirirəm, sonra sənin düşmənin üstünə gedərəm, onun ölkələrini viran elərəm!” Padşah ona dua elədi ki, işi avand olsun, sonra da əsilzadələr, əyanlar dağılışıb getdilər.

Ancaq padşah belə fikirləşirdi ki, əgər Qərib Dəştin padşahı əl-Cəmrakanın üstünə getsə, geri qayıtmaz. Elə ki səhər oldu, padşah atına mindi, Qərib də öz atına mindi, Şapur şah qoşun-ləşkərə əmr elədi ki, atlara süvar olsunlar, onlar da atlara süvar oldular, az getdilər, çox getdilər, gəlib cıdır düzünə çatdılar, padşah onlara dedi: “At çapın, nizə işlədin, mən də tamaşa eləyim, ürəyim şad olsun!” Fars pəhləvanları at çapa-çapa, nizə işlədə-işlədə bir-birilə oynamağa başladılar, sonra Qərib padşaha dedi: “Qibleyi-aləm sağ olsun, mən fars pəhləvanları ilə oynamaq istəyirəm, ancaq bir şərtim var”. Padşah ondan soruşdu: “Şərtin nədir?” Qərib də cavabında dedi: “Mən öynimə nazik paltar geyəcəyəm, dişsiz nizə götürəcəyəm, ucuna da zəfəran suyu ilə isladılmış əsgə bağlayacağam, qoy pəhləvanlarla igidlər, əllərində dişli nizə hamılıqla mənim meydanıma çıxsınlar, onlardan biri məni vurub öldürə bilsə, qanıma ona halal elərəm, əgər mən onu vursam, sinəsinə nişan vuraram, o, meydandan çıxar”.

Qəribin bu sözlərini eşidən padşah qoşun sərkərdəsini səsləyib hüzuruna çağırırdı, ona tapşırırdı ki, fars pəhləvanlarını qabağa çıxartsın, qoşun sərkərdəsi qorxmaz igidlərin arasından min iki yüz nəfər əyan seçdi, padşah farsca onlara dedi: “Bu bədəvinə kim öldürsə, nə istəsə verəcəyəm!”

Fars pəhləvanları atlarını sürüb bir-birini ötə-ötə Qəribin üstünə cumdular, hənəyi gerçəkdən, gerçəyi zarafatdan ayırd eləmək olmurdu. Qərib ucadan dedi: “İbrahim Xəlilullahın Allahına, hər şeyi gören, özü gözə görünməyən bir olan Allaha pənah aparıram!” Qərib bu sözləri

¹ Dəşt əl-Əhvazla həmsərhəd olan səhranın adıdır. Əl-Əhvaz Abbasilərin dövlətinə daxil olan cənnətili vilayətin baş şəhəridir. Əl-Əhvaz vilayəti (qədim adı Suziana, indiki adı Xuzistandır). İranın cənubunda yerləşirdi və şəkər qamışı istehsalı ilə məşğul idi.

deyib qurtarmağa macal tapmamışdı ki, farsların bir əməliki pəhləvanı onun meydanına çıxırdı, Qərib göz açmağa macal verməyib onun sinəsinə zəfəranla nişanladı. Həmin pəhləvan dönəndə Qərib nizinə yanını götürüb meydandan apardılar. Farsların ikinci pəhləvanı Qəribin meydanına çıxırdı, Qərib onun da sinəsinə nişan vurdu, üçüncü, dördüncü, beşinci pəhləvan, xülasə pəhləvanların hamısı bir-bir Qəribin meydanına çıxırdı, Qərib də, Allahın köməyiylə hamısının sinəsinə nişan vurdu, onlar kor-peşman meydandan çıxdılar. Sonra süfrələr açıldı, hamı yedi, süfrəyə şərab gəldi, hamı içdi, Qərib də içdi, bərk keşləndi. O, ayağa qalxdı, gedib peşab elədi, geri qayıdanda azdı, gedib Fəxri-Tacın sarayına girdi. Qız onu görən kimi ağı başından çıxırdı, qışqırıb kənizlərə dedi: “Çıxın gedin öz otaqlarınıza!” Kənizlər də dağılışıb, çıxıb öz otaqlarına getdilər, Fəxri-Tac ayağa qalxdı, Qəribin əlindən öpüb dedi: “Məni quleybanının çəngindən qurtaran ağamın gözümlə üstə yerini var! Mən ömürlük sənə kənizim!” Bunu deyib qız Qəribi dartıb yatağa tərəf apardı, qucaqlayıb bədrinə basdı, Qəribin ehtirası çuşa gəldi, o, Fəxri-Tacın bədriliyini pozdu, səhrədən onun yanında yatdı.

Bunlar burada qalsınlar, indi sizə kimdən deyim, padşahdan. O elə bilirdi ki, Qərib çıxıb gedibdir. Elə ki səhər oldu, Qərib padşahın hüzuruna gəldi, padşah ayağa qalxıb onu yanında əyləşdirdi, sonra əyanlar gəldilər, əyləşib padşahın qabağında yerini öpdülər, keçib onun sağında, solunda dayandılar. Onlar Qəribin igidliyindən söhbət eləməyə başlayıb dedilər: “Bu az yaşında ona belə igidlik verənin kərəminə şükür!” Onlar söhbət elədikləri vaxt, birdən sarayın pəncərəsindən gördülər ki, yaxınlaşan atlılar tozu ərşə qaldırdılar. Padşah qışqırıb çaparlara dedi: “Vay halınıza, mənə tez xəbər gətirin görüm nə tozdu!” Bir nəfər çapar atını tez-tələsik toza tərəf sürdü, toz dağılanda gələnlərin kim olduğunu görüb yayındı, padşaha dedi: “Padşah sağ olsun, biz tozun içində yüz nəfər pəhləvan atlı gördük, onların əmirinin adı Sahim əl-Leylidir”.

Çaparı bu sözlərini eşidən Qərib dedi: “Padşah sağ olsun, o mənim qardaşımdır, onu bir qulluğa göndərmişdim. Mən onun pişvazına çıxıram”. Bunu deyib Qərib ata süvar oldu, Kaxtan övladlarından yüz altı atlı da götürdü, min nəfər atlı fars da onlara qoşuldu, cah-cəlalə gələnlərin pişvazına çıxdılar – şah-şöhrət təkə Allahındır! Qərib atını sürüb o vaxtaca getdi ki, gəlib Sahimə çatdı, onda hər ikisi atdan düşüb qucaqlaşdılar, sonra yenə öz atlarına mindilər. Qərib soruşdu: “Qardaşım, sən öz adamlarını Səsin qalasına, Gülzar Vadisinə gətirdinmi?”

Sahim də cavabında dedi: “Qardaşım, o məlun köpək eşidəndə ki, səndə dağ quleybanısının qalasını almısan, onun qanı bərk qaraldı, o dedi: “Əgər mən bu torpaqlardan çıxıb getməsəm, Qərib gəlib mənim qızımı Məhdiyəni başlıqsız əlimdən alacaq”. Sonra da o, qızını, qohum-qardaşını, arvadlarını, var-dövlətini götürüb İraq məmləkətinə getdi. O, Kufəyə gedib, Əcib şahə kölgələyib, özü də qızı Məhdiyəni ona vermək istəyir”.

Qardaşı Sahim əl-Leylin dediyi bu sözləri eşidəndə Qəribin qanı elə qaraldı ki, az qaldı bağı çatlasın, odur ki, ucadan dedi: “İslam dininə, İbrahim Xəlilullahın məzhəbinə and olsun, Allah-təalaya and olsun ki, mən İraq məmləkətinə gedib, bir dava qaldırım ki, gəl görəsən!”

Onlar şəhərə varid oldular, Qərib qardaşı Sahimlə şahın sarayına qalxdı, hər ikisi əyləyib padşahın qabağında yeri öpdü. Padşah Qəribi salamladı. Sahimə dua eləyib Allahdan ona cansağlığı istədi, sonra Qərib əhvalatı padşaha nağıl elədi, padşah da əmr elədi ki, on nəfər sərkərdə Qəriblə getsin, özü də sərkərdələrin hərəsi özü ilə ərəb-fars pəhləvanlarından on min atlı götursün. Onlar üç gün içində tədarük görüb hazır oldular, sonra Qərib qoşun-ləşkərlə yola düşdü, onlar az getdilər, üz getdilər, dərə-təpə düz getdilər, gəlib Sasın qalasına çatdılar; elə ki, onlar Sasın qalasına çatdılar Sadan oğlanlarıyla bərabər onun pişvazına çıxdı.

Sonra Sadanla oğlanları atdan düşüb Qəribin ayaqlarını elə üzəngidə öpdülər. Qərib əhvalatı dağ quleybanısına danışdı, Sadan da ona dedi: “Ağa, bu qala səndir, sən otur qalada, mən oğlanlarımı, qoşunu götürüb İraqa gedim, ər-Rustaq¹ şəhərini tar-mar eləyib, onun qoşunlarının hamısını qolubağlı sənin hüzuruna gətirim”. Qərib ona razılıq eləyib dedi: “Ya Sadan, biz hamımız gedəcəyik!” Qəribin bu sözünü eşidən Sadan çox şad oldu, Qərib dediyi kimi də elədi, qalanı qorumaq üçün min nəfər pəhləvan qoyub hamılıqla atlarına minib yola düşdülər.

Bunlar burada qalsınlar, indi sizə kimdən deyim, Mirdasdan. O, öz adamlarıyla az getdi, çox getdi, gəlib İraq məmləkətinə çatdı. O özüylə yaxşı bəxşiş götürüb Kufəyə girdi, bəxşişi Əcibə apardı, onun hüzurunda əyləyib yeri öpdü, ona dua eləyib dedi: “Ya hökmdar, səne pənəh gətirmişəm...”

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

¹ Ər-Rustaq – dairə, vilayət deməkdir. Bu adda şəhər Fars vilayətində, yəni İranda olub, burada yaqin, ondan qabaqkı “İraq” sözü ilə homahəng olduğuna görə deyilir.

Elə ki altı yüz otuz beşinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: “Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Mirdas Əcibin hüzuruna gəlib dedi: “Mən səne pənəh gətirmişəm”. Əcib də soruşdu: “Səni kim incidib? Mən səni həmin adamdan qoruyaram, istəyir, o, lap farsların, türklərin, deyləmilərin padşahı Şapur şahın özü olsun”. Mirdas cavabında dedi: “Qibleyi-ələm sağ olsun, mənə heç kəs yox, öz qucağımda böyütdüyüm bir oğlan incidibdir. Mən onu bir dərədə, anasıyla bərabər tapmışam, onda o hələ ana südü əmirdi, mən onun anasını alıb özümə arvad elədim, mənim ondan bir oğlum oldu. Mən oğlumun adını Sahim əl-Leyl qoydum, ögey oğlumun adı isə Qəribdir; o mənim qucağımda böyüdü, boya-başə çatanda bir igid pəhləvan, bir bəla oldu ki, daha nə deyim, o, Bəni-Nəbhan qəbiləsinin başçısı Həsəni¹ öldürdü, igidləri məhv elədi, pəhləvanlar basib özünə tabe elədi. Mənim bir qızım var, o təkcə səne layiqdir, ancaq Qərib onu məndən istədi, belə olanda, mən ona dedim ki, dağ quleybanısı Sadanın başını gətir, onda qızı səne verərəm, o da Sadanın üstünə gedib onunla vuruşdu, onu əsir elədi, Sadan onun adamlarından biri oldu. Özü də mən eşitmişəm ki, o, islam dininə iman gətirib, adamları da öz dininə iman gətirməyə çağırır, Şapur şahın qızını da dağ quleybanısının əsirliyindən qurtarıb, Şəddad ibn Adın nəvəsi, Şisin oğlu Sasın qalasını alıb, həmin qalada ürəyin istəyən qədər mal-dövlət, ləl-cəvahirat, qədim adamların xəzinələri var. O, Şapur şahın qızını atasının yanına aparıb, qayıdanda farsların da var-dövlətini götürüb gələcək”.

Elə ki Əcib Mirdasın bu sözlərini eşitdi, rəngi sapsarı saraldı, halı xarablaşdı, o, ölümünü gözünün altına aldı. O, Mirdasdan soruşdu: “Ya Mirdas, həmin oğlanın anası sənin yanındadır, ya onun yanındadır?” Mirdas da cavabında dedi: “Mənim yanındadır, mənim çadırımdadır”. Onda Əcib Mirdasdan soruşdu: “Onun adı nədir?” Mirdas da cavabında dedi: “Onun adı Nüsrədir”. Əcib ucadan dedi: “Özüdür ki, var!” Mirdas arvadı gətirmək üçün adam göndərdi; elə ki arvadı gətirildilər, Əcib

¹ Ərəb mətnində açıq-aşkar səhvdir. Oxucuya məlum olduğu kimi, Qəribin öldürdüyü “Bəni-Nəbhan” qəbiləsinin başçısının adı Həsən deyil, ol-Hamud ibn Məcid idi.

baxıb onu tanıdı, ucadan dedi: “Ay mələm, səninlə göndərdiyim qullar hamı?” Nüsrə də cavabında dedi: “Onlar məndən ötrü bir-birlərini öldürdülər”. Əcib qılıncını siyirib elə vurdu ki, arvad ikiyə parçalandı. Arvadın ölüsünü sürüdülər, aparıb atdılar, Əcibin ürəyinə qorxu düşdü.

Sonra da Əcib Mirdasa dedi: “Ya Mirdas, qızını mənə ver alım”. Mirdas da cavabında dedi: “O sənin kənizindir, onu sənə verdim, mən özüm də sənin qulunam”. Belə olanda, Əcib dedi: “Mən bu zinakar arvadın oğlu Qəribi görmək istəyirəm ki, ona min cür əzab verib canını alım”. Sonra o əmr elədi ki, Mirdasa qızı üçün otuz min dinar, naxışları zərflə işlənmiş yüz parça ipək, yüz dənə haşiyəli ipək parça, baş yaylığı, qızıl boyunbağı başlıq versinlər. Mirdas bu böyük başlığı götürüb getdi, Məhdiyəni köçürmək üçün cidd-cəhdlə hazırlığa başladı.

Bunlar burada qalsınlar, indi sizə kimdən deyim, Qəribdən. Qərib az getdi, üz getdi, dərə-təpə düz getdi, gəlib çatdı Əl-Cəzirə şəhərinə (bu şəhər İraqın birinci şəhəri idi, özü də bu şəhər möhkəm, alınmaz qala idi), bura çatanda əmr elədi ki, şəhərin qırağında düşərgə salsınlar. Elə ki şəhər camaatı qoşunların düşərgə saldığını gördü, şəhər darvasını bağladılar, qala divarlarını möhkəmlətməyə başladılar, gedib padşaha xəbər verdilər. Padşah sarayın qala bacalarından baxdı, veyillənən qoşunu gördü, özü də onların hamısı fars idi. Belə olanda, o camaatdan soruşdu: “Ay camaat, bu farslar nə istəyirlər?” Camaat da padşahın cavabında dedi: “Bilmirik”.

Bu padşahın adı Əd-Damiq¹ idi, o, cəng meydanında vuruşanda pəhləvanları başlarından vururdu. Onun adamları arasında bir nəfər zirək adam vardı, o elə bil odlu kösöv idi, onun adı Səhrələr Aslanı idi. Padşah onu öz hüzuruna çağırıb dedi: “O qoşun əhlinin yanına get, gör nə olub, bizdən nə istəyirlər, tez qayıt gəl”.

Səhrələr Aslanı padşahın yanından çıxdı, həm də onun bayıra çıxmağıyla özünü Qəribin çadırlarına yetirməyi bir odu. Bir neçə nəfər ərəb ayağa qalxıb ondan soruşdu: “Kimsən, nə istəyirsən?” Səhrələr Aslanı da cavabında dedi: “Mən bu şəhərin hökmdarının elçisi, çaparıyam, sizin ağanızın yanına gəlmişəm”. Belə olanda, onu apardılar, çadırların, xiymələrin, ələmlərin qabağından keçdilər, gedib Qəribin çadırına çatdılar. İçəri girib şəhər hökmdarlarının elçisinin gəldiyini ona xəbər verdilər; onda Qərib dedi: “Onu mənim yanına gətirin!” Çaparı onun yanına apardılar, çapar içəri girdi, əyləlib Qəribin qabağında

yeri öpdü, dua eləyib Allahdan ona uzun ömür, şan-şöhrət istədi. Qərib ondan soruşdu: “Mənə aid qulluğun?” Səhrələr Aslanı da cavabında dedi: “Mən Kufə şəhərinin, İraq torpaqlarının hökmdarı Kantəmir şahın qardaşı, Əl-Cəzirə şəhərinin hökmdarı Əd-Damiqin elçisiyəm”. Bunu eşidən Qəribin gözlərindən yaş sel kimi axdı, o, çapara baxıb soruşdu: “Adın nədir?” Çapar da cavabında dedi: “Mənim adım Səhrələr Aslanıdır”. Belə olanda, Qərib ona dedi: “Sən öz hökmdarının yanına qayıdıb ona deyin: “Bu çadırların sahibinin adı Qəribdir, o, Kufə hökmdarı Kantəmirin oğludur, özü də atasını öldürmüş qardaşı mürdar köpək Əcibdən intiqam almağa gəlir”.

Çapar Qəribin yanından çıxıb şad-xürrəm özünü Əd-Damiq şahın hüzuruna çatdırdı, əyləlib onun qabağında yerini öpdü, padşah ondan soruşdu: “Ya Səhrələr Aslanı, o çadırlar kimin çadırlarıdır?” Çapar da cavabında dedi: “Padşah sağ olsun, bu qoşunların sərkərdəsi sənin qardaşın oğludur”. Sonra da çapar olan söhbəti əvvəldən axıracan, yerli-yerində padşaha nəql elədi, padşah elə bildi ki, yuxu görür. Odur ki, dedi: “Ya Səhrələr Aslanı!” Səhrələr Aslanı cavabında dedi: “Padşah sağ olsun, mən hüzurundayam!” Padşah ondan soruşdu: “Sənin dediklərin doğrudurmu?” Səhrələr Aslanı da cavabında dedi: “Sənin başına and olsun ki, doğru deyirəm”. Belə olanda, padşah öz şahlığının əyanlarına əmr elədi ki, atlara süvar olsunlar, onlar atlara süvar oldular, padşah da öz atına mindi, şəhərdən çıxıb gəlib çadırlara çatdılar.

Elə ki Əd-Damiq şahın gəldiyini Qəribə xəbər verdilər, o, əmisinin pişvazına çıxdı, onlar qucaqlaşdılar, görüşüb salamlaşdılar, sonra Qərib padşahla bərabər öz çadırlarına gəldi, onlar yuxarı başda əyləşdilər. Əd-Damiq şah qardaşı oğlu Qəribi gördüyünə çox şad olub dedi: “Sənin atanın qanı ürəyimdə qubar olub, ancaq sənin qardaşına, o köpəyə mənim gücüm çatmır, çünki onun qoşunu çoxdur, mənimki azdır”. Qərib də cavabında dedi: “Əmican, bax mən elə ona görə gəlmişəm ki, atanın qanını alım, rüsvayçılığı üstümüzdən götürüb, torpaqları ondan azad eləyim”. Əd-Damiq də dedi: “Ay qardaşoğlu, sən iki adamın: həm atanın, həm də ananın qanını almalsan”. Əmisinin bu sözünü eşidən Qərib soruşdu: “Anama nə olub?” Əd-Damiq də cavabında dedi: “Sənin qardaşın Əcib onu da öldürüb...”

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

¹ Əd-Damiq – başdan vuran deməkdir.

636-cı gecə

Elə ki altı yüz otuz altıncı gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Qərib əmisi əd-Damiqın "Əcib sənin ananı da öldürüb" sözlərini eşidəndə ondan soruşdu: "Əmican, o, anamı niyə öldürüb?" Belə olanda, əd-Damiq Qəribin anasının başına gələn əhvalatı, bir də Mirdasın öz qızını Əcibə ərə verdiyini, Əcibin qızın yanına girmək istədiyini Qəribə nəql elədi.

Elə ki Qərib əmisinin bu sözlərini eşitdi, ağlı başından oldu, bihüş olub yerə yığıldı, az qaldı canını Allaha tapşırıns: ayılan kimi qoşun-ləşkərə əmr elədi: "Atlara süvar olun!" Əd-Damiq də dedi: "Ay qardaşoğlu, bir az səbir elə, qoy mən də yığışım, öz adamlarımla bərabər atlara süvar olum, səninlə yan-yana gedim". Qərib də cavabında dedi: "Əmican, daha məndə səbir qalmayıb, yığış gəl, Kufədə mənə çatarsan".

Qərib öz adamlarıyla atlarını sürüb getdilər, onlar az getdilər, üz getdilər, dərə-təpə düz getdilər, gəlib Babil şəhərinə çatdılar, şəhər camaatı qoşunu görüb qorxuya düşdü. Bu şəhərin Camaq adında bir padşahı var idi, onun iyirmi min süvari qoşunu var idi, kəndlərdən də əlli min atlı ona köməyə gəlmişdi. Qəribin qoşunu Babilin qabağında çadırlarını qurdular, Qərib bir namə yazıb Babilin hökmdarına göndərdi, çapar atını sürüb naməni apardı, o, şəhərin qala qapısına çatıb qışqırdı: "Mən qasidəm!" Qapıçı Camaq şahın hüsuruna gedib qasid gəldiyini ona xəbər verdi, padşah da ucadan dedi: "Get onu mənim hüsuruma gətir!" Qapıçı padşahın yanından çıxdı, gedib qasidi onun hüsuruna gətirdi, qasid içəri girən kimi əylilib Camaq şahın qabağında yeri öpəndən sonra naməni ona verdi. Camaq da naməni açıb oxudu, gördü ki, orada bu sözlər yazılıb: "Hər iki dünyanın, hər şeyin hökmdarı, hər şey onun hökmündə olan, hamının ruzisini verən Allahtəalaya şükür olsun! Bu namə İraqın və Kufə torpaqlarının hökmdarı Kantəmır şahın oğlu Qəribdən Camaq şahadır. Bu namə sənə çatan kimi bütləri sındırıb parça-parça eləməlisən, hər şeyin: bu işıqlı dünyanın da, o qaranlıq dünyanın da yeganə hökmdarını, hər şeyi yaradan və hər şeyə hakim olan Allaha iman gətirməlisən. Sənə əmr elədiyimdən

boyun qaçırsan, bu gününü mən ömrünün ən qara günü edəmə. Düz yolla gedənlərə, axır gününü fikirləşib pis iş görməyənlərə, bu dünyanın da, axirət dünyasının da hökmdarına, "Yaransın!" deməklə hər şeyi yaradana itaət eləyənlərə zaval yoxdur".

Elə ki Camaq naməni oxudu, gözləri gömgöy göyördi, üzü sapsarı saraldı, o, qasidin üstünə qışqırıb dedi: "Sən öz ağanın yanına gedib ona deginən: "Sabah səhər səhər tezdən vuruşacağıq, onda görək şücaətli pəhləvan kimdir!"

Çapar qayıdıb gəldi, əhvalatın nə yerdə olduğunu Qəribə xəbər verdi; belə olanda, Qərib öz adamlarına əmr elədi ki, davaya hazırlaşsınlar, Camaq şah da buyurdu ki, Qəribin çadırları ilə üzbəüz çadırlar qursunlar. Onun qoşun-ləşkəri, təlatümə gəlmiş dəniz kimi şəhərdən çıxdı, onlar vuruşmaq niyyətilə səhəracən gözlədilər; elə ki səhər açıldı, hər iki qoşun əhli atlara süvar oldu, onlar səf vurub dayandılar, təbiller çalındı, sinclər vuruldu, süvarilər qızgın atlarını sürdülər, qoşun-ləşkər düzü-dünyanı tutdu.

Pəhləvanlar qabağa çıxdılar, cəng meydanına birinci çıxan kim olsa yaxşıdır? Cəng meydanına birinci dağ quleybanısı Sadan çıxdı, o, yekə bir ağacı kökündən çıxarıb çiynində tutmuşdu, iki qoşunun ortasında dayanıb çığırdı: "Mən quleybanı Sadanam!" Sonra da qışqıra-qışqıra dedi: "Mənim qabağıma çıxa bilən düşmənlər varmı? Tənbəl, zəif adam mənim cəngimə çıxmasın!" Sonra da o, qışqırıb öz oğlanlarına dedi: "Vay halınıza, tez olun odun gətirin, tonqal qalayın, acından ölürəm!"

Sadanın oğlanları da öz nöqərlərini səslədilər, onlar da gəlib odun yığdılar, meydanın düz ortasında tonqal qaladılar. Kafir əmalikilərdən haramzadanın biri Sadanın meydanına çıxdı; o, çiynində dor ağacı boyda bir dəyənək tutmuşdu; o, atını düz Sadanın üstünə çaparaq qışqırdı: "Vay halına, ay Sadan!" Əmalikin bu sözlərini eşidəndə Sadanın qan beyninə vurdu, o, ağacı qaldırıb əmalikin başına elə endirdi ki, göy guruldadı. Əmaliki də dəyənəyi ağacın qabağına verdi, ağac dəyənəklə bərabər var qüvvə ilə əmalikin kəlləsinə dəyib beynini xəşilə döndərdi, əmaliki uca xurma ağacı kimi yerə səriltdi. Belə olanda, Sadan qışqıra-qışqıra öz qullarına dedi: "Bu kök buzovı sürüyüb aparın, tez olun onu kabab eləyin!" Qullar da tez-tələsik əmalikin dərini soydular, ətinə kabab bişirib quleybanı Sadana verdilər, o da kababı yedi, sümüklərini də gəmidirdi.

Elə ki kafirlər Sadanın elədiyi bu işi gördülər, tükləri biz-biz oldu, onların halı dəyişdi, qorxudan sapsarı saraldılar, odur ki, bir-birinə dedilər: "Bu quleybanının qabağına kim çıxsın, onun canını alacaq, ətinə

yeyib sümüyünü gəmirəcək". Onlar quleybanı Sadandan, onun oğlanlarından qorxub davadan çəkildilər, geri dönüb öz şəhərlərinə tərəf qaçmağa başladılar. Bunu gören Qərib qışqırıb öz adamlarına əmr elədi: "Qaçanların dalınca cumun!" Onda farslarla ərəblər atlarını sürdülər, Babil padşahının, onun adamlarının üstünə cumdular, qılınclarını işə saldılar, iyirmi mindən çox düşməni qırdılar. Qaçanlar şəhər darvazası ağzında basabas saldılar, Qəribin adamları onların çoxunu qırdılar, babillilər darvazanı bağlaya bilmədilər, ərəblərlə farslar onların üstünə tökülüşdülər. Sadan ölənlərdən birinin dəyənəyini götürdü, adamların qabağında qolaylandı, atını sürdü, sonra o, Camaq şahın sarayına cumdu, padşahla üzbəüz dayanıb dəyənəyi onun təpəsinə elə endirdi ki, padşah huşunu itirib yerə səridi.

Sonra Sadan sarayda olan adamların üstünə cumdu, onları xurd-xəşil elədi; belə olanda, saray adamları qışqırıb dedilər: "Aman verin, aman verin!"

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki altı yüz otuz yeddinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, quleybanı Sadan Camaq şahın sarayına soxulub onları xurd-xəşil eləməyə başladı; belə olanda saray adamları qışqırıb dedilər: "Aman verin, aman verin!" Sadan da cavabında qışqıra-qışqıra dedi: "Padşahınızın əl-qolunu bağlayın!" Onlar da padşahın əl-qolunu bağladılar, götürüb özləri ilə apardılar, Sadan da onları qoyun kimi qabağına qatıb Qəribin hüzuruna gətirdi; bu vaxt Qəribin pəhləvanları şəhər camaatının çoxunu qılından keçirmişdi. Babil padşahı Camaq şah ayılında gördü ki, əl-qolu bağlıdır, həm də quleybanı deyir: "Axşam bu Camaq şahı yeyib şam elərəm!"

Sadanın bu sözlərini eşidən Camaq üzünü Qəribə tutub dedi: "Mən sənə pənah gətirirəm!" Qərib də cavabında dedi: "İslam dininə iman gətir, onda sən quleybanının ölindən xilas olarsan, həm də o dünyada cəhənnəm əzabından canın qurtarar". Camaq da sidq-ürəkdən islam dininə iman gətirdi. Onda Qərib əmr elədi ki, onun əl-qolunu açdılar,

sonra Camaq islam dininə iman gətirməyi öz adamlarına təklif elədi, onların qulluğunda hazır durdu.

Camaq öz şəhərinə gedib süfrə açdı, süfrəyə yemək-icmək düzdü, hamı gecəni Babilin qırağında qaldı; elə ki şəhər açıldı, Qərib qoşun-ləşkərə tərpənməyi əmr elədi, onlar az getdilər, üz getdilər, dərə-təpə düz getdilər, gəlib Meyyafərinə çatdılar, özü də gördülər ki, şəhər bom-boşdur, bir nəfər də olsun ins-cins yoxdur. Demə, bu şəhərin camaatı Babilin başına gələn əhvalatı eşidən kimi öz torpaqlarını qoyub Kufəyə gedir. Onlar əhvalatı Əcibə nəql eləyirlər; Əcib işin nə yerdə olduğunu biləndə başa düşür ki, qiyamət günüdür, odur ki, Əcib pəhləvanlarını hüzuruna çağırıb Qəribin qoşun-ləşkərlə onların üstünə gəldiyini xəbər verir, həm də onlara tapşırır ki, qardaşının qoşunu ilə cəngə hazırlaşsınlar. Sonra Əcib öz qoşun-ləşkərini saydı, gördü ki, otuz min süvari, on min piyada qoşunu var. Belə olanda o əmr elədi ki, başqa yerlərdə də qoşun dəstələri gəlsinlər; əlli min də süvari və piyada qoşunu gəldi. Elə ki qoşun-ləşkər gəlib cəm oldu, Əcib atına mindi, sayə-hesaba gəlməyən qoşunun qabağına düşdü, onlar az getdilər, çox getdilər, düz beş gün yol getdilər – gəlib Mosul şəhərinə çatdılar, burada Əcib gördü ki, qardaşının qoşunları Mosulda dayanıblar, o da qoşunlarına əmr elədi, çadırlarını onların çadırlarıyla üzbəüz qursunlar. Belə olanda, Qərib bir namə yazdı, üzünü öz adamlarına tutub soruşdu: "Bu naməni kim aparıb Əcibə verər?" Sahim cəld ayağa qalxıb dedi: "Padşah sağ olsun, mən naməni apararam, cavabını da gətirərəm!" Onda Qərib naməni Sahimə verdi, Sahim də gedib Əcibin çadırına çatdı, onun gəldiyini gedib Əcibə xəbər verdilər. Əcib ucadan dedi: "Onu mənim hüzuruma gətirin!" Elə ki Sahim gəlib Əcibin hüzurunda dayandı, Əcib soruşdu: "Sən haradan gəlmisən?" Sahim də cavabında dedi: "Məni farslarla ərəblərin padşahı, Xosrov şahın kürəkəni şahənşah göndərib, özü də mənə namə verib ki, sənə çatdırım. Onun naməsinə cavab yaz". Sahimin bu sözlərini eşidən Əcib dedi: "Naməni bəri ver!" Sahim də naməni ona verdi. Əcib naməni açıb oxudu, gördü ki, orada bu sözlər yazılıb: "Rəhmli, mərhəmətli Allahın korəminə şükür olsun! İbrahim Xəlilullaha rəhmət! – Sonra da: "Bu namə sənə çatan kimi bützlərə səcdə eləməkdən əl çəkib yeganə hökmdara, hər şeyin səbəbkarına iman gətir. Əgər sən islam dininə iman gətirsən, necə ki, qardaşımsan, həm mənim qardaşım, həm də bizim hökmdarımız olacaqsan, atamı, anamı öldürməyinin günahından keçəcəyəm, gördüyün pis işlərə görə sənə cəza verməyəcəyəm, yox əgər sənə buyurduğum kimi eləməsən, onda öz bəxtindən küs, mən boynunu vuracağam, sənə mənəmləkətini

dağıdıb xarabazara çevirəcəyəm, səni cəhənnəmə vasil eləcəyəm. Mən sənə məsləhət elədim, indi özün bil; düz yolla gedənlərə, bir olan Allaha sitayiş eləyənlərə Allah kömək olsun!”

Elə ki Əcib naməni oxuyub, Qəribin ona necə hədə-qorxu gəldiyindən agah oldu, gözləri kəlləsinə çıxdı, o, dişlərini qıcırdı, qəzəblənib özündən çıxdı, naməni cırıb atdı. Bunu gören Sahim bərk hirsəndi, o qışqıra-qışqıra Əcibə dedi: “Sən nə elədin, Allah əllərini qurutsun!” Sahimin bu sözlərini eşidən Əcib öz adamlarına qışqırıb dedi: “Bu köpəyi tutun, tikə-tikə doğrayın!” Əcibin adamları Sahimin üstünə yeridilər, bunu görəndə Sahim qılıncını siyirib onların üstünə cumdu, əlli nəfərdən çox pəhləvanı öldürdü, Sahim sola-sağa qılınc çala-çala o vaxtadan getdi ki, gəlib öz qardaşı Qəribin yanına çatdı. Sahimi gören kimi Qərib ondan soruşdu: “Sahim, sənə nə olub?” Sahim də əhvalatı əvvəldən axıracan, yerli-yerində ona nəql elədi. Qərib işdən agah olub ucadan dedi: “Allahü-əkbər!”

O, elə qəzəbləndi ki, cəng təbili çaldırdı. Pəhləvanlar atlarına süvar oldular, mərd igidlər səf-səf düzülülər, qorxubilməz qoçaqlar meydana at oynatmağa başladılar, mərd igidlər dəmir paltar geydilər, qılıncılarını bellərinə bağladılar, uzun nizələrini götürdülər. Əcib də öz adamlarıyla rəbəbər atlara süvar oldular, bir camaat o biri camaatın üstünə cumdu...”

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki altı yüz otuz səkkizinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dahını danışmağa başlayıb dedi: “Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Qərib öz adamlarıyla atlara süvar oldular, bunu gören Əcib də öz adamlarıyla atlara süvar oldular, bir qoşun o biri qoşunun üstünə cumdu. Bir qiyamət qopdu ki, gəl görəsən! Hər yanda qan sel kimi axdı, qoşunlar dinib-danışmır, qılınc oynadır, nizə işlədirdilər, dava elə qızıqdı ki, bunu gören cavanların başları ağarırdı. Adamların ayağı altından yer qaçırdı, cəngə başlayan qorxmaz igid ürəklə vuruşurdu, qorxaq dönüb geri qaçırdı. Pəhləvanlar o vaxtadan vuruşdular ki, gün batdı, gecə oldu, hər yan qaranlıq-zülmətə qərq oldu, onda cəngin qurtardığını bildiren

sinclər vuruldu, pəhləvanlar bir-birindən aralandılar, hər iki tərəfin qoşunları öz çadırlarına qayıdıb səhərəcən orada qaldılar. Elə ki səhər açıldı, cəng sincləri vuruldu, pəhləvanlar ayaqdan geyinib başdan qılındılar, başdan geyinib ayaqdan qıfıllandılar, iti qılıncılarını bellərinə bağladılar, xurmayı nizələrini götürdülər, lələksiz hamar oxlarını yaya keçirib qışqırdılar: “Bu gün ölmək var, dönmək yoxdur!”

Qoşunlar səf-səf düzülülər, onlar elə çox idilər ki, lap elə bil ucsuz-bucaqsız dəniz idilər; hamıdan qabaq cəngə Sahim başladı. O, atını səflərin arası ilə çapa-çapa sürdü, elə məharətlə nizə işlətməyə, qılınc oynatmağa başladı ki, görənlərin ağı başından oldu. Sahim qışqıra-qışqıra dedi: “Mənə tay rəqib varmı? Mənim qabağıma çıxma bilsən pəhləvan varmı? Çıxsın meydana! Tənbəl, zəif adam mənim cəngimə çıxmasın!” Odlu kösövə oxşayan bir kafir atını sürüb onun cənginə çıxdı. Sahim ona göz açmağa macal vermədi, nizə ilə vurub atdan yerə saldı. İkinci kafir onun meydanına çıxdı, Sahim onu da vurub öldürdü; üçüncüsü çıxdı, Sahim onu da tikə-tikə doğradı; dördüncüsü çıxdı, onu da cəhənnəmə vasil elədi. Sahim günortayacan vuruşdu, cənginə çıxanların hamısını öldürdü, bu minval ilə o, düz iki yüz pəhləvan öldürdü. Belə olanda, Əcib öz adamlarını səslədi, əmr elədi ki, Qəribin adamlarının üstünə hücum eləsinlər, hər iki tərəfin pəhləvanları atlarını sürüb bir-birinin üstünə cumdular, bir dava başladı ki, qan qurşağa çıxdı. İşim-işim işildayan qılıncılar göydə oynayıb, adamlar bir-birini qılıncdan keçirir, qan sel kimi axır, bədəndən ayrılıb yerə düşən başlar atların ayaqları altında qalırdı.

Pəhləvanlar gün batıb gecə olanacan aman bilmədən vuruşdular, elə ki gecə oldu, hər yanı qaranlıq zülmət bürüdü, hər iki tərəfin pəhləvanları öz çadırlarına qayıtdılar, gecəni səhərəcən yatdılar. Səhər açılan kimi hər iki tərəfin qoşunları öz atlarına minib cəngə çıxmağa hazır dayandılar, müsəlmanlar gözləyirdilər ki, Qərib həmişəki kimi, atını minib gələcək ələmlərin altında dayanacaq, ancaq Qərib gəlib çıxmıdı. Belə olanda, Sahimin qulu onun qardaşının çadırına getdi, o gəlib Qəribi çadırında tapmadı, onda qul fərraşlardan Qəribi soruşdu, onlar da cavab verdilər: “Qəribin hara getdiyini, başına nə gəldiyini bilmirik”.

Qəribin yoxa çıxdığını eşidən Sahim qəm dəryasına batdı, atını sürüb qoşunun yanına gəldi, əhvalatı onlara xəbər verdi, onlar davadan çəkinib dedilər: “Əgər Qərib yoxa çıxıbsa, onda düşməni bizi məhv eləcəkdir!”

Qəribin yoxa çıxması isə çox əcaib iş idi, biz onu əvvəldən-axırınacan yerli-yerində nəql elədik. Əhvalat belə olmuşdu.

Elə ki Əcib öz qardaşı Qəriblə vuruşandan sonra çadırına qayıtdı, o, Səyyar adlı köməkçilərindən birini hüzuruna çağırıb dedi: "Ya Səyyar, mən səni belə ağır günə saxlamışdım. Sənə əmr eləyirəm ki, şücaətini göstərəsən, Qəribin düşərgəsinə gedəsən, padşahın çadırına girsən, Qəribi mənim hüzuruma gətirəsən". Səyyar da cavabında dedi: "Baş üstə, itaət borcumdur!" Sonra da Səyyar padşahın yanından çıxdı; o, gəlib Qəribin çadırına çatdı; gecə oldu, qaranlıq düşdü, adamlar dağılışdı, hərə öz yataq yerinə getdi, amma Səyyar hələ də dayanıb Qəribə qulluq eləyirdi. Qərib susadı, o, Səyyardan su istədi, Səyyar da bardaqdakı suya banc qatıb ona verdi, Qərib sudan doyunca içməmiş başı ağırlaşdı, bihuş olub yerə sərilirdi. Belə olanda, Səyyar onu öz xələtinə bürüdü, götürüb apardı: gecə ilə gəlib Əcibin çadırına çatdı, içəri girdi, Qəribi Əcibin hüzurunda yerə qoydu, bunu gören Əcib soruşdu: "Ya Səyyar, bu kimdir?" Səyyar da cavabında dedi: "Sənin qardaşın Qəribdir".

Səyyarın bu sözlərini eşidən Əcib çox şad olub ucadan dedi: "Bütün sənə kömək olsun! Onun əl-qolunu aç, huşa gətir!" Onda Səyyar Qəribin burnuna sirkə iylətdi. Qərib huşa gəlib gözlərini açanda nə görsə yaxşıdır? Gördü ki, əl-qolu bağlıdır, həm də öz çadırında deyil. Belə olanda, o ucadan dedi: "Allah-təaladan başqa heç kəsdə qüvvət və qüdrət yoxdur!" Qardaşı onun üstünə qışqırıb dedi: "Sən mənim üstümə qılınc qaldırırsan, itin biri it, məni öldürmək, atan-ananın qanını almaq istəyirsən?! Mən bu gün səni də atanla-ananın yanına göndərərəm, dünya-ələmi sənin əlindən qurtararam!" Əcibin bu sözlərini eşidən Qərib ucadan dedi: "Ay kafir, ay köpək, görəsən, yeri-göyü yaradan, üreklərdəki sirlərdən agah olan Allah sənə necə qənim olacaq, səni cəhənnəmə odunda necə yandıracaq. Canına yazığın gəlsin, mənimlə bərabər deginən "Allahdan başqa allah yoxdur. İbrahim də onun Xəlilidir!"

Qəribin bu sözlərini eşidəndə Əcib qəzəbindən fısladamağa, xırıldamağa, öz daş allahını söyməyə başladı, əmr elədi ki, cəlladı çağırınsınlar, qətl xələsini gətirsinlər.

Belə olanda, vəzirə ayağa qalxdı, öyilib onun qabağında yeri öpdü (o, batində müsəlman, zahirdə kafir idi), sonra da dedi: "Şahənşah sağ olsun! Tələsmə, kimin qalib gələcəyi, kimin məğlub olacağı əyan olanacan səbir elə. Əgər biz qalib gələsək, onu hər vaxt öldürə bilərik, yox əgər məğlub olsaq, onu öldürməyimiz bizim əlimizdə böyük dəstəvüz olar, bizə kömək olar". Əmirilər də dedilər: "Vəzir lap doğru deyir..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki altı yüz otuz doqquzuncu gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Əcib öz qardaşı Qəribi öldürmək istəyəndə vəzir ayağa qalxıb dedi: "Tələsmə! Biz onu hər vaxt öldürə bilərik!" Onda Əcib əmr elədi ki, qardaşının qollarını zəncirləsinlər, ayaqlarına kündə vursunlar, sonra onu öz çadırına gətirdi, onun keşiyini çəkməyi min nəfər igid pəhləvana tapşırdı.

Burlar burada qalsınlar, indi sizə kimdən deyim, Qəribin adamlarından; onlar nə qədər axtardılarsa, öz padşahlarını tapmadılar ki, tapmadılar. Elə ki səhər açıldı, onlar çobansız qoyun kimi duruxub qaldılar. Onda dağ quleybanısı Sadan qışqıra-qışqıra dedi: "Ay camaat, cəng paltarınızı geyin, silah-əsləhinizi götürün, Allahımıza pənah gətirin, o bizi düşmənlərimizin bəlasından hifz eləyər!"

Ərəblər, farslar dəmir paltarlarını geydilər, ayaqdan geyinib başdan qıfıllandılar, başdan geyinib ayaqdan qıfıllandılar, qəbilə başçıları qabağa çıxdılar, ələmdarlar atlarını sürüb qoşunların qabağına düşdülər. Elə bu dəmdə dağ quleybanısı Sadan çiyində iki yüz ritl ağırlığında əmud meydana çıxıb at oynatmağa, meydan sürməyə başlayıb ucadan dedi: "Ay bütün qulları, çıxın meydana, bu gün dava günüdür. Məni tanıyanlar kin-küdurətimə bələddirlər, məni tanımayanlara da kim olduğumu əyan edərdəm. Mən Qərib şahın nökrəri Sadanam. Mənim cəngimə çıxan varmı? Mənimlə vuruşa bilən rəqib varmı? Qoy mənim cəngimə qorxaq, ya zəif adam çıxmasın!"

Kafirələrin odlu kösövə oxşayan bir pəhləvanı atını sürüb Sadanın üstünə cumdu. Sadan onu qabaqladı, əmudla vurub qabırğalarını sındırdı, kafir atdan yıxılıb yerə sərilirdi, cəhənnəmə vəsil oldu. Belə olanda, Sadan oğlanlarına, qullarına qışqıra-qışqıra dedi: "Od qalayın, kafirlərdən kim ölsə, onu odda qızardın. Elə ki onu odda qızartdız, verin mənə, onu yeyib nahar edərdəm!"

Qullar da Sadan deyən kimi elədilər, cəng meydanının ortasında od qaladılar, ölünü oda atdılar, bişib hazır olan kimi Sadana verdilər, o, ölünün ətinə dişinə çəkib yedi, sümüklerini də gəmirdi.

Kafirler dağ quleyanısı Sadanın elədiyi bu işi görəndə qorxudan az qaldı bağrıları çatlasın, bu dəmdə Əcib öz adamlarının üstünə qışqırıb dedi: "Vay halınıza! Bu quleyanının üstünə cumun, onu qılıncla parça-parça eləyin!" Onda Əcibin qoşunundan iyirmi min adam Sadanın üstünə cumdu, onlar Sadanı dörd dövrəyə aldılar, ona mizraq, ox yağdırmağa başladılar, o iyirmi dörd yerdən yaralandı, onu qan apardı, meyanda tək qaldı. Belə olanda, müsəlmanların pəhləvanları "Ya Allah!" deyib atlarını kafirlərin üstünə sürdülər, düz gün batanacan vuruşdular; elə ki gün batdı, axşam oldu, hər iki tərəfin pəhləvanları öz çadırlarına qayıdılar.

Sadan əsir düşdü, elə çox qanı axmışdı ki, sərxoş kimi idi, onun əl-ayağını möhkəm bağlayıb Qəribin yanına saldılar. Elə ki Qərib Sadanın əsir düşdüyünü gördü, ucadan dedi: "Allah-təaladan başqa heç kəsdə qüdrət və qüvvət yoxdur!" Sonra da ondan soruşdu: "Ya Sadan, bu nə haldır səni görürəm?" Sadan da cavabında dedi: "Ay ağa, Allah-təala (Şükür olsun Allahın kərəminə!) hər adama pis gün də yazıb, yaxşı gün də. Odur ki, adamın pis gününü də olur, yaxşı gününü də!" Onda Qərib dedi: "Ya Sadan, sən lap düz deyirsən".

Əcib həmin gecə çox şad olub öz adamlarına dedi: "Sabah öz atlarınıza süvar olun, müsəlman qoşunlarının üstünə cumun, onları elə qırıb yox eləyin ki, bir nəfər də sağ qalmasın, onların izi-tozu da qalmasın". Onun adamları da cavabında dedilər: "Baş üstə, itaət borcumuzdur!"

Bunlar burada qalsınlar, indi sizə kimdən deyim, müsəlmanlardan. Onlar bütün gecəni öz padşahlarının və Sadanın dördünə qalib ağladılar, bunu gören Sahim onlara dedi: "Camaat, ağlamayın, özünü tox-taqlıq verin, Allah-təala bizə kömək eləyər!" Sahim öz adamlarına ürək-dirək verəndən sonra gecəyarısının gözələdi; elə ki gecəyarısı oldu, o, Əcibin düşərgəsinə tərəf yol aldı, az getdi, çox getdi, gəlib düşmənin düşərgəsinə çatdı, o vaxtadan çadırların, xiymələrin arasını gəzdirdi ki, axırda Əcibin çadırını gördü, bu dəmdə Əcib öz taxtında əyləşmişdi, vəzir-vəkil, əyanlar onun dörd tərəfində dayanmışdılar. Sahim fərfaş libası geymişdi. O, yanan şamlara yaxınlaşdı, piltələrinin yanığını kösdü, onların üstünə banc tozu səpdi, sonra da çadırdan çıxıb bəncin üstünə Əcibi, onun əyanlarını bihuş eləyib ölü kimi yerə sərənəcəni gözlədi.

Elə ki Əcib, onun əyanları bihuş olub ölü kimi yerə səriltilər, Sahim dustaqların saxlandığı çadıra yaxınlaşdı. Gördü ki, Qəriblə Sadan içəridə oturublar, çadırın dövrəsində də min nəfər pəhləvan var, özü də onların hamısı yuxuya gedib. Belə olanda, Sahim qışqırıb pəhləvanlara dedi: "Vay halınıza, yatmayın! Başınıza oyun açan düşməninizi keşi-

yini çəkin, məşəlləri yandırın!" Bunu deyib Sahim məşəli götürdü, bir taxta parçasıyla onu yandırdı, içinə banc doldurdu, sonra da məşəli qaldirib çadırın dövrəsinə dolandı, bəncin üstünə adamların bəncinə vurdu, pəhləvanların hamısı yuxuya getdi, qoşun əhli hamılıqla bihuş oldu. Sahim əl-Leylədə sirkə hopdurulmuş süngər vardı, Sahim həmin süngəri o vaxtadan əsirlərin bəncinə tutdu ki, onlar ayıldılar; elə ki Qəriblə Sadan ayıldılar, Sahim onların əl-qolunu açdı, ayaqlarındakı kəmərləri çıxartdı, onlar Sahimi görüb şad oldular, ona dua elədilər. Sonra da keşikçiləri bütün silah-əsləhlərini götürüb getdilər, Sahim onlara dedi: "Öz düşərgənizə gedin". Onlar da yallanıb getdilər, Sahim qayıdaraq Əcibin çadırına girdi, onu ləbbadəsinə bürüdü, götürüb müsəlmanların çadırlarına tərəf getdi. Allahın kölgəsi onun üstündə idi, odur ki Sahim gəlib Qəribin çadırına çatdı, içəri girdi, ləbbadəsini açıb, içindəki adamı yerə qoydu. Qərib yerə sərilmiş adama baxanda nə görə yaxşıdır? Gördü ki, həmin adam qardaşı Əcibdir, özü də əl-qolu bağlı. Onu görəndə Qərib ürəkdən dedi: "Şükür olsun Allahın kərəminə, kömək eləyən də, qalib gələn də odur!" Sonra o, Sahimə dua eləyib dedi: "Ya Sahim, onu huşa gətir!"

Sahim yaxınlaşıb Əcibin bəncinə sirkə ilə buxur üstünə verdi, Əcib huşa gəldi, gözlərini açıb gördü ki, əl-qolu bağlıdır. O, başını aşağı saldı...

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki altı yüz qırxıncı gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Sahim bənglə Əcibi bihuş eləyib, qardaşı Qəribin yanına gətirdi, onu ayıltı, Əcib gözlərini açıb özünü əl-qolu bağlı görəndə başını aşağı saldı. Belə olanda, Qərib dedi: "Ay məlun, başını qaldır!" Əcib başını qaldırıb gördü ki, farslarla ərəblərin arasındadır, qardaşı da cah-cəlalə padşahlıq taxtında əyləşibdir. Əcib ağzını açıb bir kəlmə də olsun danışmadı, belə Qərib qışqırıb dedi: "Bu iti lüt soyundurun!" Onu lüt soyundurdular, bədənini taqətdən düşənəcən, səsi kəsilənəcən şallaqla döydülər. Qərib onun keşiyini çəkməyi yüz nəfər süvariye tapşırırdı.

Qərib qardaşını şallaqla döydürüb qurtarmışdı ki, elə bu dəmdə kafirlərin düşərgəsində qışqırıq eşidildi: "Allahdan başqa Allah yoxdur!" – "Allahü-əkbər!" Əhvalat belə olmuşdu.

Qərib əl-Cəzirədən gedəndən sonra onun əmisi əd-Damiq şah on gün öz şəhərində qaldı, sonra iyirmi min süvari götürüb şəhərdən çıxdı, o öz qoşunu ilə az getdi, üz getdi, dərə-təpə düz getdi, gəlib cəng meydanının yaxınına çatdı. O, gəlib cəng meydanının yaxınlığına çatan kimi öz saray qasidini göndərdi ki, gedib təzə nə xəbər varsa öyrənsin, gəlib ona nəql eləsin, qasid də getdi, düz bir gün gəlib çıxmadı, ertəsi günü gəlib Qəriblə qardaşının başına gələn əhvalatı əvvəldən axıracan, yerli-yerində nəql elədi. Əd-Damiq şah gecəni səhərəcən gözlədi, elə ki səhər açıldı, o, üzünü kafirlərin qoşununa tutub qışqıra-qışqıra dedi: "Allahü-əkbər!" Sonra da qoşunu ilə hücum eləyib onları qılıncdan keçirməyə başladı. Qərib öz adamlarıyla bərabər "Allahü-əkbər" sözünü eşidəndə öz qardaşı Sahim əl-Leydi səsləyib dedi: "Get öyrən gör bu qoşun kimin qoşunudur, həm də onlar niyə "Allahü əkbər!" qışqırırlar. Sahim yol alıb getdi, az getdi, çox getdi, gəlib cəng meydanına yaxınlaşdı; ora yaxınlaşan kimi nöqərlərdən soruşdu ki, bu nə əhvalatdır, onlar da Sahimin cavabında dedilər ki, Qəribin əmisi əd-Damiq şah iyirmi min süvariylə gəlib özü də o dedi: "İbrahim Xəlilullah and içirəm ki, mən qardaşım oğlunu darda qoymaram, həm də igid pəhləvanlar kimi mərd-mərdanə cəngə girərəm. Mən bu kafirləri qovaram, bu da o bir olan Allaha xoş gələr". O, gecənin qaranlığında öz adamlarıyla kafir düşmənlərin üstünə cumdu.

Belə olanda, Sahim öz qardaşı Qəribin yanına qayıtdı, əmisi əd-Damiqin nə elədiyini ona nəql elədi. Qərib də qışqırıb öz adamlarına dedi: "Silahlarınızı götürün, atlara süvar olun, əmimə köməyə gedin!" Qəribin bu sözlərini eşidən qoşun-ləşkər atlara süvar oldular, kafirlərin üstünə cumub onları qılıncdan keçirməyə başladılar, hələ səhər açılmamış əlli minəcən kafiri öldürdülər, otuz minəcən də əsir aldılar, qalanları pərən-pərən düşüb hərəsi bir tərəfə qaçdı. Müsəlmanlar Allahın köməyiylə qalib gəldilər, onlar zəfərlə qayıtdılar, Qərib atına süvar olub əmisi əd-Damiqin qabağına çıxdı, ona salam verdi, gördüyü işə görə ona razılıq elədi.

Əd-Damiq Qəribə dedi: "Görəsən o köpək davada həlak oldu, ya yox?" Qərib də cavabında dedi: "Əmican, ürəyin rahat olsun, gözün aydın! Bil və agah ol ki, o mənim əli-qolu bağlı əsirimdir".

Qəribin bu sözlərini eşidən əd-Damiq çox şad oldu, onlar atlarını düşərgəyə tərəf sürdülər, düşərgəyə çatan kimi atdan düşdülər; Əcibin

saxlandığı çadıra girəndə nə görsələr yaxşıdır? Gördülər ki, Əcibin heç izi-tozu da qalmayıb. Belə olanda, Qərib qışqıra-qışqıra dedi: "Ya İbrahim Xəlilullah – Allah ona rəhmət eləsin! – bu gün nə gündür! Bu gün nə dəhşətli gündür!" Sonra da o, qışqıra-qışqıra dedi: "Vay halınıza, mənim düşmənim hani?" Onlar da Qəribin cavabında dedilər: "Sən ata süvar olub yola düşəndə biz də dörd tərəfdə səninlə getdik, axı sən bizə əmr eləmədin ki, onu dustaqxanaya salaq". Fərraşların bu sözlərini eşidən Qərib ucadan dedi: "Allah-təaladan başqa heç kəsə qüdrət və qüvvət yoxdur!" Belə olunda, əmisi ona dedi: "Heç darıxma, heç narahat olma! Biz ki onun dalınca düşmüşük, o, əlimizdən hara qaçacaq?"

Bunlar burada qalsınlar, indi sizə kimdən deyim Əcibdən. Onun nöqəri Səyyar düşərgədə gizlənmişdi, Əcibi də o qaçırdı. Qəribin qoşunla bərabər düşmənin üstünə getdiyini, özü də düşməni Əcibin keşiyini çəkməyə adam qoymadığını görəndə, Səyyar öz gözlərinə inanmadı, o bir az gözlədi, Əcibi dalına alıb getdi, üz tutdu bərrü-biyabana: Əcib bərk döyüldüyündən gicəlmişdi. Səyyar heç yerdə ləngiməyib gecəni səhərəcən yol getdi, gəlib bir alma ağacına çatdı, onun yanından balaca bulaq axırdı. O, Əcibi yerə qoydu, onun üzünü yudu, Əcib gözlərini açdı, Səyyarı görüb dedi: "Ya Səyyar, məni Kufəyə apar. Orada mən özümə gələm, pəhləvanları, əsgərləri, cəngavərləri yığiram, gedib öz düşmənimə basaram. Ya Səyyar, bil və agah ol ki, mən acam".

Belə olanda, Səyyar meşənin çıx yerinə getdi, dəvəquşu balası tutub, onu öz ağasına gətirdi. O, dəvəquşu balasını kəsdi, ətinə doğradı, çırpı yığdı, iki çaxmaqdaşını bir-birinə vurdu, çırpını yandırıb əti bişirdi. Sonra onu Əcibə yedirdi, ona bulaq suyu içirdi, Əcib cana gəldi; Onda Səyyar bir bədəvi ərəb köçünə getdi, onların bir atını oğurladı, onu Əcibin yanına gətirdi, Əcibi tərkinə alıb Kufəyə tərəf yolladı.

Onlar az getdilər, üz getdilər, dərə-təpə düz getdilər, bir neçə gün yol getdilər, gəlib Kufənin yaxınlığına çatdılar, Kufənin canişini Əcib şahın pişvazına çıxdı, ona salam verdi, həm də gördü ki, o, şallaqla döyüldüyündən çox zəifləyibdir. Padşah şəhərə varid oldu, həkimləri çağırırdı, elə ki həkimlər gəlib onun hüsurunda dayandılar, Əcib dedi: "Məni ən gəci on günə sağaldın!" Onlar da cavablarında dedilər: "Baş üstə, itaət borcumuzdur!"

Həkimlər Əcibə qulluq eləməyə başladılar, şallaqla döyüldəndən sonra o bərk naxoşlanmışdı, ancaq həkimlər onu sağaltdılar. Sonra o, öz

vəzirinə buyurdu ki, canişinlərin hamısına namə yazsın, vəzir iyirmi bir namə yazıb canişinlərə göndərdi, onlar da qoşunlarını silahlandırır tez-tələsik Kufəyə tərəf yollandılar...”

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki altı yüz qırx birinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: “Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Əcib namə göndərib qoşun çağırırdı, onlar da Kufəyə yollandılar, gəlib həmin şəhərə çatdılar. Bunlar burada qalsınlar, indi sizə kimdən deyim, Qəribdən. O, Əcibin qaçdığını biləndə qəm deryasına batdı, min nəfər pəhləvanı onun dalınca göndərdi, özü də onları yola salıb tapşırdı ki, yolların hamısını tutsunlar. Pəhləvanlar az getdilər, çox getdilər, gecə-gündüz yol getdilər, hər yeri axtardılar, ancaq Əcibin heç sorağını da eşitmədilər, sonra onlar qayıdıb gəldilər, hər şeyi Qəribə nağıl elədilər. Belə olanda, Qərrib qardaşı Sahimi axtarmağa başladı, ancaq nə qədər axtardısa Sahimi tapa bilmədi; onu tapa bilməyəndə qorxdı ki, onun başına bir iş gələr, odur ki, qardaşı Sahimin dərindən qəm deryasına batdı. Qərrib qəm deryasına batıb oturmuşdu ki, birdən Sahim içəri girdi, əyilib onun qabağında yeri öpdü. Qərrib onu görən kimi ayağa qalxıb ucadan dedi: “Ya Sahim, sən harada idin?” Sahim də cavabında dedi: “Padşah sağ olsun, mən getdim Kufəyə, gördüm ki, bu köpək Əcib gedib öz taxt-səltənətində əyləşib, özü də həkimlərə əmr eləyib ki, onu müalicə eləsinlər; həkimlər də onu müalicə etməyə başlayıblar, o sağalıb, namə yazıb öz canişinlərinin hamısına göndərib, onlar da qoşun yığıb onun yanına gəliblər”.

Qardaşı Sahimdən bu sözləri eşidən Qərrib o saat qoşun-ləşkərə əmr elədi ki, tərپənsinlər, onlar da çadırlarını yığdılar, üz qoydular Kufəyə tərəf; az getdilər, üz getdilər, dərə-təpə düz getdilər, gəlib Kufəyə çatdılar; onlar Kufəyə çatanda nə görsələr yaxşıdır? Gördülər ki, şəhərin dörd tərəfi qoşun-ləşkərdir, özü də bu qoşun-ləşkər elə çoxdur ki, lap elə bil ucu-bucağı görünməyən dənizdir. Qərrib öz qoşunları ilə bərabər kafirlərin qoşunlarıyla üzbəüz düşərgə saldı, onlar çadırlarını qurdular, ələmləri qoydular, hər iki qoşunu gecə qaranlığı

bürüdü; belə olanda, məşəlləri yandırdılar, qoşun əhli səhər açılanacan bir-birinə göz oldu, elə səhər açıldı, Qərrib şah ayağa qalxdı, atamız rəhmətlik İbrahim Xəlilullahın dininin göstərdiyi kimi dəstəmaz alıb iki rükət namaz qıldı, sonra da əmr elədi ki, cəng təbilləri vurulsun. Cəng təbilləri vuruldu, ələmlər göydə yelləndi, pəhləvanlar dəmir paltarlarını ayaqdan geyib başdan qıfılandılar, başdan geyinib ayaqdan qıfılandılar, atlarına mindilər, qışqırıb kim olduqlarını xəbər verdilər, düşməni cəng meydanına çağırıdılar.

Cəng meydanına hamıdan əvvəl kim çıxsın yaxşıdır? Hamıdan əvvəl cəng meydanına Qərrib şahın əmisi əd-Damiq şah çıxdı, o, atını sürüb səflərin qabağından keçdi, hər iki qoşunun arasında meydana çıxdı, atını meydana o vaxtadan sürüb məharətlə qılınc oynatdı, nizə işlətdi ki, pəhləvanların, əsgərlərin təəccübdən ağızları açılı qaldı. O nəre çəkib dedi: “Mənim meydanıma çıxan pəhləvan varmı? Tənbəl, zəif adam mənim meydanıma çıxmasın! Mən Kantəmir şahın qardaşı əd-Damiq şaham”. Kafirlərin bir pəhləvanlar pəhləvanı onun cənginə çıxdı, özü də elə bil odlu köşöv idi; o dinməz-söyləməz atını düz bir-baş a əd-Damiqin üstünə sürdü, əd-Damiq şahın bərabərinə çatmağa macal tapmamışdı ki, əg-Damiq şah nizəni onun sinəsinə elə sapladı, nizənin ucu kürəyindən çıxdı, elə o saat Allah onu cəhənnəmə vasil elədi! İkinci pəhləvan atını sürüb meydana çıxdı, əd-Damiq onu da cəhənnəmə vasil elədi; üçüncü pəhləvan meydana çıxdı, əd-Damiq şah onu da öldürdü. Əd-Damiq şah bu minval ilə yetmiş altı igid pəhləvanı öldürdü.

Belə olanda, igidlər, pəhləvanlar təkbətək cəngə çıxmaqdan əl çəkəndilər, kafir Əcib onların üstünə qışqırıb dedi: “Ay camaat, vay halınıza! Əgər siz onun meydanına bir-bir çıxsanız, o sizin hamınızı – ayaq üstə dayananızı da, oturanınızı da qırar. Torpağı düşməndən xilas etmək üçün, onların başlarını üzüb atların ayaqları altına tökmək üçün hamılıqla, səf-səf ona hücum eləyin!”

Onda adamlar cəng ələmini göydə yellətdilər, iki məmləkətin camaatı bir-birinin üstə cumdu, bir dava başlandı ki, daha nə deyim, qan su yerinə axdı. Möhkəm dayanıb mərdanə vuruşan igid pəhləvan qan-qan deyirdi, kafir dönüb geri qaçırdı, o, Allah-Allah eləyirdi ki, tez gün batsın, qaranlıq zülmət gecə olsun. Pəhləvanlar gün batıb gecə olanacan dava eləyib qılınc çaldılar, nizə işlətdilər. Elə ki gecə oldu kafirlər təbilləri çaldılar ki, cəng dayansın, ancaq Qərrib cəngi dayandıрмаğa razı olmadı, kafirlərin dalınca cumdu, müsəlman qoşunları da onun dalınca cumdular. Onlar düşmənin üstünə tökülüşdülər, başlar

bədəndən üzüldü, qollar vurulub yerə töküldü, çoxlu kafir pəhləvanı, cavan igidlər məhv oldu! Hələ səhər açılmamışdı ki, kafirlər baş götürüb qaçmağa başladılar, səhərin gözü açılanda müsəlman qoşunları vuruşa-vuruşa onları qabaqlarına qatıb düz günortayacan qovdular. Kafirlərin iyirmi mindən çox pəhləvanını əsir ələyib əl-qolları bağlı gətirdilər. Qərib Kufənin darvazası ağzında düşərgə salıb carçıya əmr elədi ki, car çəkib şəhər camaatına xəbər versin: kim bütpərəstlikdən əl çəkib, insanları da, bu dünyanı da, o dünyanı da yaradan Allaha iman gətirsə ona zaval yoxdur. Belə olanda, şəhərin meydanlarına yığılmış adamlar Qərib deyən kimi qışqırıb aman istədilər, orada olanların hamısı böyükdən kiçiyə hamı islam dininə iman gətirdi. Onların hamısı şəhərdən çıxıb Allaha iman gətirdiklərini Qərib şahın hüsurunda bir də sidq-ürəkdən dedilər, Qərib buna çox şad oldu, onun ürəyi açıldı. O, Mirdası, onun qızı Məhdiyənin harada olduqlarını soruşdu, onun cavabında dedilər ki, padşah Qırmızı Dağın dalında düşərgə salmışdı. Bunu eşidən Qərib qardaşı Sahim dalınca adam göndərərək onu çağırırdı; elə ki, Sahim gəlib onun hüsurunda dayandı, Qərib dedi: "Ya Sahim, get gör atan neyləyir".

Sahim elə o saat atına mindi, boz nizəsini, silah-əsləhəsini götürdü, Qırmızı Dağa tərəf getdi. O gəlib Qırmızı Dağa çatdı, hər yanı axtardı, gördü ki, nə Mirdasın, nə də onun adamlarının heç iyi-sorağı da qalmayıb. O, həmin yerdə belə bükülmüş bir pirani bədəvi şeyx gördü. Sahim ondan soruşdu ki, buradakı adamlar nə oldu, onlar hara getdilər, şeyx də cavabında dedi: "Oğlum, Mirdas Qəribin Kufənin qabağında düşərgə saldığını eşidən kimi elə bərk qorxdı ki, az qaldı bağı çatlasın, o, qızını, öz adamlarını, kənzilərini, qullarını götürüb üz qoydu bərrü-biyabana".

Şeyxin bu sözlərini eşidib Sahim öz qardaşının yanına qayıtdı, əhvalatı ona nəql elədi. Qərib işin nə yerdə olduğunu biləndə qanı qaraldı, dünya ona dar gəldi. O öz atasının taxtında öyləşdi, onun xəzinəsini açdı, igid pəhləvanların hamısına pul payladı. Sonra o, Kufədə qaldı, Əcibin harada olduğunu, nə elədiyini öyrənmək üçün hər tərəfə cəuslar göndərdi. Padşahlığın əyanlarını hüsuruna çağırırdı, onlar da, şəhər camaatı da hamılıqla gəldilər, ona itaət elədiklərini əyan elədilər; belə olanda Qərib əyanlara faxir libaslar verdi, həm də tapşırıd ki, rəiyyətin qeydinə qalsınlar..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki altı yüz qırx ikinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət ələyirlər ki, Qərib Kufə padşahlığının əyanlarına ənam verdi, həm də onlara tapşırıd ki, rəiyyətin qeydinə qalsınlar. Günlərin bir günü Qərib özü ilə yüz nəfər atlı götürüb ova, şikara çıxdı, onlar az getdilər, çox getdilər, gəlib bir vadiyə çatdılar. Bu vadi başdan-başa yaşıllıq idi, ağaclar dəymiş meyvələrlə dolu idi, hər yanda çaylar sırışıqla axır, ağaclarda quşlar cəhcəh vururdu. Burada ceyranlar, xallı marallar qaçırdılar, adamın ürəyi açılırdı, qəm-qüssəsi dağılırdı. Ovçular burada düşərgə saldılar, həmin gün bu yer elə xoşagələndi ki, daha nə deyim, onlar gecəni yatdılar, səhər açılan kimi Qərib durdu dəstəməz aldı, iki rükət namaz qıldı, Allaha dua elədi. Birdən qışqırıq, hay-küy çəmənزاری başına aldı, Qərib Sahimə dedi: "Get öyrən gör, bu nə işdir?"

Sahim də elə o saat yol alıb getdi, az getdi, çox getdi, gəlib elə bir yerə çatdı ki, gördü burada qarət olunmuş mal-dövlət, at ilxısı, əsir alınmış arvad-uşaq var. Belə olanda, o, çobanların birinə yan alıb soruşdu: "Nə olub?" Çoban da cavabında dedi: "Bunlar, "Kaxtan övladları"nın başçısı Mirdasın hələm xanasında olan arvad-uşaqlardır, bu mal-dövlət də həm onun, həm də qəbiləsinin mal-dövlətidir. Dünən əl-Cəmrakan Mirdası öldürüb onun arvadlarını əsir alıb, düşərgədə olan var-dövləti də qarət ələyib. Əl-Cəmrakan quldurun, yol kəsənin biridir, o elə zalimdir ki, heç kəs, nə bədəvilər, nə də padşahlar onun öhdəsindən gələ bilmirlər, xülasə o, bu yerlərin bəlasıdır".

Sahim eşidəndə ki, atasını öldürüblər, arvadları əsir alıblar, mal-dövləti qarət ələyiblər, tez-tələsik qardaşı Qəribin yanına qayıtdı, əhvalatı ona nəql elədi. Əhvalatdan ağah olan Qərib elə qəzəbləndi ki, daha nə deyim, qanı cuşa gəldi, bu rüsvayçılığı qəbiləsinin üstündən götürmək, düşməni qanına qəltan etmək üçün sinov getməyə başladı. O öz adamlarını götürüb yola düşdü, onlar fürsət axtara-axtara o vaxtanan getdilər ki, gəlib düşmənlərə çatdılar. Elə ki onlar gəlib düşmənlərə çatdılar, Qərib nəfər çəkib dedi: "Allah-təala quldurlara, namərdlərə, xainlərə qənim olur". Bunu deyib Qərib yel kimi düşmənlərin üstünə cumdu, qılıncını sağa-sola çalıb iyirmi bir pəhləvanı öldürdü. Sonra

meydanın ortasında aslan kimi qorxusuz-hürküslü dayandı, nəre çəkib dedi: “Əl-Cəmrakan hanı? Qoy o, cəngimə çıxsın, mən ona ölüm bədəsini dadırdım, bu doğma yerləri o xainin əlindən qurtarım!”

Qərib hələ sözünü deyib qurtarmağa macal tapmamışdı ki, əl-Cəmrəkan bəlayi-nagəhan kimi, ya da dəmir paltar geymiş dağ kimi meydana çıxdı. Əl-Cəmrakan əmaliki idi, özü də o, natarazın biri idi; o bir kəlmə də söz deməyib, Allahsız zalim kimi Qəribin üstünə cumdu. Qərib də qana susamış aslan kimi onun üstünə cumdu. Əl-Cəmrakanın əlində çin dəmirindən qayrılmış ağır toppuz vardı, – bu toppuzu dağa vursaydın, dağ parçalanardı, – o, toppuzu qaldırıb Qəribin başına endirdi, ancaq Qərib özünü yana verdi, toppuz yerə deyib yarım dirsək torpağa girdi. Sonra Qərib öz toppuzunu qaldırıb əl-Cəmrakanın biləngindən elə vurdu ki, onun barmaqları xıncım-xıncım oldu, toppuzu əlindən düşdü, belə olanda, Qərib ildırım kimi yəhərdən əyilib onun toppuzunu götürdü, əl-Cəmrakanı belindən vurdu. Əl-Cəmrakan uca xurma ağacı kimi yerə sərilirdi. Sahim cumub onun əl-qolunu bağladı, sonra iplə darta-darta apardı. Qəribin pəhləvanları əl-Cəmrakanın pəhləvanlarının üstünə cumdular, onların əlli nəfərini öldürdülər, qalanları dönüb geri qaçdılar. Onlar o vaxtadan qaçdılar ki, gəlib öz düşərgələrinə çatdılar. Düşərgəyə çatan kimi ucadan qışqırmağa başladılar, qalada olanların hamısı atlarına minib onların qabağına çıxdı. Qaladan gələnələr onlardan soruşdular ki, nə olub, qaçıb gələnələr də əhvalatı nəql elədilər. Əl-Cəmrakanın adamları eşidəndə ki, onların ağası əsir düşüb, onu bələdan qurtarmaq üçün atlarını çapıb bir-birini ölə-ötə vadiyə tərəf yolladılar.

Bunlar burada qalsınlar, indi sizə kimdən deyim, Qəribdən. Elə ki əl-Cəmrakanı əsir elədilər, onun pəhləvanları da qaçıb getdilər, Qərib atdan düşüb buyurdu ki, əl-Cəmrakanı onun hüzuruna gətirsinlər. Əl-Cəmrakan gəlib Qəribin hüsurunda dayandı, onun yanında alçalıb ucadan dedi: “Ya pəhləvani zəmanə, mən sənə himayəndəyəm!” Onun bu sözünü eşidən Qərib ucadan dedi: “Ay ərəb köpəyi! Məgər sən Allah-təaladan qorxmursan ki, onun bəndələrinin yolunu kəsirsən?” Qəribin bu sözləri eşidən əl-Cəmrakan soruşdu: “Ay ağa, Allah-təala nədir?” Qərib də ucadan dedi: “Ay köpək, sən hansı başibəlalı ağaya iman gətirirsən?” Əl-Cəmrakan da cavabında dedi: “Ay ağa, mən yağıdan, baldan və xurmadan qayrılmış Allaha iman gətirirəm, sonra da onu yeyib başqasını düzəldirəm”.

Onun bu sözlərini eşidən Qərib elə qəhqəhə çəkib güldü ki, qəşş eləyib arxası üstə yixıldı, sonra da ucadan dedi: “Ay kafir, tökcə yara-

dana, səni də, hər şeyi də yaradan, canlıların hamısına can verən Allah-təalaya iman gətirib səcdə eləyirlər. O hər şeydən xəbərdardır, hər şeyin hakimidir”. Qəribin bu sözlərini eşidən əl-Cəmrakan soruşdu: “Bəs o böyük yaradan haradadır ki, mən də ona səcdə eləyim?” Qərib də cavabında dedi: “Ay əl-Cəmrakan, bil və agah ol ki, həmin yaradanın adı Allahdır, yeri də, göyü də o yaradıb, ağacları da o bitirib, çayları da o axıdıb. Heyvanları da, quşları da, cənnəti də, cəhənnəmi də o yaradıb, o hər şeyi görür. Ancaq özü gözəgörünməzdir. O, göylərdədir, həm də bizi yaradan, bizə can verən odur. Şükür Allahın kərəminə, Allahdan başqa Allah yoxdur!”

Elə ki əl-Cəmrakan Qəribin bu sözlərini eşitdi, ürəyi əsim-əsim əsdi, tükləri biz-biz oldu. O, ucadan dedi: “Ay ağa, mən nə deyim ki, sizin tayınız olum, o böyük Allah-təalanın bəndəsi olum?” Qərib də cavabında dedi: “Bu sözləri deyinən: Allahdan başqa Allah yoxdur, İbrahim Xəlilullah da onun rəsuludur”. Əl-Cəmrakan da bu duanı dedi və xoşbəxt adamlardan biri oldu. Belə olanda, Qərib ondan soruşdu: “Sən islam dininin gözəlliyini duyduğunmu?” Əl-Cəmrakan da cavabında dedi: “Bəli, duydum!” Belə olanda, Qərib dedi: “Onun əl-qolunu açın”. Söz Qəribin ağzından çıxmamış əl-Cəmrakanın əl-qolunu açdılar, o əyilib əvvəlcə Qəribin qabağında yeri, sonra Qəribin ayağını öpdü.

Elə bu dəmdə birdən toz ərşə qalxdı...”

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki altı yüz qırx üçüncü gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: “Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, əl-Cəmrakan islam dininə iman gətirdi, əyilib Qəribin qabağında yeri öpdü, elə bu dəmdə birdən toz ərşə qalxdı. Belə olanda, Qərib üzünü Sahimə tutub dedi: “Ya Sahim, get gör bu nə əhvalatdır, niyə toz ərşə qalxıb? Qəribin bu sözünü eşidən Sahim ley kimi toza tərəf cumdu, bir müddət gözdən itdi, sonra qayıdıb gəlib dedi: “Qibleyi-ələm sağ olsun, bu tozu qaldıran Bənu-Amir övladlarıdır, əl-Cəmrakanın yoldaşlarıdır”. Onda Qərib əl-Cəmrakana dedi: “Ata min, yoldaşların qabağına çıx, özü də islam dininə iman gətirməyi onlara təklif elə.

Əgər onlar sənin sözüünə qulaq asıb islam dininə iman gətirsələr, canlarını ölümdən qurtarlar, yox əgər iman gətirməsələr, onda biz onları qılincdən keçiririk”.

Belə olanda, əl-Cəmrakan ata süvar oldu, onu o vaxtacan sürdü ki, yoldaşlarıyla üzbəüz gəldi. O, yoldaşlarını gören kimi qışqırıb özünü nişan verdi, onlar elə o saat atdan düşdülər, piyada onun yanına gəlib dedilər: “Ya hökmdarımız, səni sağ-salamağ görüb çox şad olduq”. Əl-Cəmrakan da onlara dedi: “Ay camaat, kim mənim sözümə qulaq assa, ölümdən qurtar, kim sözümə qulaq asmasa, onu bu qılıncla öldürərəm”. Onlar da cavabında dedilər: “Ürəyin nə istəyirsə, əmr elə, biz sənin sözündən çıxmırıq”. Onda əl-Cəmrakan dedi: “Mənimlə bərabər deyin “Allahdan başqa Allah yoxdur, İbrahim də Xəlilullahdır!” Onun bu sözlərini eşidən adamlar soruşdular: “Ya hökmdarımız, sən bu sözləri haradan götürmüşən?” Əl-Cəmrakan da Qəriblə olan əhvalatını əvvəldən axıracan, yerli-yerində onlara nəql eləyib dedi: “Ay camaat, məgər siz bilmirsiniz ki, mən, sizin başçınız cəng meydanında basıldım, bir adam məni əsir elədi, rüsvayçılığın, alçalmağın nə olduğunu mənə dadızdırdı?”

Elə ki əl-Cəmrakanın adamları onun bu sözlərini eşitdilər, onlar bir olan Allah-təalaya iman gətirdilər, sonra əl-Cəmrakan onları da götürüb, birbaşa Qəribin yanına gəldi, onlar Qəribin hüsurunda əyilib yeri öpdülər, bir də islam dininə iman gətirdilər, Allaha dua eləyib Qəribə daim qələbə, şan-şöhrət istədilər. Qərib buna çox şad olub dedi: Siz öz düşərgənizə gedin, islam dininə iman gətirməyi öz qohum-qardaşlarınıza təklif eləyin”. Qəribin bu sözlərini eşidən əl-Cəmrakanla onun adamları ucadan dedilər: “Ya hökmdar, biz daha heç vaxt səndən ayrılmayacağıq, ancaq indi gedib arvad-uşaqlarımızı götürüb sənin yanına qayıdacağıq!” Qərib də onların cavabında dedi: “Ay camaat gedin, qayıdib Kufə şəhərində mənimlə birləşin”. Belə olanda, əl-Cəmrakanla onun adamları atlarına süvar oldular, az getdilər, çox getdilər, gəlib öz düşərgələrinə çatdılar. Onlar islam dininə iman gətirməyi öz arvad-uşaqlarına təklif elədilər, onlar da kiçikdən böyüyə hamısı bir olan Allaha iman gətirdilər, sonra onlar çadırlarını xiymələrini sökdülər, atlarını, dəvələrini, qoyun-quzularını sürüb Kufəyə tərəf yol aldılar.

Qərib də Kufəyə getdi, elə ki gəlib Kufəyə çatdı, pəhləvanlar onun pişvazına çıxdılar, o, şah sarayına gəlib öz atasının taxtında oyləşdi, igid pəhləvanlar da onun sağında, solunda dayandılar. Casuslar onun hüsuruna gəlib xəbər verdilər ki, onun qardaşı Oman şəhərinin və

Yəmən torpaqlarının hökmdarı əl-Cələnd ibn Qarqarın yanında. Elə ki Qərib qardaşının soruşunu aldı, öz adamlarını hüsuruna çağırıb dedi: “Ay camaat, tədərük görün, üç gündən sonra səfərə çıxırıq!” Sonra da birinci döyüşdə əsir aldıkları otuz min qoşuna islam dininə iman gətirməyi və onlarla bərabər səfərə çıxmağı təklif elədi, onların iyirmi min nəfəri islam dininə iman gətirdi, on min nəfəri iman gətirmədi, belə olanda Qərib onları öldürdü. Sonra əl-Cəmrakan öz adamlarıyla gəldi, onlar əyilib Qəribin qabağında yeri öpdülər, Qərib onlara çox gözəl libaslar bağışladı, əl-Cəmrakanı qoşun başçısı elədi. Qərib üzünü əl-Cəmrakana tutub dedi: “Ya Cəmrakan, öz qohum-qardaşından olan əyanlarla bərabər atlara min, iyirmi min nəfər süvari qoşun götür, Oman şəhərinin hökmdarı əl-Cələnd ibn Qarqarın məmləkətinə get”.

Qəribin bu sözünü eşidən əl-Cəmrakan cavabında dedi: “Baş üstə, itaət borcumdur!” Qoşun-ləşkər öz arvad-uşaqlarını Kufədə qoyub Oman şəhərinə tərəf yol aldı. Sonra Qərib Mirdasın hərəmxanasını gözədən keçirməyə başladı; o, hərəmxanada kimi görsə yaxşıdır? Birdən onun gözü hərəmxanadakı arvadların arasında Məhdiyəyə sataşdı, onu gören kimi ağı başından oldu, bihüş yerə yıxıldı. Onun üzünə güləb səpdilər. Qərib hüşa gələn kimi, ayağa durub onu qucaqladı, götürüb öz otağına apardı. Xeyli söhbət eləyəndən sonra uzanıb bacı-qardaş kimi yatdılar. Elə ki səhər açıldı, Qərib gəlib öz padşahlıq taxtında oyləşdi, əmisi əd-Damiqə ənam verdi, onu bütün İraqın canişini elədi. Sonra da ona tapşırı ki, mən qardaşım Əcibin üstünə gedirəm, qayıdıb gələncən sən Məhdiyədən muğayat ol, onun qeydinə qal. Əd-Damiq də cavabında dedi ki, öz balası kimi ondan muğayat olacaq; sonra Qərib iyirmi min atlı, on min piyada götürüb Oman torpaqlarına, Yəmən məmləkətinə tərəf getdi.

Bunlar burada qalsınlar, indi sizə kimdən deyim, Əcibdən. O öz adamlarıyla gəlib Oman şəhərinə yaxınlaşdı, Oman şəhərinin camaatı gördü ki, toz ərşə qalxıb, əl-Cələnd ibn Qarqar da bu tozu gördü, tez çaparlara tapşırı ki, gedib görsünlər bu tozu qaldıran kimləridir. Çaparlər atlarını sürüb getdilər, bir müddət gözədən itdilər, sonra qayıdıb xəbər verdilər ki, bu tozu qaldıran İraqın hökmdarı Əcib şahla onun adamlarıdır.

Çaparların bu sözlərini eşidən əl-Cələnd Əcibin onun torpağına gəlməyinə təəccüb elədi, bunun doğru olduğunu yəqin eləyəndən sonra öz adamlarına dedi: “Şəhərdən çıxın, onun pişvazına gedin!”

Onlar da Əcibin pişvazına çıxdılar, şəhərin darvazası ağzında ona çadır qurdular. Əcib gözüyaşlı, qəm-qüssəli əl-Cələndin yanına saraya qalxdı (Əcibin xalası qızı əl-Cələndin arvadı idi, özü də əl-Cələndin ondan uşaqları vardı). Əl-Cələnd arvadının xalası oğlunu bu halda görüb ondan soruşdu: “De görüm nə olub?” Əcib də qardaşı ilə olan əhvalatı əvvəldən axıracan, yerli-yerində ona nəql eləyib dedi: “Padşah sağ olsun, o, adamlara əmr eləyir ki, göydəki Allaha iman götürsünlər, bütlərə, başqa allahlara səcdə etməyi onlara qadağan eləyir”.

Elə ki əl-Cələnd bu sözləri eşitdi, günaha batıb ucadan dedi: “Günəşə, nur Allahına and olsun ki, sənin qardaşının adamlarından birini də sağ qoymayacağam! Sən həmin adamları harada qoyub gəldin, həm də onlar nə qədər dilər?” Əcib də cavabında dedi: “Mən onları Kufədə qoyub gəlmişəm. Onlar əlli min atlıdır”. Belə olanda, əl-Cələnd öz adamlarını, vəziri Comərdi hüsuruna çağıraraq dedi: “Ya vəzir, yetmiş min atlı götür Kufəyə, müsəlmanların üstünə get, onların hamısını hüsuruma sağ-salamat gətir ki, mən onlara min cür əzab verim”.

Comərd qoşunu götürüb Kufəyə tərəf getdi, onlar az getdilər, çox getdilər, düz altı gün yol getdilər, sonra birdən qabaqlarına bir vadi çıxdı, onlar həmin vadiyə endilər, bu vadidə meyvə ağacları, axar çaylar var idi, ağaclar dəymiş meyvələrlə dolu idi. Comərd öz adamlarına əmr elədi ki, burada düşərgə salsınlar...”

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki altı yüz qırx dördüncü gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: “Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, əl-Cələnd öz vəziri Comərdi qoşunla Kufənin üstünə göndərdi, o, başdan-başa meyvə ağacları, çoxlu axar çay olan bir vadidən keçəndə öz adamlarına əmr elədi ki, həmin vadidə düşərgə salsınlar, onlar gecə yarısındanək dincəldilər, sonra Comərd onlara əmr elədi ki, tərpənsinlər, o öz atına minib onların qabağına düşdü, şəhər səhər açılanacan yol getdilər, gəlib bir vadiyə endilər, bu vadidə çoxlu ağac vardı, hər tərəfi gül-çiçək ətri bürümüşdü, quşlar cəh-cəh vururdu, meyvələrin ağırılığından ağacların budaqları az qalırdı yerə dəysin. Bu dəmdə şeytan Comərdi başdan elədi, və o, bu şəri oxudu:

“Mən öz qoşunumla döyüşə girməm,
Düşməni gücümle əsir götürürəm,

Qoy mərdlər xəbərdar olsun bir daha:
Yadlara qorxuyam, dostlara arxa.

Qəribi qul tutub buxovlaram mən,
Dönərəm geriye könlü-gözü şən.

Zirəh paltarım, ox-yayla sonra
Atıllam ən qızgın vuruşmalara”.

Comərd şəri oxuyub qurtarmağa macal tapmamışdı ki, ağacın dalından dəmir paltarda, başını dik tutmuş bir pəhləvan çıxdı; o, Comərdin üstünə qışqırıb dedi: “Dayan, ya ərəb oğrusu! Paltarını soyun, silah-əsləhəti yerə tök, atdan düş, öz canını bələdan qurtar!”

Comərd onun bu sözlərini eşidəndə dünya başına dolandı, gözləri qaranlıq gətirdi, tez qılıncını sıyırdı, əl-Cəmrakanın üstünə cumdu, qışqırıb dedi: “Ay ərəb oğrusu, sən mənim yolumu kəsirsən? Heç bilir-sən mən kiməm? Mən əl-Cələnd ibn Qarqar şahın qoşununun başçısıyam, gedirəm Qəribi onun adamları ilə bərabər tutub əl-qolu bağlı əl-Cələndin hüsuruna aparım!”

Bu sözləri eşidən əl-Cəmrakan nəre çəkib dedi: “Hə, bu lap ürə-yimdən oldu!” Əl-Cəmrakan bu şəri deyə-deyə Comərdin üstünə cumdu:

“Elə bir igidəm – qızanda döyüş,
Rəqibim qarşımda götürmir duruş,

Mənəm, mən – Cəmrakan, igidlər yəqin,
Duyur dəhşətini mənim nizəmin.

Qərib əmirimdir, şahımdır həttə,
Qızmış bir pələngə dönür davda.

Ətiqad sahibi, imamdır Qərib,
Yağlar üstünə cumandır Qərib.

Aciq gəlsin deyö büt-pərəstlərə,
İbrahim dinini yayır hər yərə”.

Əhvalat belə olmuşdu: əl-Cəmrakan öz adamları ilə Kufə şəhərindən çıxıb az getdilər, üz getdilər, dərə-təpə düz getdilər, on gün gecə-gündüz yol getdilər, on birinci gün düşərgə saldılar, gecə yarı-sınacan dincəldilər. Sonra əl-Cəmrakan qoşuna əmr elədi ki, tərən-sinlər, onlar da tərəndilər, əl-Cəmrakan onlardan qabaq getdi, gəlib həmin vadiyə endi. O, qabaqda dediyimiz şəri oxuyan Comərdin səsinə eşitdi, şir kimi onun üstünə cumdu, qılıncını endirib onu iki parça elədi. O, qoşun başçıları gələnəcən dayanıb gözlədi, elə ki onlar gəldilər, əhvalatı onlara nəql eləyəndən sonra dedi: "Hərəniz beş min qoşun götürün, ayrı-ayrı dəstələrlə bu vadinin ətrafına dolanın, mən Bəni-Amir igidlərlə burada qalırım, düşmənin qabaq səfləri gəlib çatan kimi mən onlara hücum eləyəcəyəm, nəyə çəkib qışqıracağam: "Allahü-əkbər!" Elə ki mənim nəyə çəkdiyimi eşitdiz, siz də "Allahü-əkbər!" qışqıra-qışqıra onların üstünə cumub, qılıncdan keçirin". Qoşun başçıları da cavabında dedilər: "Baş üstə, itaət borcumuzdur!" Sonra da onlar öz pəhləvanlarının yanına getdilər, bunu onlara xəbər verdilər, şəhər tezdən hava işıqlananda pəhləvanlar vadinin hər tərəfinə yayıldılar. Bu vaxt düşmənlər yaxınlaşdılar. Qoyun sürüsü kimi düzənliyə, dağlara doluşdular, belə olanda əl-Cəmrakan Bəni-Amir qoşunlarıyla nəyə çəkib bu sözləri qışqıra-qışqıra onların üstünə cumdalar: "Allahü-əkbər!" bu sözləri müsəlmanlar da, kafirlər də eşitdilər, müsəlmanlar hər tərəfdən qışqırdılar: "Allahü-əkbər! Allah-təala ona inananlara kömək eləyir, qalibiyyət verir, kafirlərə qənim olur!" Dağlar, təpələr, qurumuş ot, yaşıl nə varsa, hər şey dilə gəlib dedi: "Allahü-əkbər!" Kafirlər çaşıb qaldılar, bir-birini qılıncdan keçirməyə başladılar, belə olanda, pak müsəlmanlar odlu kəsə kimi onlara hücum elədilər, başlar bədənlərdən üzüldü, qan su yerinə axdı, qorxaqlar karıxıb qaldılar. Hələ hava tamam işıqlanmamışdı ki, kafirlərin yarıdan çoxu həlak oldu, Allah-təala da onların ruhunu cəhənnəmə vasil elədi (bunu Allah heç kəsə qismət eləməsin!), qalanları da pərən-pərən düşdülər, üz qoyub bərrü-biyabana qaçdılar, müsəlmanlar günortayacan onların dalınca düşüb əsir alanı əsir aldılar, öldürəni öldürdülər. Sonra da yeddi min nəfər əsir tutub geri qayıtdılar, kafirlərin cəmi otuz yeddi min nəfəri geri qayıda bildi, özü də onların çoxu yaralanmışdı. Müsəlmanlar, Allahın köməyiylə qalib gəlib geri qayıtdılar. Sonra da atları, yükləri, çadırları yığıb min nəfər atlı ilə Kufəyə göndərdilər..."

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki altı yüz qırx beşinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, əl-Cəmrakanla Comərd cəng meydanına girən kimi əl-Cəmrakan onu öldürdü, onun adamlarını qılıncdan keçirdi, çoxlu adamını əsir aldı, həm də onların mal-mədarını, atlarını, yüklərini qənimət alıb min nəfər atlıyla Kufəyə göndərdi. O ki qaldı əl-Cəmrakanla islam qoşunlarına, onlar atlardan düşdülər, islam dininə iman gətirməyi əsirlərə təklif elədilər, əsirlər də siddiq-ürəkdən Allaha iman gətirdilər; belə olanda, əl-Cəmrakanın qoşunları şad olub onların əl-qolunu açdılar, onlarla qucaqlaşdılar. Əl-Cəmrakan bu böyük qoşuna başçılıq etməyə başladı, o, bir gün-bir gecə qoşuna dinclik verdi, sonra şəhərə yaxın qoşunla bərabər tərənib əl-Cəldənd ibn Qarqarın torpaqlarına tərəf getdi. Bunlar getməkdə olsunlar, indi sizə kimdən deyim, aldılar qəniməti Kufəyə aparıb min nəfər süvaridən: onlar az getdilər, üz getdilər, dərə-təpə düz getdilər, gəlib Kufə şəhərinə çatdılar, baş verən əhvalatı əvvəldən axıracan, yerli-yerində Qəribə danışdılar, Qərib əhvalatı eşidib çox şad oldu,üzünü quleybanı Sadana tutub dedi: "Ya Sadan, ata süvar ol, özünlə iyirmi min adam götür, əl-Cəmrakanın dalınca get".

Qəribin bu sözlərini eşidən quleybanı Sadan da, oğlanları da atlara süvar oldular, iyirmi min süvar qoşunla Oman şəhərinə tərəf yola düşdülər. Bunlar getməkdə olsunlar, indi sizə kimdən deyim, sağ qalan kafirlərdən: onlar başlarına gələn bəladan, bədbəxt olduqlarından şikayətlənib ağlaya-ağlaya, ahu-fəğan eləyə-eləyə özlərini Oman şəhərinə yetirəndə, əl-Cəldənd ibn Qarqar karıxıb qaldı, onlardan soruşdu: "Sizin başınıza nə bəla gəlib?" Onlar da başlarına gələn əhvalatı əvvəldən axıracan, yerli-yerində ona nəql elədilər; onda əl-Cəldənd ucadan dedi: "Vay halınıza, onlar nə qədər idilər?" Qaçıb gələnər də cavabında dedilər: "Padşah sağ olsun, onların iyirmi ələmi vardı, hər ələmin də altında min nəfər süvari vardı".

Əl-Cəldənd bu sözləri eşidib qışqırdı: "Ay inandığımız o günəş sizə qənim olsun! Vay halınıza! Siz yetmiş min nəfərdiniz, təkcə Comərd qızgım döyüşdə üç min pəhləvana bərabər, bu necə olan işdir ki, iyirmi min nəfər sizə qalib gəlib?" O bərk hirsəndi, qılıncını sıyıb qaçıb

gələnlərin üstünə atıldı, yanındakı adamlara qışqırıb dedi: "Bunları qılıncdan keçirin!" Padşahın bu sözünü eşidəndə onun adamları qılınc-larını sıyırdılar, qaçıb gələnlərin hamısını axırıncı adamacan doğrayıb itlərə atdılar. Bundan sonra əl-Cələnd səsləyib oğlunu hüsuruna çağırdı, üzünü ona tutub dedi: "Ata süvar ol, yüz min atlı götürüb İraqa get, o məmləkəti elə tar-mar elə ki daşı daş üstə qalmasın!"

Əl-Cələndin oğlunun adı əl-Qurəcan idi, özü də atasının qoşunu arasında ondan igid pəhləvan yox idi; o özü təkbəşinə üç min süvariye hücum eləyirdi. Əl-Qurəcan ömr elədi ki, çadırları şəhərdən çıxarsın-lar, onun pəhləvanları tez-tələsik çadırları şəhərdən çıxardılar, igidlər də gəlib hazırlaşmağa başladılar, onlar dəmir paltarlarını ayaqdan geyib başdan qıfıllandılar, başdan geyinib ayaqdan qıfıllandılar, atlarını bir-birinin dalınca sürüb yola düşdülər. Əl-Qurəcan təşəxxüslə qoşunun qabağında gəldirdi, həm də bu şəri oxuyurdu:

"Mən adlı-sanlıyam, mən Qurəcanam,
Şəhərlər fatehi bir qəhrəmanam.

Mənimlə kimlər ki, cəngə girişdi,
Mətlək xırıldayıb torpağa düşdü.

Saysız qoşunların olub qənimini,
Atdım köllələri yerə top kimi.

İraq diyarına eləyib həmlə,
Düşmənin qanını döndərrəm selə.

Qərib, ordusuyla əsirəm olar,
Ağlı olan hər kəs ondan dərslər alar".

Onun adamları bu minval ilə az getdilər, çox getdilər, düz on iki gün-on iki gecə yol getdilər, bir də gördülər ki, qabaqda toz ərşə qalxdı, göyün üzünü, ölkənin qırağına tutdu; belə olanda, əl-Qurəcan çapar-ları səsləyib dedi: "Tez mənə xəbər gətirin görüm bu tozu qaldıran kimlərdir!" Çaparlar da gedib ələmlərə çatdılar, sonra da əl-Qurəcanın yanına qayıdıb dedilər: "Padşah sağ olsun, bu tozu qaldıran müsəlman-ların qoşunlarıdır!"

Çaparların bu sözlərini eşidən əl-Qurəcan çox şad oldu, sonra da çaparlardan soruşdu: "Siz onları saydız mı?" Çaparlar da cavabında dedilər: "Biz onların ələmlərini saydıq – iyirmi dənə idi". Onda əl-

Qurəcan ucadan dedi: "İmanıma and olsun ki, onların cənginə heç kəs yox, tək özüm çıxacağam, başlarını üzüb atlara tapdaq eləyəcəyəm!"

Bu tozu qaldıran əl-Cəmrakanla onun qoşunu idi, o kafirlərin qoşu-nuna baxanda nə görsə yaxşıdır? Gördü ki, bu qoşun elə çoxdur, elə bil ucu-bucağı görünməyən dənizdir. Belə olanda o öz adamlarına ömr elədi ki, atlarından düşsünlər, çadırları qursunlar, onlar da atlarından düşdülər, ələmləri qabaqda dik qoydular, hər iki dünyanı yaradan, hər şeyin ağası, hər şeyi görən, ancaq özü gözə görünməyən, göylərdə olan Allaha dua elədilər, – Allahdan başqa Allah yoxdur, onun şanı, şöhrəti də çoxdur!

Kafirilər də atlardan düşdülər, çadırlarını qurdular, əl-Qurəcan onlar dedi: "Hazırlaşın, dəmir paltarda, silah-əsləhəli yatın. Elə ki gecəyarıdan bir az keçdi, atlara süvar olun, bu bir ovuc qoşun əhlini atlarınıza tapdaq eləyin!"

Bu dəmdə əl-Cəmrakanın casusu dayanıb kafirlərin nə etmək istədiklərinə qulaq asırdı: o, qulaq asıb hər şeyi öyrənəndən sonra qayıdıb, eşitdiklərini əl-Cəmrakana nəql elədi, əl-Cəmrakan da üzünü öz pəhləvanlarına tutub dedi: "Silahlarınızı götürün, elə ki gecə oldu, qatırları, dəvələri, bir də çoxlu zıncırov, qumrov, şaxşax gətirin, bun-ları qatırların, dəvələrin boynundan asın (qoşunun iyirmi mindən çox dəvəsi və qatırı vardı)". Müsəlmanlar o vaxtadan gözlədilər ki, kafirlər bərk yuxuya getdilər, sonra əl-Cəmrakan öz adamlarına ömr elədi ki, atlara minsinlər, onlar da Allaha pənah gətirib, hər iki dünyanın hökm-darının köməyinə arxalanıb atlara mindilər. Əl-Cəmrakan onlara dedi: "Dəvələri, yük heyvanlarını qabağınıza qatın, nizənin ucu ilə bizləyə-bizləyə kafirlərə tərəf sürün".

Müsəlmanlar da əl-Cəmrakan buyuran kimi qatırların, dəvələrin hamısının boynundan zıncırov, qumrov, şaxşax asdılar, heyvanları nizənin ucu ilə bizləməyə başladılar, onlar kafirlərin çadırlarına qədər cumdular, qumrovlar zıncıldadı, şaxşaxlar şaqıldadı, müsəlmanlar heyvanların dalınca qaça-qaça qışqırırdılar; "Allahü-əkbər!" Dağlar, təpələr də dilə gəlib Allah-təalənin kərəminə şükür elədilər. Bu böyük adı eşidən atlılar düşmənlərin üstünə cumdular, çadırların içində adam-lar hələ yatırdılar, elə bu vaxt atlar çadırları tapdalamağa başladılar..."

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

646-a gecə

Elə ki altı yüz qırx altıncı gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: “Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, əl-Cəmrakan öz adamlarıyla, atlarıyla, dəvələriylə kafirlərin üstünə hücum eləyəndə, onlar yatırdılar, büt-pərəstlər ayılında karıxıb qaldılar, bir-birinin üstünə düşüb o vaxtacan vuruşdular ki, onların çoxu həlak oldu. Şəhər açılanda onlar baxdılar, bir dənə də müsəlman ölüsü tapmadılar, ancaq onu gördülər ki, müsəlmanlar silah-əsləhəli at üstə oturublar. Büt-pərəstlər başa düşdülər ki, onlara hiylə gəliblər; belə olanda, əl-Qurəcan sağ qalan əsgərlərin üstünə qışqırıb dedi: “Ay vələdüzzinalar, biz onların başına gətirmək istədiyimiz işi onlar bizim başımıza gətirdilər, onların hiyləsi bizimkindən güclü çıxdı!”

O elə atını çapıb müsəlmanlara hücum etmək istəyirdi ki, bu dəmdə birdən toz ərşə qalxdı, külək də onu göyə qaldırdı, toz çadır kimi göydən asılıb qaldı, tozun dalından əvvəlcə dəbilqələrin ışıltısı, dəmir paltarların parıltısı, sonra da bellərinə hind qılını bağlamış, əllərində möhkəm nizələr tutmuş igid pəhləvanlar göründü. Bunu gören kafirlər, cəngdən çəkildilər, hər iki dəstə çapar göndərdi ki, gedib öyrənsin görsün bu nə tozdur, çaparlar da ora getdilər, bu tozu qaldıranların kimlər olduğunu öyrəndilər, qayıdıb gəldilər, xəbər verdilər ki, bunlar müsəlmanlardır. Bu gələn qoşun Qərbin dağ quleybanısı ilə göndərdiyi qoşun idi, onların köməyinə gəlirdi. Dağ quleybanısı Sadan xoşbəxt müsəlmanların düşərgəsinə çatdı; bunu gören əl-Cəmrakan öz adamlarıyla bərabər odlu kösöv kimi kafirlərin üstünə cumdular, iti qılıncları, titrəyən Rudeyni¹ nizələrini işə saldılar, toz elə ərşə qalxdı ki, hər yan qaranlığa qarq oldu, adamlar tozdan göz açə bilmirdilər. İgid pəhləvan cəng meydanında ürəklə vuruşur, qorxaq üz götürüb bərrü-biyabana qaçırdı, qan sel kimi axırdı; pəhləvanlar gün batıb qaranlıq-zülmət gecə olanacan vuruşdular. Sonra müsəlmanlar kafirlərdən ayrılıb öz çadırlarına gəldilər, çörək yedilər. Onlar qaranlıq gecə-

¹ Xalq rəvayətinə görə “Rudeyni” adı, orı kimi çox yaxşı nizələr qayıran ofsanəvi Samxarın arvadı Rudeynədən omolo gəlmişdir. (Əslində Samxar usta adı yox, Afrikada yer adıdır; həmin dövrdə ən yaxşı sayılan nizələr Ərəbistanı oradan gətirilirdi.)

dən sonra xoş şəhər açılanacan yatdılar. Elə ki şəhər açıldı, müsəlmanlar dəstəməz alıb sübh namazı qıldılar, sonra da atlarını minib cəng meydanına gəldilər. Əl-Qurəcanın adamları cəngi dayandırıb öz çadırlarına çəkiləndə gördülər ki, onların çoxu yaralanıb, yarıdan çoxu da qılıncla, nizə ilə öldürüldükdür, belə olanda əl-Qurəcan onlara dedi: “Ay camaat, biz sabah cəng meydanının lap ortasına çıxarıq, mən özüm pəhləvanlarla meydanda vuruşaram”.

Elə ki şəhər açıldı, gün doğdu, dünyayı-ələm nura qarq oldu, hər iki tərəfin qoşunu atlara süvar oldular, pəhləvanlar nəre çəkildilər, qılıncları sıyırdılar, boz nizələrini uzadıb səf-səf cəngə hazır dayandılar. Cəng meydanının darvazasını birinci açan kim olsa yaxşıdır? Bu darvazanı birinci əl-Cələnd ibn Qarqarın oğlu əl-Qurəcan açdı. O nəre çəkib dedi: “Qoy bu gün mənim meydanıma nə tənbəl, nə də aciz adam çıxmasın!” (Bu zaman əl-Cəmrakan da, quleybanı Sadan da ələmlərin altında idilər.) Bəni-Amir qəbiləsinin başçısı meydanın ortasında, əl-Qurəcanın cənginə çıxdı, onlar bir-birinin üstünə cumdular, bir müddət iki qoç kimi kəllə-kəlləyə gəldilər. Sonra əl-Qurəcan Bəni-Amir qəbiləsinin başçısının üstünə cumdu, paltarının qolundan yapışib dartdı, çəkib yəhərdən yerə çaldı. O, başçını götürüb yerə çırpdı, başçı çapalamağa başladı, kafirlər onun əl-qolunu bağlayıb öz çadırlarına apardılar.

Əl-Qurəcan at oynatmağa, meydan sürməyə, cəngə pəhləvan axtarmağa başladı, ikinci başçı onun cənginə çıxdı, əl-Qurəcan onu da əsir elədi. Əl-Qurəcan cənginə çıxan başçıları əsir aldı, bu minval ilə o, günortayacan yeddi başçını əsir elədi. Belə olanda, əl-Cəmrakan bir nəre çəkdi ki, yer, göy lərzəyə gəldi, müsəlmanların hər iki qoşun əhli onun nərəsini eşidib cuşa gəldilər, ürəklə əl-Qurəcanın üstünə cumdular; əl-Cəmrakan da bu şəri oxuya-oxuya düşmənin üstə yeridi:

“Mənəm adlı-sanlı, qorxmaz Cəmrakan!
Çıxammas qarşıma heç bir qəhrəman.

Viranə qoyduğum çox qalalardan
Qalxmış şəhidləri üzən ah-aman.

Sən de, ey Qurəcan, yolunu azma,
Azğının gözdiyi yollarda gəzmə.

Tanı bir Allahı – onun hünəri
Yaradıb dağları, bu göyü, yeri.

Allaha sığınan kölələr-qullar
Əzabdan qurtarar, cənnətlik olar”.

Əl-Cəmrakanın bu sözlərini eşidəndə əl-Qurəcan xırıldamağa, fısıldamağa, günü, ayı söyməyə başlayıb, bu şəri deyər-deyər əl-Cəmrakanın üstünə cumdu:

“Misilsiz qəhrəman Qurəcanam mən!
Qorxur səhraların şiri kölgəmdən.

Qalalar fəth edib, ovlarım şiri,
Qorxuya salmışam çox igidləri.

İnanmasan əgər, sən ey Cəmrakan,
Gəl girək döyüşə: bu mən, bu meydan!”

Elə ki əl-Cəmrakan onun bu sözlərini eşitdi, atını çapıb üreklə onun üstünə cumdu, onlar qılıncla elə vuruşmağa başladılar ki, qoşun-ləşkər bir-birinə dəydi, var qüvvə ilə nəre çəkib nizə ilə vuruşdular: xülasə, onlar bu minval ilə gün batanacan, axşam düşənəçən vuruşdular. Birdən əl-Cəmrakan atını çapıb əl-Qurəcanın üstünə cumdu, əmudla sinəsindən vurub onu xurma ağacı kimi yerə sərdi, müsəlmanlar o saat onun əl-qolunu bağladılar, ipin ucundan tutub dəvə kimi sürüb apardılar. Elə ki kafirlər öz ağalarının əsir düşdüyünü gördülər, cahili adamlar¹ kimi cin vurdu başlarına, onlar öz ağalarını bələdən qurtarmaq üçün atlarını çapıb müsəlmanların üstünə cumdular, müsəlman pəhləvanları da onların qabağına çıxdılar, cəngə başladılar, onların çoxunu qılınclardan keçirib yerə sərdilər, sağ qalanlar canlarını qurtarmaq üçün qaçmağa başladılar, bunların da peysərində qılinc işlədi.

Müsəlmanlar qaçan kafirləri qabaqlarına qatıb o vaxtadan qovdular ki, onlar pərən-pərən düşüb dağlara, səhralara səpələndilər. Sonra müsəlmanlar qəniməti yığmağa başladılar; qənimət – atlar, çadırlar, başqa şeylər çox idi, onlar qəniməti ələ keçirdilər: özü də qənimət nə qənimət!

Sonra müsəlmanlar yola düşdülər, əl-Cəmrakan islam dininə iman gətirməyi əl-Qurəcana təklif elədi, onu hədələməyə, qorxutmağa başladı, ancaq əl-Qurəcan islam dininə iman gətirmədi: belə olanda, onun başını kəsib nizəyə keçirdilər.

¹ Cahili adamlar – islama qədər müsəlman olmayan ərəblər. Ərəblər islamın meydana çıxdığı dövrdən qabaqkı dövrü “cahiliyyə dövrü” adlandırırlar.

Bundan sonra müsəlmanlar tərəpəndilər, Oman şəhərinə tərəf gətdilər. Bunlar burada qalsınlar, indi sizə kimdən deyim, qaçıb gedən kafirlərdən, onlar padşahın hüzuruna gedib oğlunun öldürüldüyünü, qoşunun məhv olduğunu ona xəbər verdilər. Əl-Cələnd bu xəbəri eşidəndə tacını başından götürüb yerə çırpdı, başına-gözüne elə döyməyə başladı ki, burnundan qan açıldı, bihuş olub yerə sərdi. Onun üzünə güləb səpib huşa gətirdilər, o, vəzirini səsləyib çağırırdı, üzünü ona tutub dedi: “Canişinlərin hamısına namə yaz ki, bir nəfər də əli qılinc tutan, nizə işlədə bilən, ox ata bilən qalmasın, hamısını götürüb gəlsinlər bura!”

Vəzir də padşah deyən kimi elədi, canişinlərin hamısına namə yazıb çaparlarla göndərdi, canişinlər naməni alıb silahlandılar, yüz min, bir də səksən min qoşunla çıxdılar. Onlar çadırlar, dəvələr, cins atlar tədarük eləyib elə tərəpmək istəyirdilər, birdən gördülər ki, əl-Cəmrakanla quleybanı Sadan yetmiş min süvarinin başında yaxınlaşırırlar, özü də qaşqabaqlı şirə oxşayan bu süvarilərin hamısı dəmir paltar deyibdir.

Əl-Cələnd müsəlmanların yaxınlaşdığını görəndə şad olub ucadan dedi: “Dünyanı nura qərş eləyən günəşə and olsun, düşmənləri elə qırıb çatacağam, bir nəfər də sağ qalmayacaq ki, xəbər apara bilsin, İraqı tar-mar eləyəcəyəm, pəhləvanlar pəhləvanı, ölkələrə hücum eləyən oğlumun intiqamını alacağam, ancaq yenə də ürəyim soyumayacaq!” Sonra da o, üzünü Əcibə tutub dedi: “Ay İraq köpəyi, bu da sənin başımıza açdığın oyun! Dinimə and olsun ki, əgər düşmənlərin cəzasını verə bilməsəm, onları qırıb çatmasam, səni min zülmə öldürəcəyəm”.

Əl-Cələndin bu sözlərini eşidən Əcib qəm dəryasına batdı, gördüyü işə peşman olub özünü məzəmmət eləməyə başladı. Əcib o vaxtadan gözlədi ki, müsəlmanlar atlardan düşdülər, çadırlarını qurdular, gecə qaranlıq-zülmət oldu (o, dəstəsindən sağ qalan adamlarla çadırlardan xeyli aralı dayanmışdı), onda öz adamlarına dedi: “Ay əmioğlanlarım, bilin və agah olun ki, müsəlmanlar gəlib bura çıxanda əl-Cələndlə mən elə qorxduq ki, lap bağrımız yarıldı, mən o saat başa düşdüm ki, o, mənə nə qardaşımdan, nə də başqa bir kəsdən müdafiə eləyə bilməyəcək. İndi mənim fikrim belədir: elə ki adamlar yatdılar, biz buradan çıxıb getməliyik, özü də biz Yarub ibn Kaxtan¹ şahın yanına yola düşərik, çünki onun böyük qoşunu var, həm də güclü hökmdardır”.

¹ Yarub ibn Kaxtan – cənubi ərəb qəbilələrinin əfsanəvi ulu babaları Kaxtanın oğlunun adıdır. Qədim zamanlardan bəri “Kaxtan övlədləri” şimali ərəblərə – “Ədnan nəslinə” qarşı çıxış etmişlər, fəllaqlarla bədovlərin arasında daimi düşmənçiliyi əks edən həmin qəbilə qruplarının mübarizəsi ərəb xalqının sonrakı tarixinə olduqca pis təsir etmişdir.

Əcibin adamları onun bu sözlərini eşidəndə, dedilər: "Bu lap doğru fikirdir!" Əcib onlara əmr elədi ki, çadırların qapıları ağzında tonqal qalsınlar, gecə qaranlığında tərpsənsinlər. Onlar da Əcib buyuran kimi elədilər, atlarına minib yola düşdülər, hələ səhər açılmamış uzaq ölkələri ötüb keçdilər. Elə ki səhər açıldı, əl-Cələndə onun ayaqdan geyinib başdan qıfıllanmış, başdan geyinib ayaqdan qıfıllanmış dəmir paltarları iki yüz altmış min qoşunu dava sinclərini çaldılar, cəngə başlamaq üçün səf-səf düzüldülər. Əl-Cəmrakanla Sadan da atlarına süvar oldular, onlar qırx min igid pəhləvan süvari qoşunun başında durdular, hər ələmin də altında hücum eləyəndə hamıdan qabaqda gedən min nəfər pəhləvanlar var idi. Hər iki qoşun əhli qılınclarını siyirdilər, nizələrini qabağa uzadıb davaya hazır səf-səf dayandılar ki, ölüm bədəsinə içsinlər. Cəng meydanına hamıdan əvvəl kim çıxsax yaxşıdır? Hamıdan əvvəl cəng meydanına Sadan çıxdı, o, meydana lap elə bil dağ, yaxud marid-cinlərdən biri idi. Kafirlərin bir pəhləvanı onun cənginə çıxdı, Sadan onu öldürüb meydanın ortasına atdı, öz oğlanlarına, nökrələrinə qışqıra-qışqıra dedi: "Tonqal qalayın, bu ölünü bişirin!" Onlar da o deyəni kimi elədilər, ölünü odda bişirib ona verdilər, Sadan onun ətinə yedi, sümüklərini də gəmərdi, kafirlər uzaqda dayanıb ona tamaşa eləyirdilər. Bunu görəndə kafirlər ucadan dedilər: "Ya nurlu günəş!" Onlar Sadanın meydanına çıxmağa qorxdular, bunu görəndə əl-Cələnd qışqırıb öz adamlarına dedi: "Bu mürdərini öldürün!" Kafirlərin bir qoşun başçısı atını sürüb Sadanın meydanına çıxdı, Sadan onu da öldürdü. Sadan cənginə çıxan pəhləvanları bir-birinin dalınca öldürdü, bu minval ilə o, düz otuz nəfər pəhləvanı öldürdü. Belə olanda qəzəbli kafirlər Sadanın cənginə çıxmaqdan çəkinib dedilər: "Cinlərlə, ya quleybanılarla kim dava eləyə bilər!" Əl-Cələnd də qışqıra-qışqıra dedi: "Qoy yüz nəfər igid pəhləvan onun üstünə hücum eləsin, onun dirisini, ya ölüsünü mənəmin hüzuruma gətirsin".

Yüz nəfər igid pəhləvan qabağa çıxdı, onlar atlarını çapıb Sadana hücum elədilər, qılın və nizələrini işə saldılar, Sadan da hər şeyin hökmdarı bir olan Allahı köməyə çağıraraq möhkəm qaya kimi onların qabağına çıxdı. O qışqıra-qışqıra dedi: "Allahü-əkbər!" Qılınclarını işə salıb bir hücumda onların yetmiş dörd nəfərinin başını bədənindən ayırdı, qalanları qaçıb getdilər.

Belə olanda, əl-Cələnd on nəfər qoşun başçısına qışqırıb dedi: "Onun atını oxla basın ki, o, atın ayaqları altına yığılsın, onu əllə tutun!" Onların hərəsi min nəfər pəhləvanın başçısı idi. On min süvari Sadanın üstünə cumdu, Sadan da ürəklə onların qabağına çıxdı. Əl-Cəmrakanla müsəlmanlar kafirlərin atlarını sürüb Sadana hücum elədiyini görəndə

ucadan dedilər: "Allahü-əkbər!" Bunu deyib, müsəlmanlar da atlarını çapıb kafirlərin üstünə hücum keçdilər. Onlar hələ Sadana çatmamış kafirlər onun atını öldürdülər, özünü də əsir elədilər, belə olanda, müsəlmanlar kafirlərin üstünə düşdülər, gün batıb axşam olanacan qılıncları işlədi, hücum eləyəndə hər pəhləvan ürəklə vuruşur, qorxaq karıxıb qalırdı. Kafirlər elə çox idilər ki, müsəlmanlar onların arasında qara öküzün dərisindəki ağ xala oxşayırdılar..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki altı yüz qırx yeddinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, müsəlmanlarla kafirlərin arasında dava bərk qızıxdı, müsəlmanlar onların arasında qara öküzlərin dərisindəki ağ xala oxşayırdılar, onlar o vaxtadan vuruşdular ki, gün batdı, axşam oldu; belə olanda, onlar bir-birlərindən ayrıldılar, akafirlərdən o qədər öldürülmüşdü ki, saya-hesaba gəlmirdi. Əl-Cəmrakan, onun adamları öz çadırlarına qayıtdılar, onlar Sadanın dərindən qəm dəryasına batmışdılar, nə yemək yeyə bilirdilər, nə də yata bilirdilər. Onlar öz adamlarını saydılar, gördülər ki, öləndən min nəfərdən azdır; əl-Cəmrakan üzünü öz adamlarına tutub dedi: "Ay camaat, mən sabah çölün tən ortasında, cəng meydanına çıxacağam, onların pəhləvanlarını qıracağam, arvad-uşaqlarını əsir alacağam, hər şeydən ağah olan, hər şeyi bilən o bir Allahın köməyiylə Sadanı düşdüyü bəladan qurtaracağam". Əl-Cəmrakanın bu sözlərini eşidən müsəlmanlar toxtaqlıq tapdılar, şad oldular, dağılıb çadırlarına getdilər. Bunlar burada qalsınlar, indi sizə kimdən deyim, əl-Cələnddən. O, ayağa qalxıb öz xiyəməgahına getdi, öz şahlıq taxtında əyləşdi, adamları onun dövrəsində dayandılar; o, Sadanı hüzuruna gətirməyi əmr elədi; gedib Sadanı onun hüzuruna gətirdilər, onu görəndə kimi ucadan dedi: "Ay quduz it, ay ərəblərin ən mürdər, ay odun daşıyan¹, mənəmin oğlumu,

¹ Quranın 111-ci surəsinin axırıncıdan qabaqkı ayəsi: "Onun arvadı isə odun daşıyacaq". Bu surə Məhəmməd peyğəmbərin ən qəddar düşmənlərindən biri olan Əbdül-Üzza ibn Əbdül Mütəllimə qarşı yönəldilmişdir; ona Əbül-Laxab ("Alov atası") ləqəbi verilmişdi. Onda qarşı oğluna nifrət arvadı qızıdır, buna görə də peyğəmbər əvvəlcədən xəbər verib arvada deyirdi ki, orı cəhənnəm odunda yananda, o "odun daşıyacaq".

zəmanənin pəhləvanlar pəhləvanını, düşmənlərin qənimi, igid pəhləvanları basan oğlum əl-Qurəcani kim öldürüb?” Sadan da cavabında dedi: “Onu, Qərib şahın qoşunlarının başçısı, pəhləvanlar pəhləvanı əl-Cəmrakan öldürdü, mən də onu bəşirib yedim, çünki ac idim”. Sadanın bu sözlərinin eşidəndə əl-Cələndin gözləri kəlləsinə çıxdı, ömr elədi ki, Sadanın boynunu vursunlar. Elə o dəqiqə cəllad hazır oldu, boynunu vurmaq üçün Sadana yaxınlaşdı, elə bu dəmdə Sadan gərnəşib zəncirləri qırdı, cəlladın üstünə cumdu, qılıncı əlindən alıb onun boynunu vurdu.

Sonra əl-Cələndin üstünə yeridi, bunu görəndə əl-Cələnd taxtdan düşüb qaçdı. Belə olanda, Sadan orada olanları qılıncdan keçirməyə başladı, padşahın yaxın adamlarından iyirmisini öldürdü, yerdə qalan qoşun başçıları qaçdılar. Kafirələrin düşərgəsində mən vur-həşir başlandı ki, daha nə deyim. Sadan orada olan kafirlərin üstünə cumdu, qılıncını sağa-sola çalmağa başladı, onlar Sadanın qabağından qaçdılar, onun üçün yol açıldı, Sadana da elə bu görək idi, o, düşmənləri qılıncdan keçirə-keçirə onların düşərgəsindən çıxıb müsəlmanlara tərəf getdi. Müsəlmanlar kafirlərin düşərgəsində səs-küy eşidib dedilər: “Bəlkə onlara kömək gəlib?” Onlar tövəcələrlə dayanıb baxırdılar ki, birdən Sadan gəldi. Onlar Sadanın sağ-salamat gəlib çıxmağına çox şad oldular, hamıdan çox əl-Cəmrakan şad oldu; o, Sadanla salamlaşdı, müsəlmanlar da onunla salamlaşdılar, sağ-salamat gəlib çıxdığına görə ona gözəyənliyi verdilər.

Müsəlmanlar şadlıq etməkdə olsunlar, indi sizə kimdən deyim, kafirlərdən. Sadan çıxıb gedəndən sonra onlar öz padşahları ilə bərabər onun xiyməsinə gəldilər. Padşah öz adamlarına dedi: “Ay camaat, bu dünyaya nur saçan günəşə, gecənin zülmətinə, gündüzün işığına, axan ulduzlara and olsun, mən elə bildim ki, bu gün canımı ölümdən qurtara bilməyəcəyəm! Əgər mən onun əlinə keçsəydim, yəqin, o mənə arpa, buğda dəni, ya başqa bir dən yerinə yemişdi”. Adamları onun cavabında dedilər: “Padşah sağ olsun, biz hələ ömrümüzdə bunun kimi adamyeyən quleybanı görməmişik”. Adamlarının bu sözlərini eşidən padşah ucadan dedi: “Ay camaat, elə ki səhər açıldı, dəmir paltarlarınızı geyinin, ayaqdan geyinib başdan qıfılının, başdan geyinib ayaqdan qıfılının, atlara süvar olub onları atlarınıza tapdaq eləyin!”

Bunlar burada qalsınlar, indi sizə kimdən deyim, müsəlmanlardan. Onlar Allah-təalanın kömək eləyib quleybanı Sadanı əsirlikdən qurtarmağına şad olub bir yerə yığıldılar, əl-Cəmrakan ucadan dedi: “Sabah, inşaallah, görərsiz mən cəng meydanında nə eləyəcəyəm. And olsun İbrahim Xəlilullah, onlara bir divan tutacağam, onları elə qılınc-

dan keçirəcəyəm ki, özləri də aforin deyəcəklər. Mən onların səflərinə hücum eləyəcəyəm, sağdan vurub soldan çıxacağam, soldan vurub sağdan çıxacağam. Elə ki gördünüz mən əməllərin altından dayanan padşahın üstünə cumdum, onda dayanmayın, atlarınıza çapıb dalıma gəlin ki, Allah-təala buyuran kimi biz onların axırına çıxacağ.”

Hər iki qoşun əhli bir-birinə göz olub səhəri açdılar; elə ki səhər açıldı, gün bütün ələmi nura qorq elədi, pəhləvanlar bir göz qırpmında atlara süvar oldular, elə bu dəmdə bayquş uladı, adamlar bir-birlərinə baxdılar. Pəhləvanlar davaya başlamaq üçün səf vurub dayandılar; cəng meydanına hamıdan qabaq kim çıxs yaxşıdır? Cəng meydanına hamıdan qabaq əl-Cəmrakan çıxdı, o, at oynatmağa, meydan sulamağa başladı.

Əl-Cələnd öz adamları ilə elə atlarını sürüb düşmənlərin üstünə cummaq istəyirdi ki, bu dəmdə birdən toz ərşə çıxdı, hava qaraldı, bir azdan dörd tərəfdən külək əsdi, toz dağıldı, toz dağılan kimi dəmir paltarlı, əllərində iti qılınc, nizə tutmuş igid pəhləvanlar göründülər, qorxu-hürkü bilməyən bu igid pəhləvanlar şir kimi gəlirdilər. Hər iki qoşun əhli ərşə qalxan bu tozu görəndə davaya başlamayıb dayandılar, öz çaparlarını göndərdilər ki, gedib tozu ərşə qaldıran bu adamların kim olduğunu öyrənsinlər. Çaparlar atlarını tez-tələsik sürüb gəldilər, toz-tozanaqda gözəndən itdilər. Bir qədərdən sonra qayıdıb gəldilər, kafirlərin çaparı öz adamlarına xəbər verdi ki, bu gələnlər müsəlman qoşunudur, özü də padşahları Qərib də onlardır. Müsəlmanların çaparı qayıdıb dedi ki, gözünüz aydın, bu gələnlər Qərib şahla onun adamlarıdır. Bunu eşidən müsəlmanlar çox şad oldular, atlarını sürüb öz padşahlarının pişvazına çıxdılar; elə ki padşahın hüzuruna çatdılar, atlarından düşdülər, əyilib onun qabağında yeri öpdülər, Allaha dua eləyib ona cansağlığı istədilər...”

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımcıq qoydu.

Elə ki altı yüz qırx səkkizinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalmı danışmağa başlayıb dedi: “Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Qərib şah gəlib müsəlman qoşunlarına çatanda qoşun əhli çox şad oldu,

onlar əylib padşahın qabağında yeri öpdülər, sonra onu dörd dövrəyə alıb salamladılar; belə olanda, Qərib onlara dedi: "Xoş gördük!" Padşah onları sağ-salamat gördüyünə şad oldu. Qoşun əhli Qərib şahla bərabər gəlib düşərgəyə çatdılar, çadırları qurdular, ələmləri, bayraqları qaldırdılar, Qərib öz taxtında əyləşdi, padşahlığın əyanları onun dörd dövrəsində dayandılar, Sadanın başına gələn əhvalatı əvvəldən axıracan, yerli-yerində ona nəql elədilər.

Bunlar söhbət eləməkdə olsunar, indi sizə kimdən deyim, kafirlərdən. Elə ki onlar əhvalatdan agah oldular, tez-tələsik Əcibi axtarmağa başladılar, ancaq onu nə qoşunun arasında, nə də çadırlarda tapa bilmədilər. Belə olanda, gedib əl-Cələnd ibn Qarqara xəbər verdilər ki, Əcib qaçıb gedibdir, bunu eşidən padşah qiyamət gününü yadına saldı, barmagını dişləyib ucadan dedi: "Dünyaya nur saçan günəşə and içirəm ki, o, xain köpəkdir! O, öz rəzil adamlarını götürüb səhraya, bərrü-biyabana qaçıb. Ancaq bu düşmənləri heç nə ilə qane eləmək olmayacaq, onlarla yalnız qanlı davaya girişməliyik; ürəkli olun, özünü toxtaqlıq verin, müsəlmanlardan özünü qoruyun!"

Bunlar burada qalsınlar, indi sizə kimdən deyim, Qəribdən. O, özünü adamlarına tutub dedi: "Ürəkli olun, özünü toxtaqlıq verin, bir olan Allaha dua eləyin ki, düşmənlərlə cəngə girəndə sizə kömək olsun". Qoşun əhli də onun cavabında dedi: "Padşah sağ olsun, inşallah sabah görəsən ki, cəng meydanında, düşmənlə vuruşanda, onların başına nə oyun gətirəcəyik!"

Hər iki qoşun əhli səhərəcən yatdı, elə ki səhər açıldı, gün çıxıb dağları, dərələri nura qorq elədi, Qərib ayağa qalxıb İbrahim Xəlilullahın (Ona salavatullah!) dininə görə iki rükət namaz qıldı, sonra bir namə yazıb öz qardaşı Sahimlə kafirlərə göndərdi. Elə ki Sahim kafirlərin yanına gəldi, onlar Sahimdən soruşdular: "Sən nə istəyirsən?" Sahim də onların cavabında dedi: "Mən sizin padşahınızı görmək istəyirəm". Belə olanda, ona dedilər: "Dayan, biz gedək sənə gəldiyini ona xəbər verək". Sahim dayanıb gözlədi, onlar əl-Cələndin yanına gedib Qəribin çapar elçi göndərdiyini ona xəbər verdilər. Bunu eşidən əl-Cələnd ucadan dedi: "Onu mənim yanıma gətirin!" Gedib Sahimi onun hüzuruna gətirdilər, padşah ondan soruşdu: "Səni kim göndərib?" Sahim də onun cavabında dedi: "Məni, Allah-təalanın rəblərə, başqa millətlərə hökmdar elədiyi Qərib şah göndərib. Bu naməni al oxu, cavabını yaz, ver aparım".

Onda əl-Cələnd naməni alıb açdı, oxuyub gördü ki, namədə yazılıbdır:

"Bismillahir-rəhmanir-rəhim! Hər şeydən xəbərdar olan, Nuhun, Salihin, Hudun, İbrahimin ağası, hər şeyin hökmdarı bir olan adil Allah-təalanın kərəminə şükür olsun! Düz yolda olan, günah işin aqibətindən qorxan, göyün, yerin ağası bir olan Allah-təalaya səcdə eləyən, axirət dünyasını bu dünyadan üstün tutanlara Allah özü kömək olsun! Ya Cələnd, sən heç kəsə yox, gecə və gündüzü, daim fırlanan göyü yara-dan bir olan Allaha iman gətirib səcdə eləməlisən. O, pak, müqəddəs peyğəmbərləri göndərmiş, çayları axmağa məcbur eləmişdir, o, yer, göyü yaratmış, ağacları göyörtmüş, yuvalarda quşları, səhralarda vəhşi heyvanları yaratmışdır. O Allah, rəhmli, hamının günahından keçən, pis gündə köməyə çatan, gecəni gündüzə çevirən, rəsulları, müqəddəs kitabları göndərəndir, həm də özü gözəgörünməzdir. Ya Cələnd, bil və agah ol ki, İbrahim Xəlilullahın dinindən başqa bir din yoxdur. İslam dininə iman gətir, onda iti qılıncdan, bir də axirət dünyasında cəhənnəm odunda yanmaqdan xilas olarsan, işdir, əgər islam dininə iman gətirməkdən boyun qaçırsan, onda özündən küs, bil ki, özün də ölə-cəksən, torpaqların da tar-mar olacaq, səndən də, məmləkətdən də bir iz qalmayacaq. O köpək Əcibi mənim yanıma göndər ki, atamla anamın intiqamını ondan alım".

Elə ki əl-Cələnd naməni oxuyub qurtardı, özünü Sahimə tutub dedi: "Get öz hökmdarına deyin ki, Əcib öz adamlarıyla bərabər qaçıb, özü də hara qaçdığını biz bilmirik. O ki qaldı mənim işimə, mən öz dinimdən dönmə deyiləm, sabah vuruşarıq, nurlu günəş də bizə qələbə verər".

Sahim qayıdıb öz qardaşının yanına gəldi, əhvalatı əvvəldən axıracan, yerli-yerində ona danışdı, müsəlmanlar səhərəcən yatdılar, sonra dəmir paltarlarını geydilər, silahlarını götürüb cins atlara süvar oldular, qələbə verən, insanı yaradan Allah-təalaya ucadan dua eləməyə başladılar. Sonra "Bismillah!" deyib cəng təbillərini elə çaldılar ki, yer, göy lərzəyə gəldi, qorxmaz qoşun başçıları, igid pəhləvanlar qabağa çıxıb elə nəre çəkildilər ki, atlarının ayaqları altında torpaq titrədi. Davaya birinci başlayan kim olsa yaxşıdır? Hamıdan əvvəl meydana əl-Cəmrakan girdi. O, atını çapa-çapa cəng meydanına sürdü, elə qılınc oynatmağa, ox atmağa başladı ki, görünlən ağlı başından oldu, sonra da nəre çəkib dedi: "Mənim meydanıma çıxan düşmən varmı? Mənə bərabər pəhləvan varmı, çıxsın meydana?! Tənbəl, ya da qorxmaq mənim meydanıma çıxmasın! Əl-Cələndin oğlu əl-Qurəcanı öldürən mənəm! Onun qanını kim almaq istəyirsə, buyursun çıxsın meydanıma?"

Əl-Cələnd oğlunun adını eşidəndə, qəzəblə öz adamlarına qışqırdı: "Ay vələdüzzinalar, oğlumu öldürən o pəhləvanı tutun, mənim hüzuruma gətirin ki, mən onun ətinə yeyib qanını içim!" Padşah sözünü deyib qurtarmışdı ki, yüz nəfər pəhləvan atlarını sürüb Əl-Cəmrakanın üstünə cumdu, o, kafirlərin çoxunu qırdı, onların əmiri qaçıb getdi, Əl-Cəmrakanın yüz nəfər pəhləvanın çoxunu qılıncdan keçirdiyini görən Əl-Cələnd qışqıra-qışqıra öz adamlarına dedi: "Hamınız səf vurun, onun üstünə birdən cumun!" Belə olanda, kafirlər bayrağı qaldırıb yel-lətdilər, hər iki tərəfin qoşunu bir-birinin üstünə yeridi, Qərib öz adamlarıyla bərabər atlarını sürüb dava meydanına girdilər, Əl-Cəmrakan da atını sürüb meydana girdi, iki qoşun nəriləyən iki dəniz kimi toq-quşdu. Yəmənin qılıncı, nizələri işə düşdü, qan qurşağa çıxdı, hər iki qoşun əhli Əzraili öz gözlərilə gördülər, toz ərşə qalxdı, qulaqlar kar, dillər lal oldu, ölüm hər yandan adamları dövrəyə aldı. İgid pəhləvan möhkəm vuruşur, qorxaq dözə bilmirdi, pəhləvanlar o vaxtadan vuruş-dular ki, hava qaralmağa başladı. Elə ki hava qaralmağa başladı, bu gün davanın qurtardığını xəbər verən təbiller çalındı, vuruşanlar bir-birilərdən aralandılar, hər iki tərəfin qoşunu öz çadırlarına qayıtdılar..." Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki altı yüz qırx doqquzuncu gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, dava dayandı, vuruşanlar bir-birindən aralandılar, hər iki tərəfin qoşunu öz çadırlarına qayıtdılar. Qərib şah öz padşahlığının, öz hökmdarlığının taxtında əyləşdi, silahdaşları onun dörd dövrəsində dayandılar, o öz adamlarına dedi: "Bu köpək Əcibin qaçmağı məni kədərləndirib, dilxor eləyib, özü də mən bilmirəm ki o hara gedib, əgər mən onu haqlayıb tutmasam, onda intiqam almasam, dərddən bağrım çatlar!" Belə olanda, Qəribin qardaşı Sahim Əl-Leyl qabağa çıxdı, əyilib onun qabağında yeri öpdü, sonra da dedi: "Padşah sağ olsun, mən kafirlərin düşərgəsinə gedərəm, namərd köpək Əcibin işini öyrənərəm!" Qərib də onun cavabında dedi: "Get o donuzun işini düz-döğru öyrən!" Onda Sahim kafir cildinə girdi, onların paltarlarını geydi, lap kafirlərdən biri oldu,

sonra da o, yol alıb düşmənlərin çadırlarına tərəf getdi. Elə ki Sahim gəlib düşmənlərin çadırlarına çatdı, gördü ki, onlar davadan, cəngdən yorulub sərxoş adamlar kimi bərk yatıblar, özü də keşikçilərdən başqa bir nəfər də olsun ayıq yoxdur. Sahim düşərgənin içinə girib padşahın çadırına cumdu, gördü ki, padşah yatıb, özü də yanında heç kəs yoxdur. Belə olanda, Sahim bənc tozunu onun burnuna tutdu, padşah bihuş olub ölü kimi qaldı. Sahim tez çadırdan çıxdı, bir qatır tapıb gətirdi, padşahı yataq örtüyünə bürüdü, götürüb onu qatırın belinə qoydu, üstünə həsir saldı, qatırı sürüb düz Qərib şahın çadırı qabağına gətirdi. Sahim Qərib şahın çadırına girdi, orada olanlar onu tanımayıb soruşdular: "Sən kim-sən?" Sahim onların cavabında güldü, niqabı üzündən götürdü; üzünü açan kimi onu tanıdılar. Qərib üzünü ona tutub soruşdu: "Ya Sahim, sən niyə özünü bu şəkllə salmısan?" Sahim də onun cavabında dedi: "Padşah sağ olsun, bu da Əl-Cələnd ibn Qarqar".

Sonra da Sahim onun əl-qolunu açdı, Qərib baxan kimi Əl-Cələndi tanıyıb Sahimə dedi: "Ya Sahim, onu ayılt, huşa gətir!" Onda Sahim sirkə ilə buxuru qarışdırıb Əl-Cələndin burnuna tutdu, o asqırdı, bənc burmudan düşdü, Əl-Cələnd gözlərini açdı, özünü müsəlmanların arasında gördü. "Bu nə pis yuxudur – deyib, yenə gözlərini yumdu, yuxuya getdi, ancaq Sahim yumruqla onun böyründən dümsükləyib ucadan dedi: "Ay mələm, aç gözlərini!" Əl-Cələnd gözlərini açıb soruşdu: "Mən haradayam?" Sahim də onun cavabında dedi: "Sən Kantemirin oğlu, İraqın padşahı Qərib şahın hüsurundasın". Bunu eşidən Əl-Cələnd ucadan dedi: "Ya padşah, mən sənə himayəndəyəm! Bil və agah ol ki, mənə heç bir günah yoxdur, bizi bir-birimizlə vuruşmağa vadar eləyən adam – sənəin qardaşıdır. O, sənənlə bizi düşmən eləyib özü də qaçıb gedib". Qərib də ondan soruşdu: "Onun yolunun hansı səmtə olduğunu bilirsənmi?" Əl-Cələnd də cavabında dedi: "Dünyanı nura qorq eləyən günəşə and olsun ki, onun hara getdiyini bilmirəm!" Qərib əmr elədi ki, Əl-Cələndin əl-ayağına kündə vurub keşiyini çəksinlər, sonra qoşun başçılarından hamısı çıxıb öz çadırlarına getdilər. Əl-Cəmrakan da öz adamlarıyla çadırlarına qayıtdılar, sonra o öz adamlarına dedi: "Ay əmi uşaqları, mən bu gecə elə bir iş görmək istəyirəm ki, sonra üzüm Qərib şahın yanında ağ olsun". Pəhləvanlar da cavabında dedilər: "Nə istəyirsən elə, biz sənəin qulluğunda hazırıq, əmrinə tabeyik". Belə olanda, Əl-Cəmrakan dedi: "Qılınc-qalxanımızı götürün, mən də sizinlə olacağam. Ayağınızı yerə elə yavaş qoyun ki, heç qarışqa da adam yeridiyini duymasın, gedib kafirlərin çadırlarının dörd tərəfinə dağılışın, elə ki mənəm "səna" dediyimi eşitdiz, siz də Allaha dua eləyib qışqıra-

qışqıra deyir: "Allahü-əkbər!" Sonra da şəhər darvazasına geri çəkilir, biz də bu işdə dua eləyib Allah-taalanın kömək istərik".

Pəhləvanlar əməlli-başlı silahlandılar, gecə yarısından gözəldilər, elə ki gecəyarısı oldu, gedib kafirlərin dörd tərəfinə dağılıdılar, bir müddət dayanıb gözlədilər. Birdən əl-Cəmrakan qılınca qalxana vurub elə ucadan "Allahü-əkbər!" dedi ki, dərə uğuldadı. Onun adamları da qılınclarını qalxanlara vurub elə bərkdən "Allahü-əkbər!" qışqırdılar ki, dağlar da, dərələr də, torpaq da, təpələr də, bütün boş qalmış xiy-mələr də bu səssiz səs verdilər, kafirlər hövlnək yuxudan ayıldılar, birlərlərinin üstünə düşdülər, bir-birlərini qılıncdan keçirməyə başladılar. Müsəlmanlar geri çəkilib şəhər darvazasına tərəf getdilər, ora çatan kimi keşikçiləri öldürüb şəhərə girdilər, şəhəri də, orada olan var-dövləti də qənimət aldılar, arvadları da əsir elədilər.

Əl-Cəmrakan burada qalsın, indi sizə kimdən deyim, Qərib şahdan. Elə ki o "Allahü-əkbər!" sözlərini eşitdi, tez ata süvar oldu, bütün qoşun əhli atlarına mindilər. Sahim qabağa çıxdı, gəlib cəng yerinə çatanda nə görsə yaxşıdır? Gördü ki, Bəni-Amirlə əl-Cəmrakan kafirlərə hücum eləyib onlara ölüm bədəsi içirdilər; belə olanda Sahim qayıdıb əhvalatı öz qardaşına nəql elədi, Qərib əhvalatdan hali olub əl-Cəmrakana dua elədi. Kafirlər şəhər açılıb, hər tərəf işıqlanacaq var qüvvə ilə bir-birlərini qılıncdan keçirdilər, şəhər açılan kimi Qərib qışqırıb öz adamlarına dedi: "Ya əsilzadələr, düşmənlərə hücum eləyin, Allahı razı salın". Qəribin bu sözlərini eşidən müsəlmanlar kafirlərin üstünə cumdular, qılınclar oynadı, nizələr işə düşdü, düşmənlərin sinəsini deşik-deşik elədilər, kafirlər geri çəkilib şəhərə girmək istədilər, elə bu dəmdə əl-Cəmrakanla qohum-əqrəbası kafirlərin qabağına çıxdılar, onlar dağların arasında döş-döşə gəldilər, əl-Cəmrakanla adamları saysız-hesabsız kafir qırdılar, sağ-salamat qalanları qaçıb çöllərə, səhralara dağılıdılar..."

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki altı yüz əllinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, müsəlman qoşunları kafirlərə hücum elədilər, onları iti qılıncdan keçirdilər,

kafirlər qaçıb çöllərə, səhralara dağılıdılar, müsəlmanlar siyirməqılinc o vaxtadan kafirləri qabaqlarına qatıb qovdular ki, onlar dərələrə, uçurumların dibinə səpələndilər. Sonra müsəlmanlar qayıdıb Oman şəhərinə gəldilər, Qərib şah əl-Cələndin sarayına girib, onun padşahlıq taxtında əyləşdi, silahdaşları da onu dövrəyə alıb sağında, solunda dayandılar. Qərib şah ömr elədi ki, əl-Cələndi hüzuruna gətirsinlər, tez-tələsik gedib onu Qərib şahın hüzuruna gətirdilər, Qərib şah ona təklif elədi ki, islam dinini qəbul eləsin, ancaq əl-Cələnd bu işdən boyun qaçırdı; belə olanda, Qərib şah ömr elədi ki, onu şəhər darvazasının ağzında çarmıxa çəksinlər, sonra da dönüb kirpiyə oxşayanacan ona ox atsınlar. Qərib şah əl-Cəmrakana ənam verib dedi: "Sən bu şəhərin hakimisən, hökmdarisən, ixtiyar sənindir, özün nə istəsən eləyə bilərsən: axı bu şəhəri sən öz adamlarınla, öz qılınca gücünə almısan".

Padşahın bu sözlərini eşidən əl-Cəmrakan əyilib onun ayağından öpdü, razılıq elədi, Allaha dua eləyib ona həmişəlik qələbə, şan-şöhrət, xoşbəxtlik arzuladı; sonra Qərib xəzinəni açıb orada olan var-dövlətə baxdı, qoşun başçılarına, mərd igidlərə – ələmdarlara, pəhləvanlara pul payladı, arvad-uşaqlara da pay verdi, bu minval ilə düz on gün pul payladı.

Bundan sonra, günlərin bir günü Qərib gecə yatmışdı, yuxuda əcaib bir şey gördü, qorxub hövlnək yuxudan ayıldı. Tez qardaşı Sahimi yuxudan oyadıb dedi: "Mən yuxuda gördüm ki, biz bir dərədəyik, özü də bu dərə çox geniş idi. İki vəhşi quş bizə hücum elədi, mən ömrümdə onlar kimi nəhəng quş görməmişəm, ayaqları lap elə bil nizə idi. Onlar üstümüzdə cumdular, hər ikimiz bu quşlardan qorxduq. Bax, bu yuxunu görmüşəm".

Qəribin bu sözlərini eşidən Sahim dedi: "Padşah sağ olsun, o quşlar – çox böyük düşmən deməkdir, muğayat ol, özünü onun zavalından gözlə".

Qərib şəhərəcən yatmadı, şəhər açılan kimi ömr elədi ki, atını gətirsinlər, atı gətirən kimi o, ata süvar oldu, bunu gören Sahim soruşdu: "Ay qardaş, hara gedirsən?" Qərib də cavabında dedi: "Bu gün şəhər ürəyim bərk sıxıldı, mən on gün yol getmək istəyirəm ki, ürəyim açilsin". Onda Sahim dedi: "Mənimlə təkcə sən gedəcəksən, başqa hec kəsi özümüzlə aparmayacağan!"

Belə olanda, Qəriblə Sahim atlara süvar olub yola düşdülər, yol alıb dərələrə, çəmənələrə tərəf getdilər, onlar o vaxtadan bir dərədən o biri dərəyə, bir çəməndən o biri çəməne getdilər ki, axırda gəlib bir vadiyə çatdılar, burada çoxlu meyvə ağacları, axar sular vardı, hər tərəfi

gül-çiçək ətri basmışdı, budaqlarda quşlar səs-səsə verib cürbəcür mahnı oxuyurdular, qumru quşu aləmi başına almışdı, bülbül elə cəh-cəh vururdu ki, adamın ağzı açıla qalardı, mürgüləyəni oyadırdı, qara-toyuq lap adam kimi oxuyurdu, alabaxtayla göyərçini tutuquşu aydın səsle təqlid eləyirdi. Ağaclar yeməli meyvələrlə dolu idi. Bu vadi cavanların xoşuna gəldi, onlar meyvələrdən doyunca yedilər, üstündən sərin axar sudan içdilər, ağacların kölgəsində öyləşdilər. Onları mürgü basdı, hiss eləmədən yuxuya getdilər – heç yatmayana əhsən! Gözlənilmədən iki marid onların üstünə şığıdı, hərəsi birini çiyninə aldı, sonra buludların altına çatanacan dik göyə qalxdılar. Elə bu dəmdə Sahimlə Qərib yuxudan ayılıb nə görsələr yaxşıdır? Onlar gördülər ki, yerlə göyün arasındadırlar; belə olanda, baxdılar görsünlər ki, onları aparən kimdir, birdən gördülər: onları iki marid aparır, birinin başı lap köpək başına, o birisinin ki meymun başına oxşayır, özü də xurma ağacı kimi ucaboyludur, hər ikisinin saçı at quyruğu, caynaqları da şir caynağı kimidir. Qəriblə Sahim işin nə yerdə olduğunu görəndə, ucadan dedilər: “Allahdan başqa heç kəsə qüdrət və qüvvət yoxdur!”

Bütün bu işlərin səbəbi o idi ki, cinlər padşahlarından Muriş¹ adlı bir padşahın Saik² adında oğlu var idi, o, cinniyyə qızlardan Nəcmə adlı birisinə vurulmuşdu. Saiklə Nəcmə quş cildində bu vadiyə görüşürdülər. Qəriblə Sahim Saiklə Nəcməni görürlər, elə bilirlər ki, adicə quşdurlar, onlara ox atırlar. Ox təkcə Saikə deyir, onu qan aparır, Nəcmə Saikin dərdindən qəm dəryasına batır, o, qorxur ki, Saikə dəyən oxdan özünə də dəyər, odur ki, onu götürüb göyə qalxır, o vaxtacan uçuş ki, gəlib onun atasının sarayına çatır, ora çatanda Saiki sarayın qapısı ağzında yerə qoyur. Darvaza keşikçiləri Saiki götürüb aparırlar, atasının qabağında yerə qoyurlar: Miruş oğluna baxıb, qabırğasında oxu görəndə, ucadan dedi: “Vay oğlum! Səni bu kökə kim saldı, mən onun məmləkətini viran elərəm, xarabazara çevirərəm, onun canını alaram, istəyir o, cin tayfaları arasında lap şahənşah olsun!”

Belə olanda, Saik gözünü açıb astadan dedi: “Ata can, mənə Çaylar Vadisində bəni-adəm öldürdü”. Saik sözünü deyib qurtarmağa macal tapmamış ruhu bədəninə çıxdı, atası özünə əl qatıb başına-gözünə o qədər döydü ki, ağzından qan gəldi, o, iki maridi səsləyib dedi: “Çaylar Vadisinə gedin, orada nə qədər ins-cins görsəz, hamısını mənim yanına gətirin!” Maridlər də göyə qalxıb uça-uça gəlib Çaylar Vadi-

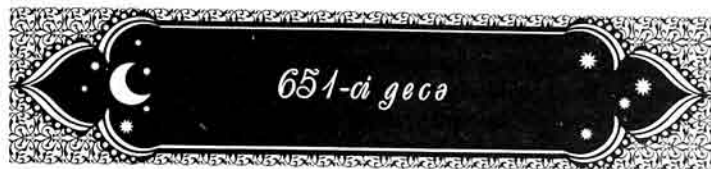
¹ Muriş – “cırmaqlayan” deməkdir.

² Saik – “aparan” deməkdir.

sinə çatdılar, şirin yuxuda olan Qəriblə Sahimi gördülər, onları götürüb Murişin yanına apardılar.

Elə ki Sahimlə Qərib yuxudan ayıldılar, gördülər ki, yerlə göyün arasındadırlar, onlar ucadan dedilər: “Allahdan başqa heç kəsə qüdrət və qüvvət yoxdur!..”

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki altı yüz əlli birinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: “Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, maridlər Qəriblə Sahimi götürüb cinlər padşahı Muriş şahın yanına apardılar. Qəriblə Sahim, onun hüsurunda dayananda gördülər ki, Muriş şah öz padşahlığının taxtında öyləşibdir, özü də lap dağ boydadır, dörd başı var: başının biri şir başı, ikincisi fil başı, üçüncüsü qaplan başı, dördüncüsü bəbir başıdır. Maridlər Qəriblə Sahimi Murişin qabağında dayandıraraq dedilər: “Padşah sağ olsun, Çaylar Vadisində bu iki nəfər bəni-adəmi tapmışıq”. Padşah qəzəblə onlara baxdı, fısıldamağa, xırıldamağa başladı, burun pərlərindən qığılcım püskürdü, orada onların hamısı ondan qorxdı. O birdən qışqırıb dedi: “Ay bəni-adəm itləri, siz mənim oğlumu öldürüb ciyərimi yandırmısınız!” Qərib cavabında yalvara-yalvara dedi: “Siz öldürməmişdiniz deyirsiniz oğlun kimdir, sizin oğlunu kim görüb?” Padşah ucadan dedi: “Məgər Çaylar Vadisində olan bəni-adəmlər siz deyirsiniz? Oğlumu quş cildində görüb ona ox atmırsız, o da ölüb”. Belə olanda, Qərib dedi: “Mən bilmirəm quş kim öldürüb! Hər şeydən xəbərdar olan, özü də bir olan o Allah-təalaya and olsun, İbrahim Xəlilullaha and olsun ki, biz quş görməmişik, nə quş, nə də vəhşi heyvan vurmamışıq!”

Elə ki Muriş gördü Qərib Həzrəti Allah-təalaya, İbrahim Xəlilullah peyğəmbərə and içir, o saat başa düşdü ki, Qərib müsəlmandır, Muriş yeri, göyü yaradan Allaha yox, oda sitayiş eləyirdi, odur ki, öz adamlarını səsləyib qışqıra-qışqıra dedi: “Mənim iman gətirib inandığım hökmdarı gətirin!” Muriş bu sözə dəyən kimi qızıl sobanı gətirib onun qabağında yerə qoydular, sobada od qaladı, üstünə cürbəcür zəhər tozu atdılar, sobadan yaşıllı, göy, sarı alov qalxdı. Padşah da,

oradakılar da hamilqla alovu görən kimi üzüqoylu yerə yıxıldılar, Qərblə Sahim dayanıb elə hey bir olan Allah-təalaya dua eləyir, hər şeyin hökmdarı təkcə Allah olduğunu deyirdilər. Padşah başını qaldırıb gördü ki, Qərblə Sahim üzüqoylu yerə yıxılmayıb, ayaq üstə dayanıblar, odur ki, ucadan dedi: "Ay it balaları, niyə üzüqoylu yerə yıxılmırsız?" Padşahın bu sözünü eşidən Qərib də hirsle ded: "Ay məlunlar, təkcə yoxluqdan varlıq yaradan, bərk qayadan su çıxaran, doğulan körpə uşağa valideyninin ürəyində rəhm yaradan, nə oturan, nə duran, Nuhun, Salihin, Xudanın və İbrahim Xəlilullahın ağası, bir olan Allaha səcdə eləyib üzüqoylu yerə yıxılırlar. Behiştə də, cəhənnəmi də, ağac-ları da, meyvələri də yaradan, hər şeyin hökmdarı bir olan Allahdır".

Elə ki Muriş Qəribin bu sözlərini eşitdi, gözləri çıxdı kəlləsinə, öz adamlarına qışqıra-qışqıra dedi: "Bu itlərin əl-qolunu bağlayın, onları mənim iman gətirdiyim hökmdarıma qurban verin!" Belə olanda, Sahimlə Qəribin əl-qolunu bağladılar, elə onları sobadakı oda atmaq istəyirdilər ki, birdən sarayın bacalarından biri uçub sobanın üstünə töküldü, soba sındı, od sö-nüb külə döndü, dörd tərəfi kül tozu basdı. Bunu görən Qərib ucadan dedi: "Allahü-əkbər! Allah öz kölgəsini üstümüzədən götürmədi, bizə kömək elədi, imansızlardan üz döndərdi! Hər iki dünyanı yaradana yox, oda iman gətirənlər Allahın hüsurunda günahkardırlar!" Onda Muriş şah qışqırıb dedi: "Sən cadugərsən, mənim hökmdarımı ovsunladın, buna görə də baca uçub onun üstünə töküldü". Qərib də onun cavabında dedi: "Ay dəli-cinni, əgər odda bir sirr, bir qüdrət olsaydı, o özünü belədən hifz elərdi".

Qəribin bu sözlərini eşidəndə Muriş şah nə-rə çəkdi, özündən çıxdı, odu söyməyə başlayıb qışqıra-qışqıra dedi: "Dinimə and olsun ki, sizi başqa cürə yox, elə odda yandıracağam!" Sonra da əmr elədi ki, Qərblə Sahimi aparıb zindana salsınlar, onları zindana saldılar, padşah yüz marid çağırıb əmr elədi ki, çoxlu odun gətirib iri tonqal qalasınlar, maridlər də o deyən kimi elədilər, çox iri bir tonqal qaladılar, o səhə-rəcn yandı.

Səhər açılan kimi Muriş filə mindi, onun üstündəki ləl-cəvahirata tutulmuş taxtında əyləşdi, cin tayfaları (özü də onlar çoxlu tayfalar idilər) onu dörd dövrəyə aldılar, Qərblə Sahim göyə qalxan alovu görəndə gecəni gündüzə çevirən, öz bəndələrinə nicat verən, gözə görünməyən, rəhmli, adil Allaha dua eləyib ondan kömək istədilər. Birdən göyün üzünü məğribdən məşriqəcn bulud örtüdü, bir leysan yağış yağdı ki, gəl görəsən, od elə o dəqiqə söndü. Bunu görən padşah da, qoşun əhli də qorxub saraya getdilər, sonra padşah üzünü vəzirə,

saray əyanlarına tutub onlardan soruşdu: "Bu adamlar bərəsində fikri-niz nədir?" Onlar da cavabında dedilər: "Padşah sağ olsun, əgər onlar haqq yolda olmasaydılar, odun başına bu əhvalat gəlməzdi. Biz deyirik ki, onlar haqq yolunda, düz yoldadılar". Padşah da ucadan dedi: "Haqq yolu, düz yol mənə də əyan oldu, oda iman gətirməyin yalan oldu-ğunu da gördüm! Əgər odda, doğrudan da, hökmdarlıq qüdrəti olsaydı, o özünü yağışdan hifz elərdi, yağış onu söndürə bilməzdi, o özünü daş-lardan hifz elərdi, daşlar onun sobasını söndürə bilməzdi, onu kül elə-yib göyə sovurmazdı. Mən daha odun yaratdığı işığa da, kölgəyə də, istiyə də inanmıram. Siz buna nə deyirsiniz?" Əyanlar da onun cava-bında dedilər: "Padşah sağ olsun, biz də sənə kimi, sən nə desən, biz ona itaətkarıq". Belə olanda, padşah Qərbi çağırırdı. Elə ki Qərbi gətirdilər, Muriş şah ayağa qalxdı, onu qucaqlayıb alından öpdü, sonra da Sahimi öpdü. Qoşun əhli Qərblə Sahimi dörd dövrəyə alıb onların əllərindən, başlarından öpməyə başladılar..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki altı yüz əlli ikinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danış-mağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, cinlər palşahı Muriş şah öz adamlarıyla islam dininə yol tapdılar; o əmr elədi ki, Qərbi də, onun qardaşı Sahimi də hüsuruna gətirsinlər, onlar gələn kimi padşah hər ikisinin alından öpdü. Şahlığın əyanları da basabas sala-sala cavanların əllərindən, başlarından öpdülər. Sonra Muriş şah öz padşahlıq taxtında əyləşdi, Qərbi sağ tərəfində, Sahimi sol tərəfində əyləşdirib dedi: "Ay bəni-adəm, biz nə deyək ki, dönüb müsəlman olaq?" Qərib də cavabında dedi: "Belə deyin: "Allahdan başqa Allah yoxdur, İbrahim də Xəlilullahdır". Padşah öz adamlarıyla bərabər həmin sözləri deyib sidq ürəkdən islam dininə iman gətirdilər, belə olanda, Qərib onlara dua eləməyi öyrətməyə başladı.

Sonra öz rəiyyəti Qərib şahın yadına düşdü, o dərindən ah çəkdi, bunu görən cinlər padşahı ona dedi: "Sənə daha dərindən, qəmin yoxdur, indi şad ol, şadlıq elə". Cinlər padşahının bu sözünü eşidən Qərib dedi: "Padşah sağ olsun, bil və ağah ol ki, mənim düşmənim çoxdur, bax,

buna görə də camaatım üçün qorxuram". Sonra da qardaşı Əciblə olan əhvalatı əvvəldən axıracan, yerli-yerində ona nəql elədi; belə olanda, cinlər padşahı dedi: "Ya bəni-adəmlər padşahı, mən elə bu saat cinlərimdən göndərərəm, onlar gedib sənə camaatından xəbər gətirərlər, sənə o gözəl hüsnünə baxanda xoşal oluram, odur ki, doyunca baxanacan səni buraxmayacağam".

Bunu deyib cinlər padşahı iki nəhəng maridi çağırırdı, bunların birinin adı əl-Qaylacan, o birisinin adı əl-Quracan idi; elə ki maridlər gəldilər, əyilib onun qabağında yeri öpdülər, padşah üzünü onlara tutub dedi: "Tez Yəmənə gedin, bu bəni-adəmlərin qoşun-ləşkərindən xəbər gətirin". Maridlər də onun cavabında dedilər: "Baş üstə, itaət borcumuzdur!" Sonra onlar çıxdılar, göyə qalxıb Yəmənə uçdular.

Qərblə Sahim burada qalsınlar, indi sizə kimdən deyim, müsəlman qoşunlarından. Ertəsi günü səhər olanda başçılarıyla bərabər atlara süvar olub qulluq eləmək üçün Qəribin sarayına yollandılar, hərəmə-gələri onlara dedilər: "Padşahla qardaşı səhər tezdən atlara süvar olub getdilər". Qoşun başçıları atlarına mindilər, bərrü-biyabana üz qoydular. Az getdilər, üz getdilər, dərə-təpə düz getdilər, gəlib Çaylar Vadisinə çatdılar, gördülər ki, Qərblə Sahimin silah-əsləhəsi yerdədir, atları da çəməndə otlayır. Belə olanda, qoşun başçıları ucadan dedilər: "Padşahın başına nə iş gəlibsə, burada gəlib! Ya İbrahim Xəlilullah, sən özün kömək ol!" Sonra da onlar atlarını hərəsi bir səmtə sürüb üç gün, üç gecə dağları, dərələri axtardılar, ancaq nə qədər axtarılsa padşahdan soraq verən olmadı; belə olanda, onlar cavanların dərdinə qalib ağlamağa başladılar, sonra qasidləri çağırıb dedilər: "Dağlışın şəhərlərə, qalalara, qalaçalara gedin, soraqlaşın, padşahımızdan xəbər gətirin!" Qasidlər də onların cavabında dedilər: "Baş üstə, itaət borcumuzdur!" Bunu deyib, onların hərəsi bir məmləkətə getdi.

Cəsuslar Əcibə xəbər çatdırmışdılar ki, qardaşı yoxa çıxıb, ondan soraq verən yoxdur, Əcib öz qardaşı Qəribin yoxa çıxmağına çox şad oldu, onun kefi kökəldi. Onda Əcib Yarub ibn Kaxtan şahın yanına getdi (o, Yarub ibn Kaxtandan kömək istəyirdi, Yarub ona kömək elədi), şah ona iki yüz min əmaliki verdi, Əcib öz qoşunu ilə gedib Oman şəhərinin yanında düşərgə saldı. Əl-Cəmrakanla Sadan qoşunla şəhərdən çıxıb onlarla vuruşdular, bu davada çoxlu müsəlman qoşunu qırıldı. Belə olanda, müsəlmanlar geri çəkildilər, şəhərə girib darvazanı bağladılar, şəhər divarlarını möhkəmləndirdilər. Elə bu dəmdə maridlər – əl-Qaylacanla əl-Quracan uça-uça gəldilər, gördülər ki, kafirlər müsəlmanları dörd dövrəyə alıblar. Maridlər gecəyəcən gözlədilər, sonra

uzunluğu on iki dirsek olan iti cin qılınclarını işə salıb kafirləri qılincdan keçirməyə başladılar, özü də adam bu qılınca daşa vursaydı, daş iki parça olardı, həm də onlar kafirlərin üstünə cumanda dedilər. "Allah-təala ona iman gətirənlərə kömək eləyir, qələbə verir, İbrahim Xəlilullahı iman gətirməyənlərə qənim olur!"

Sonra onlar kafirləri tutub öldürməyə başladılar, özü də onların ağzından, burun pərələrindən od çıxırdı. Kafirlər öz çadırlarından çıxıb bu əcaibləri görəndə qorxudan tükləri biz-biz oldu, ağılları başlarından çıxdı. Onlar silahlarını qapıb bir-birinin üstünə düşdülər, maridlər də kafirlərin başlarını bədənələrindən ayırıb qışqıra-qışqıra deyirdilər: "Allahü-əkbər! Biz cinlər padşahı Muriş şahın dostu Qərib şahın nökrələri-yik!" Maridlər beləcə gecə yarısınıcan kafirləri qılincdan keçirdilər, kafirlərə elə gəldi ki, bütün dağlar ifritdir. Onlar çadırları, yükləri, pulları dəvələrə yüklədilər, çıxıb getmək istədilər, onların hamısından qabaq Əcib qaçdı..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki altı yüz əlli üçüncü gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki kafirlər çıxıb getmək istədilər, onların hamısından qabaq Əcib qaçdı. Müsəlmanlar qala divarları üstə yığışb kafirlərin başına gələn əhvalata mat qaldılar, özü də cinlərdən qorxdular, maridlər o vaxtacan kafirlərin peysərində qılinc işlətdilər ki, onlar pərən-pərən düşüb çöllərə, bərrü-biyabana səpələndilər. İki yüz min əmalikidən cəmi-cümlətanı əlli min nəfəri ifritlərin əlindən sağ-salamat qurtardı, əldən düşmüş, yaralanmış qoşun əhli yol alıb öz torpaqlarına tərəf getdilər. Maridlər müsəlmanlara dedilər: "Ay qoşun əhli, sizin hökmdarınız Qərib şah da, onun qardaşı da sizə salam-dua göndəriblər, onlar cinlər padşahı Muriş şahın qonağıdırlar, tezliklə qayıdıb sizin yanınıza gələcəklər" Qoşun əhli Qəribin sorasını eşidəndə, özü də onun sağ-salamat olduğunu biləndə çox şad olub maridlərə dedilər: "Allah sizi həmişə xoşxəbərlərlə, ay mərhəmətli cinlər!"

Sonra maridlər öz məmləkətlərinə qayıtdılar, Qərib şahla Muriş şahın hüzuruna getdilər, saraya girəndə gördülər ki, hər ikisi yan-yanə oturub. Maridlər əhvalatı, kafirləri necə qılıncdan keçirdiklərini əvvəldən axıracan, yerli-yerində onlara nəql elədilər, padşahlar da onlara razılıq elədilər. Qəribin ürəyi sakit oldu. Muriş şah Qəribə dedi: “Qar-daşım, mən istəyirəm səni görməyə aparım, torpağımızı görsən, Nuhun oğlu Yafəsin¹ (Allah ona rəhmət eləsin!) şəhərini sənə göstərim!” Qərib şah da cavabında dedi: “Padşah sağ olsun, ürəyin necə istəyirsə, elə də eləginən”. Onda cinlər padşahı ömr elədi ki, cavanlara iki at gətirsinlər, gedib atları gətirdilər, şah özü də, Qəriblə Sahim də atlara süvar olub yola düşdülər, min nəfər marid də onlarla getdi. İfrilər yola düşəndə elə bil eninə dağlar yerindən tərpəndi, onlar az getdilər, üz getdilər, dərə-təpə düz getdilər, gəlib Nuhun oğlu Yafəsin şəhərinə çatdılar (Allah ona rəhmət eləsin!). Şəhər camaatı uşaqlardan tutmuş qocayacan hamısı Muriş şahın pişvazına çıxdı, Muriş cah-cəllalla şəhərə girdi, sonra Nuhun oğlu Yafəsin sarayına qalxdı, gedib onun taxtında əyləşdi. Bu taxt mərmərdəndi, məhəccəri qızıldan, hündür-lüyü on pillə idi, özü də ora cürbəcür əlvan ipək döşənmişdi. Elə ki şəhər camaatı onun hüzurunda dayandılar, Muriş şah onlara dedi: “Ay Nuh oğlu Yafəsin qohum-əqrəbası, sizin ata-babalarınız nəyə iman gətirib səcdə eləyirdilər?” Şəhər camaatı da onun cavabında dedilər: “Biz gözümüzü açanacan görmüşük ki, ata-babalarımız oda sitayiş eləyiblər, biz də onların yolu ilə getmişik, bunu sən özün də lap yaxşı bilirən”. Onda padşah dedi: “Ay camaat, biz öz gözlərimizlə gördük ki, onu da (hər şeyi yaradan) Allah-təala yaradıbdır. Elə ki mən bunu bildim, onda mən, gecəni gündüzə çevirən, hərlənən göyü yaradan, gözə görünməyən, özü hər şeyi görən, bir olan rəhmli, adil Allaha sidq ürəkdən iman gətirdim. Siz də islam dininə iman gətirin, onda Allah-təalının qəzəbindən xilas olarsız, o dünyada da cəhənnəm odunda yamzarsınız”.

Şəhər camaatı sidq ürəkdən Allaha iman gətirdi, sonra Muriş şah Qəribin əlindən tutub Yafəsin sarayını gəzdirdi, sarayın necə tikildiyini, orada olan əcaib şeyləri ona göstərdi. Muriş şah silahlar saxlanan otağa gedib Yafəsin silah-əsləhəsini Qəribə göstərdi, Qərib qızıl payacıqdan asılmış bir qılınc görüb soruşdu: “Padşah sağ olsun, bu kimin qılıncıdır?” Padşah da onun cavabında ded: “Bu qılınc Nuh oğlu Yafəsin

qılıncıdır; bu qılıncı o həm bəni-adəmlərlə, həm də cinlərlə vuruşurdu. Bu qılıncı mahir usta Cardum qayırib, özü də üstündə böyük şəxslərin adları həkk olunub. Bu qılıncı dağa vursan, dağ parçalanar. Bu qılıncın adı da əl-mahikdir¹; onunla bəni-adəmi vuranda, onu məhv eləyir, cini vuranda, onu yox eləyir”.

Muriş şahın qılıncı barəsindəki bu sözlərini eşidəndə, Qərib dedi: “Mən bu qılıncı götürüb baxmaq istəyirəm”. Muriş şah da cavabında dedi: “Qabağındadır, götür bax”. Qərib əlini uzadıb qılıncı götürdü, çəkib qınından çıxartdı, qılınc işim-işim işildədi, ölüm yağdıran tiyəsi elə bərq vurmağa başladı ki, daha nə deyim. Bu qılıncın uzunluğu on iki qarış, eni üç qarış idi. Qərib bu qılıncı sahib olmaq istədi, Muriş şah ona dedi: “Əgər bu qılıncı çalmağı bacarsan, götür, sənin olsun”. Qərib də dedi: “Yaxşı!” Sonra da qılıncı qaldırıb göydə oynatdı, qılınc onun əlində elə bil əsa idi, orada olan adamlar da, cinlər də buna mat qalıb ucadan dedilər”. “Ay pəhləvanlar pəhləvanı, sən öz gücünü göstərdin, əhsən!” Sonra da Muriş Qəribə dedi: “Yer üzünün bütün padşahlarının həsrətini çəkdiqləri bu qılınc elə sənə layiqdir, götür, bu qılınc sənə, atını min gedək, hər şeyi sənə göstərim”. Qərib də, Muriş də atlarına süvar olub yola düşdülər, adamlar da, cinlər də onların dalınca getdilər...”

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki altı yüz əlli dördüncü gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: “Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Qərib şahla Muriş şah Yafəs şəhərində atlara süvar olub yola düşdülər, adamlarla cinlər də onların dalınca getdilər, hər iki şahla qulluq eləməyə başladılar. Sonra onlar şəhər darvazasından çıxıb bağları seyr eləməyə başladılar, bu bağlarda çoxlu meyvə ağacları, axar çaylar, Allah-təalaya adam kimi dua eləyən tutuquşuları vardı. Onlar axşamacan bağlarda gəzdilər, sonra şəhərə qayıdıb Nuh oğlu Yafəsin sarayına getdilər ki, gecəni orada qalsınlar. Elə ki şahlar saraya gəldilər, onlar üçün süfrə

¹ Yafəs – Bibliyada onun adı Nuhun oğlu İafətdir, əhvalatda Yafəs şəhəri sonradan Cabars adı ilə verilir.

¹ Əl-mahik – məhv eləyən, yox eləyən

açdılar, yeyib-içəndən sonra Qərib üzünü cinlər padşahına tutub dedi: "Padşah sağ olsun, mən camaatımın, qoşunlarımın yanına getmək istəyirəm. Bilmirəm məndən sonra onların başına nə gəlib, odur ki, nigəranam".

Qəribin bu sözlərini eşidən Muriş şah ucadan dedi: "Qardaşım, valahi mən səndən ayrılmaq istəmirəm, özü də səni bir aydan tez getməyə qoymayacağam ki, sənə doyuncu baxıb xoşhal olum!" Qərib onun sözündən çıxma bilmədi, düz bir ay Yafəs şəhərində qaldı, sonra o doyuncu yeyib-ıçdı. Muriş şah ona nadir, bahalı ləl-cəvahirat: neçə dənə zümrüd, ləli-bədəxşan, almaz, çoxlu qızıl, gümüş, habelə müşkü-ənbər, zər-xara parçalar bağışladı, Qəribə Sahimin hər ikisinə qızılla işlənmiş ipəkdən libas tikdirdi, bunlardan əlavə Qəribə mirvari, qaş-daşla işlənmiş, qiymətdə tayı-bərabəri olmayan tac verdi. Sonra Muriş şah hədiyyələri kisələrə doldurdu, beş yüz marid çağıraraq onlara dedi: "Gedin sabaha yola çıxmağa tədərük görün ki, biz Qərib şahla Sahimi onların vətəninə yola salaq". Maridlər də onun cavabında dedilər: "Baş üstə, itaət borcumuzdur!" Şəhər yola düşmək niyyətilə gecəni yatdılar. Elə ki şəhər oldu, onların yola düşmək vaxtı çatdı. Birdən haradansa atlılar peyda oldu, təbillərin, şeypurların gur səsi aləmi başına aldı, bu yerdə o qədər marid gəldi ki, torpağın sanı vardı, onların sanı yoxdu. Göydə uçan, suyun altından üzən bu maridlər yetmiş min idilər, özü də onların padşahının adı Barakan idi.

Bu qoşunların gəlməyinin çox böyük, çox qəribə səbəbi vardı, həm də bu əhvalat elə qorxulu idi ki, daha nə deyim; həmin əhvalatı biz yerli-yerində nəql edək.

Bu Barakan Əqiq şəhərinin və Qızıl sarayın hökmdarı idi. O, hərəsinin içində beş yüz min marid olan beş bardağın hakimi idi. O da, onun qəbiləsi də yeri, göyü yaradan Allaha yox, oda sitayiş eləyirdilər. Barakan şah Muriş şahın əmisi oğlu idi, Murişin adamları arasında bir kafir marid var idi, o, islam dininə siddə ürkədən yox, yalandan iman gətirmişdi, o öz qohum-qardaşları arasında gizlicə çıxıb gedir, az gedir, üz gedir, dərə-təpə düz gedir, gəlib Əqiqlər Vadisinə çatır. O, Barakan şahın sarayına, padşahın hüzuruna gedir, öyilib onun qabağında yeri öpür, ona dua eləyib əbədi şan-şöhrət arzulayır, sonra da Murişin islam dininə iman gətirdiyini padşaha nəql eləyir. Barakan ondan Murişin öz dinindən nə üçün, necə döndüyünü soruşur. Marid də həmin əhvalatı əvvəldən axıracan, yerli-yerində ona nəql eləyir. Barakan şah maridin dediyi sözləri eşidəndə qəzəbindən fısıldamağa, xırıldamağa, günü, ayı, qığılcım səpən odu söyməyə başlayıb ucadan dedi: "Dinimə

and olsun ki, mən öz əmim oğlunu da, onun camaatını da, həmin bəni-ədəmi də – hamısını qıracağam, onlardan bir nəfər də olsun qoymayacağam sağ qalsın!" Sonra da cin tayfalarını səsləyib çağıraraq, onların arasından yetmiş min marid seçib götürdü, elə o saat yola düşüb getdi; onlar az getdilər, üz getdilər, dərə-təpə düz getdilər, gəlib Çabars şəhərinə çatdılar, dediyimiz kimi, şəhəri dörd dövrəyə aldılar. Barakan şah şəhər darvazasının qabağında düşərgə salıb öz çadırlarını qurdu, bunu gören Muriş şah öz maridlərindən birini çağıraraq dedi: "Get bu qoşun əhlinin yanına, gör onlar nə istəyirlər, tez qayıt, mənə xəbər gətir". Marid gedib Barakanın düşərgəsinə girdi, maridlər tez onu dövrəyə alıb soruşdular: "Sən kimsən?" Marid də onların cavabında dedi: "Murişin qasidiyəm". Onu götürüb Barakanın hüzuruna apardılar. Marid onun qabağında üzüqoylu yerə yığılıb dedi: "Padşah sağ olsun, hökmdarım məni göndərərək xəbər bilim ki, sizin bura gəlməyinizin səbəbi nədir". Barakan da cavabında dedi: "Öz hökmdarının yanına qayıdıb ona deyin: "Bu gələn əmin oğludur, sənə salamı var..."

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki altı yüz əlli beşinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Murişin qasidi Barakanın hüzuruna gedib dedi: "Padşah sağ olsun, hökmdarım məni göndərərək xəbər bilim ki, sizin bura gəlməyinizin səbəbi nədir". Barakan da cavabında dedi: "Öz hökmdarının yanına qayıdıb ona deyin: "Bu gələn əmin oğludur, sənə salamı var..."

Marid də öz hökmdarının yanına qayıdaraq əhvalatı ona nəql elədi. qasidin sözlərini eşidən Muriş şah Qəribə dedi: "Ya Qərib, sən öz taxtında öyləş, mən gedib əmim oğlunu görüm, onunla salamlaşım, sonra qayıdıb yanına gələrəm".

Sonra o, ata minib Barakanın çadırlarına tərəf getdi. Barakan şah bunu birləklə eləmişdi ki, Muriş şəhərdən çıxıb onun yanına gəlsin, o da Murişi tutsun. Barakan şah dörd dövrəsində maridlər qoyub onlara demişdi: "Elə ki gördünüz mən onu qəsqələdim, tez onu tutun, əl-qolunu bağlayın". Maridlər də cavabında demişdilər: "Baş üstə, itaət

borcumuzdur!" Bir azdan Muriş gəldi, əmisi oğlunun çadırına girdi, əmisi oğlu ayağa qalxıb onu qucaqladı, elə bunu gözləyən cinlər Murişin üstünə tökülüşü onun əl-qolunu bağladılar, ayaqlarına kunda vurdular. Muriş şah Barakana baxıb soruşdu: "Bu nə işdir?" Barakan da cavabında ucadan dedi: "Ay cinlərin iti, sən öz dinindən, ata-babalarının dinindən dönüb, tanımadığın, bilmədiyən bir dinə iman gətirirsən!" Muriş işdən agah olub dedi: "Ay əmioğlu, mən öz gözlərimlə gördüm ki, İbrahim Xəlilullahın dini həqiqidir, o biri isə yalandır". Bunu eşidən Barakan soruşdu: "Bunu sizə kim dedi?" Muriş də cavabında dedi: "İraqın padşahı Qərib şah dedi, mənim ona çox böyük hörmətim var". Onda Barakan ucadan dedi: "Oda, işığa, zülmətə, istiyə and içirəm ki, mən onu da, sizi də, hamınızı öldürəcəyəm!"

Sonra da Barakan əmr elədi ki, onu zindana salsınlar, Murişin nökrəri işin nə yerdə olduğunu görüb geri döndü, şəhərə qaçıb Muriş şahın başına gələn əhvalatı onun adamlarına nəql elədi. Onlar nəyə çəkib atlarına mindilər. Qərib onlardan soruşdu: "Nə olub?" Muriş şahın başına gələn əhvalatı ona xəbər verdilər; işdən agah olan Qərib qardaşı Sahimi səsləyib dedi: "Muriş şahın mənə bağışladığı o iki atdan birini yəhərlə!" Qəribin bu sözlərini eşidən Sahim soruşdu: "Qardaşım, sən cinlərlə vuruşacaqsan?" Qərib də cavabında dedi: "Bəli, mən onlarla Nuh oğlu Yafəsin qılıncı ilə vuruşacağam, İbrahim Xəlilullahdan kömək istəyəcəyəm (Allah ona rəhmət eləsin!), hər şeyin sahibi, yaradarı odur".

Sahim cinlərin atından birini, kürən atı Qərib üçün yəhərlədi, bu at elə bil nəhəng qala idi, sonra Qərib silah-əsləhəsini götürüb bayıra çıxdı, ata mindi. Cin qoşunları da dava paltarları, dəmir paltar geyib səf-səf gəldilər. Barakan da öz adamlarıyla atlarına mindilər, pəhləvanlar səf-səf düzüldülər, qoşunları vuruşmağa başladılar, özü də hamıdan əvvəl cəngə girən Qərib şah oldu. Qərib şah atını cəng meydanına sürdü. Nuh oğlu Yafəsin (Allah ona rəhmət eləsin!) qılıncını siyirdi, bu qılınc elə işildayırdı ki, cinlərin hamısının gözünü kor eləyirdi, odur ki, onların ürəyinə qorxu düşdü. Qərib o vaxtadan meytanda at çapıb qılınc oynatdı ki, cinlərin ağılları başlarından oldu, sonra Qərib nəyə çəkib dedi: "Allahü-əkbər! Mən İraqın padşahı Qərib şaham! İbrahim Xəlilullahın dinindən başqa din yoxdur!" Qəribin bu sözlərini eşidən Barakan şah ucadan dedi: "Əmim oğlunu öz dinindən azdıran, onu öz dinindən döndərən bu bəni-adəmdir. Dinimə, məzhəbimə and olsun ki, Qəribin başını bədənindən üzüb onun canını almayınca, əmim oğlu

ilə onun adamlarını öz dinimizə qaytarmayınca mən çıxıb taxtda əlyəş-məyəcəyəm. Kim də mənim sözümdən çıxsa, onu öldürəcəyəm".

Bunu deyib Barakan şah qala bürcü kimi uca, kağız kimi ağappaq filə mindi, onun üstünə qışqırdı, polad nizə ilə onu elə bizlədi ki, nizə yarıyacan onun bədənində batdı. Fil nəyə çəkdi, Barakan onu dava meydanına, cəng meydanına sürdü, Qəribə yaxınlaşıb dedi: "Ay bəni-adəmi, sən bizim torpaqlara niyə gəlmisən? Sən əmim oğlunu da, onun adamlarını da yoldan çıxarmısən, öz dinlərimdən döndərüb, başqa dinə qail eləmisən! Bil və agah ol ki, bu gün sənə axır gündür, bir də bu işıqlı dünyanı görməyəcəksən".

Barakan şahın bu sözlərini eşidən Qərib ucadan dedi: "Ay cinlərin ən alçağı, rədd ol buradan!" Belə olanda, Barakan mizrağı çıxardı, qolaylanıb Qəribə atdı, ancaq mizraq Qəribə dəyməyib yan getdi, mizraqın yan getdiyini gören Barakan ikinci mizraqı ona vizildatdı. Qərib mizraqı havada tutdu, qolaylayıb onu filə atdı. Mizraq filin bu böyründən girib o biri böyründən çıxdı, fil yerə yığılıb öldü, Barakan da hündür xurma ağacı kimi yerə sərilədi. Qərib ona tərpənməyə macal verməyib Nuh oğlu Yafəsin qılıncının daltıyla onun böyrünün tirindən vurdu, Barakan huşunu itirdi. Maridlər tez ona tərəf cumdular, əl-qolunu bağladılar. Barakanın adamları öz padşahlarını əl-qolu bağlı görəndə, onun köməyinə tələsdilər, ancaq Qərib aman verməyib onların üstünə cumdu, dönüb müsəlman olmuş cinlər də atlarını onun dalınca sürdülər. Qəribə bu şücaəti verən Allah-təala idi, o, yer üzünə göndərdiyi padşahı razı salıb, tilsimli qılıncı ilə ona kömək oldu. Qərib bu qılıncı kimi vurur-dusa, həlak eləyirdi, ölənə ruhu bədənindən çıxmamış cəhənnəmə odunda yanib külə dönürdü! Müsəlmanlar kafir cinlərin üstünə cumdular, onlar bir-birinə odlu ox atmağa başladılar, tüstü aləmi basdı. Qərib onların qabağında at oynadı, qılınc çalırdı, kafirlər onun meydanından qaçıb dağılışırdılar. Qərib beləcə gedib Barakan şahın çadırına çatdı, əl-Qaylacanla əl-Quracan orada çadırın yanında dayanmışdılar, Qərib qışqırıb maridlərə dedi: "Öz hökmdarınızın əl-qolunu açın". Onlar da Muriş şahın əl-qolunu açdılar, ayaqlarındakı kundələri sındırdılar..."

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

656-cı gecə

Elə ki altı yüz əlli altıncı gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Qərib qışqırıb əl-Qaylacanla əl-Quracana dedi: "Öz hökmdarınızın əl-qolunu açın!" Onlar da Muriş şahın əl-qolunu açdılar, ayaqlarındakı kəndəni sındırdılar. Muriş şah onlara dedi: "Silah-əsləhəmi də, uçan atımı da mənə gətirin!"

Padşahın göydə uçan iki dənə qanadlı atı vardı, bu atlardan birini Qəribə bağışlamışdı, o birini özünə saxlamışdı. Muriş şah dəmir paltar geyib qılınç-qalxanını götürəndən sonra atını gətirdilər, o, Qəriblə bərabər atını sürdü, atlar onların altında uçurdular, adamlar da dallarınca uça-uça gəlirdilər, hər iki padşah nəərə çəkib dedi: "Allahü-əkbər! Allahü-əkbər!" Bu nərədən dağlar, dərələr, təpələr lərzəyə gəldi. Onlar otuz mindən çox marid, şeytan öldürəndən sonra geri qayıdıb Yafəs şəhərinə gəldilər. Hər iki padşah şahlıq taxtında əyləşdi, onlar Barakanı axtardılar, ancaq nə qədər axtardılarsa, tapa bilmədilər, demə onu əsir alandan sonra başları davaya qızıdır, o, yaddan çıxır. Bir ifrit, Barakan şahın nöqərlərindən biri tez onun yanına gəlir, əl-qolunu açır, götürüb adamların başı üstündən aparır. Barakan görür ki, onun adamlarının bir qismi qırılıb, bir qismi də baş götürüb qaçır. Ifrit göydə uça-uça onu aparıb Əqiq şəhərində, Qızıl sarayda yerə düşürdü, Barakan şah gedib şahlıq taxtında əyləşir, davada sağ qalan adamlar hüzuruna gəlib sağ-salamat olduğunu görə ona gözyadınlığı verirlər.

Belə olanda, Barakan şah üzünü adamlarına tutub dedi: "Nə olsun ki, mən sağ-salamatam, qoşunumu qırıblar, özümü də əsir alıb cin tayfaları arasında biabır eləyiblər". Barakanın adamları da cavabında dedilər: "Padşah sağ olsun, heç üroyini sıxma, padşahlar həmişə basılır da, basır da". Padşah ucadan dedi: "Mən hökmən intiqam alacağam, bu rüsvayçılığı üstümdən götürəcəyəm, yoxsa cin tayfaları arasında biabır olaram, hamı mənə gülər".

Sonra o, namə yazdırıb bütün qalaların sakinlərinə göndərdi, onlar da padşahlara itaət eləyib onun hüsuruna gəldilər. Barakan gələnləri yoxladı, gördü ki, üç yüz min, bir də iyirmi min marid gəlib, özü də bunlar zirpələr və şeytanlar idilər. Onlar padşahdan soruşdular: "Bizə

aid qulluğunuz?" Padşah da cavabında dedi: "Tədərük görün, üç gündən sonra dava səfərinə çıxırıq". Onun bu sözünü eşidən cinlər dedilər: "Baş üstə, itaət borcumuzdur!"

Barakan şahla onun cinləri burada qalsınlar, indi sizə kimdən deyim, Muriş şahdan. O qayıdıb gələndən sonra Barakanı nə qədər axtardısa, tapmadı, qanı qaraldı, odur ki, ucadan dedi: "Əgər biz onun keşiyini çəkməyi yüz maridə tapsırsaydıq, o qaça bilməzdi. Ancaq o, əlimizdən hara qaçacaq". Sonra Muriş şah Qəribə dedi: "Qardaşım, bil və ağah ol ki, Barakan nəmərdin biridir, o intiqam almağa tələsəcək, hökmən qoşun-ləşkərini yığıb üstümüzdə gələcək. Nə qədər ki, o, məğlubiyyətəndən sonra özünə gəlməyib, mən istəyirəm dahiyyə düşüb onu haqlayım". Qərib də cavabında ucadan dedi: "Lap ağıllı fikirdir, belə eləsən, düzgün iş görmüş olarsan!" Belə olanda, Muriş Qəribə dedi: "Qardaşım, qoy maridlər sizi ölkənizə aparsınlar, mən isə qoyun qalım kafirlərlə vuruşum ki, çiyindəki ağır yük bir az yüngülləşsin". Qərib də cavabında ucadan dedi: "Yox, o rəhmli, adil Allaha and olsun ki, mən kafir cinlərin hamısını qırmayınca, Allah-təala da onları cəhənnəm odunda yandırmayınca bu torpaqlardan gedən deyiləm, təkcə yeri. Göyü yaradan, bir olan Allaha iman gətirən xilas olacaq!" Onda Muriş dedi: "Heç olmasa Sahimi Oman şəhərinə göndər, bəlkə orada sağaldı (Sahim naxoş idi)". Sonra da Muriş qışqırıb maridlərə dedi: "Sahimi, bu pulları, bu bəxşisləri Oman şəhərinə aparın!" Maridlər də onun cavabında dedilər: "Baş üstə, itaət borcumuzdur!" Bunu deyib, Sahimi, pulları, bəxşisləri götürüb bəni-adəmlər ölkəsinə gətdilər. Muriş namə yazıb bütün qalalara, canişinlərə göndərdi, onlar yığılıb gəldilər – özü də onların sayı yüz min, bir də altmış min idi, – yığılıb Əqiq şəhərinə Qızıl saraya tərəf gətdilər. Onlar az gətdilər, üz gətdilər, dərə-təpə düz gətdilər, birillik yolu bir gündə qət etdilər, gəlib bir vadiyə çatdılar, orada dincəlmək üçün düşgərgə saldılar, uzanıb səhərəcən yatdılar, səhər yuxudan durub yola düşmək istəyəndə, birdən cin dəstəsi peyda oldu, cinlər nəərə çəkildilər, bu vadiyə iki qoşun üz-üzə gəldi, onlar bir-birinin üstünə cumdular, bir-birini vurmağa başladılar, dava elə qızıxdı ki, gəl görəsən, işlər şuluq oldu. Beləcə xeyli vaxt keçdi, dava meydanında nəərə çökən, qışqıran yox idi, onlar sossiz-səmirsiz vuruşurdular, uzun ömürlər qısaldırdı, kafirlər öldən düşdülər, ağılları başlarından oldu. Qərib bir olan Allahı köməyə çağırıb atını çapdı, qılncını işə saldı, başlar bədəndən üzülüb toz içində diyərləndi, hələ axşam olmamış kafirlərdən yetmiş min nəfərəcən öldürüldü. Belə olanda cinlər çalındı, dava qurtardı, qoşunlar bir-birindən ayrıldılar..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

657-ci gecə

Elə ki altı yüz əlli yeddinci gecə oldu, Şöhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, qoşunlar bir-birindən ayrıldılar, öz düşərgələrinə çəkildilər, Murişlə Qərib də öz çadırlarına getdilər. Onlar əvvəlcə silahlarını silib təmizlədilər, sonra onlara nahar gətirildi, yeyib qurtarandan sonra bir-birinə gözyədliliyi verdilər ki, sağ-salamat qalıblar (onların qoşunundan on mindən çox marid öldürülmüşdü).

Bunlar burada qalsınlar, indi sizə kimdən deyim, Barakandan. O, ölən köməkçilərinin dərdinə qalib qəm dəryasına batdı, odur ki, dedi: "Ay camaat, əgər biz düşmənlə üç gün də beləcə vuruşsaq, onlar axırıma çıxarlar, bizdən bir nəfər də sağ qalmaz". Barakanın bu sözlərini eşidən qoşun əhli ondan soruşdu: "Padşah sağ olsun, bəs indi biz nə eləyək?" Padşah da cavabında dedi: "Elə ki onlar yatdılar, gecə qaranlığında bizim hücum elədiyimizi xəbər verən olmayacaq, bax, onda biz onların üstünə cumun, özü də hamınız bir adam kimi". Barakanın da adamları dedilər: "Baş üstə, itaət borcumuzdur!"

Sonra da onlar hücum hazırlaşmağa başladılar. Onların arasında Candal adında bir marid var idi, bu maridin ürəyi islam dininə məl idi. Candal kafirlərin nə eləmək istədiklərini görəndə, tez oradan çıxıb getdi, Murişlə Qərib şahın hüzuruna gəlib kafirlərin nə fikirdə olduqlarını onlara nəql elədi. Belə olanda, Muriş Qəribə tərəf çevrilib soruşdu: "Qardaşım, biz nə eləyək?" Qərib də cavabında dedi: "Biz bu gecə kafirlərin üstünə cumarıq, qadir Allahın hökmüylə onları çöllərə, bərrü-biyabana pəron-pəron salarıq".

Sonra da Qərib cəinlərin qoşun başçılarını hüzuruna çağırıb dedi: "Siz də, adamlarınız da silah-əsəhinizi götürün dörd tərəfdən kafirlərin üstünə cumun. Ürəkli olun, hökmdarınız bir olan Allaha pənah gətirin. Allah-təala sizə kömək olacaq, mən də sizinlə olacağam".

Elə ki gecə oldu, kafirlər odla işığı köməyə çağıraraq müsəlmanların çadırlarına tərəf cumdular, onlar gəlib çadırların arasına yayılan kimi müsəlmanlar hər iki dünyanın ağasını köməyə çağıraraq: "Ya Allah,

ya xaliq, sən özün kömək ol!" qışqıra-qışqıra kafirlərin üstünə düşdülər. Onları ot kimi biçib yerə sərdilər. Hələ səhər açılmamış kafirlərin çoxu cəhənnəmə vasil oldu, sağ qalanlar baş götürüb bərrü-biyabana, dərələrə qaçdılar. Murişlə Qərib, Allahın köməyiylə qalib gəldilər, kafirlərin mal-dövlətini qarət elədilər, sonra da səhərcən yığılıb yatdılar, səhər durub Əqiq şəhərinə, Qızıl saraya tərəf gətdilər.

Bunlar burada qalsınlar, indi sizə kimdən deyim, Barakandan. Elə ki gecə qaranlığında onun adamlarının çoxu qırıldılar, o, sağ qalan əsgərləri ilə dönüb qaçmağa başladı, o vaxtadan qaçdı ki, gəlib öz şəhərinə çatdı. Barakan şah öz sarayına getdi, qoşunlarını bir yerə yığıb dedi: "Ay camaat, kimin nəyi varsa, götürsün, gəlib Qaf dağına əlvan sarayın hökmdarı Göy padşahın yanında mənimlə birləşsin: bizim intiqamımızı heç kəs yox, o alacaq".

Belə olanda, Barakanın adamları öz arvad-uşaqlarını, ələ gələn şeyləri götürüb Qaf dağına tərəf gətdilər; Murişlə Qərib gəlib Əqiq şəhərinə, Qızıl saraya çatanda nə görsələr yaxşıdır? Gördülər ki, şəhərin darvazası taybatay açıqdır, şəhərdə ins-cins yoxdur, lələ köçüb, yurdu qalıb, bir adam yoxdur ki, Barakandan soruş versin. Muriş Qəribi özüylə götürüb Əqiq şəhərini, Qızıl sarayı gəzdirdi. Şəhərin qala divarlarının özülü zümrüddən, qala qapıları qırmızı əqiqdən, mismarları gümüşdən, evlərlə sarayların damları səburdan, bir də səndəl ağacından idi. Onlar şəhərə girəndən sonra küçələrdən, dalanlardan keçib Qızıl saraya çatdılar. Onlar sarayı gözə-gözə gəlib bir evə çatdılar, gördülər ki, bu ev ləli-bədxəşandan tikilmiş cəh-cəlalı evdir, özü də döşəməsi zümrüddən və yaqutdandır! Murişlə Qərib sarayın gözəlliyinə heyran olmuşdular, onlar beləcə yeddi yoldan keçdilər. Sarayın içinə girəndə gördülər ki, buradaca sütunlu dörd eyvana var, özü də bu eyvanların hərəsi bir cürdür, sarayın tən ortasında saf qızıldan hovuz var, hovuzun qıraqlarında qızıldan qayrılmış şirlər var, onların cəhəngindən hovuzda su azır. Padşahlar bunları görəndə ağılları başlarından oldu. Sarayın qabaq tərəfindəki sütunlu eyvana rəngli ipək saplarla işlənmiş xələklər döşənməmişdi, orada iki donu qızıl taxt var idi, özü də bu taxtlar lələ-cəvahirata, qas-qas tutulmuşdu. Murişlə Qərib şah Barakanın taxtında oyləşdilər, Qızıl sarayda elə bir kef məclisi düzəldildilər ki, gəl görəsən..."

Şöhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

658-ci gecə

Elə ki altı yüz əlli səkkizinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: “Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Murişlə Qərib şah Barakanın taxtında öyləşdilər, bir şənlik düzəldilər, gəl görəsən. Sonra Qərib şah Murişdən soruşdu: Sən nə tədbir tökmü-sən?” Muriş də cavabında dedi: “Ya bəni-adəm padşahı, mən yüz nəfər atlı göndərmişəm gedib Barakanın yerini öyrənsinlər ki, biz onun dalınca gedək”.

Maridlər uçub gələnəcən hər iki padşah üç gün-üç gecə Qızıl sarayda qaldılar. Qayıdıb gələn maridlər xəbər verdilər ki, Barakan Qaf dağına, Göy padşahın yanına gedib, ondan kömək istəyib, Göy padşah da ona havadar olub. Bunu eşidən Muriş Qəribdən soruşdu: “Qardaşım, de görək biz nə eləməliyik?” Qərib şah da cavabında dedi: “Əgər biz onlara hücum eləməsək, onlar bizə hücum eləyəcəklər!”

Murişlə Qərib qoşunlara əmr elədilər ki, üç gündən sonra düşmənin üstünə yeriməyə tədarük görsünlər, qoşun əhli də dava tədarükü gördü, onlar elə tərpənmək istəyirdilər ki, birdən Sahimlə bəxşişləri aparan maridlər gəldilər, Qəribin qabağında əyilib yeri öpdülər. Qərib öz camaatının halını onlardan soruşdu, maridlər də cavabında dedilər: “Sənin qardaşın Əcib davadan sonra qaçıb Yərun ibn Kaxtanın yanına gedib, oradan Hindistan torpağına yollanıb, onların padşahının hüzuruna gedib, qardaşının ucbatından başına gələn əhvalatı ona nəql eləyib, həm də rica eləyib ki, ona havadar olsun. Hindistan padşahı da ona havadar olub, canişinlərinin hamısına namə göndərüb, onlar da qoşunlarını götürüb gəliblər, özü də o qədər qoşun yığılıb ki, elə bil ucubacağı görünməyən dənizdir, o hücum eləyib İraqı yerlə yeksan eləmək istəyir.

Maridin bu sözlərini eşidən Qərib ucadan dedi: “Allah kafirlərə qənim olsun! Allah-təalanın hökmüylə islam qalib gələr, mən dava meydanında onların başına bir oyun açım ki, özləri də afərin desinlər”. Muriş şah da dedi: “Ya bəni-adəm padşahı, Allah-təalaya and içirəm ki, mən də hökmən səninlə gedəcəyəm, düşmənlərini məhv eləyib səni arzuna çatdıracağam”. Qərib də ona razılıq elədi, gecəni yatdılar ki, səhər tərpənsinlər, elə ki səhər açıldı, onlar yol alıb Qaf dağına tərəf

getdilər. Az getdilər, üz getdilər, dərə-təpə düz getdilər, axşamacan Mərmər şəhərinə, Əlvən saraya tərəf yol getdilər; həmin şəhər başdan-başa daş və mərmərdən tikilmişdi, özü də bu şəhəri cinlərin atası Barik ibn Faki tikdirmişdi, Əlvən sarayı da o tikdirmişdi, adını da ona görə Əlvən qoymuşdu ki, saray gümüş və qızıl kərpiclərdən tikilmişdi. Həm də yer üzündə bu sarayın tayı-bərabəri yox idi. Elə ki qoşunlar gəlib Mərmər şəhərin yarım günlük mənzilinə çatdılar, atlardan düşdülər, dincəlmək üçün düşərgə saldılar, Muriş şah da çapar göndərdi ki, gedib təzə xəbər öyrənsin. Çapar getdi, bir qəddərdən sonra qayıdıb Muriş şahı dedi: “Padşah sağ olsun, Mərmər şəhərdə o qədər cin qoşunları var ki, ağacda yarpaqların sayı var, onların sayı yoxdur, iynə atsan yerə düşməz”. Çaparı bu sözlərini eşidən Muriş Qərib şahdan soruşdu: “Ya bəni-adəm padşahı, indi biz nə eləməliyik?” Qərib şah da cavabında dedi: “Padşah sağ olsun, sən adamlarını dörd yerə bölgünən, özü də qoy onlar düşmən qoşunlarını dörd tərəfdən dövrəyə alıb qışqıra-qışqıra desinlər: “Allahü-əkbər!” – Allahın şanına bu sözlərini qışqıra-qışqıra deyəndən sonra geri çəkilsinlər. Özü də bunu gecəyarı eləsinlər, baxarıq, görək cin tayfaları arasında nə olar”.

Muriş şah öz adamlarını çağırdı, Qəribin dediyi kimi, onları dörd yerə böldü, onlar silah-əsləhələrini götürüb gecəyəcən hazır dayandılar. Elə ki gecə oldu, gedib düşmən qoşunlarını dövrəyə aldılar, qışqıra-qışqıra dedilər: “Allahü-əkbər! Rəhmətlik İbrahim Xəlilullahın dini yolunda!” Kafirlər hövlnak yuxudan ayıldılar, bu sözləri eşidəndə canlarına qorxu düşdü, silahlarını qayıb bir-birini qılıncdan keçirməyə başladılar, özü də onlar səhər açılanacan eləcə bir-birini qırdılar. Onların çoxu məhv oldu, az bir qismi sağ qaldı. Belə olanda, Qərib qışqırıb müsəlman cinlərə dedi: “Sağ qalan kafirlərin üstünə cumun! Bax, mən də sizinləyəm, Allah da sizə köməkdir!” Muriş atını çapdı, Qərib də atını sürüb onunla bərabər düşmənlərin üstünə getdi. Qərib öz cin qılıncını siyirdi, düşmənlərin başını bədəninə ayırmağa başladı, onları dava meydanından pərən-pərən saldı.

Qərib şah Barakanı haqladı, qılıncını endirib onu öldürdü, Barakanın qanına bulaşmış atdan düşdü. Sonra o, Göy padşahı da qanına qoltan elədi. Gün çıxanda kafirlərdən bir nəfər də olsun sağ qalmadı, onların heç izi-tozu da qalmadı. Murişlə Qərib Əlvən saraya girdilər, gördülər ki, onun divarlarındakı kərpiclərin biri qızıldan, o biri gümüşdəndir. Kandarı büllurdandır, özü də bu saray yaşıl zümrüd bünövrə üstündə durur.

Sarayda hovuz vardı, onun ortasında su fəvvarə vururdu, yan-yörəsinə zərflə, qaş-daşla işlənmiş ipək xələclər döşənmişdi, onlar bu sarayda o qədər mal-dövlət olduğunu, saya-hesaba gəlmədiyini gördülər. Onlar padşahın hərəmxanasına girdilər, hərəmxananın çox yaxşı və gözəl olduğunu da gördülər. Qərrib zənn ilə baxıb gördü ki, burada arvadların arasında bir qız var, özü də o elə gözəldir, elə göyçəkdir ki, yemə-icmə, onun xəttü-xalına, gül camalına tamaşa elə, özü də əynində min dinarlıq libas var. Onun dörd tərəfində yüz nəfər köniz dayanmışdı, onlar qızıl qarmaqlarla onun paltarının balaqlarını azca qaldırırdılar ki, yerə dəyməsin, bu dəmdə qız elə bil ulduzların arasından çıxmış ondördgecək ay idi. Elə ki Qərrib bu qızı gördü, ağı başından oldu, karıxıb qaldı, üzünü könizlərdən birinə tutub soruşdu: "Bu qız kimdir?" Onun cavabında dedilər: bu qız Göy padşahın qızı Kövkəb əs-Səbahdır..."¹

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki altı yüz əlli doqquzuncu gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Qərrib üzünü könizlərdən birinə tutub soruşdu: "Bu qız kimdir?" Onun cavabında dedilər: "Bu qız Göy padşahın qızı Kövkəb əs-Səbahdır". Qərrib üzünü Muriş şahı tutub dedi: "Ya cınlar padşahı, mən bu qızla evlənmək istəyirəm". Muriş şah da cavabında dedi: "Bu saray da, bu sarayda olan mal-dövlət də, saray sahibinin uşaqları da sənə qurbandır, əgər fənd işlədib Barakanı da, Göy padşahı da adamları ilə bərabər məhv etməsəydin, onlar bizi qıracaqdılar, bir nəfər də olsun bizdən sağ qalmayacaqdı. Burada olan pullar da sənindir, sarayda olan adamlar da sən qullarıdır".

Xoş sözlərinə görə Qərrib şah Murişə razılıq elədi, yaxınlaşıb qıza zənlə baxdı, bir könüldən min könülə ona vuruldu, iranlıların, türklərin, deyilənlərin padşahı Şapurun qızı Fəxri-Tac da, Məhdiyə də yadından çıxdı. Bu qızın anası Çin padşahının qızı idi, Göy padşah onu sara-

yından oğurlayıb qaçırtmışdı, bəkirəliyini pozmuşdu, o da uşağa qalıb ona qız doğmuşdu, qız çox gözəl, göyçək olduğuna görə Göy padşah onun adını Kövkəb əs-Səbah qoymuşdu, qız elə doğrudan da gözəllər tacıdır idi. Qız qırxgünlük olanda anası vəfat etməmişdi, onu mamaçılarla hərəmağaları on yeddi yaşınacan bəsləyib böyütmüşdülər. Bu əhvalat oldu, onun atasını öldürdülər, Qərrib də bir könüldən min könülə ona vuruldu, qızın əlini öz əlinə aldı, həmin axşam qızın yanına girdi, gördü ki, o, bəkirə qızıdır.

Bu qızın öz atasından zəhləsi gedirdi, onun öldürüldüyünü biləndə çox şad oldu. Qərrib əmr elədi ki, Əlvən sarayı dağıtsınlar, maridlər də sarayı söküb dağıtdılar. Qərrib sarayın var-dövlətini cınların arasında bölüşdürdü. Qərribin payına iyirmi bir min dənə qızıl və gümüş kərpic düşdü, hələ bunlar bir yana qalsın, Qərribə o qədər başqa mal-dövlət, qızıl-gümüş düşmüşdü ki, saymaqla qurtaran deyildi. Sonra Muriş şah Qərribi Qaf dağında gözdirdi, orada olan əcaib şeyləri ona göstərdi. Bundan sonra onlar Barakanın qalasına tərəf yola düşdülər, gəlib qalaya çatanda onu dağıdıb yerlə yeksan elədilər, var-dövlətini öz aralarında bölüşdürdülər, sonra da Murişin qalasına tərəf getdilər. Az getdilər, üz getdilər, dərə-təpə düz getdilər, gəlib həmin qalaya çatdılar, beş gün orada qaldılar. Qərrib şah öz ölkəsinə yola düşmək istədi, Muriş ona dedi: "Ya bəni-adəm padşahı, mən də sənə ilə üzəngi-üzəngiyə gedərəm, səni öz ölkənə çatdıraram". Qərrib şah da cavabında ucadan dedi: "Yox, İbrahim Xəlilullaha and olsun ki, qoymaram sən özünü yorasan, sənə adamlarından da heç kəsi götürməyəcəyəm, mən təkə əl-Qaylacanla, əl-Quracanı özüm ilə aparacağam". Onda Muriş şah dedi: "Padşah sağ olsun, on min atlı cın götür. qoy onlar sənə qulluq eləsinlər". Qərrib də cavabında dedi: "Mən elə sənə dediyim cınları özüm ilə aparacağam". Belə olanda, Muriş şah min nəfər cinə əmr elədi ki, aldıqları qənimətdən Qərribin payına düşən mal-dövləti götürüb onu padşahlığına ötürsünlər. İki maridə – əl-Qaylacanla əl-Quracana tapşırıd ki, Qərribin yanında olsunlar, onun sözünə baxsınlar. İfridlər də cavabında dedilər: "Baş üstə, itaət borcumuzdur!" Qərrib maridlərə dedi: "Mal-dövləti, bir də Kövkəb əs-Səbahı götürün gedək". Qərrib elə öz ucan atına minib torponmək istəyirdi ki, Muriş ona dedi: "Qardaşım, bu at təkə bizim torpaqda yaşayır, bəni-adəm torpaqlarına çatsa, o saat öləcək. Amma mənə bir dəniz atım var ki, ona bərabər at nə İraq torpağında, nə də dünyanın başqa bir ölkəsində tapılmaz".

Muriş şah bunu deyib əmr elədi ki, həmin atı gətirsinlər, gedib atı gətirdilər, Qərrib ata baxdı, gördü ki, bu atın dünyada tayı-bərabəri

¹ Kövkəb əs-Səbah – Dan ulduzu

yoxdur. Sonra atı buxovladılar, əl-Qaylacan onu gözdirməyə başladı, əl-Quracan da gücü çatan qədər yük götürdü, Muriş Qəribi qucaqlayıb bağrına basdı, ondan ayrıldığına görə ağlayıb dedi: "Qardaşım, işdir başına elə bir əhvalat gəlsə ki, gücün çatmadı, tez mənim dalımcə bu maridlərdən birini göndər, mən o qədər qoşun götürüb gələm ki, bütün dünyanı dağıdıb yerlə yeksan eləyəm".

Qərrib şah göstərdiyi hörmətə görə, sidq-ürəkdən ona sədaqətli olduğuna görə Muriş şah razılıq elədi. Maridlər Qərriblə, atla bərabər əlliliklik yolu iki gün-iki gecəyə getdilər. Gəlib Oman şəhərinin yaxınlığına çatdılar. Onlar şəhərin yaxınlığında düşərgə saldılar ki, dincəlsinlər; Qərrib üzünü əl-Qaylacana tutub dedi: "Get camaatımdan mənə xəbər gətir". Marid elə o saat getdi, bir azdan qayıdıb dedi: "Padşah sağ olsun, şəhərin qabağında kafirlərin qoşunları dayanıblar, özü də onlar elə çoxdurlar ki, elə bil ucu-bucağı görünməyən dənizdirlər, iynə atsan yerə düşməz, şəhərin adamların onlarla vuruşurlar. Onlar cəng təbilini çaldılar, əl-Cəmrakan dava meydanına çıxdı".

Qərrib şah Maridin bu sözlərini eşidəndə ucadan dedi: "Allahü-əkbər!" Sonra əl-Qaylacana dedi: "Ya əl-Qaylacan, atı yohərlə, qılınca-qalxanımı, nizəmi mənə ver! Bu gün cəng meydanında, igid pəhləvanla qorxağı ayırd eləmək olar".

Əl-Qaylacan ayağa qalxdı, gedib Qərribin istədiklərini gətirdi, Qərrib silah-əsləhəni ondan aldı. Nuh oğlu Yafəsin qılını belinə bağladı, dəniz atına minib düşmənin qoşunlarına tərəf sürdü. Əl-Qaylacanla əl-Quracan ona dedilər: "Sən bir az dincəl, izin ver qoy biz gedək, o bir olan Allahın köməyiylə kafirləri çöllərə, səhralara elə pərən-pərən salaq ki, onlardan ocaq yandımağa da bir nəfər qalmasın". Qərrib də onların cavabında ucadan dedi: "İbrahim Xəlilullah and olsun ki, mən ancaq öz atıma minəndən sonra sizə vuruşmağa izin verəcəyəm".

Bu qoşunların gəlməyinin səbəbi qərribə bir əhvalat idi..."

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki altı yüz altmışıncı gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Qərrib əl-Qaylacana dedi: "Get camaatımdan mənə xəbər gətir". Marid elə

o saat getdi, bir azdan qayıdıb dedi: "Padşah sağ olsun, şəhərin qabağında çoxlu qoşun dayanıb".

Həmin qoşunların gəlməyinin səbəbi bu idi: "Əcib Yarub ibn Kaxtanın qoşunlarıyla gəlib müsəlmanları dövrəyə almışdı; əl-Cəmrakanla Sadan dava meydanına çıxdılar, əl-Qaylacanla əl-Quracan onlara köməyə gəldi, kafirləri qılından keçirib pərən-pərən saldılar. Əcib qaçmağa başladı, həm də öz adamlarına dedi: "Ay camaat, Yarub idn Kaxtanın qoşunları qırılıb, oğlu da öldürülüb, indi siz onun yanına qayıtsanız o deyəcək: "Ay adamlar, siz olmasaydız, nə mənim adamlarımı, nə də oğlumu öldürərdilər" – sonra da hamımızı qırar, bir nəfər də bizdən sağ qalmaz. Mənim fikrim budur ki, biz Hindistan torpaqlarına, Tərkənan şahın hüzuruna getməliyik, o, bizim intiqamımızı alar".

Əcibin adamları da ona dedilər: "Apar bizi, od sənə kömək olsun!" Onlar yola düşdülər, az getdilər, üz getdilər, dərə-təpə düz getdilər, gecə-gündüz yol getdilər, gəlib Hind şəhərinə çatdılar. Elə ki gəlib Hind şəhərinə çatdılar Tərkənan şahın hüzuruna getməyə izin istədilər, Tərkənan şah da Əcibə izin verdi, Əcib onun hüzuruna gəldi, öyülib qabağında yeri öpdü, padşahlara layiq ona dua elədi, sonra da dedi: "Padşah sağ olsun, mənə havadar ol, şərərlər sahibi od da sənə havadar olar, gecə qaranlığı öz zülmətilə səni hər cür bələdən hifz eləsin".

Hindistan padşahı Əcibə baxıb soruşdu: "Sən kimsən, nə istəyirsən?" Əcib də cavabında dedi: "Mən Əcibəm, İraqın padşahıyam. Qardaşım məni incidib, o, islam dininə iman gətirib, qullar da ona tabe olub, atəşpərəst dinindən dönüblər. O bir çox ölkələrə sahib olub, elə hey məni bir torpaqdan başqa torpağa qovub, bax, indi mən sənin yanına gəlmişəm ki, mənə havadar olasan".

Hindistan şahı Əcibin sözlərini eşidəndə qəzəbindən yerində oturma bilməyib ucadan dedi: "Oda and içirəm ki, sənin intiqamını alacağam, heç kəsi qoymayacağam mənim hökmdarım oddan başqa bir şeyə sitayiş eləsin!" Sonra da o, öz oğlunu hüzuruna çağırıb dedi: "Oğlum, get tədərək gör, İraqın üstünə yeri. Orada onların hamısını məhv elə, oda sitayiş eləməyənlərin yolunu bağla, onlara əzab ver, pis günə sal, ancaq öldürmə, mənim yanıma gətir ki, mən onlara min cür əzab verim: onları elə alçaldım ki, bizim zamanədə başqa şeylər öyrənmək istəyənlərə ibrət dersi olsun".

Sonra da padşah səksən min süvari, səksən min zürafə minmiş pəhləvan seçdi, oğluyla on min fil göndərdi, özü də bu fillərin horosinin üstündə sondəl ağacından qayrılmış, barmaqlığı, lövhələri, mızları

qızıldan olan kəcavə var idi. Hər kəcavədə qızılla zümürüddən qayrılmış taxt vardı, o bir də cəng arabaları göndərdi. Hər cəng arabasında cürbəcür silahla vuruşan səkkiz adam vardır. Padşahın oğlu öz dövrünün pəhləvanlar pəhləvanı idi, igidlikdə də tayı-bərabəri yox idi, onun adı Rad-Şah idi. O, on gündə tədərük görüb qurtardı, qoşunlar tərəpəndilər, onlar elə bil topa-topa buludlar idilər, düz iki ay yol gedib Oman şəhərinə çatdılar, şəhərə çatan kimi onu dörd dövrəyə aldılar. Əcib çox şad idi, elə bilirdi ki, qalib gələcək. Əl-Cəmrakanla Sadan, onlarla bərabər pəhləvanların hamısı dava meydanına çıxdılar, cəng təbilləri çalındı, atlar kişnədi, əl-Qaylacan dayanıb buna baxırdı. Sonra o qayıdıb gördüklərinin hamısını yerli-yerində Qərib şahə nəql elədi; belə olanda, Qərib şah da, dediyimiz kimi, atını minib sürdü, kafirlərin qoşunları arasına girdi ki, görsün meydanına kim çıxacaq, cəng darvasını kim açacaq. Quleybanı Sadan da atını meydanın ortasına sürüb, cəngə pəhləvan çağırırdı, Hindistanın pəhləvanlar pəhləvanı onun cənginə çıxdı, Sadan ona göz açmağa macal vermədi, dəyənəklə vurub sümüklərini xıncım-xıncım elədi, hind pəhləvanı yerə səriltdi. Sonra Sadanın meydanına ikinci pəhləvan çıxdı, Sadan onu da öldürdü, üçüncü pəhləvanı da vurub yerə yıxdı. Sadan bu minval ilə otuz pəhləvanı öldürdü. Belə olanda, Battaş əl-Əkran¹ adlı-sanlı basılmaz pəhləvan idi, dava meydanında o, beş min igid pəhləvana bərabər idi, özü də o, Tarkanan şahın əmisi idi. Battaş Sadanın meydanına çıxıb ona dedi: "Ay oğru ərəb, sən elə böyümüsən ki, hind padşahlarını, hind pəhləvanlarını öldürürsən, igid pəhləvanları əsir eləyirsən! Bu gün sənin axırındır, bir də bu işıqlı dünyanı görməyəcəksən".

Sadan hind pəhləvanının bu sözlərini eşidəndə qəzəbindən gözlərinə qan doldu, Battaşın üstünə cumub dəyənəyi ona endirdi, amma dəyənək ona dəymədi, dəyənəyin ağırlığı Sadanı çəkib atdan yerə saldı, o, özünə gəlməyə macal tapmamışdı ki, kafirlər onun əl-qolunu bağladılar, dartıb öz düşərgələrinə apardılar. Əl-Cəmrakan öz yoldaşını əl-qolu bağlı əsir görəndə nəre çəkib dedi: "İbrahim Xəlilullahın dini yolunda!" Bunu deyib, o, atını mahmızladı, Battaş əl-Əkranın üstünə cumdu. Onlar bir müddət meydanda at oynatdılar, sonra Battaş əl-Cəmrakanın üstünə cumdu, qolçağından yapışdı, dardı, yəhərdən qaldırıb yerə vurdu. Onun da əl-qolunu bağladılar, dartıb kafirlərin düşərgəsinə apardılar, müsəlmanların qoşun başçıları, pəhləvanları bir-bir o vaxtadan Battaşın meydanına çıxdılar ki, o, iyirmi dörd pəhləvanı

əsir elədi. Müsəlmanlar bunu görəndə qəm doryasına batdılar, Qərib pəhləvanlarının başına gələni görəndə, yüz iyirmi ritl ağırlığında olan qızıl dəyənəyini dizinin altından çıxartdı, bu dəyənək cinlər padşahı Barakanın dəyənəyi idi..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki altı yüz altmış birinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Qərib, pəhləvanlarının başına gələni görəndə, cinlər padşahı Barakanın qızıl dəyənəyini dizinin altından çıxartdı, öz dəniz atını çapdı, at yel kimi cumdu. Qərib meydanın ortasına çatanda nəre çəkib dedi: "Allahü-əkbər! O, İbrahim Xəlilullahın dininə iman gətirənlərə kömək olur, onlara qələbə verir, iman gətirməyənlərə qənim olur!" Bunu deyib Qərib Battaşın üstünə cumdu, dəyənəklə onu elə vurdu ki, Battaş atdan yixılıb yerə səriltdi, Sahim əl-Leydi görüb dedi: "Bu köpəyin əl-qolunu bağla!" Qəribin bu sözlərini eşidən Sahim Battaşa tərəf cumdu, onun əl-qolunu möhkəm sarıdı. Müsəlman pəhləvanları həmin igid pəhləvana mat qalmışdılar, kafirlər bir-birlərindən soruşurdular: "Bizim aramızdan çıxıb yoldaşımızı əsir eləyən bu pəhləvan kimdir?"

Qərib meydanda at oynadıb pəhləvan istəyirdi ki, cənginə çıxsın, hind pəhləvanlarından biri meydana çıxdı. Qərib dəyənəklə onu vurdu, pəhləvan atdan yixılıb yerə səriltdi. Əl-Qaylacanla əl-Quracan onun əl-qolunu bağlayıb Sahimə verdilər. Qərib beləcə pəhləvanları bir-birinin dalınca əsir elədi, bu minval ilə o, əlli iki nəfər məşhur pəhləvanı əsir elədi. Axşam oldu, təbillər çalındı, dava qurtardı. Qərib cəng meydanından çıxıb atını müsəlmanların düşərgəsinə sürdü, o hamudan əvvəl kimə rast gəlsə yaxşıdır? Hamudan əvvəl o, Sahimə rast gəldi. Sahim onun üzəngisindən tutdu, ayağından öpüb ucadan dedi: "Ay zəmanənin pəhləvanlar pəhləvanı, Allah qollarına qüvvət versin! Ay pəhləvanlar pəhləvanı, deyinən görək sən kimsən?" Belə olanda, Qərib halqalı dəmir niqabını qaldırdı, Sahim onu tanıyıb dedi: "Ay camaat, bu adam sizin padşahımız, sizin hökmdarınız Qəribdir, o, cinlərin torpağından gəlib".

¹ Battaş əl-Əkran - pəhləvanlar qənimti deməkdir.

Elə ki müsəlmanlar öz padşahlarının adını eşitdilər, o saat atlarının belindən yerə tullandılar, Qərbin yanına gəlib elə üzəngidə ayaqlarından öpməyə başladılar, sağ-salamat qayıdıb gəldiyinə şad olub ona dua elədilər. Onlar Qərblə bərabər Oman şəhərinə girdilər, Qərib öz atasının taxtında öyləşdi, adamları çox şad olub onu dövrəyə aldılar. Onlara yemək-icmək gətirdilər, yeməkdən sonra Qərib cin tayfalarına görə Qaf dağında başına gələn əhvalatı əvvəldən axıracan, yerli-yerində öz adamlarına nəql elədi, onlar həmin əhvalata mat qaldılar. Qərbi xilas elədiyinə görə Allaha dua elədilər.

Əl-Qaylacanla əl-Quracan Qərbin yanından heç yerə getmirdilər. Qərib öz adamlarına buyurdu ki, gedib yatsınlar, onlar da dağılışıb öz evlərinə getdilər, maridlərdən başqa onun yanında heç kəs qalmadı, onda Qərib maridlərdən soruşdu: "Məni Kufəyə apara bilərsiz ki, mən öz hərəmxanama girib kef eləyim, sonra da səhərə yaxın məni bura qaytarıb gətirə bilərsiz?" Maridlər də cavabında dedilər: "Ay ağa, sənin bu istəyin lap asan işdir". Kufəylə Omanın arası tələsən atlı üçün altmış günlük yol idi. Əl-Qaylacan əl-Quracana dedi: "Mən onu ora apararam, sən də qaytarıb gətirərsən". Sonra da əl-Qaylacan Qərbi götürüb apardı, əl-Quracan da onunla yanaşı getdi, bir saat keçmədi ki, onlar Kufəyə çatdılar, Qərbi sarayın darvazası ağzına apardılar.

Qərib öz əmisi əd-Damiqin yanına getdi, əmisi onu görə kimi ayağa qalxıb salamlaşdı. Sonra Qərib ondan soruşdu: "Mənim arvadım Fəxri-Tacın¹, arvadım Məhdiyənin kefi necədir?" Əd-Damiq də cavabında dedi: "Onlar sağ-salamatdırlar, canına dua eləyirlər". Hərəmağası arvadların yanına getdi, Qərbin gəldiyini onlara xəbər verib muştuluq istədi, arvadlar elə şad oldular ki, sadıqlarından qışqırdılar, hərəmağasına muştuluq verdilər, sonra Qərib şah gəlib içəri girdi, arvadlar ayağa qalxıb Qərbi salamladılar. Onlar öyləşib söhbət eləməyə başladılar, əd-Damiq də gəldi, Qərib cinlərlə olan əhvalatını əvvəldən axıracan, yerli-yerində onlara nəql elədi, əd-Damiq də, arvadları da buna təəccüb qaldılar.

Qərib gecənin qalanını arvadın Fəxri-Tacın yanında yatdı, səhərə yaxın o çıxıb maridlərin yanına getdi, qohum-qardaşıyla, arvadlarıyla, əmisi əd-Damiqlə xudahafızlaşdı, sonra o, əl-Quracanın belinə mindi, əl-Qaylacan da onunla yanaşı uçdu, hələ hava işıqlaşmamışdı ki, o, Oman şəhərinə çatdı. Qərib şah öz adamları ilə bərabər dava

¹ Burada orijinalda səhvə yol verilib: bir qədər sonra ölümü təsvir edilən Fəxri-Tacın övəzinə "Kövkəb as-Sabah"ın adı olmalıdır.

paltarını geydi, şəhər darvazasını açmağı əmr elədi. Birdən kafirlərin düşərgəsindən bir pəhləvan gəldi, əl-Cəmranla quleybanı Sadan, bir də onun azad elədiyi əsir düşmüş qoşun başçıları onunla idilər. Həmin pəhləvan onları müsəlmanların padşahı Qərbi verdi, onların xilas olduğunu görə müsəlmanlar çox şad oldular, sonra da onlar dəmir paltarlarını geyib atlarına mindilər (dava sincləri çalınmışdı), cəngə hazır oldular. Kafirlər də atlarına minib səf-səf dayandılar..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görə nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki altı yüz altmış ikinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, müsəlman pəhləvanları atlarını sürüb cəng meydanına çıxdılar, hamıdan əvvəl davaya başlayan Qərib şah oldu. O, Nuh oğlu Yafəsin (Allah ona rəhmət eləsin!) qılıncını siyirdi, atını düşmənin səflərinin arasına sürdü, nərə çəkib dedi: "Məni tanıyan tanıyır, tanımayan da kim olduğumu göstərəm. Mən Qərib şaham, İraqın, Yəmənin padşahıyam, mən Qərbbəm, Əcibin qardaşıyam".

Hindistan padşahının oğlu Rad-Şah Qərbin bu sözlərini eşidəndə qışqırıb qoşun başçılarına dedi: "Əcibi mənim yanıma gətirin!" Gedib Əcibi gətirdilər, Rad-Şah üzünü ona tutub dedi: "Sən bilirsen ki, bu qarışıqlığı sən salmışsan, bunun bəisi sənə. Bax, ödə sən qardaşın cəng meydanındadır. Onun meydanına çıx, onu əsir eləyib əl-qolu bağlı hüzuruma gətir, mən onu dəvə üstə tərsinə oturdub Hindistan torpaqlarına çatanacan ona əzab verəcəyəm". Əcib də onun cavabında dedi: "Padşah sağ olsun, mən naxoşlamışam, onun meydanına başqa adam göndər". Əcibin bu sözlərini eşidən Rad-Şah qəzəbindən fışıldamağa, xırıldamağa başlayıb qışqıra-qışqıra dedi: "Şərarələr! saçı odu, işığı, kölgəyə, istiyyə and içirəm ki, əgər sən qardaşının meydanına çıxıb, tezliklə onu mənim yanıma gətirməyən, sən boynunu vurub canını alacağam!"

Belə olanda, Əcib özünə ürək verib atını sürdü, cəng meydanına çatdı, qardaşına yaxınlaşıb ucaadan dedi: "Ay arəb köpəyi, ay ölüs-yanların ön alçağı, sən belə ağız-burunlu olmusan ki, şahlarla üz-üzə

gəlirsən! Sənin axırın çatıb, öz ölümünə şad ol!" Əcibin bu sözlərini eşidən Qərib ondan soruşdu: "Sən kimsən, hansı şahlardanсан?" Əcib də cavabında dedi: "Mən sənin qardaşınam, bu gün sənin axır günündür, bir də bu dünya işığını görməyəcəksən!"

Elə ki Qərib meydanına çıxan pəhləvanın öz qardaşı Əcib olduğunu yəqin elədi, qəzəbindən qışqıra-qışqıra dedi: "Ya atamla anamın intiqamı!" Sonra da qılıncını əl-Qaylacana verdi, atını çapıb Əcibin üstünə cumdu, dəyənəyi bu qan içən zalimə elə ilişdirdi ki, az qaldı qabırğalarını qırsın. Sonra o, Əcibin yaxasından yapışb dartdı, onu yəhərdən qaldırıb yerə çırpdı. Hər iki marid onun yanına cumub əl-qolunu bağladılar, alçalmış mürtədi dartıb apardılar. Qərib öz düşmə-nini əsir elədiyinə çox şad olub bu şəri oxudu:

"Çatdım muradıma, bitdi qayğılar.
Sənə çox -çox şükür, ey pərvərdigar!

Bir heçdim, yox idi varım-dövlətim,
Sən mənə bəxş etdin, hər nə istədim.

Ölkələr şahıyam, - qullu-köləli;
Bu varı, rütbəni sən verdin, bəli!"

Rad-Şah Qəribin qardaşı Əcibin əsir elədiyini görəndə, buyurdu ki, atını gətirsinlər, o, silah-əsləhəsini götürdü, dəmir paltarını geyib, atını cəng meydanına sürdü. Rad-Şah atını o vaxtacan sürdü ki, gəlib cəng meydanında Qəribə yaxınlaşdı; ona yaxınlaşan kimi qışqıra-qışqıra dedi: "Ay ərəblərin ən murdarı, ən alçağı, olmaya sən belə ağız-burunlu olmusan ki, şahları, pəhləvanları əsir eləyirsən! Atıdan düş, özün öz əl-qolunu bağla, mənim ayağımdan öp, pəhləvanlarımı azad elə! Əl-qolu bağlı, ayaqları zəncirli mənim şahlığıma get - onda mən günahından keçərəm, səni bizim torpaqlarda şeyx¹ eləyəərəm, bir parça çörəyin olar!"

Onun bu sözlərini eşidəndə Qərib şaqqanaq çəkib elə güldü ki, arxası üstə yığılıb dedi: "Ay quduz köpək, ay qotur canavar, indi görür-sən ki, kimin bəxti qara gətirər!" Sonra da o, qışqırıb Sahimə dedi: "Əsirləri mənim yanına gətir!" Sahim də gedib əsirləri gətirdi, Qərib onların hamısının boynunu vurdu. Belə olanda Rad-Şah şir kimi Qəribin üstünə cumdu, qanıçon zalim kimi onunla vuruşmağa başladı, hava

qaralanacan gah geri çəkildilər, gah bir-birinin üstünə cumub şir kimi vuruşdular. Elə ki hava qaraldı, cəngin qurtardığını xəbər verən təbillər çalındı..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki altı yüz altmış üçüncü gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, cəngin qurtardığını xəbər verən təbillər çalınan kimi pəhləvanlar bir-birindən ayrıldılar, şahların hər biri öz yerinə qayıtdı. Davadan sağ-salamat qurtardıqlarına görə onlara gözaydınlığı verdilər, müsəlmanlar Qərib şahı dedilər. "Padşah sağ olsun, cəngi uzatmaq sənin xasiyyətin deyil". Qərib də cavabında dedi: "Ay camaat, mən igid pəhləvanlarla, padşahlarla vuruşmuşam, ancaq bunun kimi vuruşan pəhləvan görməmişəm. Mən istədim Yafəsin qılıncını siyirib düşmənimə endirim, onu parça-parça doğrayım, o dünyaya göndərim, ancaq əl saxladım. fikirləşdim ki, bəlkə onu əsir elədim, o, islam dininə iman gətirdi".

Qərib burada qalsın, indi sizə kimdən deyim, Rad-Şahdan. O, çadırına girib taxtında əyləşdi, şahlığın əyanları onun yanına gəlib düşmənin necə adam olduğunu ondan soruşdular. Rad-Şah da onların cavabında dedi: "Şərərlər saçan oda and olsun, mən hələ ömrümdə bu pəhləvan kimi igid pəhləvan görməmişəm! Mən sabah onu əsir eləyib alçalmış, rəzil olmuş halda bura gətirəcəyəm!"

Pəhləvanlar səhərəcən yatdılar, səhər davanın başladığını xəbər verən təbillər çalındı, onlar cəngə hazırlaşdılar; qılımlarını bellərinə bağladılar, cins, möhkəm atlarına minib nərə çəkə-çəkə düşərgədən çıxdılar, dərələrə, təpələrə doluşub hər yeri tutdular. Hamıdan övvəl cəng darvazasını kim açsa yaxşıdır? Cəng darvazasını hamıdan övvəl igid pəhləvan, qorxubilməz şiri-nər Qərib şah açdı, o, at oynatmağa, düşməni üstə cummağa başladı, nərə çəkib dedi: "Mənim meydanıma çıxan varmı? Cəngimə çıxan pəhləvan varmı? Qoy bu gün mənim meydanıma tənbel, zəif pəhləvan çıxmasın!" Qərib şah sözünü deyib qurtarmağa macal tapmamışdı ki, Rad-Şah böyük gümbəzo oxşayan fil üstə onun meydanına çıxdı. Filin belində ipək qaytanlarla bağlanmış

¹ Şeyx - horfi mənası: ağsaqqaldır; burada - könduxda mənasındadır.

taxt vardı, fili sürən onun qulaqları arasında əyləşmişdi, əlində qarmaq vardı, o, həmin qarmaqla fili vururdu, fil sağa, sola ləngər vura-vura yeriyirdi. Fil Qəribin atına yaxınlaşanda, at nəse ömründə görmədiyi bir şey görüb geri çəkildi. Qərib atdan düşüb, atı əl-Qaylacana verdi, Yafəsin qayanı parçalayan qılıncını siyirib piyada Rad-Şahın üstünə yeridi, gəlib filin qabağında dayandı, Rad-Şah pəhləvanlar pəhləvanı ilə cəngə girəndə, basılacağından qorxanda həmişə filə minərdi, həm də özüylə əlvahaq adlı bir şey götürərdi (həmin şey aşağıdan enli, yuxarıdan dar tor kimi bir şey idi, aşağı tərəfində halqa vardı, həmin halqaya ipək qaytan keçirilmişdi, atlı düşmənin üstünə gedir, toru onların üstünə atıb qaytanı dartırdı, onda süvari atdan düşürdü. Rad-Şah da onu əsir eləyirdi. O, bu minval ilə igid pəhləvanları basırdı).

Qərib ona yaxınlaşanda Rad-Şah tor tutduğu əlini qaldırıb toru Qəribin üstünə elə atdı ki, Qərib torun içində qaldı. Rad-Şah dartıb toru qaldırdı, Qərib bir də gördü ki, filin belində, Rad-Şahın yanındadır. Rad-Şah filin üstünə qışqırdı ki, öz düşərgələrinə qayıtsın. Əl-Qaylacanla əl-Quracan Qəribi tək qoyub getmirdilər, onlar ağalarının başına gələn əhvalatı görəndə fildən yapışib onu saxladılar, bu dəmdə Qərib torun içində gərməşdi, tor parça-parça oldu, əl-Qaylacanla əl-Quracan Rad-Şahın üstünə cumdular, tutub onun əl-qolunu bağladılar, xurma ağacı qabığından qayrılmış iplə dartıb apardılar. Belə olanda iki qoşun bir-birinin üstünə cumdu, elə bil ki, dalğalanan dəniz, yaxud iki dağ bir-birilə toqquşdu, toz ərşə qalxdı, pəhləvanlar dünyanın zülmətini öz gözləriylə gördülər, bir dava başlandı ki, gəl görəsən, qan su yerinə axdı. Pəhləvanlar axşam qaranlığı düşənəcən elə vuruşdular, elə qılinc işlədib qan axıtdılar ki, daha nə deyim. Elə ki axşam oldu, davanın qurtardığını xəbər verən təbillər çalındı, hər iki tərəfin pəhləvanları öz düşərgələrinə qayıtdılar. Həmin gün cəng meydanına çıxan müsəlmanlardan xeyli ölən oldu, çoxu da yaralandı, özü də onları fillərə, zürafələrə minmiş hind pəhləvanları öldürürdü. Qoşunlarından çoxlu pəhləvanın öldürülməsi, yaranılması Qəribə çox ağır gəldi, buna görə də ömr elədi ki, yaralıları sağaltsınlar, sonra da üzünü öz saray oyanlarına tutub soruşdu: "Siz nə fikirdəsiniz?" Onlar da padşahın cavabında dedilər: "Padşah sağ olsun, yalnız fillərlə zürafələr bizim işimizi xarab elədilər, əgər biz onlardan canımızı qurtara bilsəydik, şəkə-şübhəsiz düşməni basardıq". Onda əl-Qaylacanla əl-Quracan dedilər: "Biz hər ikimiz qılınclarımızı siyirib düşmənlərin üstünə düşərək, onların çoxunu qılincdən keçirərik".

Belə olanda, Oman şəhəri camaatından biri (o əl-Cələndin məslə-hətçisi idi) qabağa çıxıb dedi: "Padşah sağ olsun, əgər son dediyim qulaq assan, sözümdən çıxmasan, bu düşməni qoşununu basmaq mənim boynuma". Belə olanda, Qərib üzünü qoşun başçılarına tutub dedi: "Bu ustad sizə nə desə, onun sözünə qulaq asın!" Qoşun başçıları da cavabında dedilər: "Baş üstə, itaət borcumuzdur..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki altı yüz altmış dördüncü gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Qərib qoşun başçılarına dedi: "Bu ustad sizə nə desə onun sözünə qulaq asın!" Qoşun başçıları da cavabında dedilər: "Baş üstə, itaət borcumuzdur!" Belə olanda, həmin adam qoşun başçılarından onunu seçib onlardan soruşdu: "Sizin neçə nəfər pəhləvanınız var?" Onlar da cavabında dedilər: "On min nəfər". Həmin adam pəhləvanları götürüb silah anbarına getdi, onların beş mininə tüfəng verdi, özü də tüfəng atmağı onlara öyrətdi.

Elə ki, şəhər açıldı, kafirlər silahlandılar, filləri, zürafələri qabağa buraxdılar, adamlar da başdan-ayağa silahlanmışdılar. Kafirlər vəhşi heyvanları çıxartdılar, onların pəhləvanları qoşunun qabağında dayandılar, Qərib öz pəhləvanları ilə bərabər atlarına süvar oldular, atılar səf-səf dayandılar, davanın başlandığını xəbər verən sinclər çalındı, qoşun başçıları qabağa çıxdılar, vəhşi heyvanları, filləri qabağa buraxdılar. Həmin adam atıcılara qışqırdı, onlar da ox, tüfəng atmağa başladılar. oxlar, qurğuşun güllələr vəhşi heyvanların böyürlərini dəşib qabırğalarını sındırdı, vəhşi heyvanlar nərə çəkib geri döndülər, kafirlərin pəhləvanlarını, əsgərlərini tapdalamağa başladılar. Sonra müsəlmanlar kafirlərin üstünə cumub onları dörd dövrəyə aldılar. Fillər kafirləri tapdalamağa başladılar, kafirlər pərən-pərən düşüb çölə, bərrü-biyabana səpələndilər. Müsəlmanlar onları qabaqlarına qatıb, hind poladından qayrılmış qılınclarıyla boyunlarını vurdular, fillərin, zürafələrin əlindən az adam canını qurtara bildi. Qərib şah düşməni

basdıqlarına şad olub öz adamlarıyla bərabər geri qayıtdı, ertəsi günü ələ keçirdikləri qəniməti bölüşdürdülər. Onlar beş gün həmin yerdə qaldılar, sonra Qərib şah padşahlıq taxtında oyləşdi, əmr elədi ki, qardaşı Əcibi hüzuruna gətirsinlər, gedib Əcibi onun hüzuruna gətirdilər, Qərib şah ona dedi: "Ay köpək, bu nədir padşahları bizim üstümüzdə qaldırırsan, bilmirsən ki, yerin, göyün sahibi mənə kömək eləyir, mən də sizi basıram? İslam dininə iman gətir, onda canını qurtararsan, mən də atamla anamın qanından əl çəkərəm, əvvəl olduğu kimi səni padşah elərəm, özüm də sənə tabe olaram".

Qəribin bu sözlərini eşidən Əcib dedi: "Mən öz dinimdən əl çəkmərəm!"

Belə olanda, Qərib onu zəncirlədi, onun keşiyini çəkməyi, yüz nəfər zırpı qula tapşırdı. Sonra Qərib üzünü Rad-Şaha tutub soruşdu: "İslam dininə iman gətirmək barədə sənə fikrin nədir?" Rad-Şah da cavabında dedi: "Ya hökmdar, mən sizin dininizə iman gətirərəm: əgər dininiz həqiqi, yaxşı din olmasaydı, siz bizi bası bilməzdiz. Əlini uzat, mən də şahadəət verim ki, Allahdan başqa Allah yoxdur, İbrahim Xəlilullah da onun rəsuludur". Rad-Şahın islam dininə iman gətirməyinə Qərib çox şad olub ondan soruşdu: "İslam dininin gözəlliyi sənə ürəyində bərqərar oldumu?" Rad-Şah da cavabında dedi: "Bəli, bərqərar oldu, ya mənim hökmdarım!". Sonra Qərib ona dedi: "Ya Rad-Şah, sən öz ölkənə, öz padşahlığına getmək istəyirsənmi?" Rad-Şah da cavabında dedi: "Padşah sağ olsun, mən ki, atamın dinindən çıxmışam, o məni öldürər". Belə olanda, Qərib dedi: "Mən də sənə gedərəm, torpağını sənə ixtiyarına verərəm, o bir olan rəhim Allahın köməyi ilə ölkələr, qullar sənə itaətində olarlar".

Qəribin bu sözlərini eşidən Rad-Şah onun əlini, ayağını öpdü; düşmənin basılmağı üçün tədbir gören adama Qərib ənam verdi, çoxlu pul bağışladı. Sonra Qərib üzünü əl-Qaylacanla əl-Quracana tutub dedi: "Ay cinlərin başçıları!" Onlar da cavabında dedilər: "Qulluğunda hazırıq!" Onda Qərib dedi: "İstəyirəm siz məni hind ölkəsinə aparasız". Qəribin bu sözünü eşidən maridlər də dedilər: "Baş üstə, itaət borcumuzdur!" Qərib əl-Cəmranla Sadanı özüylə götürdü, onları əl-Quracan apardı, Qəriblə Rad-Şahı əl-Qaylacan apardı, onlar hind ölkəsinə getdilər..."

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

665-ci gecə

Elə ki altı yüz altmış beşinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, maridlər əl-Cəmranla, quleybani Sadanı bir də Rad-Şahla Qərib şahı götürüb hind ölkəsinə tərəf uçdular. Onlar güt batan çağda göy qalxdılar, şəhərin açılmasına xeyli qalmış Kəşmir¹ çatdılar, maridlər onları bir sarayın üstünə düşürdülər, Qərib şah əl-Cəmranla, quleybani Sadanı, bir də Rad-Şahla bərabər saray pillələrilə aşağı endilər. Qaçıb gələn oğluy, qoşunlarının başına gələn əhvalatı Tərkanana xəbər vermişdilər. Tərkanan şah bilirdi ki, onun göndərdiyi qoşun dardadır, oğlunun gözüne yuxu getmir, dünya onun başına dar olub. Belə olanda, Tərkanan onların başına gələn əhvalatı, öz işini fikirləşməyə başladı, elə bu dəmdə birdən uçub gələnlər dəstəylə onun yanına girdilər. Padşah oğlunu, onunla gələnləri görüb karıxdı, maridləri görəndə canına qorxu düşdü. Oğlu Rad-Şah üzünü ona tutub ucadan dedi: "Ay xain, ay oda söcdə eləyən hara qaçırsan? Vay halına! Oda söcdə eləməkdən əl çək, hər iki dünyanın hakiminə gecəni, gündüzü yaradan, gözə görünməyən Allaha iman gətir!"

Tərkanan şah oğlunun bu sözlərini eşidəndə elə qəzəbləndi ki, əlindəki dəmir dəyənəyi Rad-Şaha atdı, ancaq oğlan tez özünü yana verdi. dəyənək otağın küncünə dəyib divarın üç daşını sındırdı. Tərkanan oğlu Rad-Şaha dedi: "Ay köpək, sən qoşunu bada verdin, öz dinini atdın, indi də gəlmisən məni öz dinimdən döndərməyə?!"

Bunu deyib Tərkanan Rad-Şahın üstünə cümdu, ancaq Qərib onun qabağını kəsdi, peysərindən vurub onu yerə sərdi, əl-Qaylacanla əl-Quracan tez onun əl-qolunu möhkəm sarıdılar, hərəmxanadakilərin hamısı qaçıb dağıldı. Sonra Qərib şahlıq taxtında oyləşdi, üzünü Rad-Şaha tutub dedi: "Ay yolunu azmış qoca, islam dininə iman gətir, onda cəhənnəmə odundan da, bir olan Allahın qəzəbindən də xilas olarsan". Tərkanan da cavabında dedi: "Mən ölərəm, öz dinimdən dönmərəm!" Belə olanda, Qərib qayamı parçalayan qılınca siyirib, Tərkananın

¹ Kəşmir – Hindistanda vilayətdir. Nağılçı həmin vilayətin mərkəz şəhərini nəzərdə tutur.

kəlləsindən elə endirdi ki, o, iki parça olub yerə sərildi, Allah da onu cəhənnəmə vasil elədi (cəhənnəmdən pis şey yoxdur!), Qərib əmr elədi ki, onun meyitini sarayın darvazasından assınlar, aparıb onun bir şaqqasını saray darvazasının sağ tərəfindən, o biri şaqqasını sol tərəfindən asdılar; sonra onlar axşamacan bir yerdə oldular, Qərib Rad-Şaha buyurdu ki, padşah libasını geysin, Rad-Şah da padşah libasını geyib öz atasının taxtında əyləşdi, Qərib onun sağ tərəfində oturdu, əl-Qaylacaqla əl-Quracan, əl-Cəmrakanla quleybanı Sadan onun sağında, solunda dayandılar. Qərib şah onlara dedi: “Əyanlardan kim içəri girdi, tutun onun əl-qolunu bağlayın, qoşun başçılarından birini də qoymayın ki, əlinizdən çıxıb qaçsın!” Onlar da cavabında dedilər: “Baş üstə, itaət borcumuzdur!”

Bundan sonra qoşun başçıları padşahın qulluğunda dayanmaq üçün saraya gəlməyə başladılar, saraya hamıdan əvvəl gələn kim olsa yaxşıdır? Hamıdan əvvəl gələn qoşun başçıların böyüyü oldu. O, darvazaya çatanda gördü ki, padşahı iki şaqqa eləyib darvazanın yanlarından asıblar, o karıxdı, pərt oldu, lap çaşdı qaldı, belə olanda əl-Qaylacaqla onun üstünə cumdu, yaxasından yapışdı, yerə yıxdı, əl-qolunu bağladı. Sonra onu dartıb saraya apardı, o, gün çıxanacan üç yüz nəfər qoşun başçısının əl-qolunu bağlayıb Qəribin hüsuruna gətirdi. Qərib üzünü onlara tutub dedi: “Ay camaat, siz öz padşahınızı saray darvazasından asılmış gördünüz?” Qəribin bu sözlərini eşidən qoşun başçıları soruşdular: “Onu bu kökə kim salıb?” Qərib də cavabında dedi: “Onu, Allahın köməyiylə, mən bu kökə salmışam. Kim mənim sözümdən çıxsın, onu da o kökə salacağam”. Onda qoşun başçıları soruşdular: “Sən bizdən nə istəyirsən?” Qərib şah da cavabında dedi: “Mən İraqın padşahı, sizin igid pəhləvanlarınızı məhv eləyən Qərib şaham, Rad-Şah islam dininə iman gətirib, sizin şahənşahınız və hökmdarınız olub. İslam dininə iman gətirərsən xilas olacaqsız, özü də sözümdən çıxmayın, yoxsa peşman olarsız”.

Onlar Allaha dua eləyib islam dininə iman gətirdilər, xoşbəxt adamlar sırasına keçdilər; Qərib onlardan soruşdu: “İslam dininin şirinliyi ürəyinizə həqiqətən yatdı mı?” Qoşun başçıları da cavabında dedilər: “Bəli, həqiqətən ürəyimizə yatdı”. Onda Qərib əmr elədi ki, onların əl-qollarını açsınlar; onların əl-qollarını açandan sonra Qərib şah hamısına önəm verib dedi: “Öz adamlarınızın yanına gedin, islam dininə iman gətirməyi onlara təklif eləyin, kim ki, islam dininə iman gətirdi, ona əl vurmayın, kim ki, iman gətirmədi, onu öldürün...”

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki altı yüz altmış altıncı gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: “Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Qərib şah Rad-Şahın başçılarına dedi: “Öz adamlarınızın yanına gedin, islam dininə iman gətirməyi onlara təklif eləyin; kim ki, iman gətirdi, ona əl vurmayın, kim ki, iman gətirmədi, onu öldürün”. Qoşun başçıları gətdilər, ixtiyarlarında olan adamları bir yerə yığdılar, onları məsələdən əlah elədilər, sonra da islam dininə iman gətirməyi onlara təklif elədilər. Qoşun əhli Allaha iman gətirdi, onların öz dinindən dönməyən az qismini öldürdülər. Sonra gəlib bunu Qəribə naql elədilər, o da Allah-təalaya dua eləyib dedi: “Şükür olsun Allahın kəmərinə ki, bizim bu işimizi avand elədi, o, davamız düzəldi!”

Qərib ölkələri özünə tabe eləyib atəşgahları, atəşkədələri dağıdıb yerlə yeksan eləyincə qırx gün Kəşmirdə qaldı. O, atəşgahların, atəşkədələrin yerinə məscidlər, balaca və böyük camələr tikdirdi, Rad-Şah da misli-bərabəri olmayan çoxlu əntiqə şeyləri tay-tay bağlayıb gəmilərlə Qəribin ölkəsinə yola saldı.

Sonra Qərib əl-Qaylacaqla belinə mindi, Sadanla əl-Cəmrakan əl-Quracanla belinə mindilər, hamı bir-birilə görüşüb xudahafizləşəndən sonra maridlər göyə qalxıb bütün gecəni uçdular. Dan yeri sökülməmiş onlar Oman şəhərinə çatdılar, qohum-qardaşları onların sağ-salamat qayıdıb gəldiklərinə şad oldular, onların qabağına çıxıb salamladılar. Qərib Kufənin darvazasına çatdı, əmr elədi qardaşı Əcibi gətirsinlər, elə ki gedib Əcibi gətirdilər, əmr elədi onu çarxıya çək-sinlər. Sahim dəmir qarmaqları gətirib Əcibin dizlərinin altına keçirdi, onu Kufənin darvazasından asdılar, sonra Qərib əmr elədi ki, ona ox atsınlar; o vaxtacan ona ox atdılar ki, Əcib kirpi kimi oxlarla örtüldü. Sonra Qərib Kufəyə girdi, öz sarayına getdi, ədalət taxtında əyləşib axşamacan divan işlərinə baxdı. Axşam gedib öz hərəmxanasına girdi. Kövkəb əs-Səbahat Qəribi görə kim ayağa qalxıb onu qucaqladı, könizlər sağ-salamat qayıtdığına görə ona gözəyidliyi verdilər, Qərib həmin günü gecə səhərəcən Kövkəb-ə-Səbahın yanında qaldı.

Səhər açılan kimi Qərib ayağa qalxdı, çimib qüsl elədi, səhər namazını qılıb öz padşahlığının taxtında əyləşdi, Məhdiyənin toyuna tədarük

görməyə başladı. Toya üç min qoç, iki min inək, min dənə keçi, beş yüz dəvə, beş yüz at, dörd min toyuq, çoxlu qaz kəsdilər. Qırx gün-qırx gecə toy elədilər, özü o vaxt islam torpaqlarında hələ heç kəs belə toy eləməmişdi.

Sonra Qərib Məhdiyənin yanına girib onunla murada yetdi, on gün Kufədə qaldı, sonra əmisinə rəiyyətlə ədalətlə rəftar eləməyi tapşırıb, öz hərəmxanası, bir də pəhləvanlarıyla yola düşdü, onlar az getdilər, üz getdilər, dərə-təpə düz getdilər, gəlib bir sahilə bəxşişləri, əntiqə şeyləri gətirən gəmilərə çatdılar. Qərib yükləriylə bərabər gəmiləri qoşun əhlinə bağışladı, pəhləvanlar varlanıb pullu oldular, onlar yola düşdülər, az getdilər, çox getdilər, gəlib Babil şəhərinə çatdılar. Qərib öz qardaşı Sahim əl-Leylə anam verib onu Babil şəhərinin sultanı elədi...

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki altı yüz altmış yeddinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Qərib öz qardaşı Sahimə fəxir libas anam verib onu Babil şəhərinin sultanı elədi. Qərib on gün Sahimin yanında qalandan sonra yola düşdü, onlar heç yerdə dayanmayıb gecə-gündüz yol getdilər, gəlib quleybani Sadanın qalasına çatdılar, beş gün qalada dincələndən sonra Qərib əl-Qaylacanla əl-Quracana dedi:

"İsbəniş əl-Mədayinə gedin, Kisanın sarayına girin, Fəxri-Tacdan mənə xəbər gətirin. Özü də padşahın yaxın adamlarından birini hüzuruma gətirin ki, o, nə əhvalat baş verdiyini mənə nəql eləsin". Maridlər də cavabında dedilər: "Baş üstə, itaət borcumuzdur!" Sonra da onların hər ikisi İsbəniş əl-Mədayinə tərəf uçdular. Onlar göydə uçanda birdən yerdə sayə-hesaba gəlməyən qoşun gördülər, özü də bu qoşun elə bil aşırıb-daşan dəniz idi; onda əl-Qaylacan əl-Quracana dedi: "Gəl yərə enək, bunların kimin qoşunu olduğunu öyrənək".

Onlar yərə enib, qoşunun arasında gəzməyə başladılar, gördülər ki, bunlar iranlılardır. Onlar bir nəfərdən soruşdular ki, bu nə qoşundur, özləri də hara gedirlər; onların cavabında dedilər: "Bu qoşun Qəribin

üstünə gedir ki, onu da, onun adamlarının da hamısını öldürsünlər". Maridlər bu sözləri eşidəndə padşahın, bu qoşunların başçısının (onun adı Rüstəm idi) çadırına tərəf getdilər, o vaxtadan gözlədilər ki, ta iranlılar uzanıb öz yataqlarında yuxuya getdilər. Rüstəm də öz təxtində uzanıb yatdı, onda maridlər Rüstəmi təxtilə bərabər götürdülər, uçub saraydan çıxdılar, heç gecəyarısı olmamış Qərib şahın düşərgəsinə çatdılar. Onlar Qərib şahın çadırı ağzına gəlib dedilər: "İzin ver içəri girək!" Qərib bu sözü eşidəndə, durdu, yatağında əyləşib dedi: "Buyurun gəlin! İçəri gəlin!" Maridlər Rüstəmin təxtini də götürüb içəri girdilər, Rüstəm hələ də təxtində yatırdı. Qərib onu görüb soruşdu: "Bu təxtə yatan kimdir?" Maridlər də cavabında dedilər: "Bu, iranlıların şahənşahıdır, böyük qoşunla gəlirdi. O, səni də, sənin adamlarını da öldürməyə gəlib, biz onu sənin yanına gətirdik ki, istədiyin hər şeyi ondan soruşub öyrənəsən". Belə olanda, Qərib dedi: "Gedin mənə yanına yüz nəfər pəhləvan gətirin". Elə ki pəhləvanları gətirdilər, Qərib şah onlara dedi: "Qılınclarınızı siyirin, bu iranlının başı üstə dayanın". Pəhləvanlar Qərib buyuran kimi elədilər, qılınclarını siyirib iranlının başı üstə dayandılar. Rüstəmi yuxudan oyatdılar, o, gözünü açıb başı üstə işıldayan qılıncı gördü, tez gözlərini yumub dedi: "Bu nə pis yuxudur?" Onda əl-Qaylacan qılıncının ucu ilə onu dürtmələdi. Rüstəm yuxudan ayıldı, təxtində əyləşib ondan soruşdu: "Mən haradayam?" Marid də cavabında dedi: "Sən İran padşahının kürəkəni Qərib şahın hüsurundasən". Sonra da ondan soruşdu: "Sən kimdən, adın nədir, haradan gəlib, hara gedirən?" Rüstəm, Qərib şahın adını eşidəndə özlüyündə fikirləşib dedi: "Mən yatmışam, ya oyağam?" Sahim onu vurub dedi: "Sən niyə ucadan cavab vermirən?" Belə olanda, Rüstəm başını qaldırıb soruşdu: "Məni öz adamlarımın arasından, çadırımdan kim götürüb bura gətirib?" Qərib şah da cavabında dedi: "Səni bu iki marid gətirib". Rüstəm çevrilib əl-Qaylacanla əl-Quracana baxanda qorxudan tumanını batırıb, maridlər iri dişlərini ağarda-ağarda, qılınclarını siyirdilər, onun üstünə cümub dedilər: "Sən niyə durub Qərib şahla yaxın gəlmirən, əyləşib onun qabağında yeri öpmürən?" Rüstəm maridlərdən lap qorxdı, yatmayıb oyaq olduğunu yəqin elədi, ayağa qalxdı, Qəribin qabağında yeri öpüb dedi: "Padşah sağ olsun, od səni kömək olsun, ömrünü uzun eləsin!" Qərib də cavabında dedi: "Ay köpək, od ziyanəvədir, təkcə xörək bişirəndə faydalıdır". Onda Rüstəm soruşdu: "Bəs, onda kimə sitayiş eləyirlər?" Qərib şah da cavabında dedi: "Səni yaradan, səni insan sifəti verən, yeri, göyü

yaradan Allaha sitayiş eləyərlər". Qəribin bu sözlərini eşidən fars ondan soruşdu: "Mən nə deyim ki, sizin dininizə iman gətirib, Allaha sitayiş eləyənlərdən biri olum?" Qərib də cavabında dedi: "Belə deginən, Allahdan başqa Allah yoxdur, İbrahim də Xəlilullahdır". Rüstəm bu duanı oxudu, xoşbəxt adamlardan biri oldu, sonra dedi: "Ya mənim hökmdarım, bil və agah ol ki, qaynatan Şapur şah sənin ölümünü istəyir, odur ki, mən yüz min nəfər qoşunla göndərib, özü də ömr eləyib sizdən bir nəfər də qoymayım sağ qalsın". Rüstəmin bu sözlərini eşidən Qərib şah ucadan dedi: "Mən onun qızını bədbəxtlikdən, ölümdən xilas elədim, bu da mənim yaxşılığımın əvəzi! Eybi yoxdur, Allah onun bəlasını verər! Hə, de görüm sənin adın nədir?" Fars da cavabında dedi: "Adım Rüstəmdir, Şapurun qoşunlarının başçısıyam". Qərib şah da dedi: "Həm də mənim qoşunlarımın başçısısan". Sonra da soruşdu: "Ya Rüstəm, de görüm, şah qızı Fəxri-Tacın kefi necədir?" Rüstəm də cavabında dedi: "Ya qibleyi-ələm, başın sağ olsun, Fəxri-Tac ölüb!" Rüstəmin bu sözünü eşidən Qərib ondan soruşdu: "O nədən öldü?" Rüstəm də cavabında dedi: "Padşah sağ olsun, sən qardaşının yanına yola düşəndən sonra kənizlərdən biri sən qaynatan Şapur şahın hüzuruna gəlib soruşdu: "Ya hökmdar, məgər sən ömr eləmişən ki, Qərib mənim xanımım Fəxri-Tacın yanında yatsın?" Kənizin bu sözünü eşidən padşah ucadan dedi: "Oda and olsun ki, yox!" Bunu deyib padşah qılincini siyirdi, Fəxri-Tacın otağına gedib ona dedi: "Ay yaramazın biri yaramaz, sən o bədəvini niyə yanına yatmağa qoydun, axı o hələ sənə nə başlığını verib, nə də toy eləyib?" Fəxri-Tac da atasının cavabında dedi: "Ata can, mənim yanımda yatmağa ona sən izin vermisen". Belə olanda, Şapur şah soruşdu: "O sənənlə yaxınlıq elədi?" Fəxri-Tac dinməyib başını aşağı saldı. Padşah Fəxri-Tacın üstünə cumub onu öldürmək istədi, elə bu dəmdə qızın anası ayağa qalxdı, qızına havadar olub dedi: "Padşah sağ olsun, öldürmə onu: sən bütün dünyada rüsvay olarsan, onu elə bir yerə, zindana sal ki, orada ölsün".

Padşah Fəxri-Tacı gecəyəcən zindana saldı, elə ki gecə oldu, onu iki nəfər ən yaxın adamına tapşırıb dedi: "Götürün onu aparın, Ceyhun¹ çayına atın, bunu heç kəsə deməyin". Onlar da padşah buyuran kimi elədilər, beləcə Fəxri-Tac yaddan çıxdı, indi sən onu xatırladın..."

Şəhrizad şəhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

¹ Ceyhun - Orta Asiyada axan Amu-Dorya çayının qodim adıdır.

Elə ki altı yüz altmış səkkizinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Qərib şah Fəxri-Tacı soruşdu: Rüstəm əhvalatı əvvəldən axıracan, yerli-yerində ona nəql eləyib xəbər verdi ki, atası Fəxri-Tacı çaya atdırıb, qız boğulub ölübdür. Qərib şah Rüstəmin bu sözlərini eşidəndə dünya gözündə qaraldı, qəzəbindən ağı başından oldu, odur ki, ucadan dedi: "And olsun İbrahim Xəlilullaha ki, mən o köpəyin üstünə gedəcəyəm, onu öldürüb torpağını xarabazara çevirəcəyəm!"

Sonra da Meyyafiqin bir də Mosulun hökmdarı əl-Cəmrakana namə göndərdi, üzünü Rüstəmə tutub soruşdu: "Sənənlə gələn qoşun nə qədərdir?" Rüstəm də cavabında dedi: "Mənimlə yüz min fars pəhləvanı gəlib". Qərib şah da ona dedi: "Özünlə on min pəhləvan götür, get öz camaatının üstünə, onlarla davaya başla, mən də sənə dalınca gəlirəm". Rüstəm də atına minib on min süvari qoşunla öz camaatının üstünə getdi, özlüyündə dedi: "Mən elə bir iş görəcəyəm ki, Qərib şahın yanında üzüm ağ olsun". Rüstəm atlı qoşunuyla yola düşdü, onlar az getdilər, üz getdilər, dərə-təpə düz getdilər, yeddi gün yol getdilər, gəlib İran qoşunlarının düşərgə saldıqları yerin yarımğünlük mənzilinə çatdılar. Rüstəm öz qoşununu dörd dəstəyə bölüb onlara dedi: "İranlıların qoşununu dörd tərəfdən dövrəyə alın, siyirməqılıncla onların üstünə cumun". Qoşun əhli də cavabında dedi: "Baş üstə, itaət borcumuzdur!" Sonra da onlar axşam yola düşüb gecə yarısınaqan yol getdilər, gəlib iranlıların qoşununu dörd dövrəyə aldılar, Rüstəm yola çıxandan sonra belə iş olacağını farslar heç ağıllarına da gətirmədilər. Gecəyarısı müsəlmanlar onların üstünə cumub qışqırdılar: "Allahü-əkbər!" İranlılar hövlnak yuxudan ayıldılar, müsəlmanlar qılınclarını işə saldılar, torpaq iranlıların ayağı altından qaçdı, onlar Allah-təalənin qəzəbinə gəldilər. Rüstəm öz süvarilərlə onları ot kimi biçdilər, hələ səhər açılmamış iranlı qoşunlarının bir qismi öldürüldü, bir qismi yaralandı, bir qismi də qaçdı. Müsəlmanlar çoxlu yük, çadır, pul dolu xəzinə, atlar, dəvələr ələ keçirdilər. Onlar Qərib şah gələnəcən iranlıların çadırlarında dincəldilər. Qərib şah iranlıları qılınclardan keçirmək, onların qoşununu basmaq üçün Rüstəmin necə hiylə işlədiyini görəndə

ona ənam verib dedi: "Ya Rüstəm, iranlıları basan sənson, odur ki, ələ keçirilən qənimətin hamısı sənindir".

Rüstəm yaxın gəlib Qərib şahın olını öpdü, ona razılıq elədi, onlar həmin gün dincəldilər, sonra torpənib İran şahlığına tərəf getdilər. Bunlar getməkdə olsunlar, indi sizə kimdən deyim, Şapur şahdan. Qaçıb gələnlər Şapur şahın hüsuruna gedib dörd-bələdan ona şikayətləndilər; Şapur onlardan soruşdu: "Sizin başınıza nə iş gəlib, sizə nə bəd-bəxtlik üz verib?" Onlar da ahvalatı əvvəldən axıracan, düşmənlərin gecəyarı qaranlıq zülmətdə onlara necə hücum elədiklərini yerli-yerində padşaha nəql elədilər, Şapur onlardan soruşdu: "Axı sizə kim hücum elədi?" Qaçıb gələnlər də cavabında dedilər: "Bizə heç kəs yox, sənin qoşununa xain çıxan Rüstəm hücum elədi, axı o, islam dininə iman gətiribdir, o ki qaldı Qəribə o bizim üstümüzə gəlmədi".

Qaçıb gələnlərin bu sözlərini eşidəndə padşah bərk qəzəbləndi, tacını başından götürüb yerə çırpdı, sonra da ucadan dedi: "Bundan sonra biz heç nəyik!" Sonra da üzünü oğlu Vardşaha tutub dedi: "Ay bala, bu işin əhdəsindən sənədən başqa heç kəs gələ bilməz!" Vardşah da cavabında dedi: "Ata can, sənin canına and olsun ki, mən hökmən Qəribi də, onun qəbiləsinin ayanlarını da əl-qolu bağlı sənin hüsuruna gətirəcəyəm, adamlarının da hamısını qıracağam". Sonra da o, öz qoşunlarını saydı, gördü ki, iki yüz iyirmi min qoşunu var, onlar səhər yola çıxmaq niyyətilə gecəni yatdılar; elə ki səhər açıldı, onlar torpənmək istədilər, elə bu dövmdə toz ərşə qalxdı, göz-gözü görmədi. Şapur şah oğlu ilə vidalaşmağa gedirdi, tozun ərşə qalxdığını görəndə çaparı hüsuruna çağırıb dedi: "Get gör bu ərşə qalxan tozun səbəbi nədir". Çaparı getməyilə qayıtmağı bir oldu; O, Şapur şahı dedi: "Padşah sağ olsun, Qərib öz pəhləvanlarıyla gəlir, tozu qaldıran onlardır!" Belə olanda, İran qoşunları yüklərini yerə qoydular, dava eləmək üçün səf vurub dayandılar. Qərib İsbəzir əl-Mədayinə yaxınlaşıb iranlıların dava eləmək niyyətində olduqlarını görəndə, öz adamlarını cəngə səsləyib dedi: "Cumun düşmənin üstünə, Allah köməyiniz olsun!" Ələmdarlar ələmləri yellətdilər, orəblərlə iranlılar bir-birinin üstünə cumdular, camaat bir-birinə qarışdı, qan sel kimi axdı, ölən öldü, qalan qaldı, igit pəhləvan qabağa çıxıb hücum elədi, qorxaq dönüb geri qaçdı. İki qoşun bu minval ilə axşamacan dava elədi, axşam olan kimi cəngin qurtardığı xəbər verən təbillər çalındı, vuruşan pəhləvanlar bir-birlərindən aralandılar. Şapur şah əmr elədi ki, çadırları səhər darvazası ağzında qursunlar, Qərib şah da öz çadırlarını iranlıların çadırları ilə üzboğuz qurdurdu, hərə öz yerinə getdi..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

669-cu gecə

Elə ki altı yüz altmış doqquzuncu gecə oldu, Şəhrişad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Qərib şahla Şapur şahın qoşunları bir-birindən aralandılar, pəhləvanlar öz çadırlarına getdilər. Elə ki səhər açıldı, pəhləvanlar öz möhkəm cins atlarına süvar oldular, nizələrinə, silah-əsləhələrini götürüb nəbə çəkməyə başladılar. Qoşun başçısı, şiri-nər Rüstəm atını sürüb qabağa çıxdı, hamıdan əvvəl davaya heç kəs yox, o başladı. O, atını cəng meydanının ortasına sürdü, nəbə çəkib dedi: "Allahü-əkbər! Mən Rüstəməm, ərəblərlə fərs pəhləvanlarının sərkərdəsiyəm! Kimdir mənimlə cəngə çıxan? Meydanıma çıxan pəhləvan varmı? Qoy bu gün mənim meydanıma tənbel, zəif adam çıxmasın!" İran qoşunları arasından Tuman adlı pəhləvan atını çapıb Rüstəmin üstünə cumdu, Rüstəm də atını çapıb Tumanın üstünə cumdu, onlar elə vuruşmağa başladılar ki, gəl görəsən: Rüstəm birdən öz düşməninə üstünə cumub əlindəki dəyənəklə onun başından elə vurdu ki, başı boynuna girdi; Rüstəmin dəyənəyinin ağırlığı yetmiş ritl idi. Tuman qanına qəltan olub yerə yıxıldı. Tuman pəhləvanın öldüyünü görən Şapur şahın qanı qaraldı, o öz adamlarına əmr elədi ki, düşməni hücum eləsinlər, onlar da aləmə nur saçan günəşi köməyə çağıraraq müsəlmanların üstünə cumdular, müsəlmanlar da bir olan Allahı köməyə çağıraraq davaya başladılar. İran qoşunları çox idi, onlar ərəblərə ölüm bədəsi içirtildilər. Belə olanda, Qərib bir nəbə çəkdi ki, yer, göy lərzəyə gəldi, Yafəsin qayanı parçalayan qılıncını siyirib iranlıların üstünə cumdu. Əl-Qaylacanla əl-Quracan Qərib şahın sağında, solunda idilər, Qərib o vaxtadan qılınc çaldı ki, gedib ələmdara çatdı. Ona çatan kimi qılıncın yanıyla onun başından vurdu, ələmdar huşunu itirib yerə sərilirdi, maridlər onu götürüb öz düşmənlərinə apardılar. Elə ki iranlılar ələmin yerə düşdüyünü gördülər, dönüb şəhər darvazasına tərəf qaçmağa başladılar. Müsəlmanlar qılınc işlədə-işlədə onları qabaqlarına qatıb şəhər darvazasına çatdılar. İranlılar şəhər darvazası ağzında basabas saldılar, müsəlmanlar onlardan çox adam qırdılar; belə olanda, Rüstəm, əl-Cəmrakan, Sadan, Şahim, əd-Damiq, əl-Qaylacan, əl-Quracan, xülasə, müsəlmanların igid pəhləvanlarının hamısı kafir iranlıların üstünə cumdular, bir qiya-

mət qopdu ki, gəl görəsən, şəhərin dalanlarında kafirlərin qanı sel kimi axdı. Bu vaxt iranlılar qışqırdılar: "Aman verin! Aman verin!" Onların aman istədiklərini eşidən müsəlmanlar əl saxladılar, iranlılar silah-əsləhələrini yerə tökdülər, müsəlmanlar onları qoyun kimi qabaqlarına qatıb çadırlara tərəf apardılar. Qərib qayıdıb öz çadırına gəldi, kafirlərin qanına bulaşmış əllərini yudu, dava paltarını çıxarıb şah paltarını geydi, padşahlıq taxtında əyləşib əmr elədi ki, iranlıların padşahını hüzuruna gətirsinlər. Gedib iranlıların padşahını onun hüzuruna gətirdilər, Qərib üzünü ona tutub dedi: "Ay iranlıların köpəyi, sən niyə öz qızının başına o işi gətirdin? Sən niyə belə hesab elədin ki, mən ona ər ola bilmərəm?" Şapur da cavabında dedi: "Padşah sağ olsun, gördüyüm pis işin əvəzini məndən çıxma, mən elədiyim işə peşman olmuşam. Mən öz qorxumdan sənənlə vuruşmağa başladım".

Şapurun bu sözlərini eşidən Qərib əmr elədi ki, onu yerə yığıb əməlli-başlı döysünlər, Qərib buyuran kimi də elədilər, Şapuru səsi kəsilib bihuş olanacan döydülər, aparıb zindana saldılar. Sonra Qərib iranlıların qoşun əhlini öz hüzuruna çağıraraq islam dininə iman gətirməyi onlara təklif elədi, yüz iyirmi min iranlı islam dininə iman gətirib müsəlman oldu, qalanını qılıncdan keçirdilər. Şəhər camaatının hamısı islam dininə iman gətirdi.

Qərib ata minib cah-cəlalə İsbəbir əl-Mədayin şəhərinə girdi, İran padşahı Şapur şahın taxtında əyləşdi, ənam verməyə, ələ keçirdikləri qəniməti, qızılları iranlılara paylamağa başladı. Onlar Qərindən razı qaldılar, Allaha dua eləyib ona zəfər, şən-şöhrət, uzun ömür istədilər. Sonra Fəxri-Tacın anası öz qızını yadına salıb ona təziyə qurdu, ağlamaq, ah-vay səsi sarayı başına aldı, Qərib ağı dəyənlərin səsini eşidəndə, onların yanına girib soruşdu: "Nə olub, niyə ağlayırsız?" Fəxri-Tacın anası qabağa çıxıb dedi: "Padşah sağ olsun, sən bura gələndə qızım yadıma düşdü, dedim əgər sağ olsaydı, sənənlə görüşməyə çox şad olardı".

Qərib də, şah qızını yadına salıb ağladı, sonra taxtda əyləşib əmr elədi: "Gedin Şapuru hüzuruma gətirin!" Gedib Şapuru gətirdilər. o, zəncirli ayaqlarını sürüyə-sürüyə gəlib padşahın hüzurunda dayananda, Qərib üzünü ona tutub soruşdu: "Ay iranlıların köpəyi, sən öz qızının başına nə gətirmisən?" Şapur da cavabında dedi: "Mən onu filankəslə filankəsə verib dedim: "Aparın bunu Ceyhun çayında batırı". Qərib həmin iki nəfəri hüzuruna çağıraraq soruşdu: "Şapurun dediyi doğrudurmu?" Onlar da cavabında dedilər: "Bəli, doğrudur, ancaq padşah sağ olsun, bizim ona yazığımız gəldi, odur ki, çayda batırmayıb.

ona dedik: "Ceyhun çayının sahilində qal, canını xilas elə; məbədə şəhərə qayıdasan: padşah səni də, səninlə bərabər bizi də öldürür". Bax, bizə məlum olan budur..."

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki altı yüz yetmişinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, həmin iki nəfər Fəxri-Tacın əhvalatını Qərībə nəql eləyib dedilər: "Biz onu Ceyhun çayının sahilində qoyub gəldik". Onların bu sözlərini eşidən Qərīb münəccimləri öz hüsuruna çağırırdı, elə ki onlar gəlib hüsurunda dayandılar, Qərīb dedi: "Taxta üstə qum fəlinə baxın, görün Fəxri-Tac nə gündədir: bu dünyanın əzabını çəkir, ya axirət dünyasındadır?"

Münəccimlər taxta üstə qum fəlinə baxıb dedilər: "Qibleyi-ələm sağ olsun, fəl xəbər verir ki, şah qızı Fəxri-Tac bu dünyanın əzabını çəkir, özü də onun bir oğlu olub, onların hər ikisi bir cin qəbiləsindədirlər, ancaq sən onu, ayrıldığın vaxtdan iyirmi il sonra görəcəksən, hesabla gör sən nəçə ildir səfərdəsen".

Qərīb də buradan getdiyi vaxtı hesabladı, gördü ki, o vaxtdan səkkiz il keçib, onda ucadan dedi: "Allah-təaladan başqa heç kəsdə güdrət və qüvvət yoxdur!" Sonra da o, Şapurun ixtiyarında olan qalalapa, qalaçalara qasidlər göndərdi, qalaların, qalaçaların camaatı gəlib ona itaət-kar olduqlarını xəbər verdilər. Günlərin bir günü Qərīb sarayda oturmuşdu, birdən gördü ki, uzaqda toz orşə qalxıb göyün üzünü tutdu, hər tərəf qaranlıq oldu, o, əl-Qaylacanla əl-Quracanı hüsuruna çağırıb dedi: "Gedin tez mənə xəbər gətirin görün bu nə tozdur orşə qalxıb! Bir ayağınız orada, bir ayağınız burada!" Maridlərin ikisi də gedib tozun içində gözdən itdilər, onlar atlılardan birini götürüb Qərībın hüsuruna gətirdilər. Maridlər Qərībə dedilər: "Bundan soruş, o, həmin qoşundandır". Qərīb də atlıdan soruşdu: "Bu qoşun kimin qoşunudur?" Əsir də cavabında dedi: "Padşah sağ olsun, bu qoşun Şirazın hökmdarı Xirad-Şahın¹ qoşunudur, o, səninlə dava eləməyə gəlib".

¹ Ərəb mətnində, surət çıxaranın diqqətsizliyi üzündən "Vard-Şah" yazılmışdır.

Bunun səbəbi isə o idi ki, İran şahı Şapurla Qərīb şah dava elədilər, onda belə bir əhvalat oldu: Şapur şahın oğlu atasının bir dostu adamıyla qaçdı, onlar az getdilər, çox getdilər, gəlib Şiraz şəhərinə çatdılar. Şapur şahın oğlu Xirad-Şahın hüsuruna gəldi, əyilib onun qabağında yeri öpdü (bu dömdə onun göz yaşı sel kimi axırdı), Xirad-Şah ona dedi: "Ay oğlan, başını yuxarı qaldır, de görün niyə ağlayırsan?" Cavan oğlan da cavabında dedi: "Padşah sağ olsun, Qərīb adında bir ərəb padşahı gəlib atamın padşahlığını əlindən aldı, iranlıları qırıb-çatdı, onlara ölüm bədəsi içirdi". Sonra da Qərībın əcəbatından baş verən əhvalatı əvvəldən axıracan, yerli-yerində Xirad-Şaha nəql elədi. Xirad-Şah Şapurun oğlunun bu sözlərini eşidib ondan soruşdu: "Mənim arvadım sağ-salamatdır, ya yox?" Şahzadə də cavabında dedi: "Qərīb onu özü üçün götürüb". Şahzadənin bu sözünü eşidən Xirad-Şah ucadan dedi: "Başıma and olsun, mən yer üzündə nə bir nəfər bədəvi, nə də bir nəfər müsəlman qoymayacağam sağ qalsın!" Sonra da o, namə yazıb öz canişinlərinə göndərdi, onlar da öz qoşunlarını götürüb gəldilər. Xirad-Şah qoşunlarını saydı, gördü ki, səksən beş min qoşunu var. Belə olanda, o, anbarları açdı, adamlara dömür paltar, silah-əsləhə payladı; sonra da qoşununı götürüb gəldi, onlar az getdilər, çox getdilər, gəlib İsbəhir əl-Mədayinə çatdılar, şəhər darvazasıyla üzbəüz düşərgə saldılar. Əl-Qaylacanla əl-Quracan Qərīb şahın hüsuruna gəldilər, onun dizlərindən öpüb dedilər: "Padşah sağ olsun, bizim ürəyimizi şad elə, izin ver bu gələn qoşunla biz vuruşaq, onlar bizə pay olsunlar". Qərīb də cavabında dedi: "Odur, qoşun qabağımızdadır: o qoşun, o da siz!"

Belə olanda, maridlər uçdular, Xirad-Şahın çadırı yanında yerə endilər, gördülər ki, Xirad-Şah öz padşahlıq taxtında oyləşib, Şapurun oğlu onun sağında oturub, qoşun başçıları da onun dörd dövrəsində iki sıra dayanıb məsləhətləşirlər: necə ələsinlər ki, müsəlmanları qırınsınlar.

Əl-Qaylacan yaxınlaşıb Şapurun oğlundan yapışdı, əl-Quracan da Xirad-Şahdan yapışdı, onları götürüb göyə uçdular, Qərībın hüsuruna gətirdilər. Qərīb də ömr elədi ki, bihüş olanacan onları döysünlər. Sonra maridlər geri döndülər, qılınclarını siyirdilər, — onların qılıncları elə ağır idi ki, heç kəs onları qaldıra bilməzdi, — kafirlərin düşərgəsinə endilər, qılınclarını işə saldılar, Allahın köməyiylə kafirləri cəhənnəmə vasil eləməyə başladılar. Kafirlər bu dömdə nə görsələr yaxşıdır? Onlar adamları ot kimi biçən təkə iki donə işıldayan qılınc gördülər. Belə olanda, onlar çadırlardan çıxıb yəhərsiz-zadsız atlarına minib qaçdılar, maridlər də onların dalınca düşüb çoxunu qılınclardan keçirdilər. Sonra maridlər geri qayıdıb Qərīb şahın əlindən öpdülər, Qərīb də gördükləri

işə görə onlara razılıq ələyib dedi: "Kafirlərdən alınan qənimət təkcə sizə çatacaq, onu heç kəs sizinlə bölüşməyəcək". Maridlər Qərībə dua ələyib getdilər, onlar pullarını götürüb öz vətənlərində şad-xürrəm ömür sürdülər.

Qərībə adamları burada qalırlar..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki altı yüz yetmiş birinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət ələyirlər ki, Qərīb şah Xirad-Şahın qoşunlarını dönüb geri qaçmağa məcbur eləyondən sonra əl-Qaylacanla əl-Quracana ömr elədi ki, onların mal-dövlətini özləri üçün qənimət götürsünlər, özü də dedi ki, bu qəniməti heç kəs sizinlə bölüşməyəcək, əl-Qaylacanla əl-Quracan da onların pullarını götürüb öz vətənlərində şad-xürrəm ömür sürdülər. Qərībə adamları burada qalırlar, indi sizə kimdən deyim, kafirlərdən. Onlar o vaxtadan qaçdılar ki, gəlib Şiraza çatdılar; elə ki gəlib Şiraza çatdılar, ölənlərə yas saxlayıb ağladılar.

Xirad-Şahın cadugər Seyran adlı bir qardaşı var idi, o, zəmanəsinin ən mahir cadugəri idi. O, qardaşından uzaqda, bir qalada ömür sürürdü, özü də həmin qala başdan-başa ağaclıq idi, orada çaylar axır, quşlar cəh-cəh vururdu, hər tərəf gül-çiçək idi, bu qala Şirazin yarım günlük mənzilində idi. Qaçıb gələn qoşun əhli həmin qalaya yollandılar, gəlib qalaya çatanda ağlaya-ağlaya, ah-fəğanla cadugər Seyranın yanına getdilər, Seyran gələnlərdən soruşdu: "Ay camaat, siz niyə ağlayırsınız?" Gələnlər əhvalatı əvvəldən axıracan, yerli-yerində ona nəql elədilər, maridlərin onun qardaşını bir də Şapurun oğlunu oğurlayıb apardıqlarını ona xəbər verdilər. Seyran gələnlərdən bu sözləri eşidəndə dünya-ələm onun gözündə qaraldı, o, ucadan dedi: "Məzhəbim haqqı, mən Qəribi də, onun adamlarını da öldürəcəyəm, onlardan bir nəfər də sağ qoymayacağam ki, qara xəbər aparsın!"

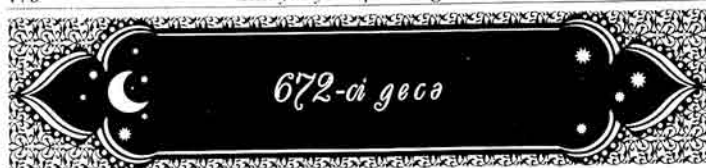
Sonra o, bəzi anlaşılmaz sözlər deyib Qızıl şahı çağırmağa başladı. Qızıl şah gələndə ona dedi: "İsbənilər əl-Modayinə get, Qərīb öz taxtında öyləşdiyi vaxt onun üstünə cum!" Qızıl şah da cavabında dedi: "Baş

üstə, itaət borcumdur!" Sonra da o, yola düşdü, gəlib Qərīb şahın yanına çatdı. Qərīb onu görəndə kimi qayayı parçalayan qılıncını siyirdi, əl-Qaylacan və əl-Quracanla bərabər onun üstünə cumdular. Qızıl şahın qoşununun üstünə getdilər, onlardan beş yüz otuz adamı öldürdülər, Qızıl şahı da ağır yaraladılar. Yaralanmış Qızıl şah da, onun yaralanmış adamları da dönüb geri qaçmağa başladılar, o vaxtadan qaçdılar ki, ta gəlib Meyvələr Qalasına çatdılar, başlarına gələn bədbəxtlikdən, bələdan şikayətlənib ah-fəğanla cadugər Seyranın yanına girib dedilər: "Ya ələmə, Nuh oğlu Yafəsin şəhri Qərībdir, o qılıncı kimə vurursa yaralayır, özü də onun yanında Qaf dağının iki maridi var, həmin maridləri ona Muriş şah verib. Barakını da Qaf dağına qədəm qoyan kimi Qərīb öldürüb, Göy şahı da öldürüb, çoxlu maridi də məhv eləyib".

Qızıl şahın bu sözlərini eşidən cadugər ona dedi: "Çıx get!" Qızıl şah da çıxıb öz yoluyla getdi, sonra cadugər cadu eləməyə başlayıb Zaazi adlı maridi çağırdı, marid gələn kimi ona dirhəm boyda bihuş eləyən bəng verib dedi: "İsbənilər əl-Modayinə gedərsən, sərcəyə dönüb Qərībən sarayına girərsən. Qərībə göz qoyarsan, elə ki o yatdı, yanındakı adamlar çıxıb gedəndən sonra bəngi Qərībən burnuna qoyarsan, bihuş olan kimi götürüb onu mənim yanıma gətirərsən". Marid də cavabında dedi: "Baş üstə, itaət borcumdur!" Sonra da o, yola düşdü, az getdi, üz getdi, dorə-tərəp düz getdi, gəlib İsbənilər əl-Modayinə çatdı; şəhərə çatan kimi dönüb sərcə oldu, gedib Qərīb şahın sarayına girdi, saray pəncərələrindən birinin qırağına qondu. Marid o vaxtadan gözlədi ki, gecə oldu, əyanlar çıxıb öz yataq otaqlarına getdilər, Qərīb də uzanıb yatdı, belə olanda, marid aşağı düşdü, döyülmüş bənci Qərībən burnuna tökdü. Qərīb bihuş oldu, marid onu öz yorğanına bürüdü, götürüb göyə qalxdı, əsən güclü yel kimi uça-uça onu apardı, hələ gecəyari olmamış Meyvələr Qalasına çatdı.

Qalaya çatan kimi Qəribi cadugər Seyranın yanına apardı. Seyran da bu işin görəndə maridə razılıq elədi, sonra da elə bihuş halda Qəribi öldürmək istədi, ancaq Seyranın adamlarından biri onu bu işdən çəkin-dirib dedi: "Ya ələmə, əgər sən onu öldürsən, cinlər bizim ölkələrimizi yerlə yeksan eləyirlər, axı Muriş şahın dostudur, o öz ifritlərinin hamısını götürüb bizə hücum eləyər". Belə olanda, Seyran soruşdu: "Bəs nə eləyək?" Həmin adam cavabında dedi: "Onu elə bihuş halda Ceyhun çayına at, onda Muriş şah bilməz ki, onu çaya kim atıb, o, çayda batır, heç kəs də ondan xəbəri olmaz". Seyran da maridə ömr elədi ki, aparıb Qəribi Ceyhun çayına atsın..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

672-ci gecə

Elə ki altı yüz yetmiş ikinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, marid Qəribi götürüb Ceyhun çayının qırağına gətirdi, istədi onu çaya atsın, ancaq ata bilmədi. O, taxtadan sal düzəltdi, Qəribi salın üstə qoyub iplə bağladı, sonra da salı çayın axarına itələdi, axar su salı götürüb getdi, bir azdan o, tamam gözdən itdi.

Qərib salın üstə çay axarı getməkdə olsun, indi sizə kimdən deyim, onun adamlarından. Onlar səhər yuxudan durub Qəribin qulluğuna getdilər, ancaq onu öz çadırında görmədilər, təkcə təsbehi taxtın üstündə idi. Onlar dayanıb gözlədilər, ancaq o gəlib çıxmadı, belə olanda, onlar hərəməğasını çağırıb dedilər: "Get hərəməxanaya, gör padşah haradadır, bu vaxtacan ləngimək onun xasiyyəti deyil".

Hərəməğası da gedib hərəməxanada olanlardan Qərib şahı soruşdu, cavabında ona dedilər: "Dünəndən biz onu görməmişik". Hərəməğası onu gözləyənlərin yanına qayıdıb bunu onlara xəbər verdi. Qəribin adamları kənəşlə qaldılar, bir-birlərinə dedilər: "Gedək görək, bəlkə o, bağlara gəzməyə gedib". Onlar gedib bağbanlardan soruşdular: "Padşah sizin yanınızdan keçib gedibmi?" Bağbanlar da onların cavabında dedilər: "Biz onu görməmişik". Belə olanda, Qəribin yaxın adamları pərt oldular, bağların hamısını axtardılar, axşamçağı kor-peşman ağlaya-ağlaya qayıdıb gəldilər.

Əl-Qaylcanla Əl-Quracan şəhərin üstündə dövrə vura-vura Qəribi axtarmağa başladılar, ancaq onun soracağına düşə bilmədilər, üç gündən sonra Əliboş qayıdıb gəldilər. Adamlar matəm libası geyib bir olan Allaha dua eləməyə başladılar.

Bunlar burada matəm saxlayıb Allaha dua eləməkdə olsundar, indi sizə kimdən deyim, Qərib şahdan. Qərib bihüş halda beş gün-beş gecə sal üstə çay axarı gedəndən sonra, axar su götürüb salı Şor dənizinə saldı, ləpələr onu ora-bura atmağa başladı, Qəribi möhkəm silkələdi, bənc onun bədəninəndən çıxdı, Qərib gözlərini açanda nə görsə yaxşıdır? Gördü ki, dənizin ortasındadır, ləpələr onu ora-bura atırlar; belə olanda, o ucadan dedi: "Allah-təaladan başqa heç kəsdə qüdrət və qüvvət yoxdur! Bir bax ha! Bu işi mənim başıma kim açıb!" O, naümid oldu,

bilmədi nə eləsin, birdən bir gəmi gördü. Qərib qolçağını yelləyib gəmidəkiləri köməyə çağırırdı, onlar Qəribin yanına gəldilər, onu gəmiyə qaldırıb soruşdular: "Sən kimdən, hansı ölkədən sən?" Qərib də cavabında dedi: "Əvvəlcə mənə yemək-icmək verin ki, özümə gəlim, sonra kim olduğumu sizə deyərəm". Gedib Qəribə yemək, su gətirdilər, o yeyib-ıçdı, Allah ona qüvvət verdi, gözüne işıq gəldi. Sonra o, həmin adamlardan soruşdu: "Ay camaat, siz hansı qəbilədən səniz, hansı məzhəbə qulluq eləyirsiniz?" Gəmi adamları cavabında dedilər: "Biz gürcü tayfasındanıq, Minkas adında bütə sitayiş eləyirik". Onların bu sözünü eşidən Qərib ucadan dedi: "Ay itlər, sizi də, sitayiş elədiyiniz bütü də görüm yox olasız! İnsan görək hər iki dünyanın hökmdarı, "yaransın!" – deyən kimi hər şeyi yarıdan bir olan Allahdan başqa heç nəyə, heç kəsə sitayiş eləməsin". Belə olanda, gəmidəki adamlar hirs-ləndilər, qəzəblə onun üstünə tökülüşüb, əl-qolunu bağlamaq istədilər, Qərib silahsız idi, ancaq kim ki, üstünə gəlirdi, onu yerə yıxıb öldürürdü. Bu minval ilə Qərib qırx adamı yerə sərdi, onda gəmidəki adamlar hamılıqla onun üstünə cumdular, əl-qolunu möhkəm bağlayıb dedilər: "Biz onu heç yerdə yox, öz torpağımızda öldürəcəyik, özü də padşaha göstərəcəyik". Onlar o vaxtacan yol getdilər ki, gəlib gürcü şəhərinə çatdılar..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

673-cü gecə

Elə ki altı yüz yetmiş üçüncü gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, gəmidəki adamlar hamılıqla onun üstünə cumdular, əl-qolunu bağlayıb dedilər: "Biz onu heç yerdə yox, öz torpağımızda öldürəcəyik".

Sonra onlar o vaxtacan yol getdilər ki, gəlib gürcü şəhərinə çatdılar. Bu şəhəri tikdirən adam çox əzəzil bir əməliki idi, şəhərin hər darvazası ağzında çox fərasətlə qayrılmış bir mis adam qoymuşdu, şəhərə yad adam girən kimi həmin mis adam şeypur çalır. Şəhərdə olanların hamısı onun şeypur səsinə eşidirdi, elə o saat yad adamlar tuturdular, onların dininə iman gətirənə əl vurmurdular, iman gətirməyənə öldürürdülər. Qərib şəhərə qədəm qoyanda həmin mis adam ələ bərk nərə

çəkdi ki, padşahın ürəyi düşdü, o tez ayağa qalxıb öz bütünün yanına getdi, gördü ki, bütün ağzından, burnundan, gözlerinden alovla, tüstü çıxır. Bütün qarnına bir şeytan girib onun danışdığı dildə dedi: "Padşah sağ olsun, sənin əlinə bir adam düşüb, onun adı Qəribdir, özü də o, İraqın padşahıdır. O, adamlara ömrə eləyir ki, öz dinlərindən dönsünlər, bir olan Allaha iman götürsünlər, onu sənin yanına gətirəcəklər, məbədə ona yazığın gəlsin, ona rəhm eləyosun".

Padşah bütün yanından çıxdı, gedib öz taxtında əyləşdi, bu vaxt Qəribi gətirdilər, onun hüsurunda dayandırılıb dedilər: "Padşah sağ olsun, biz bu cavan oğlanı dənizdə batan yerdə görüb xilas elədik, ancaq o, bizim allahlara inanmır". Sonra da onlar Qəribin əhvalatını əvvəldən axıracan, yerli-yerində padşaha nəql elədilər; onda padşah dedi: "Onu böyük bütün olduğu yərə aparın, orada bütün ayağı altında onu qurban kəsin, bəlkə böyük büt bizdən razı qaldı". Padşahın bu sözlərini eşidən vəzir ona dedi: "Padşah sağ olsun, onun başını kəsmək yaxşı deyil: o bir dəqiqədə öləcək". Padşah da dedi: "Biz onu zindana salarıq, çoxlu odun yığıb zindanı yandırırıq". Padşah deyən kimi elədilər, çoxlu odun yığıb şəhərəcən yandırdılar. Şəhər açılanda padşah şəhər camaatıyla bərabər bayıra çıxdı, ömrə elədi ki, Qəribi gətirsünlər, onu gətirməyə getdilər, ancaq gedib onu zindanda tapmadılar. Onun dalınca gedənlər qayıdıb gəldilər, onun qaçdığını padşaha xəbər verdilər; Qəribin qaçdığını eşidəndə padşah soruşdu: "Axı o necə qaçıb?" Onun cavabında dedilər: "Biz gördük ki, zəncir, kündə yerə atılıb, ancaq qapı bağlı idi". Padşah bu işə mat qalıb ucadan dedi: "Olmaya o göy qalxdı, ya yerə batdı?" Padşahın cavabında dedilər: "Biz bilmirik!" Onda padşah dedi: "Mən indi öz Allahımın yanına gedib bu adamın əhvalatını ondan soruşaram, Allahım onun hara getdiyini mənə deyər".

Bunu deyib padşah ayağa qalxdı, bütün yanına getdi ki, onun qabağında üzüqoylu yerə yığılıb səcdə eləsin, ancaq içəri girəndə gördü ki, büt də yoxa çıxıb, belə olanda, o gözələrini ovsundurub dedi: "Mən yatmışam, ya oyağam?" Sonra da üzünü vəzirə tutub sorudu: "Ya vəzir, de görüm hanı mənim Allahım? Hanı əsir? Ay köpək vəzir, məzhəbim haqqı, əgər sən onu yandıрмаğı mənə məsləhət görməsəydin, mən onun başını kəsdirmişdim. Mənim Allahımı da o oğurlayıb qaçıbdır, mən hökmən intiqamımı alacağam!" Bunu deyib, padşah qılıncını siyirdi, vəzirin boynunu vurdu, başını bədəninə ayırdı.

Bunlar burada qalınsınlar, indi sizə kimdən deyim, Qəriblə bütün yoxa çıxmasından. Bu çox qəribə əhvalat idi. Padşah Qəribi zindana saldılanda, onu bütün olduğu külafrənginin yanındakı otağa salıb qapı-

sını bağladılar. Belə olanda, Qərib rəhimli, adil Allah-təalaya dua eləyib yalvarmağa başladı ki, ona nıcat versin; bütün yanına keşik çəkən, onun dilində danışan marid Qəribin sözlərini eşidi, ürəyinə rəhm düşdü, o, ucadan dedi: "Mənim başım batsın ki, bizi yarananın hüsurunda biabır oldum!" Sonra da o, Qəribin yanına gəldi, ayaqlarına yığılıb dedi: "Ay ağa, mən nə deyim ki, sənin tərəfdarın olum, sənin dininə iman gətirim?" Qərib də cavabında dedi: "Belə deyin: "Allahdan başqa Allah yoxdur, İbrahim də Xəlilullahdır". Marid bu duanı oxudu, xoşbəxtlərdən biri oldu. Bu maridin adı Zalzal ibn əl-Muzalzil idi, onun atası cınların şahənşahlarından biri idi. Marid Qəribin zəncirini açdı, ayağından kündəni çıxartdı, bütü də, Qəribi də götürüb göyün üst qatına qalxdı..."

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki altı yüz yetmiş dördüncü gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, marid bütü də, Qəribi də götürüb göyün üst qatına qalxdı: indi Qərib burada qalsın, sizə kimdən deyim, bütperəstlərin padşahından. Elə ki o, Qəribin hara yox olduğunu soruşmaq üçün bütün yanına girdi, bütü orada görmədi, böyük bir əhvalat oldu. Padşahın qoşunları əhvalatdan agah olanda, bütperəstlikdən döndülər, qılınclarını siyirib öz padşahlarını öldürdülər, sonra da bir-birinin üstünə düşdülər. Onlar üç gün üç gecə bir-birlərini qılıncdan keçirtidilər, onlar o vaxtadan bir-birlərini qırdılar ki, axırda iki adam qaldı. Onlardan biri o birisini basıb öldürdü, belə olanda, uşaqlar həmin adamın üstünə tökülüşüb onu öldürdülər, sonra uşaqlar da bir-birini o vaxtadan döydülər ki, hamısı öldü. Bunu gören arvadlarla qızlar baş götürüb kəndlərə, qalalara qaçdılar, şəhər bomboş qaldı, bayquşların məskoni oldu.

Şəhər boş qalmaqda olsun, indi sizə kimdən deyim, Qəribdən. Marid Zalzal ibn əl-Muzalzil onu göy qaldırıb öz ölkəsinə, bülür sarayla təlsimli buzov olan Kafur adalarına tərəf apardı. Əl-Muzalzil şahın bir ala-bula buzovu vardı, padşah bu buzova səf qızılla işlənmiş paltar geyindirir, bəzək-düzək verirdi, həm də onu özünə Allah eləmişdi.

Günlərin bir günü əl-Muzalzil öz adamlarıyla bərabər buzovun yanına gedəndə nə görsə yaxşıdır? Gördü ki buzov nədənsə qorxub. Belə olanda, padşah ondan soruşdu: "Ay mənim allahım, sən nədən qorxmusan?" Buzovun qarnında olan şeytan cavabında qışqıra-qışqıra dedi: "Ya Muzalzil, İraqın padşahı Qəribin köməyiylə sənin oğlun İbrahim Xəlilullahın dininə iman gətiribdir".

Sonra da əhvalatı əvvəldən axıracan, yerli-yerində ona nəql elədi. Padşah buzovunun bu sözlərini eşidib mat-məəttəl qaldı, oradan çıxdı, gəlib öz padşahlıq taxtında oturdu, əmr elədi ki, divan əyanları hüzuruna gəlsinlər, onlar da gəlib onun hüzurunda dayandılar. Padşah büt-dən eşitdiyini onlara nəql elədi, əyanlar buna mat qalib soruşdular: "Padşah sağ olsun, indi biz nə eləməliyik?" Padşah da cavabında dedi: "Elə ki gördünüz oğlun gəldi, mən də onu qucaqladım, basmarlayıb onun əl-qolunu bağlayın". Əyanlar da dedilər: "Baş üstə, itaət borcumuzdur!"

İki gündən sonra Zalzal əlində gürcülərin bütü Qərblə bərabər atasının yanına gedəndə, elə saray darvazasından içəri girən kimi əyanlar onunla Qəribin üstünə töküldülər, onları tutub əl-Muzalzil şahın hüzuruna apardılar. Padşah qəzəblə oğluna baxıb dedi: "Ay cinlərin iti, məgər sən öz dinindən, dədə-babalarının dinindən dönmüsən?" Zalzal da cavabında dedi: "Mən həqiqi dinə iman gətirmişəm, sənin işin fənadır! Sən də islam dininə iman gətir; onda gecəylə gündüzü yaradan Allah-təalanın qəzəbindən xilas olarsan". Padşahın öz oğluna qəzəbi tutdu, odur ki, ucadan dedi: "Ay vələduzzina, sən mənim gözü-mün içinə belə sözlər deyirsən!"

Belə olanda, padşah əmr elədi ki, oğlunu zindana salsınlar, o deyən kimi elədilər, aparıb Zalzalı zindana saldılar, sonra da padşah üzünü Qərblə tutub dedi: "Ay adamların ən zibili, sən nə cürət eləyib oğlumu yoldan çıxarmısan ki, o, öz dinindən dönüb?" Qərib də cavabında dedi: "Mən onu pis yoldan çıxarıb düz yola sövq eləmişəm, cəhənnəmdən xilas eləyib behiştlik eləmişəm, kafirlikdən döndərüb doğru dinə sahib eləmişəm". Qəribin bu sözlərini eşidən padşah qəzəblə Səyyar adlı maridin üstünə qışqırıb dedi: "Bu köpəyi apar Odlar Vadisinə at ki, məhv olsun".

Həmin vadi çox isti idi, orada yer kömür kimi közərirdi. Odur ki, kim ora düşsəydi, birçə daşıqodə məhv olurdu, özü də bu vadinin dörd dövrəsi sıldırım dağ idi, heç yerdən dağa dırmaşmaq mümkün deyildi. Məlun Səyyar yaxınlaşdı, Qəribi götürüb göyə qalxdı, ər-Rüb əl-

Xaliyə¹ tərəf uçdu. Həmin vadiyə bir saatlıq yol qalanda ifrit yoruldu, odur ki, Qəribi bir başqa vadiyə endirdi; bu vadi başdan-başa ağaclıq idi, hər tərəfdə şirhaşırğa çaylar axırdı, ağacların budaqları döymüş meyvələrə dolu idi. Marid yorğun-argın yerə endi. Qərib onun belindən düşdü (onun əl-qolu bağlı idi), yorğun olduğundan ifrit uzanıb yatdı, bir azdan xoruldamağa başladı. Qərib xeyli ullaşondan sonra buxovları qırdı. Sonra tez ayağa qalxdı, iri bir daş götürüb ifritin başına vurdu, ifritin başı xıncım-xıncım oldu, o saat öldü, Qərib baş götürüb getdi..." Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki altı yüz yetmiş beşinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Qərib maridi öldürəndən sonra baş götürüb getdi, xeyli yol gedəndən sonra gördü ki, bu vadi dənizin ortasında olan bir cəzirədir, özü də bu cəzirə böyükdür, burada üreyin istəyən meyvə var. Qərib bu vadinin meyvələrindən yeyib, çaylarından su içib dolanmağa başladı. Aylar, illər gəlib keçdi. Qərib balıq tutub yeyir, beləcə ömür sürürdü. Bu minval ilə Qərib yedd il tək-tənha cəzirədə qaldı.

Günlərin bir günü o oturmuşdu, birdən iki marid göydən yerə, onun yanına endi, həm də maridlərin hərəsinin yanında bir bəni-adəm vardı. Onlar Qəribi görüb dedilər: "Hey, bəri bax, sən kimdən, hansı qəbilədənson?" Qəribin tükləri çox uzanmışdı, maridlər elə bildilər ki, o da cindir, odur ki, soruşdular, ona nə olub. Qərib də cavabında dedi: "Mən cin deyiləm".

Sonra da Qərib başına gələn əhvalatı əvvəldən axıracan, yerli-yerində onlara nəql elədi; Qəribin başına gələn əhvalatı eşidən maridlər onun dördünə qalib pərişan oldular, ifritlərdən biri dedi: "Sən burada qal, biz bu qoyunları padşahımıza çatdırmaq – bunların birini o naharda, o birini axşam yeyəcək, – sonra biz sənə yanına qayıdacağıq, götürüb səni öz məmləkətinə aparacağıq". Qərib onlara razılıq eləyib soruşdu:

¹ ər-Rüb əl-Xali Özbəkistan yarımadasının cənubi-qərbində yerləşən böyük səhərin adlarından biridir.

"Bos o dediyiniz qoyunlar hamı?" Maridlər də cavabında dedilər: "Bax, bu iki bəni-adəmdir". Belə olanda, Qorib ucadan dedi: "Ey yeri, göyü yaradan, hər şey ixtiyarında olan Allah, ya İbrahim Xəlilullahın Allahı, son özün mənə kömək ol!"

Sonra ifritlər uçub getdilər. Qorib oturub maridi gözəlməyə başladı. İki gündən sonra marid Qoribin yanına gəldi, paltar gətirib onu geyindirirdi, götürüb göyə uçdu, o vaxtacan göyün üst qatına qalxdı ki, yer gözəldən itdi. Qorib göydə mələklərin Allaha dua edədiklərini eşitdi, onların atdığı odlu oxlardan biri maridə dəydi, marid qaçıb onlardan canını xilas etmək üçün yerə enməyə başladı. Maridlə yerin arasında bir mizraq mənzili qalmışdı ki, mələklərin atdığı ox maridə dəydi. Qorib dikəlib ox döymüş ifritin çiynindən düşdü, iki adam boyu suya batdı, suyun üzünə qalxandan sonra gecə-gündüz üzdü, ertəsi gün də o vaxtacan üzdü ki, lap yorulub əldən düşdü, canı üzüldü, ölümünü gözünün qabağına gətirdi. Hələ üçüncü gün olmamışdı ki, o tamam ümidini itirdi, öləcəyini lap yəqin elədi, elə bu vaxt birdən onun qabağında uca bir dağ peyda oldu, Qorib üzə-üzə gəlib dağa çatdı, dırmaşıb dağın üstünə qalxdı. O, dağı gözüb dolaşdı, orada bitən otlardan yedi, bir gün bir gecə dincəldi, sonra dağın o biri tərəfindən yerə endi, az getdi, üz getdi, dərə-təpə düz getdi, iki gün iki gecə yol getdi, gəlib bir şəhərə çatdı, bu şəhər ağacları idi, çaylar şirşəirlə axırdı, orada qala divarları, bürcləri var idi. Elə ki Qorib gəlib şəhər darvazasına çatdı, qapıçılar onu tutub padşahın hüzuruna apardılar, özü də bu padşahın qadını idi.

Onun adı Cənşah idi, həm də beş yüz yaşı vardı. Onun şəhərinə kim qədəm qoysa idi, tutub onun hüzuruna aparırdılar, ona göstərirldilər. Cənşah həmin adamı öz yanında saxlayıb onunla yatırırdı, o adam işini görüb qurtarandan sonra padşah onu öldürürdü, bu minval ilə o, çoxlu adam öldürmüşdü. Elə ki Qoribi Cənşahın hüzuruna gətirdilər, onun oğlandan xoşu gəldi, odur ki, ondan soruşdu: "Sənin adın nədir, hansı dinə qailson, hansı ölkədənson?" Qorib də cavabında dedi: "Mənim adım Qoribdir, İraqın padşahıyam, özüm də islam dininə qailom". Cənşah da dedi: "Gəl sən öz dinindən dön, mənim dinimə iman gətir, onda sənə ərə gedərəm, səni padşah elərəm". Onun bu sözlərini eşidən Qorib qəzəblə dedi: "Sizi görüm dininizlə bərabər yox olasız!" Belə olanda, Cənşah onun üstünə qışqırıb dedi: "Sən mənim bütümünü söylərsən? Bil və ağah ol ki, mənim bütüm qırmızı əqiqdondir, özü də onun boynunda qas-daşlı mirvari boyunbağı var!" Sonra da üzünü öz adamlarına tutub dedi: "Ay camaat, bunu aparın bütüm olduğu köşkə salıb

dustaqla eləyin, bəlkə onun ürəyi yumşalsın!" Qoribi aparıb dustaqla eləyib, büt olan köşkə saldılar, qapısını qıfıladılar..."

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki altı yüz yetmiş altıncı gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalmı danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Qoribi dustaqla eləyib büt olan köşkə saldılar, qapısını qıfıladılar, zindanbanlar çıxıb öz yollarıyla getdilər. Qorib bütə baxıb gördü ki, o qırmızı əqiqdondir, boynunda qas-daşlı mirvari boyunbağı var. Qorib bütə yaxın gedib onu qaldırdı, var qüvvəsiylə yerə çırpdı, büt sınıq-sınıq oldu, sınıqları yerə qalaqlandı. Qorib uzanıb şəhərəcən yattı. Elə ki şəhər oldu, Cənşah gəlib öz taxtında əyləşdi, üzünü adamlarına tutub dedi: "Ay camaat, gedin əsir mənim hüzuruma gətirin!" Adamlar Qoribi gətirməyə getdilər, köşkün qapısını açanda nə görsələr yaxşıdır? Gördülər ki, büt sınıq-sınıqdır. Onlar baş-gözlərinə elə döyməyə başladılar ki, gözlərindən qanlı yaş axdı. Sonra Qoribə yaxın getdilər ki, tutub ol-qolunu bağlasınlar, Qorib onlardan birini yumruqla vurub öldürdü, sonra o birisini vurdu, bu minval ilə iyirmi beş adamı yumruqla vurub öldürdü, yerə qalanlar qaçıb getdilər. Onlar haraf-şivənlə Cənşahın hüzuruna gəldilər, bunu görən padşah onlardan soruşdu: "Nə olub?" Onlar da padşahın cavabında dedilər: "Əsir sənin bütünü vurub sındırıb, sənin adamlarını da öldürüb". Sonra da onlar ahvalatı əvvəldən axıracan, yerli-yerində Cənşaha nəql edəldilər, belə olanda, padşah tacını başından götürüb yerə çırpdı, qəzəblə ucadan dedi: "Daha büt-lərin qiyməti yoxdur". Sonra da min nəfər pəhləvanla ata süvar oldu, büt olan evə tərəf getdi. Cənşah gördü ki, Qorib köşkdən çıxıb qılınca götürdü, pəhləvanları, igid orları öldürməyə başladı. Elə ki Cənşah Qoribin bu şücaətini gördü, bir könüldən min könülə ona vurulub ucadan dedi: "Daha büt mənə lazım deyil, mənim arzum budur ki, bu yad adam ömrünün axırınacan mənim sinəmə üstə uzansın!"

Sonra da o, öz adamlarına dedi: "Onun yanından çəkilin, çıxın gedin!" Bunu deyib Cənşah Qoribə yaxın gəldi, dodaqları nəsa mızıldamağa

başladı. Qəribin dirsəyi qurudu, əlləri gücdən düşdü, qılınc da əlindən düşdü. Onu tutdular, alçalmış, murdar bir adam kimi əl-qolunu bağladılar, o, lap karıxıb qaldı, sonra Canşah öz sarayına qayıdıb şahliq taxtında əyləşdi, adamlarına əmr elədi ki, çıxıb getsinlər. Canşah sarayda Qəriblə tək qalanda ona dedi: "Ay ərəb köpəyi, sən belə ağır-burunlu olmusan ki, mənim bütümü sındırırsan, adamlarımı öldürürsən!" Qərib də cavabında dedi: "Ay məlun, o büt doğrudan da Allah olsaydı, özünü qoruyardı". Canşah da ona dedi: "Mənimlə yat, sənin günahından keçərəm". Onun bu sözünü eşidən Qərib ucadan dedi: "Dünya dağılsa da, o işi görməyəcəyəm!" Onda Canşah dedi: "Məzhəbim haqqı, sənə min əzab verəcəyəm!" Sonra da o, bir qab su götürdü, suya əfsun oxudu, həmin sudan Qəribin üstünə səpdi, Qərib dönüb meymun oldu. Canşah onu yedizdirib-icirtməyə başladı, otağa saldı, ona qulluq eləmək üçün bir adam ayırdı, həmin adam düz iki il ona qulluq elədi. Sonra günləin bir günü Qəribi öz yanına gətirib soruşdu: "Mənim sözümə baxacaqsanmı?" Qərib öz başıyla işarə elədi: "Bəli". Canşah buna çox şad olub onu tilsimdən qurtardı. Padşah süfrə açdı, Qərib onunla bərabər yeyib- içdi, sonra onunla zarafatlaşmağa, onu öpməyə başladı, Canşah ona inandı. Elə ki gecə oldu, padşah yatağına uzanıb Qəribə dedi: "Dur gəl qoynuma". Qərib də cavabında dedi: "Yaxşı". Qərib gəlib padşahın sinəsi üstə çıxdı, boğazından yapışıb o vaxtacan boğdu ki, onun canı çıxdı. Qərib qapısı açıq bir anbar gördü, içəri girəndə nə görsə yaxşıdır? Gördü ki, burada işim-işim işildayan Çin dəmirindən qayırılmış qılınc-qalxan var. Belə olanda, o, ayaqdan geyinib başdan qıfıllandı, başdan geyinib ayaqdan qıfıllandı, qılınc-qalxanı götürüb səhərəcən gözlədi, səhər açılan kimi çıxıb sarayın darvazası ağzını kəsdirdi. Əmirilər göldilər, onlar padşaha qulluq eləmək üçün saraya girmək istəyəndə, silah-əsləhəli Qəribi gördülər. Qərib üzünü onlara tutub dedi: "Ay camaat, bütələrə səcdə eləməkdən əl çəkin, yeri, göyü yaradan, quru sümüyə can verən, hər şeyin ağası bir olan Allaha iman gətirin".

Elə ki kafirlər Qəribin bu sözlərini eşitdilər, hamısı onun üstünə cumdular, belə olanda, Qərib şiri-nər kimi onların üstünə cumdu, onların arasında bir tufan qopartdı ki, gəl görəsən! Kafirlərdən çoxlu adam öldürdü..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki altı yüz yetmiş yeddinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Qərib kafirlərin üstünə cumdu, onlardan çoxlu adam öldürdü. Gecə oldu, kafirlər çoxlu adam yığıb Qəribin üstünə cumdular ki, onu tutub əl-qolunu bağlasınlar. Elə bu dəmdə birdən min nəfər marid siyirmə-qılınc kafirlərin üstünə tökülüşdülər, özü də onların başçısı kim olsa yaxşıdır? Onların başçısı qoşunun qabaq səfəndə gedən Zalzal ibn əl-Muzalzil idi. Maridlər iti qılınclarını işə salıb kafirlərə ölüm bədəsi içirttilər, Allah-təala da onları cəhənnamə vasil elədi. Canşahın adamlarından bir nəfər də sağ qalmadı ki, xəbər aparan olsun. Belə olanda, Canşahın köməkçiləri qışqırıb dedilər: "Aman verin, aman verin!" Onlar, işi ilə sözü bir-birindən ayrılmayan, günahkarın cəzasını verən, Xosrovların axırına çıxan, nəhəngləri məhv cləyən, bu dünyanın da, axirətin də hakimi bir olan Allaha iman gətirdilər.

Sonra Zalzal Qəriblə salamlaşdı, bu bələdan sağ-salamat qurtardığına görə ona gözyadınlığı verdi. Qərib ondan soruşdu: "Mənim bələya düşər olduğumu sənə kim xəbər verdi?" Zalzal da cavabında dedi: "Padşah sağ olsun, elə ki atam məni zindana saldı, səni də Odlu Vadiyə göndərdi, mən düz iki il sərəsər zindanda qaldım, sonra o məni buraxdı, mən bir il dolandım, sonra əvvəlki işə qayıtdım, atamı öldürdüm, qoşun-ləşkər mənə tabe oldu, indi düz bir ildir ki, mən onlara padşahlıq eləyirəm. Mən yatmışdım (sənin barəndə fikirləşirdim), yuxuda gördüm ki, sən Canşahın adamlarıyla vuruşursan, belə olanda, tez yuxudan ayıldım, bu min nəfər maridi götürüb, özümü sənə çatdırdım". Qərib işin bu cür düz goldiyinə mat qaldı, sonra Canşahın da pullarını, onun adamlarının da pullarını götürdü, şəhərə öz adamlarını hökmdar qoydu.

Maridlər pulları da, Qəribi də götürüb getdilər, gecəni səhərəcən heç yerdə yox, Zalzalın şəhərində yatdılar. Qərib şah Zalzalın yanında nə az, nə çox, düz altı ay qonaq qaldı, sonra o öz məmləkətinə getmək istədi. Onda Zalzal hədiyyələr gətirdi, üç min maridi göndərdi ki, gedib gürcü şəhərindən pulları gətirsinlər, onlar da gedib gətirdilər, Zalzal hədiyyələri Canşahın pullarının üstünə qoydu. Sonra Zalzal marid-

lərə onar elədi ki, hədiyyələrlə pulları götürüb getsinlər, Zalzal özü də Qərribi götürüb getdi, onların hamısını İsbəhər əl-Mədayinə tərəf yollandılar, hələ gecəyarı olmamış ora çatdılar. Qərrib aşağı baxanda nə görsə yaxşıdır? Gördü ki, şəhəri qoşun dörd dövrəyə alıb, özü də bu qoşun elə çoxdur ki, elə bil ucu-bucağı görünməyən dənizdir. Belə olanda Qərrib Zalzaldan soruşdu: “Qardaşım, şəhəri niyə dörd dövrəyə alıblar, bu qoşunlar haradan gəlirlər?” Sonra Qərrib sarayın damına enib arvadlarını səsledi: “Ya Kövkeb əs-Səbah, ya Məhdiyə!” onlar bu səsi eşidib yuxudan ayıldılar, kaxıxı qaldılar, sonra soruşdular: “Gecənin bu vaxtında bizi səsleyen kimdir?” Qərrib də onların cavabında dedi: “Mənəm, sizin sahibinizəm, əcaib işlər görən Qərribəm”. Hər iki arvad öz sahiblərinin səsinə eşidəndə çox şad oldular, könizlərlə həməğaları da çox şad oldular.

Qərrib damnan düşdü, arvadlar onun üstünə cumub şadlıqlarından hay-küy salıb sarayı başlarına aldılar, qoşun başçıları öz yataq otaqlarından gəlib soruşdular: “Nə olub?” Sonra saraya girib həməğalarına dedilər: “Olmaya könizlərdən biri doğub?”¹ Həməğaları da onların cavabında dedilər: “Yox, doğan yoxdur, ancaq şad olun, Qərrib şah gəlib”.

Bu xəbəri eşidən ömirilər çox şad oldular, Qərrib arvadlarla salamlayıb görüşəndən sonra çıxıb öz yoldaşlarının yanına gəldi, yoldaşları onu görən kimi hər yandan üstünə tökülüb, Allaha dua eləyə-eləyə onun əl-ayağını öpməyə başladılar. Sonra Qərrib padşahlıq taxtında əyləşdi, öz yoldaşlarını çağırırdı, onlar gəlib dövrəsində əyləşdilər, Qərrib, şəhəri dörd dövrəyə alan qoşunların kim olduqlarını, nə istədiklərini onlardan soruşdu, yaxın adamları cavabında dedilər: “Padşah sağ olsun, onlar üç gündür ki, bizi dörd dövrəyə alıblar, onların arasında cinlər də var, adamlar da. Özü də bilmirik ki, onlar bizdən nə istəyirlər, hələ biz onlarla nə vuruşmuşuq, nə də danışmaq aparmışıq”. Onda Qərrib dedi: “Səhər onlara namə göndərib nə istədiklərini bilərik”. Qərribin yaxın adamları dedilər: “Onların padşahının adı Murad-Şahdır, onun ixtiyarında yüz min süvari, üç min piyada qoşun, iki yüz də cin var”.

Bu qoşunun bura gəlməyinin səbəbi isə böyük əhvalat idi...”

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

¹ Həməğaxanda belə şadlıq, hay-küy adətən uşaq doğulanda olduğuna görə onlar belə güman edirlər.

Elə ki altı yüz yetmiş səkkizinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: “Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, bu qoşunun İsbəhər şəhərinə gəlməyinin səbəbi böyük əhvalat idi! Bax, həmin əhvalat belə olmuşdu. Şapur şah qızını iki nəfərlə göndərib onlara deyəndə ki: “Aparın onu Ceyhun çayına atın boğulsun” – onlar şah qızıyla bayıra çıxıb ona dedilər: “Çıx get öz yolunla, atanın gözüne görünmə, yoxsa o bizi də, səni də öldürər”. Fəxri-Tac kaxıxı qaldı, bilmədi hara getsin, çarəsiz qalıb yola düzəldi, gedə-gedə dedi: “Ay Qərrib, haradasan, bir mənim halımı göröydün ki, nə gündəyəm!”

Fəxri-Tac baş götürüb getdi, bu torpaq sənin, o torpaq mənim, bu dərə sənin, o dərə mənim, axırda gəlib bir vadiyə çatdı, bura başdan-baş ağacları idi, hər tərəfdə arxlarda su sırışıqla axırdı, vadinin ortasında bir qəsə vardı, onun sütunları elə uca idi ki, az qalırdı başları buluda dəysin, xülasə, bura lap elə bil cənnət idi. Fəxri-Tac həmin qəsəyə tərəf getdi, içəri girəndə nə görsə yaxşıdır? Gördü ki, qəsənin içində ipək xələklər dənənib, hər yanda çoxlu qızıl-gümüş, qab-qacaq düzülüb, həm də gördü ki, burada yüz nəfər köniz var, özü də bu könizlər elə gözəl, elə göyçəkdilər ki, yemə-icmə, onların xəttü-xalına, gül camalına tamaşa elə. Zənlə baxıb gördü ki, könizlər qaravaşdırılar. Bu könizlər Fəxri-Tacı görəndə, onu cinniyyətlərdən biri hesab eləyib ayağa qalxdılar. Sonra da ondan kim olduğunu soruşdular. Fəxri-Tac cavabında dedi: “Mən İran şahının qızıyam”. Bunu deyib başına gələn əhvalatı əvvəldən axıracan, yerli-yerində onlara nəql elədi. Könizlər Fəxri-Tacın başına gələn əhvalatı eşidəndə, onun dərindən qəm dərmasına batdılar, ona toxtaqlıq verməyə başlayıb dedilər: “Özünü ələ al, heç ağlayıb-zad eləmə: yemək-icmək, pal-paltar sarıdan korluq çəkmə-yəcəksən, biz hamımız sənə qulluq eləyəcəyik”. Fəxri-Tac onlara razılıq elədi, sonra könizlər gedib ona yemək gətirdilər, o doyuncu yedi. Yeyib qurtarandan sonra Fəxri-Tac könizlərdən soruşdu: “Bəs bu qəsənin sahibi, sizin ağanız kimdir?” Könizlər də onun cavabında dedilər: “Bizim sahibimiz Salsal ibn Dal şahdır, o, ayda bir dəfə bir gecəliyə bura gəlir, şəhər də cin tayfalarını idarə eləməyə gedir”.

Fəxri-Tac beş gün könizlərin yanında qalandan sonra bir oğlan uşağı doğdu, özü də bu uşaq elə gözəl, elə göyçək idi ki, aya deyirdi sən çıxma, mən çıxım, günə deyirdi sən çıxma, mən çıxım. Uşağın göbөyini kəsdilər, qaş-gözünə sürmə çökdilər, adını Murad-Şah qoydular. Uşaq öz anasının dizləri üstə böyüməyə başladı, bir neçə gündən sonra Salsal şah kağız kimi ağappaq, bürc kimi hündür bir fil üstündə gəldi, onun dörd tərəfində cin dostları vardı. Padşah gəlib saraya girdi, yüz nəfər könizi onun qabağına çıxdı, onlar öyilib yeri öpdülər, Fəxri-Tac da könizlərin arasında idi. Padşah Fəxri-Tacı görəndə könizlərdən soruşdu: “Bu qız kimdir?” Könizlər də onun cavabında dedilər: “Farsların, türklərin, deyləmlərin padşahı Şapurun qızıdır”. Bunu eşidən padşah soruşdu: “Onu bura kim gətirib?” Belə olanda, könizlər Fəxri-Tacın başına gələn əhvalatı əvvəldən axıracan, yerli-yerində ona nəql elədilər. Padşah Fəxri-Tacın əhvalatından xəbərdar olanda qəm dəryasına batıb dedi: “Qəm eləmə, oğlun böyüyüb yekə oğlan olanacan səbir elə; elə ki oğlun böyüdü, onda mən qoşun götürüb İrənin üstünə gedərəm, atanın boynunu vuraram, sənin oğlunu fars, türk və deyləmlərin şahlıq taxtında oturdaram”.

Padşahın bu sözlərini eşidən Fəxri-Tac ayağa qalxıb onun əlindən öpdü, dua eləyib ona uzun ömür arzuladı; Fəxri-Tac orada ömür sürdü, oğlunu padşahın uşaqlarıyla bir yerdə böyüdüdü.

Uşaqlar at sürməyə, ova-şikara çıxmağa başladılar, Fəxri-Tacın oğlu heyvanları ovlamağı öyrənib şirləri ovlayır, onların ötinə yeyirdi, odur ki, onun ürəyi daşdan da möhkəm olmuşdu. Elə ki onun on beş yaşı tamam oldu, o özünü tanıyıb anasından soruşdu: “Ana can, mənim atam kimdir?!” Anası da cavabında dedi: “Ay bala, sənin atan İraqın padşahı Qərib şahdır, mən də farsların padşahının qızıyam”.

Sonra Fəxri-Tac başına gələn əhvalatı əvvəldən axıracan, yerli-yerində oğluna nəql elədi; oğlan anasının əhvalatından xəbərdar olub soruşdu: “Məgər mənim babam ömr eləmişdi ki, sən də, mənim atam da öldürsünülər?” Fəxri-Tac da cavabında dedi: “Bəli, ömr eləmişdi öldürsünülər”. Anasının bu sözünü eşidən Murad-Şah ucadan dedi: “Ana can, mənə verdiyin südə and olsun ki, mən sənin atanın şəhərinə gedəcəyəm, onun başını kəsib sənə gətirəcəyəm”.

Oğlunun bu sözlərini eşidəndə anası çox şad oldu...”

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki altı yüz yetmiş doqquzuncu gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: “Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Fəxri-Tacın oğlu Murad-Şah bir yerdə böyüdüyü iki yüz maridlə ata minib yola düşdü, onlar qəbilələrə basqın eləyə-eləyə, yol kəsə-kəsə o vaxtacan yol getdilər ki, Şiraz torpaqlarına yaxınlaşdılar. Onlar Şiraz şəhərinə hücum elədilər, Murad-Şah padşahın sarayına girib elə taxtda əyləşdiyi yerdə onun başını bədənindən ayırdı, padşahın qoşunundan çoxlu pəhləvan öldürdü, sağ qalan qoşun əhli qışqıra-qışqıra dedi: “Aman ver, aman ver!” Onlar aman istəyib Murad-Şahın dizlərini öpməyə başladılar. Murad-Şah sağ qalan qoşun əhlini saydı, gördü ki, on min atlıdır; onlar atlarına minib onun qulluğunda hazır dayandılar; sonra onlar Bəlxo¹ getdilər, oranın padşahını öldürdülər, qoşununu da qırdılar, şəhərin camaatını özlərinə tabe elədilər. Sonra da Nureynə tərəf getdilər, indi Murad-Şahın otuz min qoşunu vardı. Nureynin hökmdarı öz xoşuna onların qabağına çıxıb pul, nadir şeylər verdi, o da otuz min qoşunla Murad-Şaha qoşulub getdi. Onlar yol alıb İrən Səmərqəndinə tərəf getdilər, ora çatıb bu şəhəri də aldılar, sonra da Əhlata tərəf gedib onu da aldılar. Sonra onlar bu şəhərdən çıxıb yola düşdülər, qabaqlarına çıxan şəhərləri bir-bir aldılar, belə olanda, Murad-Şahın qoşunu elə çoxaldı ki, daha nə deyim, həm də Murad-Şah şəhərlərdə ələ keçirdiyi pulları, nadir şeyləri qoşun əhlinə paylayırdı, odur ki, igidliyinə, əliaçıqlığına görə onlar Murad-Şahın xatirini çox istəyirdilər. O, öz qoşunuyla gəlib İsbəbir əl-Mədayinə çatanda dedi: “Bir az gözləyin, mən qoşunumun qalanını da gətirib, babamı tutub anamın hüzurunda dayandırım. Onun boynunu vurdurub, anamın ürəyini rahat elərəm”.

Sonra o bir neçə adam göndərdi ki, gedib anasını gətirsinlər, buna görə də üç gün dava olmadı. Elə bu vaxt Qərib gəldi, Zəlzal da qırx min maridlə onunla bərabər gəldilər, maridlər pulları, bəxşişləri gətirirdilər,

¹ Murad-Şahın qoşunlarının keçdiyi yol olduqca qəribə təsvir edilir. Onlar Amu Dərya çayının کنارında yerləşən Bəlxədən Urmiyə gölünün yaxınlığındakı Balaca Nureyn şəhərinə yollanırlar, sonra Səmərqəndə girirlər, oradan da Van gölünün yaxınlığındakı Əhlata gedirdilər ki, nəhayət, Dəclə çayının sahilində yerləşən “İsbəbir”-ə gəlib çıxırlar.

Qərib şəhəri dövrəyə alan qoşunların kimlər olduğunu, haradan gəldiklərini soruşanda, cavabında dedilər: "Onların kimlər olduğunu, haradan gəldiklərini bilmirik, özü də onlar üç gündür gəliblər, ancaq bizimlə vuruşurlar, biz də onlarla cəngə girmirik".

Fəxri-Tac gəlib çıxdı, oğlu Murad-Şah onu bağrına basıb dedi: "Sənin atanın hüzuruna gətirənəcn öz çadırında əyləş". Fəxri-Tac da hər iki dünyanı, yeri, göyü yaradan bir olan Allaha dua etməyə başladı ki, oğluna kömək olsun. Elə ki şəhər açıldı, Murad Şah atına süvar oldu, iki yüz marid sağında, bəni-adəm padşahları solunda dayandılar, davanın başladığını xəbər verən təbillər çalındı. Qərib təbillərin səsini eşidən kimi atına minib sürdü, öz adamlarını səsləyib cəngə çağırdı, cənlər onun sağında, adamlar solunda dayandılar. Murad-Şah əynində dəmir paltar, silahlı-əsləhəli qabağa çıxdı, atını bir sağa, bir sola sürüb qışqıra-qışqıra dedi: "Ay camaat, mənim meydanıma heç kəs yox, sizin padşahınız çıxsın! Əgər o məni bassa, hər iki qoşunun hökmdarı olacaq, əgər mən onu bassam, başqası kimi onu öldürəcəyəm".

Elə ki Qərib şah Murad-Şahın bu sözlərini eşitdi, nəre cəkib dedi: "Ay ərəb iti, rədd ol!" Onlar atlarını sürüb bir-birinin üstünə cumdular, o vaxtancan nizəylə vuruşdular ki, nizələri sındı, sonra qılıncı o vaxtancan vaxtancan ki, qılıncı küt olub kəsərdən düşdü, bu minval ilə onlar düz günortayacan gah meydana qayıdıb gəldilər, gah meydana çəkildilər, gah bir-birinə yaxınlaşdılar, gah geri çəkildilər. Onların atları gücdən düşüb yerə yıxıldılar, belə olanda onlar piyada bir-birinin üstünə yeriyib əlbəyaxa oldular, Murad-Şah birdən Qəribin üstünə cumdu, yapaşib onu göyə qaldırdı, elə yerə çırpmaq istəyirdi ki, Qərib onun qulaqlarından tutub elə bərk dartdı ki, Murad-Şahın gözlərinə qaranlıq gətirdi, elə bil yerlə-göy qaranlıq zülmət oldu, o var gücü ilə bağırır dedi: "Ay pəhləvanlar pəhləvanı, mən sənə tabeyəm, sənin himayən-dəyəm!" Belə olanda, Qərib onun əl-qolunu bağladı..."

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki altı yüz səksəninci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Qərib şah Murad-Şahın qulaqlarından tutub dartanda, Murad-Şah qışqırıb

dedi: "Ay pəhləvanlar pəhləvanı, mən sənə tabeyəm, sənin himayən-dəyəm!" Belə olanda, Qərib onun əl-qolunu bağladı, Murad-Şahın ələltisi olan maridlər cumub onu xilas etmək istədilər, bunu görən Qərib min nəfər maridlə onların üstünə cumdu, Murad-Şahın maridlərini tutmaq istəyirdilər ki, elə bu dəmdə onlar qışqıra-qışqıra dedilər: "Aman verin, aman verin!" Sonra da silahlarını yerə tökdülər.

Qərib gəlib öz çadırında əyləşdi (bu çadır saf qızılla işlənmiş, ləl-cəvahiratla, daş-çəşmə haşiyələnmiş yaşıl ipəkdən idi), ömr elədi ki, Murad-Şahı hüzuruna gətirsinlər, elə o dəqiqə gedib Murad-Şahı gətirdilər. O, zəncirləndiyindən, ayaqları buxovlandıqından atıla-atıla gəlirdi. Murad-Şah Qəribi görəndə, utandıqından başını aşağı saldı. Qərib üzünü ona tutub soruşdu: "Ay ərəb köpəyi, sən belə ağır-burunlu olmusan ki, şahlara hücum eləyib onlarla vuruşmağa girişirsən?" Murad-Şah da cavabında dedi: "Padşah sağ olsun, keç günahımdan, məni bu işə vadar eləyən əhvalat var". Murad-Şahın bu sözünü eşidən Qərib ondan soruşdu: "O nə əhvalatdır?" Murad-Şah da cavabında dedi: "Padşah sağ olsun, bil və agah ol ki, mən atamla anamın intiqamını farsların padşahı Şapurdan almağa gəlmişəm; Şapur atamla anamı öldürmək istəmişdi, ancaq anam xilas olub, amma atamın öldürülüb-öldürülmədiyini bilmirəm".

Murad-Şahın bu sözlərini eşidən Qərib ucadan dedi: "Allaha and olsun ki, mən sənin günahından keçdim! Ancaq de görüm sənin atan, anan kimdir, atanın, ananın adı nədir?" Murad-Şah da cavabında dedi: "Atamın adı Qəribdir, o, İraqın padşahıdır, anamın adı Fəxri-Tacdır, o farsların padşahı Şapurun qızıdır". Qərib onun bu sözlərini eşidəndə qışqırıb özündən getdi. Tez onun üzünə güləb səpdilər, o aylıb Murad-Şahdan soruşdu: "Deməli, sən Qəribin Fəxri-Tacdən olan oğlusan?" Murad-Şah da cavabında dedi: "Bəli, Qəribin Fəxri-Tacdən olan oğluyam". Belə olanda, Qərib ucadan dedi: "Sən igid pəhləvan oğlu, igid pəhləvansan! Tez olun, oğlumun zəncirini açın!"

Sahimlə əl-Qaylacaq yaxın gedib Murad-Şahın əl-qolunu açdılar. Qərib oğlunu bağrına basdı, sonra öz yanında əyləşdirib soruşdu: "Anan haradadır?" Murad-Şah da cavabında dedi: "Mənim çadırımdadır". Onda Qərib dedi: "Get onu mənim yanıma gətir!" Murad-Şah ata minib öz çadırlarına tərəf getdi, adamları onun qabağına çıxdılar, onu sağ-salamat görüb çox şad oldular, işin nə yerdə olduğunu ondan soruşdular, o da ucadan dedi: "İndi sorğu-sual vaxtı deyil!" Murad-Şah anasının yanına girib əhvalatı ona nəql elədi, Fəxri-Tac buna elə şad oldu ki, daha nə deyim!

Murad-Şah onu götürüb atasının yanına apardı, onlar qucaqlaşdılar, tapışdıqlarına çox şad oldular, Fəxri-Tac da, Murad-Şah da islam dininə iman gətirdilər, onlar islam dininə iman gətirməyi öz qoşunlarına təklif elədilər, qoşun əhli də hamılıqla sidq-ürəkdən Allaha iman gətirib ona dua elədilər, Qərib onların dönüb müsəlman olduqlarına çox şad oldu. Sonra o, Şapur şahla onun oğlu Xirad-Şahı hüzuruna gətirdi, gördükləri günah işlərə görə onları məzəmmət elədi, sonra da islam dininə iman gətirməyi onlara təklif elədi; onlar islam dininə iman gətirməkdən boyun qaçırdılar, onda Qərib onların hər ikisini şəhər darvazasında çarmıxa çəkdi.

Şəhər camaatı çox şad olub şəhəri bəzəməyə başladılar, onlar Xosrovların tacını Murad-Şahın başına qoyub onu farsların, türklərin və deyləmilərin padşahı elədilər. Qərib şah öz əmisi əd-Damiq şahı İraqa hökmdar göndərdi, bütün torpaqlar, qullar ona tabe oldular. Qərib öz padşahlığında ömür sürürdü, rəiyyətlə ədalətlə rəftar eləyirdi, rəiyyət də onu çox istəyirdi. Kəfləri pozan, Məclisləri dağıdan gələncən onlar beləcə şad-xürrəm ömür sürdülər. Həmişə var olan, öz yaratdığı qullarına rəhm eləyən Allah-təalanın kərəminə şükür olsun.

Qəriblə Əcibin hekayətindən bizə gəlib çatan elə budur.

Ustba ilə Rəyyanın ahvalatı

Belə də rəvayət eləyirlər ki, Abdullah ibn Mamar əl-Qeysi deyib: "Mən filan ildə həccə getdim, Məkkəni ziyarət eləyəndən sonra Mədinəyə getdim ki, peyğəmbər salavatullahın qəbrini ziyarət eləyim.

Günlərin bir günü mən gecə bağda, peyğəmbərin qəbriylə münbər arasında oturmuşdum, birdən zəif səslə zəriyan bir adamın səsinə eşitdim. Diqqətlə qulaq asanda nə eşitsəm yaxşıdır? Eşitdim ki, həmin adam deyir:

"Göyərçin naləsi ağıladır səni,
Doldurur qəlbinə qəmi-qüssəni.

Yoxsa xəyalını alt-üst eləyən
O nəzənin qızı xatırladın sən?

Ey dərdlilər üçün uzanan gecə,
Gör o gənc əzabdan üzlüb necə.

Eşqə yananların yuxusunu sən
Alırsan, ey gecə, bil ki, əlindən.

O ay şahiddir ki, o ay üzlünün
Məhəbbəti ilə düşmüşəm üzgün.

Səvgi alanadək canımı əldən
Aşıq olduğumu bilmirdim, ah, mən!"

Sonra səs kəsildi, mən bu səsin haradan gəldiyini bilmədim. Bu işə mat-məəttəl qalıb oturmuşdum ki, birdən həmin adam yenə zərmağa başlayıb bu şəri oxudu:

"Rəyyanın saçları gecədən qara.
Teyfimi gördü sona aşkara?

Onun eşqi ilə qaçıbdır yuxun,
Görünce teyfini sarsıldı ruhun.

Dalğalı dənizə xeyli bənəyən
Gecəni səsləyib belə dedim ki:

"Səhərdən nur uman bu aşiq gəncə
Əziyyət verirsən, ey uzun gecə".

Gecə: "Etmə, – dedi, – məndən şikayət,
Məhəbbətdir üzən səni, məhəbbət".

İbn Mamar nəql eləyib deyirdi: "Mən ayağa qalxıb səs gələn səmtə getdim, şəri oxuyan adam axırıncı beytə çatmamışdı ki, mən onun yanında dayandım. Gördüm ki, şəri oxuyan hələ üzünə tük gəlməmiş bir cavandır, gözlərindən axan yaş onun yanaqlarında iki iz salıb, özü də bu cavan elə gözəldir ki, elə bil ondördgecəlik aydır..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki altı yüz səksən birinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Abdullah ibn Mamar əl-Qeysi deyirdi: "Mən ayağa qalxıb səs gələn səmtə getdim, şəri oxuyan adam axırıncı beytə çatmamışdı ki, mən onun yanında dayandım. Mən nə görsəm yaxşıdır? Gördüm ki, şəri oxuyan hələ üzünə tük gəlməmiş bir cavandır, gözlərindən axan yaş onun yanaqlarında iki iz salıb, özü də bu cavan elə gözəldir ki, elə bir ondördgecəlik aydır; belə olanda, mən ona dedim: "Sən çox gözəl cavansan!" Cavan da məndən soruşdu: "Ay bəni-adəm, bəs sən kimsən?" Mən də cavabında dedim: "Mən Abdullah ibn Mamar əl-Qeysiyəm". Cavan da soruşdu: "Sənə bir kömək-zad lazımdır?" Onun bu sözünü eşidib cavabında dedim: "Mən bu gecə bağda oturmaşdım, sənin sənsindən başqa heç bir şey məni narahat eləmirdi. De görüm sənin dərdin nədir? Mən lap canımı qoyub səni dərd-bələdan qurtararam". Onda cavan oğlan dedi: "Əyləş". Elə ki mən əyləşdim cavan oğlan dedi: "Mən Utba ibn əl-Cabban ibn əl-Münzir ibn əl-Camux əl-Ənsariyəm. Mən Məscidi-Qubaya gəlib namaz qılmağa, səcdəyə getməyə başla-

dım, sonra kənara çökildim ki, dindarlıq eləyim; birdən bir dəstə arvad gəldi, bunlar elə gözəl, elə göyçək idilər ki, aya deyirdilər sən çıxma, biz çıxmaq, günə deyirdilər sən çıxma, biz çıxmaq; özü də onların arasında bir qız vardı; o elə gözəl, elə göyçək idi ki, yemə-icmə, onun xəttü-xalına, gül camalına tamaşa elə. Bu qız mənim yanımda ayaq saxlayıb dedi: "Ya Utba, səninlə yaxınlıq eləmək istəyən bir qızla yaxınlıq elərsənmi?" Bunu deyib qız çıxıb getdi, daha onun nə soruşdum eşitdim, nə də izinə düşdüm. Bax indi mən qəm dəryasına batıb bir yerdə qorax tuta bilmirəm!" Bunu deyib cavan qışqırdı. qəşş eləyib bihuş yerə sərilirdi, ayılarda onun gül camalı elə sapsarı saralmışdı ki, elə bil varsla! boyamışdılar. O, ayrılan kimi bu şəri oxudu:

"Ürəyimin gözü görür səni uzaqdan,
Görən, sən də görürsənmi məni uzaqdan?

Sənsiz yanır könüm-gözüm, ruhum, canım da
Yanımdadır, – xatirənsə mənim yanımda.

Cənnət bağı öz qoynuna alsın da məni,
Ömrüm orada qara geyər, görmərəm səni".

O, şəri oxuyub qurtaran kimi mən ona dedim: "Ya Utba, ay qardaş-oğlu, Allahın yoluna qayıt, ona dua elə, yalvar ki, sənin günahlarından keçsin. Axı belə eləməsən, axirət dünyasında min əzaba düşər olacaqsan". Ancaq o, cavabında ucadan dedi: "Bu mümkün olan iş deyil. Küsdüm güllü yığanlar qayıtmayınca mən rahat olmayacağam"². Mən səhər açılanacan onun yanında qaldım, səhər açılarda dedim: "Dur gedək məscidə". Biz günorta namazını qılanacan məsciddə oturdum, birdən arvadlar gəldilər, ancaq həmin qız onların arasında yox idi. Onlar Utbaya dedilər: "Ya Utba, səninlə yaxınlıq eləmək istəyən qız barəsində fikrin nədir?" Onların bu sözünü eşidən Utba soruşdu: "Ona nə olub?" Arvadlar da cavabında dedilər: "Atası onu götürüb Əs-Samavaya aparıb". Belə olanda mən arvadlardan soruşdum ki, qızın adı nədir. Onlar da dedilər: "Əl-Qitrif Əs-Süleyminin qızı Rəyyadır". Bunu eşidən Utba başını qaldırıb bu iki beyti oxudu:

¹ Vars bitkidir, onun şirəsi sarı rəngli boyaq kimi işlədilir.

² Yəni, heç vaxt rahat olmayacağam. Bu zərbi-məsəl, küsdüm güllü yığmağa gedib qayıtmayan Anaz qəbiləsindən olan iki nəfər barəsindəki əfsanəyə əsaslanır.

"Rəyya yola düşdü sohor zamanı,
Samava yollandı onun karvanı.

Feryadım nə göyə sığır, nə yərə.
Kimdir göz yaşını mənə borc verə?"

Onun bu beytlərini eşidəndə mən dedim: "Ya Utba, mən özümə çoxlu pul götürmüşəm, o pulları nəcib kişilərə xərcələmək istəyirəm. Allaha and olsun, mən o pulları sənin gözünün qabağında xərcələrəm ki, sən öz muradına çatasan, lap şad olasan. Dur gedək Ənsarların¹ məclisinə".

Biz Ənsarların yanına məsləhətə getdik, mən onların məclisinə girib salam verdim, onlar da mənim salamımı hörmətlə aldılar; onda mən soruşdum: "Ay məclis əhli, siz deyə bilərsinizmi Utba nəçidir, onun atası kimdir?" Ənsarlar da cavabında dedilər: "O, ərəb əmiridir". Belə olanda, mən dedim: "Bilin yə ağah olun ki, Utba məhəbbət bəlasına düşər olub, istəyirəm siz mənə kömək eləyəsiz, mənimlə bərabər əs-Samavaya gedəsiz". Ənsarlar da cavabımda dedilər: "Baş üstə, itaət borcumuzdur!" Biz Utbayla getdik, həmin adamlar da bizimlə getdilər, biz az getdik, üz getdik, dərə-təpə düz getdik, gəlib Bəni-Süleym qəbiləsinin düşərgəsinə yaxınlaşdıq. Əl-Qitrif bizim harada dayandığımızı bilib tez-tələsik pişvazımıza çıxdı, yanımıza gəlib dedi: "Salaməleyküm, ya əsilzadələr". Biz də ona dedik: "Əleykəssalam, biz sənin qonağınıq". Əl-Qitrif də dedi: "Gözüm üstə yeriniz var, qulluğunuzda hazıram!" Sonra o atdan düşüb qullarına qışqırdı: "Ay qullar, yərə düşün!" Qullar da atlardan düşüb, yərə xəlçə, həsir döşədilər, qoyun, qoç kəsməyə başladılar, ancaq biz ona dedik: "Sənin yanına bir ricaya gəlmişik, ona əməl eləməyincə sənin çörəyini yeyən deyilik". Belə olanda, o soruşdu: "Sizin ricanız nədir?" Biz də cavabında dedik: "Biz gəlmişik sənin nəcib qızını şan-şöhrət, əsil-nəcəbətlə Utba ibn əl-Cabban ibn əl-Münzirə nişanlayaq". Əl-Qitrif də dedi: "Ay qardaşlar! Nişanlamaq istədiyiniz qız özü öz sahibidir, mən gedib sizin nişanlamağa gəldiyinizi ona deyərəm".

Bunu deyib Əl-Qitrif qəzəbli-qəzəbli ayağa qalxdı, Rəyyanın yanına getdi, qızı onu qəzəbli görüb dedi: "Ata can, nə olub, sən niyə belə bork qəzəblənmişən?" Əl-Qitrif də cavabında dedi: "Yanıma Ənsarlardan

adamlar gəliblər, onlar səni nişanlamaq istəyirlər". Atasının bu sözünü eşidən Rəyya dedi: "Onlar nəcib adamlardır (Peyğəmbər salavatullah özü onların günahından keçsin). Məni kimə nişanlayırlar?" Əl-Qitrif də cavabında dedi: "Utba ibn əl-Cabban ibn əl-Münzirə". Qız dedi: "Mən bu Utba barəsində eşitmişəm ki, söz verəndə sözü üstə duran, həm də əlləşib istədiyinə çatan adamdır". Qızın bu sözünü eşidən Əl-Qitrif ucadan dedi: "And içirəm ki, səni ona ərə verməyəcəyəm! Sənin onunla danışdığın bəzi-pərə sözləri mənə çatdırıblar". Rəyya da cavabında dedi: "Mən onunla danışmamışam, ancaq mən bilirəm ki, Ənsarların sözü kobudcasına yərə salınmayacaq. Onlara rədd cavabını yaxşıqla ver". Onda Əl-Qitrif soruşdu: "Necə rədd cavabı verim?" Rəyya da cavabında dedi: "Başlığı çox istə, beləndə onlar çıxıb gedərlər". Qızının bu sözünü eşidən Əl-Qitrif ucadan dedi: "Çox ağıllı söz dedin!" Bunu deyib o tələsik evdən çıxdı, Ənsarların yanına gəlib dedi: "Qızımız razıdır, ancaq o özünə layiq başlıq istəyir. Başlığı kim verəcək?" Abdullah naql edirdi ki, onun bu sözünü eşidib dedim: "Mən verəcəyəm!" Əl-Qitrif də dedi: "Mən qızıma saf qızıldan min dənə qolbaq, Həccərdə¹ basılmış beş min dirhəm pul, min dəst libas, mil-mil paltar, beş qarın ənbər² başlıq istəyirəm". Abdullah deyirdi ki, onun bu sözünü eşidib cavabında dedim: "Sən deyən olsun; razısanmı?" Əl-Qitrif cavabında dedi: "Razıyam!"

Onda Abdullah Ənsarlardan bir neçə nəfəri Mədinəyi-Münəvvərə göndərdi, onlar Abdullahın boynuna götürdüyü başlıqın hamısını gətirdilər. Belə olanda, çoxlu qoyun, qoç kəsdilər, adamlar yeyib-içdilər. Düz qırx gün-qırx gecə şadlıq elədilər.

Sonra Əl-Qitrif dedi: "Götürün qızınızı aparın!" Biz qızı kəcavəyə oturdub apardıq, Əl-Qitrif qızına otuz dəvəyə yüklənmiş cəhiz verdi. O, bizi xeyli yola salandan sonra xudahafizləşib geri qayıtdı, biz az getdik, üz getdik, dərə-təpə düz getdik, gəlib Mədinəyi-Münəvvərinin bir mənzilliyinə çatdıq. Burada birdən atlılar bizə hücum elədilər (zənnimcə onlar Bəni-Süleym qəbiləsindən idilər), Utba atını sürüb onların üstünə cumdu, bir neçə nəfəri öldürdü, sonra onu nizayla vurdu, o, yana əyilib yərə yıxıldı. Həmin yerin adamları bizə köməyə gəldilər, bizə hücum eləyən atlıları qabaqlarına qatıb qovdular. Utba ömrünü Allaha tapşırırdı. Onun öldüyünü görəndə biz: "Vay, Utba!"

¹ Ənsarlar — hərli monada "köməkçilər" deməkdir. İslam tarixində, Məhəmməd peyğəmbərin Məkkədən Mədinəyə hicrət edəndə ona kömək eləyən mədinəlilərin nisbətində deyilir.

¹ Həccər — Cənubi Ərəbistanda bir neçə şəhər və kəndin adıdır.

² Ənbər — adi öridilən otirli maddədir. Əməl edilmiş hazır olan ənbər qurudulmuş qoyun qarında saxlanılır.

deyə-deyə ağlayıb nalə-şivən qopardıq. Qız, Utba üçün nalə-şivən qopardığımızı eşidib özünü dəvənin üstündən yerə atdı, Utbanın üstünə yıxılıb hönkür-hönkür ağlayıb bu şəri dedi:

"Dözüm dedim dözməmədim, təsəllim budur:
Səni toqib edəcəkdir mənim də ruhum.

Ey sevgilim, səndən əvvəl, hamıdan əvvəl
Gərək mənim bu canımı alaydı əcəl.

Ey sevgilim, bizdən sonra dostluqda heç kəs,
Bizim kimi can bir qəldə yaşaya bilməz".

Qız birdən bərk qışqırıb ömrünü Allaha tapşırırdı. Biz onların ikisinə bir qəbir qazdıq, müsəlman qaydasında dəfn elədik; mən öz qohumlarımın torpağına qayıtdım, düz yeddi il orada qaldım, sonra Hicaza qayıtdım, Mədiyyə-Münəvvərə ziyarətə gedib öz-özümə dedim: "Vallahi, mən hökmən Utbayla Rəyyanın qəbrini ziyarət etməyə gedəcəyəm!"

Mən dediyim kimi də eləyib, Utbayla Rəyyanın qəbrini ziyarətə gələndə nə görsəm yaxşıdır? Gördüm ki, qəbrin üstündə hündür bir ağac bitib, özü də bu ağaca qırmızı, sarı, yaşıl şeridlər bağlanıb. Belə olanda mən pirin sahiblərindən soruşdum: "Bu pirin adı nədir?" Onlar da cavabında dedilər: "Adaxlıyla nişanlı piridir".

Mən Utbayla Rəyyanın qəbri yanında bir gün-bir gecə qaldım, sonra çıxıb getdim, özü də bu, onun haqqında bildiyim axırıncı əhvalat idi, Allah onlara rəhmət eləsin!"

Ən-Nümanın qızı Hindin əhvalatı

Belə rəvayət eləyirlər ki, ən-Nümanın qızı Hind elə gözəl, elə təmiz idi ki, yemə-içmə, onun xəttü-xalına, gül camalına tamaşa elə. Onun belə gözəl, belə göyçək olduğunu əl-Həccac¹ xəbər verdilər, əl-Həccac pula qızırğanmayıb qızı nişanladı, başlıqdan əlavə kəbin kağızına iki yüz min dirhəm də talaq yazdırdı. O, qızın yanına gəldi, uzun müddət onun yanında qaldı, sonra günlərin bir günü əl-Həccac yenə onun yanına gəldi, gördü ki, qız aynaya baxa-baxa bu şəri oxuyur:

"Hind ərəb yurdunun cins madyanıdır,
Əfsus ki, onunla cütləşib qatır.

Madyan doğularsa Allahdandı bu,
Qatır doğularsa, qatır oğludu".

Əl-Həccac qızın bu sözlərini eşidib geri qayıtdı, bir də Hindin yanına gəlmədi, əl-Həccacın onun sözlərini eşitdiyindən qızın xəbəri yox idi. Əl-Həccac onu boşamaq istədi, odur ki, Abdullah ibn Tahirinin yanına gəldi ki, onun kəbin-talağını versin. Abdullah ibn Tahir Hindin yanına gəlib dedi: "Əl-Həccac Əbu-Məhəmməd sənə deyir ki, iki yüz min dirhəm talağını alasan. Bax, mən pulları gətirmişəm, sən kəbin-talağını verməyi o mənə həvalə eləyib". İbn Tahirin bu sözlərini eşidən Hind dedi: "Ya ibn Tahir, bil və agah ol ki, biz onunla bir yerdə olmuşuq, ancaq vallahi, onunla bir-cü gün olsun da xoş gün görməmişəm, biz ayrılacaq, mən heç vaxt peşman olmayacağam. Bu iki yüz min dirhəm pulu da canımı bu sakifi itinin ölindən qurtardığına görə sənə bağışlayıram".

Bundan sonra həmin əhvalat əmirəlmöminin Əbdülməlik ibn Mərvanın² qulağına çatdı: Hindin gözəl-göyçək, qədd-qamətli, şirindil,

¹ Əl-Həccac – əsl sakifi qəbiləsindən idi. Məkkənin yaxınlığında olan Taif şəhəri əhalisinin əksəriyyətini onlar təşkil edirdilər.

² Əbdülməlik ibn Mərvan – Əməvilər sülaləsindən olan xəlifədir (685-ci ildən 705-ci ilədək xəlifə olmuşdur).

xumargöz olduğunu xəlifəyə xəbər verdilər, belə olanda, xəlifə ona elçi göndərdi...”

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

682-ci gecə

Elə ki altı yüz səksən ikinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: “Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, bu arvadın gözəlliyi, qəşəngliyi xəbəri əmirəlmöminin qulağına çatanda, o, həmin arvada elçi göndərdi. Arvad da ona namə yazdı, o, Allaha, Məhəmməd salavatullahı dua-sənadan sonra xəlifəyə yazdı: “Ya əmirəlmöminin, bil və ağah ol ki, bardağdan köpək su içib”.

Elə ki əmirəlmöminin arvadın göndərdiyi naməni oxudu, onun bu sözlərinə qəhqəhə çəkib güldü, sonra da peyğəmbər salavatullahın bu kəlamını ona yazdı: “Köpək sizin birinizin bardağından su içəndə, qoy həmin kəs onu torpaqla yusun”. Sonra da yazdı: “İşlənən yerin çirkinini yuginən”.

Elə ki Hind əmirəlmömininin yazdığı sözləri oxudu, gördü ki, daha onun sözündən çıxma bilməz, odur ki, ona bir namə yazdı, həmin namədə Allah-təalaya dua-sənadan sonra bunu yazdı: “Ya əmirəlmöminin, bil və ağah ol ki, mən bir şərtlə kəbin kəsdirib sənə ərə gedərəm. Əgər sən soruşsan: “O nə şərtidir!” – Onda mən deyərəm: “Qoy əl-Həccac mənim kəcavəmi sən olan şəhərə aparsın, özü də əynindəki paltarda, ancaq ayaqyalın olsun”.

Elə ki Əbdülməlik bu naməni oxudu, qəhqəhə çəkib güldü. Sonra əl-Həccac namə göndərüb əmr elədi ki, xanımın istəyinə əməl eləsin, əl-Həccac əmirəlmömininin naməsini oxudu, bir kəlmə də söz deməyib razı oldu, onun əmrinə əməl elədi. Sonra əl-Həccac Hindin yanına adam göndərüb ona hazırlaşmağı əmr elədi. Hind də şey-şüyünü yığıb kəcavəyə mindi, əl-Həccac öz adamlarıyla yola düzəldilər, az getdilər, çox getdilər, gəlib Hindin darvazası ağzına çatdılar. Elə ki Hind kəcavədə, dörd tərəfində könizlərlə xacələr yola düşdü, əl-Həccac ayaqqabılarını çıxarıb dövrənin yüyündən yapışdı, çəkib onu apardı. O, Hindin yanında gedirdi, arvad onu ələ salır, məsxərəyə qoyurdu, arvadla, könizlərlə bərabər ona gülürdü. Sonra o, kisəkeş arvada dedi: Gəcəvənin pərdəsini qaldır”. Kisəkeş arvad da kəcəvənin pərdəsini qaldırdı;

belə olanda, Hind əl-Həccacla üz-üzə bir-birini gördülər, onda əl-Həccac bu şəri oxudu:

“Ah, Hind! Gülsən gül; unutma ancaq,
Səni çox inlədib, qoymuşam oyaq”.

Hind də onun cavabında bu iki beyti dedi:

“Canını ölümdən qurtaran insan
Varı öldən çixsa, yanmaz heç zaman”.

Ölümü, mərzəi yenəndən sonra,
Qovuşmaq asandır şöhrətə, varə”.

Hind xəlifənin şəhərinə yaxınlaşanacan onu ələ salıb güldü, həmin şəhərə varid olan kimi yəre bir dinar atıb əl-Həccaca dedi: “Ay dövəçi, bizim bir dirhəminiz yəre düşdü, onu tap, bizə ver”. Əl-Həccac yəre baxıb bir dinarı gördü, odur ki, xanıma dedi: “Yerdəki bir dinardır”. Belə olanda Hind ona dedi: “Yox, bir dirhəmdir”. Əl-Həccac da dedi: “Yox, bir dinardır”. Onda Hind ucadan dedi: “Şükür olsun Allahın kərəminə ki, düşün¹ dirhəminizin əvəzinə bizə dinar verdi. Onu bəri ver!” Əl-Həccac bu sözü eşidib xacələt çəkdi. Sonra o, Hindi əmirəlmöminin Əbdülməlik ibn Mərvanın sarayına apardı; xanım əmirəlmömininin yanına getdi, onun ən sevimli məşuqəsi oldu...”

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

683-cü gecə

Elə ki altı yüz səksən üçüncü gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: “Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, ən-Nümanın qızı Hind əmirəlmömininin məşuqəsi oldu, ancaq bu əhvalat heç də İkriməylə Xüzeymənin əhvalatından qərribə deyil.

¹ “Düşən” – bu sözün ərəbcə orijinalda “ulcaq” və “ləyaqətsiz” mənaları var. Sözləri belə işlətməklə Hind demək istəyir ki, Allah ləyaqətsiz əl-Həccacın əvəzinə alimənlə xəlifəni ona er edir.

İkrımə ilə Xüzeymənin əhvalatı

Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, əmirəlmöminin Süleyman ibn Əbdülməlik¹ vaxtında Bəni-Əsəd qəbiləsindən Xüzeymə ibn Bışr adında bir adam var idi. O çox alicənab, xeyirxah idi, dostlarına hörmət eləyər, onlara ol tutardı: o qocalanacan elə bu cür dost-aşnasına kömək elədi. Ancaq qoca vaxtında gördü ki, kömək elədiyi, ol tutduğu dost-aşnanın köməyinə ehtiyacı var. Onlar da bir müddət ona kömək elədilər, sonra tongo goldilər, daha ona kömək eləmədilər. Elə ki Xüzeymə dost-aşnasının ona kömək eləməkdən tongo goldiklərini gördü, o, arvadına (arvadı onun əmisi qızı idi) dedi: "Ay əmiqızı, mən görürəm ki, qardaşlarım tamam dəyişiblər, daha mənə kömək eləmək istəmərlər; mən bu qərara gəlmişəm ki, ölənədən evdən bayıra çıxmayım". Bunu deyib o, evin qapısını bağladı, evdə olan azuqə qurtaranacan dolandı. Elə ki azuqəsi qurtardı, Xüzeymə karıxıb qaldı, bilmədi nə eləsin.

Əl-Cəzirənin hökmdarı İkrımə əl-Fəyyad ər-Ribi Xüzeyməni tanıyırdı. İkrımə bir dəfə öz qonaq otağında oturmuşdu, birdən orada olan adamlardan biri Xüzeymə ibn Bışrın adını çoxdi; belə olanda, İkrımə Əl-Fəyyad soruşdu: "Onun kefi necədir?" Onun cavabında dedilər: "O, çox pis gündədir, evinin darvazasını bağlayıb, xanəşinin olub, evdən bayıra çıxmır". Bunu eşidən İkrımə əl-Fəyyad dedi: "Xüzeymə ibn Bışr çox əliaçıq, səxavətli olduğuna görə bu günə düşüb! Bu necə olan işdir ki, o özünə bir köməkçi, bir dayaq tapmayıb!" Ona orada olan adamlar dedilər: "O özünə nə köməkçi, nə də dayaq olacaq adam tapmayıb". Elə ki geco oldu, İkrımə gedib dörd min dinar götürdü, onları bir torbaya qoydu, sonra əmr elədi ki, atını yəhərləsinlər, o, evdəkilərdən gizlinə bayıra çıxdı, öz nöqərlərindən birilə getdi, nöqəri pulları aparırdı. O, atını sürüb o qədər getdi ki, gəlib Xüzeymənin darvazası ağzına çatdı; elə ki gəlib Xüzeymənin darvazasına çatdı, pul torbasını nöqərindən aldı, ona əmr elədi ki, çıxıb getsin; İkrımə yaxınlaşıb darvazanı döydü.

¹ Süleyman ibn Əbdülməlik – Əməvilər sülaləsindən olan xəlifədir (715-ci ildən 717-ci ilədək xəlifə olmuşdur).

Xüzeymə gəlib darvazanı açdı, İkrımə torbanı ona uzadıb dedi: "Bunu al, işlərini səhmənə sal". Xüzeymə torbanı aldı, gördü ki, o ağır-dır, onda torbanı olından yəhə buraxdı, atın cilovundan yapışib İkrımədən soruşdu: "Sən kimdən, canım sənə qurban?" İkrımə də cavabında dedi: "Ay adam, bəri bax, mən məgər gecənin bu vaxtında ona görə gəlmişəm ki, özümü tanış verəm, sən də mənə tanıyasan!" İkrımənin bu sözlərini eşidən Xüzeymə ona dedi: "Özünü mənə tanış verməyincə sənə buraxan deyiləm". Belə olanda, İkrımə dedi: "Mən Cabir Asarat əl-Kiramam"¹. Xüzeymə dedi: "Bir az da açıq de!" İkrımə cavabında dedi: "Yox!" Sonra da atını sürüb getdi.

Belə olanda, Xüzeymə əmisi qızının yanına gəlib dedi: "Şad ol, əmiqızı, Allah bizə kömək oldu, ruzimizi verdi. Əgər torbadakılar dirdi-həmdir, onda çox puldur. Dur çırağı yandır". Arvadı cavabında dedi: "Çırağ çox uzaqdadır". Xüzeymə gecəni səhərəcən torbanı sıgalladı dinarların bərkliyini hiss elədi, ancaq o, inanmırdı ki, torbanın içindəkilər dinardır. Xüzeymə torbanı sıgallamaqda olsun, indi sizə kimdən deyim İkrımədən. O, evə qayıdanda nə görsə yaxşıdır? Gördü ki, arvadı nəso başa düşüb, onu soruşubdur. Ona deyəndə ki, İkrımə ata minib gedib, arvadı ondan şübhələnir. İkrımə gələn kimi arvadı ona dedi: "Əl-Cəzirənin hökmdarı gecədən xeyli keçəndən sonra tək, nöqərsiz, həm də evdəkilərdən gizlinə yalnız o biri arvadımın, yaxud kəzinin yanına gedə bilər". İkrımə də onun cavabında dedi: "Bircə Allah şahiddir ki, mən heç birinin yanına getməmişəm". Ona İkrımənin arvadı ərinə dedi: "Nə üçün getdiyini mənə danış". İkrımə də onun cavabında sakitcə dedi: "Mən gecədən xeyli keçmiş ona görə getdim ki, heç kəs mənə getməyimi bilməsin". Onun bu sözlərini eşidən arvadı ucadan dedi: "Sən hara getdiyini hökmdar mənə deməlisən!" Belə olanda, İkrımə arvadından soruşdu: "Əgər mən sənə açıb desəm, sən sənə saxlar-sanmı?" Arvadı da cavabında dedi: "Bəli, saxlarım". Ona İkrımə əhvalatı əvvəldən axırıncaya qədər, yerli-yerində arvadına danışdı, sonra da ondan soruşdu: "İstəyirsən, and da içim?" Arvadı cavabında dedi: "Yox, yox, ürəyim rahat oldu, sənə dediyyə inandım".

Bunlar burada qalsınlar, indi sizə kimdən deyim, Xüzeymədən. Səhər o, borclarının hamısını verdi, işini səhmənə saldı, sonra da Süleyman ibn Əbdülməlik yanına getməyə hazırlaşib tədarük görməyə başladı (Süleyman ibn Əbdülməlik həmin günlərdə Fələstində idi).

¹ Cabir Asarat əl-Kiram – bu uydurma ad "alicənab adamların səhmi düzəldən" deməkdir.

Elə ki Xüzeymə gəlib xəlifənin qapısına çatdı, saray oyanlarından içəri girməyə izin istədi, saray oyanlarından biri Süleymanın yanına gərək Xüzeymənin qapıda dayanıb içəri girməyə izin istədiyini ona dedi. Xüzeymə əlincəliklə ilə məşhur idi, Süleyman da bundan xəbərdar idi.

O, Xüzeyməyə içəri girməyə izin verdi. Xüzeymə içəri girib xəlifələrə layiq ona salam verdi, belə olanda, Süleyman ibn Əbdülməlik ona dedi: "Ya Xüzeymə, sən niyə bizdən uzaqlaşdın?" Xüzeymə də cavabında dedi: "Əlim aşağı idi, pis gündə idim". Onun bu sözünü eşidən xəlifə soruşdu: "Bəs niyə gəlib bunu bizə xəbər vermədin?" Xüzeymə də cavabında dedi: "Ya əmirəlmöminin, bil və agah ol ki, günlərin bir günü mən evdə oturmuşdum, gecədən keçmişdi, birdən gördüm kimsə darvazamı döyür, durdum darvazaya getdim, filan əhvalat oldu". Sonra da o, həmin əhvalatı əvvəldən axıracan, yerli yerində xəlifəyə danışdı; onun dediklərini eşidən Süleyman soruşdu: "Sən həmin adamı tanıyırsanmı?" Xüzeymə də cavabında dedi: "Ya əmirəlmöminin, mən onu tanımadım, ona görə ki, libasını dəyişmişdi, özünü də mən onun yalnız bu sözlərini eşitdim: "Mən Cabir Asarat əl-Kirəmə". Onun bu sözlərini eşidən Süleyman Əbdülməlik çox maraqlandı ki, həmin adamın kim olduğunu bilsin, odur ki, dedi: "Əgər onu tanısaydığ, xeyirxahlığına görə ona ınam verərdik".

Sonra da o, Xüzeymə ibn Bışrə ələmi¹ verib ona İkrimə əl-Fəyyadın yerinə əl-Cəzirənin hakimi təyin elədi. Xüzeymə də xəlifənin yanından çıxıb əl-Cəzirəyə yollandı. O az getdi, üz getdi, dərə-təpə düz getdi, gəlib əl-Cəzirənin yaxınlığına çatdı, İkrimə də, əl-Cəzirənin camaatı da onun pişvazına çıxdılar, iki hökmdar atlarını yan-yanə sürdülər, gəlib şəhərə varid oldular.

Xüzeymə Əmirlik Evinə düşdü, əmr elədi ki, İkrimədən təminat alsınlar, haqq-hesab ələsinlər. İkrimədən haqq-hesab aldılar, aydın oldu ki, onun ayağında böyük miqdarda pul var, Xüzeymə də ondan tələb elədi ki, həmin pulları qaytarıb xəzinəyə versin. Onda İkrimə dedi: "Mənim pulum yoxdur ki, onu qaytaram". Xüzeymə də dedi: "Sən hökumətin pulu qaytarmalısan". İkrimə də onun cavabında dedi: "Mənim pulum yoxdur, nə ələmək istəyirənsə, ələginən". Belə olanda, Xüzeymə əmr elədi ki, onu zindana salsınlar...

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

¹ Yəni canişin təyin etdiyi yerin hərbi (təke mülki deyil) hakimiyyətini ona verdi.

Elə ki altı yüz seksən dördüncü gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Xüzeymə əmr elədi ki, İkrimə əl-Fəyyad zindana salsınlar, sonra da onun yanına adam göndərib tələb elədilər ki, ayağında qalan pulu qaytarsın. İkrimə də ona belə cavab göndərdi: "Mən viedanımı atıb pulu qoruyan adamlardan deyiləm. Nə istəyirən ələginən".

Xüzeymə də ayaqlarına kündə vurub onu zindana salmağı əmr elədi. İkrimə bir ay, bəlkə də bir az çox zindanda qaldı, zindan onu əldən saldı, səhəti korladı. Onun zəif düşməyi xəbəri əmisi qızına çatdı, bu xəbərdən onun qanı qaraldı, odur ki, əmisi qızı azad könizlərdən birini yanına çağırırdı, bu köniz çox ağıllı, dərəkəli idi; arvad ona dedi: "Elə bu saat əmir Xüzeymə ibn Bışrənin qapısına gedib ona deyinən: "Mənim ona sözüm var". İşdir, kim sənədən o sözü soruşsa, cavabında deyinən: "Mən onu heç kəsə yox, təke əmirə deyəcəyəm". Elə ki əmir Xüzeymənin yanına girdin, ona deyinən: "Bu nə işdir sən görürsən? Sən yaxşılıq elədiyinə görə Cabir Asarat əl-Kirəmini zindana salıb ayağına kündə vurmusan".

Arvad ona tapşırılan işi gördü, Xüzeymə onun sözlərini eşidəndə var səsilə ucadan dedi: "Vay mənim halıma! Bu doğrudan həmin adamdır?" Arvad da onun cavabında dedi: "Bəli, həmin adamdır". Xüzeymə əmr elədi ki, atını gətirsinlər; elə ki, atını gətirib yohərlədilər, o, şəhərin bütün oyanlarını öz yanına çağırırdı, onları da götürüb zindana getdi; zindanın darvazasına çatan kimi, darvazanı açdılar; Xüzeymə də, onunla gələn oyanlar da içəri girdilər, gördülər ki, İkrimə oturub, özünü də o, çox dəyişib, döyüldüyünə, incildiyinə görə lap əldən düşübdür. İkrimə Xüzeyməni görəndə utandı, xələtindən başını aşağı saldı. Xüzeymə onun yanına gəlib diz çökdü, onun boynunu qucaqlayıb başını öpməyə başladı; belə olanda, İkrimə başını qaldırıb Xüzeymədən soruşdu: "Sən niyə belə eləyirən?" Xüzeymə də cavabında dedi: "Sənin xeyirxah işlərinə görə, bir də mənim onların əvəzini pisləklə çıxmağıma görə belə eləyirəm". Onda İkrimə dedi: "Allah bizim də günahımızdan, sənin də günahından keçsin!". Xüzeymə zindana

əmr elədi ki, İkrimənin ayaqlarından gündəni açıb, onun özünün ayaqlarını gündəyə salsın. Onun bu sözlərini eşidən İkrimə soruşdu: "Sən nə eləmək istəyirsən?" Xüzeymə də cavabında dedi: "Sənin çəkdiyin əzabı mən də çəkmək istəyirəm". İkrimə ucadan dedi: "Səni Allaha and verirəm, belə iş görmə!" Sonra onlar birlikdə küçəyə çıxdılar, Xüzeymənin evinə gəldilər; elə ki gəlib Xüzeymənin evinə çatdılar, İkrimə onunla xudahafizləşib öz evinə getmək istəyəndə Xüzeymə onu qoymadı. İkrimə ondan soruşdu: "Sən nə istəyirsən?" Xüzeymə də onun cavabında dedi: "Mən səni bu kökdə evinə buraxa bilmərəm, səndən çox arvadından utanıram". Bunu deyib Xüzeymə İkriməni öz evinə apardı, elə o saat əmr elədi ki, hamamı boşaltsınlar, hamamı boşaldan kimi hər ikisi hamama girdi, özü də Xüzeymə İkriməyə qulluq eləməyə başladı. Sonra onlar hamamdan çıxdılar, Xüzeymə İkriməyə çox gözəl, bahalı libas verdi, onu ata mindirdi, həm də əmr elədi ki, ata çoxlu pul da yükləsinlər. Xüzeymə özü də İkriməylə onun evinə getdi, İkrimədən rica elədi ki, ona icazə versin, Xüzeymə onun arvadına üzrxahlıq elədi, sonra da İkrimədən rica elədi ki, Süleyman ibn Əbdülməlikin yanına getsin; həmin günlərdə xəlifə ər-Rəmlədə¹ idi.

İkrimə onunla getməyə razı oldu, onlar birlikdə yola düşdülər, az getdilər, üz getdilər, dərə-təpə düz getdilər, gəlib həmin şəhərə çatdılar; elə ki gəlib şəhərə çatdılar, birbaşa Süleyman ibn Əbdülməlikin sarayına getdilər, saray əyanı xəlifənin yanına girib Xüzeymə ibn Bışrin gəldiyini ona xəbər verdi. Bu xəbəri eşidən xəlifə qorxdı, odur ki, ucadan dedi: "Məgər əl-Cəzirənin hökmdarı bizim əmrimiz olmadan gələ bilərmə! Yalnız böyük bir əhvalat olanda o, belə iş görə bilər". Odur ki, xəlifə Xüzeyməni içəri buraxmağa izin verdi: elə ki Xüzeymə içəri girdi, xəlifə salamını almamış ona dedi: "Ya Xüzeymə, sən nə xəbər gətirmisən?" Xüzeymə də cavabında dedi: "Ya əmirəlmöminin, şad xəbər gətirmişəm". Onda xəlifə soruşdu: "O nə şad xəbərdir?" Xüzeymə də cavabında dedi: "Mən Cabir Asarat əl-Kiramın kim olduğunu öyrənmişəm, sən onun kim olduğunu bilmək üçün sinov gəldirdin, odur ki, mən gəldim həmin adamın kim olduğunu deyim, səni şad eləyim". Xüzeymənin bu sözünü eşidən xəlifə ondan soruşdu:

¹ ər-Rəmlə – Fələstinin ən əhəmiyyətli şəhərlərindən biridir; bu şəhərin əsasını o zaman Fələstinin canişini olan Süleyman ibn Əbdülməlik qoymuşdur. O, xəlifə olandan sonra tez-tez gəlib orada qalırdı.

"O adam kimdir?" Xüzeymə də cavabında dedi: "İkrimə əl-Fəyyaddır". Elə ki Süleyman Xüzeymənin bu sözünü eşitdi, İkriməyə yaxın gəlməyə izin verdi, İkrimə də ona yaxınlaşıb xəlifəyə layiq ədəb-ərkanla ona salam verdi. Süleyman ona dedi: "Xoş gəlmisən!" Onu şahlıq taxtına yaxın adam eləyib dedi: "Ya İkrimə, ona elədiyin yaxşılığın əvəzində sən bəlaya düşdün. Sənin nə dərdi-sərin varsa, sənə nə lazımsa, onları bir kağıza yaz". Elə ki İkrimə dərdi-sərinə, ona lazım olanları kağıza yazıb verdi, xəlifə o saat əmr elədi ki, istədiklərinin hamısını ona versinlər, kağızda yazdıqlarından başqa üstəlik on min dinar da pul, iyirmi sandıq libas verdilər. Sonra Xəlifə əmr elədi ki, onun üçün nizə gətirsinlər; nizəni gətirən kimi İkrimə üçün ona ələm sancıb onu əl-Cəzirənin, Ərməniyyə ilə Azərbaycanın canişini təyin elədi, sonra da İkriməyə dedi: "Xüzeymənin işi indi sənin əlindədir, istəsən onu canişinliyində saxlayarsan, istəsən həmin vəzifədən çıxardarsan". İkrimə də cavabında dedi: "Ya əmirəlmöminin, mən onu öz vəzifəsində saxlayacağam". Sonra da İkrimə ilə Xüzeymə mürəxxəs olub xəlifənin yanından çıxdılar.

Süleyman ibn Əbdülməlik xəlifə olan dövrə onlar Süleymanın canişini oldular.

Yunusla yad adamın ahvalatı

Belə də rovatoyt eloyirlor ki, Hişam ibn Əbdülmolikin xəlifəliyi dövründə Yunus adlı bir adam vardı, o, mirzəlik eloyirdi, odur ki, ona Mirzə Yunus deyirdilər, özü də o çox məşhur adam idi. Günlərin bir günü, o, Suriyaya soyahətə yola düşdü, özüylə də bir koniz götürdü, bu koniz elə gözəl, elə göyçək idi ki, yemə-içmə, onun xottuxalına, gül camalına tamaşa elə, oynindo gözəl libası vardı, özü də onun qiyməti yüz min dirhəm idi. Yunus Dəməşqə yaxınlaşanda karvan gur sulu bir çeşmənin yanında köç saldı, Yunus çeşmənin yanında atdan düşdü, oturub konizi ilə bərabər çörək yədi, sonra xurma şorabı ilə dolu tuluğu çıxartdı. Birdən gözəl-göyçək, şorəfli bir oğlan küron at üstə Yunusa yaxınlaşdı, özü də onun yanında iki nəfər xacə vardı. Oğlan Yunusa salam verəndən sonra ondan soruşdu: "Allah qonağı istəyir-sənmi?" Yunus da cavabında dedi: "Allaha da qurban, onun qonağına da". Belə olanda, oğlan Yunusun yanında atdan düşüb ona dedi: "Bizi də içdiyin içkiyə qonaq elə!" Yunus da qonağı doyunca içirdi, onda oğlan Yunusa dedi: "Bizim üçün bir mahnı oxusaydın, onda lap yaxşı olardı". Yunus oğlanın sözünü yerə salmayıb bu beyti oxudu:

"Hamıdan üstündü gözəllik onda,
Xoşdur - yuxusuz da qalsam yanında".

Oğlan Yunusun oxuduğu bu beyti eşidib çox şad oldu, Yunus o vaxtacı oğlanı içirdi ki, oğlan əməlli-başlı kefləndi, sonra Yunusa dedi: "Sən konizinə də, bir şey oxusun".

Koniz də bu beyti oxudu:

"Yandırıb o huri qəlbimi yaxdı,
Nə aydı, nə günəş, nə şüy¹ budaqdı".

Qonaq qızın oxuduğu beyti eşidib çox şad oldu, Yunus da ona bir neçə piyalə şorab verdi; oğlan axşam namazınacan onun yanında qaldı, elə ki axşam namazını qılıb qurtardılar, oğlan Yunusdan soruşdu: "Sən

bu şəhərə niyə gəlmisən?" Yunus da cavabında dedi: "Borcumu vermək, bir də işlərimi səhmənə salmaq üçün gəlmişəm". Belə olanda, qonaq Yunusdan soruşdu: "Sən bu konizi mənə otuz min dirhəmə satarsanmı?" Yunus da cavabında dedi: "Allah mənə kömək olsun, ruzımı artırsın"¹. Onun bu sözünü eşidən qonaq dedi: "Qırx minə razısan?" Yunus da cavabında dedi: "O pul borclarıma çatar, ancaq özüm oliboş qalaram". Qonaq da dedi: "Mən onu əlli min dirhəmə alaram, bundan olavə sənə libas, yol xərçi verərəm, həm də nə qədər burada qalsan, xərçin mənim boynuma". Oğlanın bu sözlərini eşidib Yunus dedi: "Allah xeyir versin, qızı sənə satdım". Qonaq ondan soruşdu: "Onun pulunu səhənə çatdıraram, sən mənə etibar eləyib qızı verərsənmi özümə aparım, ya səhənə pulunu götürəndən o, sənin yanında qalsın?" Bir yandan kefli olduğuna görə, bir yandan oğlandan utandığına, həm də qorxduğuna görə Yunus dedi: "Mən sənə etibar eləyirəm, götür apar onu, Allah sənə xeyir versin". Yunusun bu sözünü eşidib oğlan nəkərləndən birinə dedi: "Qızı öz atına mindir, özün də əyləş tərkində, götür onu apar".

Sonra oğlan öz atına mindi, Yunusla xudəhafizləşdi, atını sürüb getdi; Oğlan gözəndən itəndən bir qədər sonra Yunus özlüyündə fikirləşməyə başladı, həm də başa düşdü ki, konizi satmaqda böyük səhv eləyib. Odur ki, Yunus öz-özünə dedi: "Bu nə iş idi mən gördüm? Mən niyə öz konizimi tanımadığım, kim olduğunu bilmədiyim adama verdim. Lap tutaq ki, mən onu tanıyıram, mən indi gedib onu haradan tapım?"

O fikir-xəyal içində şəhər açılanacan beləcə oturdu, sonra durub şəhər namazını qıldı, onun yoldaşları Dəməşqə girdilər, o, yerindən tərpənməyib fikir-xəyal içində orada qaldı. Yunus o vaxtacı orada oturdu ki, gün onu yandırmağa başladı, belə olanda o, oturmaqdan lap tənə gəldi, odur ki, durub Dəməşqə getmək fikrinə düşdü, ancaq sonra öz-özünə dedi: "Mən durub şəhərə getsəm, birdən onun qasidi gələr, məni burada tapmaz, onda mənim dərdimin üstünə bir dərd də qoyar".

O keçib divarın kölgəsində əyləşdi, gün batan çağı birdən həmin oğlanın xacələrindən biri at üstə onun yanına gəldi. Yunus onu görəndən kimi çox şad olub öz-özünə dedi: "Mənim yadıma gəlmir ki, bu xacəni görəndə şad olduğum kimi, ömrümdə şad olum".

Xacə Yunusun yanına gəlib dedi: "Ay ağa, bizi çox gözləməli oldun". Yunus şadlığından ona heç bir söz demədi. Xacə sonra ondan

¹ Şüy - cavan, nazik budaq, zoğ

¹ Bu sözlərlə Yunus nəzakətlə başa salmaq istəyir ki, təklif elədiyi məbləğ azdır

soruşdu: "Kənizi səndən alan o adamı tanıyırsanmı?" Yunus da cavabında dedi: "Yox, tanımıram". Onda xacə Yunusa dedi: "O, əl-Valid ibn Səhldir!".

Yunus nəql eləyib deyirdi: "Mən yeno dinmədim, xacə mənə dedi: "Dur ayağa, ata min". O, özü ilə bir at da götürmüşdi". Yunus da ata mindi, onlar o qədər getdilər ki, gəlib bir evə çatdılar. Atıdan düşüb həmin evə girdilər, kəniz Yunusu görəndə dik qalxıb onun qabağına çıxdı, ona salam verdi, Yunus ondan soruşdu: "Səni alan adamla işiniz necədir?" Qız da cavabında dedi: "O, bu otağı mənə verib, özü də ömr eləyib ki, mənə lazım olan hər şeyi versinlər". Yunus kənizin yanında azca oturmuşdu ki, birdən ev sahibinin xacəsi gəlib ona dedi: "Dur ayağa!" Yunus ayağa qalxdı, xacə onu öz ağasının yanına apardı, Yunus gördü ki, bu oğlan onun dünənki qonağıdır.

Sonra Yunus nəql eləyib deyirdi: "Mən gördüm ki, o, öz taxtı üstə əyləşmişdir; oğlan məndən soruşdu: "Sən kimsən?" Mən də onun cavabında dedim: "Adım Yunusdur, sənətim mirzəlikdir". Onda oğlan ucadan dedi: "Xoş gəlmisən! Allah haqqı mən səni görməyi çox arzu eləyirdim! Mən sənin barəndə çox şey eşitmişəm. Hə, de görüm, gecəni necə yatdın?" Yunus da cavabına dedi: "Yaxşı yatmışam, Allah-toala sənin şanını uca eləsin". Belə olanda, əl-Valid ona dedi: "Bəlkə sən dünən kənizi mənə satmağına peşman olmusan, ürəyində demisən: "Mən kənizi tanımadığım adama verdim, özü də nə onun adı bilirəm, nə də məskəni". Onun bu sözünü eşidən Yunus ucadan dedi: "Ya əmir, Allah eləməsin ki, mən kənizimi satmağına peşman olum! Mən o kənizi əmirə lap bağışlasaydım, bu bəxşiş əmirə bağışlamalı olanların yanında kiçik bir şey olardı..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elo ki altı yüz səksən beşinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın daltını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə royaot eləyirlər ki, mirzə Yunus əl-Valid ibn Səhlə dedi: "Allah eləməsin ki, mən kənizimi

¹ Yəni, gələcək Xəlifə əl-Valid ibn Əbdülməlikdir (705-ci ildən 715-ci ilədək xəlifə olmuşdur). İbn Səhl (Səxavət oğlu) - Əl-Validin təqəbbülöründən biridir.

satmağıma peşman olum! Mən o könizi ömirə bağışlanası bəxşişin ön kiçiyi olardı. Bu qız ömirə layiq deyil". Əl-Valid də cavabında dedi: "Allah-haqqı, mən onu götürüb getməyimə peşman olmuşdum, öz-özümə deyirdim: "O qərrib adamdır, mənə tanıdır, ancaq mən hövlnak onun başının üstünü aldım, onu karıxdırdım, qızı olından aldım". Yadımdadırmı, biz necə şortlaşdıq?"

Yunus sonra nəql eləyirdi ki, mən onun cavabında dedim: "Bəli, yadımdadır". Onda əl-Valid məndən soruşdu: "Sən bu könizi mənə əlli min dinara satırsanmı?" Yunus da cavabında dedi: "Bəli, satıram". Onun bu sözünü eşidən əl-Valid ucadan dedi: "Ay nökor, pulları gətir!" Elə ki nökor gəlib pulları onun qabağına qoydu, ibn Səhl dedi: "Ay nökor, get min beş yüz dinar da gətir!" Nökor də gedib pulları gətirdi. Onda əl-Valid dedi: "Bax bu pul sənəkin kənizinin haqqı, bu min dinar da bizi yaxşı adam hesab elədiyinə görə, beş yüz dinar da sənənin yol xərcin, qohum-qardaşına alacağın hədiyyələrin pulu. Sən razı qaldınmı?" Mən onun cavabında dedim: "Razı qaldım". Sonra da onun əlindən öpüb dedim: "Vallahı, sən mənim gözümlə doyurdun, əlimi doldurdun, ürəyimə toxtaqlıq verdin". Mənim bu sözlərimi eşidib əl-Valid dedi: "Allaha and olsun ki, mən nə qızla tənha güşəyə çəkilmisəm, nə də doyuncu onun məlahətə oxuduğu mahnılara qulaq asmışam. Qızı bura gətirin!"

Kənizi gətirdilər, əl-Valid ona əmr elədi əyləşsin; elə ki qız əyləşdi, o qıza dedi: "Oxu!"

Qız da bu şəri oxudu:

"Səndə hər üzü var gözəlliklərin
İşvən, nazü-qəmzən şirindir, şirin!

Nə çoxdur ərəb və türk gözəlləri;
Sənə çata bilməz lakin heç biri.

Rəhm et sevgilinə, acı sənə ona,
Özün də gəlmədən, gir yuxusuna.

Dəyər sənənin üçün isməti atmaq,
Gecə oyaq qalıb, vüsala çatmaq.

Tök mən deyiləm ha dördindən ölən,
Çox gənci canından eləmişən sən.

Kaş mənim bəxtimə düşsən, sona,
Cəndan da, puldan da artıqsan mənə".

Əl-Valid qızın oxuduğu bu şəri eşidib çox şad oldu, ona yaxşı savad, təhsil verdiyimə görə mənə razılıq elədi, sonra da dedi: "Ay nökor, get yohərli-yüyenli bir at gətir ki, bu adam ona minsin, bir donə də qatır gətir ki, şeylərini ona yükləyib aparsın. Ay Yunus, elə ki gördün xəlifəlik əlimə keçdi, yanıma gəl, Allaha and olsun, sənə dünya malından qəni eləyəm, sənə yüksək rütbə verərəm, ömrünün axırınacan varlı-hallı adam olarsan".

Yunus nəql eləyib deyirdi: "Mən pulları götürüb gəldim, elə ki əl-Valid xəlifə oldu, mən onun yanına gəldim, vallahı o verdiyi sözə əməl elədi, mənə daha çox hörmət elədi, böyük vəzifə sahibi oldum, günüm-güzəranım şad-xürrəm keçdi, halım çox-çox yaxşılaşdı, pulum çoxaldı, var-dövlətim, pulum elə çoxaldı ki, ölənəcən mənə də bəsdir, nəvə-nəticəmə də. Əl-Valid öldürülənəcən mən onun yanında oldum, Allah ona rəhmət eləsin!"

Ər-Rəşidlə qızın əhvalatı

Belə rəvayət eləyirlər ki, əmirəlmöminin Harun ər-Rəşid gün-lərin bir günü Cəfər Bərməkilə bərabər harasa gedirdi, birdən xəlifə gördü ki, bir dəstə qız səhənglərə su doldurur. Xəlifə onların yanına getdi ki, su içsin, birdən qızlardan biri başını ona tərəf çevirib bu şəri oxudu:

“Əmr et xəyalına: aləm yatanda
Olmasın yatağım yanında peyda.

Canımı yandıran eşqin odları
Sönsün sübhə qəder, dincəlim bari.

Sevginin taqətdən saldığı xəstə
Yatır qəm-qüssənin döşəyi üstə.

Mənsə əmr edirəm sən bildiyintək,
Sənə qovuşmağı ləngidir fələk”.

Qızın gözəlliyi, bəlağətli danışığı əmirəlmömininə xoş gəldi...” Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki altı yüz səksən altıncı gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: “Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, əmirəlmöminin qızın oxuduğu şəri eşidəndə qızın gözəlliyi, qəşəng danışığı ona xoş gəldi; belə olanda, əmirəlmöminin ondan soruşdu: “Ay əsil-nəcabətli qız, bir də görək bu şeir sən özünündür, ya başqasındır?” Qız da onun cavabında dedi: “Bəli, mənim öz şerimdir”. Qızın bu sözünü eşidib xəlifə ona dedi: “Əgər dediklərin doğrudursa, onda şərin mənasını saxla, qafiyəsini dəyişdir”.

Onda, qız şəri belə dedi:

“Söylə, xəyalına mən yatan zaman
Gən gözib-dolansın gül yatağımdan.

Sinəmi dolduran atəşi eşqin
Sönsün ki, dincəlsin aşıqı-miskin.

Sevginin taqətdən saldığı naxoş,
Yatır qəm döşəyi üstündə bihuş.

Bildiyintək keçir mənim ruzgarım,
Çoxmu çəkəcəkdir vəslin, ey yarım”.

Qızın oxuduğu şəri eşidib xəlifə dedi: “Bu şeir də başqa adamdan oğurlanıbdır”. Qız da onun cavabında mehriban səslə dedi: “Yox, bu şeir mənimdir”. Xəlifə yenə də dedi: “Əgər bu şeir sənindirsə, mənasını saxla, qafiyəsini dəyişdir”.

Belə olanda, qız dedi:

“Yuxuya dalanda bütün el-oymaq,
Kölgən yatağımdan qoy gözsün uzaq.

Qoy eşqin alovu sönsün, gözəlim,
Bir az rahatlanım, bir az dincəlim.

Yanır başdan-başa eşqin əsiri,
Sübhü diri açır onun gözləri.

Mənim günüm keçir bildiyin kimi,
Sən yaşadırsanmı mənim eşqimi?”

Qızın oxuduğu bu şəri eşidib xəlifə ona dedi: “Bu şeir də başqasından oğurlayıb”. Qız cavab verib dedi: “Yox bu mənim öz şerimdir”. Xəlifə dedi: “Əgər şeir sənindirsə, mənasını saxla, qafiyəni dəyişdir”.

“Yuxuya gedəndə bütün el-oba,
Xəyalın yanımdan getsin uzağa.

Sönsün sinəmdəki məhəbbət közüm,
Rahatlansın qəlbim, dincəlim özüm.

Bu sevdə xəstəsi möhzun, mükəddər,
Ağlar yatağında dincəlmək istər.

Necə bilirdinsə, elə bil mənə,
Tələ qayıtarımı sənə sevgini?"

Əmirəlmöminin qızdan soruşdu: "Sən bu köçdə kimlərdənsən?" Qız da onun cavabında dedi: "Mən bu köçdə qadını lap ortada, payaları da ən uca olan şəxsin ailəsindənəm". Əmirəlmöminin başa düşdü ki, qız köç başçısının qızıdır. Qız da ondan soruşdu: "Bəs sən hansı ilxı çobanısən?" Xəlifə də cavabında dedi: "Mən ağacları ən uca, meyvələri ən dəymiş çobanlardanam". Xəlifənin bu sözünü eşidən kimi qız əyilib onun qabağında yeri öpdü, sonra da ona dedi: "Ya əmirəlmöminin, Allah sənə qüvvət versin!" Sonra da ona dua eləyib xoşbəxtlik arzuladı, ərəb qızlarına qoşulub getdi. Elə ki qız çıxıb getdi, xəlifə Cəfərə dedi: "Mən hökmən onu alıb özümə arvad eləməliyəm". Belə olanda, Cəfər qızın atasının yanına gedib dedi: "Xəlifə sənə qızını almaq istəyir". Cəfərin bu sözünü eşidən qızın atası ona dedi: "Qızım ona qurbandır. Qızımı böyük hökmdarımız, əmirəlmöminin üçün qulluqçu kimi göndərəm".

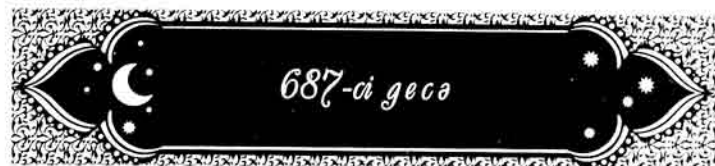
Sonra da o, qızını geyindirib-kecindirdi, xəlifənin hüsuruna apardı, xəlifə şəriətlə kobin kəsdirib onu özünə arvad elədi, atasına çoxlu maldövlət verib onu ərəblərin arasında hörmətli şəxs elədi. Sonra qızın atası rəhmətə getdi, onun vəfat eləməyi xəbəri xəlifəyə çatanda, o, qəm dəryasına batıb dərin hüznə arvadının yanına getdi, arvad onu pərişan, qəm dəryasına batmış görəndə, tez ayağa qalxdı, o biri otağa keçdi, gözəl libasını çıxarıb matəm libası geydi, ağı deyib ağlamağa başladı. Ağı deyib ağladığını görən saray adamları ondan soruşdular: "Niyə ağlayırsan?" O da onların cavabında dedi: "Atam rəhmətə gedib". Onun bu sözünü eşidən saray adamları gedib əhvalatı xəlifəyə nəql elədilər, o tez ayağa qalxıb arvadının yanına gəldi, atasının ölüm xəbərini ona kim dediyini soruşdu. Arvadı da cavabında dedi: "Ya əmirəlmöminin, bunu sənə üzündəki hüznə əyan elədi". Arvadının bu sözünü eşidən xəlifə soruşdu: "Axı bu necə olan işdir?" Arvadı da cavabında dedi: "Evinə gələndən bəri təkcə bu dəfə səni belə hüznə gördüm, mənə də qorxum birçə atam üçün idi, çünki çox qocalmışdı. Başın sağ olsun, ya əmirəlmöminin!"

Xəlifənin gözləri yaşardı, atası vəfat elədiyinə görə arvadına təsəlli verməyə başladı, arvad bir müddət atasına yas saxladı, sonra o da vəfat elədi, Allah onların hamısına rəhmət eləsin!

Əl-Əsmai ilə üç qızın əhvalatı

Belə nəql eləyirlər ki, günlərin bir günü əmirəlmöminin Harun Bər-Rəşidi gecə yuxusuzluq öldən salmışdı, o, nə qədər əlləşsə də, yuxuya gedə bilmədi. Belə olanda o, yataqdan qalxıb bu otaq sənə, o otaq mənə, sarayın otaqlarını gozməyə başladı, ancaq ürəyi toxtalıq tapmadı ki, tapmadı. Elə ki səhər açıldı, o xacəyə dedi: "Əl-Əsmaini yanıma çağır!" Xacə xəlifənin yanından çıxdı, qapıçıların yanına gəlib dedi: "Əmirəlmöminin sizə deyir: "Əl-Əsmainin dəlincə adam göndərin, onu çağırın!" Elə ki Əl-Əsmai gəldi, xəlifə buyurdu içəri buraxsınlar; o içəri girdi, xəlifə ona yer göstərib dedi: "Xoş gəlmisin!" Sonra da dedi: "Ya Əsmai, mən istəyirəm ki, sən qadınlar barəsində, onların dedikləri şeirlər barəsində eşidib-bildiyin əhvalatlardan ən yaxşısını mənə nəql eləyəsən". Əl-Əsmai də cavabında dedi: "Baş üstə, itaət borcumdur! Mən çox əhvalat, çox şeir eşitmişəm, ancaq üç qızın dediyi üç şeir kimi heç bir şey xoşuma gəlməyib..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki altı yüz səksən yeddinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Əl-Əsmai əmirəlmömininə deyirdi: "Mən çox əhvalat, çox şeir eşitmişəm, ancaq üç qızın dediyi üç şeir kimi heç bir şey xoşuma gəlməyib". Əl-Əsmainin bu sözlərini eşidib xəlifə ona dedi: "Onların əhvalatını mənə nəql elə". Əl-Əsmai də həmin əhvalatı danışmağa başlayıb dedi: "Ya əmirəlmöminin, bil və ağah ol ki, mən bir vaxt Bəsrədə yaşayırdım, günlərin bir günü isti mənə öldən saldı, dincimi almaq üçün nə qədər kölgəlik axtardım, tapa bilmədim. Mən boylanıb gah sağa, gah sola baxdım, birdən iki evin arasında üstüörtülü bir dalan gördüm, bu dalan süpürülmüş, yuyulmuşdu, dalanda taxta kürsü qoyulmuşdu, onun yuxarısında, evin divarında pəncərə vardı, özü də pəncərə açıq

idi. Mən həmin kürsüdə oturdum, elə uzanmaq istəyirdim ki, bir qızın məlahətli səsinə eşitdim, o deyirdi: "Bacı can, biz bu gün bura yığışmışdıq ki, əylənək; gəlin ortaya üç yüz dinar qoyaq, hərəməz gözəl şeirlərdən ən yaxşısını deyək, kim ən incə, ən gözəl şeir desə, həmin üç yüz dinar onun olsun". Qızlar da onun cavabında dedilər: "Canla, başla razıyıq!"

Böyük bacı bu beyti dedi:

"O yuxuda gəldi, heyvətim artdı,
Oyaqkən gəlsəydi, gör nə olardı".

Ortancılı bu beyti dedi:

"O rəyama girdi, dedim yuxuda:
"Səni bələlardan saxlasın xuda!"

Kiçiyi də bu beyti dedi:

"Özümlə bir yatan görsəm onu mən,
Keçərəm canımdan və ailəmdən".

Bu beyti eşidib mən öz-özümə dedim: "Əgər bu insana gözəllik də verilərsə, onda o tamam-kamaldır". Sonra da kürsüdən düşüb getmək istədim. Elə bu dəmdə birdən qapı açıldı, bir qız çıxıb mənə dedi: "Ya şeyx, bir az əyləş!" Mən təzədən qalxıb kürsüdə əyləşdim. Qız mənə bir kağız uzatdı, kağızı alıb baxanda nə görsəm yaxşıdır? Gördüm ki, burada elə gözəl xətt salınıb ki, daha nə deyim. "Əlif"lər dümdüz, "ha"lar əyilmiş, "va"lar gipgirdədir, kağızın məzmunu isə belə idi: "Şeyxə (Allah onun ömrünü uzun eləsin!) xəbər veririk ki, biz əylənmək üçün bir yerə yığılmışıq, ortaya üç yüz dinar qoymuşuq, şərtimiz də budur ki, hansımız ən incə, ən gözəl şeir desə, həmin üç yüz dinar onun olsun. Bu işdə biz səni hakim təyin eləmişik; öz bildiyin kimi mühakimə eləginən". Kağızı oxuyub dedim: "Mürəkkəblə kağız gətir!" Qız gedib tez qayıtdı, gümüş suyuna salınmış mürəkkəbqabı, bir neçə zərli qələm gətirdi, mən bu şəri yazdım:

"Vəsf edim üç qızın söz-söhbətini,
Qazanar bu ülfət mərd rəhbətini.

Səhər şəfqinə bənzəyir onlar,
Ədir hüsnləri qəlbi tər-mar.

Uzaq olmaq üçün gözədən-nəzərdən,
Onlar oyaq qaldı dan sökənəcən.

Qəlblərində nə var, açılıb tökdülər,
Hər sözü şuxluqla nəzmə çəkдилər.

O qız ki, çox ötkəm və lovğa idi,
İnci dişlərini açaraq dedi:

"O yuxuda gəldi, heyvətim artdı,
Oyaqkən gəlsəydi, gör nə olardı".

Qurtardı sözünü o, xoş gülüşlə,
Ortancıl qız gəldi həyəcanla dilə:

"O rəyama girdi, dedim yuxuda:
"Səni bələlardan saxlasın xuda!"

Kiçik qız ürəyə yatan sözüylə
Belə cavab verdi, söylədi belə:

"Özümlə bir yatan görsəm onu mən,
Keçərəm canımdan və ailəmdən".

Madam hakim idim – münsif idim mən,
Ağılla hökm edib, keçmədim üzədən,

Dedim: "Birincilik kiçiyin olsun;
Şerində həqiqət üstündü onun".

Əl-Əsmai deyirdi: "Sonra mən kağızı qıza verdim. o, durub saraya qayıtdı, birdən mən gördüm, oradan elə oynamaq, əl çalmaq səsi gəlir ki, bu səse ölümlər dirilərdi; onda öz-özümə dedim: "Daha mənim burada işim yoxdur!" Elə kürsüdən düşmüşdüm ki, çıxıb gedim, birdən qız qışqıra-qışqıra dedi: "Ya Əsmai, otur!" Mən qızıdan soruşdum: "Sənə kim dedi ki, mən əl-Əsmaiyəm?" Qız da cavabında dedi: "Ay pir, oğor adın bizə məlum deyilsə, şeirlərin bizə yaxşı məlumdur".

Mən yenə kürsünün üstə əyləşdim, birdən darvaza açıldı, həmin əvvəlki qız çıxdı, onun əlində bir nimçə meyvə, bir nimçə də şirniyyat vardı. Mən şirniyyatdan da, meyvələrdən də yedim, mənə elədiyi

hörmət üçün ona razılıq elədim; elə durub getmək istəyirdim ki, bir qız qışqıra-qışqıra dedi: "Ya Əsməi, otur!" Mən başımı qaldırıb ona baxanda nə görsəm yaxşıdır? Gördüm ki, onun sarı qolçağından çəhrayı əli görünür, mənə elə gəldi ki, buludların altından ay şəfəq saçır. Qız mənə bir pul kisəsi atdı, onun içində üç yüz dinar pul vardı, sonra da dedi: "Bu pullar mənimdir, sənin çıxartdığın hökm üçün onları sənə bağışlayıram".

Belə olanda, əmirəlmöminin soruşdu: "Sən niyə hökmü kiçik qızın xeyrinə çıxartdın?" Əl-Əsməi də cavabında dedi: "Ya əmirəlmöminin – Allah sənin ömrünü uzun eləsin! – Böyük qız demişdi: "Əgər gecə o, yuxuda yatağıma gəlsə, mən buna təəccüb elərəm" – bu gizlidir, həm də şört qoyur: ola da bilər, olmaya da bilər. O ki qaldı ortancıl qıza, yuxuda təsəvvür elədiyi adamın xəyalı yanından keçib onu salamlayır, kiçik qızın dediği beytə gəldikdə isə, o həmin beytdə deyir ki, sevgilisi ilə, həqiqətdə olduğu kimi bir yerdə uzanmış, müşkdən də xoş olan nəfəsini duymuşdur, həm də deyir ki, öz qəlbini, öz canını qurban verərdi. Adam öz qəlbini yalnız dünyada hər şeydən artıq olana qurban eləyər". "Əhsən, ya Əsməi!" Sonra xəlifə də danışdığı əhvalat üçün ona üç yüz dinar verdi.

Mosullu İbrahimlə şeytanın əhvalatı

Belə nəql eləyirlər ki, Mosullu Əbu-İshaq ibn İbrahim söhbət eləyib deyirdi: "Mən Ər-Rəşiddən rica elədim ki, bir gün mənə izin versin, gedib qohum-qardaşımla, dost-aşnamla görüşüm, o da şənbə günü mənə izin vrdi. Evə gəlib yemək-ichmək, mənə lazım olan başqa şeyləri də hazırladım, qapıçılara tapşırdım ki, darvazanı bağlasınlar, heç kəsi yanıma buraxmasınlar. Mən böyük otaqda arvadların arasında idim, birdən bir nəfər hörmətli pir içəri girdi, özü də çox gözəl idi, əynində ağ paltar vardı, zərif maldan köynək geymişdi, başında taylasan vardı. Onun əl ağacının dəstəyi gümüşdən idi, qocadan ətrafa müşk-ənbər ətri yayılırdı ki, otağı da, evyanı da ətir iyi basmışdı. Bu pirin gəlişi məni elə qəzəbləndirdi ki, az qaldı lap özümdən çıxam, bu qərara gəldim ki, qapıçıları qovam; pir məni çox gözəl sözlərlə salamladı, belə olanda, mən ona əyləşməyə yer göstərdim. O, əyləşdi, mənimlə səhrada yaşayan ərəblər, onların şeirləri barəsində söhbət eləməyə başladı. Mənim qəzəbim soyudu, fikirləşdim ki, nöqərlər bu adamı məni şad eləmək üçün yanıma buraxıblar, çünki o çox savadlı, hazır-cavab idi. Elə olanda, mən qocadan soruqdu: "Aclığın varmı, sənə yemək gətirsinlər?" O da cavabında dedi: "Yox, ac deyiləm". Onda mən soruşdum: "İçki necə, içmək istəyirsənmi?" Qoca da cavabında dedi: "Nə eybi var, qoy sən deyən olsun, içərəm".

Mən özüm bir ritl içdim, bir ritl də ona verdim içdi. Sonra o mənə dedi: "Ya Əbu-İshaq, bəlkə mənim üçün bir şey oxuyasan, sənə gözəl səsinə qulaq asaq, axı sən həm adi oxuyanları, həm də mahir xanəndələri ötüb keçmişən".

Qocanın bu sözləri məni qəzəbləndirdi, ancaq mən ürəyimə toxtaqlıq verib özümü ələ aldım, udu götürdüm, çalib oxumağa başladım. Oxuyub qurtarandan sonra qoca mənə dedi: "Ya Əbu-İshaq, qiyamət oxudun!"

İbn İbrahim deyirdi: "Onun bu sözlərini eşidəndə lap bərk qəzəblənib özlüyümdə fikirləşdim: "İcazəsiz-zadsız içəri girib məndən oxumağı rica etməyi bəs deyilmiş kimi, hələ mənə müraciət etməyi də bilmir, məni adımla çağırır".

Sonra qoca ded: "Bəlkə bir də oxuyasan, biz bir-birimizlə bəhsə girək?" Mən bu əzaba da dözüb udu götürdüm, oxumağa başladım, özü

də çox diqqətlə oxuyurdum, fikir verirdim ki, azca olsa da xaric çıxmayım, çünki qoca demişdi: "Biz bir-birimizlə bəhsə girək".

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımqıç qoydu.

Elə ki altı yüz səksən səkkizinci gecə oldu, Şəhrizad nağılım dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, qoca Əbu-İshaq dedi: "Bəlkə bir də oxuyasan, biz bir-birimizlə bəhsə girək?" Əbu-İshaq deyirdi: "Mən bu əzabə dözüb udu götürdüm, oxumağa başladım, özü də çox diqqətlə oxuyurdum, fikir verirdim ki, azca da olsa xaric çıxmayım, çünki qoca demişdi: "Biz bir-birimizlə bəhsə girək". Mənim oxuduğum havaya qulaq asıb qoca çox şad oldu, sonra ucadan dedi: "Ay ağa, çox yaxşı oxudun, əhsən!" Sonra da məndən soruşdu: "Mənə icazə verərsənmi oxuyum?" Mən də cavabında dedim: "Özün bilərsən!" Fikirləşdim ki, o necə oxuduğumu eşidəndən sonra mənim hüzzurumda oxumaq istəyirsə, deməli ağıldan kəmdir. Qoca rübabı götürdü, onu kökləməyə başladı, vallahi, mənə elə gəldi ki, ud çox gözəl, məlahətli, aydın səslə ərəbcə danışır! Qoca bu şəri oxumağa başladı:

"Bağrım yaralıdır, – varmı bir adam
Onu məndən alıb sağını sata.

Bir adam tapmadım satam bağrımı,
Kim qəbul eləyər, deyin, ağrımı?

Şorab düşgününün iniltisi tok
İləyir sinəmdə döyünən ürək".

Əbu-İshaq deyirdi: "Vallahi, onun səsi elə yaxşı idi ki, daha nə deyim! Mən elə fikirləşdim ki, qapı-pəncərə, divarlar, xülasə, evdə olan hər şey onun səsinə səs verir, onunla bərabər oxuyur, mənə hətta elə gəlirdi ki, bütün əzalarım, paltarlarım onun səsinə səs verir. Mən oturdum yerdə kənəxib qalmışdım, ürəyim elə bil donub qalmışdı,

odur ki, nə dinib-danışa bilirdim, nə yerimdən tərəponə bilirdim, bu dəmdə qoca bu şəri oxudu:

"Qayıdın, ey Liva göyərçinləri
O xoş səsinizi qaytarın geri.

Darıxdım o quşlar dönənə kimi,
Az qaldı onlara açam qəlbimi.

Səsləyir gedənə onlar bığorar,
Sanki qorab içib dolı olublar.

Gözüm görməyibdir belə quşları,
Ağlayırlar, ancaq axmır yaşları".

Sonra da bu şəri oxudu:

"Ey Nəcd rüzgarı, sən oson zaman
Dördimin üstünə dörd artırarsan.

Dəfnənin, söyləyən şüy budağında
Qumru quruldadı səhər çağında.

Körpə uşaq kimi ağlayır o quş,
Mənə tanış deyil bu kədər, bu eşq.

O deyir: can sızır canan vüsali,
Dormandır yar yardan düşsə aralı.

Çox gözdim bir əlac tapmadım ancaq,
Eşqin yaxınlıqdır əlaci hər vaxt.

Lakin səvən aşiq sevilməyirsə,
Yaxşılıq özü də əl verməz bizə".

Sonra qoca mənə dedi: "Ya İbrahim, eşitdiyin bu havanı oxu, həmişə oxuyanda bu hava üstə oxu, onu könizlərinə də öyrət". Onda mən dedim: "O havanı bir də oxu". Ancaq qoca cavabında dedi: "Onu sənin üçün bir də oxumağıma ehtiyac yoxdur, sən o havanı almısan, o sənin malındır".

Sonra o, elə mənim gözümün qabağında qeyb oldu, mən bu işə çox təəccüb qaldım, qılınçı götürdüm, siyirib qırından çıxartdım, hörmə-xananın qapısına cumdum, ancaq gördüm ki, hörməxananın qapısı bağlıdır. Onda mən könizlərdən soruşdum. "Siz nə eşitdiniz?" Onlar da cavabında dedilər: "Çox gözəl, çox qəşəng səslə oxunan hava eşitdik".

Belə olanda, mən lap karıxıb darvazaya cumdum, gördüm ki, darvaza bağlıdır, qapıcılardan qocanı soruşdum, onlar da cavab verib dedilər: "Nə qoca? Allaha and olsun, bu gün sonin yanına heç kəsi buraxmamışıq".

Mən bu işə mat qalıb dərin fikir içərisində geri qayıtdım, birdən kimsə gözə görünməyən evin küncündən danışmağa başlayıb dedi: "Qorxma, ya Əbu-İshaq, mən Əbu-Murrayam¹, bu gün sonin həmpiyalən idim, heç qorxub-ələmə".

Mən Ər-Rəşidin hüsuruna gedib bu əhvalatı ona nəql elədim, Ər-Rəşid əhvalatı eşidib mənə dedi: "Ondan öyrəndiyin havanı oxu görək". Mən udu götürüb çalmağa başladım; birdən nə görsəm yaxşıdır? Gördüm ki, hava lap yaxşı yadımda qalıb.

Ər-Rəşid çalacağım həmin havanı eşidib çox şad oldu, onun şoraba bir o qədər meyli olmasa da, mən oxuduqca o şorab içə-içə mənə dedi: "Ah, kəş səni qismət olduğu kimi, bir gün ona qulaq asmaq mənə də qismət olaydı".

Sonra da Ər-Rəşid ömr elədi ki, mənə anam versinlər, mən anamı alandan sonra çıxıb getdim.

Camilla əmisi oğlunun əhvalatı

Belə də nəql eləyirlər ki, xacə Məsrur deyirdi: "Əmirəlmöminin Harun Ər-Rəşid günlərin bir günü gecə yuxusuzluqdan çox əziyyət çəkirdi. O, məndən soruşdu: "Ya Məsrur, gör darvaza ağzında şairlərdən kim var?" Onun bu sözünü eşidən kimi darvazaya gedən dalana çıxdım, Cəmil ibn Məmar Əl-Üzri¹ orada görüb ona dedim: "Get əmirəlmömininin yanına!" Cəmil də cavabında dedi: "Baş üstə, itaət borcumdur". Mən xəlifənin yanına girdim, o da mənim dalımcı xəlifənin yanına girdi, əyləlib onun qabağında yeri öpdü, ona xəlifəyə layiq salam verdi. Xəlifə onun salamatını alandan sonra oturmaq üçün ona yer göstərib dedi: "Ay Cəmil, sən qoribo bir əhvalat bilirsənmi?" Cəmil də onun cavabında dedi: "Bəli, bilərəm, ya əmirəlmöminin, sonin xoşuna daha çox nə gəlir: öz gözümə gördüyüm əhvalat, ya eşidib yadımda saxladığım əhvalat?" Belə olanda, xəlifə dedi: "Sən mənə öz gözünlə gördüyün əhvalatlardan danış". Cəmil də onun cavabında dedi: "Baş üstə, ya əmirəlmöminin! Diqqətlə qulaq as, qulağın da məndə olsun". Onun bu sözlərini eşidən Ər-Rəşid qırmızı atlas, üzü zərflə işlənmiş, içinə dəvəquşu tükü doldurulmuş balıncı çəkib böyrü altına qoydu, sonra ona dirsəklənib dedi: "Hə, Cəmil, de gəlsin əhvalatı!"

Cəmil əhvalatı danışmağa başlayıb dedi: "Ya əmirəlmöminin, bil və ağah ol ki, mən bir qıza bir könüldən min könülə aşiq olmuşdum, tez-tez onun yanına gedirdim..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə altı yüz səksən doqquzuncu gecə oldu. Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, əmirəlmöminin atlas balıncı dirsəklənib dedi: "Hə, Cəmil, de gəlsin

¹ Cəmil ibn Məmar Əl-Üzri - Oməvilər dövrünün məşhur şairidir (çox güman ki, 701-ci ildə vəfat etmişdir). Onu Harun Ər-Rəşidin (786-cı ildən 809-cu ilədək hökmdar olmuşdur) həmsöhbəti kimi yad etmək, "1001 gecə" üçün adı bir şey olan tarixi həlsədir.

¹ Əbu-Murra ("dörd-bola atası") - şeytan

əhvalatı!" Cəmil də əhvalatı danışmağa başlayıb dedi: Ya əmirəlmöminin, bil və agah ol ki, mən qıza bir könüldən min könülə aşiq olmuşdum, tez-tez onun yanına gedirdim, bu dünyadan istədiyimi o mənə verirdi. Sonra həmin qızın ata-anası otlaqlarda ot az olduğundan onu da götürüb getdilər, mən bir müddət onsuz keçindim, sonra onun dərdi mənə dov gəldi¹, qızın həsrəti ürəyimdə dərd oldu, onun yanına getməyi arzuladım. Günlərin bir günü qızın dərdindən mənə elə titrətmə tutdu ki, daha nə deyim! Belə olanda, mən ayağa qalxdım, mayanın² belinə yohər qoyub bərkitdim, çalmanı başıma qoydum, cındır paltar geydim, qılınıcı belimə bağladım, nizəni götürdüm. Sonra mayaya mindim, qız olan tərəfə getdim; az getdim, üz getdim, dərə-təpə düz getdim, heç yerdə ləngimədim. Günlərin bir günü gecə, özü də həmin gecə qaranlıq-zülmət idi, dərələrə enəndə, təpələrə qalxanda hər yandan şirlərin nərəsini, canavarların ulaşmasını, başqa vəhşi heyvanların səslərini eşitdim, qorxudan ağılım başımdan oldu, ürəyim əsdi, onda mən elə hey Allah-təalaya dua eləyib ondan kömək istədim.

Beləcə dəvə üstə gedəndə birdən mənə yuxu basdı, dəvə yoldan çıxıb mənə başqa yolla apardı, özü də mən bərk yuxuya getdim. Birdən nəşə başıma dəydi, mən qorxu, təlaş içində hövlnək ayıldım, gördüm ki, bu yer başdan-başa ağaclıqdır. Hər tərəfdə şirhaşırda çaylar axır. Quşlar budaqların üstündə cürbəcür səslə oxuyurlar, bu çəmənlikdə ağacların qol-budaqları bir-birinə qarışmışdır. Mən dəvədən düşdüm, cilovundan yapışib o vaxtadan ehtiyatla, yavaş-yavaş getdim ki, onu bu ağaclarıdan düzənliyə çıxartdım. Elə ki dəvəni düzənliyə çıxartdım, belindəki yohəri bərkitdim, dəvənin belində düz əyləşdim, ancaq hansı tərəfə sürəcəyimi, bəxti-taleyim mənə hara aparıb çıxaracağını bilmirdim. Belə olanda, mən zənn ilə bərrü-biyabanın içərilərinə baxdım, uzaqda səhranın ortasında bir alov gördüm. Elə ki səhranın ortasında alov gördüm, dabanımla dəvənin böyründən vurub, onu o vaxtadan sürdüm ki, gedib həmin alovə yaxınlaşdım. Elə ki alovə yaxınlaşdım, diqqətlə baxdım, birdən-birə çadır, yerə çəncilmiş nizə, asılmış ələm, atlar, özbaşına otlayan dəvələr gördüm. Mən öz-özümə dedim: "Bu səhranın ortasında ki, heç bir şey görmürəm, deməli, bu çadırdə nəşə böyük bir iş var". Sonra çadırın yanına gedib dedim: "Ay çadırdəki adamlar, Allah sizə kömək olsun!" Mənim səsimə çadırdən on doqquz yaşında bir oğlan çıxdı, o elə gözəl idi ki, elə bil ondürdgeçəklik ay idi, özü də onun üz-gözündən ıgıdlik yağırı. O da mənə dedi: "Əleykəs-

salam, ay ərəb qardaş, Allah sənə də kömək olsun. Zənnimizcə sən yolu azmısan". Mən də onun cavabında dedim: "Bəli, elədir ki, var, sənədən rica eləyirəm, yolu mənə göstər, Allah da sənə kömək elər". Mənim bu sözümü eşidən oğlan dedi: "Bizim bu yerlərdə şir çoxdur, bu gecə isə çox tutqun, xoşagəlməz, çox qaranlıq, həm də soyuqdur, qorxuram ki, vəhşi heyvana rast gələsən, o səni parçalaya. Bu gecə qal qonağım ol, yerim gen-boldur, dincəlginə, sabah aparıb səni yola salaram".

Belə olanda, mən dəvədən düşdüm, uzun iplə onun ayaqlarını cıdarladım, sonra öynimdəki paltarları soyunub bir az oturdum. Cavan oğlan bir erkək qoyun kəsdı, tonqala yaxınlaşıb onu yelpiklədi, tonqal alovlandı. Sonra çadıra girib ədvəcat, çox duz gətirdi, əti doğrayıb şiş kababı bişirməyə başladı. O mənə yedizdirdi, özü isə elə hey gah ah çəkir, gah ağlayırdı. Sonra o bərk qışqırdı, hönkür-hönkür ağlayıb bu seri oxudu:

"Yalnız ahlər qaldı səssiz və küysüz,
Bir də hərəkətsiz bir cüt donuq göz.

Elə bir oynaqı yoxdu bədəndə
Ki, azar zədəsi olmasın onda.

Axır göz yaşları, yanır sinəsi,
Əzabdan qıvrılır, çıxmıyır səsi.

Yanır düşməni ona; yazıq o şəxsə
Ki, düşməni də yana, halını görsə".

Cəmil əhvalatı nəql eləyib deyirdi: "Ya əmirəlmöminin, belə olanda mən başa düşdüm ki, oğlan aşiq olub, eşqin nə olduğunu yalnız aşiq olanlar bilər". Sonra da özlüyümdə fikirləşdim: "Mən bunu ondan soruşummu?" Ancaq sonra ürəyimdə bu işdən vaz keçib öz-özümə dedim: "Heç belə iş olar ki, onun evində qonaq ola-ola onu sorğu-suala tutum?" Özümü saxladım, onu sorğu-suala tutmadım, şiş kababından doyunca yedim; elə ki çörəyimizi yeyib qurtardıq, oğlan durub çadıra girdi, sonra əlində təmiz, qəşəng aftava-ləyəni, qırıqları saf qızılla işlənmiş ipək dəsmal, müşk-ənəbərli güləb dolu güləbdən gəldi, onun nəzakətinə, mərifətinə mat qalıb öz-özünə dedim: "Mən səhrada belə nəzakətli adam görməmişəm".

Biz öllərimizi yuduq, bir az söhbət elədik, sonra oğlan çadıra girdi, öz yatağı ilə mənim yatağımın arasında gözəl atlasdan pərdə çəkib dedi:

¹ Dov gəlmək - üstün gəlmək, güc gəlmək və s.

² Maya - dişi dəvə

"Ya simayi-orəb, keç içəri, öz yatağında uzan, son bu gecə yorulub öldən düşmüşən, həm də səyahətə çıxandan bəri həddindən artıq ozi-yət çəkmisən". Mən çadıra girəndə nə görsəm yaxşıdır? Gördüm ki, yorğan-döşəyimin üzü yaşıl atlasdandır, belə olanda, mən paltarlarımı soyunub yatağa uzandım, gecəni elə rahat yatdım ki, hələ ömrümdə bir gecə də olsun belə rahat yatmamışdım..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki altı yüz doxsanncı gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Cəmil deyirdi: "Gecəni rahat yatdım ki, hələ ömrümdə bir gecə də olsun belə rahat yatmamışdım. Elə ki gecənin qaranlığı aləmi bürüdü, mən gözlərimi yumub yuxuya getdim, birdən ömrümdə eşitmədiyim bir zərif, incə səs eşitdim; aramızdan asılımış pərdəni qaldıranda nə görsəm yaxşıdır? Gördüm ki, oğlanın yanında bir qız var, özü də bu qız elə gözəldir, elə göyçəkdir, yemə-icmə, onun xəttü-xalına, gül camalına tamaşa elə. Qız oğlanın yanında oturmuşdu, onlar ağlaya-ağlaya şövkün, eşqi-məhəbbətin, həm də bir-birilə yaxınlıq etmək arzusunun dərindən şikayətləndirdi. Belə olanda, mən öz-özümə fikirləşdim: "Ah, bu ki Allahın zinətidir! Bu qız kimdir? Axı mən çadıra girəndə təkcə bu oğlanı gördüm, özü də o tək idi, yanında heç kəs yox idi".

Sonra öz-özümə dedim: "Buna şək-şübho yoxdur ki, qız cin qızıdır, özü də bu oğlana aşıqdır, oğlanla burada tənha gəzəyə çəkiliblər". Ancaq mən qıza zənn ilə baxanda gördüm ki, o bəni-adəmdir, orəb qızıdır, həm də elə gözəldir ki, aya deyir sən çıxma, mən çıxım, günə deyir sən çıxma, mən çıxım, həm də üzünün işığı çadırı nura qorq eləmişdi. Belə olanda, mən bu qonağa gəldim ki, bu qız oğlanın məşuqəsidir; elə bu dömdə başqa bir aşıq yadıma düşdü, mən pərdəni aşağı saldı, yorğani başıma çəkib yatdım.

Elə ki səhər açıldı, durub paltarımı geydim, dəstəmaz aldım, vacib namazımı qıldım, sonra da oğlana dedim: "Ay qardaş, mənə böyük hörmət etməsən, bəlkə yolu mənə göstərsən". Bu sözümdə eşidən oğlan mənə baxıb dedi: "Tələsmə qardaş! Qonaq ən azı üç gün qalmalıdır, mən də elə adam deyiləm ki, səni üç gündən tez buraxam".

Cəmil nəql eləyib deyirdi: "Mən üç gün onun yanında qaldım, dördüncü gün oturub söhbət etməyə başladım, onun adını, hansı qəbilədən olduğunu soruşdum. O da cavabında dedi: "Mən Bəni-Üzra qəbiləsinə, adım da filankos filankos oğludur, əmim də filankosdur". Onun bu sözlərini eşidəndə, ya əmirəlmöminin, molum oldu ki, o, mənim əmim oğludur, Bəni-Üzra qəbiləsinin ən aliməli ailəsindəndir. Belə olanda, ondan soruşdum: "Ay əmioğlu, tək-tənha bu səhrada qalmağa səni nə vadar eləyir? Bu necə olan işdir ki, sən öz mal-dövləti, ata-babalarından qalan varidatı, öz qullarını, konizlərini atıb bu yerdə tək-tənha qalırsan?"

Elə ki oğlan mənim bu sözlərimi eşitdi, onun gözləri doldu, üzünü mənə tutub dedi: "Ay əmioğlu, mən bir könlüdən min könlə dayım qızına vurulmuşdum, onun dərindən dəli-divanə olmuşdum, odur ki, ondan bir doqquq də ayrılı bilmirdim. Elə ki gördüm qızın məhəbbəti mənə öldən salıb, onlara elçi göndərdim, ancaq dayım öz qızını mənə vermədi, onu üzralılardan birinə əra verdi, həmin adam dayım qızının yanına girdi, sonra da götürüb onu başqa yərə apardı, dayım qızı keçən ildən həmin yerdə olur. Elə ki qızı məndən ayırdılar, götürüb onu gözümədən uzaq yərə apardılar, eşq dərdi, hiezan qəmi, ehtiras atəşi mənə qohum-qardaşı, dost-aşnamı, tanış-bilişi, var-dövlətimi atıb tək-tənha bu bərrü-biyabanda, bu çadırdə qalmağa, özü də tək-tənha qalmağa vadar elədi". Onun bu sözlərini eşidəndə mən soruşdum: "İos onların çadırı haradadır?" Oğlan da cavabında dedi: "Onlar yaxında, o dağın başında olurlar, dayım qızı hər gecə, adamlar yatandan sonra gecə yarı keçəndə elə gizlicə çıxır ki, heç kəsən xəbəri olmur, mən onunla söhbət eləyirəm, bununla həm mənim üroyim, həm də onun üroyi toxtaqlıq tapır. Mən beləcə ömür sürürəm, gecə onu bir saat görməklə kifayətlənəli oluram. Allah özü buna tez əncəm çəksin. Ya paxılların acığına o mənim olsun, ya da Allah özü mənim yerimə bəisin cəzasını versin. O, ən ədalətli hakimdir".

Cəmil əhvalatı nəql eləyib deyirdi: "Ya əmirəlmöminin, elə ki oğlan əhvalatı əvvəldən axıracan, yerli-yerində mənə nəql elədi, onun işi mənə bir dörd oldu, bilmədim nə eləyim, çünki onun yerinə mənə qışqaneçli bürüdü. Belə olanda, mən ona dedim: "Ay əmioğlu, istəyirsen sona bir hiylə öyrədim, Allah qoysa, həmin hiyləni işlədəsən, dayım qızı həmişəlik sənin olsun, Allah səni bu boladan birdəfəlik qurtarsın". Mənim bu sözlərimi eşidən oğlan dedi: "Ay əmioğlu, de görüm o nə hiylədir". Mən də cavabında dedim: "Elə ki gecə qız gəldi, onu mənim mayama mindir, davam çox iti yerləşdir, özün də atına müninən, mən də bu mayalardan birinə minərəm, bir gecə sizinkə gedərəm. Səhərin

gözü açılmamış biz sohranı, bərrü-biyabanı ötüb keçərik, sən istədiyinə çatarsan, ürəyin istəyən qadına sahib olarsan. Allahın yeri çoxdur, mən isə Allah haqqı, nə qədər canım sağdır ürəkdən varımla da, qılıncımla da sənə kömək eləyəyəm...”

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki altı yüz doxsan birinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: “Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Cəmil əmisi oğluna dedi ki, gecə ikilikdə qızı götürüb qaçsınlar, həm də dedi ki, nə qədər canı sağdır ona hər cür kömək eləyəcək, onun bu sözlərini eşidən əmisi oğlu dedi: “Ay əmioğlu, mən əvvəlcə onunla məsləhətləşəyəm. O çox ağıllı, kamallıdır, hər şeydən yaxşı baş çıxarır”.

Cəmil əhvalatı nəql eləyib deyirdi: “Elə ki gecə düşdü, hər yer zülmətə qorq oldu, qızın gəlmək vaxtı çatdı, oğlan oturub həmin vaxtı gözləyirdi, qız ləngidi, gəlib çıxmadı. Bir də gördüm ki, oğlan çadırdan çıxdı, ağzını bağlayıb qız gələn tərəfdən əsən mehi burnu ilə nəfəs almağa başladı, o qızın ətrini udub bu şəri oxudu:

“Əs ey şorq küləyi – yar məskonindən
Gələn bir elçisən, xoş bir nəfəssən.

Yarın xəyalını gətirən külək,
De görək, bəs özün nə vaxt gələcək?”

Sonra o, çadıra girib bir müddət oturub ağladı, sonra mənə dedi: “Ay əmioğlu, deyəsən doğrudan da dayım qızına bu gün nəşə olub, onun başına nəşə bir iş gəlib, bir şey olub ki, o gələ bilməyib. Ondan xəbər gətirənəcn burada qal, bir yana tərponmə”. Sonra da o, qılınc-qalxanını götürüb getdi, xeyli vaxt gəlib çıxmadı. Birdən gördüm ki, gəlir, əllərində də nəşə gətirir. O, qışqırıb mənə səslədi, tez onun yanına getdim, onun yanına çatan kimi mənə dedi: “Ay əmioğlu, bilirsənmi nə olub?” Mən də cavabında dedim: “Yox, Allah haqqı bilmirəm”. Onda əmioğlu dedi: “Bu gecə mənim başıma bəla gəlib: dayım qızı

olımdan çıxıb. O bizim yanıma gələndə yolla şirə rast gəlib, şirə onu parça-parça eləyib, gördüyün bu sür-sümüyü qalıb”.

O, əlindəkiləri yerə atdı, bunlar qızın sür-sümüyü idi. Oğlan hönkür-höknür ağladı, əlindəki ox-yayı yerə atdı, bir kəsə götürüb mənə dedi: “Allah qoysa mən qayıdıb gələncən yerindən tərponmə”.

Bunu deyib əmim oğlu getdi, sonra qayıdıb gəldi, əlində də şirin başı. Oğlan şirin başını yerə atıb su istədi; mən gedib su gətirdim, o, şirin ağzını yuyub pak elədi, sonra da ağlaya-ağlaya onun ağzından öpməyə başladı, qızın dərdindən qəm dəryasına batıb bu şəri oxudu:

“Ey şir, məhv olmağın özündən oldu,
Məhvın yar qomini yadıma saldı.

Həmdəmin o idi, – tək qoydun mənə,
Törpə qacaqladı o gül bədəni.

Hicran xəstəsiyəm, deyirəm: Allah,
Başqa yar tapmaqdan sən mənə saxla!”

Sonra da mənə dedi: “Ay əmioğlu, Allah xatirinə, bir də qohumluğumuz, yaxınlığımız xatirinə səndən rica eləyirəm, mənim vəsiyyətimə əməl elə. Sən indi mənə ölmüş görəcəksən, elə ki öldüm, cənazəmi yu, dayım qızının sür-sümüyü ilə bərabər kəfəyə tut, bizi birlikdə bir qəbrə basdır. Başdaşımızda da bu şəri yaz:

Onunla xoş günlər keçirmişik biz,
Qonşuydu evimiz və məskonimiz.

Lakin ayrı saldı bizi gəc fələk,
Bari bir kəfənlə gərdə birləşək.

Bu iki beyti oxuyub, o, hönkür-höknür ağladı, çadıra girib bir qədər orada ləngidi, sonra çadırdan çıxdı. ah çəkib qışqırmağa başladı, sonra da fəryad eləyib canını Allaha tapşırırdı. Elə ki əmim oğlunun yıxılıb öldüyünü gördüm, halım xarablaşdı, bu iş mənə elə ağır gəldi ki, az qaldı dərdəcn-qəmdən mən də ömrümü Allaha tapşırıram. Mən oğlanın meyitinin yanına gəldim, mənə vəsiyyət elədiyi kimi onu yudum, qızın da sür-sümüyünü onunla birlikdə kəfəyə tutub bir yerdə, bir qəbirdə basdırdım. Üç gün onların qəbri yanında qaldım, sonra da çıxıb getdim, mən iki il dalbadal onların qəbrini ziyarət elədim, ya əmirolmənimin, bu da onların başına gələn əhvalat”.

Müaviyə ilə bədəvinin əhvalatı

Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, əmirəlmöminin Müaviyə¹ günlərin bir günü Dəməşqdə sarayın otaqlarından birində oturmuşdu, bu otağın hər tərəfə pəncərələri vardı, özü də hamısı açıq idi, otağa hər tərəfdən hava gəlirdi. Xəlifə oturub pəncərədən bayıra tamaşa eləyirdi, həmin gün çox isti idi, balaca da olsun meh əsmirdi, həm də günortaçağı idi, elə qızmar isti idi ki, daha nə deyim. Müaviyə birdən gördü ki, bir nəfər ayaqyalın adam torpaq ayaqlarını yandırdığına görə, tullana-tullana yeriyir. Xəlifə həmin adama zənn ilə baxıb öz həmsöhbətlərindən soruşdu: “Görəsən Allah-təala (O ulu şanlıdır) günün bu vaxtında, bu saatında yol getməli olan bu adamdan da bədbəxt adam yaradıbmı?” Xəlifənin həmsöhbətlərindən biri dedi: “Bəlkə o, əmirəlmömininin yanına gəlir”. Həmsöhbətinin bu sözünü eşidən xəlifə ucadan dedi: “Allaha and içirəm ki, əgər o mənim yanıma gəlirsə, ona bəxşiş verəcəyəm, əgər onu incidiblərsə, ona havadar çıxacağam! Ay oğlan, darvaza ağzında dayan, əgər o ərəb mənim yanıma gəlmək istərsə, burax gəlsin”.

Xəlifənin bu sözlərini eşidib nökr darvaza ağzına çıxdı, ərəb darvazanın yanına gələndə ondan soruşdu: “Sən nə istəyirsən?” Ərəb də cavabında dedi: “Mənə əmirəlmöminin lazımdır”. Onda nökr dedi: “Keç içəri!” Bədəvi içəri girib əmirəlmömininə salam verdi...

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə altı yüz doxsan ikinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: “Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, xacə ərəbə içəri girməyə icazə verəndə, o içəri girib əmirəlmömininə salam

verdi, Müaviyə ondan soruşdu: “Ay kişi, sən kimlərdənsən?” Bədəvi də cavabında dedi: “Bəni-Təmmim qəbiləsindənəm”. Belə olanda xəlifə soruşdu: “Günün bu vaxtı nə üçün gəlmisən?” Bədəvi də cavabında dedi: “Sənin yanına şikayətə gəlmişəm ki, mənə havadar çıxasan”. Bədəvinin bu sözünü eşidən Müaviyə ondan soruşdu: “Kimdən şikayətə gəlmisən?” Bədəvi də cavabında dedi: “Sənin canişinin Mərvan ibn əl-Hökəmdən”¹.

Sonra da bu şəri oxudu:

“Müaviyə, ey mərd, aqıl hökmdar,
Səndə ədalət də, nəcəbat də var.

Yetiş köməyinə, düşmüşəm dara.
Qıyma ki, ümidim geyinsin qara.

Mənə zülm edənə həddini göstər.
Mənə əzab verib ölüməndən betor.

Qaçırdı yarımı həmin o zalım,
Tək qaldım, öləndən çıxdı sevgilim.

İstədi öldürə, pozuldu bu iş.
Görünür əcəlim tamam deyilmiş”.

Elə ki Müaviyə ağzından od tökülən bu adamın dediyi şəri eşitdi, ondan soruşdu: “Ay ərəb qardaş, yerin rahat, güzəranın xoş olsun! Başına gələn əhvalatı danış, bizi ondan aqah elə”.

Belə olanda, bədəvi başına gələn əhvalatı danışmağa başlayıb dedi: “Ya əmirəlmöminin, mənim bir arvadım var idi, mən onu bir könüldən min könülə sevirdim, günümü onunla keçirirdim, gözüm onu görür, ürəyim toxtaqlıq tapırdı. Mənim bir neçə dövmə vardı, onların köməyiylə babat dolanırdıq, bir il quraqlıq keçdi, dövmlərim də, atlarım da tələf oldu, mən var-yoxdan çıxdım. Əlim aşağı düşdü, var-yoxdan çıxıb pis günə düşdüm, övvəllər evimə gəlib-gedənlər mənə saymamağa, məndən uzaq qaçmağa başladılar. Suadəninin atası mənim pis günə düşdüyümü, axır günümün lap pis olacağını görüb qızını məndən ayırdı, məndən üz döndərdi, mənimlə çox kobud rəftar eləyib evdən qovdu.

¹ Mərvan ibn əl-Hökəm xəlifədir (684-685-ci illərdə hökmdar olmuşdur). Müaviyə xəlifə olan vaxt Mədinənin və əl-Hicazın hökmdarı olmuşdur.

¹ Müaviyə ibn Əbu-Sufyan Əməvilər sülaləsinin əsasını qoyandır (660-cı ildən 680-ci ilədək hökmranlıq etmişdir).

Belo olanda, sənin canişinin Mərvan ibn əl-Həköm Suadonin atasını çağırıb mənim əhvalatımı ondan soruşdu, qaynatam dedi: "Mən bu adamı heç tanımıram". Onda mən dedim: "Allah ömirə kömək olsun. Ögər o, həmin arvadı çağırırdırsa atasının dediyi sözlərin doğru olub-olmadığını ondan soruşsa, həqiqət aşkar olar". Mənim bu sözümü eşidən Mərvan Suadonin dalınca adam göndərdi ki, gedib onu çağırınsın. Elo ki arvad gəlib onun hüzurunda dayandı, Mərvan bir könlüdən min könlüə ona vuruldu, odur ki, mənə rəqib oldu, daha mənə inanmadı, qəzəb atına minib məni zindana saldı. Mən elə bir kökə düşdüm ki, elə bil göydən düşmüş çöp idim, külək məni aparıb ucaqar bir yerdə atmışdı. Sonra Mərvan Suadonin atasına dedi: "Sən min dinar on min dirhəm alıb qızını mənə verərsənmi? Özü də sənə söz verirəm ki, qızını bu orobin əlindən həmişəlik qurtararam!" Belo olanda, həmin qiymət Suadonin atasını şirnikdirdi, odur ki, Mərvanın təklifinə razı oldu; ömir məni öz hüzuruna gətirib qəzəblənmiş şir kimi mənə baxdı, sonra da dedi: "Ay bədəvi, Suadoni boş". Mən də cavabında dedim: "Boşama-yacağam". Bunu eşidən ömir nökrələrini üstümə tökdü, onlar mənə min cür əzab verdilər, gördüm ki, onu boşamaqdan başqa olacım yoxdur, odur ki, arvadımı boşadım, ömir məni tozədən zindana saldı. Mən iddə müddəti qurtaranacan zindəndə qaldım; elə ki iddə müddəti qurtardı, ömir Suadoni aldı, məni də zindandan buraxdı, bax, mən sənə pənəh gətirmişəm, sənə deyib gəlmişəm".

Sonra da bədəvi bu şəri oxudu:

"Qəlbin yanır, yaman yanır
Alovları qalxır göyə.

Müalicə edən həkim
Heyrət edir bu xəstəyə.

Qəlbin yanıb közə dönüb,
Səpolonir qığılcımı.

Gözlərimdən axan yaşlar
Yağır, yazda ləysan kimi.

Kömüyimə çata bilər
Bircə Allah, bir də ömir".

Şəri oxuyub qurtaran kimi bədəvi əsım-əsım əsdi, dişləri bir-birinə dəyib şaqıldadı, huşunu itirib yerdə sorıldı, ölüməül ilan kimi qıvrılmağa başladı, elə ki Müaviyə onun sözlərini, oxuduğu şəri eşitdi, uca-dan dedi: "İbn əl-Həköm şəriətdən kənara çıxıb, müsəlmanı incidib, onun hörməxanasını qəsb eləyib..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elo ki altı yüz doxsan üçüncü gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalmı danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, əmirəlmöminin bədəvinin sözlərini eşidib ucadan dedi: "Əl-Həköm şəriətdən kənara çıxıb, müsəlmanı incidib, onun hörməxanasını qəsb eləyib". Sonra da dedi: "Ay bədəvi, sən mənim hüzuruma gəlib elə bir əhvalat danışdın ki, mən ömrümdə belə əhvalat eşitməmişdim!"

Xəlifə bunu deyib, əmr elədi ki, mürekkəb, kağız gətirsinlər; mürekkəblə kağızı gətirən kimi Mərvan ibn əl-Həkömə bu naməni yazdı: "Mənə belə bir xəbər çatıb ki, sən şəriətdən kənara çıxmısan, hökmdarlıq eləyən adam isə cəzasını boğmalı, zəvq-səfadan öz nəf-sini saxlamalıdır".

Sonra da o uzun-uzadı mühakimə yürüdüb öz fikrini yazdı, orada bu şeir də vardı:

"Sən olmadın tapşırılan o işə layiq,
Yalvar, bəlkə günahından keçə o xaliq.

Gəldi mənim hüzuruma bədəvi bir cavan,
Gileyləndi yarı olan ayrılığından.

Mən Allaha and içmişəm, pozarsam onu,
Tök eləmiş ollam dinin doğru yolunu.

Yazdığımı ögər əməl eləməsən sən,
Cəmədəyini qurda-qışa yem cəlləməni mən.

Suadoni boş. Onu, qoy yubanmadan,
Götirsinlər Kumeyt ilə Nəsrə ibn-Zibani!"

Sonra o, naməni бүkdü, öz möhürünü vurub əl-Kumeytlə Nəsrə ibn-Zibani çağırırdı (çox sadıq olduqları üçün həmişə vacib işə onları göndərirdi). Onlar naməni götürüb yola düşdülər, az getdilər, üz getdilər, dərə-təpə düz getdilər, gəlib əl-Mədinəyə çatdılar.

Elə ki onlar gəlib əl-Mədinəyə çatdılar, birbaşa Mərvan ibn əl-Həkömin yanına getdilər, içəri girib ona salam verdilər, işin nə yerdə olduğunu ona xəbər verdilər, Mərvan naməni oxuyub ağlamağa başladı, sonra da durub Suadonin yanına getdi, əhvalatı əvvəldən axıracan, yerli-yerində ona nəql elədi. Mərvan Müaviyənin sözündən çıxma bilmədi, odur ki, əl-Kumeytlə Nəsrə ibn-Zibani yanında Suadoni boşadı, onlara da, Suadəyə də nə lazımsa verdi, sonra Mərvan Müaviyəyə namə yazdı, naməyə bu şəri də yazdı:

"Əmirəlmöminin, səbr et bir az, səbr,
Yerinə yetmişdir sən verdiyin omr."

Bir iş tutmamışam qanun ziddinə
Ki, azğın, yalançı deyilsin mənə.

Yanına tez gələr həmin nəzənin,
Mislini görməyib onun insü-cin".

O, naməyə öz möhürünü vurub qasidlərə verdi; qasidlər Suadoni də götürüb getdilər; onları az getdilər, üz getdilər, dərə-təpə düz getdilər, gəlib Müaviyə olan şəhərə çatdılar; heç yerdə ləngiməyib birbaşa Müaviyənin hüsuruna getdilər, naməni ona verdilər, xəlifə naməni oxuyub dedi: "Mərvan sözsüz əmrinə tabe olmaqla özünü göstərsə də, ancaq arvadı həddindən artıq tərifləyir".

Xəlifə buyurdu ki, Suadoni onun hüsuruna götərsinlər; arvadı gətirəndə o nə görsə yaxşıdır? Gördü ki, bu qədd-qamətli arvad elə gözəldir, elə göyçəkdir, yemə-içmə, onun xəttü-xalına, gül camalına tamaşa elə. Xəlifə onu dindirəndə gördü ki, danışığı şirin, dedi-yi sözləri ağıldır. Belə olanda, xəlifə dedi: "Bədəvini hüsuruma gətirin!" Gedib bədəvini onun hüsuruna gətirdilər, bədəvi dörd-qəmədən bir kökə düşmüşdü ki, adam ona baxmağa qorxurdu. Müaviyə bədəviyə dedi: "Ay bədəvi, əgər Suadonin əvəzinə sənə iridöşlü, aybənizli üç köniz,

hər könizlə də min dinar vul versəm, xəzinədən sənə hər il çoxlu pul versəm razı qalarsanmı? Özün də sənə o qədər pul verərəm ki, kasıblığın daşını atarsan, varlı-hallı olarsan". Bədəvi Müaviyənin sözlərini eşidəndə elə fəryad eləyib yerə sorıldı ki, Müaviyə elə bildi, o öldü, bədəvinin huşu başına gələndə, xəlifə ondan soruşdu: "Hə, de görək halın necədir?" Bədəvi də cavabında dedi: "Mənim halım çox pisdir, dördm mənə dov gəlir.

Mərvan mənə haqsızlıq eləyib, sənə ədalətli bilib yanına şikayətə gəlmişəm ki, mənə kömək eləyəsən, bəs indi sənə haqsızlıqından kimsə şikayət eləyim ki, mənə kömək eləsin?

Sonra da bədəvi bu şəri dedi:

"Razı olma, şahım, mən bundan sonra,
Yağışdan qurtulub düşdüm yağmura.

Kim onun eşqilə alışıb yanır,
Rəhm elə ona ver gəl Suadoni.

Xəsislik eləmə, mənə ver onu,
Minnətdarın olum ömrüm uzun".

Şəri oxuyub qurtarandan sonra bədəvi dedi: "Ya əmirəlmöminin, vallahı sənə öləndə olan xilafətdə nə varsa hamısını Suadonin əvəzinə mənə versən də yenə mən onu dəyişməyəm!"

Sonra da bu beyti oxudu:

"Könlüm Suadonin olub vurğunu,
Onun eşqi mənə olub çörək, su".

Belə olanda, Müaviyə ona dedi: "Sən boynuna alırsanmı ki, onu boşamısan, Mərvan da boynuna alır ki, onu boşayıb. Biz Suadonin özündən soruşaq – əgər o başqasına istəsə, onu başqasına verərik, əgər sən istəsə, onu sənə verərik". Bədəvi də dedi: "Yaxşı, mən buna razıyam". Onda Müaviyə üzünü Suadəyə tutub soruşdu: "Ay Suadə, de görək sənə üçün daha çox kim əzizdir: alicənab, möhtəşəm saray hakimiyyəti, var-dövlət, gördüyün kimi hər şeyi olan əmirəlmöminin, ya ədalətsiz, amansız Mərvan ibn əl-Həköm, ya da bu kasıb, ac-yala-vac bədəvi əzizdir?"

Əmirəlmömininin bu sözlərini eşidən Suadə bu iki beyti dedi:

Gördüyün bu yoxsul, bu bədbəxt insan
Qiyətlidir mənə qohum və dostdan.

Əzizdir o mənə puldan-dinardan,
Üstündür Mərvandan və tacidardan”.

Şəri oxuyandan sonra Suadə dedi: “Vallahi, ya əmirəlmöminin, mən elə arvadlardan deyiləm ki, pis gündə onu atıb gedim. O, mənim köhnə dostumdur, dost da dostu yaddan çıxarmaz, həm də mən onu sevmişəm, sevgi də ki, ölənəcən soyumaz; mən onun yaxşı gününü görmüşəm, pis günündə də onunla olmağım yaxşıdır”.

Suadənin bu sözlərini eşidən Müaviyə onun ağlına, pak məhəbbətinə, sədaqətinə heyran oldu, ona on min dirhəm pul verməyi əmr elədi, Suadəni də, pulları da bədəviyə verdi, o da öz arvadını götürüb getdi.

Damra ilə məşuqəsinin ahvalatı

Padşah sağ olsun, belə də rəvayət eləyirlər¹ ki, günlərin bir günü Harun ər-Rəşidi gecə yuxusuzluq əldən salmışdı. O, əl-Əsami ilə Hüseyn əl-Xalini dalınca adam göndərdi, onları hüzuruna çağırtdıraraq dedi: “Nağıl danışın! Ya Hüseyn, sən başla”. Hüseyn də onun cavabında dedi: “Baş üstə, ya əmirəlmöminin. Filan ildə mən Bəsrəyə getdim, Məhəmməd ibn Süleyman ər-Rabini bir qəsidsə ilə mədh etdim, qəsidsə onun xoşuna gəldi, əmr elədi ki, Bəsrədə qalım. Günlərin bir günü mən Mirbada² gedirdim, tərslikdən yolum əl-Məhəlliyyə küçəsinə düşdü, isti mənə əldən salırdı. Su içmək üçün bir darvazanın ağzına gəldim, birdən nə görsəm yaxşıdır? Gördüm burada bir qaz var, o, elə gözəldir, elə göyçəkdir ki, yemə-icmə, onun xəttü-xalına, gül camalına tamaşa elə. Bu xumargözlü, qələmqaşlı, girdəyanaqlı qız elə bil yırgalanan tər budaq idi, onun oynındə qırmızı rəngli köynək vardı, Səna izarına bürünmüşdü, pambıq kimi ağ bədəni, qırmızı köynəyinin altından özünü bürüzə verirdi. Ya əmirəlmöminin, onun boynunda saf qızıldan xünk vardı, bu xünk düz döşlərinin arasınca sallanırdı, enli alına bir çəngə kömür kimi zil qara saçı tökülmüşdü, qələm qaşları bir-birinə çatılmışdı, gözləri iri, yanaqları gipgirdə, burnu azca donqar idi, püstə dəhanındakı dişləri elə bil mirvari dənələri idi, özü də bu qızdan ətrafa ətir iyi yayılırdı. Bu qız nəsə pərt idi, kərximşdi. Həyəət dalanında var-gəl eləyirdi, gah həyəətə girirdi, gah bayıra çıxırdı, o, aşıqları dördə salırdı, addımları o qədər asta idi ki, xal-xalların səsi eşidilmirdi.

Şair belə bir qız bərsində yaxşı deyib:

“Onun hüsnündəki inci cizgilər
Bizə gözəllikdən verirlər xəbər”.

Ya əmirəlmöminin, mənim qəlbimdə olan hörmət aşıb-daşdı, salam vermək üçün qıza yaxınlaşdım, gördüm ki, evi də, dalanı da, küçəni də müşk ətiri başına alıb. Mən ona salam verdim, o da salamımı elə yavaş səslə aldı ki, o saat başa düşdüm; qızın üroyini eşq atəşi yandırır-yaxır, ona görə də dedim: “Ay xanım, mən qoca kişiyəm, özüm də qəribəm.

¹ Bu əhvalat həmin səkkiz cildliyin IV cildində çap olunan Cübeyr ibn Umeyrə Budurun əhvalatının variantıdır.

² Mirbad – qədim Bəsrənin on böyük meydanlarından biridir. Bu meydan şəhərin qərbi tərəfində yerləşirdi.

suzundan yanırım. Bəlkə buyurasan mənə bir içim su versinlər, Allah da sənə kömək olar". Qız cavabında dedi: "Ay qoca, məndən əl çək, mənim nə su, nə də yemək barədə düşünməyə vaxtım yoxdur..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

694-cü gecə

Elə ki altı yüz doxsan dördüncü gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, qız cavabında dedi: "Ay qoca, məndən əl çək, nə su, nə də yemək barədə düşünməyə vaxtım yoxdur". Onda mən qızdan soruşdum: "Ay xanım, nəyə görə?" Qız da cavabında dedi: "Ona görə ki, bir nəfərə aşiq olmuşam, amma o, mənə haqsızlıq eləyir, mən onu istəyirəm, o məni istəmir, özü də mən ona xəbər verənlərin sınağından çıxmışam". Qızın bu sözlərini eşidəndə mən soruşdum: "Ay xanım, yəni bu böyük dünyada elə bir adam varmı ki, sən onu istəyəsən, amma o, səni istəməsin?" Qız da cavabında dedi: "Bəli, elə bir adam var, özü də o, həddindən artıq gözəl, göyçək, lovğadır, buna görə də məni istəmir". Belə olanda, mən ondan soruşdum: "Sən niyə bu dalanda dayanmısan?" Qız da cavabında dedi: "Onun yolu buradandır, indi dəmbədəm onun buradan keçən vaxtıdır". Qızın bu sözünü eşidib ondan soruşdum: "Ay xanım, sən heç olmasa onunla görüşüb söhbət eləmisən ki, belə bir dərddə düçar olmusan?"

Qız dərindən ah çəkdi, göz yaşı yanaqlarından axdı, elə bil qızılgül üsto şəh gilələri düşdü, sonra da bu iki beyti dedi:

"Biz bir söyüddəki cüt budaq idik,
Güzəranı xoşbəxt, günü ağ idik,

Bir bıçaq ayırdı o cüt budağı,
Sindən gedərmə yalqızlıq dağı?"

Qızın dediyi bu şəri eşidib mən ondan soruşdum: "Ay qız, sənə o oğlana məhəbbətin nə qədərdir?" Qız da cavabında dedi: "Mən günəşi onun qohum-əqrəbasının divarlarında görəndə elə bilirəm ki, onun özünü görürəm, bəzən qəflətən onu görəndə özümü itirirəm, canım da, ruhum da bədənimdən yox olur, bir-iki həftə aqlım başımdan çıxır,

divanə oluram". Belə olanda ona dedim: "Məni bağışla, mən də sənə kimi aşiq olmuşam, fikrim-zikrim aşiq olduğum xanımın yanındadır, odur ki, arıqlayıb çöpə dönmüşəm, gücdən düşmüşəm. Mən görürəm ki, sapsarı saralmısan, arıqlamısan, bir dəri bir sümüksən, bu da onu göstərir ki, məhəbbət dərindən düçar olmusan; axı sən ki, Bəsrə torpağında yaşayırsan, heç elə şey olar ki, sən məhəbbət bəlasına düçar olmayasan". Qız da cavabında dedi: "Vallahı, mən bu oğlana aşiq olanacan həddindən artıq lovğa idim, çox gözəl-göyçək, löyaqətli idim, bu oğlana vurulanacan Bəsrənin bütün oyanlarını məhəbbətimin əsiri eləyirdim". Qızın bu sözlərini eşidib ondan soruşdum: "Bəs siz niyə bir-birinizdən ayrıldınız?" Qız da cavabında dedi: "Tale bizi bir-birimizdən ayırdı, özü də bizim əhvalatımız çox qərribə əhvalatdır. Novruz bayramı günü idi, mən evdə oturmuşdum, bir neçə nəfər bəsrəli qızı qonaq çağırmışdım, onların arasında Sirana adlı bir köniz vardı ki, onu Omada səksən min dirhəmə almışdım. Bu qız məni çox istəyirdi, özü də mənə vurulmuşdu, içəri girən kimi üstümə atılıb məni çimdikləməyə, dişləməyə başladı, az qaldı məni lap öldən salsın. Sonra biz ikilikdə qaldıq, xərək hazır olanacan, kefimiz tamam durulanacan şərab içib şadlıq eləməyə başladıq, qız mənimlə oynayır, mən də onunla oynayırdım, gah mən üstə olurudum, gah da o. Qız kefli olduğundan necə oldusa, çaxçurumun bağını qırdı, onu da deyim ki, o, çaxçurumun bağını bilə-bilə pis niyyətlə qırmadı, biz oynadığımız vaxt çaxçurum aşağı sürüşdü, elə bu dəmdə həmin oğlan qəfildən içəri girdi, çaxçurumun aşağı sürüşdüyünü görüb qəzəbləndi, yüyənə cingiltisini eşidib qaçan ərəb madyanı kimi qaçıb getdi. O, getdi..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

695-ci gecə

Elə ki altı yüz doxsan beşinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, qız Hüseyn əl-Xaliyə deyirdi: "Elə ki mənim sevgilim gördü ki, köniz Sirana ilə mən, sənə danışdığım kimi, oynayırıq, qəzəblənib evimdən çıxıb getdi, bax, ay qoca, indi düz üç ildir mən ondan rica eləyirəm ki, günahımdan keçsin, ona yaltaqlıq eləyirəm, onu yumşaltmağa çalışıram, ancaq o, heç mənə gözücü də baxmır, birçə kölmə də olsun yazmır,

qasidlə heç bir xəbər göndərmir, hətta bir kəlmə də olsun sözümlə qulaq asmaq istəmir". Qızın bu sözlərini eşidib ondan soruşdum: "Ay qız, o ərəbdir, ya farsdır?" Qız da cavabında ucadan dedi: "Vay halına, o, Bəsərə əyanlarındandır". Onda mən soruşdum: "O qocadır, ya cavanıdır?" Bu sözümlə eşidən qız tərs-tərs mənə baxıb dedi: "Sən doğrudan da, axmaq adamsan! O, ondördgecəlik ay kimi hamardır, bığ yeri təzəcə tərləyib, onun heç bir eybi yoxdur, bircə eybi budur ki, məndən səhləsi gedir". Mən ondan soruşdum: "Onun adı nədir?" Mənim bu sözümlə eşidən qız dedi: "Onun adı sənəin nəyinə gərəkdir?" Mən də cavabında dedim: "Sizi yaxınlaşdırmaq üçün sənəin sevgililə görüşməyə çalışaram". Belə olanda qız dedi: "Bu şərtlə ki, sən ona mənim naməni aparasan". Mən də cavabında dedim: "Nə eybi var, apararam". Mənim bu sözümlə eşidən qız dedi: "Onun adı Damra ibn əl-Mucirədir, ləqəbi də Əbu əs-Sahadır, sarayı isə Mirbad meydanındadır". Sonra da qız evdəkiləri səsləyib qışqıra-qışqıra dedi: "Mürəkkəblə kağız götürün!" Mürəkkəblə kağız götürdülər, qız qollarını çirmaladı, qolları gümüş kimi par-par parıldadı, Allahın adından sonra yazdı: "Ay mənim ağam, namənin əvvəlində dua-sənəni yazmamağım mənim gücdən düşüb zəiflədiyimi əyan eləyir, bil və agah ol ki, əgər mənim duam müstəcib olsaydı, sən məndən ayrılmazdın, axı mən tez-tez Allaha dua eləyirdim ki, sən məndən ayrılmıyasan, amma sən məndən ayrıldın. Əgər mənim çalışmağım, cidd-cəhdim bihudə olmasaydı, onda, bu naməni yazanda sənəin kənəizin arzusuna çatardın ki, bu da ona kömək olardı; o, indi sənə olan ümidini itirmişdir, çünki bilir ki, sən ona məhəl qoymursan. Onun ən böyük arzusu, ay ağa, sən küçə ilə evinə gedəndə səni ötəri görməkdir, bu görüş ölmüş qəlbi cana gətirir. Əgər sən öz əlinlə (Allah sənəin qoluna qüvvət versin!) ona bir namə yazsan, bu naməni, sənəin yadındadır, ötən gecələrdə bir yerdə, tənha guşədə olduğumuz vaxtlara əvəz eləsən, bu namə onun üçün daha qiymətli olar. Ay mənim ağam, məgər mən səni sevmirəmmi, sənəin dərindən əldən düşməmişəmmi? Əgər mənim rıcamı yerə salmayıb cavab naməsi yazsan, səndən razı qalaram, şükür Allahın kərəminə vəssalam!"

Mən naməni alıb getdim, ertəsi gün səhər Məhəmməd ibn Süleymanın sarayına yollandım, onun divanxanasına getdim, gördüm ki, divanxana əyanlarla doludur. Əyanların arasında bir cavan oğlan gördüm, o, məclisə yaraşıq verirdi, oğlan oradakıların hamısından gözəl, göyçək idi. Əmir də onu orada olanların hamısından yuxarı başda oturtmuşdu. Mən o cavan oğlanın kim olduğunu soruşanda nə desələr yaxşıdır? Dedilər ki, o oğlan Damra ibn əl-Mucirədir; belə olanda mən öz-özümə dedim: "Doğrudan da yazıq qız eşq bəlasına nəhaq mübtəla olmayıb!"

Mən divanxanadan çıxıb Mirbad meydanına yollandım, gəlib Damranın darvazası ağzında dayandım, birdən o, öz adamları ilə üstündə gəldi: belə olanda, mən tez ona yaxınlaşdım, dua-sənə elədim, ona xoş günlər, şan-şöhrət arzuladım, sonra da naməni ona uzatdım. Elə ki Damra naməni oxudu, onun məğzini başa düşdü, üzünü mənə tutub dedi: "Ay qoca, onun əvəzinə aldığım arvadı görmək istəyirsənmi?" Mən də cavabında dedim: "Nə olar, göstər görüm!" Onda Damra qızı səslədi, qız gələndə nə görsəm yaxşıdır? Gördüm ki, bu qız elə gözəldir, elə göyçəkdir ki, aya deyir sən çıxma, mən çıxım, günə deyir sən çıxma, mən çıxım, həm də bu qız iridöşlü, ahu yerilidir. Damra naməni ona verib dedi: "Bu naməyə cavab yaz!" Elə ki qız naməni oxuyub orada nə yazıldığını başa düşdü, sapsarı üzünü, ucadan dedi: "Ay qoca, sən ki belə bir işə görə gəlmisən, Allaha dua elə ki, günahından keçsin". Ya əmirəlmöminin, mən güclə ayaqlarımı sürüyə-sürüyə oradan çıxdım, həmin qızın yanına gedib içəri girməyə izin istədim; elə ki içəri girdim, qız məndən soruşdu: "Nə xəbərlə gəlmisən?" Mən də cavabında dedim: "Bəd xəbərlər!" Mənim bu sözümlə eşidib qız dedi: "Sənə zaval yoxdur! Bəs qadın Allah hanı?"

Sonra qız buyurdu ki, mənə beş yüz dinar versinlər; mən pulları alıb küçəyə çıxdım. Bir neçə gündən sonra yolum həmin evin yanından düşdü, darvaza ağzında bir neçə nökar, bir neçə də atlı gördüm; mən evə girəndə nə görsəm yaxşıdır? Gördüm ki, nökarlarla atlılar Damranın adamlarıdır, qızdan rica eləyirlər ki, onun yanına qayıtsın, qız da onlara deyir: "Yox! Allaha and olsun, mən heç onun üzünü də görmək istəmirəm!" Bunu eşidəndə mən, ya əmirəlmöminin, Damradan kam alan Allaha səcdə edərək üzqoynu yıxıldım, sonra ayağa qalxıb qıza yaxınlaşdım, o mənə bir namə uzatdı, naməni alıb oxuyanda nə görsəm yaxşıdır? Gördüm ki, Allaha dua-sənədən sonra orada yazılıb: "Ay mənim sahibim, əgər mənim sənə rəhmim gəlməsəydi (Allah ömrünü uzun eləsin!) sənəin üstündə nələr olduğunu yazardım, nə üçün incidiyimi də ərz elərdim, axı bu bəlanı bizim başımıza sən açmısan, dostluğa, sədaqətə xəyanət eləyib başqa bir qadını üstün tutmusan. Sən mənim məhəbbətimin xilafına iş görmüsən, sənəin ucbatından baş verən əhvalata Allah-təala özü şahiddir. Allah səni hifz eləsin!"

Sonra qız Damranın ona göndərdiyi hədiyyələri, antiqə şeyləri mənə göstərdi, onların qiyməti otuz min dinar olardı. Sonra mən həmin qızı bir də gördüm, özü də Damra onu alıb özünə arvad eləmişdi".

Bu əhvalatı eşidib Ər-Rəşid ucadan dedi: "Əgər Damra mənə qabaqlamasaydı, mənim o qızla böyük bir işim olardı!"

Mosullu İshaqla korun əhvalatı

Padşah sağ olsun, belə nəql eləyirlər ki, Mosullu Əbu-İshaq ibn İbrahim deyirdi: "Günlərin bir günü mən gecə öz evimdə oturmuşdum, özü də qış vaxtı idi, göyün üzünü buludlar bürümüşdü, yağış elə yağırdı ki, elə bil dəşik tuluqdan su tökülürdü. Yağış yağdığına, yer palçıq olduğuna görə küçələrdə ins-cins görünmürdü, ürəyim sıxılmağa başladı, küçələr palçıq-çamır olduğundan dostlarımla heç biri yanıma gəlmirdi, mən də onlara gedə bilmirdim. Belə olanda, nökrimə dedim: "Get mənə bir şey gətir müşqulat eləyim". O da gedib yemək-ichmək gətirdi, ancaq yanımda məni əyləndirə bilən həmpiyalə olmadığına görə yemək-ichmək mənim üçün zəhrimara döndü, odur ki, gecə olanacan hey pəncərələrdən boylanıb yollara baxdım. Elə ki gecə oldu, əl-Mehdinin¹ oğlanlarının birinin kənizi yadıma düşdü, mən həmin kənizə aşıq olmuşdum (həmin kəniz oxumaq, çalmaq bacarırdı), odur ki, öz-özümə dedim: "Əgər o kəniz bu gecə mehmanım olsaydı, mənim üçün xoş keçərdi, gecə qısalardı, nə fikrim-zikrim, nə də nigarançılığım olardı. Elə bu dəmdə kimsə darvazanı döyüb soruşdu: "Qapıda dayanan sevgilin içəri girə bilərmə?" Mən öz-özümə dedim: "Bəlkə arzu ağacı bar gətirib?"

Mən tez durub getdim, darvazanı açanda nə görsəm yaxşıdır? Gördüm ki, gələn mənim məşuqəmdir; o, yaşıl izara bürünmüşdü, başına zərxara yaylıq örtmüşdü, bu yaylıq onu yağışdan qoruyurdu. O, dizəcən palçıq batmışdı, paltarları navalça sularından tamam islanıb bədəninə kip yapışmışdı.

Onu elə görəndə soruşdum: "Ay xanım, bu havada sən niyə gəlmisən?" Qız da cavabında dedi: "Sənin qasidin yanıma gəlib mənim dərdimdən qəm dəryasına batdığını xəbər verdi, onun bu sözünü eşidəndə gördüm mənim birçə çarəm qalır ki, o da tez sənin yanına gəlməkdir".

Mən bu işə mat qaldım..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki altı yüz doxsan altıncı gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, qız gəlib İshaqın darvazasını döyəndə, İshaq gəlib ondan soruşdu: "Ay xanım, bu havada sən niyə gəlmisən?" Qız da cavabında dedi: "Sənin qasidin yanıma gəlib mənim dərdimdən qəm dəryasına batdığını xəbər verdi, onun bu sözünü eşidəndə gördüm, mənim birçə çarəm qalır ki, o da tez sənin yanına gəlməkdir".

Mən buna mat qaldım, ancaq ona demək istəmirdim ki, "Mən heç kəsi sənin dalınca göndərməmişəm". Odur ki, ucadan dedim: "Allaha şükür ki, mənim çəkdiyim əzablı intizardan sonra o, bizi birləşdirdi, əgər sən bir dəqiqə də məni intizarda qoysaydın, onda mən özüm qaça-qaça sənin yanına gəlməli olacaqdım: mən sənin üçün darıxırdım, axı mənə soni çox sevirməm".

Sonra da nökrə dedim: "Tez ol, su gətir!" Nökrə də gedib bir qazança isti su gətirdi ki, qız yuyunub özünü səliqəyə salsın; mən nökrə buyurdum ki, qızın ayaqlarına su töksün, özüm onun ayaqlarını yumağa başladım, sonra əmr elədim ki, ən bahalı, ən qəşəng qadın paltarları gətirsinlər, gedib qadın paltarları gətirdilər, qız əynindəki paltarlarını çıxarandan sonra mən ona təmiz paltar geyindirdim. Biz əyləşdik, mən buyurdum ki, yemək gətirsinlər, ancaq qız yemək istəmədi, belə olanda mən ondan soruşdum: "İçməyə meylin varmı?" O da cavabında dedi: "Bəli!" Sonra da bir neçə piyalə içib məndən soruşdu: "Kim oxuyacaq?" Mən də cavabında dedim: "Ay xanım, mən oxuyacağam". Mənim bu sözümü eşidən qız dedi: "Yox, istəmirəm sən oxuyasan". Onda mən dedim: "Kənizlərimdən biri oxuyar". Qız ucadan dedi: "Yox, onların da oxumağını istəmirəm!" Qızın bu sözünü eşidib dedim: "Onda sən özün oxu!" Qız ucadan dedi: "Mən özüm də oxumayacağam!" Belə olanda, mən soruşdum: "Bəs kim oxuyacaq?" Qız da cavabında dedi: "Çıx bayırdan bir adam tap ki, o, mənim üçün oxuya bilsin".

Ona itaət elədiyimə görə durub küçəyə çıxdım, ancaq bir adam tapacağıma heç ümidim yox idi, inanmırdım ki, belə bivaxt, həm də yağışlı havada bir adam tapa biləm. Bu məhəllə sənin, o məhəllə

¹ Əl-Mehdi - Abbasilər sülaləsinin üçüncü xəlifəsi, Harun ər-Rəşidin atasıdır (775-ci ildən 785-ci ilədək hökmdar olmuşdur).

mənim, bu küçə sənin, o küçə mənim, o vaxtacan gəzdim ki, gəlib meydana çatdım, birdən bir kor gördüm, o, əl ağacını yerə vura-vura deyirdi: "Evində olduğum adamlara Allah qənim olsun! Mən oxuyanda onlar qulaq asmırdılar, susanda isə məni ələ salırdılar". Korun sözlərini eşidəndə ondan soruşdum: "Sən xanəndəsən?" O da cavabında dedi: "Bəli, xanəndəyəm". Belə olanda, mən ona dedim: "Bəlkə bu gecəni bizə gədəsən, bizi əyləndirəsən?" Kor da cavabında dedi: "Əgər istəyirsənsə sizə gedim, onda əlimdən tut!" Mən də onun əlində tutub evə apardım. Bir xeyli gədəndən sonra gəlib evə çatdım. Elə ki evə çatdım, mən qıza dedim: "Ay xanım, mən bir kor xanəndə tapıb gətirmişəm, biz ona baxıb kef eləyəcəyik, amma o bizi görməyəcək". Mənim bu sözümü eşidən qız ucadan dedi: "Onu mənim yanıma gətir!" Mən də gedib kor xanəndəni içəri gətirdim, ona yemək təklif elədim, o bir az yeyib əllərini yudu, mən şərab süzüb ona verdim, o üç piyalə şərab içdi. Sonra da məndən soruşdu: "Sən kimsən?" Mən də onun cavabında dedim: "Mosullu İbrahim oğlu İshaqam!" Onda kor dedi: "Mən sənin barəndə eşitmişəm, çox şadam ki, səninlə həmsüfrə oldum". Mən də ona dedim: "Ay ağa, mən də çox sevinirəm ki, sən şad oldun". Mənim bu sözümü eşidən kor dedi: "Ay İshaq, mənə bir şey oxu". Mən udu götürdüm, zarafatyana dedim: "Baş üstə, itaət borcumdur!" Elə ki mən bir hava oxuyub qurtardım, kor dedi: "Ya İshaq, sənin əsil xanəndə olmağına az qalıb!" Elə bil ürəyimə ox vurdular, mən udu kənara qoydum. Bu dəmdə kor məndən soruşdu: "Məgər sənin yaxşı oxuyan bir adamın yoxdur?" Mən də cavabında dedim: "Mənim yaxşı oxuyan bir kənizim var". Onda kor mənə dedi: "Ona əmr elə oxusun". Korun bu sözünü eşidib ondan soruşdum: "Onun yaxşı oxuduğunu yəqin eləsən, özün oxuyarsanmı?" Kor da cavabında dedi: "Bəli, oxuyaram!"

Elə ki qız bir hava oxuyub qurtardı, kor dedi: "Yox, sən heç bir məharət göstərmədin!" Korun bu sözünü eşidən qız qəzəblə udu kənara qoyub dedi: "Biz bacarığımızı göstərdik, əgər sən daha yaxşı oxuyursansa, buyur, məharətini göstər". Onda kor dedi: "Mənə insan əli dəyməmiş ud verin".

Belə olanda, mən nökrəyə buyurdum ki, gedib təzə ud gətirsin, nökrə getdi, təzə udu gətirib kora verdi, o, udu alıb köklədi, sonra da mənə tanış olmayan bir hava çalıb bu iki beyti oxudu:

"Uzun bir gecədə zülməti yarib,
Görüşə vaxtında yetişi yarım.

Bizi həyəcəyə saldı xoş səsi,
"Gəlsin qapındakı aşiq, gəlməsin?"

Korun oxuduğu bu iki beyti eşidəndə qız mənə tərs-tərs baxıb dedi: "Aramızda olan sirri sən ürəyində bir saat da saxlaya bilməmişən, sən etibar eləyib o sirri bu adama demişən".

Mən o vaxtadan and içdim, ondan üz istədim, əllərindən öpdüm, yanaqlarını dişlədim ki, axırda gülməyə başladı. Sonra mən üzümü kora tutub dedim: "Ay ağa, bir hava da oxu!"

Kor rübəbi götürüb bu iki beyti oxudu:

"Bil, az görməmişəm mən gözəlləri,
Təxunub əlimə qəşəng əlləri,

Əllərim pay alıb köksün narından,
Dişləmişəm alma yanaqlarından".

Onun oxuduğu bu iki beyti eşidəndə mən qızdan soruşdum: "Ay xanım, bizim gördüyümüz işləri ona kim xəbər verdi?" Qız da cavabında dedi: "Sən haqlısan!"

Sonra biz koru qoyub bir kənara çəkildik. Kor dedi: "Mən peşab eləmək istəyirəm!" Onda mən dedim: "Ay nökr, şamı götür onun qabağınca get".

Kor bayıra çıxıb xeyli ləngidi, belə olanda biz bayıra çıxıb onu axtarmağa başladırıq, nə qədər axtarırsaq, tapa bilmədik, özü də gördük ki, darvaza kilidlidir, açarlar da anbardardadır. Bilmədik, bu kor göy qalxdı, ya yerə batdı, onda mən başa düşdüm ki, o iblis idi, özü də mənim üçün oğraşlıq elədi.

Sonra qız çıxıb getdi, Mən Əbu Nüvəsini bu iki beytini xatırladım:

"Həyranam İblisin məğrurluğuna;
Tərətdiyi işlər fənadır, fəna!

Adəmin önündə o baş əymədi,
Oğraşlıq elədi övladlarına".

İbrahimlə novcəvanın ahvalatı

Belə də nəql eləyirlər ki, İshaqın oğlu İbrahim¹ deyirdi: "Mən həmişə Bərməkilərə sədiq idim. Günlərin bir günü evdə oturmuşdum, birdən darvazanı döydülər, nökrüm darvazaya getdi, tez qayıdıb dedi: "Darvaza ağzında göyçək bir novcəvan dayanıb, o, içəri girməyə izin istəyir".

Mən izin verdim, novcəvan içəri girdi, onda xəstəlik əlamətləri vardı, o, üzünü mənə tutub dedi: "Mən çoxdandır ki, sənə görüşmək istəyirəm, sənə bir işim düşüb". Mən də soruşdum: "O nə işdir?" Novcəvan üç yüz dinar çıxartdı, pulları qabağına qoyub dedi: "Səndən rica eləyirəm, bu pulları götür, mənə bir qəzələ hava qoş, qəzəli indicə sənə deyərəm". Novcəvanın bu sözünü eşidib ona dedim: "Həmin qəzəli de görüm". Novcəvan da qəzəli dedi..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki altı yüz doxsan yeddinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, İbrahim novcəvana dedi: "Həmin qoşa beyti de görüm". Novcəvan da bu iki beyti dedi:

"Ey gözüm, ey sevib mənə dörd verən,
Yu apar dördümi göz yaşla sən,

Tale sözbazların tərəfindədir,
Yarı, ölsəm belə, görməməm mən".

¹ Orijinalda açıq-aşkar səhvdir – görək İshaqın atası İbrahim olaydı. Məşhur xanəndə və musiqiçi Mosullu İbrahim nəzərdə tutulur (Çox güman ki, 804-cü ildə ölmüşdür). Musiqiçi kimi ondan az istedadlı olmayan İshaq ibn İbrahim (849. yaxud 850-ci ildə ölmüşdür) onun atasıdır.

İbrahim deyirdi: "Mən mərsiyə havasına oxşar bir hava qoşdum, onu novcavana oxudum, novcavan həmin havanı eşidən kimi bihüş olub arxası üstə yerə sərildi, sonra ayılıb dedi: "Bir də oxu!" Mən onu Allaha and verməyə başlayıb dedim: "Qorxuram ki, sən öləsən!" Novcavan cavabında ucadan dedi: "Kaş sən deyən olaydı, mən öləydim!" Novcavan o vaxtadan alçalıb yalvarmağa başladı ki, mənim ona yazığım gəldi, havanı bir də oxudum. Bu yerdə o, elə fəryad eləyib qışqırdı ki, mən onun öldüyünü güman elədim, üzünə o vaxtadan gülüb çilədim ki, axırda o, özünə gəldi, durub əyləşdi. Onun ayıldığını görüb Allaha şükür elədim, dinarlarını onun qabağına qoyub dedim: "Pullarını götür, çıx get!" Novcavan da cavabında dedi: "Bu pullar mənə lazım deyil, sən bir də həmin havanı oxusan, yenə o qədər sənə pul verərəm".

Onun yenə pul verəcəyini eşidəndə ürəyim açıldı, mən novcavana dedim: "Mən o havanı bir də oxuyaram, ancaq üç şərtlə: əvvəla, sən mənim yanımda qalıb mənim çörəyimi yeyəsən ki, ürəyinə qüvvət gəlsin; ikincisi – sən şərab içəsən ki, ürəkli olasan: üçüncüsü də – sən başına gələn əhvalatı mənə nəql eləyəsən".

Novcavan mənim şərtlərimə razı oldu, çörək yeyib şərab içdi, sonra da dedi: "Mən Mədinə əhliyəm. Günlərin bir günü mən gözməyə çıxdım, qardaşlarımla bərabər yolla əl-Əqiqə tərəf getdim, yolda bir dəstə qızın arasında bir qız gördüm, bu qız elə bil üstünə şəh düşmüş tər budaq idi, onlar gün batanacan kölgədə oturdular. Sonra durub getdilər, o qız gedən kimi ürəyim ağrıdı, elə bil ürəyimi yaraladılar. Mən geri qayıdıb həmin qızı soruşmağa başladım, ancan onu tanıyan bir adam tapmadım, odur ki, dərddən xəstələndim. Mən başıma gələn bu əhvalatı bir qohuma danışdım, o dedi: "Eybi yoxdur! Bahar hələ qurtarmayıb, bu gün-sabah yağışlar başlar, həmin qız gözməyə çıxar, mən də sənənlə gözməyə çıxaram, onda nə istəyirsənsə elərsən".

Belə olanda, ürəyim toxtaqlıq tapdı, elə ki əl-Əqiqədə¹ sellər axmağa başladı, adamlar gözməyə çıxdılar, mən də qardaşlarımla, həmin qohumumla gözməyə çıxdım, elə bircə dəqiqə oturmuşduq ki, həmin qızlar qaça-qaça gəldilər. Mən qohum qızlardan birinə dedim: "Həmin qıza dəginən, bax, o adam deyir ki, bu beytləri şair çox yaxşı qoşub:

"Atdı oxunu, getdi;

Oldu ürəyim al qan.

¹ Əl-Əqiqə – Mədinənin yaxınlığında dərədir, oranı su basır. Güclü qış yağışlarından sonra dərədə Fərat çayı kimi enli, onun kimi sürətlə gur sel axır.

Sızlar yarası daim,
Getmişsə də yar çoxdan".

Qız da gedib mənim sözlərimi ona çatdırdı. Aşiq olduğum qız da cavabında yanına göndərdiyim qıza deyir: "Ona dəginən, onun cavabında bu beytləri deyən şair daha yaxşı deyib:

"Dərdim, bax o dərddəndir;
Səbr et, ürəyim, səbr et.

Bir gün tapılar çarən,
İtməz əməyin, səbr et!"

Mən biabır olacağımdan qorxub daha bir söz demədim, qız ayağa qalxıb getdi, mən də onun dalınca düşdüm, qız məni gördü. Mən onun yaşadığı evi gördüm, o mənim yanıma gəlməyə başladı, mən də onun yanına getməyə başladım, sonra mən elə tez-tez onun yanına getməyə başladım ki, bu iş aşkar oldu, qızın atası bunu bildi. Sonra mən nə qədər əlləşdim ki, qızla görüşüm, görüşə bilmədim; belə olanda, mən əhvalatı atama deyib şikayətləndim; atam qohumlarımızı götürüb qızın atasının yanına getdi ki, qızı mənə nişanlasın. Qızın atası əhvalatdan hali olub elçiliyə gələnlərə dedi: "Əgər qızımı rüsvay eləməmişdən əvvəl gəlsəydiz, mən yaqın qızımı ona verməyə razı olardım, ancaq bu iş aşkar olub, mən də elə adamlardan deyiləm ki, camaatın dedi-qodusunun doğru olduğunu təsdiq eləyəm".

İbrahim deyirdi: "Mən həmin havanı bir də novcavana oxudum, onunla dostlaşdım. Günlərin bir günü Cəfər ibn Yəhya məclis düzəltdi, mən həmişəki kimi məclisə gedib novcavanın havasını onun üçün oxudum, Cəfər həmin havanı eşidəndə çox şad olub məndən soruşdu: "Vay halına, bu kimin beytləridir?" Mən də novcavanın əhvalatını ona nəql elədim; belə olanda, Cəfər mənə əmr elədi ki, gedib həmin novcavanı onun hüzuruna gətirdim. Mən durub novcavanın dalınca getdim, gəlib onların evinə çatdım, novcavanı götürüb Cəfərin hüzuruna apardım; elə ki novcavan gəlib onun hüzurunda dayandı, Cəfər novcavana buyurdu ki, həmin əhvalatı ona nəql eləsin. Novcavan əhvalatı nəql eləyəndən sonra Cəfər ucadan dedi: "Səni o qızla evləndirəcəyəm, sən mənim himayəmdəsen!"

Cəfərin bu sözünü eşidən novcavanın ürəyi toxtaqlıq tapdı, o bizim yanımda qaldı, səhər açılan kimi Cəfər durub Ər-Rəşidin yanına getdi,

novcavanın əhvalatını ona nəql elədi, xəlifə bu əhvalatı çox gözəl əhvalat hesab elədi. Sonra da əmr eləyib bizim hamımızı öz hüsuruna çağırırdı, biz onun hüsuruna getdik, xəlifə buyurdu ki, həmin havanı bir də oxuyum, özü də bu zaman o, içki içməyə başladı, sonra da əmr elədi əl-Hicazın hökmdarına namə yazsınlar ki, o, qızın atasını, bütün ailəsini xərcə qızırqanmayıb, hörmətlə hüsuruna göndərsin.

Az müddətdən sonra onlar gəldilər, ər-Rəşid əmr elədi ki, qızın atasını onun hüsuruna gətirsinlər. Elə ki qızın atası gəlib ər-Rəşidin hüsurunda dayandı, xəlifə ona buyurdu qızını novcavana versin, özü də ona yüz min dinar vul verdi, qızın atası pulları alıb öz ailəsinin yanına qayıtdı. Novcavan həmin əhvalat baş verənəcən Cəfərin həmsüfrəsi oldu; Cəfərin başına gələn əhvalatdan¹ sonra novcavan öz ailəsi ilə bərabər əl-Mədinəyə köçdü, Allah onların ruhunu şad eləsin”.

Vəzir ibn Mərvanla novcavanın əhvalatı

Padşah sağ olsun, belə də rəvayət eləyirlər ki, vəzir Əbu Əmir ibn Mərvan¹ bir xaçpərəst oğlan uşağı bağışlamışdılar (bu oğlan uşağı göyçək idi, daha nə deyim!), necə oldusa əl-Malik ən-Nəsir həmin oğlanı gördü, belə olanda, onu onun ağasından soruşdu: “Bu oğlan sənə haradandır?” Əbu Əmir də cavabında dedi: “Allah verib”. Onun bu sözünü eşidib ən-Nəsir dedi: “Sən bizi ulduzlarla qorxutmaq ay gücünə əsir eləmək istəyirsən?” Onda vəzir ondan rica elədi ki, günahından keçsin. Sonra da o ciddi-cəhdlə hədiyyə tədarük elədi, oğlanla bərabər ən-Nəsirə göndərüb dedi: “Sən də bu bəxşişin bir hissəsi ol; əgər mümkün olsaydı, mənim qəlbim səni başqasına verməyə razı olmazdı”.

Sonra da bu iki beyti yazıb oğlanla bərabər ən-Nəsirə göndərdi:

“Ey şahım, Ay yenə dırmaşır göyə,
Ay yerdən daha çox yaraşır göyə.

Çəkirəm nazını can bahasına,
Kim belə qatlaşar onun nazına?”

Vəzirin bu işi ən-Nəsirə xoş gəldi, odur ki, vəzirə çoxlu pul bağışladı, həm də Əbu Əmirin hökmlərini möhkəmləndi.

Sonralar belə oldu ki, vəzirə bir qız bağışladılar, bu qız elə gözəl, elə göyçək idi ki, yemə-içmə, onun xəttü-xalına, gül camalına tamaşa elə. Özü də o, elə gözəl idi ki, dünyada tayı-bərabəri yox idi. Vəzir qorxdı ki, bunu ən-Nəsirə xəbər verərlər, o da qızı istəyər, onda oğlanla olan əhvalat bu qızın da başına gələr. Belə olanda, vəzir övvəlkindən daha çox bəxşiş tədarük eləyib qızla bərabər padşaha göndərdi...”

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

¹ Əbu Əmir ibn Mərvan Xaçpərəstlərə olan nifrətinə görə şəhərdən tapmış və əl-Malik ən-Nəsir Qalib şah laqəbi almış Sultan Səlahəddinin vəziridir. Səlahəddin 1175-ci ildən 1193-cü ilədək hökmlərini etmişdir.

² 803-cü ildə Bərməkilərin vəzirlik sülaləsinin yıxılması, Cəfərin öldürülməsi və bu ailənin başqa üzvlərinin amansızcasına məhv edilməsi nəzərdə tutulur.

Elə ki altı yüz doxsan səkkizinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, vəzir Əbu Əmir övvəlkindən daha çox bəxşiş tədərük eləyib qızla bərabər padşaha göndərdi, həm də bu üç beyti yazdı:

"Ey şahım, bu gündür, bu da ki, qəmər;
Orada bu günəşlə o Ay birləşər.

Bu görüş xoşbəxtlik rəmzidir əlbət,
Behişt, Kövsər olar onlara qismət.

And olsun Allaha, nə o qızların,
Nə sənin tayın var, ey hökmdarım!"

Belə olanda, vəzirin hörməti ən-Nəsirin yanında ikiqat artdı, sonra vəzirin düşmənlərindən biri ən-Nəsirə xəbər verdi ki, guya vəzirin ürəyi hələ də həmin oğlan uşağını istəyir, özü də həmişə oğlanı yadına salır. Ən-Nəsir xəbərçiyə dedi: "Səfeh sözlər danışma, yoxsa başını bədənindən ayıraram!" Sonra da oğlanın adından vəzirə belə bir namə yazdı: "Ay mənim ağam, bunu bilirsən ki, sən mənim yeganə adamım idin, həm də sənin yanında günüm çox xoş keçirdi. Mən indi sultanın yanında olsam da, yenə səninlə tənha guşədə olmağı istəyirəm. Ancaq mən padşahın qəzəbindən qorxuram; fıkırləşib bir hiylə ilə mənə onun yanından çağır", ən-Nəsir bu naməni bir balaca oğlanla vəzirə göndərdi, həm də oğlana tapşırırdı ki, vəzirə desin: "Bu namə filankəsdəndir, özü də padşah heç vaxt onunla danışmayıb".

Elə ki Əbu Əmir naməni oxudu, xacə də ona yalan satdı, o, bunun tələ olduğunu başa düşdü, odur ki, namənin dalında bu üç beyti yazıb geri qayıtdı.

"Tələ sınağından keçən kişiyo,
Yarasaımı, qaçırıb getsin meşəyo?"

Eşqimi boğmağı bacarmıram mən,
Həliyəm dodağı yaman sözlüdəm.

Sən mənim canım da olsan verərdim,
Can geri döndüyün kim görüb, ah, kim?"

Elə ki ən-Nəsir vəzirin yazdığı cavabı oxudu, onun hər şeyi başa düşmək qabiliyyətinə mat qaldı, odur ki, daha ondan xəbərçilik elə-yənlərin sözlünə heç qulaq da asmırdı. Sonra ən-Nəsir vəzirdən soruşdu: "Sən bu tordan necə qurtardın?" Vəzir də cavabında dedi: "Mənim ağılim məhəbbət toruna düşməyib".

Hiyləgər Dəlilə ilə qahirəli Əli əz-Zeybəqin əhvalatı

Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Harun ər-Rəşid xəlifə olan vaxt iki adam vardı, bunlardan birinin adı Əhməd əd-Dənəf, o birinin adı Həsən-Şuman idi. Onlar biec-biec işlər görür, cürbəcür hiylələr qurur, çox qoribə hoqqalardan çıxırdılar. Odur ki, xəlifə Əhməd əd-Dənəfə faxir libas verib onu sağ tərəfin rəisi qoydu, Həsən-Şumana da faxir libas verib onu sol tərəfin rəisi elədi, özü də hələsənə min dinar aylıq qoydu. Onların hələsinin ixtiyarında qırx adam var idi. Əhməd əd-Dənəfə həm də quruya göz qoymaq həvalə olunmuşdu.

Günlərin bir günü Əhməd əd-Dənəf, Həsən-Şuman, bir də onların ixtiyarında olan səksən nəfər atlara süvar oldular; vali əmir Xəlid də onların arasında idi; bu vaxt carçı car çəkib deyirdi: "Xəlifənin əmrinə görə Bağdadın sağ tərəfinin rəisi heç kəs yox, Əhməd əd-Dənəfdir, Bağdadın sol tərəfinin rəisi heç kəs yox, Həsən-Şumandır. Hamı onların sözünə qulaq asmağa, onlara hörmət etməyə borcludur".

Həmin şəhərdə hiyləgər Dəlilə adlı bir qarı vardı, onun dələduz Zeynəb adında bir qızı vardı: onlar carçının car çəkib dediyi sözləri eşidəndə Zeynəb öz anasına dedi: "Ana can, bu Əhməd əd-Dənəfə bir bax, onu Qahirədən qovandan sonra Bağdadda gəlib min cür hoqqadan çıxıb ki, xəlifəyə yaxın olsun. İndi də ona yaxın olandan sonra sağ tərəfin rəisi olub, qotur Həsən-Şumanı görürsən, o da sol tərəfin rəisi olub, onun evində səhərlər də, axşamlar da süfrə açılır, özü də onların hələsinə min dinar aylıq verilir. Biz isə bu evdə boş-bekar oturmuşuq, nə hörmətimiz, nə də izzətimiz var, elə bir adamımız da yoxdur ki, bizim üçün qazan qaynatsın".

Dəlilənin əri əvvəllər Bağdadda rəis olmuşdu, özü də xəlifə ona min dinar aylıq verirdi; o öləndən sonra iki qızı qaldı: qızının biri ərdo idi, özü də onun bir oğlu vardı, onun adı Əhməd əl-Ləqit idi; o biri qızının adı dələduz Zeynəb idi, o ərə getməmişdi. Bu Dəlilə ilə biec-biec işlər görür, elə hiylələr qurur, elə hoqqalardan çıxır ki, daha nə deyim: o, elə biec idi ki, lap ilanı da yuvasından çıxarırdı, xülasə, o, şeytana pəpış tikirdi, biec-biec işləri iblis görək ondan öyrənəydi. Onun atası xəlifənin qala başçısı idi, ona min dinar aylıq düşürdü. O, göyərçin sax-

layırdı, özü də bu göyərçinlərə namə, kağız aparıb-götürməyi öyrətdirdi, odur ki, lazım olan dəqiqədə bu göyərçinlərin hər biri xəlifə üçün nəinki bir oğula borabərdi, lap oğuldan da artıq idi.

Zeynəb öz anasına dedi: "Get biec-biec işlər gör, kələkbazlıq elə, bəlkə bu işlərə görə şöhrətimiz Bağdadı yayıldı, atamızın aylığını bizə verdilər..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımcıq qoydu.

Elə ki altı yüz doxsan doqquzuncu gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, dələduz Zeynəb öz anasına dedi: "Get biec-biec işlər gör, kələkbazlıq elə, bəlkə bu işlərə görə şöhrətimiz Bağdadı yayıldı, atamızın aylığını bizə verdilər".

Dəlilə də onun cavabında dedi: "Qızım, sənin canın üçün mən Bağdadı elə kələk qurum ki, Əhməd əd-Dənəfə Həsən-Şumanın işlətdikləri kələk onun yanında heç nə olsun!"

Bu sözləri deyib hiyləgər Dəlilə ayağa qalxdı, hind fakirlərinin, bir də sufilerin¹ paltarını geydi, onların da üstündən düz ayaqlarının üzünə olan uzun don, üstündən də yun ləbbədə geydi, belinə də enli qurşaq bağladı. Sonra bir səhəng götürdü, ona ağzımacan su doldurdu, ağzına üç dinar qoyub, üstünü xurma ağacının lifi ilə örtüdü. Boynuna örkən uzunluğunda bir təsbəh saldı, olinə əsa aldı, özü də bu əsaya qırmızı, sarı əski parçaları bağlanmışdı, o, evdən çıxıb "Ya Allah! Ya Allah!" deyər-deyər yol alıb getdi, o, dildə Allaha mədh deyirdisə, ürəyində alçaq, rəzil işlər yuva salmışdı.

Qarı hər tərəfə göz gəzdirir, şəhərdə bir hiylə işlətmək üçün məqam axtarırdı, odur ki, o küçə sənin, bu küçə mənim, o dalan sənin, bu dalan mənim, xeyli gözib dolandı, axırda gəlib bir süpürülmüş, yuyulmuş, daş döşənmiş bir dalana çatdı.

Qarı bura çatanda tağı bir darvaza gördü, darvazanın konarına mör-mör döşənmişdi, darvazanın ağzında məğribli qapıçı dayanmışdı; bu

¹ Sufilər (ərəbcə "Suf" - yun deməkdir) - müsəlman sufiləridir. onlar ağ vandan paltar geyirdilər.

ev xəlifənin çavuşbaşının evi idi, həm də bu ev sahibinin əkin yerləri, kəndləri var idi, yaxşı aylıq alırdı. Onun adı Əmir Həsən Şərr ət-Təriq¹ idi, o, söz deməmişdən əvvəl zərbə endirdiyinə görə ona bu adı vermişdilər.

Onun bir gözəl arvadı var idi, özü də bu arvad elə göyçək idi ki, yemə-icmə, onun xəttü-xalına, gül camalına tamaşa elə. O, arvadını çox istəyirdi; toy gecəsi o, arvadının yanına girəndə, arvadı ona and içdirmişdi ki, üstünə heç bir günü almayacaq, həm də heç vaxt gecəni başqa yerdə qalmayacaq. Günlərin bir günü Həsən Şərr ər-Təriq divan-xanaya gələndə nə görsə yaxşıdır? Görür ki, əmirlərin hərəsinin yanında bir, ya iki oğul övladı var. Sonra da bir gün hamama gedir, orada güz-güyə baxanda görür ki, saqqalı tamam callaşıb; belə olanda, öz-özünə deyir: "Məgər atamı əlimdən alan Allah-təala mənə bir oğul əta etməyəcək?"

O, hamamdan qayıdıb arvadının yanına acıqlı girdi. Arvadı onu görən kimi dedi: "Axşamın xeyiri!" Əmir Həsən də cavabında dedi: "Rədd ol gözümin qabağından! Səni alıb özümə arvad eləyən gündən bir xeyir görməmişəm". Onun bu sözünü eşidən arvadı soruşdu: "Niyə xeyir görməmişən?" Əmir də cavabında dedi: "Toy gecəsi sənin yanına girəndə mənə and verdin ki, sənin üstünə günü almayacağam; bu gün mən divanxanada gördüm ki, əmirlərin hərəsinin bir, bəzilərinin isə iki oğlu var; onda, mən ölümümü də, nə oğlum, nə də qızım olmadığını da yadıma saldım, kimin ki, nə qızı, nə də oğlu yoxdur, öləndən sonra onu heç kəs yad eləmir. Bax, mənim qəzəblənməyimin səbəbi budur, sən qısırsan, odur ki, məndən uşağa qalmırsan". Onun bu sözlərini eşidən arvadı ucadan dedi: "Allah özü sənə kömək olsun! Mən yunu döyüb cürbəcür dərmanlar hazırlamaqdan təngə gəlmişəm, bir neçə həvəngin dibini deşmişəm. Bu işdə mənim heç bir günahım yoxdur. Günah sənin-dir: sən yastıburun qatırsan, həm də sənin mayan sıyıqdır, odur ki, nə qadını hamilə eləyir, nə də uşaq əmələ gətirir". Arvadının bu sözlərini eşidən əmir dedi: "Yaxşı, səfərdən qayıdandan sonra evlənərəm, onda görərsən". Arvadı da cavabında dedi: "Mənim qismətim Allahdandır!" Əmir arvadının yanından çıxdı, bir-birlərlə söyləşdiklərinə hər ikisi pəşman oldu.

Əmirin arvadı boylanıb pəncərədən baxanda, boyun-boğazında o qədər ləl-cəvahirat var idi ki, xəzinədən baxan gəlinə oxşayırdı, elə bu dəmdə Dəlilə dayandı, onu gördü, boyun-boğazındakı zینətli şey-

¹ Şərr ət-Təriq – ərəbcə "yolun bəlası" deməkdir.

ləri, əynindəki bahalı paltarı görüb öz-özünə dedi: "Ay Dəlilə, bundan yaxşı hiylə olmaz ki, bu arvadı ərinin evindən çıxarıb aparasan, boyun-boğazındakı zینət şeylərini, paltarlarını əlindən alıb lüt buraxasan".

Belə olanda, hiyləgər Dəlilə sarayın pəncərəsi qabağında "Ya Allah! Ya Allah!" deyər-deyər dayanıb durdu. Əmirin arvadı ağ paltarlı bu qarını görəndə ona elə gəldi ki, o ağ işıq saçan gümbəzdür, həm də qarı sufilərə oxşayırdı, o elə hey deyirdi: "Ay Allah bəndələri, yanıma gəlin!" Həmin küçənin arvadları boylanıb dedilər: "Bax, onu açıq-aşkar Allah bizə kömək göndərib! Bu qarının üzündən nur yağır!" Onu görən Xatun, əmir Həsənin arvadı ağlayıb öz kəməzinə dedi: "Düş aşağı, qapıçı şeyx Əbu Əlinin əlindən öpüb ona deyin: "Bu qarını içəri burax, bəlkə onun ucbatına bir xeyir gördük".

Belə olanda, kəməz aşağı düşdü, qapıçının əlini öpüb ona dedi: "Xanımım sənə deyir: "Bu qarını xanımımın yanına burax ki, ona xeyir-dua versin, bəlkə onun ucbatına biz də bir xeyir görək..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki yeddi yüzüncü gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, kəməz aşağı düşüb qapıçıya dedi: "Xanımım sənə deyir: "Bu qarını içəri burax ki, ona xeyir-dua versin, bəlkə onun ucbatına biz də bir xeyir görək". Belə olanda, qapıçı Dəlilənin yanına gedib elə onun əlini öpmək istəyirdi ki, qarı əlini öpməyə qoymayıb dedi: "Mənə yaxın gəlmə, dəstəməz alıb pak olmuşam, yoxsa mənə murdar elərsən! Sən də Allahın yanına can atan, Allahın dostlarının görə bildikləri sufisən. Ya Əbu Əli, Allah səni bu işdən azad eləyib".

Əmir qapıçıya üç aylıq məvacib borclu idi, qapıçı bilmirdi ki, pullarını bu əmirdən necə qopartsın. Qapıçı Dəliləyə dedi: "Ana can, səhəngindəki sudan ver bir az içim ki, bəlkə ovsanaya düşdü, sənin ucbatına bir xeyir gördüm". Qapıçının bu sözünü eşidən qarı səhəngi çiynindən endirəndə onu elə silkələdi ki, ağzından xurma lifi çıxdı, üç dinar da yerə düşdü, qapıçı yerə düşən pulları gördü, öyilib onları götürdü, sonra da ucadan dedi: "Bunu Allah yetirdi! Bu qarı xəzinə sahibi olan

möminlərdəndir!” Xərcliyim olmadığından xəbər tutub havadan mənim üçün üç dinar yetirdi”. O dinarları götürüb Dəliləyə dedi: “Xalacan, sənin səhəngindən yerə düşən bu üç dinarı al”. Qapıçının bu sözünü eşidən qarı ucadan dedi: “O pulları məndən uzaq elə, mən heç vaxt bu dünyanın işlərinə uymaram! Onları apar xərclə, əmirin sənə olan borcu əvəzinə”. Belə olanda, qapıçı ucadan dedi: “Bax, bu açıq-aşkar Allahın köməyidir, özü də əsil möcüzədir”.

Bundan sonra köniz qarının əlindən öpdü, götürüb onu yuxarıya, öz xanımının yanına apardı.

Dəlilə içəri girəndə nə görsə yaxşıdır? Gördü ki, könizin xanımı lap elə bil təlsimi açılmış xəzinədir; Xatun qarını görən kimi, ona salam verib əlini öpdü. Qarı ona dedi: “Ay qızım, mən sənin yanına tək-cə məsləhət verməyə gəlmişəm”. Belə olanda, Xatun yemək təklif elədi, Dəlilə də cavabında dedi: “Ay qızım, mən ancaq behişt yeməkləri yeyirəm, özü də həmişə oruc tuturam. Mən ildə yalnız beş gün oruc tutmayıb yemək yeyirəm. Qızım, mən görürəm ki, sənin qanın qaradır, istəyirəm sən bunun səbəbini mənə deyərsən”. Xatun da onun cavabında dedi: “Ana can, toy gecəsi ərim mənim yanıma girəndə ona and içdirdim ki, mənim üstümə günü almayacaq; o, indi uşaqları görüb, könlünə uşaq düşüb, odur ki, mənə dedi: “Sən sonsuzsan!” Bu sözünü eşitdim, mən də ona dedim: “Sən də dölsüz qatırsan!”. O qəzəbləndi, evdən çıxanda mənə dedi: “Səfərdən qayıdan kimi təzə bir arvad alacağam”. “Ana can, indi qorxuram ki, gələcək kimi məni boşasın, təzə arvad alsın. Onun kəndləri, əkin yerləri var, özü də yaxşı aylıq alır, əgər başqa arvadın uşaqları olsa, onlar onun pullarına da, kəndlərinə də sahib olarlar, mənə heç nə qalmaz”.

Belə olanda Dəlilə dedi: “Ay qızım, məgər mənim şeyxim Əbülhəməlatın¹ barəsində heç nə eşitməmişəm? Borelu adam onun yanına gedəndə, Allah-təala onun borclarını verir, qısır arvad onun yanına gedəndə uşağa qalır”. Dəlilənin bu sözlərini eşidən Xatun dedi: “Ana can, toy günü ərim mənim yanıma girəndən bəri ondan nə təsəlli görmüşəm, nə də xoş söz eşitmişəm”. Onda Dəlilə dedi: “Ay qızım, heç ürəyini sıxma, səni özümə Əbülhəməlatın yanına apararam, sən onu ziyarət elərsən. Dərdini ona deyərsən, bəlkə ərin səfərdən qayıdan kimi səninlə yatdı, sən də oğlan, ya qız doğdun. Ancaq görək qız da doğsan, oğlan da doğsan, o uşaq şeyx Əbülhəməlatın dərvişi olsun”.

Belə olanda, Xatun ayağa qalxdı, nə ki bəzək şeyləri vardı, hamısını taxdı, paltarının ön gözəl, ön bahalırsını geyib könizinə dedi: “Evdən

muğayat ol!” Köniz də onun cavabında dedi: “Baş üstə, itaət borcumdur, ay xanım!”

Sonra Xatun aşağı düşdü, şeyx Əbu Əli qabağına çıxıb soruşdu: “Ay xanım, hara gedirsen?” Xatun da cavabında dedi: “Mən Şeyx Əbülhəməlatı ziyarət etməyə gedirəm”. Onda qapıçı ucadan dedi: “Mənə bir il oruc tutmaq vacib oldu. Bu qarı, doğrudan da müqəddəs möminlərdəndir, axı o, mənə saf qızıldan üç dinar vul verdi, özü də məndən soruşmamış, ehtiyacım barəsində hər şeyi də bildi, ona ağır açmamış qızıl dinarları mənə verdi”.

Sonra qarı da, həmin arvad, yəni əmir Həsən Şorr ot-Təriqin arvadı da küçəyə çıxdılar; hiyləgər Dəlilə arvada dedi: “Ay qızım, inşallah elə ki sən Əbülhəməlatı ziyarət elədin, ürəyin şofa tapar, Allah-təalanın izni ilə sən uşağa qalarsan, ərin əmir Həsən də, bu şeyxin köməyi ilə, ürəyinə toxunan sözlər deməz”. Qarının bu sözlərini eşidən arvad ona dedi: “Ana can, mən onu ziyarət eləyəcəyəm”. Qarı bu dəmdə özlüyündə fikirləşdi: “Adamlar o yan, bu yana gedirlər, mən onu harada soyundurub paltarlarını əlindən alacağam?”

Belə olanda, Dəlilə arvada dedi: “Ay qızım, məni gözədən qoyma, məndən xeyli aralı dalımcə gəl, axı sənin ananın çiynində ağır yük var, özü də hamı yükünü mənim üstümə yığır, kimin nəziri var, onu mənə verib əlindən öpdü”.

Qarının bu sözlərini eşidib Xatun ondan xeyli dala qaldı, onlar beləcə getdilər, çox getdilər, gəlib tacirlər bazarına çatdılar, burada cürbəcür qolbaqlar, qızıl pullar cingildəyirdi.

Dəlilə bazarda bir tacirin oğlu Sadi Həsənin dükanının yanından keçdi (oğlan çox göyçək idi, hələ üzünə tük gəlməmişdi), oğlan dükanın yanından keçən arvadı gördü, gözaltı ona baxmağa başladı; elə ki qarı oğlanın arvadı gözaltı baxdığını gördü, tez arvada göz vurub dedi: “Mən qayıdıb gələncən bu dükanın yanında otur!”

Arvad, Dəlilənin dediyi kimi elədi, keçib tacir oğlunun dükanının qabağında oturdu, tacir arvada baxdı, ürəyindən min ah qopdu; elə bu dəmdə qarı tacir oğlunun yanına gəldi, salam verib soruşdu: “Tacir Möhsünün oğlu Sadi Həsən sənəmi?” Oğlan da cavabında dedi: “Bəli, mənəm; adımı sənə kim dedi?” Onun bu sözünü eşidən Dəlilə dedi: “Yaxşı adamlar dedilər. Bil və ağah ol ki, bu qız mənim qızımdır. Onun atası tacir idi, o, öləndən sonra qızıma çoxlu pul qalıb; indi qız hədd-büluğa çatıb ora gedən vaxtdır; ağıllı adamların yaxşı bir sözü var: “Qızının elçiliyini elə, ancaq oğlunun elçiliyini eləmə”. Qızım bu günə cən hələ ömründə evdən bayıra çıxmayıb. Mənə vəhyi gəldi, həm də

¹ Əbülhəməlat “ana bətnindəki uşaqların”, yəni hamilə qadınların himayəkəri

ürəyimə damdı ki, onu sənə əvə verim, əgər sən kasıbsan sənə çoxlu pul verərəm, bu dükanın əvəzində sənə iki dükan açaram”.

Onda, tacir oğlu özlüyündə fikirləşdi: “Mən Allahdan təkcə arvad istədim, o isə mənə üç şey qismət elədi: pul, arvad, bir də paltar”.

Tacir oğlu cavabında qarıya dedi: “Ana can, sən mənə çox gözəl məsləhət verdin! Anam çoxdan mənə elə hey deyir: “Mən səni evləndirmək istəyirəm”, amma mən ona məhəl qoymayıb deyirəm: “Mən qızı öz gözümlə görməsəm evlənməyəcəyəm!” Oğlanın bu sözünü eşidən Dəlilə dedi: “Dur ayağa, dalımcə gəl, onu sənə lüt anadangəlmə göstərəcəyəm”. Oğlan ayağa qalxdı, qarının dalınca getdi, min dinar da pul götürüb özlüyündə dedi: “Bəlkə bir şey almalı olduq...”

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki yeddi yüz birinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: “Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, qarı, tacir Möhsünün oğlu Həsənə dedi: “Dur ayağa, dalımcə gəl, onu sənə lüt anadangəlmə göstərəcəyəm”. Oğlan ayağa qalxdı, qarının dalınca getdi, min dinar da pul götürüb özlüyündə dedi: “Bəlkə bizə bir şey lazım oldu, alırıq, kəbin haqqı da verərik”.

Qarı oğlana dedi: “Qızdan elə aralı get ki, onu gözdən qaçırmayasən”. Bu dəmdə qarı özlüyündə fikirləşdi: “Bu tacir oğlunu hara aparım ki, onu da, qızı da soyundurub lüt-üryan qoyum?” Qarı belə fikirləşib yola düzəldi (özü də, arvad onun dalınca, tacir oğlu da arvadın dalınca gəlirdi), az getdi, çox getdi, bir boyaqçı dükanına çatdı. Bu dükanın sahibinin adı Hacı Məhəmməd idi, o, elə bil lap ilənyastığı satanın bıçağı idi, həm oğlan uşaqlarından kəsirdi, həm də arvadlardan, özü də əncirlər nar yeməkdən doymazdı.

Usta Məhəmməd xalxalların cingiltisini eşidib başını qaldıranda nə görsə yaxşıdır? Gördü ki, qabağında bir oğlanla bir qız dayanıb, elə bu dəmdə birdən qarı onun yanında əyləşdi, ona salam verib soruşdu: “Boyagçı Hacı Məhəmməd sənə?” Boyaqçı da cavabında dedi: “Bəli, boyaqçı Hacı Məhəmməd mənim, sənə nə lazımdır?” Onda

Dəlilə dedi: “Səni yaxşı, xeyirxah adamlar mənə nişan veriblər. Bu qəşəng qıza bir bax, o mənim qızımdır, hələ üzünə tük gəlməmiş bu novcavan da mənim oğlumdur. Mən onları boya-başa çatdıranaq bir ətək pul xərcləmişəm. Bil və agah ol ki, mənim böyük bir evim var, özü də evim köhnədir. Mən evə dirəklərdən dayaq vurmuşam, ancaq ev tikən usta mənə dedi: “Get başqa yerdə ev tut, orada yaşa. Evi təzədən tikdirməsən, başıma uça bilər, təzədən tikdirəndən sonra yenə ora köçərsən”. Buna görə də mən evdən çıxdım ki, axtarım bir mənzil tapım, xeyirxah adamlar səni nişan verdilər, odur ki, oğlumla qızımı sənin evinə köçürmək istəyirəm”. Qarının bu sözlərini eşidən boyaqçı özlüyündə fikirləşirdi: “Bu göydəndüşmə oldu, lap çim yağ oldu!” Sonra da qarıya dedi: “Doğrudur, mənim evim var, qonaq otağım da, başqa bir otağım da var, ancaq məsələ belədir ki, bu otaqların hər ikisi mənə lazımdır, qonaqlarım, bir də boyaq gətirən fəllahlar həmin otaqlarda qalırlar”. Boyaqçının bu sözlərini eşidib Dəlilə dedi: “Oğlum, onlar sənin evində lap çoxu bir-iki ay qalacaqlar, o vaxtacan evimi təzədən tikdirərəm. Biz qərrib adamlarıq. Gəl belə eləyək, qonaq otağında sən də qal, biz də, oğlum, sənin canın üçün, işdir, istəsən ki, sənin qonaqların bizim qonağımız olsunlar, gözüümüz üstə yerləri var, biz lap onlarla bir yerdə yeyib, bir yerdə yatarıq”. Boyaqçı Dəlilənin bu sözlərini eşidib ona bir dənə böyük, bir dənə balaca, bir dənə də əyri açar verib dedi: “Böyük açar darvazanındır, əyri açar qonaq otağındır, balaca açar da o biri otağındır. Dəlilə açarları boyaqçıdan alıb yola düzəldi, arvad onun dalınca düşdü, oğlan da arvadın dalınca getdi. Onlar bir xeyli gedib boyaqçı olan dalana çatdılar; Dəlilə elə ki gəlib boyaqçı olan dalana çatdı, darvazanı açıb içəri girdi, arvad da onunla içəri girdi; belə olanda, Dəlilə ona dedi: “Qızım, bax, bu şeyx Əbülhəməlatın evidir (qonaq otağını arxada göstərdi). Sən yuxarı qalx, izarını götür, mən indicə sənin yanına gəlirəm”.

Arvad yuxarı qalxdı, otağa girib oturdu; elə bu vaxt tacir oğlu gəldi, qarı onun qabağına çıxıb dedi: “Sən get qonaq otağında otur, mən də gedim qızımı ora götürüm, sən ona bax”. Qarının bu sözünü eşidib oğlan qonaq otağına getdi, orada oturdu. Qarı arvadın yanına getdi, arvad onu görüb dedi: “Nə qədər ki, adamlar gəlməyiblər, mən Əbülhəməlatı ziyarət etmək istəyirəm”. Qarı da onun cavabında dedi: “Qızım, mən sənin üçün qorxuram”. Onda arvad soruşdu: “Niyə qorxursan?” Qarı da cavabında dedi: “Bilirsən, qızım, mənim oğlum buradadır, o dəlinin biridir, nə yay bilir, nə də qış, həmişə lüt-üryan gəzir. O, şeyxin

yanında şagirdidir, şeyxin ziyarətinə gələn sənin kimi qız onun yanına girəndə, ağına-bozuna baxmır, sırğalarından tutub dartır, qulaqlarını cırrır, əynindəki ipək paltarı parça-parça eləyir. Sən gəl, belə elə, boyun-boğazındakıları da, əynindəki paltarları da çıxart ver saxlayım, şeyxin yanına gedib qayıdandan sonra verərəm geyərsən əyninə”.

Qarının bu sözlərini eşidib, arvad dinməz-söyləməz boyun boğazını da, paltarlarını da çıxardıb ona verdi; qarı ona dedi: “Mən bunları əbasının altına qoyaram ki, sənə xeyri dəysin”.

Qarı arvadın bər-bəzəyini, paltarını götürüb getdi, arvad əynində bir cənköynəyi, bir də darbalağ qaldı, qarı paltarları aparıb pilləkənlərin altında gizlətdi, sonra da tacir oğlunun yanına getdi, içəri girəndə gördü ki, tacir oğlu oturub arvadı gözləyir. Oğlan qarını görən kimi ondan soruşdu: “Bəs sənin qızın hanı, mən onu görüm?” Qarı ona cavab verməyib özünə əl qatdı, ikiəlli sinəsinə döyməyə başladı. Belə olanda oğlan qarıdan soruşdu: “Sənə nə olub?” Qarı da cavabında dedi: “Pis qonşunu görüm Allah bəlasını versin, paxıl qonşuları görüm zavala gəlsinlər! Demə onlar mənimlə gələndə səni görüblər, odur ki, sənin barəndə soruşdular, mən də onlara dedim: “Qızımı ona nişanlamışam”. Belə olanda, onların mənə paxıllığı tutdu, odur ki, qızıma dedilər: “Olmaya anan sənin olından tənəyə gəlib ki, səni cüzam naxoşluğa olan bir adama ərə verir?” Bunu eşidəndə, mən and içib qızıma dedim ki, sənə izin verirəm, ona lüt anadangəlmə baxginən”. Qarının bu sözünü eşidən oğlan dedi: “Allah sən özün məni paxılların pis nəzərindən saxla!” Oğlan bunu deyib qollarını çırmaladı. Dəlilə baxıb gördü ki, oğlanın qolları gümüş kimi tər-təmizdir, odur ki, oğlana dedi: “Heç nədən qorxma! Mən indi elə elərəm ki, sən də qızımı lüt anadangəlmə görürsən, o da səni lüt anadangəlmə görür”. Oğlan da qarının cavabında dedi: “Qoy gəlib baxsın”. Bunu deyib oğlan samur dərisindən olan kürkünün çıxartdı, qurşağını belindən açdı, bıçağını, əynindəki paltarının hamısını çıxarıb təkə alt tuman-köynəkdə qaldı, min dinarı da paltarının arasına qoydu. Belə olanda, qarı oğlana dedi: “Şeylərini ver bəri, sənən üçün saxlayım”.

Qarı oğlanın şeylərini də ondan aldı, aparıb arvadın şeylərinin üstə qoydu, sonra da şeylərin hamısını götürüb bayıra çıxdı, arvadla oğlanı içəridə qoyub qapını kilidlədi, çıxıb öz yolu ilə getdi...”

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki yeddi yüz ikinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: “Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, qarı tacir oğlunun da, arvadın da şeylərini götürdü, onları içəridə qoyub qapını kilidlədi, çıxıb öz yolu ilə getdi. Qarı götürdüyü şeylərin hamısını bir əttara tapşırıb boyaqçının yanına getdi; ora çatanda gördü ki, boyaqçı oturub onu gözləyir. Boyaqçı qarını görüb soruşdu: “Allahın köməyi ilə deyəsən evim xoşunuza gəlib?” Dəlilə də cavabında dedi: “Evin rahat evdir, mən gedirəm bir neçə hambal tutum ki, şeylərimi, xalı-xəlcələrimi ora daşısınlar. Uşaqlarım çörəklə ət istədilər; bu bir dinarı götür, get çörəklə ət al apar, otur onlarla nahar elə”. Onda boyaqçı qarıdan soruşdu: “Burada özgə adamların malları var, bəs boyanxananın keşiyini kim çəkəcək?” Qarı da cavabında ded: “Sənin şagirdin”. Qarının bu sözünü eşidən boyaqçı ona dedi: “Qoy sən deyən olsun!” Boyaqçı bunu deyib bir qab götürdü, xörək hazırlamağa getdi.

Boyaqçı getməkdə olsun, sizə kimdən deyim, qarıdan. Qarı əttarın yanına gedib arvadın da, tacir oğlunun da şeylərini ondan aldı, boyaqçı dükanına qayıdıb usta şagirdinə dedi: “Sən də ağanın dalınca qaç, get ona çat, sizin hər ikiniz qayıdıb gələncən mən buradan tərponməyəcəyəm”. Şagird də cavabında dedi: “Baş üstə, itaət borcumdur!” Dəlilə aranı xəlvət görüb boyaqçı dükanında nə vardisa, hamısını yığışdırdı.

Elə bu dəmdə birdən bir eşşəkçi gəldi, o tiryəkbaz idi, özü də nə az, nə çox, düz bir həftə idi ki, işsiz idi; qarı onu görüb dedi: “Ay eşşəkçi, bəri gəl!” Eşşəkçi onun yanına gələndə qarı soruşdu: “Bəri bax, sən mənim oğlumu, boyaqçını tanıyırsanmı?” Eşşəkçi də cavabında dedi: “Bəli, mən onu tanıyıram”. Elə bil qarı buna bənd idi, o, eşşəkçiye dedi: “Yazıq yenə var-yoxdan çıxıb, müflis olub, özü də xeyli borca düşüb, hər dəfə onu zindana salanda, mən onu bələdən qurtarıram. Biz onun doğrudan da kasıb olduğunu göstərmək istəyirik. Mən malları aparıram sahiblərinə qaytarım, istəyirəm ki, sən eşşəyi mənə verəsən. Mən camaatın şeylərini sənin eşşəyinə yükləyib aparmaq istəyirəm, bu bir dinarı eşşəyin kirası üçün al, mən çıxıb gedəndən sonra sən birəllini götürürsən, küplərdə nə varsa hamısını boşaldarsan, sonra küpləri də,

bardaqları da vurub sındırırsan ki, qazının adamı gələndə burada heç nə görməsin". Eşşəkçi də cavabında dedi: "Bu ağanın mənim boynumda böyük haqqı var, Allah xatirinə bu işi görürəm". Eşşəkçidən bu sözləri eşidən qarı şeyləri götürüb eşşəyə yüklədi, üstünə örtük saldı, öz evinə tərəf getdi. Qarı eşşəyi sürüb az getdi, çox getdi, gəlib öz qızı Zeynəbin yanına çatdı, qızı onu görən kimi dedi: "Ana can, mən çox nigarandım, ürəyim sənin yanında qalmışdı! De görək, nə hiylə işlətmisən?" Qarı da cavabında dedi: "Mən dörd hiylə işlədib dörd adamı tora salmışam: tacir oğlunu, çavuşbaşının arvadını, boyaqçını tora salmışam, onların şeylərinin hamısını eşşəkçinin eşşəyinə yükləyib sənün üçün gətirmişəm". Anasının bu sözlərini eşidən Zeynəb dedi: "Ana can, sən çavuşbaşının arvadının bər-bəzəyini, paltarlarını əlindən almısan, tacir oğlunu soyundurub lüt qoymusan, boyaqçının dükanından şeylərini götürmüşsən, bir də eşşəkçinin eşşəyini əlindən almısan; onu bil ki, onların əlindən daha şəhərə çıxma bilməzsən". Dəlilə də qızının cavabında dedi: "Ah qızım, mən birçə eşşəkçidən ehtiyat eləyirəm, təkcə o məni görse tanıyacaq".

Dəlilə ilə qızı burada qalsınlar, sizə kimdən deyim, boyaqçıdan. O gedib öt, çörək aldı, onları qabın içinə yığdı, qabı nökrinin başına qoyub evə yollandı, gəlib boyaqçı dükanının yanından keçəndə nə görse yaxşıdır? Gördü ki, eşşəkçi küpləri, bardaqları vurub sındırır, həm də gördü ki, dükanda nə parça mallar, nə də başqa şeylər qalmayıb, dükən tamam dağılıbdır. Belə olanda o eşşəkçiyə dedi: "Ay eşşəkçi, əl saxla". Eşşəkçi də əl saxlayıb ucadan dedi: "Ay ağa, Allaha şükür ki, sağ-salamatsan! Ürəyim sənin yanında qalmışdı". Eşşəkçinin bu sözlərini eşidən boyaqçı ondan soruşdu: "Niyə ürəyim mənim yanında qalmışdı? Mənə nə olub ki?" Eşşəkçi də cavabında dedi: "Sən müflis olmusan, özü də müflis olmağın barədə şəhadətnamə yazılıb". Boyaqçı eşşəkçidən soruşdu: "Axı bunu sənə kim dedi?" Eşşəkçi də cavabında dedi: "Bunu mənə sənün anan dedi, özü də tapşırırdı ki, küpləri sındırım, bardaqları boşaldım, qazının adamı gələndə dükanda bir şey tapmasın". Belə olanda, boyaqçı dedi: "Allah hamıdan uzaq eləsin! Mənim anam çoxdan rəhmətə gedib!" Bunu deyib boyaqçı özünə əl qatdı, baş-gözünə, sinəsinə döyüb qışqıra-qışqıra dedi: "Vay, mənim də, adamların da mallarını oğurlayıb apardılar!" Boyaqçının bu sözünü eşdən eşşəkçi ağlamağa başlayıb ucadan dedi: "Vay, eşşəyim əlimdən çıxdı!" Sonra da o, boyaqçıya dedi: "Ay boyaqçı, get eşşəyimi anandan al, gətir ver mənə!" Boyaqçı eşşəkçinin yaxasından yapışib onu yumruqlamağa

başladı, özü də eşşəkçiyə deyirdi: "Get qarını tap mənim yanıma gətir!" Eşşəkçi də deyirdi: "Get mənim eşşəyimi tap gətir!" Adamlar boyaqçı ilə eşşəkçinin dalaşdığını görüb onların başına yığıldılar..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki yeddi yüz üçüncü gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, boyaqçı eşşəkçinin yaxasından yapışdı, eşşəkçi də boyaqçının yaxasından yapışdı, onlar bir-birini taksırlandırmğa başladılar. Adamlar onların başına yığıldılar, onlardan biri boyaqçıdan soruşdu: "Ay usta Məhəmməd, bir de görək, nə olub, bu nə əhvalatdır?" Eşşəkçi özünü qabağa verib dedi: "Əhvalatı mən bu saat sizə danışaram". Sonra da öz başına gələn əhvalatı nəql eləyib dedi: "Mən özlüyümdə dedim ki, usta mənə çox sağ ol deyəcək, ancaq o məni görən kimi özünə əl qatıb baş-gözünə, sinəsinə döyməyə başlayıb dedi: "Mənim anam rəhmətə gedibdir!" Mən də ondan öz eşşəyimi istəyirəm, çünki o, mənim eşşəyimi məhv eləmək üçün başıma bu oyunu açıbdır".

Eşşəkçinin bu sözlərini eşidən adamlar boyaqçıya dedilər: "Ay usta Məhəmməd, sən ki, dükənini də, buradakı şeyləri də qarına etibar eləmişən, deməli sən onu tanıyırsan, elə deyil?" Boyaqçı da onların cavabında dedi: "Mən onu tanımıram, qarı elə bu gün qızı ilə, bir də oğlu ilə köçüb mənim evimə gəliblər". Belə olanda, adamlardan biri dedi: "Düzünə qalsa, insafla desək, eşşək üçün boyaqçı cavabdehdir". Bu sözü eşidəndə ondan soruşdular: "Axı niyə?" Həmin adam da cavabında dedi: "Ona görə ki, boyaqçı dükənini də, dükanda olan şeyləri də qarına etibar eləyib, eşşəkçi də bunu görüb, öz eşşəyini həmin qarına verib". Belə olanda, başqa bir adam boyaqçıya dedi: "Ay usta, sən ki, evini həmin qarına kirayə vermişən, sən hökmən bu kişinin eşşəyini götürüb ona verməlisən".

Ona adamlar hamılıqla boyaqçıgilə yollandılar: onlar boyaqçıgilə getməkdə olsunar, sizə kimdən deyim, tacir oğlu ilə arvadın. Oğlan oturub qarını gözləyirdi, ancaq qarı qızıyla gəlib çıxmırdı ki, çıxmırdı: arvad da oturub gözləyirdi ki, qarı, öz oğlu şeyx Əbülhəməlatın şagirdi,

Allah dərvişinin izini gəlib xəbər verəcək, ancaq qarı gəlib çıxmırdı ki, çıxmırdı. Belə olanda, Xatun ayağa qalxdı ki, gedib şeyxi ziyarət eləsin. Arvad o biri otağa girməyə macal tapmamışdı ki, tacir oğlu ona dedi: “Bəri gəl! De görüm anan haradadır? Axı mənə bura o gətirib ki, səni alım”. Arvad da cavabında dedi: “Mənim anam rəhmətə gedib, sən şeyx Həməlatın şagirdisən? O qarının oğlu Allah dərvişisən?” Tacir oğlu da cavabında dedi: “O mənim anam deyil, o adam aldadandır, mənim paltarlarımı da, min dirhəm pulumu da əlimdən alıb”. Belə olanda arvad da dedi: “O qarı mənə də aldadıb bura gətirib, soyundurub ki, şeyx Əbülhəməlatı ziyarət eləyim”. Arvadın bu sözlərini eşidən tacir oğlu dedi: “Mənim bura gəlməyimin baisi sənə, odur ki, mənim paltarlarımı da, pullarımı da yerini heç kəs yox, sən mənə deyəcəksən!” Arvad da cavabında dedi: “Mənim də paltarlarımın, bər-bəzəyimin yerini mənə heç kəs yox, sən deyəcəksən! Tez ol, get ananı bura gətir!”

Elə bu dəmdə birdən boyaqçı içəri girdi, gördü ki, tacir oğlu da lüt-üryəndir, arvad da anadangəlmə lüt-üryəndir. Odur ki, onlara dedi: “Deyin görüm, ananız haradadır?” Bu sözü eşidən arvad başına gələn əhvalatı əvvəldən axıracan, yerli-yerində ona danışdı, tacir oğlu da öz əhvalatını yerli-yerində ona nəql elədi. Onların başına gələn əhvalatı eşidəndə boyaqçı ucadan dedi: “Mənim var-yoxumu da, camaatın mallarını da oğurlayıb aparıblar!” Eşşəkçi də ucadan dedi: “Mənim eşşəyimi əlimdən çıxdı!” Boyaqçı, oğlanla arvad dedi: “Çıxın bayıra, mən qapını bağlayıram!” Onun bu sözünü eşidən tacir oğlu dedi: “Bu sən üçün rüsvayçılıq olar ki, biz sənə evinə əynimizdə paltar gələk, anadangəlmə lüt-üryəni çıxıb gedək”. Tacir oğlunun bu sözünü eşidən boyaqçı ona da, arvada da paltar verdi, sonra da arvadı evinə yola saldı; arvad evinə getməkdə olsun, onun söhbəti qalsın əri səfərdən qayıdana.

Sizə kimdən deyim, boyaqçıdan. Elə ki o, arvadı evinə yola saldı, dükkanı bağlayıb tacir oğluna dedi: “Gəl bizimlə gedək, arvadı axtarıb tapaq, aparaq valinin yanına”. Tacir oğlu bir söz deməyib onlarla getdi, eşşəkçi də onlara qoşuldu. Onlar birbaşa valinin evinə getdilər. İçəri girib ona şikayət elədilər, vali onlardan soruşdu: “Ay camaat, deyin görək sizə nə olub?” Onlar başlarına gələn əhvalatı əvvəldən axıracan, yerli-yerində valiye nəql elədilər; elə ki vali əhvalatdan ağah oldu, üzünü onlara tutub dedi: “Şəhərdə kəliniz istəyən qədər qarı var! Siz gedin onu axtarın tapın; elə ki tapdız, tutub mənim yanıma gətirin, mən onu vadar elərəm, hər şeyi boynuna alar”. Onlar valinin yanından çıxıb qarını axtarmağa başladılar. Onlar qarını axtarmaqda olsunlar, onların söhbəti qalsın sonraya.

İndi sizə kimdən deyim, hiyləgər Dəlilədən; o, qızı Zeynəbə dedi: “Qızım, mən yenə bir hiylə işlətmək istəyirəm”. Qızı da cavabında dedi: “Ana can, mən sənə üçün qorxuram”. Qızının bu sözünü eşidib qarı dedi: “Qızım, mənim üçün qorxma, mən paxla qabığı kimi bir şeyəm: nə su mənə isladar, nə də od mənə yandırar!” Bunu deyib qarı ayağa qalxdı, əyan qulluqçusu paltarını geydi, nə hiylə işlədəcəyini fikirləşə-fikirləşə, ətrafa göz gözdirə-gözdirə getdi. O, az getdi, çox getdi, gəlib bir üstüörtülü dalana çatdı, bu üstüörtülü dalanda yerə parça sərilmişdi, tavandan çiraqlar asılmışdı; qarı xanəndələrin oxuduğunu, dəf-dumbul səsinə eşitdi, bu dəmdə onun gözüne bir kəniş dəydi, bu kənişin çiynində balaca bir oğlan uşağı vardı, uşağın əynində qəşəng paltar, gümüşlə işlənmiş köynək, başında da mirvari ilə haşıyolənmiş araxçın vardı; oğlanın boynunda ləl-cəvahiratdan boyunbağı vardı. Oğlan paltarın üstündən məxmər ləbbədə geymişdi.

Bu ev Bağdad tacirbaşısının evi idi, uşaq da onun oğlu idi; bu tacir bir bəkirə qızı da vardı, bu qızı nişanlamışdılar, bu gün onun toyu idi. Qızın anası toya çoxlu arvad, bir də oxuyub-çalan arvadlar çağırmışdı, ana hər dəfə otağa girib çıxanda uşaq anasının ələyindən yapışırdı. Belə olanda tacirbaşının arvadı kənişi çağıraraq dedi: “Ağanı götür, toy qurtaranacan, arvadlar dağılıb gedənəcən onunla oyna”.

Bu vaxt da Dəlilə qarı dalana girib uşağı kənişin çiynində gördü, ona yaxın gedib soruşdu: “Sənə xanımın bu gün nə məclisdir düzəldib?” Kəniş də cavabında dedi: “Xanım qızına toy eləyir, odur ki, xanəndə arvadlar çalib oxuyurlar”.

Kənişin bu sözünü eşidən qarı öz-özünə dedi: “Ay Dəlilə, yaxşı olar ki, bir kələk qurub bu uşağı kənişin əlindən alasan...”

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki yeddi yüz dördüncü gecə oldu Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: “Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Dəlilə ürayində dedi: “Ay Dəlilə, yaxşı olar ki, bir kələk qurub uşağı kənişin əlindən alasan!” Sonra da o ucadan dedi: “Bu nə biabırçılıqdır!” Dəlilə bunu deyib qoltuğundan dinara oxşayan kiçik bir mis parçası çıxartdı.

Bu kəniz bir az ağıldan kəm idi, qarı bunu başa düşüb ona dedi: "Bu bir dinarı al, xanımının yanına get, ona deyin: 'Ümmül-Xeyir deyir ki, Allah sənə xeyir işini mübarək eləsin; qızını köçürən günü toyuna gələcək, özü də tək yox, qızları ilə gələcək, qaravaşlara da hədiyyə verəcək'. Kəniz də cavabında dedi: 'Ana can, bəs bu ağamı, bu uşağı neyləyim? O, anasını görən kimi ondan yapışb əl çəkmir'. Dəliləyə də elə bu lazım idi, odur ki, kənizə dedi: 'Onu bəri ver, sən gedib qayıdanacan mən saxlamam'. Kəniz mis parçasını aldı, uşağı qarıya verib evə girdi, kənizin evə girdiyini görüb qarı dalana keçdi, uşağın bəzək şeylərini, paltarlarını çıxarıb öz-özünə dedi: 'Ay Dəlilə, hiylən onda tamam-kamal olar ki, kənizi aldadıb uşağı ondan aldığı kimi, bu uşağı birinin yanına girov qoyasan, əvəzində min dinar dəyərinə bir şey alsan'".

Qarı bunu fikirləşib zərgərbazara üz qoydu. Zərgərbazara gəlib göz gəzdirdi, bir yəhudi zərgər gördü, bu zərgərin qabağında bir zənbil vardı, zənbilin içi dolu qiymətli qaş-daş, qızıldan bəzək şeyləri idi, onu görüb qarı öz-özünə dedi: "Bah, məharət ondadır ki, bu yəhudini aldadasan, uşağı onun yanında girov qoyub min dinar qiymətində qaş-daş alsan'".

Qarı belə fikirləşən dəmdə yəhudi baxıb qucağında uşaq olan qarını gördü, o saat uşağı tanıdı, bildi ki, bu uşaq tacirbaşının oğludur. Bu yəhudinin çoxlu pulu vardı, ancaq qonşusu bir şey satanda, özü heç nə sata bilməyəndə, o, qonşusuna paxıllıq eləyirdi.

Yəhudi Dəliləni çağıraraq soruşdu: "Ay xanım, sənə nə lazımdır?" Dəlilə də cavabında dedi: "Bəri bax, sən usta Əzrasan?" (Qarı qabaqcadan onun adını soruşub öyrənmişdi.) Yəhudi də cavabında dedi: "Bəli, usta Əzrayam". Belə olanda, Dəlilə dedi: "Bu uşağın bacısını, tacirbaşının qızını nişanlayıblar, bu gün onun nişan toyudur, ona qiymətli bəzək şeyləri lazımdır. Mənə iki cüt qızıl xalxal, bir cüt qızıl bilərzik, qaşlı sırğa, qızıl kəmər, xəncər, bir də üzük ver".

Qarı yəhudidən min dinarlıq bəzək şeyləri aldı, sonra da ona dedi: "Mən bu şeyləri aparım onlara göstərim, hansını bəyənsələr, pulunu alıb gətirərəm, mən qayıdanacan al bu uşağı saxla". Zərgər də cavabında dedi: "Nə olar, ürəyin necə istəyirsə, elə də eləginən".

Yəhudinin bu sözlərini eşidən qarı şeyləri götürdü, düz öz evinə getdi. Qızı onu görüb soruşdu: "Hə, de görüm sən nə hiylə işlətmisən?" Qarı da cavabında dedi: "Mən bir hiylə işlətmisəm ki, heç şeytan da ondan baş çıxarmaz: tacirbaşının oğlunu kənizdən alıb soyundurmuşam, sonra da bir yəhudi zərgərdən min dinarlıq bəzək şeyləri alıb, uşağı

onun yanında girov qoymuşam". Anasının bu sözlərini eşidib qızı ona dedi: "Ana, sən daha, adam arasına çıxma bilməzsən".

Dəlilə ilə qızı burada qalsınlar, indi sizə kimdən deyim, tacirbaşının kənizindən. O, öz xanımının yanına gəlib dedi: "Ay xanım, Ümmül-Xeyir sənə salam göndərüb, özü də deyir ki, qızının nişanı mübarək olsun, böyük toyuna qızlarımla gələcəyəm, bəxşis də gətirəcəyəm". Xanım da soruşdu: "Bəs sənə ağam hanı?" Kəniz də cavabında dedi: "Onu içəri gətirməyə qorxdum ki, səni görər, yaxandan əl çəkməz, odur ki, uşağı onun yanında qoydum, özü də o, oxuyub-çalan arvadlar üçün şabaş göndərüb". Kənizin bu sözünü eşidən xanım xanəndəbaşı arvada dedi: "Şabaşı al". Arvad göndərilər şabaşı kənizdən alanda nə görsə yaxşıdır? Gördü ki, o pul deyil, mis parçasıdır.

Belə olanda xanım kənizə dedi: "Ay abırsız, düş aşağı, gör ağam haradadır?" Qız aşağı düşdü, nə uşağı gördü, nə qarını, onda bərkdən qışqırıb üzqoynu yerə yıxıldı, onların şadlığı pərişanlıq oldu.

Bu dəmdə birdən tacirbaşı gəldi. Arvadı əhvalatı ona əvvəldən axıracan, yerli-yerində danışdı; tacirbaşı əhvalatı eşidən kimi tez evdən çıxıb oğlunu axtarmağa başladı, tacirlərin hərəsi bir yolu kəsdirib uşağı axtarmağa başladılar.

Tacirbaşı oğlunu o vaxtadan axtardı ki, gəlib onu yəhudinin dükanı yanında çılpac tapdı; belə olanda, o, yəhudidən soruşdu: "Bu mənim oğlum deyil?" Yəhudi də cavabında dedi: "Bəli, sənə oğlundur?" Onda uşağın atası onu qucağına götürdü, sox sevindiyyindən heç onun niyə çılpac olduğunu da soruşmadı.

Elə ki tacirbaşı oğlunu qucağına alıb getmək istədi, yəhudi onun qolundan yapışdı, ucadan dedi: "Allah sənə kömək olsun, xəlifənin qəzəbinə düşməyasan!" Yəhudinin bu sözünü eşidib tacirbaşı ondan soruşdu: "Ay yəhudi, nə olub bəyəm?" Yəhudi də cavabında dedi: "Bir qarı qucağında uşaq yanıma gəldi, sənə qızın üçün məndən min dinar qiymətində qızıl bəzək-düzək aldı, bu uşağı da girov qoyub getdi. Mən o şeyləri qarıya ona görə pulunu almamış verdim ki, şeylərin əvəzinə bu uşağı girov qoydu, mən bu uşağın sənə oğlun olduğunu bilməsəydim, qarına inanıb ona bir çöp də verməzdim". Belə olanda, tacirbaşı dedi: "Mənim qızıma bəzək-düzək şeyləri lazım deyil. Uşağın paltarlarını bəri ver". Tacirbaşının bu sözünü eşidən yəhudi qışqıra-qışqıra dedi: "Ay müsəlmanlar, bura gəlin!" Elə bu dəmdə birdən qarını axtaran eşşəkçi, tacir oğlu, bir də boyaqçı gəlib ora çıxdılar.

Onlar nə üçün höcətəşdiklərini tacirlə yəhudidən soruşdular, tacirlə yəhudi də başlarına gələn əhvalatı əvvəldən axıracan, yerli-yerində

onlara danışdılar, işin nə yerdə olduğunu biləndən sonra onlar dedilər: "O qarı adam aldadandır, sizdən qabaq bizi aldadıb".

Sonra eşşəkçi, tacir oğlu, bir də boyaqçı qarının onların başına gətirdiyi əhvalatı əvvəldən axıracan, yerli-yerində orada olanlara nəql elədilər, onda tacirbaşı dedi: "Mən ki, öz oğlumu tapdım, paltarları onun tapılmasının bədəli olsun, işdir, əgər qarı əlimə keçsə, onda uşağın paltarlarını da ondan alaram".

Tacirbaşı oğlunu götürüb evə apardı, uşağın anası onu görcək çox şad oldu ki, uşaq sağ-salamatdır.

Tacirbaşıyla onun arvadı, uşağı burada qalsınlar, sizə kimdən deyim, yəhudidən. Elə ki tacirbaşı oğlunu götürüb getdi, yəhudi həmin üç nəfərdən soruşdu: "Bəs siz hara gedirsiniz?" Onlar da yəhudinin cavabında dedilər: "Biz gedib qarını axtarmaq istəyirik". Belə olanda yəhudi dedi: "Mən də sizinlə gedirəm". Sonra da soruşdu: "Sizin aranızda qarını görsə, tanıyan varmı?" Eşşəkçi cavabında dedi: "Görsəm, onu tanıyaram". Eşşəkçinin bu sözünü eşidib yəhudi dedi: "Biz hamımız dəstəylə getsək, bunun bir xeyri olmaz, qarını tapa bilmərik, o, əlimizdən çıxar. Gəlin hərəməz ayrı-ayrı yolla gedək, axırda gəlib məğribli dəllək Hacı Məsudun dükanı yanında görüşərik".

Onlar beləcə sözləşib hərəsi bir yolla getdi; elə bu dəmdə Dəlilə təzə bir hiylə işlətmək üçün evindən çıxdı.

Qarı təzəcə evdən çıxmışdı ki, eşşəkçi onu görüb tanıdı; o saat qarının yaxasından yapışib qışqırdı: "Vay halına! Sən çoxdan belə-belə fırıldaq işlər görürsən?" Qarı halını pozmayıb soruşdu: "Sənə nə olub?" Eşşəkçi də cavabında ucadan dedi: "Vay, mənim eşşəyim! Eşşəyimi ver!" Onda qarı dedi: "Mənim balam, Allah gizli saxlayan sirri, sən də gizli saxla. Sən öz eşşəyini istəyirsən, ya adamların şeylərini?" Eşşəkçi də cavabında dedi: "Mən təkcə öz eşşəyimi istəyirəm". Qarı da ona dedi: "Mən gördüm ki, sən kasıb adamsan, odur ki, sənin eşşəyini məğribli dəlləyin yanında qoydum, sən bir az uzaqda dayan, mən xoşdillə ona deyərəm, o da eşşəyini sənə verər". Bunu deyib qarı dəlləyin yanına getdi, onun əlindən öpüb hönkür-hönkür ağlamağa başladı. Dəllək qarının ağladığını görüb ondan soruşdu: "Ay ana, sən niyə ağlayırsan?" Qarı da cavabında dedi: "Mənim balam, bax orada dayanan mənim oğlumdur. O naxoşdur, ona soyuq dəyib, bir az da başına hava gəlib. O əvvəllər eşşək alveri eləyirdi, indi də elə oturanda da deyir: "Mənim eşşəyim", duranda da, yol gedəndə də elə hey deyir: "Mənim eşşəyim". Bir nəfər həkim mənə deyib ki, onun başına hava gəlib, onu sağaltmaq istəsən, görək iki dişini çəkdiyənsən, bir də gicgahlarının

hərəsinə iki yerdən dağ basasan. Bu bir dinarı al, onu yanına çağırıb deyin: "Sənin eşşəyin mənədir". Qarının bu sözlərini eşidib dəllək ucadan dedi: "Mən vacibəlvacib bir il oruc tutmalıyam. Mən eşşəyini onun lap əlinə verərəm".

Dəlləyin yanında iki nəfər usta işləyirdi, dəllək onlardan birinə dedi: "Get iki dənə mismar qızdır, özü də bərk qızdır". Sonra da o, eşşəkçini yanına çağırıb, qarı da çıxıb öz yoluyla getdi.

Elə ki eşşəkçi dəlləyin yanına gəldi, dəllək ona dedi: "Ay binəva, sənin eşşəyin mənədir! Gəl eşşəyini apar: canım üçün mən eşşəyi lap sənə əlinə verəcəyəm". Bunu deyib məğribli eşşəkçini bir qaranlıq otağa apardı, qəflətən ona möhkəm bir yumruq ilişdirdi, eşşəkçi yerə sərilirdi, onu sürüyüb apardılar, əl-ayağını bağladılar, məğribli kəlbətinlə onun iki dişini çıxartdı, gicgahlarına iki yerdən dağ basdı, sonra da onu qoyub dükana keçdi.

Eşşəkçi ayağa qalxıb məğribli dəlləkdən soruşdu: "Ay məğribli, bu nə işdi mənim başıma gətirdin?" Dəllək də cavabında dedi: "Sənin anan mənim yanıma gəlib dedi ki, sənə soyuq dəymişdi, xəstəlikdən sonra başına hava gəlib, sən elə hey duranda da deyirsən "Mənim eşşəyim", oturanda da deyirsən "Mənim eşşəyim". Bax bu da sənə eşşəyin, möhkəm saxla, o, əlindədir!" Dəlləyin bu sözünü eşidib eşşəkçi ucadan dedi: "Sən ki mənim iki köpək dişimi çıxartdın, Allah sənə cəzanı verər!" Məğribli də ona dedi: "Sənin anan dedi ki, iki dişini çıxarım". Sonra da qarının ona dediklərinin hamısını əvvəldən axıracan, yerli-yerində nəql elədi. Eşşəkçi işin nə yerdə olduğundan agah olub ucadan dedi: "Onu görüm Allahın belasına gəlsin!" Sonra onlar höcətləşə-höcətləşə gətdilər, məğribli dükanını qoyub getdi, gələndə nə görsə yaxşıdır? Gördü ki, dükanda nə var hamısını yığışdırıb aparıblar: demə məğribli ilə eşşəkçi gedəndə qarı qayıdıb dükanda nə vardişə hamısını yığışdırır; sonra qızının yanına gəlib gördüyü işləri, qurduğu kələkləri yerli-yerində ona nəql eləyir.

Qarı burada qalsın, sizə kimdən deyim, dəlləkdən; o, dükandakı şeylərin yoxa çıxdığını görəndə eşşəkçinin yaxasından yapışib dedi: "Get ananı mənim yanıma gətir!" Eşşəkçi də ucadan dedi: "Qarı mənim anam deyil, o, adam aldadandır, çoxlu adam aldadıb, mənim də eşşəyimi əlimdən alıb!"

Elə bu dəmdə birdən boyaqçı, yəhudi, tacir oğlu gəldilər, gördülər ki, dəllək eşşəkçinin yaxasından yapışib, özü də eşşəkçinin gicgahlarına dağ basılıb, odur ki, eşşəkçidən soruşdular: "Ay eşşəkçi, sənə nə olub?" Belə olanda, eşşəkçi başına gələn əhvalatı əvvəldən axıracan, yerli-

yerində onlara nəql elədi, məğribli də başına gələn əhvalatı əvvəldən axıracan onlara danışdı; onlar, eşşəkçiylə məğriblinin əhvalatından həli olub ucadan dedilər: "Bu qarı adam aldadandır, bizim hamımızı aldadıb". Sonra da onlar başlarına gələnləri eşşəkçiylə dəlləyə nəql elədilər.

Onda məğribli dükanını bağladı, onlarla bərabər valinin evinə getdi, onlar valiyyə dedilər: "Başımıza gələn əhvalatları, əlimizdən çıxan məl-larımızın yerini heç kəs yox, səndən öyrənəcəyik". Vali də onların cavabında dedi: "Nə çox şəhərdə qarı!" Valinin bu sözünü eşidən eşşəkçi dedi: "Mən onu tanıyıram, ancaq sən bizə öz fərraşlarından on nəfər ver". Eşşəkçi valinin fərraşlarını götürüb getdi, o birilər də onların dalınca düşdülər. Eşşəkçi onlarla bərabər bu məhəllə sənin, o məhəllə mənim, bu küçə sənin, o küçə mənim şəhəri dörd dolandı, eşşəkçi birdən Dəlilə qarını gördü, fərraşlarla bərabər onu tutub valinin yanına apardılar, onun sarayının pəncərəsi qabağında dayanıb gözləməyə başladılar ki, vali bayıra çıxsın.

Fərraşlar valinin yanında çox vaxt yuxusuz qalırdılar, odur ki, onları yuxu basdı, elə oturan yerdə yatdılar, qarı da özünü elə göstərdi ki, guya yatıb, eşşəkçi ilə onun yoldaşları da yatdılar: Dəliləyə də elə bu lazımdı, o, tez durub yavaşca saraydakı hərəmxanaya getdi, hərəmxana xanımının əlindən öpüb ondan soruşdu: "Vali haradadır?" Xanım da cavabında dedi: "Yatıbdır". Sonra da Dəlilədən soruşdu: "Neyləyirsən onu?" Onda Dəlilə dedi: "Mənim ərim qul alveri eləyir, mənə beş nəfər qul verib ki, aparıb onları satım, özü isə başqa yərə səfərə çıxıb. Vali mənə qulları satan gördü, mənimlə sövdələşib onları min dinara, üstəlik də iki yüz dinara məndən alıb dedi: "Onları evimə götür!" Bax, mən də həmin qulları götürmüşəm..."

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki yeddi yüz beşinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, qarı valinin arvadına deyirdi: "Vali mənimlə sövdələşib qulları məndən

min dinara, üstəlik də iki yüz dinara alıb dedi: "Onları evimə götür!" Mən də həmin qulları götürmüşəm".

Valinin doğrudan da min dinar pulu vardı, özü də o, arvadına demişdi: "Bu pulları saxla, özümüzə qul alarıq". Valinin arvadı qarından bu sözləri eşidəndə ərinin belə bir iş gördüyünə inandı, odur ki, ondan soruşdu: "Qullar hanı?" Qarı da cavabında dedi: "Ay xanım, qullar sənə bu sarayının pəncərəsi altında yatıblar!" Qarının bu sözünü eşidən xanım pəncərədən boyulanı aşağı baxdı, qul paltarları geymiş məğriblini; qul simasında olan tacir oğlunu, üzləri qırxılmış qul simasında olan yəhudini, boyaqçını, bir də eşşəkçini görüb dedi: "Bu qulların dəyəri elə min dinardan baha olar".

Xanım dinməz-söyləməz keçib sandığın ağzını açdı, min dinarı götürdü, pulları qarıya verib dedi: "Al bu dinarı get, vali yuxudan durandan sonra sənə üçün ondan iki yüz dinarı alaram". Onda qarı valinin arvadına dedi: "Ay xanım, o iki yüz dinarın yüz dinarını özün üçün götürüb gizlədərsən, yüz dinarı da mən gəlincə özündə saxlarsan!" Sonra da dedi: "Ay xanım, mən dal qapıdan yola sal gedim". Valinin arvadı onu dal qapıdan yola saldı, hər şeyi gizlədən Allah-təala kölgəsini onun üstündən götürmədi, odur ki, qarı öz qızının yanına gəldi.

Zeynəb anasını görən kimi ondan soruşdu: "Ana can, de görək daha kimə kələk gəlmisən?" Qarı da cavabında ded: "Ay qızım, mən bir kələk gəlib valinin arvadından bu min dinar pulu almışam, həmin beş nəfəri: eşşəkçini, yəhudini, boyaqçını, dəlləyi, bir də tacir oğlunu qul kimi ona vermişəm. Ancaq qızım onu bil ki, mən eşşəkçidən başqa onların heç birindən qorxmuram: o zalım oğlu mənə görün kimi tanıyır". Belə olanda, Zeynəb anasına dedi: "Ay ana, evdə otur, daha bayıra çıxma. Bu işlətdiyin kələklər bəsdir! Bardaq həmişə sağ qalmaz!"

Dəliləylə qızı burada qalsınlar, sizə kimdən deyim, validən. Elə ki o yuxudan oyandı, arvadı ona dedi: "Qarıdan aldığın o beş nəfər qulu görəndə sənə yerinə çox şad oldum". Arvadının bu sözünü eşidib vali ondan soruşdu: "Hansı qulları deyirsən?" Onda arvadı ucadan dedi: "Niyə məndən gizlədirsen? Allah istəsə, aldığın bu qullar da sənə kimi yüksək mənəşə sahibi olarlar". Arvadının bu sözlərini eşidən vali ucadan dedi: "Başına and olsun, mən qul almamışam! Axı sənə kim dedi ki, mən qul almışam?" Valinin arvadı da cavabında dedi: "Sövdələşib qulları aldığın dəllal qarı dedi, özü də sən həmin qullar üçün ona min dinar, üstəlik də iki yüz dinar verməyə boyun olmusan". Belə olanda, vali arvadından soruşdu: "Sən pulları qarıya vermisən?" Valinin arvadı da cavabında dedi: "Bəli, verdim, mən qulları öz gözüm ilə gördüm,

o qulların hərəsinin əynindəki paltarlar elə min dinara dəyər. Mən fər-raşları göndərdim, onlara tapşırıdım ki, qullardan muğayat olsunlar”.

Belə olanda, vali aşağı endi, yəhudini, eşşəkçini, məğribliyi, boyaq-çıyı, bir də tacir oğlunu görüb fər-raşlardan soruşdu: “Ay fər-raşlar, qarı-dan min dinara aldığımız həmin beş nəfər qul hanı?” Fər-raşlar da onun cavabında dedilər: “Burada qul yoxdur, biz yalnız tutub gətirən bu beş nəfəri görmüşük, onlardan başqa heç kəsi görməmişik. Biz hamımız yatdıq, onda qarı fürsət tapıb sivişib hərəmxanaya girib, sonra kəniz də bizdən soruşdu: “Qarı gətirən beş nəfər adam sizin yanınızdadır mı?” Biz də onun cavabında dedik: “Bəli, yanınızdadırlar”. Fər-raşların bu sözünü eşidib vali ucadan dedi: “Vallahi, bu qarı lap fırıldaqçının böyü-yüdür!” Həmin beş nəfər valiye dedilər: “Bizim şeylərimizin sorasını heç kəsdən yox, səndən almalıyıq!” Vali də cavabında dedi: “Sizin yoldaşınız, o qarı sizi mənə min dinara satıb”. Valinin bu sözünü eşidən həmin beş nəfər ucadan dedilər: “Allah belə şeyə yol verməz! Biz satı-lan qul deyilik, azad adamlarıq, biz səninlə birbaşə xəlifənin yanına gedərik”. Onda vali də dedi: “Mənim evimin yolunu o qarıya heç kəs yox, siz göstərmisiz. İndi hərənizi iki yüz dinara gəmiçilərə sataram”.

Bunlar burada qalsınlar, sizə kimdən deyim, əmir Həsən Şərrət-Təriqdən. O, birdən səfərdən qayıdanda nə görsə yaxşıdır? Gördü ki, arvadını tamam-kamal soyublar. Arvadı başına gələn əhvalatı əvvəldən axıracan, yerli-yerində ona nəql elədi. Arvadının başına gələn əhva-latdan hali olanda, əmir ucadan dedi: “Bu iş üçün cavabdeh heç kəs yox, validir!” Bunu deyib o, valinin yanına getdi: “Bu necə olan işdir ki, sən qarılara izin verirsən şəhərdə gəzib adamları aldatsınlar, onların mallarını əllərindən alsınlar? Belə işlərə cavabdeh sənənsən, arvadımın şeylərinin yerini heç kəs yox, sən deməlisən!”

Sonra da əmir Həsən o beş nəfərdən soruşdu: “Sizin başınıza nə iş gəlib?” Onlar da başlarına gələn əhvalatı əvvəldən axıracan, yerli-yerində ona nəql elədilər. Əmir onların əhvalatından hali olub ucadan dedi: “Sizi incidiblər!” Sonra da əmir üzünü valiye tutub soruşdu: “Sən bu adamları niyə dustaq eləmişən?” Vali də cavabında dedi: “Mənim evimin yolunu o qarıya heç kəs yox, bu beş nəfər göstərib, həm də qarı mənim min dinar pulumu alıb, onları hərəmxanama satıb”.

Belə olanda, həmin beş nəfər dilləndi, onlar dedilər: “Ya Həsən, bu işdə sən bizim müvəkkilimizsən!” Sonra vali əmir Həsənə dedi: “Sənin arvadının şeyləri mənim boynumda, mən o qarıya cavabdehəm, ancaq bir dəyin görüm, hansınız onu tanıyırsınız?” Onda hamı dedi: “Biz onu tanıyıyıq! Sən bizə on nəfər fər-raş ver, biz onu tutub gətirə-

rik!” Vali onlara on nəfər fər-raş verdi, eşşəkçi fər-raşlara dedi: “Gəlin dalımca, mən onu göy gözlərindən tanıyıram”.

Elə bu dəmdə qarı birdən dalandan çıxdı, onu tutub valinin evinə apardılar; vali qarını görüb ondan soruşdu: “Bu adamların şeyləri hanı?” Qarı da cavabında dedi: “Mən nə onların şeylərini götürmüşəm, nə də görmüşəm”. Onda vali zindanbana dedi: “Bu qarını apar, sal zindana, sabahacan orada saxla”. Ancaq zindanban onun cavabında dedi: “Mən onu nə aparacağam, nə də zindana salacağam, çünki qorxuram bir kələk qursun, məni şərrə salsın. Sonra mən cavab verməli olum”.

Belə olanda, vali atına mindi, qarını da, həmin adamları da özüylə götürüb getdi; onlar az getdilər, çox getdilər, gəlib Dəclə çayının sahi-linə çatdılar; vali məşəl gözdirəni çağırırdı, qarını saçlarından dirəyə bağladı, onun yanında on nəfər keşikçi qoydu, sonra vali çıxıb öz evinə getdi, gecə olub hər yer qaranlıq-zülmətə qarq olanda, gözətçiləri yuxu basdı, onlar yatdılar.

Bunlar yatmaqda olsunlar, sizə kimdən deyim, bir bədəvi ərəbdən. Bu bədəvi necə olursa iki nəfərin söhbətini eşidir, onlardan biri deyir: “Şükür Allaha ki, sən sağ-salamatsan! Bəri bax, sən hara getmişdin?” O biri də cavabında deyir: “Mən Bağdada getmişdim, orada nahar vaxtı ballı qoğal yedim”. Bunu eşidən bədəvi ucadan dedi: “Mən hökmən Bağdada gedib ballı qoğal yeyəcəyəm” (o, ömründə nə Bağdada get-mişdi, nə də ballı qoğal yemişdi). Belə olanda, bədəvi atına minib getdi, həm də o, elə hey öz-özünə deyirdi: “Qoğal yemək pis olmaz! Ərəb-lərin namusuna and içirəm ki, mən yalnız ballı qoğal yeyəcəyəm...”

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki yeddi yüz altıncı gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: “Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, bədəvi atına minib Bağdada tərəf sürdü, özü də o, ürəyində deyirdi: “Qoğal yemək pis olmaz! Ərəblərin namusuna and içirəm ki, mən yalnız ballı qoğal yeyəcəyəm”.

Bu vaxt bədəvi Dəlilənin saçından çarmıxa çəkildiyi yerə yaxın-laşdı, qarı onun öz-özünə dediyi həmin sözləri eşitdi, bədəvi Dəliləni

görüb ondan soruşdu: "Sənə nə olub?" Dəlilə də ucadan dedi: "Ya ərəblərin şeyxi, köməyini mənə çox görme!" Bədəvi də cavabında dedi: "Allah özü sənə kömək eləyib də. Səni niyə çarmıxa çəkiblər?" Bədəvinin bu sözünü eşidən Dəlilə dedi: "Mənim bir düşmənim var, o, zeytuncudur, özü də qoğal bişirib satır. Mən bir şey almaq üçün onun yanında ayaq saxladım, birdən tüpürdüm, necə oldusa, tüpürçəyim qoğalın üstünə düşdü, belə olanda, zeytuncu gedib məndən qazıya şikayət elədi, qazı ömrü elədi ki, mənəni çarmıxa çəksinlər, həm də dedi: "Mən hökm çıxarıram ki, sən on ritl ballı qoğal götürərsən, çarmıxa çəkilməşəldə qarını yeməyə məcbur eləyəsən. Əgər o, həmin qoğalları yəsə, çarmıxdan açıb buraxarsız, yox əgər yeməsə, qoyarsız qalar çarmıxdan". Ancaq mənim ürəyim şirin şey götürür". Qarının bu sözünü eşidən bədəvi ucadan dedi: "Ərəblərin namusuna and içirəm ki, mən köçdən elə ballı qoğal yemək üçün gəlmişəm, mən onların hamısını sənə yerinə yeyərəm". Onda Dəlilə dedi: "Həmin qoğalları mənim yerimə çarmıxa çəkilən adam yeyəcək!"

Dəlilənin hiyləsi baş tutdu, o, bədəvini aldatdı; belə olanda, bədəvi qarını çarmıxdan açdı, Dəlilə əvvəlcə onun paltarlarını çıxartdı, onu çarmıxa bağladı, sonra onun paltarlarını geydi, çalmasını öz başına sarıdı, onun atına minib qızının yanına getdi. Zeynəb anasını görən kimi ondan soruşdu: "Bu nə paltardı geymişən?" Dəlilə də cavabında dedi: "Məni çarmıxa çəkmişdilər". Sonra da bədəvinin başına açdığı oyunu qızına nəql elədi.

Dəlilə ilə qız burada qalsınlar, indi sizə kimdən deyim, qarının çarmıxa çəkildiyi yerdəki gözetçilərdən. Onlardan biri yuxudan ayılıb yoldaşlarını da yuxudan durğuzdu, onlar gördülər ki, gün çıxıb. Gözetçilərdən biri başını qaldırıb çarmıxa çəkilənə dedi: "Ay Dəlilə!" Bədəvi cavabında dedi: "Vallahi biz ballıbadı-zad yeyən deyilik! Siz ballı qoğal gətirmisiz, ya yox!" Bədəvinin bu sözünü eşidib o biri gözetçilər dedilər: "Bu adam bədəvidir". Onda birinci ayılan gözetçi ondan soruşdu: "Ay bədəvi, Dəlilə hanı, onu kim açıb?" Bədəvi də cavabında dedi: "Onu mən açıb buraxmışam, o, zorla qoğal yeyən deyil ki, onun ürəyi şirin şey götürür".

Belə olanda, gözetçilər başa düşdülər ki, bədəvi qarının işindən bixəbərdi, həm də qarının ona kələk gəldiyini başa düşməyib, odur ki, onlar bir-birindən soruşmağa başladılar: "Biz qaçıb canımızı qurtaraq, ya burada qalaq ki, Allah-təalanın qəzəbinə əməlli-başlı gələk".

Elə bu dəmdə birdən vali Dəlilənin kələk gəlib aldatdığı bir dəstə adamla gəldi, o, gəlib çatan kimi fərraşlara dedi: "Ayağa qalxın, Dəli-

ləni çarmıxdan açın!" Valinin bu sözünü eşidən bədəvi ucadan dedi: "Biz ballıbadı-zad yeyən deyilik! Siz ballı qoğal gətirmisiz, ya yox?" Vali başını qaldırıb çarmıxın dirəyinə baxanda nə görsə yaxşıdır? Gördü ki, qarının yerinə bir bədəvi çarmıxa çəkilib, odur ki, fərraşlardan soruşdu: "Bu nə olan işdir?" Fərraşlar da onun cavabında qışqırıb dedilər: "Ay ağa, amanın günüdür!" Onda vali ucadan dedi: "Danışın görək bu nə əhvalatdır?" Fərraşlar da cavabında dedilər: "Sənin yanında keşik çəkəndə biz yatmışıq, odur ki, biz öz-özümüzə dedik: "Dəlilə çarmıxa çəkilib!" – Sonra da yığılıb yatdıq, yuxudan duranda gördük ki, Dəlilənin yerində bu bədəvi çarmıxa çəkilib. Biz, sənənin hüsurunda günahkarıq".

Belə olanda, vali dedi: "Ay camaat, o qarı adam aldadandır, Allah günahımızdan keçsin!" Sonra bədəvini çarmıxdan açdılar, bədəvi valinin yaxasından yapışib dedi: "Allah səni xəlifənin qəzəbindən saxlasın! Mən atımı da, paltarlarımı da heç kəsdən yox, səndən alacağam!"

Vali bədəvini sorğu-suala tutdu, bədəvi də başına gələn əhvalatı əvvəldən axıracan, yerli-yerində ona nəql elədi, vali onun əhvalatına mat qalıb soruşdu: "Axı sən onu niyə çarmıxdan açdın?" Bədəvi də cavabında dedi: "Mən bilmirdim ki, o kələkbaz adamdır". Belə olanda, ora yığışan adamlar dedilər: "Ya vali, biz öz şeylərimizi heç kəsdən yox, səndən istəyirik! Biz onu tutub sənənin əlinə verdik, indi onun üçün cavabdeh sənənsən, odur ki, biz sənənlə bərabər xəlifənin yanına divanxanaya gedəcəyik".

Əmir Həsən Şərrət-Tariq divanxanaya gəldi, birdən gördü ki, vali, bədəvi, bir də həmin beş nəfər gəlirlər, özü də onlar elə hey deyirlər: "Bizi incidiblər!" Onların bu sözünü eşidən xəlifə soruşdu: "Sizi kim incidib?" Gələnlər də xəlifənin cavabında bir-bir qabağa çıxıb başlarına gələn əhvalatı əvvəldən axıracan, yerli-yerində nəql elədilər, sonra da vali qabağa çıxıb dedi: "Ya əmirəlmöminin, o qarı mənə də aldadıb bu beş nəfəri, onlar azad adam ola-ola, mənə min dinara satıb". Xəlifə onların cavabında dedi: "İtən şeylərinizin hamısı mənim boynumda". Sonra da üzünü valiyə tutub dedi: "Sənə tapşırıram ki, hökmən qarını tutasan!"

Xəlifənin bu sözünü eşidən vali yaxasını silkələyib¹ ucadan dedi: "Mən qarını çarmıxa çəkəndən sonra ki, o bədəvinin başına oyun açır, bədəvi onu çarmıxdan açıb buraxır, qarı öz əvəzində onu çarmıxa çəkir.

¹ Yaxanı silkələmək, ömrü, yaxud tapşırığı yerinə yetirməyin mümkün olmadığını ifadə edir.

onun atını da, paltarlarını da əlindən alır, daha bundan sonra mən onu tutmağı boynuma götürə bilmərəm". Valinin bu sözünü eşidib xəlifə ondan soruşdu: "Deməli, mən bu işi, səni qoyub başqa bir adama tapşırım?" Vali də cavabında dedi: "Bu işi Əhməd əd-Dənəfə tapşır: o, ayda min dinar pul alır, həm də Əhməd əd-Dənəfin qırx bir nəfər qolbəyisi var, onların da hər biri ayda yüz dinar pul alır". Belə olanda xəlifə dedi: "Ya rəis Əhməd!" Əhməd də cavabında dedi: "Ya əmir-əlmöminin, mən sənin hüsurunda hazır dayanmışam!" Onda xəlifə Əhmədə dedi: "Qarını tutub gətirməyi sənə tapşırıram". Əhməd də cavabında dedi: "Onu tutub gətirmək mənim boynuma!" Sonra da xəlifə həmin beş nəfərlə bədəvini öz yanında saxladı...

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki yeddi yüz yeddinci gecə oldu, Şəhrizad nağlın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, xəlifə qarını tutub gətirməyi Əhməd əd-Dənəfə tapşırırdı, Əhməd əd-Dənəf cavabında ucadan dedi: "Ya əmirəlmöminin, onu tutub gətirmək mənim boynuma!"

Sonra da o xəlifənin hüsurundan mürəxxəs olub, qolbəyiləri ilə bərabər qışlaya gəldi, onlar bir-birinə dedilər: "Şəhərdə kefin istəyən qədər qarı var, biz onu necə tapacağıq ki, tutub xəlifənin hürunua aparaq?"

Onların arasında Əli Qətf əl-Camal adlı bir nəfər var idi, o, üzünü Əhməd əd-Dənəfə tutub dedi: "Siz Həsən-Şumanla niyə məsləhətləşirsiniz? Həsən-Şuman məgər çox böyük adamdır?" Bu sözləri eşidən Həsən-Şuman ucadan dedi: "Ya Əli, bu nədir, sən niyə mənə belə alçalırsan! O böyük olan Allaha and olsun ki, bu dəfə mən sizə yoldaşlıq etməyəcəyəm!"

Bunu deyib Həsən-Şuman bərk qəzəbləndi, bayıra çıxdı; onda Əhməd əd-Dənəf öz qolbəyilərinə dedi: "Ay qoçaqlar, başçıların hərəsi qoy on nəfər götürsün, hərə bir məhəlləyə gedib Dəliloni axtarmağa başlasın".

Onda Əli Qətf əl-Camal da on nəfər adam götürüb getdi, o biri başçıların da hərəsi on nəfər götürüb getdi, dəstələrin hərəsi bir məhəlləyə yollandı, özü də onlar dağılıb getməmişdən qabaq dedilər: "Biz filan küçədə, filan dalanda görüşəcəyik".

Şəhərə səs düşmüşdü ki, Əhməd əd-Dənəf hiyləgər Dəliloni tutmağı boynuna götürüb, bunu eşidən Zeynəb anasına dedi: "Ana can, əgər sən doğrudan da hiyləgərsənsə, onda Əhməd əd-Dənəfin də, onun adamlarının da başına bir oyun gətir ki, ölənəcən yadlarından çıxmasın". Qızının bu sözünü eşidən Dəlilə dedi: "Qızım, bil və agah ol ki, mən bircə Həsən-Şumandan qorxuram, ondan başqa heç kəsdən qorxum yoxdur". Onda qızı ucadan dedi: "Birçəyimə and olsun ki, mən bu qırx bir adamı soyundurub paltarını sənə gətirəcəyəm!"

Bunu deyib Zeynəb ayağa qalxdı, paltarlarını geydi, izarını başına saldı, bir əttarın yanına gəldi; bu əttarın iki qapısı olan otağı vardı, salamladıqdan sonra ona bir dinar verib dedi: "Bu bir dinarı al, otağını axşamacan mənim ixtiyarına ver". Əttar bir dinarı alıb açarları ona verdi; Zeynəb açarları alıb tez evə getdi, xələkləri eşşəkçinin eşşəyinə yükləyib gətirdi, otağa döşədi, bir neçə yerdə süfrə saldı, süfrələrə yemək, şorab düzdü, sonra da çıxıb üzü açıq qapının ağzında dayandı.

Birdən Əli Qətf əl-Camal öz adamları ilə bərabər gəldi, Zeynəb onun əlindən öpdü, Əli bu arvada zənn ilə baxanda nə görsə yaxşıdır? Gördü ki, arvad elə gözəldir, elə göyçəkdir ki, yemə-içmə, onun xətt-xalına, gül camalına tamaşa elə; Əli arvadın gözəlliyini görüb mehrini ona saldı, odur ki, ondan soruşdu: "Sən nə istəyirsən?" Onda Zeynəb də Əlidən soruşdu: "Sən rəis Əhməd əd-Dənəfsən?" Əli də cavabında dedi: "Yox, mən rəis deyiləm, onun adamlarından biriyəm, adım da Əli Qətf əl-Camaldır". Əlidən bu sözü eşidən Zeynəb soruşdu: "Siz hara gedirsiniz?" Əli də cavabında dedi: "Biz şəhəri gəzib hiyləgər, kələk-baz bir qarını axtarıq, o, adamları aldadıb şeylərini oğurlayıb, biz onu tutmaq istəyirik. Soruşmaq ayıb olmasın bəs sən kimsən, işinin adı nədir?" Zeynəb də cavabında dedi: "Mənim atam Mosulda şorab satan idi, o rəhmətə getdi, mənə çoxlu pul qaldı, mən həmin şəhərin hakimlərindən qorxduğuma görə köçüb bu şəhərə goldim, mən adamlardan soruşanda ki, burada mənə kim havadar ola bilər, cavab verib dedilər: "Sənə heç kəs yox, Əhməd əd-Dənəf havadar ola bilər". Belə olanda, Əli Qətf əl-Camalin adamları ona dedilər: "Bu gündən o, sənin havadarındır". Onların bu sözünü eşidən Zeynəb dedi: "Mənim bir tikə çörəyimi yeyin, bir qurtum suyumu için, ürəyimi şad eləyin".

Elə ki onlar Zeynəbin bir tikə çörəyini yeməyə razı oldular, arvad onları içəri apardı, qoçaqlar yeyib içdilər, Zeynəb onların yeməyinə bəng qatmışdı, elə ki onlar bihuş oldular, arvad hamısını soyundurdu; o biri yoldaşlarının da başına bu oyunu açdı.

Əhməd əd-Dənəf şəhəri ayaqdan salıb Dəliləni nə qədər axtarırsa, tapa bilmədi, öz adamlarından da heç bir xəbər gəlmədi. O, gözə-gözə həmin arvadın yanına gəldi, Zeynəb onun əlini öpdü, Əhməd zənn ilə ona baxanda nə görsə yaxşıdır? Gördü ki, bu arvad elə gözəldir, elə göyçəkdir, yemə-içmə, onun xəttü-xalına, gül camalına tamaşa elə. Əhməd bir könüldən min könülə ona vuruldu; bu dəmdə arvad ondan soruşdu: "Rəis Əhməd əd-Dənəf sənəmi?" Əhməd də cavabında dedi: "Bəli, mənəm, bəs sən kimdən?" Zeynəb də dedi: "Mən qərībəm, Mosuldan gəlmişəm, atam şərab satan idi, o rəhmətə gedəndən sonra mənə çoxlu pul qaldı, hakimlərdən qorxduğuma görə pullarımı götürdüm, köçüb bura gəldim. Bu şərab dükənini açdım, vali dükənə vergi qoydu, özü də istəyirdim ki, sən mənim havadarım olasan. Həmin vergi valiyə yox, sənə halaldır". Arvadın bu sözlərini eşidən Əhməd əd-Dənəf ucadan dedi: "Əvvəla sən bura xoş gəlmisən, ikincisi isə, valiyə heç nə vermə". Onda Zeynəb dedi: "Zəhmət olmasa, keç içəri, mənim çörəyimi ye, ürəyimi şad elə".

Əhməd əd-Dənəf içəri girdi, çörək yedi, şərab içdi, bihuş olub arxası üstə yerə sərilirdi, Zeynəb onu da bənglə bihuş eləyib soyundurdu, paltarlarını götürdü; sonra da onların bütün şeylərini bədəvinin atına, bir də eşşəkçinin eşşəyinə yüklədi. Əli Qətf əl-Camalı ayıldı, özü də çıxıb getdi.

Əli ayılarda nə görsə yaxşıdır? Gördü ki, özü lüt-üryəndir, Əhməd əd-Dənəf də, onun adamları da bişuh yerə səriləblər. Belə olanda o, Əhməd əd-Dənəfin də, onun yoldaşlarının da burnuna nəşə verib hamısını ayıltı. Onlar ayılarda gördülər ki, lüt-üryəndirlər; belə olanda, Əhməd əd-Dənəf dedi: "Ay qolbəyilər, bu nə işdir başımıza gəldi? Biz şəhəri ayaqdan salıb qarını axtarıq ki, tutaq, ancaq bu kələkbaz arvad bizim özümüzü tora saldı. Başımıza gələn bu əhvalatı eşidib Həsən-Şuman çox şad olacaq! Axşam qaranlığı düşünəcən gözləyək, sonra çıxıb gedərik".

Bunlar burada qalsınlar, sizə kimdən deyim, Həsən-Şumandan. O, qışlaya gəlmiş gözətçidən soruşdu: "Camaat haradadır?" Həsən-Şuman gözətçini sorğu-suala tutduğu dəmdə birdən onlar lüt-üryəngəldilər; belə olanda, Həsən-Şuman bu iki beyti dedi:

"Dünyadan gedəndə hamımız birlik,
Dünyaya gələndə biz fərqlənirik.

İşıqlı, işıqsız ulduzlar kimi
Bilikli, biliksiz tutub aləmi".

Gələnləri görəndə kimi Həsən-Şuman onlardan soruşdu: "Bu oyunu başınıza kim açdı, sizi kim soyundurub, lüt-üryəngəldi?" Onlar da Həsən-Şumanın cavabında dedilər: "Biz bir qarını axtarırdıq ki, tutaq, ancaq bizi heç kəs yox, bir göyçək arvad soyundurub lüt-üryəngəldi". Onların bu sözlərini eşidən Həsən-Şuman dedi: "Lap yaxşı da eləyib!" Belə olanda, ondan soruşdular: "Ya Həsən, məgər sən onu tanıyırsan?" Həsən də cavabında dedi: "Mən o göyçək arvadı da tanıyıram, qarını da tanıyıram". Bunu eşidən Əhməd əd-Dənəf dedi: "Bəri bax, Həsən, xəlifənin hüsurunda nə deyəcəksən?" Həsən də cavabında dedi: "Ya Dənəf, sən xəlifənin hüsurunda yaxanı silkələ, bu işdən boyun qaçırt, onda xəlifə soruşacaq: "Qarını tutmağı kim boynuna götürür?" İşdir, sənəndən soruşsa ki: "Sən onu niyə tutmamısan?" Ona deyərsən, "Mən o qarını tapmıram, bu işin öhdəsindən ancaq Həsən-Şuman gələr, qarını tutmağı ona tapşırım". Əgər xəlifə bu işi mənə həvalə eləsə, mən o qarını tutaram".

Onlar beləcə şərtləşib gecəni yatdılar, elə ki şəhər açıldı, durub xəlifənin divanxanasına gəldilər, xəlifə üzünü Əhməd əd-Dənəfə tutub soruşdu: "Ay rəis Əhməd, qarı hanı?" Əhməd də cavabında yaxasını silkələyib bu işdən boyun qaçırdığını bildirdi. Belə olanda, xəlifə ondan soruşdu: "Niyə bu işdən boyun qaçıırırsan?" Əhməd də cavabında dedi: "Mən o qarını tanıyıram, bu işin öhdəsindən təkcə Həsən-Şuman gələr, qarını tutmağı ona tapşır, o, həm qarını, həm də onun qızını tanıyır, özü də deyir ki, qarı bu hiylələri heç də özgə malına həris olduğuna görə işlətməyib, bu işləri ona görə eləyib ki, sən orinin aılığını ona verərsən, qızına da atasının aılığını təyin eləyəsən".

Həsən-Şuman xəlifədən rica elədi ki, Dəliləni tutub gətirəndə onun qotlinə fərman verməsin. Həsən-Şumanın bu sözünü eşidən xəlifə ucadan dedi: "Dədə-babalarımın ruhuna and olsun ki, əgər o, adamların şeylərini onlara qaytarsa, onun günahından keçəcəyəm, həm də onu Həsən-Şumanın himayəsinə verəcəyəm!" Belə olanda, Həsən-Şuman dedi: "Ya əmirəlmöminin, onun üçün aman yaylığını mənə ver". Xəlifə aman yaylığını Həsən-Şumana verib dedi: "Qarını sənə himayəyə verdim".

Həsəq-Şuman xəlifənin divanxanasından çıxıb düz birbaşa Dəlilənin evinin darvazası ağzına gəldi, onu səslədi; Dəlilənin qızı Zeynəb ona hay verdi, belə olanda, Həsən-Şuman soruşdu: "Anan haradadır?" Zeynəb də cavabında dedi: "Yuxarıdadır". Zeynəbin bu sözünü eşidib Həsən-Şuman ona dedi: "Get anana deyinən ki, adamların şeylərini götürsün, mənimlə bərabər xəlifənin hüzuruna gedək: mən onun üçün aman yaylığını götürmüşəm, xoşluqla gəlməsə, onda öz bəxtindən küsün". Həsənin bu sözlərini eşidən Dəlilə aşağı düşdü, aman yaylığını öz boynuna bağladı, aldatdığı adamların şeylərini eşşəkçinin eşşəyiylə bədəvinin atına yükləyib Həsən-Şumana verdi. Onda, Həsən-Şuman qarıya dedi: "Qaldı mənim başcımın, bir də onun adamlarının paltarları". Dəlilə də onun cavabında dedi: "Allaha and olsun ki, mən onları soyundurmamışam". Qarının bu sözünü eşidən Həsən-Şuman dedi: "Sən düz deyirsən, bu kələk sənin qızın Zeynəbin işidir, o həmin kələyi sənə görə işlədib".

Bunu deyib Həsən-Şuman qarını da götürüb xəlifənin divanxanasına yollandı; elə ki gəlib divanxanaya çatdılar, Həsən-Şuman keçib xəlifənin hüsurunda dayandı, şeyləri ona göstərdi, Dəliləni gətirib onun hüsurunda dayandırdı; xəlifə qarını görən kimi əmr elədi ki, onu qətl xəlcəsi üstə oturtsunlar. Xəlifənin əmrini eşidən Dəlilə qışqıra-qışqıra dedi: "Ya Həsən-Şuman, mən sənə himayəndəyəm!" Belə olanda, Həsən-Şuman ayağa qalxdı, xəlifənin əlindən öpüb dedi: "Əfv elə, sən onun günahından keçmişən". Xəlifə də cavabında dedi: "Onu sənə cəmərdliyinə bağışladım". Sonra da xəlifə üzünü Dəliləyə tutub dedi: "Ay qarı, bəri gəl, de görüm adın nədir?" Qarı da cavabında dedi: "Mənim adım Dəlilədir". Onda xəlifə ded: "Sən doğrudan da, kələk-bazsan, hiyləgərsən!" Ona hiyləgər Dəlilə adı verdilər. Sonra xəlifə ondan soruşdu: "Sən niyə belə hiylələr qurub bizə əziyyət verirsən?" Qarı da cavabında dedi: "Mən bu hiylələri heç də başqalarının malında gözüm olduğuna görə eləməmişəm, mən Əhməd əd-Dənəfin Bağdadda qurduğu hiylələri, Həsən-Şumanın işlətdiyi kələkləri eşidəndə, özlüyümdə dedim: "Mən də onlar kimi hiyləgərlik eləyəcəyəm!" Özü də mən camaatın şeylərini özlərinə qaytarmışam.

Elə bu dəmdə eşşəkçi ayağa qalxıb dedi: "Buna Allah özü divan eləsin! Eşşəyimi əlimdən aldığı bas deyilmiş, hələ məğribli dəlləyi üstümə salmışdır, o da çəkib iki dişimi çıxartdı, gicgahlarıma iki dəfə dağ basdı..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki yeddi yüz səkkizinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, eşşəkçi ayağa qalxıb dedi: "Buna Allah özü divan eləsin: eşşəyimi əlimdən aldığı bas deyilmiş, hələ məğribli dəlləyi üstümə salmışdır, o da çəkib iki dişimi çıxartdı, gicgahlarıma iki dəfə dağ basdı".

Eşşəkçidən bu sözləri eşidən xəlifə əmr elədi ki, eşşəkçiye, boyaqçının hərəsinə yüz dinar versinlər, sonra da boyaqçıya dedi: "Get öz boyaqçı dükənini aç!" Onlar xəlifəyə dua elədilər, ona həmişəlik şənşöhrət arzulayıb getdilər, bədəvi də öz şeylərini, atını götürüb dedi: "Bir də Bağdada gəlib ballı qoğal yemək istəsəm, qoy mənə haram olsun!"

Zərərdidələr öz şeylərini aldılar, onlar dağılışıb gedəndən sonra xəlifə üzünü Dəliləyə tutub dedi: "Ay Dəlilə, məndən bir şey istə!" Dəlilə də cavabında dedi: "Mənim atam sənə yanında namə işlərinə baxırdı, mən namə aparən göyərçinləri cəld eləyirdim, ərim də Bağdadın rəisi idi, istəyirəm ki, sən ərimin aylığını mənə verəsən, qızım da istəyir ki, ona atasının aylığını verəsən". Xəlifə də onların istədiklərini verdi, sonra Dəlilə dedi: "İstəyirəm ki sən məni karvansaranın qapıçısı qoyasan".

Xəlifə üç evi olan bir karvansara tikdirmişdi ki, gələnlə tacirlər ora düşsünlər, bu karvansarada qırx nəfər qul xidmət eləyirdi. Həm də qırx it onun keşiyini çəkirdi, bu itlərin xəlifə Süleymaniyyənin hökmdarının yanından çıxıb gələndə oradan gətirmişdi, özü də itlərə xalta qayırtmışdı. Həmin karvansarada qullara xörək bişirən, itlərə ot verən bir qul aşpaz var idi. Xəlifə Dəliləyə dedi: "Dəlilə sən karvansaranın gözətçisi qoyuram, oradan bir şey istə, onun dəyəri səndən alınacaq". Dəlilə də cavabında dedi: "Yaxşı, mən razıyam, ancaq mənim qızımı karvansaranın darvazası üstündəki otağa köçürt. Həmin binanın həyəti böyük, həm də açıqlıqdır, namə aparıb-götürən qusları açıqlı yerdə cəld eləmək asandır".

Xəlifə buyurdu ki, Dəlilə deyən kimi eləsinlər: belə olanda, Dəlilənin qızı şeylərinin hamısını darvazanın üstündəki otağa daşıdırdı. Dəlilə də namə aparıb-götürən qırx donə göyərçin təhvil aldı; Dəlilə

burada qalsın, sizə kimdən deyim, Zeynəbdən. Elə ki o darvazanın üstündəki otağa köçdü, həmin qırx nəfərin paltarlarını, bir də Əhməd əd-Dənəfin paltarını öz otağından asdı.

Xəlifə Dəliləni qırx nəfər qulun başçısı elədi, həm də onlara tapşırırdı ki, onun sözündən çıxmasınlar. Dəlilə divanxananın darvazası yanında özünə otaq düzəltdi, özü də hər gün divanxanaya getməyə başladı ki, bəlkə xəlifə bir ölkəyə namə göndərməli oldu; odur ki, Dəlilə divan dağılanacan orada qalırdı; həmin qırx nəfər qul da karvansaranın keşişini çəkirdi. Gecələr Dəlilə itləri açıb buraxardı ki, onlar karvansaranın keşişini çəksinlər.

Hiyəlgər Dəlilə Bağdadda qalmağa olsun, sizə kimdən deyim, qahirəli Əli əz-Zeybəqdən. Bu adam mahir fırıldaqçı idi, o, misirli Salah adlı bir nəfər divan rəisi olan zaman Qahirədə yaşayırdı, həmin Salahın qırx nəfər adamı var idi. Misirli Salahın adamları fırıldaqçı Əliyə hər dəfə tələ quranda elə fikirləşirdilər ki, o, tələyə düşəcək, onu axtarırdılar, məlum olurdu ki, o, da cəvə kimi ələ gəlmir, buna görə də ona "Qahirə cəvəsi"¹ ləqəbi vermişdilər.

Günlərin bir günü fırıldaqçı Əli qışlada öz adamlarının arasında öyləşmişdi, nədənsə onun ürəyi sıxılır, nəfəsi daralırdı. Qışlanın rəisi onun diltor olduğunu görüb dedi: "Ay başçı, sənə nə olub? Əgər ürəyin sıxılırsa, get bir az şəhərdə gəz, dolan: sən Qahirənin bazarlarını gəzib dolansan dörd-qəmin dağılar, ürəyin açılar". Əli elə bil bu sözə bənd idi, o saat ayağa qalxıb bayıra çıxdı ki, gedib Qahirənin küçələrini gəzib dolansın, ancaq dörd-qəmi daha da artıdı.

O, şorab dükəninin yanından keçəndə öz-özünə dedi: "Girirəm dükənə, doyunca içim!" Bunu deyib o, dükənə girdi, gördü ki, adamlar yeddi cərgə oturublar. Belə olanda, o, dükənçiyə dedi: "Ay şorab satan, mən tək-tənha öyləşmək istəyirəm". Şorab satan aparıb onu biradamlıq otaqda öyləşdirdi, gedib ona şorab gətirdi, Əli o qədar içdi ki, bərk kefləndi.

Sonra o, şorab dükənindən çıxdı, o vaxtadan Qahirənin küçələrini, meydanlarını gəzdi ki, axırda gəlib Qırmızı küçəyə çatdı, adamlar ondan qorxduqlarına görə onun yolundan çəkildilər. Əli dönüb baxanda nə görsə yaxşıdır? Gördü ki, bir su satan səhəngdən adamlara su verir, özü də yolda dayanıb qışqıra-qışqıra deyir: "Ya ruzi verən Allah! Dünyada ən yaxşı içki üzüm suyudur, ən yaxşı vüsal sevgilinin vüsalına çatmaqdır, ən uca yerdə oturmaq və heç kəsə yox, ən ağıllı adama yaraşır".

¹ Qahirə cəvəsi "zeybəq" deyilir.

Əli suçuya dedi: "Yaxın gəl, su ver içim". Suçu Əliyə baxdı, dolçanı ona verdi; Əli içinə baxdı, çalxalayıb suyu yerə boşaltdı. Belə olanda, suçu ondan soruşdu: "Sən su içməyəcəksən?" Əli də cavabında dedi: "Su ver içim". Suçu təzədən dolçanı doldurub Əliyə verdi, o yenə çalxalayıb suyu yerə boşaltdı; sonra üçüncü dəfə də suyu yerə boşaltdı. Suçu ona dedi: "Əgər su içmək istəmirsənsə, onda mən gedim". Əli cavabında yenə dedi: "Su ver içim!" Suçu yenə dolçanı doldurub Əliyə verdi, Əli dolçanı alıb başına çəkdi. Sonra da cibindən bir dinar çıxarıb suçuya verdi, suçu birdən ona baxdı, Əlini alçaq adam hesab eləyib dedi: "Ay novcavan, Allah sənə əvəz versin, Allah sənə əvəz versin! Balaca adamlar bəziləri üçün böyük adam sayılırlar..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki yeddi yüz doqquzuncu gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, fırıldaqçı Əli suçuya bir dinar verdi, suçu birdən ona baxdı, Əlini alçaq adam hesab eləyib dedi: "Ay novcavan, Allah sənə əvəz versin, Allah sənə əvəz versin! Balaca adamlar bəziləri üçün böyük adam sayılırlar!"

Suçunun bu sözlərini eşidən Əli suçuya yaxınlaşıb onun yaxasından yapışdı, qaş-daşla tutulmuş xəncərini siyirdi, belə xəncər barəsində şair iki beyti yaxşı deyib:

"Çal küt qılıncını, qorxma heç kəsdən,
Sən yalnız Allahın qorx qazabından.

Nəticib işlərə yol vermə bir an,
Nəticib adamların yolilo yollan".

Əli suçuya dedi: "Ay qoca mənimlə ağıllı danış! Sənin tulğunun qiyməti, lap bahası iki dirhəm ola-olmaya, yerə boşaltmışam üç dolça da çox olsa bir rütlə su olar". Suçu da cavabında dedi: "Bəli, doğru deyirsən". Onda Əli dedi: "Mən sənə bir dinar – qızıl pul vermişəm, bəs sən mənə niyə alçaldırsan? Məgər sən məndən qoçaq, məndən nəticib

adam görmüsən?" Suçu da cavabında dedi: "Mən bir adam görmüşəm, o həm səndən qoçaq, həm də səndən nəcibdir; analar hələ onun kimi qoçaq, onun kimi nəcib oğul doğmayblar, bundan sonra da doğmayacaqlar". Suçunun bu sözünü eşidən Əli soruşdu: "Məndən qoçaq, mən-dən nəcib sən kimi görmüsən?" Suçu da cavabında dedi: "Bil və agah ol ki, mənim başıma çox qəribə əhvalat gəlib. Mənim atam Qahirədə səhənglə su satanların başçısı idi, o, rəhmətə getdi, ondan mənə beş dəvə, qatır, bir dükan, bir də ev qaldı; axı kasıbın gözü doymur, gözü doyanda da, o ölür. Mən özlüyümdə dedim: "Bir Hicaza gedim!" Bir dəvə karvanı düzəlttim; o vaxtacan dost-aşnadan tanış-bilişdən borc aldım ki, gördüm nə az, nə çox, düz beş yüz dinar borcum var. Mən Həccə ziyarətə gedəndə bu pulların hamısı əlimdən çıxdı. Onda mən öz-özümə dedim: "Əgər mən Qahirəyə qayıtsam, borclu olduğum adamlar məni tutdurub zindana saldırlar". Odur ki, mən Suriyaya gedən bir karvana qoşuldum, gəlib Hələb şəhərinə çatdım, sonra da oradan çıxıb Bağdada üz qoydum; az getdim, üz getdim, dərə-təpə düz getdim, gəlib Bağdada çatdım. Elə ki gəlib Bağdada çatdım, həmin şəhərin suçularının başçısını soraqlaşib tapdım; onun yanına gəlib "fatiha" oxudum: o, da mənim əhvalımı soruşdu, mən başıma gələn əhvalatı əvvəldən axıracan, yerli-yerində ona nəql elədim.

Allah qapını üzümə açdı: o, mənə bir dükan ayırdı, bir tuluc, su satmaq üçün başqa nə lazımsa hər şeyi verdi, mən də şəhəri dolaşib su satmağa başladım. Kuzəni su içmək üçün bir nəfərə uzadanda, o, mənə dedi: "Mən hələ indiyəcən heç nə yeməmişəm, odur ki, ürəyim su istəmir; bu gün bir nəfər xəsis məni qonaq çağırırmışdı, mən də onun evinə getdim; o nə eləsə yaxşıdır? Gətirib qabağıma iki kuzə su qoydu. Belə olanda, mən həmin adama dedim: "Ay murdar oğlu murdar, sən mənə yeməyə bir şey vermisən ki, üstündən içmək üçün gətirib qabağıma su qoyursan?" Ay suçu, öz yolunla çıx get, mən bir şey yeyənəcən gözlə, sonra mənə su verərsən".

Mən başqa bir adama yaxınlaşıb su təklif elədim, həmin adam da dedi: "Allah versin!" Düz günortayacan heç kəs məndən su alıb içmədi.

Belə olanda mən öz-özümə dedim: "Eh, kəş Bağdada gəlməyöydüm!" Elə bu dəmdə gördüm ki, adamlar qaça-qaça harasa gedirlər, mən də onların dalınca düşdüm, birdən qabaqda sıra ilə iki-iki yeriyən böyük bir dəstə gördüm, onların başlarında çalma, əyinlərində arxalığ, cübbə, keçədən gödəkçə vardı, həm də bunların üstündən poladdan paltar geymişdilər.

Mən bir nəfərdən soruşdum: "Bu kimin dəstəsidir?" Həmin adam cavabında dedi: "Rəis Əhməd əd-Dənəfin dəstəsidir". Onun bu sözünü eşidib soruşdum: "O nə qulluğun sahibidir?" Cavabında dedilər: "O həm divanxananın rəisidir, həm Bağdadda rəisdir, həm də qurunun nəzarətçisidir. Xəlifə ona hər ay min dinar, onun adamlarının hərəsinə yüz dinar aylıq verir. Həsən-Şuman da min dinar aylıq alır, indi onlar divanxanadan çıxıb öz evlərinə gedirlər". Birdən Əhməd əd-Dənəf məni görüb dedi: "Gəl mənə su ver!" Mən kuzəni doldurub ona verdim, o, kuzəni çalxalayıb suyu yerə tökdü, ikinci dəfə də, üçüncü dəfə də beləcə kuzəni çalxalayıb suyu yerə tökdü, dördüncü dəfə sudan bir qurtum içib məndən soruşdu: "Ay suçu, haralısan?" Mən də cavabında dedim: "Qahirəliyəm". Mənim bu sözümü eşidib Əhməd əd-Dənəf dedi: "Allah Qahirəyə də, onun camaatına da kömək olsun! Xeyir ola, bu şəhərə nə üçün gəlmisən?" Mən də başıma gələn əhvalatı əvvəldən axıracan, yerli-yerində ona nəql elədim, həm də borca düşdüyümü, borcluların əlindən qaçıb bura gəldiyimi eyhamla ona əyan elədim: onda Əhməd əd-Dənəf ucadan dedi: "Xoş gəlmisən!" Sonra da o, mənə beş dinar verib öz adamlarına dedi: "Allah yolunda bu adama kömək eləyin!" Onların hərəsi mənə bir dinar pul verdi, Əhməd əd-Dənəf də mənə dedi: "Ay pir, nə qədər ki, Bağdaddasan, hər dəfə bizə içməyə su verəndə bu qədər pul alacaqsan".

Mən onların yanına getməyə başladım, həmin adamlar da hər dəfə mənə pul verirdilər, bir neçə gündən sonra onlardan qazandığım pulları sayanda nə görsəm yaxşıdır? Gördüm ki, min dinar pulum var. Onda mən öz-özümə dedim: "İndi yaxşı olar ki, sən çıxıb öz məmləkətinə gedəsən". Sonra mən onların evinə getdim, Əhmədin əlindən öpdüm o, məndən soruşdu: "Sən məndən nə istəyirsən?" Mən də cavabında dedim: "Mən öz məmləkətimə getmək istəyirəm, — sonra da bu şeyi oxudum:

"Özgə torpağında olan gəlmələr
Küləkdən hörülmüş saraya bənzər.

Necə yellə gələn gedər yel ilə,
Gəlmələr də çıxıb gedər bax belə".

Karvan Qahirəyə yola düşür, mən öz arvad-uşağımın yanına getmək istəyirəm". Əhməd əd-Dənəf bu sözlərimi eşidib mənə bir qatır, yüz dinar da pul verib dedi: "Ya şeyx, sənə bir iş tapdırmaq istəyirik.

De görək, sən Qahirənin adamlarını yaxşı tanıyırsanmı?" Mən də cavabında dedim: "Bəli, yaxşı tanıyıram..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki yeddi yüz onuncu gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, suçu deyirdi: "Əhməd əd-Dənəf mənə bir qatır, yüz dinar da pul verib dedi: "Sənə bir iş tapşırmaq istəyirik. De görək, sən Qahirənin adamlarını yaxşı tanıyırsanmı?" Mən də cavabında dedim: "Bəli, yaxşı tanıyıram". Mənim bu sözümü eşidib o dedi: "Bu naməni al, onu qahirəli Əli əz-Zeybəqə çatdır, özü də ona deyin: "Sənin böyüyün sənə salam-duası var, indi o, xəlifənin yanında qulluq eləyir!" Mən naməni ondan alıb yola düşdüm, az getdim, üz getdim, dərə-təpə düz getdim, gəlib Qahirəyə çatdım; borclu olduğum adamlar məni gördülər, mən borclarımın hamısını verdim, sonra suçluluq eləməyə başladım, qahirəli Əli Zeybəqin evini tanımadığıma görə naməni aparıb ona verməmişəm".

Suçunun bu sözlərini eşidən Əli ona dedi: "Ay pir, ürəyinə toxtaqlıq ver, gözlərinə işıq gəlsin! Qahirəli Əli əz-Zeybəq, rəis Əhməd əd-Dənəfin qolbəyilərinin başçısının oğlu elə mən özüməm ki, varam. Naməni bəri ver!"

Suçu naməni ona verdi; elə ki Əli naməni açıb oxudu, orada bu iki beytin yazıldığını gördü:

"Gözəllər gözəli, bu naməni mən
Göndərirəm sənə oson küləkdən.

Əlimdən gəlsəydi özüm uçardım,
Əfsuslar olsun ki, sınıb qanadım".

Bundan sonra yazılmışdı: "Rəis Əhməd əd-Dənəfdən uşaqlarının ən böyüyü qahirəli Əli əz-Zeybəqə salam-dua. Sənə oyan olsun ki, mən misirli Səlahəddini elə gözümçixdiyə saldım, başına elə oyunlar açdım ki, onu diri-dir qəbrə basdırdım. İndi onun qolbəyiləri mənim itaətimdədirlər, Əli Qətfəl-Camal da onların arasındadır. Mən xəlifə-

nin divanxanasında Bağdadın raisiyəm, quruya baxmaq mənə həvalə olunub; əgər sən bağladığımız şorto əməl eləyirsənsə, mənim yanıma gəl. Bəlkə sən Bağdadda elə bir kələk işlədə bildin ki, xəlifə səni öz yanına qulluğa götürdü, sənə aylıq təyin elədi, adamlarınla bərabər sizə ev tikdirdi. Bax, bil və agah ol ki, mənim məqsədim budur. Allah səni himz eləsin!"

Elə ki Əli naməni oxuyub qurtardı, onu dodaqlarına yaxınlaşdırıb öpdü, çalması üçün qoydu, xoş xəbəre görə suçu on dinar bəxşiş verdi, sonra da evə, adamların yanına yollandı; gəlib evə çatan kimi adamların yanına gedib, işin nə yerdə olduğunu onlara xəbər verdi: "Sizi bir-birinizə tapşırıram!" deyib hər şeyi onlara danışdı. Sonra da əynindəki paltar çıxartdı, səfər paltarını geydi, içində ağac mizraq olan qutunu götürdü, özü də bu mizraq, bir-birinə keçirilən iyirmi dörd dirək uzunluğunda nizənin ucu idi. Belə olanda, dəstənin rəisi ona dedi: "Xəzinəmiz bomboşdur, amma sən bizi pulsuz qoyub gedirən". Əli də onun cavabında dedi: "Mən Suriyaya çatan kimi lazım olan qədər sizə pul göndərəm". Bunu deyib Əli öz yolu ilə getdi.

Karvan yola düşmüşdü, Əli gedib özünü karvana çatdırdı, tacirbaşını, onunla olan qırx taciri gördü, tacirlər öz taylarını qatırlara yükləmişdilər, amma tacirbaşının tayları hələ yerdə idi. Əli gördü ki, karvanbaşı suriyalıdır, özü də o, qatırlara deyirdi: "Biriniz gəlin mənə kömək eləyin", ancaq onlar elə hey onu danlayır, söyləyirdilər.

Bunu gören Əli öz-özünə dedi: "Elə bu karvanbaşı ilə səfər etmək mənim üçün yaxşıdır!"

Əlinin hələ üzünə tük gəlməmişdi, o, ay parçası kimi gözəl-göyçək bir oğlan idi; karvanbaşının yanına gedib ona salam verdi, karvanbaşı da salamını alıb ondan soruşdu: "Sən nə istəyirsən?" Əli də cavabında dedi: "Əmican, mən gördüm ki, sən təksən, ancaq qırx qatırlıq yükün var. Sən niyə kömək etmək üçün özünə adam götürməmişən?" Karvanbaşı da cavabında dedi: "Ay bala, mən iki nəfər cavan oğlan tutdum, onları geyindirib-kecindirdim, hərəsinin də cibinə iki yüz dinar pul qoydum, onlar mənə monastıra çatanacan kömək elədilər, sonra qoyub qaçdılar". Karvanbaşının bu sözünü eşidib Əli ondan soruşdu: "Sizin səfəriniz haradır?" Karvanbaşı da cavabında dedi: "Səfərimiz Holob şəhərinədir". Karvanbaşının bu sözünü eşidib Əli ona dedi: "Mən sənə kömək elərəm".

Bunu deyib Əli ona kömək elədi, onlar tayları qatırlara yükləyib yola düşdülər, tacirbaşı da qatıra minib yola düşdü, suriyalı tacirbaşı Əlinin gəlişinə çox şad oldu, mehrini oğlana saldı.

Onlar az getdilər, çox getdilər, gecəyəcən yol getdilər; elə ki gecə oldu, karvan düşərgə saldı, adamlar yeyib-ıçdılar, yatmaq vaxtı çatanda Əli uzanıb özünü yuxuluğa vurdu. Karvanbaşı da gəlib ondan azca aralı yerdə uzandı; belə olanda, Əli ayağa qalxdı, gedib tacirin çadırının qapısı ağzında əyləşdi; karvanbaşı çevrilib Əlini qucaqlamaq istədi, ancaq gördü ki, oğlan yerində yoxdur, onda özlüyündə dedi: "Bəlkə o, birisinə söz verib, həmin adam da onu aparıb; ancaq mən daha ləyaqətli adamam, sabah gecə onu çadıra salıb qapısını bağlaram".

Tacirbaşı belə fikirləşməkdə olsun, indi sizə kimdən deyim Əlidən. O, dan yeri sökülənəcən tacirin çadırının qapısı ağzında oturdu, dan yeri sökülməyə başlayan kimi ayağa qalxdı, gəlib karvanbaşının yanında uzandı; karvanbaşı yuxudan ayılaraq Əlini görüb özlüyündə dedi: "Əgər ondan soruşsam: "Sən harada idin?" onda mənə qoyub gedər".

Əli karvanbaşını o vaxtadan beləcə aldatdı ki, onlar gəlib bir mağara çatdılar; həmin mağarada çox güclü bir şirin yuvası var idi; hər dəfə buradan karvan keçəndə yolçular öz aralarında püşk atdılar, kimə püşk düşürdüsə, onu şirə atırdılar.

Karvan əhli də püşk atdı, özü də püşk kimə düşsə yaxşıdır? Püşk tacirbaşıya düşdü; elə bu dəmdə birdən şir onların qabağını kəsib baxmağa başladı görsün ki, ona kimi verəcəklər.

Belə olanda, tacirbaşı qəm dəryasına batıb karvanbaşıya dedi: "Allah sənə də, sənin bu səfərinə də qənim olsun! Ancaq sənə vəsiyyətlər eləyirəm ki, mən öləndən sonra mallarımı uşaqlarıma verəsən". Tacirbaşının bu sözlərini eşidən igid Əli onlardan soruşdu: "Bu nə əhvalatdır?" İşin nə yerdə olduğunu ona danışdılar, belə olanda, o, ucadan dedi: "Siz bu çöl pişiyindən niyə belə qorxub qabağından qaçırsız? Mən onu sizin gözlünüzün qabağında öldürməyi boynuma götürürəm".

Əlinin bu sözlərini eşidən karvanbaşı tacirin yanına gedib əhvalatı ona nəql elədi, tacir də ona dedi: "Əgər Əli şiri öldürsə, mən ona min dinar verərəm". O biri tacirlər də dedilər: "Biz də ona pul verərik".

Belə olanda, Əli ləbbadəsini çıxartdı, altından geydiyi polad paltarda qaldı, polad qılıncını siyirdi, tək-tənha şirin qabağına çıxıb nərə çəkdi.

Şir Əlinin üstünə atıldı, qahirəli Əli qılıncını endirib şirin iki qası arasından elə zərbə vurdu ki, onu iki parça elədi: karvanbaşı da, tacirlər də dayanıb ona tamaşa eləyirdilər. Əli karvanbaşıya dedi: "Əmican, heç qorxub-zad eləmə!" Əlinin şiri öldürdüyünü gören karvanbaşı ucadan ona dedi: "Oğlum, bu gündən mən sənin nökrünəm!" Tacir tez ayağa qalxıb Əlini qucaqladı, alnından öpdü, çıxarıb ona min dinar pul verdi,

tacirlərin də hərəsi ona iyirmi dinar verdi, Əli pulların hamısını tacirə verdi ki, əmanət saxlasın.

Onlar gecəni yatdılar, səhər açılan kimi durub Bağdada tərəf getdilər, az getdilər, çox getdilər gəlib Şirlər yuvası ilə İtlər vadisinə çatdılar; demə burada itaətdən çıxmış, yolkəsən bir bədəvi varmış, özü də o, başına öz qəbiləsindən bir dəstə adam yığmışdı.

Bu bədəvi karvana hücum elədi, adamlar onun qabağından qaçıb pərən-pərən düşdülər, bunu gören tacir ucadan dedi: "Pullarım batdı!" Elə bu dəmdə birdən Əli əynində zınqırovlu paltar gəldi, mizrağını çıxartdı, nizənin dirsəklərini bir-birinə geydirib mizrağı onun ucuna keçirdi, sonra bədəvinin atlarından birini xəlvəti ilə keçirib ona süvar oldu, üzünü bədəviyə tutub dedi: "Nizəni götür, çıx mənə meydanıma!" Bunu deyib Əli özünü silkələdi, zınqırovları cingildədi, bədəvinin atı zınqırovların səsinə hürkdü, Əli fürsəti fota verməyib bədəvinin nizəsini vurub sındırdı, sonra da boynuna bir zərbə endirib onun başını bədənindən ayırdı.

Bədəvinin adamları bunu görəndə, hamılıqla Əlinin üstünə cumdular. Belə olanda, Əli ucadan dedi: "Allahü-əkbər!" Bunu deyib, Əli onların üstünə cumdu, bədəvilərə bir toy tutdu ki, gəl görəsən: onlar pərən-pərən düşüb qaçmağa başladılar.

Sonra Əli bədəvinin başını nizənin ucuna keçirib göyə qaldırdı. tacirlər Əliyə hörmət elədilər; karvan yola düşdü, onlar az getdilər, üz getdilər, dərə-təpə düz getdilər, gəlib Bağdada çatdılar. Elə ki gəlib Bağdada çatdılar, Əli öz pullarını tacirdən istədi, tacir də çıxarıb pullarını ona verdi, sonra Əli həmin pulları karvanbaşıya verib dedi: "Elə ki Qahirəyə qayıtdın, soraqlaşib mənə dəstəmin olduğu evə gedərsən, pulları dəstəmin roisinə verərsən".

Əli gecəni yatdı, elə ki səhər açıldı, o, şəhərə girdi, Əhməd əd-Dənəfin öz dəstəsilə olduğu evi soraqlaşa-soraqlaşa şəhəri gəzib dolaşdı, ancaq heç kəs onun olduğu yeri Əliyə göstərmədi.

Belə olanda, Əli az getdi, çox getdi, gəlib Fəlakət meydanına çatdı, orada oynayan uşaqları gördü, bu uşaqların arasında bir oğlan vardı, onun adı Əhməd əl-Lağıt idi; Əli öz-özünə dedi: "Əhməd əd-Dənəfin yerini heç kəs yox, bu uşaq göstərəcək!"

Əli belə fikirləşib yan-yörəsinə göz gözdirdi, bir şirniyyat satanı gördü, gedib ondan şirniyyat aldı, sonra da səsliyə uşaqları yanına çağırdı; uşaqlar Əlinin başına yığılanda Əhməd əl-Lağıt o biri uşaqların hamısını onun yanından qovdu, təkcə özü Əliyə yaxınlaşıb soruşdu: "Nə istəyirsən?" Əli onun cavabında dedi: "Mənə bir uşağın vardı,

o, vəfat elədi, onu yuxuda gördüm, uşağım məndən şirniyyat istədi, odur ki, mən şirniyyat aldım, istəyirəm uşaqların hərəsinə bir tikə verim". Əli bunu deyib şirnidən bir tikə Əhməd əl-Laqitə verdi. Oğlan şirniyə baxanda nə görsə yaxşıdır? Gördü ki, şirniyə bir dinar yapışıbdır, odur ki, Əliyə dedi: "Rədd ol buradan, mən pis uşaqlardan deyiləm, get adamlardan soruş, gör mən necə uşağam". Oğlanın bu sözünü eşidib Əli ona dedi: "Oğlum, pulu təkcə qoçaq verər, təkcə qoçaq da pul alar. Mən səhərdən bu məhəllə sənin, o məhəllə mənim, bu küçə sənin, o küçə mənim şəhəri dörd dolanmışam, Əhməd əd-Dənəfin öz dəstəsiylə olduğu evi nə qədər axtarmışamsa, yerini heç kəs mənə soruş verməyib. Əgər Əhməd əd-Dənəfin öz dəstəsiylə olduğu evi mənə göstərsən, bu dinar sənin zəhmət haqqın olar". Belə olanda, Əhməd dedi: "Mən sən qabağınca qaça-qaça gedəcəyəm, sən də mənim dalımcı qaça-qaça gəl, elə ki onların evinə çatdım, mən ayağımla balaca bir daşı darvazalarına atacağam, onda sən onların darvazasını tanıyarsan". Bunu deyib oğlan qaçmağa başladı, Əli də onun dalınca o vaxtadan qaçdı ki, oğlan ayağı ilə bir daşı onların darvazasına atdı, beləcə Əli onların darvazasını tanıdı..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki yeddi yüz on birinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, elə ki Əhməd əl-Laqit qoçaq Əlinin qabağınca qaça-qaça gedib Əhməd əd-Dənəflə dəstəsinin olduğu evi ona göstərdi. Əli oğlanı tutub bir dinarı onun əlindən almaq istədi, ancaq nə qədər əlləşdisə ala bilmədi. Belə olanda Əli oğlana dedi: "Get, bu bəxşiş sənə halaldır, sən həm ağıllı, həm də qoçaq oğlansan. İnşallah, xəlifənin yanında rəis olan kimi sən öz qolbəyilərimdən biri oləcəyəm".

Oğlan çıxıb getdi, o getməkdə olsun, indi sizə kimdən deyim, qahirəli Əli Zeybəqdən. O, yaxınlaşıb darvazanı döydü, Əhməd əd-Dənəf darvazanın döyüldüyünü eşidib gözətçiyə dedi: "Ay gözətçi, darvazanı aç, təkcə qahirəli Əli əz-Zeybəq darvazanı belə döyür". Gözətçi darvazanı açdı, Əli Əhməd əd-Dənəfin yanına girib salam verdi, Əhməd

əd-Dənəf salamını alıb onu qucaqladı, Əhmədin qırx nəfər adamının hamısı Əli ilə salamlaşdı; sonra Əhməd əd-Dənəf Əliyə bahalı libas geydirib dedi: "Xəlifə məni rəis eləyəndən sonra mənim qolbəyilərimə bahalı libas verdi, mən bu libası sənə üçün saxladım". Sonra onlar süfrə açib Əlini yuxarı başda əyləşdirdilər, yemək gətirdilər, doyunca yedilər, süfrəyə cürbəcür içki gətirdilər, səhərəcən içdilər, sonra Əhməd əd-Dənəf qahirəli Əli əz-Zeybəqə dedi: "Məbadə Bağdadı gəzib dolaşasan, bu evdə otur, bayıra çıxma". Onun bu sözünü eşidib Əli soruşdu: "Niyə? Məgər xanənişin olmağa gəlmişəm? Mən elə gəzməyə gəlmişəm də". Onda Əhməd əd-Dənəf ona dedi: "Oğlum, fikrin Qahirəyə getməsin, bura Bağdaddır, xəlifənin məskənidir, burada nə qədər desən qoçaq adamlar var, özü də bu yerdə qoçaqlıq elə bil yerdən bitib çıxır".

Belə olanda, Əli üç gün evdən bayıra çıxmıdı, sonra Əhməd əd-Dənəf qahirəli Əliyə dedi: "Sən xəlifənin yanına aparıb ona yaxın eləmək istəyirəm ki, o, sənə aylıq təyin eləsin". Əli də cavabında dedi: "Vaxtı gələndə apararsan". Onun bu sözünü eşidib Əhməd ondan əl çəkdi.

Günlərin bir günü Əli evdə oturmuşdu, birdən ürəyi sıxıldı, odur ki, öz-özünə dedi: "Get Bağdadı gəz-dolan ki, ürəyin açılınsın".

Öz-özünə belə deyib Əli evdən çıxdı, bu küçə sənin, o küçə mənim, bu dalan sənin, o dalan mənim gəzib dolandı, axırda gəlib bazara çatdı. Bazarın tən ortasında bir dükən gördü, ora girib nahar elədi. Əllərini yumaq üçün bayıra çıxanda birdən nə görsə yaxşıdır? Gördü ki, polad qılınclı, keçə gödəkçə geymiş qırx atlı qul iki-iki sıra ilə gedir, özü də qatıra minmiş hiyləgər Dəlilə onların dalınca gəlir, onun başında qızıla tutulmuş dəbilqə, əynində dəmir paltar, başqa nə lazımsa hər şeyi var.

Dəlilə divanxanadan çıxıb karvansaraya gədirdi, o, qahirəli Əli əz-Zeybəqə uzaqdan zənə baxanda nə görsə yaxşıdır? Gördü ki, bu adam boy-buxunca lap Əhməd əd-Dənəfə oxşayır, həm də ləbbədə, üstündən də əba geyib, başına polad dəbilqə qoyub, başqa nə lazımsa hər şeyi var, özü də üst-başından, yerisindən, üz-gözündən igidlik yağır.

Dəlilə gedib karvansaraya çatan kimi öz qızı Zeynəbin yanına girdi, üstündə qum olan rəml taxtasını gətirdi, qumu səpələyib rəml atdı, gördü ki, bu adamın adı Əlidir, özü də onun bəxti Dəlilənin də, qızı Zeynəbin də bəxtindən yaxşıdır.

Anasının fal açdığını gören Zeynəb ondan soruşdu: "Ana can, bu taxta üstə açdığın qum falı nə göstərdi?" Dəlilə də cavabında dedi: "Mən bu gün bir cavan oğlan gördüm, o lap Əhməd əd-Dənəfə, onun

qolbəyilərinə oxşayır; mən qorxuram ki, Əhməd əd-Dənəflə onun qolbəyilərinə necə soyundurduğunu eşitsin, öz böyüyünün, onun qırx yaxın adamının başına açdığı oyunun əvəzini çıxmaq üçün karvansarayaya gəlib bizə bir toy tutsun ki, daha nə deyim! Zənnimcə, o, Əhməd əd-Dənəflin evində olur". Anasının bu sözlərini eşidən Zeynəb ona dedi: "Bu nədir? Mənə elə gəlir ki, onun barəsində sən hər şeyi götür-qoy eləmişən".

Bunu deyib Zeynəb paltarlarının ən qəşəngini geyib şəhərə gəzməyə çıxdı; kim ki onu gördü, o saat ona aşıq olurdu, Zeynəb kiməsə vadə verir, and içir, kiminin sözlərinə qulaq asır, kimini başından eləyirdi. Zeynəb beləcə bu bazar sənin, o bazar mənim, o vaxtacan gözib dolandı ki, axırda ona tərəf gələn qahirəli Əlini gördü; oğlanı çiyni ilə itələdi, ona tərəf dönüb ucadan dedi: "Allah ağıllı adamların ömrünü uzun eləsin! Sən nə göyçək oğlansan!" Zeynəbin bu sözünü eşidib Əli ondan soruşdu: "Sən kimin adamsan?" Zeynəb də cavabında dedi: "Sənin kimi geyinib-kecinməyi xoşlayan bir nəfərin adamsıyam". Onda Əli soruşdu: "Sənin ərין var, ya subaysan?" Zeynəb də cavabında dedi: "Ərim var". Zeynəbin bu sözünü eşidib Əli ondan soruşdu: "Bizdə ya sizdə?" Onda Zeynəb dedi: "Mən tacir qızıyam, ərım də tacirdir, bu günəcən mən ömrümdə evdən bayıra çıxmamışam. Məsələ ondadır ki, mən evdə xörək bişirib yemək istədim, ancaq nəso istaham olmadı. Elə ki sən gördüm, bir könüldən min könülə sənə vuruldum. Bolkə dördimə olac eləyəsən, mənim evimdə bir tikə çörək yeyəsən?" Zeynəbin bu sözünü eşidib Əli dedi: "Qonaq çağırının sözünü yerə salmazlar". Belə olanda, Zeynəb yol alıb getdi, Əli də bu dalan sənin, o dalan mənim, onun dalınca düşüb getdi, sonra o, öz-özünə dedi: "Sən nə eləyirsən? Sən qarıbsən, qədim rəvayətlərdə deyilir: "Qürhətdə zina eləyən adamı Allah beləyə düçar eləyir. Gəl sən bu arvadı xoşluqla, şirin dillə rodd elə getsin".

Əli özlüyündə belə fikirləşib Zeynəbə dedi: "Bəri bax, bu bir dinarı al, qoy o iş başqa vaxta qalsın". Zeynəb onun bu sözünü eşidib ucadan dedi: "Allahın ən böyük adına and olsun ki, heç elə şey yoxdur, sən görək hökmən, elə indi evimə gedəsən, mən də sənə əməlli-başlı qulluq eləyəm!"

Əli naçar qalıb onun dalınca düşdü, onlar gəlib hündür gümbəzli bir evin darvazasına çatdılar, darvaza qıfilla bağlanmışdı. Zeynəb Əliyə dedi: "Bu qıfıl aç!" Arvadın bu sözünü eşidib Əli ondan soruşdu: "Bəs onun açarı hamı?" Zeynəb də cavabında dedi: "Açar itibdir". Onda Əli dedi: "Hər kəs ki, qıfıl açarsız açsa, o, canidir, hakim onun cozasını verməlidir, özü də mən bilmirəm ki, qıfıl açarsız nə ilə açım".

Əlinin bu sözlərini eşidən Zeynəb izarını açıb üzünü ona göstərdi, Əli arvadın üzünə baxdı, ürəyindən min ah qopdu; sonra Zeynəb izarı qıfılın üstünə saldı, həzrəti Musanın anasının adlarını çoxdi, qıfılı açarız-zadsız açıb içəri girdi; Əli də onun dalınca içəri girəndə nə görso yaxşıdır? Gördü ki, burada polad qılınclar, başqa silah-əsləhə var.

Zeynəb izarını bir tərəfə qoydu, keçib Əlinin yanında əyləşdi, oğlan öz-özünə dedi: "Allahın sənə qismət elədiyinə əməlli-başlı sahib ol!" Sonra da o, əyildi ki, Zeynəbin yanağından bir öpüş götürsün, ancaq arvad ölini yanağı üstə qoyub dedi: "Ən yaxşı kef, gecə çəkilon keldir".

Bunu deyib Zeynəb süfrə saldı, süfrəyə yemək, şərab düzdü, onlar oturub yeyib-içdilər, sonra Zeynəb bayıra çıxdı, quyudan su çəkib səhəngə doldurdu, Əlinin əllərinə su tökdü, oğlan əllərini yudu. Sonra Zeynəb birdən yumruğunu öz sinəsinə vurub ucadan dedi: "Vay, bir adam ərimin yanında beş yüz dinara yaqut üzük girov qoymuşdu, mən homin üzüyü götürüb barmağıma taxmışdım, özü də üzük barmağıma gen idi, ona mum çəkmişdim ki, bir az daralsın, mən satılı quyuya salladanda üzük barmağımdan çıxıb quyuya düşüb. Sən üzünü qapıya tərəf çevir ki, mən soyunum, quyuya düşüb üzüyü çıxarım". Zeynəbin bu sözünü eşidib Əli ona dedi: "Bu mənim üçün ayıb olar ki, mən burada ola-ola sən quyuya düşəsən. Quyuya heç kəs yox, mən özüm düşəcəyəm". Əli bunu deyib soyundu, kəndiri belinə bağladı, Zeynəb onu quyuya sallatdı. Quyu dərin idi, suyu çox olduğundan gum-gum gum-buldayırdı; Zeynəb ona dedi: "Kəndir qısadır, ancaq eybi yoxdur, sən kəndiri belindən aç, suya düş". Əli də kəndiri belindən açıb suya düşdü, suya baş vurub beş-altı dirsək dərinə getdi, ancaq quyunun dibinə çata bilmədi; Əli suya baş vurmaqda olsun, indi sizə kimdən deyim. Zeynəbdən. O, izarına büründü, Əlinin paltarını götürüb anasının yanına getdi..."

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb nağılı yarımcıq qoydu.

Elə ki yeddi yüz on ikinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını damşmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, qahirəli Əli quyuya düşdü, Zeynəb izarına büründü, Əlinin paltarını götürüb

anasının yanına getdi. Anasının yanına gələn kimi ona dedi: "Mən qahirəli Əlini soyundurub, ev sahibi əmir Həsənin quyusuna saldım, heç ola bilməz ki, o, quyudan sağ-salamat çıxsın".

Zeynəb əhvalatı anasına danışmaqda olsun, indi sizə kimdən deyim, evin sahibi əmir Həsəndən. Zeynəb Əlinin başına bu işi gətirən vaxt əmir Həsən evdə yox idi, evə gələndə gördü ki, qapısı açıqdır, odur ki, mehtərə dedi: "Sən niyə qıfılı bağlamamısan?" Mehtər də onun cavabında dedi: "Ay ağa, mən öz ölimlə bağlamışdım". Mehtərin bu sözünü eşidən əmir Həsən ucadan dedi: "Başıma and olsun ki, evimə oğru girib!" Bunu deyib əmir Həsən içəri girdi, evin hər yerini gözib dolandı, hər yeri zənn ilə baxdı, ancaq evdə heç kəsi görmədi; belə olanda, mehtərə dedi: "Get səhəngi doldur, mən dəstəməz alım". Mehtər satılı götürüb quyuya sallatdı, sonra onu quyudan çəkəndə gördü ki, satıl çox ağırdır; belə olanda, o, əyilib quyuya baxdı, gördü ki, satılın içində kimsə yerləşibdir. Mehtər təzədən satılı quyuya atıb ağasına dedi: "Ay ağa, satılı quyuya sallatdım, çəkəndə gördüm ki, içində ifrit əyləşib!" Mehtərin bu sözünü eşidib əmir Həsən ona dedi: "Get dörd nəfər fəqahətçi çağır, qoy onlar gəlib Quran oxusunlar ki, ifrit çıxıb getsin".

Elə ki mehtər gedib fəqahətçiləri gətirdi, əmir Həsən onlara dedi: "Bu quyunun dövrəsində dayanıb Quran oxuyun ki, ifrit çıxıb getsin". Sonra qulla mehtər gəlib satılı quyuya salladılar, qahirəli Əli tez satıldan yapışdı, girib onun içində gizləndi, o vaxtadan oturma ki, satılı çəkib lap quyunun ağzına qaldırdılar; onda oğlan hoppanıb satıldan çıxdı, keçib fəqahətçilərin arasında əyləşdi. Belə olanda, fəqahətçilər bir-birini sillələyib qışqırmağa başladılar: "İfrit, ifrit!" Ancaq əmir Həsən zənn ilə baxanda nə görsə yaxşıdır? Gördü ki, bu oğlan bəni-adəmdir, odur ki, üzünü ona tutub soruşdu: "Sən oğrusan?" Əli cavabında dedi: "Yox, oğru deyiləm". Oğlanın bu sözünü eşidib əmir soruşdu: "Bəs quyuya niyə düşmüşsən?" Əli də cavabında dedi: "Mən yatmışdım, yuxuda şeytan məni aldatdı, qüsl etmək üçün durub Dəclə çayına getdim, suya baş vurdum, su məni çəkib altına apardı, gəlib bu quyudan çıxdım". Oğlanın bu sözünü eşidib əmir Həsən ona dedi: "Düzünü deyinən". Onda Əli başına gələn əhvalatı əvvəldən axıracan, yerli yerində əmir Həsənə nəql elədi: əmir əhvalatdan həli olub oğlana bir dəst köhnə libas verdi, oğlan libası geyinib onun evindən çıxdı.

Əli oradan çıxıb Əhməd əd-Dənəfin dəstəsinin olduğu evə gəldi, başına gələn əhvalatı yerli-yerində Əhmədə nəql elədi; onda Əhməd dedi: "Mən sənə demədim ki, Bağdadda elə arvadlar var ki, kişilərin

başına oyun açılar?" Oğlanın başına gələn əhvalatı eşidən Əli Qətf əl-Camal oğlana dedi: "Sən allah bir də görək, bu necə olan işdir ki, səni, Qahirə qolbəylərinin başçısını bir arvad soyundurur?" Əlinin qanı qaraldı, o, gördüyü işə peşman oldu; Əhməd əd-Dənəf ona bir dəst başqa libas verdi, sonra Həsən-Şuman oğlandan soruşdu: "Sən həmin arvadı tanıyırsanmı?" Əli də cavabında dedi: "Yox, tanımıram". Onda Həsən dedi: "Həmin arvad Zeynəbdir, xəlifənin karvansarasının qapıçısı hiyləgər Dəlilənin qızıdır. Ay Əli, olmaya sən də onun toruna düşmüşsən?" Əli də cavabında dedi: "Bəli, onun toruna düşmüşəm". Belə olanda Həsən dedi: "Ay Əli, o arvad sənə böyüyünü də, onun adamlarını da soyundurub libaslarını aparıb". Həsənin bu sözünü eşidən Əli dedi: "Bu, sizin üçün biabırçılıqdır". Onda Həsən oğlandan soruşdu: "Sən nə etmək istəyirsən?" Əli də cavabında dedi: "Mən onu almaq istəyirəm". Həsən ucadan dedi: "Bu mümkün olan şey deyil! Ondan gözünü çək, ürəyinə toxtaqlıq ver!" Həsənin bu sözünü eşidib Əli ondan soruşdu: "Bəs mən nə hiylə işlədim ki, onu alım?" Həsən-Şuman da cavabında dedi: "İşin avand olsun! Əgər sən mənim əlimdən su içsən, mənim əlimin altında olsan, onda mən səni muradına çatdıraram".

Əli də cavabında dedi: "Yaxşı, mən dediyinə razıyam". Oğlanın bu sözünü eşidən Həsən ona dedi: "Ay Əli, paltarını soyun!" Əli də paltarını soyundu; Həsən bir qazan götürüb nəso qətrana oxşayan bir şeyi qaynatdı, onu Əlinin bədəninə yaxdı, Əli dönüb lap qara qul oldu. Həsən həmin şeyi Əlinin dodaqlarına da yanaqlarına da yaxdı, sonra gözlərinə qırmızı sürmə çəkdi, ona nökrə paltarı geyindirdi, sonra süfrə saldı, gətirib süfrəyə kabab, şərab qoyub Əliyə dedi: "Karvansarada bir qul var, o, aşpazdır, indi sən lap ona oxşayırsan, o, bazardan tökcə ot, bir də göyərdi alır. Sən onun yanına gedərsən, qulların dilində yavaşca onunla danışmağa başlarsan, salam verib ona deyərsən, "Səninlə çoxdan oturub içməmişik!" Sənin bu sözünü eşidən qul deyəcək: "İşim başımdan aşır, boynumda qırx qul var, mən görək onların naharını, şam yeməyini bişirəm, itlərə yal verəm, hələ bunlar bir yana dursun. Dəlilə üçün də, qızı Zeynəb üçün də yemək-ichmək hazırlayam". Belə olanda, sən ona deyinən: "Gedək kabab yeyək, bir az da abco¹ içək". Onu gətir elə bu evə, əməlli-başlı içirt, sonra da ondan soruş ki, nə bişirir, necə cür xörək bişirir, itlərə nə yal verir, sonra mətbəxin də, anbarın da açarlarını hara qoyduğunu soruş; o, hər şeyi yerli-yerində sənə danışacaq, axı, adam ayıqlıqda gizli saxladığı hər şeyi sərxoş olanda açıb deyir.

¹ Abco – pivo

Elə ki bunları ondan öyrəndin, bəng verib onu bihuş elə, onun libasını gey, kəmərinə bir neçə bıçaq keçirt, göyörti səbətini götürüb get bazara, ot, bir də göyörti al. Sonra qayıt mətbəxə, anbara get, nə lazımsa götür, xörək bişir; elə ki xörək hazır oldu, onu nimçələrə çək; xörəkləri karvansaraya, Dəlilənin yanına apar, onlara bəncə qat ki, itlər də, qullar da, Dəlilə də, onun qızı Zeynəb də bihuş olsunlar; sonra evə gir, orada nə qədər paltar varsa, hamısını yıg götür bura. Əgər, doğrudan da, Zeynəbi almaq istəyirsenə, onda namə aparıb-gətirən qırx danə göyərçini də götür”.

Sonra Əli evdən çıxdı, küçədə aşpaz qulu gördü, salam verib ona dedi: “Səninlə çoxdan oturub içməmişik”. Aşpaz da cavabında dedi: “İşim başımdan aşır, mən qullara xörək, itlərə yal bişirirəm”. Əli götürüb onu apardı, deyünca içirdi, sonra da neçə cür xörək bişirdiyini ondan soruşdu. Aşpaz da onun cavabında dedi: “Hər gün nahara beş cür, axşama da beş cür xörək bişirirəm, dünən isə onlar mənə tapşırıblar ki, o xörəklərdən başqa həm ballı aş, həm də nar qovurması bişirəm”. Aşpazın bu sözünü eşidib Əli ondan soruşdu: “Sənin bişirdiyin bu xörəklər kimin üçündür?” Onda aşpaz dedi: “Mən əvvəlcə Zeynəbə xörək apırıram, sonra Dəliləyə xörək aparıram, qullara şam yeməyi verirəm, sonra da itlərin axşam yalını verirəm, özü də itlərin hərəsinə deyünca yemək verirəm, həm də onlara ən azı bir ritl ot verirəm”.

İşin tərsliyindən açarların yerini soruşmaq Əlinin yadından çıxdı; o, qulun paltarlarını çıxarıb öz əyninə geydi, səbəti götürüb bazara getdi, ot, göyörti aldı...”

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki yeddi yüz on üçüncü gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: “Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, qahirəli Əli Zeybəq aşpaz qula bəncə verib bihuş eləyəndən sonra bıçaqları kəmərinə keçirdi, sonra göyörti səbətini götürüb bazara getdi, ot, göyörti aldı, qayıdıb karvansaranın darvazasından içəri girdi; darvazadan içəri girəndə nə görsə yaxşıdır? Gördü ki, Dəlilə oturub darvazadan içəri girənə də, bayıra çıxana da zənn ilə baxır, həm də gördü ki, qırx

nəfər qul silah-əsləhəlidir. Əli özünə ürək verdi; elə ki Dəlilə onu gördü, görən kimi tanıyıb ucadan dedi: “Ay oğrubaşı, qayıt dala! Olmaya sən karvansarada mənə kələk gəlmək istəyirsən!”

Qul qıyafəsində olan qahirəli Əli üzünü Dəliləyə çevirib dedi: “Ay qapıçı arvad, sən nə danışırısan?” Əlinin bu sözünü eşidən Dəlilə ona dedi: “Sən aşpaz qulun başına nə oyun açmısan, ona nə eləmişən? Onu öldürmüşən, ya bəng verib bihuş eləmişən?” Belə olanda, Əli dedi: “Nə aşpaz qul?” Sonra da Əli ondan soruşdu: “Məgər burada məndən başqa aşpaz qul var?” Əlinin bu sözünü eşidən qarı ucadan dedi: “Yalan deyirsən, sən qahirəli Əli əz-Zeybəqson!” Onda Əli qulların dilində ona dedi: “Ay qapıçı arvad, bir də görüm, qahirəlilər ağ olurlar, ya qara? Mən daha burada qulluq eləməyəcəyəm”. Əlinin bu sözünü eşidən qullar ondan soruşdular: “Ay əmioğlu, sənə nə olub?” Dəlilə onların cavabında dedi: “O, sizin əmioğlunuz deyil, bu adam qahirəli Əli əz-Zeybəqdır, görünür, o, sizin əmioğlunuzu ya bihuş eləyib, ya da öldürüb”. Onda qullar dedilər: “O, bizim əmioğludur, aşpaz Sədullahdır”. Qulların bu sözünü eşidən Dəlilə ucadan dedi: “O, sizin əmioğlunuz deyil, bu adam qahirəli Əlidir, o öz dərisini rəngləyibdir”. Onda Əli dedi: “Əli kimdir? Mən Sədullaham”. Dəlilə də ucadan dedi: “Bunu yoxlamaq üçün məndə məlhəm var”. Bunu deyib qarı getdi, bir cür məlhəm gətirdi, onu Əlinin qoluna yaxıb nə qədər sürtdü, dərisinin qara rəngi getmədi. Bunu görən qullar dedilər: “Qoy gedib bizə xörək bişirsin!” Onda Dəlilə dedi: “Əgər o, doğrudan da sizin əmioğlunuzdursa, onda, dünən axşam nə xörək bişirməyi tapşırdığınızı da, hər gün neçə cür xörək bişirdiyini də bilər”. Dəlilənin bu sözlərini eşidən qullar Əlidən hər gün neçə cür xörək bişirdiyini, dünən axşam hansı xörəkləri bişirməyi ona tapşırdıqlarını soruşdular; Əli də onların cavabında dedi: “Mərciçilov, plov, ot suyu, soyutma ot, güləbl şərbət, sonra da ballı plov, bir də nar qovurması bişirməyi tapşırdız, şam yeməyinə də həmin xörəkləri dediz”. Onda qullar ucadan dedilər: “O düz deyir!” Qulların bu sözünü eşidib Dəlilə dedi: “Onunla bərabər gedim, əgər o, mətbəxlə anbarın yerini bilsə, elə əmioğlunuzdur ki var, yox əgər bilməsə, onda onu öldürün”.

Aşpaz bir pişik saxlayırdı, hər dəfə o, mətbəxə yaxınlaşanda bu pişik qapının ağzında dayanardı, aşpaz içəri girən kimi pişik tullanıb onun çiyində oturardı. Elə ki Əli içəri girdi, pişik onu görən kimi tullanıb çiyində əyləşdi, ancaq Əli onu vurub yerə saldı, pişik Əlinin qabağına mətbəxə qaçdı; sonra Əli nə görsə yaxşıdır? Gördü ki, pişik gedib lap mətbəxin qapısının ağzında dayanmışdı, Əli açarları götürdü, gördü ki,

onların birinin üstünə xırdaca quş tükü yapışib, o saat başa düşdü ki, bu açar mətbəxin açarıdır; belə olanda o, keçib mətbəxin qapısını açdı, göyərtni qoyub bayıra çıxdı. Əli mətbəxdən çıxan kimi pişik onun qabağınca anbarın qapısına tərəf qaçmağa başladı, Əli də buranın anbar olduğunu başa düşüb açarları götürdü. O, açarlara zənn ilə baxanda gördü ki, onların biri piyildir, o saat başa düşdü ki, bu açar anbarın açarıdır, həmin açarla anbarın qapısını açdı.

Bunu görən qullar dedilər: "Ay Dəlilə, əgər o, yad adam olsaydı, nə mətbəxin, nə də anbarın yerini bilərdi, həm də açarları ayırd eləyə bilməzdi. Bu adam heç kəs yox, elə əmioğlumuz Sədullahın özüdür ki, var". Qulların bu sözünü eşidən Dəlilə ucadan dedi: "O, mətbəxin də, anbarın da yerini pişiyə görə bildi, açarları da bir-birindən onların təhər-töhürünə görə ayırd elədi, ancaq o, nə eləyirsə eləsin, mənə kələk gələ bilməyəcək". Əli ona heç məhəl qoymadı, mətbəxə girdi, xörək bişirib Zeynəbə apardı, öz libasını onun otağında gördü.

Sonra Əli aparıb Dəlilənin qabağına xörək qoydu, qullara nahar, itlərə yal verdi, beləcə onlara şam yeməyini də verdi.

Darvaza gündə iki dəfə: bir səhər gün çıxanda, bir də axşamçağı gün batanda açılıb bağlanırdı. Əli karvansaraya düşən adamlara qışqıraraq dedi: "Ay camaat, qullar yatmayıb keşik qakırlar, itləri zəncirdən açıb buraxmışıq, kim bayıra çıxsız öz bəxtindən küssün".

Əli itlərin axşam yalını ləngitdi, onların yalına zəhər qatdı, sonra itlərə verdi; elə ki itlər yalı yedilər, elə o dəqiqə gəbərdilər. Əli bəng verib qulların hamısını, Dəliləni də, onun qızı Zeynəbi də bihuş elədi; sonra ayağa qalxıb libasını da, namə aparıb-gətirən quşları da götürdü, karvansaranın qapısını açıb küçəyə çıxdı, oradan düz gəlib Həsən-Şumanın dəstəsi olan evə çatdı.

Həsən-Şuman onu görüb soruşdu: "Hə, de görüm nə eləmişən?" Əli də əhvalatı əvvəldən axıracan, yerli-yerində ona nəql elədi; Həsən-Şuman əhvalatdan hali olub ona təriflədi. Sonra Əli qul paltarını əynindən çıxartdı. Həsən-Şuman bir cür otu qaynatdı, onunla Əlini yuyundurdu, Əlinin bədəni əvvəlki kimi ağ oldu.

Qahirəli Əli əz-Zeybək burada qalsın, indi sizə kimdən deyim, hiyləgər Dəlilədən. Karvansaraya bir tacir düşmüşdü, səhər dan yeri təzəcə sökülməyə başlamışdı ki, həmin tacir həyətə çıxdı. O, həyətə çıxanda nə görəsə yaxşıdır? Gördü ki, karvansaranın darvazası açıqdır, qullar bihuş olub yerə səriliblər, itlər də gəbəriblər. Tacir Dəlilənin yanına girdi, gördü ki, o da bihuş yerə səriləndir, özü də paltarlarının boynuna bir kağız sancılıb, başının yanında da bəngdən ayıldan pad-

zəhrli süngər var. Belə olanda, tacir süngəri Dəlilənin burnuna tutdu, qarı asqırıb ayıldı, ayılan kimi də dedi: "Mən haradayam?" Tacir cavabında dedi: "Mən həyətə çıxdım, gördüm ki, karvansaranın darvazası açıqdır, özü də gördüm ki, sən də, qullar da bihuş yerə səriləndir, itlərin də hamısı gəbəribdir".

Dəlilə kağızı götürüb baxdı, gördü ki, orada yazılıb: "Bu oyunu sizin başınıza heç kəs yox, qahirəli Əli açıb". Belə olanda, Dəlilə qulları da, öz qızı Zeynəbi də ayılmaq üçün onlara iyləməyə padzəhr verib ucadan dedi: "Mən sizə demədim ki, bu adam qahirəli Əlidir?" Sonra o, qullara dedi: "Bu əhvalatı məbadə ağzınızdan qaçırasız!" Öz qızına da dedi: "Mən neçə dəfə sənə dedim ki, Əli hökmən əvəzini çıxacaq, bax, onun başına açdığın oyuna görə, o da bu işi başımıza gətirdi! O, sənə başına bundan da bəzər oyun açma bilərdi, ancaq o, təkcə bu işlə ona görə kifayətlənib ki, həm xəlifənin ehtiramını saxlasın, həm də aramızda məhəbbət olsun".

Sonra Dəlilə qolbəyi libasını çıxarıb əyninə arvad paltarını geydi, boynuna aman yaylığı bağlayıb Əhməd əd-Dənəfin qolbəyiləri olan evə getdi. Dəlilə getməkdə olub, sizə kimdən deyim, Əlidən. Elə ki Əli libasları, namə aparıb-gətirən quşları evə gətirdi, Həsən-Şuman o saat ayağa qalxdı, gözətçiye qırx göyərçinin dəyəri qədər pul verdi. gözətçi də gedib qırx dənə göyərçin aldı, gətirib kəsdi, onları bişirib qolbəyilərin hərəsinə birini verdi.

Elə bu dəmdə Dəlilə darvazanı döydü, Əhməd əd-Dənəf dedi: "Darvazanı döyən Dəlilədir; get darvazanı onun üçün aç!" Gözətçi gedib darvazanı açdı, Dəlilə içəri girdi...

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımcıq qoydu.

Elə ki yeddi yüz on dördüncü gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, gözətçi gedib darvazanı açdı, Dəlilə içəri girdi, Şuman ondan soruşdu: "Ay bədbəxt qarı, xeyir ola, bura nə üçün gəlmisən? Sən öz qardaşın balıqçı Züreyqlə əlbirsən!" Şumanın bu sözünü eşidib qarı dedi: "Ay rəis, mən günahkaram, haqq mənim tərəfimdə deyil, boynum qıldan

nazik. Ancaq bir de görüm, sizlərdən mənəm başıma bu oyunu açan qoçaq kimdir?" Əhməd əd-Dənəf də cavabında dedi: "O, mənəm qol-bəylilərimin ən zirəyidir". Əhmədin bu sözünü eşidib Dəlilə yalvara-yalvara dedi: "Sən Allah tərəfi, get ona deyin ki, namə aparıb-götirən göyərçinləri də, o biri şeyləri də gətirib mənə versin, elə bil ki, bunları mənə rəhm eləyib verirsən". Dəlilənin bu sözünü eşidib Həsən-Şuman ucadan dedi: "Ay Əli, Allah sənə kömək olsun! Sən o göyərçinləri niyə bişirdin?" Əli də cavabında dedi: "Mən bilmədim ki, onlar namə aparıb-götirən göyərçinlərdir". Onda Əhməd dedi: "Ay gözətçi, bişmiş göyərçinləri gətir yeyək". Gözətçi gedib bişmiş göyərçinlərdən bir neçəsini qabda götürdü, Dəlilə göyərçinlərdən bir tikə götürüb ağzına qoydu, bir az çeynəyib dedi: "Bu ət namə aparıb-götirən göyərçinlərin ət deyil. Mən o göyərçinlərə müşk-ənbərləri yedirdirəm, onların ət müşk dadı verir". Onda Həsən-Şuman qarıya dedi: "Əgər sən istəyirsən ki, namə aparıb-götirən göyərçinləri sənə qaytarsınlar, onda görək qahirəli Əlinin arzusuna əməl eləyəsən". Həsənin bu sözünü eşidib qarı ondan soruşdu: "Axı o nə istəyir?" Həsən-Şuman da cavabında dedi: "O istəyir ki, sən qızın Zeynəbi ona əvə verəsən". Belə olanda, Dəlilə dedi: "Mənəm ona ancaq xoşluqla gücüm çatar". Belə olanda Həsən üzünü Əliyə tutub dedi: "Göyərçinləri gətir ver ona!" Əli də göyərçinləri gətirib Dəliləyə verdi.

Dəlilə göyərçinləri aldı, çox şad oldu, Həsən-Şuman ona dedi: "Sən hökmən bizə razılıq cavabı verməlisən". Dəlilə dedi: "Əgər Əli mənəm qızımı almaq istəyirsə, onun qurduğu bu kələk, çox böyük qoçaqlıq deyil. Mən qoçaqlıq ona deyərəm ki, qızımı onun dayısından, rəis Züreyqdən istəsin. Axı o, qızın himayəkarıdır, o, qışqıra-qışqıra deyir: "Hey, bax, bu bir ritl balığı iki cədidə¹ verirəm!" O, öz dükanında bir torba asıbdır, onun içinə iki min qızıl pul qoyub".

Elə ki adamlar Dəlilənin bu sözünü eşitdilər, ayağa qalxıb bir ağzıdan dedilər: "Ay bihəyə, bu nə sözdür! Olmaya qardaşımız qahirəli Əlini sən məhv eləmək istəyirsən?"

Dəlilə oradan çıxıb karvansaraya gəldi, qızı Zeynəbə dedi: "Qahirəli Əli səni almaq istəyir". Anasının bu sözünü eşidib Zeynəb çox şad oldu, çünki o dəfə Əli özünü saxlayıb Zeynəbə əl vurmamışdı, odur ki, qız ona aşiq olmuşdu; sonra Zeynəb anasından soruşdu ki, nə olub; anası da cavabında dedi: "Mən şort qoymuşam ki, o, səni dayından istəsin, o, dayının üstünə getso, işi bitdi".

¹ Cədid - xırda pul

Zeynəbə Dəlilə burada qalsınlar, indi sizə kimdən deyim, qahirəli Əlidən. O, üzünü yoldaşlarına tutub soruşdu: "Bu Züreyq kimdir, nə işin sahibidir?" Yoldaşları cavabında dedilər: "O, İraq torpağının qoçaq oğlanlarının rəisidir, bir balaca iş olan kimi dağı deşib keçə bilər, göydə ulduzu qapa bilər, gözədən sürməni silib götürə bilər, özü də belə işlərdə onun tayı-bərabəri yoxdur. Amma bu işlərdən tövbə eləyib, bir balıq dükanı açıbdır; balıq alverindən iki min dinar pul yığıb. Həmin pulu bir torbaya doldurub, ona ipək qaytanın bir ucunu bənd eləyib, özü də qaytandan xırda zıncırovlar asıb, o biri ucunu da dükanın qapısı dalındakı payaya bağlayıb, beləliklə də qaytanı torba ilə birləşdirib. Züreyq hər dəfə dükanı açanda həmin pul torbasını divardan asıb qışqırır: "Ay Qahirə hiyləgəri, Ay İraq qoçaqları, ay İranın gözədən tük qoparanları, haradasız? Balıqçı Züreyq pul torbasını öz dükanından asıbdır, kim hiylə işlədib pul torbasını apara bilso, pullar ona halaldır!" Bəzi qoçaq oğlanlar tamah salıb onun dükanına gəlirlər, pul torbasını çırpışdırıb aparmaq istəyirlər, ancaq nə qədər əlləşirlərsə, apara bilmirlər, çünki Züreyq ocağı qalayıb balıq bişirəndə ayağının altına girdə qurğuşun parçaları qoyur, işdir bir tamahkar adam gəlib onun başını qarışdıraraq, fürsət tapıb pul torbasını çırpışdırmaq istəyirsə, onda Züreyq qurğuşun parçasını ona vızıldadır, ya həmin adamı şikəst eləyir, ya da öldürür. Ay Əli, onun üstünə getsən, onda sən, ölən kim olduğunu bilməyib dəfn mərasimində üz-gözündə döyən adamın tayı olacaqsan. Ona güc çatmaz, o, sənə üçün çox qorxulu adamdır. Gəl sən Zeynəbi almaqdan vaz keç; axı adam bir şeydən əl çəkəndə, onsuz da ömür sürə bilir".

Yoldaşlarının bu sözlərini eşidən Əli dedi: "Ay camaat, bu biabırçılıqdır, mən hökmən pul torbasını çırpışdırmaıyam. Mənə bir arvad paltarı verin".

Belə olanda, gətirib ona arvad paltarı verdilər, o, həmin paltarı geydi, əllərinə xına yaxdı, üzünə rübənd saldı, sonra bir quzu kəsdi, qanını bir qaba yığıdı, bağıracağı çıxarıb təmizlədi, bir ucunu bağladı, qanı bağıracağına doldurdu, onu ombasına bağladı, çaxçur, nələyin geydi.

Sonra Əli quş çinədanından dös düzəldib içinə süd doldurdu, qarına pambıq qoyub bir az parça sarıdı, üstündən də şax yaylıq bağladı; onu kim görürdüsə, deyirdi: "Əcəb ombaları var!"

Elə bu dəmdə bir eşşəkçi gəldi, Əli ona bir dinar verdi, eşşəkçi onu eşşəyə mindirib balıqçı Züreyqin dükanına sarı sürdü, Əli divardan asılmış pul torbasını da, içindəki qızılı da gördü.

Bu vaxt Züreyq balıq qızardırdı, Əli eşşəkciyə dedi: "Ay eşşəkci, bu nə yidir?" Eşşəkci də cavabında dedi: "Züreyq balıq qızardır, onun iyidir". Eşşəkcinin bu sözünü eşidib Əli dedi: "Mən hamiləyəm, iy mənə deydi, qorxuram umsuq olam, get ondan bir tikə balıq al mənə götür". Eşşəkci Züreyqin yanına gedib dedi: "Sən balığının iyi ilə hamilə arvadları umsuq eləyirsən! Əmir Həsən Şərr ər-Təriqin arvadı mənim yanımdadır, balığın iyi onu vurdu, özü də o hamilədir; uşaq qarnında tərpendi, bir tikə balıq ver. Ay Allah, sən özün bizi bu günün bəlasından saxla!"

Eşşəkcinin bu sözlərini eşidib Züreyq bir tikə balıq götürdü ki, qızartsın, elə bu dəmdə ocağın odu söndü, Züreyq ocağı yandırmaq üçün içəri girdi. Əli eşşəyin üstündə oturmuşdu, o, ağırlığını bağırsağa saldı, bağırsaq yırtıldı, onun ayaqları arasından qan axmağa başladı, Əli qışqırdı: "Vay böyrüm, vay kürəyim!"

Əlinin qışqırığını eşidən eşşəkci dönüb ona baxanda nə görsə yaxşıdır? Gördü ki, Əlinin ayaqları arasından qan axır; belə olanda, ondan soruşdu: "Ay xanım, sənə nə oldu?" Arvad qiyafəsində olan Əli cavabında dedi: "Uşaq saldım". Züreyq dükənindən boylanıb baxdı, qanı gördü, qorxub dükənin içinə qaçdı. Eşşəkci ona dedi: "Ay Züreyq, Allah sənin bəlanı versin! Bu arvad sənin ucbatından uşaq saldı, bəs indi onun ərinə nə cavab verəcəksən? Axı sən niyə balıq qızardırdın ki, iyi də onu vuraydı? Mən sənə dedim ki, bir tikə balıq ver ona, amma sən vermirsen!"

Sonra eşşəkci eşşəyini götürüb öz yolu ilə getdi; Züreyq qaçıb dükənin içinə girəndə, qahirəli Əli fürsət tapıb əlini torbaya uzatdı, torbaya toxunmamış onun içindəki qızıl cingildədi, zıncırovlar, həlqələr danqıldadı. Onda Züreyq ucadan dedi: "Ay əclafın biri əclaf, fırıldığın faş oldu! Sən arvad cildinə girib mənə kələk gəlmək istəyirsən? Tut göldi, bu da sənənin payın!" Bunu deyib Züreyq qurğuşun parçasını ona tolazladı. Ancaq qurğuşun parçası Əlidən yan keçib ayrı adama dəydi; bunu görən adamlar Züreyqin üstünə düşüb ona dedilər: "Sən tacirsen, ya cəngavərsən? Əgər sən tacirsen, onda o pul kisəsini götür qoy bir qırağa, pis əmələndən əl çək, camaatın da yaxası bələdən qurtarsın". Züreyq də onların cavabında dedi: "Allah xatirinə mənə rəhm eləyin, sözünüzdə əməl eləyəcəyəm".

Züreyq burada qalsın, indi sizə kimdən deyim, Əlidən. O qayıdıb evə göldi, Həsən-Şuman onu görüb soruşdu: "Hə, nə oldu?" Əli başına gələn əhvalatı övvəldən axıracan, yerli-yerində ona nəql elədi, sonra arvad paltarını soyunub Həsənə dedi: "Ay Şuman, mənə mehtər paltarı

götür". Şuman da gedib Əliyə mehtər paltarı götürdi, Əli paltarı ondan alıb geydi, sonra bir nimçə, beş dirhəm də pul götürüb balıqçı Züreyqin dükənina getdi. Züreyq Əlini görüb soruşdu: "Ay ağa, sən nə istəyirsən?" Əli ovcundakı dirhəmləri ona göstərdi, belə olanda, Züreyq piştaxtanın üstündəki balığı götürüb ona uzatdı, amma Əli ona dedi: "Mən qızardılmış balıq istəyirəm".

Əlinin bu sözünü eşidən Züreyq balığı tavaya qoyub qızartmaq istədi, elə bu dəmdə ocaq söndü. Züreyq ocağı yandırmaq üçün içəri keçdi; onda qahirəli Əli torbanı götürmək üçün əlini uzatdı, elə Əli torbanın qırağına toxunmuşdu ki, halqalar, zıncırovlar danqıldadı, Züreyq ucadan dedi: "Sən mehtər qiyafəsində gəlsən də, kələyin baş tutmadı. Mən səni iri nimçə ilə pulu əlində necə tutmağından tanıdım..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki yeddi yüz on beşinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, qahirəli Əli torbanı götürmək üçün əlini uzatdı, elə torbanın qırağına toxunmuşdu ki, halqalar, zıncırovlar danqıldadı, Züreyq ucadan dedi: "Sən mehtər qiyafəsində gəlsən də, kələyin baş tutmadı. Mən səni iri nimçəylə pulu əlində necə tutmağından tanıdım".

Bunu deyib Züreyq qurğuşun parçasını ona tolazladı, ancaq qahirəli Əli özünü yana verdi, qurğuşun parçası düz isti yağ dolu tavaya dəydi. Tava sındı, içindəki yağ dükənin yanından keçən qazının boynuna töküldü, oradan da qoynuna, sonra da ayıb yerinə axdı. Qazı qışqıra-qışqıra dedi: "Vay, ayıb yerim yandı! Ay bədbəxt, bu nə iş idi sən gördün! Bu bəlanı mənim başıma kim gətirdi?" Adamlar onun cavabında da dedilər: "Ay hökmdar, bir balaca uşaq atdı, daş gəlib tavaya dəydi, başına bu işi gətirməklə, Allah səni bundan betər bələdən saxlayıb".

Sonra adamlar zənn ilə baxdılar, gördülər ki, tavaya dəyən qurğuşun parçasıdır, özü də onu heç kəs yox, balıqçı Züreyq tolazlamışdır. Odur ki, yerböyerdən onun üstünə düşüb dedilər: "Ay Züreyq, Allahın belə işlərdən xoşu gəlmir, belə işlər günahdır! Torbanı götür qoy bir

yana! Onda sən'in üçün daha yaxşı olar!" Züreyq də onların cavabında dedi: "İnşallah, onu götürüb bir yana qoyacağam".

Züreyq burada qalsın, indi sizə kimdən deyim, qahirəli Əlidən. O, evə gəldi, adamların yanına girdi, onlar Əlidən soruşdular: "Torba hanı?" Əli də cavabında başına gələn əhvalatı əvvəldən axıracan, yerli-yerində onlara nəql elədi. Onlar əhvalatdan hali olub Əliyə dedilər: "Sən dov gəlib onun cəsarətinin üçdə ikisini məhv eləmişən".

Belə olanda, Əli mehtər paltarını əynindən çıxartdı, tacir libası geyib evdən çıxdı, küçədə bir ilan oynadan ovsunçuya rast gəldi, o, bir əlində kisə, o biri əlində torba tutmuşdu, kisenin içinə ilanları doldurmuşdu, torbaya şey-şüy yığmışdı.

Əli ona dedi: "Ay ovsunçu, gəl mənimlə evə gedək, ilan oynadıb uşaqlarımı əyləndir, haqqını alıb öz yolunla get". Sonra Əli ovsunçunu götürüb yoldaşları olan evə apardı, ona yemək verdi, yeməyə bəng qatıb onu bihuş elədi: elə ki ovsunçu bihuş olub yerə sərilirdi, Əli onun paltarını çıxarıb öz əyninə geydi, balıqçı Züreyqin dükanına getdi.

Əli Züreyqin dükanına çatıb tütək çalmağa başladı, Züreyq ona dedi: "Allah versin!" Onun bu sözünü eşidib Əli birdən kisenin içindəki ilanları çıxarıb düz Züreyqin qabağına tulladı. Züreyq ilandan oddan qorxan kimi qorxurdu, odur ki, dükanın içinə qaçdı; belə olanda, Əli ilanları götürüb kisenin içinə qoydu, əlini pul torbasına uzatdı, elə torbanın qırağına toxunmuşdu ki, halqalar, zıncırovlar danqıldadı, Züreyq ucadan dedi: "Sən hələ də mənə kələk gəlmək istəyirsən, indi də ilan oynadan ovsunçu olmusan?" Bunu deyib Züreyq qurğuşun parçasını ona tolaqladı. Elə bu dəmdə oradan bir cəngavər, dalınca da onun mehtəri keçirdi. Qurğuşun mehtərin başına dəyib onu yerə sərdi. Bunu görən cəngavər soruşdu: "Mehtəri kim vurub yerə sərdi?" Adamlar da onun cavabında dedilər: "Onun başına damdan daş düşdü". Cəngavər çıxıb öz yolu ilə getdi, adamlar zənn ilə ətrafa göz gəzdirib qurğuşun parçasını gördülər, belə olanda, yerbəyerdən Züreyqin üstünə düşüb dedilər: "O torbanı götür qoy bir yana!" Züreyq də onların cavabında dedi: "İnşallah, bu axşam onu götürüb bir yerə qoyaram".

Züreyqi aldadıb pul torbasını çırpışdırmaq üçün Əli yeddi kələk işlətdisə də, torbanı çırpışdırma bilmədi. Belə olanda, Əli evə qayıdıb ilan oynadan ovsunçunun paltarını da, şeylərini də ona qaytardı, haqqını da verdi, sonra yenə Züreyqin dükanına qayıtdı; onun dükanına çatma-çatda birdən eşitdi ki, Züreyq deyir: "Əgər pul torbasını gecə dükanda qoysam, həmin qoçaq hökmən gəlib divarı deşəcək, pul torbasını aparacaq. Yaxşısı budur, torbanı götürüb evə aparım".

Sonra Züreyq ayağa qalxdı, torbanı götürdü, köynəyinin altından qoltuğuna qoyub dükandan çıxdı, evinə tərəf getdi, Əli də o evə çatmadan, qarabaqara onu izlədi.

Züreyq evə çatanda gördü ki, qonşusunun evində toydur, öz-özünə dedi: "Əvvəlcə evə gedim, torbanı arvada verim, sonra geyinib toya gedim". Bunu deyib Züreyq evə girdi, Əli də onun dalınca getdi.

Züreyqin arvadı kəniz idi, onu vəzir Cəfər azad eləmişdi, bu arvad Züreyqdən bir oğlan doğmuşdu, Züreyq oğlunun adını Abdullah qoymuşdu, özü də Züreyq arvadına söz vermişdi ki, həmin torbadakı pulla oğluna sünnət toyu eləyəcək, onu evləndirəcək, pulları toyuna xərc-ləyəcək.

Züreyq qaşqabaqlı-qaşqabaqlı evə girib arvadının yanına getdi, arvadı onu qaşqabaqlı görüb soruşdu: "Nə olub, niyə qanın qaradır?" Züreyq də cavabında dedi: "Allah məni imtahana çəkib, bir kələkbaz pul torbasını çırpışdırmaq üçün başıma yeddi dəfə oyun açdı, ancaq torbanı çırpışdırma bilmədi". Züreyqin bu sözlərini eşidən arvadı ona dedi: "Torbanı bəri ver, mən onu gizlədim, uşağın toyu üçün saxlayım". Züreyq pul torbasını arvadına verdi.

Züreyqlə arvadı burada qalsınlar, indi sizə kimdən deyim, qahirəli Əlidən. O, elə bir yerdə gizlənmişdi ki, hər şeyi görürdü, danışanların sözlərini eşidirdi.

Züreyq ayağa durdu, libasını soyundu, başqa libas geyib arvadına dedi: "Ay Ümmü-Abdullah, pul torbasından muğayat ol, mən toya gedirəm". Züreyqin bu sözünü eşidən arvadı ona dedi: "Uzan, bir az yat". Züreyq arvadının sözünə baxdı, uzanıb yatdı, onda, Əli yerindən qalxıb barmaqları ucunda səssiz-səmirsiz gedib pul torbasını götürdü, oradan çıxdı, qonşuluqdakı toy məclisinə getdi, orada dayanıb toy büsatına tamaşa eləməyə başladı.

Əli toy büsatına tamaşa eləməkdə olsun, indi sizə kimdən deyim. Züreyqdən. O yatmışdı, yuxuda gördü ki, bir quş pul torbasını götürüb getdi, belə olanda, Züreyq qorxub hövlnək yuxudan ayıldı, arvadına Ümmü-Abdullah dedi: "Dur ayağa, gör kisə yerindədir?" Arvadı ayağa qalxdı, gedib baxanda nə görsə yaxşıdır? Gördü ki, pul kisəsi yoxa çıxıb. Onda arvad özünə əl qatdı, üz-gözünə döyməyə başlayıb ucadan dedi: "Ay Ümmü-Abdullah, sən nə qarabaxt imişsən? O kələkbaz torbanı çırpışdırıbdır".

Arvadının bu sözünü eşidən Züreyq qışqıra-qışqıra dedi: "Vallahı, torbanı heç kəs yox, o qoçaq Əli çırpışdırıbdır! Mən hökmən torbanı ondan alıb gotirəcəyəm!" Belə olanda, arvadı ona dedi: "Oğr torbanı

tapıb gotirməsən, darvazanı sonin üçün açmayacağam, gecəni səhərə-cən küçədə qalacaqsan!”

Züreyq qonşuluqdakı toy olan evə yaxınlaşanda nə görsə yaxşıdır? Gördü ki, Əli dayanıb toya tamaşa ediyir; belə olanda, o, öz-özünə dedi: “Bax, pul kisəsini aparan elə bu özüdür ki, var! Ancaq o, Əhməd əd-Dənəflə onun adamları ilə bir evdə olur”.

Züreyq bunu deyib Əlidən qabaq özünü həmin evə çatdırdı, dama çıxdı, oradan da həyətdə düşüb gördü ki, adamlar yatıblar. Birdən Əli darvazanı döydü, Züreyq darvaza ağzından soruşdu: “Kimdən?” Əli də cavabında dedi: “Qahirəli Əliyəm”. Onda Züreyq soruşdu: “Torbanı götürmüşənm?”

Əli elə güman elədi ki, soruşan Həsən-Şumandır, odur ki dedi: “Bəli, torbanı götürmüşəm, darvazanı aç!” Belə olanda, Züreyq dedi: “Torbanı görməyincə, darvazanı açan deyiləm, çünki sonin böyüyünlə mərcə gəlmişəm”. Onun bu sözünü eşidib Əli dedi: “Əlini deşikdən uzat”. Züreyq də əlini darvazanın yan deşiyindən uzatdı, Əli torbanı ona verdi, Züreyq torbanı ondan aldı, gəldiyi yerdən tez-tələsik çıxıb toya getdi.

Züreyq toya getməkdə olsun, indi sizə kimdən deyim Əlidən. O bir qədər darvaza ağzında dayandı, ancaq heç kəs darvazanı onun üçün açmadı. Belə olanda, Əli darvazanı elə bərk döydü ki, adamlar yuxudan hövlnək ayılıb dedilər: “Darvazanı döyən heç kəs yox, qahirəli Əlidir”. Gözətçi gəlib darvazanı açdı, sonra da ondan soruşdu: “Pul torbasını götürmüşən?” Onun bu sözünü eşidən Əli ucadan dedi: “Ay Şuman, zərəfat eləmə! Məgər mən torbanı darvazanın yan deşiyindən sənə vermədim? Hələ sən mənə dedin: “Vallahi, torbanı göstərməyincə darvazanı açmayacağam!” Belə olanda, Həsən-Şuman ona dedi: “And olsun Allaha, mən pul kisəsini səndən almamışam, onu heç kəs yox. Züreyq səndən alıb!” Onun bu sözünü eşidən Əli dedi: “Mən hökəmlən torbanı götürəcəyəm!” Bunu deyib qahirəli Əli yola düzəldi, gəlib toy bəsatı olan evə çatdı, elə bu dəmdə təlxəkin Züreyqə dediyi sözləri eşitdi: “Ay Əbu-Abdullah, şabaş ver! İnşallah, oğlunun toyunu da eləyəcəyik!” Təlxəkin bu sözünü eşidib Əli ucadan dedi: “Mənim bəxtim gətirdi!” Qahirəli Əli bunu deyib Züreyqin evinə tərəf getdi, tez dama dırmaşdı, oradan düşüb evə girdi. Gördü ki, Züreyqin arvadı yatıb. Əli arvada bəng verib bihuş elədi, onun paltarını geydi, uşağı qucağına aldı, evi gözib axtarmağa başladı, bir sobot şəkərcörəyi gördü, bunlar Züreyqin xəsisliyi üzündən bayramdan qalmışdı.

Bir azdan Züreyq öz evinə gəlib darvazanı döydü, qoçaq Əli özünü kəninin yerinə qoyub hay verdi, sonra da soruşdu: "Kimdir?" Züreyq də cavabında dedi: "Əbu-Abdullahdır". Onda Əli dedi: "Mən and içmişəm ki, pul torbasını götürməyincə darvazanı sənə üçün açmayacağam". Bu sözü eşidib Züreyq dedi: "Torbanı götürmüşəm". Onda Əli qışqıra-qışqıra dedi: "Sən əvvəlcə torbanı bəri ver, sonra mən darvazanı açaram". Belə olanda, Züreyq dedi: "Səbəti sallat ki, mən torbanı onun içinə qoyum". Əliyə də elə bu lazım idi, o tez səbəti aşağı sallatdı, Züreyq pul torbasını onun içinə qoydu. Sonra Əli uşağa bəng verib onu bihuş elədi, gedib kəniyi ayıltı.

Əli bu evə girdiyi yerdən də çıxıb yoldaşları olan evə yollandı, gəlib evə çatdı, içəri girib torbanı da, özü ilə gətirdiyi uşağı da yoldaşlarına göstərdi, adamlar onu təriflədilər, Əli içində şəkərcörəyi olan səbəti onlara verdi, onlar da oturub şəkərcörəyini yedilər.

Əli üzünü Həsən-Şumana tutub dedi: "Ay Şuman, bu uşaq Züreyqin oğludur, onu öz yanında bir yerdə gizlət". Həsən-Şuman uşağı ondan aldı, aparıb bir yerdə gizlətdi, sonra o, bir qoyun gətirib kəndi, cəmdəyi gözətçiyə verdi, gözətçi də aparıb cəmdəyi bütöv qızartdı, onu ölü kimi kəfəyə bürüdü.

Bunlar burada qalsınlar, indi sizə kimdən deyim, Züreyqən. O bir qədər darvaza ağzında dayandı, gördü ki, kəniş gəlib ondan soruşdu: "Sən torbanı götürməsin?" Kəninin bu sözünü eşidib Züreyq ondan soruşdu: "Məgər sən torbanı mənim üçün sallatdığın səbətin içindən götürmədin?" Kəniş onun cavabında dedi: "Mən nə səbət sallatmışam, nə də onu götürmüşəm!" Arvadının bu sözünü eşidib Züreyq ucadan dedi: "Vallahı, qoçaq Əli yenə məndən zirək tərpənib torbanı apardı!" Sonra o, evə zənn ilə göz gəzdirdəndə nə görsə yaxşıdır? Gördü ki, içində şəkərcörəyi olan səbət də, uşaq da yoxa çıxıb".

Belə olanda, Züreyq qışqıra-qışqıra dedi: "Balam vay!" Kəniş özünə əl qatıb sinəsinə döyə-döyə ucadan dedi: "Gəl sənənlə bərabər vəzirin yanına gedək. Mənim oğlumu heç kəs yox, sənənin başına bu oyunları açan oğlan öldürübdür; özü də uşaq sənənin ucbatından güdazə getdi!" Züreyq arvadının cavabında ucadan dedi: "Sənə boyun oluram ki, uşağı gətirəcəyəm!"

Sonra Züreyq aman yaylığını boynuna bağlayıb evdən çıxdı, düz birbaşa Əhməd əd-Dənəfin dəstəsiylə bərabər olduğu evə getdi, gəlib darvazanı döydü; gözətçi darvazanı açdı, Züreyq adamların yanına girdi. Həsən-Şuman onu görüb soruşdu: "Xeyir ola?" Züreyq də cavabında dedi: Siz mənim havadarımsız, qahirəli Əlidən rica eləyin ki, uşağımı

mənə qaytarsın, onda mən də qızıl dolu torbanı ona halal edərdəm". Züreyqin bu sözlərini eşidən Həsən-Şuman ucadan dedi: "Ay Əli, Allah sənə kömək olsun! Niyə mənə demədin ki, bu uşaq Züreyqin oğludur?" Belə olanda Züreyq ondan soruşdu: "Uşağa nə olubdur?" Həsən-Şuman da cavabında dedi: "Biz ona kişmiş yedirdirdik, kişmiş uşağın boğazında qaldı, o boğulub öldü. Bax, bu da onun meyiti". Həsən-nin bu sözünü eşidən Züreyq ucadan dedi: "Balam vay! İndi mən onun anasına nə cavab verəcəyəm?" Bunu deyib Züreyq ayağa qalxdı, cənəzənin yanına gedib kəfəni açanda nə görsə yaxşıdır? Gördü ki, kəfəni tutulan qoyun cəmdəyidir; belə olanda, ucadan dedi: "Ay Əli, sən lap ürəyimi saldı!" Sonra gətirib oğlunu Züreyqə verdilər, Əhməd əd-Dənəf ona dedi: "Sən pul torbasını dükandan asmışdın ki, kim qoçaqdır onu çırpışdırın, hansı qoçaq onu çırpışdırarsa, pullar ona halaldır. Bax, qahirəli Əli onu çırpışdırıb". Əhmədin bu sözünü eşidib Züreyqə dedi: "Mən pul torbasını ona halal eləyirəm". Belə olanda, qahirəli Əli əz-Zeybəq ona dedi: "Bacın qızı Züynəbin xatirinə torbanı geri al". Züreyq də cavabında dedi: "Yaxşı, mən torbanı geri aldım". Belə olanda, ona dedilər: "Biz bacın qızını qahirəli Əli üçün istəyirik". Onda Züreyq dedi: "Mənim ona ancaq xoşluqla gücüm çatır". Bunu deyib Züreyq oğlunu da, torbanı da götürdü. Həsən-Şuman ondan soruşdu: "Sən qızı Əliyə verirsen, ya yox?" Züreyq də cavabında dedi: "Mən o qızı o adama verəcəyəm ki, onun istədiyi cehizi ona versin". Onda Həsən-Şuman soruşdu: "O, cehiz nə istəyir?" Züreyq də cavabında dedi: "Zeynəb and içib ki, yəhudi Əzranın qızı Qəmərən libasını, tacını, qurşağını, qızıl nəleyinlərini, həm də başqa şeylərini kim onun üçün gətirsə, həmin adam onun sahibi olacaq..."

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki yeddi yüz on altıncı gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını dantışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Züreyq Həsən-Şumana dedi: "Zeynəb and içib ki, yəhudi Əzranın qızı Qəmərən libasını, tacını, qurşağını, qızıl nəleyinlərini kim onun üçün gətirsə, həmin adam onun sahibi olacaq". Züreyqin bu sözlərini eşidən qahirəli

Əli ucadan dedi: “Əgər istədiyi libası elə bu axşam götürməsəm, onda mənim qızı istəməyə haqqım yoxdur”. Belə olanda Həsən-Şuman dedi: “Ay Əli, əgər Ərzanın qızı Qəmərə kələk gəlmək istəsən, öləcəksən”. Əli də ondan soruşdu: “Niyə öləcəyəm?” Onun cavabında dedilər: “Bil və agah ol ki, yəhudi Əzra cadugərdir, bədniyyət hiyləgərin biridir, o, cinləri itətdə saxlayır, cinlər ona qulluq eləyirlər, şəhərdən kənarda bir sarayı var gəl görəsən, bir kərpici qızıldan, bir kərpici gümüşdəndir, nə qədər ki, Əzra saraydadır, adamlar sarayı görürlər, elə ki o, saraydan bayıra çıxır, saray gözəgörünməz olur; Ərzanın bir qızı var, adı Qəmərdir, Əzra həmin libası qızı üçün xəzinədən gətirib, o, həmin libası böyük bir qızıl nimçəyə qoyur, pəncərəni açıb qışqır-qışqıra deyir: “Ay Misir hiyləgərləri, ay İraq qoçaqları, ay İranın gözdən tük aparıcıları, haradasız? Kim bu libası çırpışdırma bilsə, libas ona halaldır!” Qoçaq oğlanların hamısı ona kələk gəlib həmin libası çırpışdırmaq istəyib, ancaq heç kəs bu işin öhdəsindən gələ bilməyib, Əzra onları tilsimə salıb, döndərib meymun, eşşək eləyibdir”.

Əli bu sözləri eşidib ucadan dedi: “Mən həmin libası hökmən çırpışdıracağam, özü də hiyləgər Dəlilənin qızı Zeynəb həmin libası geyib adam arasına çıxacaq!” Əli bunu deyib yəhudinin dükanına üz qoydu; gəlib dükana çatanda gördü ki, yəhudi Əzra çox acıqlı, yəndəmsiz adamdır, üz-gözündən zəhrimar yağır, özü də qabağında tərəzi, xırda çəki daşları, qızıl-gümüş, balaca qutular var, yanında da bir qatır bağlanmışdır.

Yəhudi ayağa qalxıb dükanı bağladı, qızıl-gümüşü iki torbaya doldurdu, torbaları bir kisəyə qoydu, kisəni də qatırın belinə çatdı, özü də qatıra minib sürdü, az getdi, çox getdi, bir müddət yol getdi, şəhərdən kənara çıxdı; qahirəli Əli də qarabaqara onun dalınca gedirdi, ancaq yəhudinin bundan xəbəri yox idi.

Sonra yəhudi köynəyinin içində, qoltuğunun altında gizlətdiyi torbadan bir ovuc torpaq çıxartdı, əfsun oxuyub onu havaya sovurdu; qoçaq Əli nə görsə yaxşıdır? Gördü ki, bir saray peyda oldu, özü də o, hələ ömründə belə saray görməmişdi; sonra yəhudi qatırın üstündə pilləkənlə yuxarı qalxmağa başladı; birdən məlum oldu ki, həmin qatır cindir, yəhudi onu itətdə saxlayırdı ki, ona qulluq eləsin.

Yəhudi kisəni qatırın belindən götürdü, qatır çıxıb getdi, gözdən itdi, yəhudi saraya girib orada qaldı, Əli göz qoyub baxırdı, görsün o, nə eləyir. Yəhudi keçib bir qızıl əsa gətirdi, qızıl zəncirlə iri qızıl nimçəni əsanın ucundan asdı, libası nimçənin içinə qoydu; Əli qapının dalından həmin libası gördü.

Sonra yəhudi qışqır-qışqıra dedi: “Ay Misir hiyləgərləri, ay İraq qoçaqları, ay İranın gözdən tük aparıcıları, haradasız? Kim məharət göstərib bu libası çırpışdırsa, libas ona halaldır?” Sonra yəhudi bir əfsun oxudu, onun qabağında kefin istəyən şeylərlə dolu bir süfrə peyda oldu.

Yəhudi doyunca yeyəndən sonra süfrə öz-özünə yox oldu, sonra Əzra bir də əfsun oxudu, bu dəfə onun qabağında şərab süfrəsi peyda oldu, o, şərab içməyə başladı. Belə olanda, Əli öz-özünə dedi: “Sən həmin libası ancaq o, içki içən vaxt çırpışdırma bilərsən!” Bunu deyib Əli arxadan yəhudiyə yaxınlaşdı, polad qılıncını siyirdi, elə bu dəmdə yəhudi çevrildi, bir əfsun oxuyub Əlinin qılınc tutan əlinə dedi: “Göydə qal!” Əlinin qılınc tutan əli göydə qaldı. Belə olanda, Əli sol əlini uzatdı ki, qılıncdan yapışsın, sol əli də göydə qaldı, sağ ayağı da; yəhudi bir əfsun da oxudu, qahirəli Əli tilsimdən çıxıb əvvəl necə idisə, elə də oldu.

Sonra yəhudi taxta üstə torpaq fəli açdı, fal göstərdi ki, bu adamın adı qahirəli Əli əz-Zeybəqdir; belə olanda, yəhudi ondan soruşdu: “Sən kimsən, nə işin sahibsən?” Əli də cavabında dedi: “Mən qahirəli Əliyəm, Əhməd əd-Dənəfin qolbəylilərindən biriyəm. Mən hiyləgər Dəlilənin qızı Zeynəbi almaq istəyirəm, onlar sənin qızının libasını məndən istəyiblər. Əgər canın sənə şirindirsə həmin libası ver mənə. Özün də dönüb müsəlman ol”. Yəhudi də cavabında dedi: “Sən öləndən sonra! Bu libası çırpışdırmaq üçün çox adam mənə kələk gəlib, ancaq heç kəs onu məndən çırpışdırma bilməyib. Əgər sən mənim yaxşı məsləhətimə qulaq asmaq istəyirsənsə, öz canını qurtar. Onlar bu libası ona görə istəyiblər ki, səni məhv eləsinlər, özü də fal açanda görməseydim ki, sənin bəxtin mənimkindən yaxşıdır, yəqin, boynunu vurub başını bədənindən ayıradım”.

Əli öz bəxtinin yəhudinin bəxtindən yaxşı olduğunu onun ağzından eşidəndə çox şad olub dedi: “Mən hökmən libası aparmalıyam, sən də dönüb müsəlman olacaqsan”. Əlinin bu sözünü eşidən yəhudi ondan soruşdu: “Deməli sənin arzun belədir, özü də hökmən belə olmalıdır?” Əli də cavabında ded: “Bəli!” Onda yəhudi bir kasa götürdü, içinə su doldurdu, ona əfsun oxuyub dedi: “Adamlıqdan çıx, dönüb eşşək ol!”

Bunu deyib yəhudi suyu Əlinin üstünə səpdi, elə o dəqiqə Əli dönüb dırmaqlı, uzunqulaq eşşək oldu, özü də anqırmağa başladı. Sonra yəhudi Əlinin dövrəsinə cızıq çəkdi. Əli bu cızıqdan kənara çıxma bilməzdi, yəhudi özü oturub səhərəcən şərab içdi; elə ki səhər açıldı, yəhudi Əliyə dedi: “Mən səni minəcəyəm, qoy qatır dincəlsin”.

Yəhudi libası, iri nimçəni, əsanı, zənciri balaca dolaba qoydu, bayıra çıxıb eşşəyə əfsun oxudu, Əli onun dalınca düşüb getdi, yəhudi kisəni onun dalına çatdı, özü də mindi, saray da gözəgörünməz oldu.

Dönüb eşşək olmuş Əli gedirdi, yəhudini də öz belində aparırdı; yəhudi o vaxtacı Əlini sürdü ki, gəlib öz dükana çatdı, dükana çatan kimi onun belindən düşdü: qızıl torbasını da, gümüş torbasını da boşaltdı, pullarını qabağındakı balaca qutuların içinə tökdü, dönüb eşşək olmuş Əlini payaya bağladı, o danışanların sözlərini eşidib başa düşürdü, ancaq özü dinib-danışa bilmirdi.

Elə bu dəmdə bir tacir oğlu gəldi, zəmanə ona bivəfəliq eləmişdi, oğlan var-yoxdan çıxmışdı, belə olanda o, suçuluqdan asan peşə tapmadığından arvadının bilərziyini gətirib yəhudiyə göstərdi, sonra da dedi: "Bu bilərziyi al, mənə bir eşşəyin dəyərini ver". Oğlanın bu sözünü eşidib yəhudi ondan soruşdu: "Eşşəyə nə çatıb daşıyacaqsan?" Oğlan da cavabında dedi: "Ay usta, mən çaydan tuluq ilə su daşıyib satacağam, onun qazancı ilə dolanacağam". Belə olanda, yəhudi ona dedi: "Gəl bu eşşəyimi verim sənə götür apar". Tacir oğlu bilərziyi yəhudiyə satdı, pulun bir qisminə eşşəyi aldı, qalanını yəhudi ona verdi, tacir oğlu dönüb eşşək olmuş qahirəli Əlini götürüb öz evinə apardı.

Əli öz-özünə dedi: "Eşşəkçi sənin belinə taxta qoyub üstünə də tuluq çatıb gündə on dəfə su daşısa səni öldən salacaq, sən ölüb gedəcəksən".

Suçunun arvadı gəlib Əlinin qabağına yem qoymaq istəyəndə, Əli qəflətən arvadı başı ilə elə vurdu ki, o, arxası üstə yerə sərilirdi, Əli tullanıb arvadın sinəsi üstə çökdü, ağzı ilə onun başından vurub dədəsindən qalma karastısını sallatdı. Arvad fəryad elədi, qonşular onun fəryadını eşidib qaça-qaça gəldilər, Əlini xub əzişdirdilər, arvadın sinəsi üstündən dartıb kənara itələdilər.

Elə bu dəmdə arvadın suçuluq eləmək istəyən əri evə gəldi, arvadı ona dedi: "Ya sən mənə boşayacaqsan, ya da eşşəyi aparıb sahibinə qaytaracaqsan". Arvadının bu sözlərini eşidib suçu ondan soruşdu: "Nə olub bəyəm?" Arvadı da cavabında dedi: "Bu, eşşək cildinə girmiş şeytandır. O mənim üstümə tullandı, qonşular harayına çatıb onu sinəm üstündən dartıb kənara itələməsəydilər, yəqin başıma pislik gətirəcəkdilər". Belə olanda, onun əri Əlini götürüb yəhudinin yanına apardı, yəhudi ondan soruşdu: "Sən eşşəyi niyə qaytarıb gətirmisən?" Suçu cavabında dedi: "O, arvadımın başına oyun açdı".

Yəhudi suçunun pulunu qaytardı, o, pulunu alıb getdi.

Suçu getməkdə olsun, sizə kimdən deyim, yəhudidən. O, üzünü Əliyə tutub dedi: "Ay bədbəxt, deməli, sən firıldaq işlərə əl atırsan, özü də elə elədin ki, suçu səni qaytardı?"

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki yeddi yüz on yeddinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, suçu eşşəyi gətirib yəhudiyə qaytaranda, yəhudi suçunun pullarını verdi, üzünü qahirəli Əliyə tutub dedi: "Ay bədbəxt, deməli sən firıldaq işlərə əl atırsan, özü də elə elədin ki, suçu səni qaytardı? İndi ki, sən eşşək olmaq istəmirsən, onda səni döndərüb böyükləri, balaca uşaqları oyləndirən bir heyvan elərim!"

Bunu deyib yəhudi eşşəyə mindi, şəhərdən kənara çıxdı, qoltuğunun altından kül çıxartdı, əfsun oxuyub onu havaya sovurdu, birdən bir saray peyda oldu.

Yəhudi saraya girdi, kisəni eşşəyin belindən götürdü, içində pul olan hər iki torbanı kisənin içindən çıxartdı, sonra əsanı götürüb içində libas olan iri nimçəni əsanın ucundan asdı, hərgünkü kimi qışqıra-qışqıra dedi: "Ay cəmi ölkələrin hiyləgərləri, haradasız? Kim bu libası çırpışdırı bilər?"

O, əvvəlki kimi əfsun oxudu, onun qabağında yemək dolu süfrə peyda oldu, o doyunca yedi, sonra yenə əfsun oxudu, onun qabağında şərab süfrəsi peyda oldu, o doyunca şərab içdi. Sonra su dolu kasanı götürdü, ona əfsun oxudu, suyu eşşəyin üstünə səpib dedi: "Dönüb əvvəlki kimi adam ol!" Əli yenə dönüb əvvəlki kimi adam oldu. Yəhudi ona dedi: "Ay Əli, mənim yaxşı məsləhətimə qulaq as, canını bəladan qurtar, yoxsa başına oyun açaram! Sən Zeynəbi almaqdan, mənim qızımın libasını çırpışdırmaq arzusundan əl çək. Sən o libasa asanlıqla sahib ola bilməyəcəksən, yaxşısı budur ki, bu tamahından əl çək. Sözümə qulaq asmasan, əfsun oxuyacağam, səni döndərüb ya ayı, ya meymun eləyəcəyəm, ya da bir cinin ixtiyarına verəcəyəm ki, aparıb səni Qaf dağına o tərəfinə atsın". Yəhudinin bu sözlərini eşidib Əli dedi: "Ay Əzra, onu bil ki, mən həmin libası çırpışdırmağı boynuma

götürmüşəm, hökmən onu çırpışdırıb aparmalıyam, özü də sən islam dinini qəbul etməlisən, yoxsa səni öldürəcəyəm". Belə olanda, yəhudi dedi: "Ay Əli, sən qoz kimi bir şeyсэн; qozu da sındırmasan yeyə bilməzsən". Bunu deyib yəhudi su dolu kasanı götürdü, ona əfsun oxudu, Əlinin üstünə səpib dedi: "Dönüb ayı ol!" Əli o saat dönüb ayı oldu, yəhudi onun boynuna xalta keçirtdi, ağzını bağladı, onu bağlamaq üçün yerə dəmir paya vurdu, sonra da oturub çörək yeməyə başladı, hərdən ona ət parçası atır, kasada qalan artığı onun üçün tökürdü.

Elə ki səhər açıldı, yəhudi ayağa qalxdı, iri nimçəni, libası götürüb ayıya əfsun oxudu, sonra dükana yollandı, ayı da onun dalınca düşdü, yəhudi dükana çatdı, keçib öz yerində əyləşdi, qızıl-gümüşü qutuya boşaltdı, ayının boynundakı zənciri dükanın içində bir yerə bağladı, Əli danışanların sözlərini eşidib başa düşürdü, ancaq özü danışa bilmirdi.

Birdən yəhudinin yanına bir nəfər tacir gəlib ondan soruşdu: "Ay usta, bu ayını mənə satarsanmı? Mənim bir arvadım var; özü də, o, əmim qızıdır, həkimlər deyiblər ki, gərək o, ayı əti yesin, piyini də bədəninə sürsün".

Tacirin bu sözünü eşidib yəhudi çox şad oldu, öz-özünə dedi: "Bu lap yaxşı oldu, ayını sataram, tacir onu kəsər, canımız onun əlindən qurtarar!" Əli də özlüyündə dedi: "Allaha and olsun, bu adam məni kəsmək istəyir, bu bələdan məni ancaq Allah qurtara bilər!" Elə bu dəmdə yəhudi tacirə dedi: "Mən bu ayını sənə bağışlayıram, götür apar". Belə olanda, tacir ayını götürüb getdi, onlar az getdilər, çox getdilər, gəlib bir qəssabın yanına çatdılar, tacir qəssaba dedi: "Bıçaqlarını götür mənimlə gedək!" Tacirin bu sözünü eşidən qəssab bıçaqlarını götürüb onların dalınca getdi.

Sonra qəssab Əlinin yanına gəldi, onu bağlayıb bıçaqları itiləməyə başladı ki, onu kəsin. Elə ki qahirəli Əli qəssabın ona tərəf gəldiyini gördü, üz qoydu qaçmağa, sonra yerlə göy arasında havada uçmağa başladı. Əli o vaxtadan uçdu ki, axırda gəlib yəhudinin sarayına endi.

Özü də bunun səbəbi o idi ki, yəhudi ayını tacirə verəndən sonra öz sarayına gəlir, qızı onu sorğu-suala tutur, o da əhvalatı əvvəldən axıracan, yerli-yerində qızına nəql eləyir; yəhudinin qızı əhvalatdan həli olub atasına deyir: "Cini çağır gəlsin, qahirəli Əlini ondan soruş görək bizə bu kələkləri gələn odur, ya başqa bir adamdır?" Qızının bu sözünü eşidən yəhudi əfsun oxuyur, cini çağırır ondan soruşur: "Bir də görək, bizə bu kələkləri gələn qahirəli Əlidir, ya başqa adamdır?" Belə olanda, cin gedib Əlini qaçırtdı, yəhudinin yanına gətirib dedi:

"Bax, bu qahirəli Əlinin özüdür ki, var. Qəssab onun əl-ayağını bağlayıb bıçaqlarını itiləmişdi, onu kəsmək istəyirdi, Əli onun qabağında idi, elə bu dəmdə mən onu qaçırtmışam, götürüb bura gətirdim".

Belə olanda, yəhudi su dolu kasanı götürdü, ona əfsun oxudu, kasadakı sudan Əlinin üstünə səpib dedi: "Dönüb əvvəlki kimi adam ol!" Əli yenə dönüb əvvəlki kimi adam oldu.

Yəhudinin qızı Qəmə Əliyə baxanda nə görə yaxşıdır. Gördü ki, bu oğlan elə gözəldir, elə göyçəkdir, lap elə bil öndördgeçlik aydır. Qız bir könüldən min könülə ona vuruldu. Əli də Qəmərin çox gözəl-göyçək olduğunu görüb bir könüldən min könülə ona vuruldu. Qəmə üzüni Əliyə tutub dedi: "Ay bədbəxt, sən nə üçün mənim paltarımı çırpışdırmaq istəyirsən, atam da sənə başına bu oyunları açır?" Əli də cavabında dedi: "Sənə libasını mən kələkbaz Zeynəb üçün götürməyi boyun olmuşam ki, onu alıb özümə arvad eləyim". Əlinin bu sözlərini eşidib Qəmə dedi: "Libasını çırpışdırmaq üçün başqaları da atama çox kələk gəlmək istəyirlər, ancaq heç kəs çırpışdırma bilməyib. Gəl sən bu tamahından əl çək!" Yəhudi qızının bu sözünü eşidib Əli dedi: "Mən hökmən sənə libasını çırpışdırmalıyam, özü də atan islam dinini qəbul etməsə, onu öldürəcəyəm". Qəmənin atası ucadan dedi: "Qızım, bu bədbəxti görürsənmi, öz xoşu ilə özünü məhv eləyir!" Sonra da yəhudi üzüni Əliyə tutub dedi: "Mən səni döndərib it eləyəcəyəm!" Bunu deyib yəhudi üstündə cürbəcür yazı olan dolu kasanı götürdü, ona əfsun oxudu, kasadakı sudan Əlinin üstünə səpib dedi: "Dönüb it ol!" Əli də dönüb it oldu, yəhudi özü isə qızı ilə oturub səhərəcən şərab içdi.

Səhər yəhudi ayağa qalxdı, libası, iri nimçəni götürüb qatıra mindi, itə əfsun oxudu, it də onların dalına düşdü, o biri itlər onun üstünə tökülüşüb hürməyə başladılar.

Yəhudi cındırçının dükanı yanından keçəndə dükançı bayıra çıxıb Əlinin üstünə tökülüşən itləri qovdu, Əli də onun qabağında yerə yatdı. yəhudi dönüb dörd tərəfinə göz gəzdirdi, ancaq döndərib it elədiyini görmədi. Sonra cındırçı ayağa durdu, dükandan çıxıb evə yollandı, it də onun dalınca düşdü; elə ki cındırçı gəlib evə girdi, onun qızı iti görən kimi əllərilə üzünü örtüb dedi: "Ata can, sən evə yad kişi gətirmisən". Qızının bu sözünü eşidən cındırçı dedi: "Qızım, bu itdir". Qız dedi: "Bu it deyil, qahirəli Əlidir, onu yəhudi tilsimə salıb it eləyibdir". Qızının bu sözünü eşidən cındırçı, Əliyə tərəf çevrilib ondan soruşdu: "Sən qahirəli Əlison?" Əli başını torpədən işarə ilə ona bildirdi ki, bəli, qahirəli Əliyəm. Onda ata qızından soruşdu: "Yəhudi niyə onu tilsimə salıb?"

Qız da cavabında dedi: “Yəhudi onu öz qızı Qəmərin libasına görə tilsimə salıb; ancaq mən onu tilsimdən qurtara bilərəm”. Qızının bu sözünü eşidib cındırçı ucadan dedi: “Əgər bu iş xeyirlidirsə, onda yubanma, tez elə!” Belə olanda, cındırçının qızı dedi: “Əgər o, mənə alsə, onda mən onu tilsimdən qurtararam”. Əli onun cavabında başını tərpedib işarə elədi ki, bəli, sənə alaram. Belə olanda qız üstündə cürbəcür yazılar olan kasanı götürüb ona əfsun oxudu, elə bu dəmdə bir qışqırıq qopdu, elə bil göy guruldadı, kasa qızın əlindən yerə düşdü. Qız çevrilib baxanda nə görsə yaxşıdır? Gördü ki, qışqıran atasının kənizidir; kəniz ona dedi: “Ay xanım, məgər biz aramızda belə şərt kəsmişik? Bu sənəti sənə heç kəs yox, mən öyrətmişəm; biz belə danışmışdıq ki, mənəmlə məsləhətləşməmiş heç bir iş görməyəcəksən, sənə alan adam mənə də almalıdır, o bir gecə sənin yanında, bir gecə mənim yanımda qalacaq”. Kənizin bu sözünü eşidən qız dedi: “Sən deyən olsun”. Belə olanda, cındırçı öz qızından soruşdu: “Bəs kənizə bu sənəti kim öyrədib?” Qız da atasının cavabında dedi: “Ata can, bu sənəti mənə kəniz öyrətdir, ona kim öyrətdiyini özündən soruş”.

Onda cındırçı bunu kənizdən soruşdu; kəniz də cavabında dedi: “Ay ağa, bil və agah ol ki, mən yəhudi Əzranın yanında olanda, onun necə əfsun oxuduğuna xəlvəti qulaq asırdım, o çıxıb gedəndən sonra mən kitabları bir-bir açıb oxuyurdum, odur ki, cinlər barəsindəki elmi öyrənmişəm. Günlərin bir günü yəhudi içib sərxoş oldu, mənə öz yatağına çağırırdı, mən həmin işdən boyun qaçırdım dedim: “Sən islam dinini qəbul eləməyincə, mən bu işə yol vermərəm”. Yəhudi dönüb müsəlman olmaq istəmədiyini mənə əyan elədikdə, ona dedim: “Mənə apar sultan bazarına sat!” O da mənə bazara aparıb sənə satdı, evinə gəldim, həmin sənəti xanıma öyrətdim, özü də belə şərt kəsdik ki, mənəmlə məsləhətləşməmiş o, heç bir iş görməyəcək, bir də ki, onu alan adam mənə də almalıdır, o, bir gecə mənim yanımda, bir gecə onun yanında qalacaq”.

Sonra kəniz kasanı götürdü, ona əfsun oxudu, kasadakı sudan itin üstünə səpib dedi: “Dönüb əvvəlki kimi adam ol!” Əli dönüb əvvəlki kimi adam oldu. Cındırçı Allaha dua elədi ki, Əlinin canını sağ eləsin, sonra da nə üçün tilsimə salındığını ondan soruşdu: Əli də başına gələn əhvalatı əvvəldən axıracan, yerli yerində ona nəql elədi...”

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

718-ci gecə

Elə ki yeddi yüz on səkkizincə gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: “Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, cındırçı Allaha dua elədi ki, Əlinin canını sağ eləsin; sonra da nə üçün tilsimə salındığını, başına nə müsibət gəldiyini ondan soruşdu; Əli də başına gələn əhvalatı əvvəldən axıracan, yerli yerində ona nəql elədi”.

Cındırçı Əlinin başına gələn əhvalatdan həli olub ondan soruşdu: “Məgər mənim qızımla kənizim sənə bəs deyil?” Əli də onun cavabında dedi: “Mən hökmən Zeynəbi almalyam!” Elə bu dəmdə qapı döyüldü. Kəniz qapıya gedib soruşdu: “Kimdir?” Yəhudinin qızı Qəmərin hay verib soruşdu: “Qahirəli Əli sizdədirmi?” Cındırçının qızı ondan soruşdu: “Ay yəhudi qızı, işdir Əli bizdə olsa, sən onu neyləyirsən?” Sonra da kənizə dedi: “Ay kəniz, düş aşağı qapını aç”.

Kəniz aşağı düşüb qapını açdı, Qəmərin içəri girib Əlini gördü, Əli Qəməri görəndə ucadan dedi: “Ay köpək qızı, sənin burada nə işin var?” Qəmərin cavabında dedi: “Mən şəhadət eləyirəm ki, Allahdan başqa Allah yoxdur, Məhəmməd də onun rəsuludur”. Bunu deyib Qəmərin islam dinini qəbul elədi, sonra da Əlidən soruşdu: “Ay Əli, mən bilmək istəyirəm ki, islam şəriətinə görə kişilər arvadlara kəbinlik verirlər, ya arvadlar kişilərə kəbinlik verirlər?” Əli də onun cavabında dedi: “Kişilər arvadlara kəbinlik verirlər”. Onda Qəmərin dedi: “Ancaq mən gəlmişəm ki, libasımı, əsanı, zənciri, bir də sənin, həm də Allahın düşməni olan atamın başını sənə özümlə üçün kəbinlik verirəm”.

Qəmərin bunu deyib öz atasının başını Əlinin ayağı altına atıb dedi: “Bax, bu da həm sənin, həm də Allahın düşməni atamın başı!”

Qız öz atasını ona görə öldürmüşdü ki, yəhudi, Əlini döndərərək it eləyəndən sonra, qızın yuxuda qulağına bir səs gəlir ona demişdi: “Sən islam dinini qəbul elə!” Qız da yuxuda islam dinini qəbul elədi, yuxudan ayılından sonra atasına da islam dinini qəbul eləməyi təklif elədi, ancaq atası həmin işdən boyun qaçırdı; elə ki atası islam dinini qəbul eləməkdən boyun qaçırdı, Qəmərin ona bəng verib bihuş elədi, sonra da öldürdü.

Əli şeyləri götürüb cındırçıya dedi: “Sabah biz xəlifənin hüzurunda görüşərik ki, mən sənin qızını da, kənizi də alım”. Bunu deyib Əli şad-

xürrəm oradan çıxdı, şeyləri də götürüb yoldaşları olan evə yollandı. Az getdi, çox getdi, birdən qabağına şirniyyatçı çıxdı, o, əllərini bir-birinə vurub ucadan deyirdi: Allah-təaladan başqa heç kəsdə qüdrət və qüvvət yoxdur! Adamlar şəriətə əməl etməzlər, ancaq günah işlər görürlər. Səndən rica eləyirəm, Allah xatirinə bu şirnilərdən götür, dadına bax!" Belə olanda, Əli şirnidən bir tikə götürüb yedi: demə şirniyə bəng qatılmışdı. Şirniyyatçı Əlini bihuş eləyib libası, əsanı, zənciri götürdü, onları şirniyyat olan sandığa qoydu, yol alıb getdi. Elə bu dəmdə bir qazı onu səslədi: "Ay şirniyyat satan, bəri gəl!" Şirniyyatçı ayaq saxladı, şirniyyat dolu məcməyini taxta dayaq üstə qoyub qazıdan soruşdu: "Sən nə istəyirsən?" Qazı da onun cavabında dedi: "Halva, bir də şirni". Sonra qazı bir tikə halvadan götürüb baxdı, üzünü şirniyyatçıya tutub dedi: "Bu halvanın da, şiminin də qarışığı var".

Qazı bunu deyib qoltuq cibindən bir tikə halva çıxartdı, halva satana dedi: "Bax, gör halva nə dadlıdır, nə yaxşı bişirilibdir! Ala, yeginən, sən də belə halva bişir!" Şirniyyatçı halvanı alıb yedi, demə halvaya bəng qatılmışdı, qazı şirniyyatçının bihuş elədi, taxta dayaq da, sandığı da, o biri şeyləri də götürdü.

Sonra qazı şirniyyatçının özünü də sandığın içinə qoydu, şeylərin hamısını götürüb Əhməd əd-Dənəfin öz dəstəsilə olduğu evə getdi.

Demə bu qazı Həsən-Şuman idi; bütün əhvalatın səbəbi bu idi ki, Əli libası cırıqşdırmağa boyun olub bu iş üçün gedəndən sonra xeyli vaxt onun sorğunu eşidən olmadı, onda Əhməd əd-Dənəf öz adamlarına dedi: "Ay qoçaq oğlanlar, gedin, qardaşımız qahirəli Əlini axtarın!"

Onlar evdən çıxıb Əlini şəhərdə axtarmağa başladılar, Həsən-Şuman da qazı qıyafəsində onu axtarmağa çıxdı, həmin şirniyyatçıya rast gəldi, onu görən kimi tanıdı ki, o, Əhməd əl-Ləqitdir.

Həsən-Şuman ona bəng verib bihuş elədi, libasla bərabər onu da götürüb Əhməd əd-Dənəfin dəstəsilə olduğu evə getdi.

Həsən-Şuman evə getməkdə olsun, indi sizə kimdən deyim, qırx nəfər qolbəyidən. Onlar bu məhəllə sənin, o məhəllə mənim, bu küçə sənin, o küçə mənim, şəhəri gözib Əlini axtarırdılar.

Əli Qətf əl-Camal öz yoldaşlarından ayrılıb bir küçəyə tərəf getdi, qəfildən gördü ki, bir dəstə adam bir yerdə yığılıbdır, o, tez özünü onların yanına verdi. Adamların arasına baxanda nə görsə yaxşıdır? Gördü ki, qahirəli Əli bihuş yerdə sərilibdir. Belə olanda, Əli Qətf əl-Camal qahirəli Əlini huşa gətirdi, Əli ayılıb gördü ki, bir dəstə adam başına toplaşmışdır.

Əli Qətf əl-Camal qahirəli Əliyə dedi: "Özünə gəl!" Əli ondan soruşdu: "Mən haradayam?" Əli Qətf əl-Camala onun adamları Əlinin cavabında dedilər: "Biz səni bihuş gördük, özü də bilmirik ki, bu işi sənənin başına kim gətirib?" Əli dedi: "Məni bir şirniyyatçı bihuş eləyib, şeyləri də aparıb". Sonra da qahirəli Əli onlardan soruşdu: "Bəs o hara getdi?" Onun cavabında dedilər: "Biz heç kəsi görməmişik, dur ayağa gedək evə".

Onlar evə yollandılar, az getdilər, çox getdilər, gəlib evə çatdılar, içəri girib Əhməd əd-Dənəfi gördülər, Əhməd onlara salam verib soruşdu: "Ay Əli, sən yəhudi qızının libasını gətirdinmi?" Qahirəli Əli də cavabında dedi: "Mən libası da, başqa şeyləri də, hələ yəhudinin başını da gətirirdim, ancaq yolda bir şirniyyatçıya rast gəldim, o bir tikə halva verib məni bihuş elədi, gətirdiyim şeylərin hamısını götürüb getdi". Sonra da qahirəli Əli başına gələn əhvalatı əvvəldən axıracan, yerli-yerində Əhmədə nəql eləyib dedi: "Əgər həmin şirniyyatçını görsəydim, əvəzini çıxardım". Elə bu dəmdə Həsən-Şuman o biri otaqdan gəldi, Əlidən soruşdu: "Ay Əli, sən şeyləri gətirdinmi?" Əli də cavabında dedi: "Mən o şeyləri də, hələ yəhudinin başını da gətirirdim, ancaq yolda bir şirniyyatçıya rast gəldim, o bir tikə halva verib məni bihuş elədi, gətirdiyim libası da, o biri şeyləri də götürüb getdi. Əgər mən onun yerini bilsəydim, başına bir oyun açardım ki, özü də afərin deyərdi. Ay Həsən bilmirsen o, şirniyyatçı hara getdi?" Həsən də onun cavabında dedi: "Mən onun yerini bilirəm". Sonra ayağa qalxdı, o biri otağın qapısını açdı, Əli otağa baxanda nə görsə yaxşıdır? Gördü ki, ona bənc verib bihuş eləyən şirniyyatçı otaqda bihuş yerdə sərilibdir.

Belə olanda, Əli otağa girib onu ayıltı, şirniyyatçı gözünü açıb qahirəli Əlini, Əhməd əd-Dənəfi, bir də onun qırx nəfər adamını gördü. yerində quruyub qaldı, sonra onlardan soruşdu: "Mən haradayam, özü də məni kim tutub?" Onun bu sözünü eşidən Həsən-Şuman dedi: "Səni mən tutmuşam". Onda Əli ucadan dedi: "Ay murdarın biri murdar, sənənin belə işlərin də var!" Bunu deyib Əli onu doğram-dogram doğramaq istədi.

Əlinin nə niyyətdə olduğunu görən Həsən-Şuman ona dedi: "Ona əl qaldırma, axı o indi sənə qohum olubdur". Həsənin bu sözünü eşidib Əli soruşdu: "Mənə qohum olub? O hara mən hara?" Onda Həsən dedi: "Bu oğlan Əhməd əl-Ləqitdir, Zeynənin bacısı oğludur". Həsənin bu sözünü eşidib Əli oğlandan soruşdu: "Ay Əhməd əl-Ləqit, sən niyə belə iş gördün?" Oğlan da onun cavabında dedi: "Nənəm hiyləgər Dəlilə mənə buyurdu ki, bu işi görüm, özü də bu əhvalat ona görə

olubdur ki, balıqçı Züreyq nənəm hiyləgər Dəlilə ilə görüşüb ona deyibdir: “Qahirəli Əli qoçaqlar qoçağıdır, o, hökmən yəhudini öldürəcək, qızının libasını gətirəcək”. Belə olanda, nənəm məni çağıraraq soruşdu: “Ay Əhməd, sən qahirəli Əlini tanıyırsanmı?” Mən də cavabında dedim: “Bəli, mən onu tanıyıram, özü də o, bura gələndə birinci dəfə Əhməd əd-Dənəfin evinə onu mən aparmışam”. Bu sözümü eşidib nənəm mənə dedi: “Get ona bir tor qur, əgər o, şeyləri gətiribsə, kələk gəlib, şeyləri onun əlindən al”. Mən evdən çıxdım, bu məhəllə sənin, o məhəllə mənim, bu küçə sənin, o küçə mənim, şəhəri gəzib dolanmağa başladım, bir şirniyyatçıya rast gəldim, on dinar verib onun pal-tarlarını da, şirniyyatını da, o biri şeylərini də aldım, sonra da səninlə həmin əhvalat oldu”.

Oğlanın bu sözünü eşidib qahirəli Əli Əhməd əl-Ləqitə dedi: “Sən nənənlə balıqçı Züreyqin yanına get, onlara xəbər ver ki, mən şeyləri də, yəhudinin başını da gətirmişəm, sonra da onlara deyin: “Sabah xəlifənin divanxanasında mənimlə görüşsünlər, Zeynəbə istədikləri kəbinliyi məndən alsınlar!”

Əhməd əd-Dənəfə bu işə çox şad olub dedi: “Ay Əli, səni böyüdənəcən çəkdiyim zəhmət hədəfə getməyib!”

Elə ki səhər oldu, qahirəli Əli libası, iri nimçəni, əsanı, qızıl zənciri, bir də yəhudi Əzranın nizəyə keçirilmiş başını götürüb öz əmisilə, onun adamları ilə bərabər divanxanaya getdi; gəlib divanxanaya çatanda onlar əyilib xəlifənin qabağında yeri öpdülər...”

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki yeddi yüz on doqquzuncu gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: “Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, qahirəli Əli öz əmisilə, onun adamları ilə bərabər divanxanaya getdi, gəlib divanxanaya çatanda onlar əyilib xəlifənin qabağında yeri öpdülər, xəlifə onlara baxanda nə görsə yaxşıdır? Gördü ki, onların arasında bir gözəl-göycək cavan oğlan var, özü də qoçaqlıqda mərdlərin arasında onun tayı-bərabəri tapılmaz.

Belə olanda, xəlifə həmin oğlanın kim olduğunu adamlardan soruşdu. Əhməd əd-Dənəf də onun cavabında dedi: “Ya əmirəlmöminin, bu oğlan qahirəli Əli əz-Zeybəqdır, Misirin qoçaq oğlanlarının başçısıdır, həm də mənim qoçaqlarımın arasında birinci qoçaqdır”. Əhməd əd-Dənəfin bu sözünü eşidib xəlifə zənn ilə oğlana baxdı. Gördü ki, oğlanın üz-gözündən igidlik yağır, özü də bu, onun pis yox, yaxşı adam olduğuna dəlalət eləyir, odur ki, mehrini oğlana saldı.

Əli ayağa qalxıb yəhudinin başını xəlifənin qabağına atıb dedi: “Ya əmirəlmöminin, sənin düşmənlərin bu günə düşəcəklər!” Əlinin bu sözünü eşidib xəlifə soruşdu: “Bu kimin başıdır?” Əli də cavabında dedi: “Yəhudi Əzranın başıdır!” Onda xəlifə soruşdu: “Onu kim öldürüb?”

Qahirəli Əli başına gələn əhvalatı əvvəldən axıracan, yerli-yerində xəlifəyə nəql elədi, xəlifə əhvalatdan hali olub dedi: “Mən heç güman eləmirəm ki, sən onu öldürmüş olasan, axı o, cadugər idi”. Xəlifənin bu sözünü eşidib Əli dedi: “Ya əmirəlmöminin, onu öldürmək üçün Allah-təala mənə qüvvət verdi”.

Belə olanda, xəlifə valini yəhudi Əzranın sarayına göndərdi, vali gedib saraya girəndə nə görsə yaxşıdır? Gördü ki, yəhudi Əzranın başsız meyiti yerə sərilibdir. Meyiti götürüb tabuta qoydular, xəlifənin hüsuruna gətirdilər, xəlifə əmr elədi ki, aparıb meyiti yandırarsınlar: birdən yəhudinin qızı Qəmər gəldi, xəlifənin əlini öpüb ona dedi ki, Əzranın qızıdır, dönüb müsəlman olubdur.

Qız, xəlifənin hüsurunda təzədən islam dinini qəbul eləyib dedi: “Qahirəli Əli əz-Zeybəq məni almaq istəyir, bu işdə sən mənim vəkilimsən”.

Bunu deyib Qəmər xəlifəni öz vəkili elədi ki, Əli ilə onun kəbinini kədsirsin, xəlifə yəhudinin sarayını, içindəki şeylərlə bərabər Əliyə bağışlayıb dedi: “Məndən bir şey istə!” Xəlifənin bu sözünü eşidib Əli dedi: “Mən istərdim ki, həmişə sənin yanında olum, səninlə bir süfrədə çörək yeyim”. Belə olanda, xəlifə ondan soruşdu: “Ay Əli, sən qol-bəyilərin varmı?” Əli də cavabında dedi: “Mənim qırx nəfər qol-beyilərim var, ancaq onlar Qahirədədirlər”. Əlinin bu sözünü eşidib xəlifə dedi: “Onların dahnca adam göndər, qoy Qahirədən çıxıb bura gəlsinlər”. Sonra da xəlifə ondan soruşdu: “Ay Əli, onlar üçün evin varmı?” Əli də cavabında dedi: “Yoxdur”. Belə olanda, Həsən-Şuman dedi: “Ya əmirəlmöminin, mən öz adamlarımla olduğum evi ona bağışlayıram”. Xəlifə Həsənin bu sözünü eşidib ona dedi: “Ay Həsən, sən evin qoy sənə qalsın”. Sonra da xəlifə xəzinədarı buyurdu ki, tikinti

işlərinə baxana on min dinar versin, o da Əlinin qolbəyiləri üçün sütunlu dörd evyanı, qırx otağı olan bir ev tiksin. Sonra xəlifə üzünü Əliyə tutub soruşdu: "Ay Əli, yenə bir istəyin varsa, deyinən, biz ömr eləyək həmin işi də sənün üçün görsünlər". Əli də cavabında dedi: "Qibleyi-ələm sağ olsun, mənim bir ricam da var, istəyirəm vəkili olasan, hiyləgər Dəlilə ilə danışasan ki, o öz qızı Zeynəbi mənə versin, yəhudi qızının libasını, bir də o biri şeyləri Zeynəb üçün kəbinlik alsın".

Dəlilə xəlifənin sözünə qulaq asıb iri nimçəni, libası, əsanı, qızıl zənciri alıb Əli ilə Zeynəbin kəbinini kəsdirdi, sonra da Əli ilə cındırçının qızının kəbinini, həm də Əli ilə kəninin, bir də yəhudinin qızı Qəmərini kəbinini kəsdilər.

Xəlifə Əliyə aylıq təyin elədi, həm də buyurdu ki, ona nahar, şam yeməyi, azuqə, atlar üçün yem, bəxşis vermək üçün nə lazımsa hamısını versinlər. Qahirəli Əli toy tədarüki görməyə başladı, o, düz otuz gün tədarük gördü, sonra qahirəli Əli Qahirəyə öz qolbəyilərinə namə göndərdi, Əli namədə onlara oyan elədi ki, xəlifənin yanında böyük hörməti var, sonra da namədə onlara yazırdı: "Siz hökmən gəlməlisiz ki, toya qatasız, axı mən dörd qızla evlənirəm".

Bir neçə gündən sonra onun qırx nəfər qolbəyiləri gəldi, onlar özlərini toya çatdırdılar, Əli onlara evdə yer verib çox hörmət elədi, sonra da qolbəyilərinə xəlifənin hüsuruna apardı, xəlifə də onlara ənəm verdi. Qaravaşlar Zeynəbi həmin paltarda gətirib qahirəli Əlinin qabağında duvağını açdılar, Əli ondan murad aldı, Zeynəbdən sonra da o, bir-bir o biri qızların yanına girəndə nə görsə yaxşıdır? Gördü ki, onların üçü də elə gözəldir, elə göyçəkdir, yemə-icmə, onların xəttü-xalına, gül camalına tamaşa elə.

Sonra günlərin bir günü qahirəli Əli xəlifənin hüsurunda olanda xəlifə ona dedi: "Ay Əli, mən istəyirəm ki, sən başına gələn əhvalatı əvvəldən axıracan, yerli-yerində mənə nəql eləyəsən". Xəlifənin bu sözünü eşidib Əli hiyləgər Dəlilənin, kələkbaz Zeynəbin, balıqçı Züreyqin onun başına gətirdikləri əhvalatı əvvəldən axıracan, yerli yerində xəlifəyə nəql elədi. Xəlifə Əlinin əhvalatından həli olub ömr elədi ki, onu yazıb şahlığın xəzinəsinə qoysunlar. Əlinin başına gələn əhvalatı yazdılar, onu, xalqın ən yaxşı adamları barəsində yazılmış hekayətlərin arasına qoydular. Sonra onların hamısı Kəfləri pozan, Məclisləri dağıdan gələnədən şad-xürrəm ömür sürdülər, Allah (böyük və şanlıdır) özü bilən yaxşıdır.

Ərdəşirə Həyat ən-Nüfusun əhvalatı

Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Şiraz¹ şəhərində böyük bir padşah var idi, onun adı əs-Seyf əl-Əzəmşah idi, o lap qoca idi, ancaq oğlu olmamışdı. O, həkimləri, təbibləri hüsuruna çağırıb dedi: "Mənim yaşım çoxdur, mənim vəziyyətimdə padşahlığın da, onun işlərinin də nə halda olduğu sizə ayandır. Qorxuram ki, mən öləndən sonra rəiyyətin başına bəla gəlsin, axı indiyəcən mənim oğlum olmayıb". Padşahın bu sözünü eşidib həkimlər ona dedilər: "Biz sənün üçün dərman düzəldərik, inşallah həmin dərman xeyirli olar". Onlar padşah üçün dərman düzəldilər, padşah həmin dərmanı içdi, sonra öz arvadı ilə yatdı, Allah-təalanın izniylə padşahın arvadı uşağa qaldı. Axı Allah-təala deyəndə: "Filan şey yaransın!", həmin şey yaranır. Elə ki doqquz ay, doqquz gün, doqquz saat, doqquz gecə keçdi, padşahın arvadı bir oğlan uşağı doğdu, özü də bu uşaq elə gözəldi, elə göyçəkdi, lap elə bil ondoğdəcəl ay idi; padşah oğlunun adını Ərdəşir² qoydu. oğlan boy atıb böyüyür, şəriəti, dünyəvi elmləri oxuyub öyrənirdi. bu minval ilə oğlan on beş yaşına çatdı.

İraqda bir padşah var idi, onun adı Əbdülqədir idi; bu padşahın Həyat ən-Nüfus adında bir qızı var idi; özü də bu qız elə gözəl, elə göyçək idi, aya deyirdi sən çıxma mən çıxım, günə deyirdi sən çıxma mən çıxım. Bu qızın kişilərdən zəhləsi gedirdi, onun hüsurunda heç kəs cəsarət eləyib kişilər barəsində söz-söhbət sala bilməzdi. Xosrov şahları onun atasının yanına elçi göndərüb qızı nişanlamaq istəyirdilər, atası qızı ilə bu barədə danışanda, qızı onun cavabında deyirdi: "Mən heç vaxt ərə getməyəcəyəm, işdir, mənə zorla ərə getməyə vadar elə-sən, onda özümü öldürəcəyəm".

Şahzadə Ərdəşir həmin qızın əhvalatını eşidib qızı istədiyini atasına xəbər verdi, atası bildi ki, oğlu görmədən-bilmədən bir könüldən min könülə həmin qıza vurulub, odur ki, oğluna bu işdə kömək elə-yəcəyinə boyun oldu. Sonra da öz vəzirini qızın atasının yanına elçiləy-

¹ Şiraz İranın fars oyalotinin baş şəhəridir, İsfahan şəhərinin cənubunda, vadidə yerləşir. Bu şəhər məşhur İran şairləri Hafiz və Sədi'nin vətənidir.

² Ərdəşir İran şahlarından bir nəvəsinin adıdır. Onların üçü Sasanilər sülaləsinin olubdur. Avropa mənbələri bu adı yunan formasında Artakserks göstərirlər.

göndərdi, ancaq qızın atası razılıq etməyib əliboş qayıtdı. Elə ki vəzir Əbdülqədir şahın yanından qayıdıb qızın atası ilə onun arasında olan əhvalatı, sonra da qızını vermək istəmədiyini Şiraz şahına xəbər verdi, padşahın qanı qaraldı, o bərk qəzəblənib ucadan dedi: "Mənim kimi bir adam padşahlardan birinin yanına elçi göndərərək bir şeyi rica etməyəndə məgər o, mənim sözümlə yerə sala bilər!"

Bunu deyib padşah carçıya əmr elədi, qoşun-ləşkərin arasında car çəksin ki, şəhərdən çıxıb çadırları qursunlar, lap bu işə xərcləmək üçün pul bərk etməli olsalar da, əməlli-başlı tədarük görsünlər, sonra da ucadan dedi: "Mən Əbdülqədirin məmləkətini tar-mar etməyincə, onun adamlarını qırıb qurtarmayınca, izini-tozunu yer üzündən silməyincə, var-dövlətini qəsb etməyincə qayıdib gəlməyəcəyəm!"

Elə ki xəbər onun oğlu Ərdəşirə çatdı, o, yorğan-döşəkdən qalxıb atasının hüsuruna getdi, əyləşib onun qabağında yeri öpəndən sonra dedi: "Ya şahənşah, heç özünü zəhmətə salma..."

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki yeddi yüz iyirminci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, bu xəbər şahzadəyə çatdı, o, öz atasının, padşahın yanına getdi, əyləşib onun qabağında yeri öpəndən sonra dedi: "Ya şahənşah, heç özünü zəhmətə salma, nə pəhləvanları, nə qoşun-ləşkəri yığma, nə də pullarını hədəfə xərcləmə. Sən ondan güclənsən. Elə ki sən qoşun-ləşkəri yığıb onun üstünə getdin, onun məmləkətini tar-mar etməyəcəksən, onun mərdlərini, pəhləvanlarını qıracaqsan, var-dövlətini qəsb etməyəcəksən, onun özünü də öldürəcəksən, qızının əcəbatına onun da, başqalarının da başına açdığın müsibətin xəbəri gedib qıza çatacaq, o da özünü öldürəcək, belə olanda, mən də onun dərindən öləcəyəm, ondan sonra mən dünya dağılsa da yaşamayacağam". Oğlunun bu sözünü eşidib padşah ondan soruşdu: "Oğlum, bəs sənə fikrin nədir?" Ərdəşir də onun cavabında dedi: "Mən tacir libası geyib öz işimin dalmıca gedəcəyəm, bir hiylə qurub qızın yanına girəcəyəm, görəüm necə eləyəm ki, arzuma çatıb

onə yaxınlaşım". Belə olanda, atası şahzadədən soruşdu: "Sənə fikrin budur?" Şahzadə də cavabında dedi: "Bəli, ata can".

Padşah oğlunun fikrindən əgah olub vəziri hüsuruna çağırıb dedi: "Mənim oğlumla, cığırparəmlə yola düş, hər işdə ona kömək elə, ondan müğayət ol, düz-döğru məsləhət ver. Sən mənim əvəzimdən onə ata olmalısən". Vəzir də padşahın cavabında dedi: "Baş üstə, itaət borcumdur!" Sonra padşah oğlana üç yüz min qızıl dinar verdi, onə yaqut, qaşdaş, qızıl bəzək-bəzək şeyləri, mal, ləl-cəvahirat, bunlara münasib başqa şeylər verdi. Sonra oğlan anasının yanına getdi, əllərindən öpüb rica elədi ki, onə dua eləsin, anası da oğluna dua elədi, o saat ayağa qalxdı, öz xəzinəsini açdı, oradan ləl-cəvahirat, çoxlu boyunbağı, qızıl bəzək-bəzək şeyləri, xeyli libas, onqitə şeylər, əvvəlki padşahlardan qalan qiymətdə ağır, vəzndə yüngül nə vardısı, hamısını götürüb oğluna verdi. Şahzadə özü ilə qul, nökrə-naib, heyvan, xülasə yola lazım olan hər şeyi götürdü, özü də, vəzir də, onunla gedən adamlar da tacir libası geydilər, sonra oğlan ata-anası ilə, qohum-qardaşı ilə, yaxın adamları ilə halallaşdı. Onlar yola düşdülər, bərrü-biyabana üz qoydular.

Elə ki yol uzandı, oğlan bu şəri oxudu:

"Artıb eşqə düşən gündən dərdim-azarım,
Tələ məndən üz döndərib, yox havadarım.

Yeddi qardaş və əs-Simək¹ ulduzlarından
Gözlərimi çəkməyirəm söküləncə dan.

Elə bil ki, məhəbbətin-eşqin gücündən,
Ən narahat bir zəvvarə çevrilmişəm mən.

İzləyəm dan ulduzunu; o doğan kimi,
Artır qəmim, dolanıram bütün ələmi.

And içirəm dönməyibdir eşqim nifrətə,
Tamarziyam yuxu ilə istirahətə.

Kəmə yetmək mənim üçün çətindir, çətin,
Alıb səbr-qərarımı sənəin həsrətin.

Dözücəyəm vüsəlinə çatanadək mən,
Qoy Allahın köməyi ilə çatlasın düşmənlər."

¹ Əs-Simək Sünbülə bürcünün ən parlaq ulduzu

Elə ki oğlan şəri oxuyub qurtardı, qəşş eləyib yerə sərildi, onda vəzir onun üzünə gülüb çilədi. Oğlan ayılanda, vəzir ona dedi: “Ya şahzadə, ürəyinə toxtaqlıq ver, axı mətanət adamın halını yüngülləşdirir, özü də bax, sən istədiyin iş üçün gedirsən!” Vəzir oğlanı dilə tutub o vaxtadan ona ürək-dirək verdi ki, axırda oğlan toxtaqlıq tapdı; belə olanda, onlar yeyinlədilər. Elə ki yol oğlana yenə uzun göründü, o, məşuqəsini yadına salıb bu şəri oxudu:

“Ayrılıq müddəti yenə uzanır,
Ürək məhəbbətdən od tutub yanır.

Eşqin sınağından ağarib başım,
Axır sel-su kimi gözümün yaşı.

Ey aşiq qəlbimin ən son istəyi,
And olsun varlığın xaliqinə ki,

Eşqin yollarında ağırdır yüküm,
Bu sevdə yükünü çəkəmməz heç kim.

Mənim əhvalımı soruş gecədən,
Gör bir an gözümü yummuşam mı mən”.

Elə ki oğlan şəri oxuyub qurtardı, hönkür-hönkür ağlayıb qızın dərdindən çəkdiyi əzabdan şikayətlənməyə başladı; vəzir yenə onu dilə tutub ürək-dirək verməyə başladı; həm də ona boyun oldu ki, arzusuna çatacaqdır. Onlar az getdilər, çox getdilər, bir neçə gün yol getdilər, bir gün səhər gün çıxandan sonra Ağ şəhərə yaxınlaşdılar. Elə ki onlar Ağ şəhərə yaxınlaşdılar, vəzir şahzadəyə dedi: “Ya şahzadə, şad ol ki, işin düz gətirib, getdiyin bu Ağ şəhərə bir nəzər sal”. Vəzirin bu sözünü eşidən şahzadə çox şad olub bu şəri oxudu:

“Eşqin dölisiyəm, sevirəm qəlbən,
Əl çəkən deyildir bu sevdə məndən.

İnləyirəm dostunu itirmiş kimi,
Sübhədən yummuram kirpiklərimi.

Sizin tərəflərdən əsəndə külək,
Bir sorinlik duyur alısan ürək.

Leysan yağıştək yaş tökülür gözüm,
Bu yaş dənizində üzürəm özü”.

Onlar Ağ şəhərə çatdılar; şəhərə girib tacirlər karvansarasının, bir də pullu adamların məhəlləsini soraqlaşmağa başladılar. Elə ki onları tacirlər karvansarasına gətirdilər, şahzadə öz adamları ilə bərabər karvansaraya düşdü, sonra da üç anbar kirələdilər, açarları alıb anbarları açdılar, mallarını, şey-şüylərini daşıyıb anbarlara vurdular. Onlar dinc-lərini alanacan karvansarada qaldılar; sonra vəzir fikirləşib şahzadənin işi üçün bir hiylə tapdı...”

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki yeddi yüz iyirmi birinci gecə oldu Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: “Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, vəzir ilə şahzadə tacirlər karvansarasına düşdülər, mallarını anbarlara vurdular, öz nökrələrini anbarlarda malların üstündə oturdular. Dinc-lərini alanacan karvansarada qaldılar. Sonra vəzir fikirləşib şahzadənin işi üçün bir hiylə tapdı, şahzadəyə dedi: “Mənim ağıma bəzi-para şeylər gəlib, zənnimcə, inşallah, bunun sənə xeyri dəyər”. Şahzadə vəzirin cavabında dedi: “Ay müdrik vəzir, nə bilirsən elə, bu işdə Allah sənə kömək olsun!” Şahzadənin bu sözünü eşidib vəzir dedi: “Mən bəzzaz bazarında sənə dükan açmaq istəyirəm ki, orada oturasan. Varlı-hallı adamlar da, qara camaat da – hamısı bazara gedir. Mən belə güman eləyirəm: elə ki sən dükanda əyləşdin, adamlar da səni gördülər, onlar sənə mehr salacaqlar, bu da səni öz arzuna çatdırmaq üçün bir vasitə olacaq. Axı sən gözəl-göycək oğlansan, görünlörin fikri-zikri səndə olar, səni görəndə onların gözələrinə nur gələr”. Vəzirin bu sözünü eşidib şahzadə dedi: “Sən necə bilirənsə, elə də eləyin”. Vəzir elə o saat ayağa qalxdı, ən bahalı libasını geydi, şahzadə də onun kimi ən bahalı libasını geydi, içində min dinar pul olan torbanı qoltuğunun altında gizlətdi; sonra onlar karvansaradan çıxdılar, bu məhəllə mənim, o məhəllə sən, bu küçə mənim, o küçə sən, səhəri gəzməyə başladılar. Adamlar onlara baxırdılar, şahzadənin gözəlliyini görüb kaxırdılar,

odur ki, bir-birinc. deyirdilər: "Bir qotrə boş sudan bu cavanı yaradana əhsən! Ən böyük yaradana, Allah-təala şükür olsun!"

Cavanın gözəlliyi barəsində söz-söhbət yayıldı, adamlar onun barəsində deyirdilər: "Bu cavan bəni-adəm deyil, bu heç kəs yox, Yusifi Kənanın özüdür ki, var"¹. Bəziləri də deyirdilər: "Yəqin behiştin müha-fizəçisi Rizvan darvazanı açıq qoyub, bu oğlan da behiştə çıxıb gəlibdir". Adamlar onların dalınca düşüb bəzzaz bazarınacan gəldilər, bazara çatan kimi şahzadə ilə vəzir dayandılar. Elə bu dəmdə bir hörmətli, pirani bir qoca onların yanına gəlib salam verdi, şahzadəylə vəzir onun salamını alandan sonra qoca soruşdu: "Ay ağalar, sizin bir işiniz-zadınız varmı ki, biz canla-başla o işə öncəm çəkək?" Qocanın bu sözünü eşidən vəzir ondan soruşdu: "Ay pir, bir də görək sən kimsən?" Qoca da onun cavabında dedi: "Mən bazarın nəzarətçisiyəm". Belə olanda, vəzir dedi: "Ay pir, bil və ağah ol ki, bu cavan mənim oğlumdur, onun üçün bu bazarda bir dükən götürmək istəyirəm ki, o, həmin dükəndə oturub alver eləməyi, almağı, satmağı öyrənsin, tacirlərin xasiyyətlərinə bələd olsun". Nəzarətçi vəzirin cavabında dedi: "Baş üstə, qulluğunuzda hazıram!"

Nəzarətçi bunu deyib elə o saat, o dəqiqə gedib onlar üçün bir dükənin açarlarını götürdi, dəllallara buyurdu ki, dükəni süpürüb təmizləsinlər, onlar da dükəni süpürüb təmizlədilər, onda vəzir adam göndərdi ki, oturağına dəvəquşu tükü doldurulmuş, üstündə dörd tərəfi saf qızılla işlənmiş balaca namaz xələsi olan hündür kürsünü gətirsinlər; vəzir həm də tapşırırdı ki, balınc da, mallarından da filan qədər gətirsinlər ki, onları dükəna yığub doldursunlar.

Ertəsi gün oğlan gəlib dükəni açdı, keçib kürsüdə əyləşdi, dükənin qabağında bər-bəzəkli libas geymiş iki nəfər qul qoydu, dükənin lap içəri tərəfində də ən göyçək həbəşi qara qullardan iki nəfər qoydu. Vəzir cavan oğlana tapşırırdı, sirrini adamlardan gizli saxlasın ki, bunun köməyi ilə öz işinə öncəm çəkə bilsin; sonra vəzir anbarlara getdi, özü də oğlana tapşırırdı ki, günbəgün dükəndə nə iş olsa, hamısını ona xəbər versin.

Cavan oğlan dükəndə otururdu, o elə gözəl, elə göyçək idi ki, elə bir ondördgecəlik ay idi, onun gözəlliyinin söz-söhbəti hər yana yayılmışdı, adamlara heç bir şey lazım olmasa da, onun gül camalına, tən-dürüst boy-buxununa tamaşa eləməyə gəlirdilər, oğlanı görən kimi də Allah-təalaya dua eləyirdilər ki, belə bir gözəl-göyçək oğlanı xəlf elə-

mişdir, oğlanın dükənin qabağına yığılan çoxlu adamın əlindən heç kəs keçib gedə bilmirdi. Şahzadə də gah sağa, gah sola zənlə baxırdı, özü də onun gözəlliyinə aşıq olan adamların ucbatından bilmirdi nə cəsin, ancaq hökmdarın yaxın adamlarından birilə dostlaşacağına ümidi vardı ki, bəlkə bu vasitəylə şah qızının adını çəkən oldu, amma buna bir yol tapa bilmirdi, odur ki, onun ürəyi darıxırdı, ancaq vəzir hər gün ona ürək verib deyirdi ki, qorxma, arzuna çatacaqsan.

Şahzadə bu minval ilə xeyli vaxt gözlədi; günlərin bir günü o, dükəndə oturmuşdu, birdən ədəb-ərkanlı, hörmətli-izzətli, öyninə mömin paltarları geymiş bir qarı, onun dalınca da iki köniz gəldi, özü də bu könizlər elə gözəl, elə göyçək idilər ki, aya deyirdilər sən çıxma biz çıxmaq, günə deyirdilər sən çıxma biz çıxmaq. Qarı dükənin qabağında dayanıb bir müddət cavan oğlana zənlə baxdı, sonra ucadan dedi: "Belə gözəl-göyçək, belə cəbirsiz nəvcəvəni yaradana əhsən!" Bunu deyib qarı oğlana salam verdi, oğlan da onun salamını aldı, onu yanında əyləşdirdi; qarı oğlandan soruşdu: "Ay gözəl sima, sən hansı məmləkətdənsən?" Şahzadə onun cavabında dedi: "Ana can, mən Hindistan məmləkətindənəm, gəlmişəm burada bir qədər əylənəm". Oğlanın bu sözünü eşidib qarı ucadan dedi: "Gəlmələr arasında hörmətli olasan!" Sonra da oğlandan soruşdu: "Sənin nə malın, nə şeylərin, nə parçan var? Mənə şahlara layiq əntiqə bir şey göstər görüm". Qarının bu sözünü eşidib oğlan ondan soruşdu: "Sən əntiqə şey istəyirsen? Bu saat göstərim. Məndə, sahiblərinə qismət olsun, hər şey var". Onda qarı oğlana dedi: "Oğlum, səndə olan şeylərin arasında ən bahalı, ən gözəl nə varsa onu mənə göstər". Belə olanda, oğlan ucadan dedi: "Sən kimin üçün istədiyini hökmən mənə deməliyə ki, mən də sənə alıcıya layiq şey göstərim!" Qarı da onun cavabında dedi: "Oğlum, lap doğru deyirəm. Mən bu torpağın hökmdarı, bu məmləkətin padşahı Əbdülqədirin qızı, mənim xanımın Həyat ən-Nüfus üçün bir şey istəyirəm". Elə ki şahzadə qarının bu sözünü eşitdi, şadlıqdan ağı başından oldu, ürəyi ösüm-ösüm əsdi. O, nə qullara, nə də həbəşi qara qullara əmr eləməyib özü əlini arxa tərəfə uzatdı, içində yüz dinar olan pul kisəsini götürdü. qarıya verib dedi: "Götür bu pulu özünə xərclərsən". Sonra da əlini uzadıb bağlamadan bir arvad libası çıxartdı, bu libasın dəyəri on min dinar, bəlkə də ondan çox idi, sonra da qarıya dedi: "Bu, sizin məmləkətə gətirdiyim şeylərin birəcəyidir".

Elə ki qarı libası gördü, libas xoşuna gəldi, odur ki, oğlandan soruşdu: "Ay qüsurusuz cavan, de görək bu libası necəyə deyirsen?" Şahzadə də onun cavabında dedi: "Onu havayı verirəm". Qarı ona

¹ Yusifi Kənan haqqında hekayətə həsr edilmiş Quranın XII surəsinin sözləridir.

razılıq eləyib bir də libasın qiymətini soruşdu. Şahzadə onun cavabında ucadan dedi: "Vallahi, mən bu libası satmaıb havayı verəcəyəm! Əgər şah qızı bu libası bəyonməsə, onda qonağım kimi o, sonə bəxşişim olacaq. Allaha şükür ki, soni mənə yetirdi! İşdir bir vaxt mənə kömək lazım olsa, sonin yanına gələrəm".

Qarı şahzadənin bu gözəl sözlərinə, əliəçliqligina, çox mərifətli olmağına mat qalıb ondan soruşdu: "Ay ağa, adın nədir?" Şahzadə də cavabında dedi: "Ərdəşir". Oğlanın adını eşidib qarı ucadan dedi: "Vallahi, bu çox qərribə addır, bu adları padşahların uşaqlarına qoyurlar, amma sən tacir oğlanları libasındasan!" Qarının bu sözünü eşidən şahzadə cavabında dedi: "Atam mənə çox istədiyindən adıma Ərdəşir qoyub, ad isə heç bir şeyə dəlalət eləmir". Qarı şahzadəyə mat qalıb dedi: "Ay bala, malının pulunu al". Ancaq şahzadə and içdi ki, ondan pul almıyacaq. Belə olanda, qarı dedi: "Ay mənim istəklə balam, bil və agah ol ki, həqiqət ən böyük şeydir, sonin mənə elədiyin bu hörmət başqa bir şey deyil, hökmən bir iş üçündür. Sən gəl öz işini, gizli fikirlərini mənə ayan elə, bəlkə sonin bir dərddən-sərin var, mən sonə kömək elərəm".

Belə olanda, şahzadə əlini qarının əli üstə qoyub ona and içdirdi ki, sirrini gizli saxlayacaq, sonra da başına gələn əhvalatı övvəldən axıracan, yerli-yerində ona nəql elədi. Həm də bir könüldən min könülə şah qızına vurulduğunu, buna görə də necə dörd çəkdiyini ona danışdı. Qarı əhvalatdan həli olub başını buladı, şahzadəyə dedi: "Əsil mətləb bu imiş! Ancaq oğlum, ağıllı adamların belə bir məsəli var: "İstəyirsən ki, sonin sözünə qulaq asmasınlar, onda mümkün olmayan şey istə". Oğlum, sonin adın tacirdir, sən lap səhrli xəzinələrin sahibi olsan da, sonə başqa heç kəs yox, elə tacir deyəcəklər. Əgər sən yuxarı rütbəyə çatmaq istəyirsənsə, onda ya qızı, ya da əmir qızı istəginən; oğlum, sən niyə yalnız şahənsah qızı istəyirsən? O qız dünyəvi işlərdən bixəbər, günəhsiz, bəkirə bir qızıdır, o, ömür sürdüüyü saraydan başqa ömründə heç bir şey görməyibdir; ancaq yaşı az olsa da, çox ağıllı-kamallı, itidilli, hər şeyi başa düşən, dərəkəli, xoşniyyət, zənnli qızıdır. Özü də bu qız atasının yeganə övlədidir, atası onu öz canından çox istəyir. Atası hər gün onun yanına gəlib səhərin keyir deyir, sarayda olan adamların hamısı qızdan qorxurlar. Oğlum, heç ağlına gətirmə ki, bir adam bu barədə onun yanında söhbət sala bilər, bu işə mən heç bir yol tapa bilmərəm. Oğlum, vallahi, canım sonə qurbandır, mən istərdim ki, sən onunla yaxınlıq eləyəsən. Mən sonə bir şey öyrədərəm, bəlkə Allah

onun köməyi ilə sonin dərddən əlac elədi; onu bil ki, sonin arzuna çatdırmaq üçün mən canımdan da, mal-dövlətimdən də keçərəm". Qarının bu sözünü eşidib şahzadə ondan soruşdu: "Ana can, o nə şeydir?" Qarı da cavabında dedi: "Sən məndən ya vəzirin, ya da əmirin qızını istə. Əgər sən buna rica eləsən, mən sonin sözünü yerə salmamam, axı heç kəs birdən-birə yerdən göyə atıla bilməz". Qarının bu sözünü eşidib şahzadə cavabında ağıllı-kamalla, odoblə dedi: "Ana can, sən çox ağıllı arvadsan, işi necə görmək lazım olduğunu da yaxşı bilirən. Məgər adam başı ağrıyanda qolunu sarıyar?" Qarı da cavabında dedi: "Vallahi, yox oğlum". Onda Ərdəşir dedi: "Mənə də ürəyim heç kəs yox, təkcə onu istəyir, mən o qızın dərddən ölürəm. Allaha and olsun ki, əgər mənə yol göstərsən, kömək eləyən olmasa, mən həlak olacağam! Ana can, Allah xatirinə, mən qərribə, mənə göz yaşlarıma rəhm elə..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki yeddi yüz iyirmi ikinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, şahzadə Ərdəşir qarıya dedi: "Ana can, mənə göz yaşlarıma rəhm elə". Qarı da cavabında dedi: "Oğlum, vallahi, sonin bu sözlərini eşidəndə ürəyim parça-parça oldu, mən elə bir hiylə də bilmirəm ki, onu işlədim". Qarının bu sözünü eşidib Ərdəşir dedi: "Mən istəyirəm ki, sən lütf eləyəsən, bu bir parça kağızı məndən alıb şah qızına çatdırasan. Əvvəzimdə onun öləndən öpəsən". Qarının ona yazığı gəlirdi, odur ki, dedi: "Nə istəyirsənsə yaz, mən onu şah qızına çatdıraram".

Elə ki oğlan qarının bu sözünü eşitdi, sadlıqından az qaldı göyə ucsun, tez əmr elədi qələmdanla kağız gətirdilər, qıza belə bir şeir yazdı:

"Ay ömrüm, hicrəmi bitmiş insana
Bir insaf eləyib yaxınlaşsana.

Bir zaman ləzzətlə sürürdüm həyat,
İndi dərddən dad çəkiyəm, dad.

Yuxusuzluq mənə eləməyir tərək,
Dərdlə əylənirəm gecə sübhədək.

Dərdli aşıqınə bir rəhm eylə sən,
Uzaq qov dərd-qəmi kirpiklərdən.

Səhər açılarda qoyma sən onun
Gözü yaşlı olsun, ürəyi məhzun".

Ərdəşir naməni yazıb qurtarandan sonra onu bir də oxudu, öpüb qarıya verdi, sonra əlini uzatdı, sandıqdan içində yüz dinar pul olan bir kiso götürdü, onu da qarıya verib dedi: "Bu pulu kənzilərə payla". Ancaq qarı pul kisəsini almayıb ucadan dedi: "Oğlum, vallahi, sənə hörmət eləməyim belə şeylərə görə deyil!" Oğlan ona razılıq eləyib dedi: "Bunu hökmən almalısan!" Qarı pul kisəsini ondan aldı, əllərindən öpüb getdi.

Qarı az getdi, çox getdi, gəlib saraya çatdı, şah qızının yanına girib ona dedi: "Ay xanım, mən sənə elə bir şey gətirmişəm ki, ondan bizim şəhərin camaatında yoxdur, onu sənə bir cavan oğlan göndərüb, özü də o, elə gözəldir, elə göyçəkdir ki, elə bil ondərdgecəlik aydır". Qarının bu sözünü eşidib şah qızı ondan soruşdu: "Ay dayə, o oğlan haradan gəlib?" Qarı da cavabında dedi: "O, Hindistan məmləkətindən gəlib, qızılla işlənmiş, ləl-cəvahiratla, bahalı qaş-daşla bəzənmiş bu libası həmin oğlan mənə verdi, özü də libas Qeysərlə Xosrovun şahlığına deyər". Elə ki qarı libası açdı, o, elə yaxşı idi, üstündə qaş-daş, yaqut elə çox idi ki, parıltısından saray işıqlandı, sarayda olan adamların hamısı ona mat qaldı, şah qızı libasa baxdı, gördü ki, onun qiyməti ən azı, atasının şahlığından yığılan birlik vergiyə deyər.

Belə olanda, şah qızı qarından soruşdu: "Ay dayə, bu libas ondanıdır, ya ondan deyil?" Qarı cavabında dedi: "Libas ondanıdır". Onda şah qızı dedi: "Ay dayə, bu tacir bizim şəhərdəndir, ya başqa məmləkətdən gəlibdir?" Qarı da cavabında dedi: "Ay xanım, o başqa məmləkətdən gəlib, bu yaxınlarda bizim şəhərdə məskən salıb. Vallahi onun nökrənaibi var, üzü elə bil ondərdgecəlik aydır, qəddi-qamətlidir, təndürüstür, ədəb-ərkanlıdır, sinəlidir, bir sənədən başqa, mən hələ onun kimi gözəl-göyçək görməmişəm". Qarının bu sözünü eşidib şah qızı dedi: "Doğrudan da, bu çox qərībədir! Deyərini pulla ödəmək mümkün olmayan belə bir libas tacirlər üçün haradandır? Ay dayə, bəs bu libası o, nəçəyə deyir?" Qarı da cavabında dedi: "Ay xanım, o, mənə qiymət-

zad demədi, təkcə bunu dedi: "Mən onu havayı verirəm, bu libası mən şah qızına bəxşiş verirəm: axı bu libas təkcə ona yaraşır". O, mənimlə göndərdiyin qızılı geri qaytardı, and içdi ki, qızılı mənəndə almayacaq, özü də dedi: "Əgər şah qızı libası istəməsə, onda sənindir". Qarının bu sözünü eşidib şah qızı dedi: "Vallahi, bu çox böyük cəmərdlik, həmin də çox böyük əliəciqlıqdır, ancaq mən qorxuram ki, bu işin axırı bəd gətirsin. Ay dayə, sən niyə ondan soruşmadın ki, onun dərdi-zadı varsa, biz ona əlac eləyəək?" Qarı cavabında dedi: "Ay xanım, mən ondan soruşdum, özü də ona dedim: "Sənin bir dərdin-zadın varmı?" O da dedi: "Mənim dərdim var". Ancaq oğlan dərdini açıb mənə demədi, təkcə bu kağızı mənə verib dedi: "Bunu şah qızına ver".

Qarının bu sözünü eşidən şah qızı kağızı qarından alıb açdı, axıracan oxudu, kağızı oxuyub qurtaran kimi üz-gözünü tərsətdi, onun ağlı başından oldu, rəngi-ruhu saraldı, o, özünü qarıya tutub dedi: "Ay dayə, vay halına, şah qızına belə sözlər deyən o itin adı nədir, axı mən hara, o it hara ki, mənə namə yazsın. Zəməmin¹, əl-Xatımın² sahibi o Allah-təalaya and olsun, əgər mən Allahdan qorxmasaydım, elə bu dəqiqə adam göndərdim ki, o itin əl-qolunu bağlasınlar, burun porə-lərini tərsinə çevirsinlər, burun-qulağını kəsinlər, mən onu bir kökə salardım ki, özü də əfərin deyər, sonra da onu, dükanı olan bazarın darvazası ağzında çərmixə çəkərdim".

Qarı, şah qızının bu sözünü eşidəndə, rəngi-ruhu saraldı, bədəni tir-tir titrədi, dili tutuldu, ancaq sonra qarı ürəyinə toxtalıq verib dedi: "Yaxşı, ay xanım! Axı o kağızda nə yazılıb ki, qanın belə qaraldı? Məgər tacirin sənə göndərdiyi bu kağız iltimas kağızı deyil? Məgər o, kasıb olmasına, ya böhtana düşdüyünə, ya da incidildiyinə görə şikayət eləyib sənədən kömək istəmirmi?" Şah qızı cavabında dedi: "Ay dayə, Allaha and olsun, yox, bu şeirdir, özü də abırsız sözlərdir. Ay dayə, o it, indi deyəcəyim üç adamdan biridir. O, ağlımı itirmiş dölədir ki, əcəli çatıb, ya dalında çox qüdrətli, böyük hakimiyyəti olan bir adamı var ki, ona güvənir, ya da o eşidib ki, mən bu şəhərin bir-iki gecə onun-bunun yanında qalan yava arvadlarından biriyəm, axı o, mənə abırsız şeir göndərüb ki, həmin sözlərlə mənə ağlımı çəldirsən". Şah qızının bu sözlərini eşidib qarı dedi: "Vallahi, ay xanım, sən düz deyirsən! Ancaq sən o səfəh itə baş qoşma. İt hürər, karvan keçər! Sən hündür

¹ Zəməmin – Məkkədə müqəddəs quyudur, müsəlmanların fikrinə görə həmin quyunun suyu şafə verir.

² Əl-Xatım – Kobonin şimali-qərbində yerləşən divardır. Bu divarla Kobonun darvazası arasındakı yer bir vaxt müqəddəs yerə daxil idi, buna görə də müqəddəs sayılırdı.

yerdə, uca sarayda olursan, ins-cins ora ayaq basa bilmir, quş quşluğuyla uçub ora qalxa bilmir, onun hündürlüyündən hava xəcalət çəkib üstündən ötmür. Ona bir namə yaz, onu söyüb biabır cləginən, əməlli-başlı qara-qorxu gəl, lap hədələ ki, onu öldürəcəksən. Ona deyinən: "Ay tacirlər arasında ən murdar it, ay bir dirhəm, ya bir dinar qazanmaq üçün ömrü boyu bərrü-biyabanlarda vumuxan köpək, sən mənə haradan tanıyırsan ki, mənə namə yazırsan? Əgər sən qəflət yuxusundan ayılmasan, ağlını başına yıgımasan, sənə dükanın olan bazarın darvazasında çarmıxa çəkərəm!" Şah qızı cavabında qarıya dedi: "Qorxuram ki, ona namə yazsam, o mənə tamah sala". Şah qızının bu sözünü eşidib qarı ucadan dedi: "O kimdir, nəkarədir ki, bizə tamah sala! Biz təkcə buna görə ona namə yazırıq ki, o, istədiyindən əl çəksin, həm də canına qorxu düşsün".

Qarı o vaxtacı şah qızına hiylə gəlib onu dilə tutdu ki, axırda şah qızı ömr elədi qələmdən, kağız gətirilər, onda oğlana bu şəri yazdı:

"Ey yuxusuz qalib gecə sübhəcən,
Həyəcan keçirib aşıqəm deyəm,

Sən vüsal umursan göydəki aydan,
Varmı ay vəslinə yetən bir insan?

Əl çox bu sevdadan, – budur məsləhət,
Alıbdır üstünü ölüm, qüssə-dərd.

Məndən bir də etsən vəsl təmənnə,
Olacaq əhvalın fəndan fəna.

Aqıl ol, arif ol, yaxşı otur-dur,
Yazımda, sözümdə öydüm budur.

And olsun varlığı xəlc edən kəsə,
Göyü ulduzlarla bəzədən kəsə,

Təkrarlansa əgər sözün bir daha,
Çarmıxa çəkdirəm səni, çarmıxa".

Sonra şah qızı naməni büküb qarıya verdi, qarı naməni alıb oradan çıxdı, gəlib dükana çatdı, naməni oğlana verib..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki yeddi yüz iyirmi üçüncü gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət cləyirlər ki, qarı naməni Həyat ən-Nüfusun alıb oradan çıxdı, gəlib dükana çatdı, naməni oğlana verib dedi: "Al, cavabı oxu, özü də bil və agah ol ki, şah qızı sənin naməni oxuyub elə bərk qəzəbləndi ki, daha nə deyim! Mən o vaxtacı onu dilə tutub yumşaltdım ki, axırda sənə namənin cavabını yazdı". Oğlan, çox şad olub naməni qarından aldı, oxuyub namədən xəbərdar oldu, elə ki naməni oxuyub qurtardı, hönkür-hönkür ağlamağa başladı, qarının oğlana ürəyi yandı, odur ki, ucadan ona dedi: "Oğlum, Allah sənin göz yaşına rəhm cləsin, ürəyinə toxdaqlıq versin! Sən ki, belə bir iş tutmusan, sənin yazdığın naməyə aldığın cavabdan yaxşı nə ola bilər?" Qarının bu sözünü eşidib oğlan, ona dedi: "Ana can, mən bundan da incə nə kələk işlədim ki, o, mənə öldürməklə, çarmıxa çəkməklə hədələyir, həm də ona namə yazmağı yasaq cləyir? Vallahi, mənə belə ömür sürməkdənsə, ölmək yaxşıdır. Ancan səndən rica cləyirəm ki, iltifat göstərəsən, bu kağızı aparıb şah qızına verəsən". Onda qarı oğlana dedi: "Yaz, cavabını gətirmək mənim boynuma. Vallahi, istədiyinə çatmaq üçün canımdan keçəcəyəm, lap ölsəm də, sənin arzuna əməl cləyəcəyəm".

Belə olanda, oğlan qarıya razılıq clədi, onun əllərindən öpüb şah qızına bu şəri yazdı:

"Sevdiyimçün, ey yar, mənə hədələyirsen, —
Ölüm mənim qismətimdir, dincəlləm, ölsəm.

Sevənlərə ölüm xoşdur, – sürdükcə həyat.
Onu qovub, təhqir edir hər naşı bədzat.

Bu köməksiz aşıqinə nəzər salsana,
Xeyirxahlıq şərəf verir hər bir insana.

Mən ki, sənin bir kölgəyəm, kələ sahibi
Kələsilə roftar edər bir asir kimi.

Sənsiz dözə bilmirəm mən, söylə neyləyim?
Neyləyim ki, bütöv qalsın sevon üroyim?

Rəhm et, şahım, mən eşiqinə olmuşamsa yar,
Aşiq azad gözəlləri sevsə, haqqı var".

Sonra oğlan naməni büküb qarıya verdi, bir də hələsinin içində yüz dinar pul olan iki kiso verdi, ancaq qarı pul kisələrini almaq istəmədi, onda oğlan qarını and verdi, qarı pulları alıb dedi: "Düşmənlərinin acığına mən hökmən səni arzuna çatdıracağam!"

Qarı şahzadənin yanından çıxıb, düz saraya gəldi. Həyat ən-Nüfusun yanına girib naməni ona verdi, şah qızı ondan soruşdu: "Ay dayə, bu nədir? Deməli, biz bir-birimizə namə göndərməyə başladığ, sən də ora gedirsən, bura gəlirsən? Mən qorxuram ki, bizim bu işimizin üstü açılar, biz biabır olarıq". Şah qızının bu sözünü eşidib qarı dedi: "Ay xanım, heç elə şey olar, kim belə sözləri ağızdan alıb danışa bilər?" Belə olanda, qız naməni qarından alıb oxudu; elə ki naməni oxuyub məğzindən hali oldu, əlinə-əlinə vurub ucadan dedi: "Bu nə bəla idi, biz düşdük! Heç bilmirik, bu oğlan haradan gəlib bizə bənd oldu". Şah qızının bu sözünü eşidib qarı ona dedi: "Ay xanım, Allah xatirinə, ona bir namə yaz, ancaq ona kobud sözlər yaz, özü də ona deyinən: "Bundan sonra mənə namə göndərsən, boynunu vurub başını bədəninədən ayıraram!" Şah qızı onun cavabında dedi: "Ay dayə, mən bilirəm ki, ona cavab naməsi yazmaqla bu iş qurtaran deyil, yaxşısı ona heç nə yazmayım. Əgər bu it əvvəlki hədələrimdən qorxmayıb yenə mənə namə göndərsə, onda mən hökmən onun boynunu vurub başını bədəninədən ayıraram". Belə olanda, qarı ona dedi: "Namə yazıb bunu ona oyan elə". Qarının bu sözünü eşidib şah qızı ömr elədi qələmdən, kağız gətirdilər, oğlanı hədələyib bu şəri yazdı:

"Kəc fələyin gərdişindən xəbərsiz oğlan,
Vüsəlinə çatmağınmı xoyalındasan?

Ey xamxəyal, fəth etmək mümkünmü göyü,
Ya zəbt etmək mümkünmüdür nur saçan ayı?

Mən atəşə atdıraram, inan ki, səni,
Ya qılıncla vurduraram, bil ki, boynunu.

Bilirsen ki, ayın yolu çox, çox uzadıq,
Bu yollarda saç ağartmaq tamam nahaqdır.

Qəbul elə təklifimi, unut sevgini,
Bu məhəbbət bir mənzilə çatdırmaz səni".

Elə ki şah qızı şəri yazıb qurtardı, naməni büküb qarıya verdi, qız özü bu sözlərə görə çox pis halda idi, qarı naməni götürüb düz oğlanın yanına gəldi, naməni ona verdi. Ərdəşir naməni alıb oxudu, başını aşağı saldı, lal-dinməz oturub barmağı ilə döşəməni cızmağa başladı. Oğlanın başını aşağı salıb lal-dinməz oturduğunu görün qarı ondan soruşdu: "Oğlum, sən niyə dinib-danışmırsan, cavab vermirsen?" Ərdəşir də cavabında dedi: "Ana can, mən nə deyim ki, o, gətirdikə daha zalım olur, ədavəti artır". Şahzadənin bu sözünü eşidib qarı ona dedi: "Namə də nə istəyirsən yaz, mən sənənin tərəfini saxlayacağam, üroyinə toxtatlıq ver, mən hökmən səni görüşdürəcəyəm". Ərdəşir lütfkarlığına görə qarıya razılıq elədi, onun əllərindən öpüb şah qızına bu şəri yazdı:

"Qoru, ya rəb, əşiqinə amansız yarı,
Bir də canan vüsəlinə can atanları;

Ağlamaqdan gözlərinə qaranlıq çökən,
Gecə oyaq qalanlara kərəm eylə sən.

Məhəbbətin, ayrılığın, qəmin, həsrətin
Yorğun, üzgün saldığına yazığın gəlsin.

Bu vurğunun bütün gecə qalır oyanıq,
Göz yaşına qorq olsa da, od tutub yanır.

Üzmə mənim üroyimi; əslinə baxsan,
Məhəbbətin əsiridir bu ürək, bu can!"

Şahzadə şəri yazıb qurtaran kimi naməni qarıya verdi, üç yüz dinar pul da verib dedi: "Bu da sənə cib xərciylə". Qarı oğlana razılıq elədi, onun əllərindən öpüb bayıra çıxdı, oradan üz alıb gəldi düz şah qızının yanına. Gəlib naməni verdi ona. Qız naməni alıb axıracan oxuyandan sonra bir kənara tulladı, ayağa qalxdı, lal-cəvahiratla, qaş-daşla bəzənilmiş qızıl noleyinlərini tappıldada-tappıldada gətirdi. O, atasının sarayına yollandı (hirsindən qəzəb damarı alnında şişmişdi, qorxudan heç kəs ürək eləyib ona nə olduğunu soruşa bilmirdi). Saraya girib atasının harada olduğunu soruşdu, könizlər, qaravaşlar onun cavabında dedilər: "Ay xanım, atan ova, şikara gedibdir".

Qız öz sarayına qayıtdı, qəzəbindən lap elə bil qanıqən şir idi, üç saat lal–dinməz oturub heç kəslə danışmadı, sonra hirs soyudu, rəngi–ruhu özünə gəldi. Elə ki qarı gördü qızın pərtiliyi, qəzəbi keçib getdi, onun yanına gəldi, əyilib qabağında yeri öpəndən sonra soruşdu: “Ay xanım, sən mübarək qədəmlərinlə hara gəldirdin?” Şah qızı da cavabında dedi: “Atamın sarayına”. Qızın bu sözünü eşidib qarı dedi: “Ay xanım, məgər sənin əmrinə heç kəs əməl eləyə bilmədi?” Qız da onun cavabında dedi: “Mən təkcə buna görə evdən çıxdım ki, mənimlə həmin tacirlərdən olan itin arasında olan əhvalatı atama xəbər verim, onu atamın ixtiyarına verim ki, atam onu da, bazarda olan tacirlərin hamısını da tutsun, onları öz dükanlarında çərmixə çəksin, özü də bir nəfər də olsun nə tacir, nə də yad ölkədən gələn qoymasın, hamısını şəhərimizdən çıxartsın”. Şah qızının bu sözünü eşidib qarı ondan soruşdu: “Ay xanım, sən atanın yanına təkcə buna görə getmişdin?” Qız da onun cavabında dedi: “Bəli, buna görə getmişdim, ancaq tapa bilmədim, gördüm ki, atam ova, şikara gedib, onun qayıdıb gəlməyini gözləyirəm”. Belə olanda qarı əcadan dedi: “Hər şeyi eşidən, hər şeyi görə Allahdan kömək umuram! Ay xanım, Allaha şükür, sən adamların ən ağıllısısan, ancaq bu necə olar bilər ki, heç kəsə bildirmək mümkün olmayan bu sözləri sən padşaha xəbər verəsən?” Qarının bu sözlərini eşidib şah qızı ondan soruşdu: “Niyə xəbər verməyim?” Qarı da cavabında dedi: “Elə bil ki sən padşahı tapıb bu sözləri ona xəbər vermişən, o da tacirlərin üstünə adam göndərüb əmr eləyirdi onları öz dükanlarında dara çəksinlər, adamlar da dara çəkilənləri görüb soruşardılar: “Onları niyə dara çəkiblər?” Biz də onların cavabında deyərdik: “Onlar şah qızını yoldan çıxarmaq istəyirdilər...”

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki yeddi yüz iyirmi dördüncü gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: “Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, qarı şah qızına dedi: “Elə bil ki, sən bunu padşaha xəbər vermişən, o da əmr eləyib ki, tacirləri dara çəksinlər. Məgər adamlar görüb soruşmazlar: “Onları niyə dara çəkiblər?” Biz də onların cavabında deyərik:

“Onlar şah qızını yoldan çıxarmaq istəyirdilər”. Adamlar sənin haqqında bir–birinə cürbəcür əhvalatlar danışmağa başladılar, hətta bəziləri deyər: “Şah qızı saraydan yoxa çıxıb, tacirlər ondan doyanacan, on gün onların yanında qalıbdır”, başqaları da ayrı sözlər deyirlər, namus isə, ay xanım, süd kimi bir şeydir, balaca toz qondumu, o çirkənlir, həm də şüşə kimi bir şeydir, çatladı ha, daha onu bitirdirmək olmaz. Məbədə bu işi atana, ya da başqa bir adama deyəsən, yoxsa, ay xanım, öz namusunu ləkələyəsən, bu işi adamlara xəbər verməyinin sənə heç bir xeyri olmaz. Sən ağıllı–kamallı qızısan, bu sözləri ağılına vur, əgər görsən ki, düz deyil, onda necə istəsən, elə də elərsən”.

Elə ki şah qızı qarının bu sözlərini eşitdi, onları əməlli–başlı fikirləşdi, gördü ki, lap düz sözdür, onda qarıya dedi: “Ay dayə, sən dediyin sözlər düz sözdür, qəzəbdən ürəyim rəhmsiz olmuşdu”. Qızın bu sözünü eşidib qarı dedi: “Sən ki bu işi heç kəsə danışmayacaqsan, bu əməlin Allaha çox xoş gələr, ancaq bir şey də qalıb. Biz tacirlərin ən alçağı olan o, itin utanmazlığına elə–belə lal–dinməz oturub dözməyəcəyik. Ona bir namə yaz, özü də deyin: “Ay tacirlərin ən alçağı, əgər padşah burada olsaydı, mən o saat əmr elərdim ki, səni də, sənə qonşularını da çərmixə çəksinlər. Səni heç nə bu bələdan qurtara bilməz. Allah–təalaya and olsun, əgər sən yenə belə sözlər yazmağa başlasan, səni elə yox elərdim ki, bu dünyada heç izin–tozun da qalmaz”. Həm də, çox kobud sözlər yaz ki, o, bu işdən tamam iyrənsin, dörd–qəmsiz bir adam olsun”. Onda şah qızı qarıya dedi: “Belə sözlərə görə o gördüyü işdən əl çəkərmidi?” Qarı da cavabında dedi: “Mən onunla danışib əhvalatdan onu ağah eləyəndən sonra o, necə əl çəkərdi?”

Qarının bu sözünü eşidib şah qızı qələmdanla kağız gətirdi, oğlana bu şəri yazdı:

“Ürəyindən keçirdi ki, yaxın olasan,
İndi cəhdin budur: mənə murad alasan.

İnsan uzaq görməyə bəd olur halı,
Öz başına bəla açır öz xam xəyalı.

Axı sən nə canışın, nə də ki sultan,
Nə güclü bir kəməcin var, nə də ki arxan.

Bir başqası tutsa idi belə bir işi,
Ağardı vahimədən büsbütün başı.

Amma yenə mən keçirəm sənin suçundan,
Bundan sonra olacaqşan bəlkə də peşman".

Sonra şah qızı naməni qarıya verib dedi: "Ay dayə, sən o iti əməlindən saxla ki, mən onun boynunu vurdurmayım, buna görə də günahə batmayaq". Belə olanda, qarı ucadan dedi: "Vallahi, ay xanım, onu bir günə salacağam ki, heç tərponə bilməsin".

Bunu deyib qarı naməni aldı, saraydan çıxıb düz oğlanın yanına yollandı, oğlanın dükənina çatıb, ona salam verdi. Ərdəşir qarının salamını aldı, belə olanda qarı naməni ona verdi. Oğlan naməni alıb oxudu, başını bulayıb ucadan dedi: "Doğrudan da, biz Allaha mənsubuq, onun da yanına qayıdırıq!" Sonra da dedi: "Ana can, indi mən neyləyim, səbirəm tükənib, daha bu dərddə dözə bilmirəm." Qarı da onun cavabında dedi: "Oğlum, səbir elə; Allah kərimdir. Sən ürəyinin dərini ona yaz, mən də onun cavabını sənə gətirərəm. Ürəyinə toxtaqlıq ver, gözüne işıq gəlsin, mən, inşallah, səni onunla hökmən görüşdürəcəyəm".

Qarının bu sözünü eşidib Ərdəşir qarıya dua elədi, qıza namə yazdı, namədə bu şeir yazılmışdı:

"Madam əlac tapammıram sevən könlümə,
Madam ki, eşq sürükləyir məni ölümə,

Alov sarır, od yandırır gündüzlər məni,
Ayaq üstə keçirirəm bütün gecəni.

Heç bilmirəm niyə qorxu yoxdur gözümdə,
Niyə sona yetmir səbir-təhəmmülüm də?

Şuxlar eşqi məni həlak etməsin deyər,
Çox yalvarıb dua etdim ulu qüvvəyə.

Yalvardım ki, tezlik ilə vəslə çatım mənə,
Çünkü qəlbim paralanıb eşqin əlindən".

Sonra oğlan naməni büküb qarıya verdi, bir də içində dörd yüz dinar pul olan kisoni ona bağışladı. Qarı oradan üz qoydu şah qızının sarayına. Qızın yanına girib naməni ona verdi, ancaq qaz naməni qarından almayıb soruşdu: "Bu nə kağızdır?" Qarı da cavabında dedi: "Bu kağız, o itə, tacirə göndərdiyin namənin cavabıdır". Qarının bu sözünü eşidən şah qızı ondan soruşdu: "Mən səni öyrətdiyim kimi, ona qadağan elə-

dinmi?" Qarı da cavabında dedi: "Bəli, bu da onun cavabı".

Belə olanda, şah qızı naməni oxudu, sonra qarıya tərəf çevrilib dedi: "Bəs sənin sözlərinin xeyri hanı?" Qarı da cavabında dedi: "Ay xanım, o cavab naməsində deyir ki, həmin işdən əl çəkib, peşman olub, həm də gördüyü işə görə üzrxahlıq eləyir". Qarının bu sözünü eşidib şah qızı ucadan dedi: "Vallahi, yox! Əksinə, əvvəlkindən də ağ ələyib". Onda qarı şah qızına dedi: "Ay xanım, sən ona namə yaz, sən bu gün-sabah görərsən, onun başına nə oyun açaram". Qarının bu sözünü eşidib qız dedi: "Onda qarı ucadan dedi: "Hökmən cavab yazmaq lazımdır ki, mən onu söyüb biabır eləyim, onun ümidini qırıam". Şah qızı da cavabında dedi: "Get onun ümidini qır, ancaq özünə namə aparma". Belə olanda, qarı dedi: "Onu söyüb biabır eləmək, ümidini qırmaq üçün görək namə aparam".

Şah qızı əmr eləyib qələmdan, kağız gətirtirdi, Ərdəşirə bu şeiri yazdı:

"Çox yanıldım; sənə təsir etmədi hədə,
Eşqi sənə yasaq etdim mən hər namədə.

Gizlət məni sevdini, danışma əsla,
Eşitməsən sözlərimi, çəkərsən bəla.

Sevdiyi ağər yenə təkrar eləsən,
Carçı ölüm xəbərini yayacaq hökmən.

Nəşin üstə əsən yellər fit çalacaqdır,
Cavan canın qurda-quşa yem olacaqdır.

Gəl özünü yaxşı apar, sağlıq istəsən;
Əclaflığın davam etsə, öldürərəm mən!"

Elə ki şah qızı naməni yazıb qurtardı, onu acıqlı-acıqlı qarıya tərəf atdı, qarı naməni götürüb getdi. Oğlanın yanına gəlib naməni ona verdi. oğlan naməni axıracan oxuyub başa düşdü ki, şah qızının ürəyi yumşalmayıb, qız onun əlindən daha da qəzəblənib, həm də başa düşdü ki, qıza sahib olmayacaq. Oğlanın ürəyinə damdı ki, qıza cavab yazıb onu qarğısın, odur ki bu şeiri yazdı:

"Allah, səni and verirəm o beş qocaya,
Dadıma çat, – bir şux məni salıb belaya!

Bilirsen ki, eşq oduna yanırım, Allah!
Bir rəhmsiz yar ucundan üzölmüşəm, ah!

Rəhm cləmir əhvalımı görən o afət,
Hələ çoxmu uzanacaq, görən, bu möhnət?

Sərgödanəm məhəbbətin burulqanında,
Bir kəsim yox, harayıma çata bu anda.

Çox gecələr yatağıma uzansam belə,
Gah xəlvəti, gah da açıq çəkirəm nalə.

Naümidəm sevən gündən soni, ey afət,
Bəllidir ki, məhəbbətdə olmaz dəyanət.

Hicran quşu, söylə görüm, məni məhv edən,
Qorxmayır ki, zamanənin dönüklüyündən?"

Sonra oğlan naməni büküb qarıya verdi, həm də ona içində beş yüz dinar olan pul kisəsi verdi. Qarı naməni götürüb getdi şah qızının sarayına, yanına girib naməni verdi qıza; elə ki naməni oxuyub məğzindən həli oldu, onu kənara atıb qarıya dedi: "Ay bədəməl qarı, bir mənə də görüm, sənün ucbatından, sənün fitnə-fəsadın üzündən mənim başıma gələn bu əhvalatın səbəbi nədir ki, sən onu tərifləyirsən! Mən elə hey sənün üçün namə yazıram, sən də bizdən ona namə aparırsan, onunla bizim aramızda yazışma, cürbəcür əhvalat düzəltmişən. Sən elə hey deyirsən: "Mən sənün onun pis əməlinə qurtararam, qoymaram daha sənə bir söz yazsın", ancaq bunu təkcə ona görə deyirsən ki, mən ona namə yazım, həm də sən bizim aramızda ora-bura gedib gəlirsən, odur ki, mənim namusuma xələl gətirirsən. Vay halına, ay nökrələr; qarını tutun!"

Şah qızı nökrələrə əmr elədi ki, qarını döysünlər, nökrələr də qarını o vaxtadan döydülər ki, onun bədənində sağ yer qalmadı, bihuş olub yerə sərilirdi. Belə olanda, şah qızı kənizlərindən birinə əmr elədi ki, qarının yanında dayansın, huşu başına gəlib ayılanda ona desin: "Şah qızı and içib ki, sən bir də bu saraya qayıtmayacaqsan, ayağını sarayın kənarına basmayacaqsan, işdir qayıdıb gəlsən, o əmr eləyəcək ki, sənə tikə-tikə doğrayıb öldürsünlər". Elə ki qarı ayıldı, kəniz şah qızının sözlərini ona dedi, qarı da onun cavabında dedi: "Baş üstə, itaət borcumdur!" Sonra kənizlər bir səbət gətirdilər, hambala buyurdular ki, qarını evinə aparsın, hambal da qarını yerdən qaldırıb evinə apardı,

şah qızı onun yanına həkim göndərüb əmr elədi ki, qeydinə qalsın, sağalanan onu müalicə eləsin. Həkim də şah qızının əmrinə itaət eləyib qarını müalicə eləməyə başladı; elə ki qarı sağaldı, qatıra minib şahzadənin yanına getdi, şahzadə isə qarının onu atıb gətirdiyinə görə qəm dəryasına batmışdı, qarının soracağının intizarında idi. Qarını görən kimi oğlan onun üçün ayağa qalxıb qabağına çıxdı, salam verdi, zənlə qarıya baxanda nə görsə yaxşıdır? Gördü ki, o, çox zəifləyib. Oğlan qarından soruşdu ki, ona nə olub, qarı da şah qızı ilə olan əhvalatını əvvəldən axıracan, yerli-yerində oğlana nəql elədi; qarının başına gələn əhvalatı eşidəndə, oğlanın qanı qaraldı, o, əlini-əlinə vurub ucadan dedi: "Val-lahi, sənün başına gələn əhvalat məni çox pərişan elədi! Ana can, bir də görək, şah qızının nə səbəbə görə kişiləri görən gözü yoxdur?"

Qarı da oğlanın cavabında dedi: "Oğlum, bil və ağah ol ki, şah qızının bir bağı var, özü də bütün dünyanı gəzib dolansan elə gözəl bağ tapmazsan; günlərin bir günü gecə şah qızı həmin bağda yatır. Şah qızı şirin yuxuda görür ki, saraydan çıxıb bağa enir, ətrafına baxanda görür ki, bir ovçu tor qurub, yan-yörəsinə dən töküüb, özü də keçib tordan bir az aralı əyləşib baxır ki, görsün tora nə vaxt quş düşəcək. Bir saat keçməmiş quşlar gəlib dənə dənəməyə başlayırlar, bir erkək quş tora düşüb çırpınmağa başlayır. Quşlar onu burada qoyurlar, uçub gedirlər, həmin quşun mayası da o biri quşlarla uçub gedir, sonra tez qayıdıb gəlir, erkəyinin ayağı iləşən yeri dimdikləməyə başlayır, o vaxtadan beləcə əlləşir ki, axırda toru deşir, öz erkəyini xilas eləyir. Bu vaxt ovçu oturub mürgüləyirdi. O ayılıb tora baxanda nə görsə yaxşıdır? Görür ki, tor yırtılıb. Belə olanda, o, toru yamayıb təzədən dən səpir, keçib tordan uzaqda əyləşir. Bir müddətdən sonra quşlar yenə torun yanına yığılırlar, həmin erkək quş da öz mayası ilə onların arasında idi. Quşlar tora yaxın gəlib dənəməyə başlayırlar, birdən maya tora düşüb çırpınmağa başlayır, quşların hamısı onu burada qoyur, uçub gedir, bu quşun xilas elədiyi erkək də onlarla uçub gedir. Həm də o, öz mayasının yanına qayıdıb gəlir. Ovçu bu vaxt yatmışdı, o, ayılıb görür ki, tora quş düşüb, gəlib onun ayağını tordan çıxardır, başını kəsir. Şah qızı qorxu içində yuxudan ayılıb deyir: "Kişilər arvadlarla belə rəfiar eləyirlər! Kişi bəlaya düçar olanda arvadın ona yazığı gəlir, onun dadına çatır, sonra Allah arvadı bəlaya salanda kişi onu bələdən qurtarmayıb onun yanından ötüb gedir, arvadın kişiye elədiyi yaxşılıq hədəf gedir. Kişiyə etibar eləyən arvada Allah lənət eləsin. Kişilər arvadların onlara elədiyi yaxşılığı yaddan çıxarırlar". Həmin gündən şah qızının kişilərdən zəhləsi gedir".

Qarının bu sözünü eşidən şahzadə ondan soruşdu: "Ana can, o, heç küçüyə çıxmır?" Qarı da cavabında dedi: "Yox, oğlum, çıxmır, ancaq onun bir bağı var (gəzmək üçün zamanəmizdə ondan yaxşı yer yoxdur), hər il bağın meyvələri dəyəndə, o saraydan çıxıb bağa enir, bir gün orada gəzir. Qız ancaq sarayında gecələyir, özü də bağa gizli qapıdan gedir, mən sənə bəzi şeylər öyrətmək istəyirəm, inşallah, həmin şeylərin sənə köməyi olar. Bil və agah ol ki, meyvələrin yetişməyinə bir ay qalıb, meyvələr dəyəndə şah qızı saraydan çıxıb bağa gəzməyə gələcək; bax, sənə tapşırıram; elə günü bu gün həmin bağın bağbanının yanına get, onunla dostlaş, onunla mehribanlıq elə. Bağban heç bir Allah bəndəsini həmin bağa buraxmır, çünki bağ şah qızının sarayına yapışmışdır, şah qızının nə vaxt bağa gedəcəyini mən iki gün qabaq sənə xəbər verərəm, sən də, adətində görə, ora gedərsən, bağa girərsən, özü də bir hiylə işlədib gecəni orada qalarsan. Şah qızı bağa gələndə bir yerdə gizlənersən..."

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki yeddi yüz iyirmi beşinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, qarı oğlanı öyrədir dedi: "Şah qızı bağa gələcəyi günü iki gün qabaq sənə xəbər verərəm. O günü bağa gedib bir yerdə gizlənersən. Şah qızı bağa gələndə çıxarsan: o, səni görən kimi aşiq olacaq; eşq-məhəbbət isə hər şeyi ört-basdır edir. Oğlum, bil və agah ol ki, əgər şah qızı səni görseydi, yaqın ki, bir könüldən min könülə sənə aşiq olardı, çünki sən gözəl-göyçək oğlansan. Ürəyino toxtaqlıq ver, gözlərinə işıq gəlsin, mən hökmən səni onunla görüşdürəcəyəm".

Qarının bu sözünü eşidib şahzadə onun əlindən öpdü, razılıq eləyib üç paltarlıq İskəndəriyyə ipəyi, üç paltarlıq da cürbəcür rəngdə atlas verdi, hər paltarlığın da yanında ayrıca çaxçurluq parça, baş yaylığı, bir də astarlıq Bəhbəy parçası vardı; qarı, bir-birindən yaxşı üç dəst paltar sahibi oldu. Şahzadə, içində altı yüz dinar pul olan kəsni qarıya verib dedi: "Bu da paltarları tikdirmək pulu". Qarı bunların hamısını alıb oğlandan soruşdu: "Oğlum, sən mənim evimin yerini bilmək istə-

yirənmə? Görək mən də sənə evini tanıyım". Şahzadə də cavabında dedi: "Bəli, evinin yerini bilmək istəyirəm". Bunu deyib şahzadə bir qulu qarıya qoşdu ki, onun evinin yerini öyrətsin. Elə ki qarı getdi, şahzadə ayağa qalxdı, nökrələrə əmr elədi ki, dükənə bağlasınlar, sonra oğlan vəzirin yanına gedib qarı ilə olan əhvalatını əvvəldən axıracan, yerli-yerində ona nəql elədi; vəzir şahzadənin sözünü eşidib ona dedi: "Oğlum, işdir Həyat an-Nüfus bağa çıxsın, onunla xoş görüşün olmasa, onda sən nə ələyəcəksən?" Şahzadə vəzirin cavabında dedi: "Onda mənim bir çarəm olacaq ki, söz-söhbəti bir yana qoyub işə keçim. Mən nə olur olsun, ağına-bozuna baxmayıb elə nökrələrinin arasında onu tərkiyə alıb qaçırdacağam, üz qoyacağam bərrü-biyabana, əgər sağ qalaram, arzuma çataram, ölsəm bu müsibətdən, əzab-əziyyətdən canım qurtarar". Oğlanın bu sözünü eşidib vəzir dedi: "Oğlum, məgər bu ağilla sən ömür sürə bilərsən? Biz buradan necə çıxıb gedə bilərik ki, olduğumuz bu yer məmləkətimizdən çox-uzaqdır, özü də yüz min süvarisi olan şahənşahın başına belə işi sən necə gətirə bilərsən? Belə iş eləsən, o, bir dəstə qoşununa əmr eləyər bilər ki, bizim yolumuzu kəsinlər. Sənə dediyin faydasız işdir, ağıllı adam heç vaxt elə iş görməz". Vəzirin bu sözünü eşidib şahzadə yalvara-yalvara dedi: "Ay müdrik vəzir, bəs mən nə eləyim? Mən hökmən ələcəyəm". Vəzir də onun cavabında dedi: "Sabahcan döz, sabah biz gedib həmin bağı görərik, orada işin nə yerdə olduğunu bilərik, bir də baxarıq, bağbanla işimiz necə olacaq".

Elə ki şəhər açıldı, vəzir də, şahzadə də ayağa qalxdılar, vəzir min dinar götürüb qolтуна qoydu, onlar yol alıb getdilər, gəlib bağa çatdılar, gördülər ki, bağın möhkəm, hündür hasarı var, həm də burada çoxlu ağac var, arxılarda sırhaşlarla gur su axır, ağacların budaqlarından gözəl meyvələr sallanır, gül-çiçəyin ətri aləmi basıb, quşlar cəh-cəh vurur, xülasə, bu bağ elə bil cənnət bağlarından biridir. Bağın darvazası ağzında bir pirani qoca kürsüdə əyləşmişdi. Elə ki bağban onları gördü, şən-şöhətli adam olduqlarını duydu, onlar salam verən kimi ayağa qalxdı, salamlıq alıb dedi: "Ay ağalar, bəlkə sizin işiniz var, deyin, ona əncam çəkmək mənim üçün şərəf olar". Vəzir də bağbanın cavabında dedi: "Ay pir, bil və agah ol ki, biz qərəbik, isti bizi lap əldən salıb, özü də evimiz çox uzaqdır, lap şəhərin qurtaracağındadır. Biz istəyirik ki, sən bu iki dinari alasan, gedib bizə yeməyə bir şey alasan, bu bağın darvazasını bizim üçün açasan ki, biz ağac kölgəsində sorin sulu arxın qırağında oturaq, sən yemək gətirəncən sorinləyək. Biz oturub sənə qorək yeyərik, dincimizi alarıq, çıxıb öz yolumuzla gedərik".

Sonra vəzir əlini salıb qoltuğundan iki dinar çıxartdı, pulu bağbanın ovcuna qoydu, bu bağban yetmiş il ömür sürmüşdü, özü də hələ bu vaxtadan əlində pul görməmişdi. Elə ki bağban ovcunda dinarları gördü, ağı başından oldu, elə o dəqiqə ayağa qalxıb bağın darvazasını açdı, vəzirə oğlanı içəri buraxdı, aparıb bir barlı iri ağacın kölgəsində əyləşdirib dedi: "Burada oturun, ancaq məbadə bağın içərilərinə gedəsiniz. Orada Həyat ən-Nüfusun sarayına gedən yolun gizli qapısı var". Vəzirə oğlan da ona dedilər: "Biz burada oturarıq, yerimizdən tərpənmərik".

Qoca bağban onların buyurduğunu almaq üçün getdi, bir müddətdən sonra yanında hambal gəldi, hambal içində qızardılmış quzu ilə çörək olan səbəti başına qoymuşdu, onlar oturub bir yerdə yeyib-ıçdılar, bir az söhbət elədilər, sonra vəzir dönüb bir sağına, bir soluna baxdı, bağın hər tərəfini gözdən keçirib onun lap içərilərində hündür, ancaq köhnəlmiş, divarlarının əhəngi tökülmüş, küncələri uçulub dağılmış bir saray gördü. Belə olanda, vəzir bağbandan soruşdu: "Ay pir, bu bağ sonin özünüdür, ya onu icarəyə götürmüşən?" Bağban da onun cavabında dedi: "Ya hökmdar, bu bağ nə mənimdir, nə də mən onu icarəyə götürmüşəm. Mən onun keşikçisiyəm". Qocanın bu sözünü eşidib vəzir ondan soruşdu: "Sən nə qədər aylıq alırsan?" Bağban da onun cavabında dedi: "Ay ağa, ayda bir dinar pul alıram". Belə olanda, vəzir dedi: "Sənə haqsızlıq eləyiblər, əgər ailən varsa, onda lap böyük haqsızlıq eləyiblər". Vəzirin bu sözünü eşidib qoca ucadan dedi: "Ay ağa, vallahi, mənim ailəm böyükdür, – səkkiz uşağım bir də özüməm". Belə olanda, vəzir ucadan dedi: "Allahdan, o böyük xalıqdən başqa heç kəsdə qüvvət və qüdrət yoxdur! Ay yazıq, vallahi, sən dərdinə qalmağa məni vadar elədin! İşdir bir adam ailənin xatirinə sənə kömək eləsə, buna nə deyərsən?" Qoca da cavabında dedi: "Ay hökmdar, sən nə yaxşılıq eləsən, Allah-təalanın yanında axirət gününü qazanacaqsan". Qocanın bu sözünü eşidib vəzir dedi: "Ay pir, bil və agah ol ki, bu bağ çox gözəl yerdir, burada saray da var, ancaq o saray köhnəlidir, uçulub-dağılıbdır. Mən istəyirəm onun uçulub-dağılan yerlərini düzəldtirim, ağartdırım, rənglətdirəm ki, bu yer bağın ən gözəl yeri olsun. Bağın sahibi gələndə görsə ki, sarayın uçulub-dağılan yerləri təzədən tikilib gözəl olub, o hökmən səndən soruşacaq ki, sarayın uçulub-dağılan yerlərini kim tikib; əgər o, bunu səndən soruşsa ona deyin: "Ya hökmdar, sarayın uçulub-dağılan yerlərini mən tikmişəm. Mən gördüm ki, saray uçulub-dağılır orada heç kəs qala bilmir çünki o, baxımsız qalmışdır, odur ki, xərcə düşüb onu sahmana saldım". İşdir o səndən soruşsa: "Saraya xərcələdiyin pul sonin üçün haradandı?" Onda deyər-

sən: "Mənim öz pulum vardı, o pulu xərcələmişəm. Mən istədim ki, üzüm sonin yanında ağ olsun, həm də ümid elədim mənə mərhəmət göstərəsən". Saraya xərc çəkdiyinə görə o, hökmən sonin xəcalətindən çıxar. Mən səhər bir neçə nəfər bənnə, malakəş, rəngsaz çağıraram ki, onlar bu yeri sahmana salsınlar, həm də boyun olduğumu indi sənə verərəm". Bunu deyib vəzir qoltuğundan pul kisəsini çıxartdı, onun içində bez yüz dinar pul vardı, üzünü bağbana tutub dedi: "Bu dinarları al, ailənə xərcə, qoy onlar mənim üçün də, oğlum üçün də Allaha dua eləsinlər". Belə olanda, şahzadə vəzirdən soruşdu: "Bu nə üçündür?" Vəzir də cavabında dedi: "Tezliklə bunun xeyri sənə əyan olar..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki yeddi yüz iyirmi altıncı gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, vəzir qoca bağbana beş yüz dinar verib dedi: "Bu dinarları al, ailənə xərcə, qoy onlar mənim üçün də, oğlum üçün də Allaha dua eləsinlər". Qoca bağban qızilları görəndə ağı başından oldu, o, vəzirin ayaqlarına yığılıb onları öpməyə başladı, vəzirə də, onun oğluna da dua-sənə eləməyə başladı, vəzirə oğlan çıxıb gedəndə, onlara dedi: "Mən səhər sizi gözləyəcəyəm, qoy Allah-təala nə gecə, nə də gündüz məni sizdən ayırmasın!"

Ərtəsi gün səhər vəzir həmin yerə gedib əmr elədi ki, baş bənnanı çağırınsınlar. Elə ki baş bənnə gəldi, vəzir onu götürüb bağa getdi. Bağban vəziri görüb şad oldu. Vəzir sarayın uçub-dağılan yerlərini düzəltmək üçün lazım olan şeyləri almaq, fəhlələrə iş haqqı vermək üçün baş bənnaya pul verdi; onlar da sarayın uçub-dağılan yerlərini düzəldtilər, rənglədilər, divarlarını ağartdılar; onda vəzir rəngsazlara dedi: "Ay ustalar, mənim sözlərimə əməlli qulaq asın, mənim məqsədimi, fikrimi başa düşün. Bilin və agah olun ki, mənim elə bu bağ kimi bir bağım vardı, günlərin bir günü gecə mən həmin bağda yatmışdım, yuxuda gördüm ki, bir ovçu tor qurub yan-yörəsinə dən səpdi. Quşlar dənə-dənə-mək üçün uçub gəldilər, bir erkək quş tora düşdü, quşların hamısı uçub getdi, tora düşən erkək quşun mayası da həmin quşların arasında idi, həmin quşun mayası da bir müddət yox oldu, sonra tək-tənha qayıdıb

gəldi, erkəyin ayağı ilişmiş torun ilgəyini qırdı, onu düşdüyü belədən qurtardı. Hər ikisi uçub getdi. Ovçu bu vaxt yatmışdı, yuxudan ayılanda nə görsə yaxşıdır? Gördü ki, tor qırılıb, tez onu düzəltdi, dübarədən səpdi, xeyli aralıda əyləşib tora quş düşməyini gözləməyə başladı. Quşlar dəni dənləmək üçün uçub gəldilər, həmin maye quş da onların arasında idi, o, ilişib tora düşdü, quşlar onu tora qoyub uçub getdilər, həmin mayanın erkəyi də quşlarla uçub getdi. O, qayıdıb mayasının yanına gəlmədi, ovçu torun yanına gəldi, quşu tutub başını üzdü. Demə erkək quş o biri quşlarla uçub getdikdə onu çalağan tutub öldürüb, qanını içib ətinə yeyir. Mənim sizdən istədiyim budur ki, siz bu yuxumun, sizə nəql elədiyim kimi, şəklini yağlı boya ilə çəkəsiniz. Bu şəkli siz bağda, onun divarları, ağacları, quşları ilə təsvir ələyin, qurduğu toru ilə bərabər ovçunun da, çalağanın erkək quşu necə tutduğunun da şəklini çəkin. Sizə danışdığımı çəkib qurtarandan sonra şəkəlbəxib görsəm ki, xoşuma gəlir, onda zəhmət haqqınızdan əlavə sizə elə bəxşiş verərəm ki, hamınızın ürəyi şad olar". Elə ki rəngsazlar vəzirin bu sözünü eşidilər, onlar şəkli cidd-cəhdlə çəkməyə başladılar, buna görə də şəkil elə gözəl çıxdı ki, daha nə deyim! Şəkil hazır olanda, onu vəzirə göstərdilər, şəkil vəzirin xoşuna gəldi, vəzir gördü ki, rəngsazlara danışib başa saldıqı yuxu elə qəşəng çəkilib ki, lap elə bil bu doğrudandır, belə olanda, vəzir onlara razılıq elədi, çox böyük bəxşiş verdi.

Sonra şahzadə həmişəki kimi bağa gəldi, saraya yaxınlaşdı (vəzirin gördüyü işdən onun xəbəri yox idi), saraya baxanda nə görsə yaxşıdır? O, bağın, ovçunun, torun, quşların, çalağanın caynağına keçmiş erkək quşun, həm də quşun qanını içib ətinə yeyən çalağanın şəklini gördü. Şahzadə karıxıb qaldı, o, vəzirin yanına qayıdıb dedi: "Ay müdrik vəzir, mən bu gün elə bir möcüzə görmüşəm ki, az-çox arif adam onu görsə ibrət alır". Şahzadənin bu sözünü eşidən vəzir ondan soruşdu: "Ay ağa, sən nə görmüsən?" Oğlan da vəzirin cavabında dedi: "Mən şah qızının gördüyü yuxunu, həmin yuxuya görə də onun kişilərdən zəhləsi getdiyini sənə danışmışam mı?" Vəzir də onun cavabında dedi: "Bəli, danışmışan". Vəzirin bu sözünü eşidib oğlan ucadan dedi: "Vallahı ay vəzir, mən həmin yuxunu burada yağlı boya ilə çəkilmiş şəkildə elə gördüm ki, elə bil onu gözlərimlə görürəm, həm də orada elə bir şey gördüm ki, həmin şey şah qızı üçün gizli qalıbdır, o, həmin şeyi görməyibdir, arzuma çatmaqdan ötrü bax, həmin şeyə arxalanmaq lazımdır". Şahzadənin bu sözünü eşidən vəzir ondan soruşdu: "O nə şeydir, oğlum?" Oğlan da onun cavabında dedi: "Mən gördüm ki, tora düşmüş mayasının yanından uçub getmiş, mayasının yanına qayıda bilməmiş erkək quşu çalağan caynaqlayıb qanını içmiş, ətinə yemişdir.

Ah, kaş şah qızı yuxunu bütövlükcə, əhvalatı axıracan görsəydi, onda bilərdi ki, erkək quşu çalağan tutmuşdur, buna görə də o, mayasının yanına qayıtmamış, onu tordan xilas etməmişdir!" Onda vəzir ucadan dedi: "Padşah oğlu, vallahı, bu, çox qəribə işdir, əcaib şeydir!" Şahzadə yağlı boya ilə çəkilmiş bu şəkəllə mat qalıb şah qızının bu yuxunu axıracan görmədiyinə heyifsilənib öz-özünə deyirdi: "Ah, kaş şah qızı bu yuxunu axıracan görəydi, ya da çoxlu yuxu arasında onu dübarə görəydi!" Bu dəmdə vəzir ona dedi: "Yadımdadır, məndən soruşurdun? Sən niyə bu yerdə abadlıq etmək istəyirsən?" Mən də sənə cavabında dedim: "Tezliklə onun xeyri sənə ayan olar". İndi bunun nə xeyri olduğunu sənə ayan oldu. Bu işi mən düzəltdim, rəngsazlara həmin yuxunun şəklini çəkməyi, həm də erkək quşu öldürən, onun qanını içib ətinə yeyən çalağanın caynağında çəkməyi mən tapşırıram. Şah qızı bağa gəlib bu şəkəllə baxanda, yuxusunun şəklini görəcəkdir, həm də çalağanın caynaqlayıb öldürdüyü erkək quşun təsvirini görəcəkdir, onda erkək quşun günahından keçəcəkdir, həm də daha kişilərdən zəhləsi getməyəcəkdir".

Şahzadə vəzirin bu sözlərini eşidib onun əllərini öpdü, bu işə görə ona razılıq ələyib ucadan dedi: "O gün olsun ki, sənə kimi bir şəxs əzəmətli bir şahənşahın vəziri olsun! Allaha and içirəm, əgər arzuma çatıb şad-xürrəm padşahın yanına qayıtsam, mən bu əhvalatı ona xəbər verəcəyəm ki, o sənə daha çox hörmət eləsin, rütbəni də artırsın, sənə sözünə qulaq assın". Şahzadənin bu sözünü eşidib vəzir onun əlini öpdü, sonra onlar bağbanın yanına gedib ona dedilər: "Bir bu yerdə bax, gör nə qəşəngdir!" Qoca da ucadan dedi: "Bunların hamısı sizin bəxtinizdəndir!" Vəzirə şahzadə bağbana dedilər: "Ay pir, buranın sahibləri sənədən soruşsalar ki, sarayın uçub-dağılan yerlərini kim tikdirib, onlara deyərsən: "Mən öz puluma tikdirmişəm ki, bunun sənə xeyri, faydası dəysin". Qoca da onların cavabında dedi: "Baş üstə, itaət borcumdur!" Şahzadə bu qocadan əl çəkmirdi.

Vəzirə şahzadə burada qalsınlar, indi sizə kimdən deyim. Həyat ən-Nüfusdan. Elə ki oğlanın namələri kəsildi, qarı da yoxa çıxdı, o çox şad olub belə fikirləşdi ki, oğlan çıxıb öz məmləkətinə gedibdir. Günlərin bir günü atasının göndərdiyi, üstünə örtük salınmış bir iri nimçəni ona götirdilər. Qız örtüyü qaldıranda gördü nimçədə gözəl meyvələr var. Belə olanda, o soruşdu: "Məgər bu meyvələrin dəyən vaxtıdır?" Onun cavabında dedilər: "Bəli, vaxtıdır". Onda qız ucadan dedi: "Lap yaxşı, mən də bağa gəzməyə çıxaram!.."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

727-ci gecə

Elə ki yeddi yüz iyirmi yeddinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: “Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, şah qızı, atası ona meyvə göndərəndə soruşdu: “Məgər bu meyvələrin dəyən vaxtıdır?” Onun cavabında dedilər: “Bəli, vaxtıdır”. Ona qız ucadan dedi: “Lap yaxşı, mən də bağa gözməyə çıxaram!” Şah qızının bu sözlərini eşidən kənzilər ona dedilər: “Ay xanım, bu lap yaxşı fikirdir! Vallahi biz həmin bağ üçün darıxmışıq”. Ona şah qızı soruşdu: “Bəs necə eləyək? Axı təkə dəyə hər il bizi bağda gəzdirir, cürbəcür ağacları bizə göstərir, ancaq mən onu döymüşəm, yanıma gəlməyi ona qadağan eləmişəm. Mənim ucbatımdan onun başına gələn əhvalata peşman olmuşam, axı necə olsa o mənim dayəmdir, mənə o böyüdüb, boynumda minnəti var. Allah-təaladan başqa heç kəsdə qüdrət və qüvvət yoxdur!”

Kənzilər şah qızının bu sözünü eşidib hamılıqla ayağa qalxdılar, əyilib onun qabağında yeri öpüb dedilər: “Ay xanım, Allah xatirinə, günahından keç, əmr elə gedib onu gətirsinlər!” Şah qızı da cavabında dedi: “Vallahı, mən özüm də elə bu fikirdəyəm! Hansınız onun yanına gedərsiz? Mən onun üçün bir dəst gözəl libas hazırlamışam”.

Şah qızının bu sözünü eşidib iki kənz onun yanına gəldi, onlardan birinin adı Bülbül, o birisinin adı Savad əl-Eyn¹ idi (bunlar şah qızının baş kənziləri və yaxın adamları idilər, özü də onlar elə gözəl, elə göyçək idilər ki, daha nə deyim), onlar şah qızına dedilər: “Ay şah qızı, biz onun yanına gedərik”. Kənzilərin bu sözünü eşidən şah qızı dedi: “Necə bilirsiniz, elə də eləyin”.

Belə olanda, onlar dayənin evinə tərəf yollandılar, gəlib darvazanı döydülər, içəri girdilər, qarı onları tanıyib bağına basdı, onlara salam verdi, kənzilər oylşəndən sonra qarıya dedilər: “Ay dayə, şah qızı sənə rəhm eləyib, günahından keçib”. Kənzilərin bu sözünü eşidib qarı ucadan dedi: “Lap mənə ölüm bədəsi içirtmələr də, bir də onun yanına gedən deyiləm! Dost-düşmənimin yanında mənə döydürüb qanıma qoltan clədiyi yadımdan çıxmayıb, mənə elə döydürdü ki, az qaldı ölüm,

sonra da ayaqlarımdan yapışib it ölüsü kimi sürüyə-sürüyə aparıb darvazadan bayıra atdılar! Allaha and olsun, mən heç vaxt onun yanına qayıtmayacağam, bir də mənim gözüm onu görməyəcək!” Qarının bu sözünü eşidib kənzilər ona dedilər: “Elə eləmə ki, bizim zəhmətimiz hədəf getsin! Bəs hanı sənə bizə hörmətin? Gör sənə ayağına kimlər gəlib, məgər sən onu istəyirsən ki, şah qızının hörməti bizdən artıq olan adamlar sənə ayağına gəlsinlər?” Qarı da onların cavabında dedi: “İlahi, şükür kərəminə! Bunu yaxşı bilirəm ki, mənim mənəsbim sizin-kindən aşağıdır, ancaq şah qızı mənim mənəsbimi öz kənzilərlə nökrələrinin gözündə ucaltmışdı, mən onların ən böyüyünə acıqlananda, ayaq üstə öldürdülər”. Belə olanda kənzilər dedilər: “Hər şey necə vardsa, eləcə də qalib, heç bir şey dəyişməyib, düzünə qalsa, lap sən dediyindən də yaxşı olub. Şah qızı sənənin yanında alçalıb, özü də aracsız-zadsız sənənlə barışmaq istəyir”. Kənzilərin bu sözünü eşidib qarı dedi: “Vallahı, əgər siz gəlməsəydiniz, şah qızı lap mənə öldürməyi əmr eləsaydı da, onun yanına qayıtmazdım!”

Kənzilər buna görə ona razılıq elədilər, qarı elə o saat ayağa qalxıb libasını geydi, kənzilərlə bərabər evdən çıxdı. Onlar bir müddət yol gedib şah qızının sarayına çatdılar; elə ki qarı şah qızının yanına girdi, qız onun üçün ayağa qalxdı, dayə ucadan dedi: “Allah, Allah, ay şah qızı, günahkar mənəm, ya sən?” Şah qızı da cavabında dedi: “Günahkar mənəm, sən rəhm eləyib günahımdan keçməlisən. Vallah, ay dayə, mənim yanımda çox böyük hörmətin var, axı mənə sən böyütmüsən, boynumda minnətin var. Ancaq sən bilirən ki Allah (O böyükdür, şanlıdır!) xilqət üçün dörd şey qoymuşdur: yaratmaq, ömür, ruzi, bir də baxt, yazılanı pozmağa bəni-adəmin gücü çatmaz. Mən, ay dayə, öz ürəyimin dediyinə razı oldum, ona dov gələ bilmədim, indi gördüyüm işə peşman olmuşam!”

Şah qızının bu sözlərini eşidən qarının qəzəbi soyudu, o, ayağa qalxdı, əyilib şah qızının qabağında yeri öpdü, qız da əmr elədi ki, gözəl libası gətirsinlər, libası gətirən kimi qız onu qarıya geyindirdi, qarı buna çox şad oldu, – axı hərəməğaları, kənzilər onun qabağında dayanmışdılar. Elə ki adamlar dağılıb getdilər, şah qızı qarıdan soruşdu: “Ay dayə, bizim bağda meyvələr, meyvə ağacları necədir?” Qarı da onun cavabında dedi: “Ay xanım, vallahı, mən şəhərdə meyvələrin çoxunu görmüşəm, elə günü bu gün gedib öyrənərim görüm meyvələr dəyib, ya yox, gəlib sənə deyərəm”. Bunu deyib böyük hörmət sahibi olmuş qarı şah qızının yanından çıxdı, düz şahzadənin yanına yollandı, gəlib oğlanın dükana çatdı, oğlan onu gülməz üzlə qarşılayıb bağına

¹ Savad əl-Eyn – gözün qarısı

basdı, qarının gəlişinə çox şad oldu. Oğlanın ürəyi toxtaqlıq tapdı, axı o çoxdan qarını görmək istəyirdi. Qarı, şah qızı ilə olan əhvalatını əvvəldən axıracan, yerli-yerində oğlana nəql elədi, bir də bunu xəbər verdi ki, qız filan gün bağa getmək istəyir...”

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki yeddi yüz iyirmi səkkizinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: “Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, qarı şahzadənin yanına gəlib şah qızı Həyat ən-Nüfusla öz arasında olan əhvalatı əvvəldən axıracan, yerli-yerində ona nəql elədi, bir də bunu xəbər elədi ki, qız filan gün bağa gedəcək; sonra da oğlandan soruşdu: “Sənə tapşıracağım işi görə bildinmi?” Bağbana bir şey verib onunla dostlaşa bildinmi?” Şahzadə də onun cavabında dedi: “Bəli onunla dostlaşmışam, mən nə desəm, sözümdən çıxıram, onun elə fikri-zikri budur ki, mənim ona bir işim düşsün, o da xəcalətimdən çıxsın”. Sonra da şahzadə onunla vəzirin arasında olan əhvalatı, şah qızının gördüyü yuxunu, ovcunun, torun, bir də çalağanın məsələsini yerli-yerində qarıya nəql elədi; qarı oğlanın bu sözünü eşidəndə çox şad olub şahzadəyə dedi: “Səni Allaha and verirəm, qoy Allah vəzirə ürəyicə versin, onun gördüyü bu işlərdən çox ağıllı adam olduğunu dəlilət edir, arzuna çatmaqda o sənə kömək eləyibdir. Oğlum, ləngimə, elə bu saat dur ayağa, hamama get, ən yaxşı paltarını gey – daha bizim bundan böyük kələyimiz qalmayıb – bağın qapıçısının yanına get, ona bir kələk gəl ki, səni bağda gecələməyə qoysun – axı onun üçün yeri qızılla doldursaydılar, o heç kəsi bağa buraxmazdı. Elə ki bağa girdin, gizlən, səni görüb eləyən olmasın, mənim bu sözümlü: “Ey gözə görünməyən xalıq, bizi qorxulu şeydən xilas elə!” eşidənəcən gizlənib otursan. Elə ki mənim sözümlü eşitdin, gizləndiyin yerdən çıxıb öz gözəl-göyçək üzünü göstərsən, sonra yenə ağacların arasında gizlənersən, axı sən aydan da gözəlsən. Elə ki şah qızı Həyat ən-Nüfus səni gördü, əzaları cuşa gələcək, o, bir könlüdən min könlü sənə vurulacaq, onda arzuna çatcaqsan, dörd-qəmdən azad olacaqsan”. Qarının bu sözünü eşidib oğlan dedi: “Baş üstə, itaət borcumdur!” Bunu deyib oğlan içində min

dinar olan pul kisəsini çıxarıb qarıya verdi, qarı onu aldı, çıxıb getdi. Şahzadə ləngiməyib elə o saat, o doqquz dükandan çıxıb hamama getdi, əməlli-başlı çimib Xosrov şahlarının ən gözəl libaslarından birini geydi, cürbəcür qaş-daşla bəzənmiş kəmərinə belinə bağladı, saf qızıl sapla işlənmiş, mirvarilə, yaqutla haşıyolənmiş çalmasını başına qoydu. Onun yanaqları od tutub yanırdı, dodaqları qıpqırmızı idi, gözləri ceyranları əsir eləyirdi, həm də o, sərməst adamlar kimi, ləmbər vura-vura yeriyirdi, onun zərif qamətinə incə budaqlar həsəd aparırdı; xülasə, o, elə gözəl, elə göyçək idi ki, elə bil öndərgəcəl ay idi.

Şahzadə içində min dinar olan pul kisəsini qoltuğuna qoyub bağa yollandı; bağa gəlib çatanda darvazanı döydü, qapıçı hay verib darvazanı açdı, şahzadəni görüb çox şad oldu, salam verib sidq ürəkdən ona cəsaqlığı arzuladı. Bağban zənle oğlana baxanda nə görsə yaxşıdır? Gördü ki, oğlanın halı pərişandır, odur ki, ona nə olduğunu soruşdu, şahzadə də onun cavabında dedi: “Ay pir, bil və ağah ol ki, atam mənim xatirimi dünyalarca istəyirdi, bu günəcən o, barmağını da mənə toxundurmamışdı. Bu gün biz bir balaca sözləşdik, o, mənə söyləyib biabır elədi, mənə bir sille vurdu, sonra da ağacla döyüb evdən qovdu, mənim bu vaxtəcən bir nəfər də dostum olmayıb; gərdsi-dövrədən qorxdum, sən özün də yaxşı bilirən ki, ata-ananın qəzəbi balaca şey deyil. Əmican, mən sənin yanına gəlmişəm, atam da səni tanıyır, istəyirom ki, Allah mənə atamla barışdırancan, bu gün axşam çağınacan bağda qalım, ya da burada gecələyim”.

Bağban oğlanın bu sözünü eşidəndə, oğlanla atasının arasında baş verən əhvalata görə qanı qaraldı, odur ki, oğlana dedi: “Ay ağa, izin verərsənmi, mən atanın yanına gedim, sizi barışdırım?” Oğlan da cavabında dedi: “Əmican, bil və ağah ol ki, atam çox tündməcəz adamdır, əgər onun qəzəbi soyumamış bizi barışdırmaq barəsində söhbət salsan, o heç sənin üzünə baxmaz”. Belə olanda, bağban dedi: “Baş üstə, itaət borcumdur, getmərim! Ay ağa, onda gedək mənim evimə, gecəni arvad-uşağımın yanında qalarsan, heç kəs də bizə bir söz deyə bilməz”. Şahzadə onun cavabında dedi: “Əmican, mən qəzəbli olanda həmişə təklildə qalıram”. Şahzadənin bu sözünü eşidib bağban dedi: “Evim olala, sənin bağda tək-tənha yatmağın mənə ağır gəlir”. Onda şahzadə bağbana dedi: “Ata can, ona görə belə eləyirom ki, qəzəbim soyusun, özü də buna görə atamın ürəyi yumşalsın, o, mənə günahımdan keçər”. Belə olanda, bağban dedi: “Əgər hökmən belə olmalıdırsa, onda sənin üçün yatmağa yorğan-düşək gətirim”. Şahzadə onun cavabında dedi: “Əmican, nə cybi var, gətir”. Qoca ayağa qalxıb bağın darvazasını açdı.

oğlana yorğan-döşək gətirdi (qoca bilmirdi ki, şahzadə bağın içərilərində getmək istəyir).

Şahzadə burada qalsın, indi sizə kimdən deyim, şah qızının dayəsindən. O, şah qızının yanına gedib dedi ki, ağaclarda meyvələr dəyib: qız da ona dedi: "Ay dayə, Allah qoysa, sabah səninlə bağa gedib gəzərik. Qapıçının yanına adam göndər ona xəbər versin ki, biz sabah bağa gələcəyik". Qarı da bağbanın yanına adam göndərdi desin ki, şah qızı sabah bağa gələcək, bağban nə suçuları, nə fəhlələri, nə də Allah yaradan bir nəfər ins-cinsi bağa buraxmasın. Elə ki şah qızının göndərdiyi xəbəri bağbana çatdırdılar, o, arxları qaydaya saldı, şahzadə ilə görüşüb ona dedi: "Şah qızı bu bağın sahibidir, sən də, ay ağam, mənim günahımdan keçərsən, bu yer də sənin yerindir, mən təkcə sənin mərhəmətin sayəsində ömür sürürəm, ancaq dilim gəlmir deyim. Səni xəbərdar etmək istəyirəm ki, şah qızı Həyat ən-Nüfus sabah səhər bağa gəlmək istəyir, buna görə də mənə xəbər göndərib bağa heç kəsi buraxmayım ki, onun gül camalını görənlə olmasın. Mən istəyirəm ki, sən iltifat eləyib bu gün bağdan çıxasan; şah qızı yalnız bu gün günortadan bir az sonrayacan burada qalacaq, şah qızı gedəndən sonra bu bağ aylarla, əsrlərlə, illərlə sənin olacaq". Bağbanın bu sözünü eşidib şahzadə dedi: "Ay pir, bəlkə bizə görə sənə söz-zad gəlib?" Bağban onun cavabında ucadan dedi: "Vallahı yox, ay ağa, mən sizdən yalnız hörmət görmüşəm!" Onda oğlan yalvara-yalvara dedi: "Əgər belədirsə, onda sən bizdən yalnız çoxlu xeyir görəcəksən. Mən bu bağda gizlənərdim, şah qızı çıxıb öz sarayına gedənədən heç kəs məni görməz". Şahzadənin bu sözünü eşidib bağban dedi: "Ay ağa, əgər şah qızı Allah-təalanın xəlf elədiyi bir adamın kölgəsini görsə, mənim boynumu vurub başımı bədənimdən ayırar..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki yeddi yüz iyirmi doqquzuncu gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, bağban oğlana dedi: "Şah qızı bir adamın kölgəsini görsə, mənim boynumu vurub başımı bədənimdən ayırar". Bağbanın bu sözünü eşidib

dib oğlan yalvara-yalvara dedi: "Mən elə gizlənərdim ki, heç kəs məni görməz. Buna şəkk-şübhə yoxdur ki, sənin bu külfətinə xərcləmək üçün pulun azdır". Şahzadə bunu deyib qoltuğundakı pul kisəsini çıxartdı, oradan beş yüz dinar götürdü, pulu qocaya uzadıb dedi: "Bu qızilları al, apar arvad-uşağına xərclə; özü də lap arxayın ol, ürəyinə heç də pis şey gətirmə". Elə ki qoca qızilları gördü, dini-imanı yadından çıxıdı, o bir də şahzadəyə tapşırıdı ki, bağa çıxmasın, ona orada oturmağa izin verdi.

Şahzadə burada qalsın, indi sizə kimdən deyim, şah qızından. Elə ki ertəsi günü səhər açıldı, şah qızının nökrələri onun yanına gəldilər, qız ömr elədi ki, sarayın olduğu bağa gedən gizli qapıları açsınlar, sonra da o, mirvarilə, yaqutla, qaş-daşla bəzənmiş şahənə libasını geydi, libasının altından nazik alt köynəyini geydi, dillə təsvir etmək mümkün olmayan, adamın ürəyini əsdirən, eşqi sayəsində qorxağın dönüb mərd olduğu həmin şeyi paltarın altında qaldı. Şah qızının başında saf qızıldan tac vardı, bu tac mirvarilə, qaş-daşla bəzədilmişdi, qız ayağına təzə mirvariylə, qaş-daşla bəzənmiş saf qızıldan nələyin geymişdi. Şah qızı əlini qarının çiyninə qoyub buyurdu ki, gizli qapıdan çıxıb bağa getsinlər; qarı birdən bağa baxanda nə görsə yaxşıdır? Gördü ki, qullar, könizlər bağa doluşub meyvə yeyirlər, özü də həmin gün bağda gəzə-gəzə, oynaya-oynaya kef çekirlər, arxların suyunu bulandırırırlar, odur ki, şah qızına dedi: "Sən çox ağıllı, dərrəkəli qızsan, yaxşı bilirsən ki, bu nökrələr bağda sənə lazım deyillər. Əgər sən atanın sarayından çıxsaydın, əlbəttə, onların səninlə bərabər olması şən-şöhrətini artırardı, ancaq sən, ay xanım, gizli qapıdan bağa gedirsən, axı Allah-təalanın xəlf elədiyi bir adam belə səni görmür". Qarının bu sözünü eşidib şah qızı ona dedi: "Ay dayə, sən düz deyirsən". Sonra da qarından soruşdu: "Bəs indi necə eləyək?" Qarı da onun cavabında dedi: "Nökrələrə əmr elə ki, saraya qayıtsınlar. Mən bunu sənə yalnız padşaha olan hörmətimə görə deyirəm". Şah qızı nökrələrə əmr elədi ki, saraya qayıtsınlar; belə olanda, dayə şah qızına dedi: "Bəzi qullar qalıblar, onlar da xata-bələdirlər, onları da burax çıxıb getsinlər; yanında təkcə iki nəfər köniz saxla ki, biz onlarla şadlıq eləyək". Elə ki dayə gördü şah qızının ürəyi açıldı, kefi əməlli-başlı duruldu, ona dedi: "Bax indi biz bağı yaxşıca gözübdə dolanırıq. İndi gedək bağa". Şah qızı ayağa qalxdı, əlini qarının çiyninə qoyub gizli qapıdan bağa girdi, könizləri onun qabağınca gedirdilər, şah qızı öz libasında azca yırğalana-yırğalana onlara gülürdü. Dayə şah qızının qabağına düşüb ağacları ona göstərir, meyvə yedirdirdi. Onlar o vaxtacan bağı gözübdə dolandılar ki, axırda gəlib sarayın yanına çatdılar. Şah qızı saraya baxanda nə görsə yaxşıdır?

Gördü ki, sarayın uçub sökülən yerləri təzədən tikilib, ağardılıb, rəng-lənibdir; odur ki, ucadan qarıya dedi: “Ay dayə, məgər görmürsən ki, sarayın sütunları təzədən düzəldilib, divarları ağardılıb?” Dayə də cavabında dedi: “Vallahi, ay xanım, mən belə bir söz eşitməşdim ki, guya bağban bəzi tacirlərdən arşın malı alıbdir, sonra onları satıb, puluna kərpic, əhəng, kirəc, daş, başqa şeylər alıb; mən ondan soruşdum ki, bu şeyləri nə üçün alıb, o da mənə dedi: “Mən o başlı-başına qalmış sarayı düzəltməmişəm”. Sonra da qoca dedi: “Tacirlər məndən borclarını istədilər, mən də onlara dedim: “Bax, şah qızı bağa gələr, sarayı sahmanlı görər, o, xanımın xoşuna gələr. Elə ki şah qızı bağa gəlib mənə bir şey verər, onda tacirlərdən aldığım borcu onlara qaytararam”. Bağbanın bu sözünü eşidib ondan soruşdum: “Axı sən bu işə nə vadar elədi?” Bağban da cavabında dedi: “Mən gördüm ki, saray uçulub dağılır, sütunları sökülüb, suvağı tökülüb, bir adam da görmədim ki, əlini cibinə salıb onu düzəltərsin. Belə olanda, mən Allaha pənah deyib borc aldım, sarayın uçulub-sökülən yerlərini təzədən tikdirdim, ümid-varam ki, şah qızı öz ləyaqətinə görə əvəzini çıxar”. Bağbanın bu sözünü eşidib ona dedim: “Şah qızı elə başdan-ayağa xeyir verən, əvəz verəndir də. Bu işi o, yalnız səndən sədaqə umduğuna görə görürdün”. Qarının bu sözünü eşidən şah qızı ucadan dedi: “Vallahi, o, xeyirxah olduğuna görə sarayın uçulub-sökülən yerlərini tikdirib, özü də o, comərd adam işi görüb! Xəzinədar arvadı çağır gəlsin”.

Qarı xəzinədar arvadı çağırırdı, arvad elə o saat şah qızının hüzuruna gəldi, şah qızı ona əmr elədi ki, bağbana iki min dinar pul versin: belə olanda, qarı bağbanın dalınca adam göndərdi, həmin adam onun yanına gəlib dedi: “Sən şah qızının əmrinə itaət eləyib onun hüzuruna getməlisən”. Elə ki bağban onu çağırmağa gələn adamın bu sözünü eşitdi, onun bədəni əsım-əsim əsdi, tamam süstləşdi, o öz-özünə dedi: “Buna heç şəkk-şübhə yoxdur ki, şah qızı oğlanı görüb, bu gün mənə axır günüm olacaq”. Bağban özlüyündə belə fikirləşib küçəyə çıxdı, evə gedib hər şeyi arvad-uşağına xəbər verdi, sonra vəsiyyətini eləyib onlarla halallaşdı, arvad-uşağı ağlamağa başladı, bağban gedib şah qızının hüzurunda dayandı, qorxudan üzü zəfəran kimi sap-sarı saralmışdı, güclə ayaq üstə dayanırdı. Qarı onun bu halını görəndə, ona sözlə ürək verib dedi: “Ay pir, əyil yeri öp, Allah-təalaya şükür elə, şah qızına duaçı ol. Sənin gördüyün işi: başlı-başına qalan sarayın uçub-dağılan yerlərini tikdirdiyini şah qızına dedim, o çox şad oldu, bu işə görə sənə iki min dinar pul verir. O pulları xəzinədar arvaddan al, şah qızına dua elə, əyil onun qabağında yeri öp, sonra da çıxıb öz yolunla get”.

Dayənin bu sözünü eşidib bağban iki min dinarı aldı, əyilib şah qızının qabağında yeri öpdü, ona dua elədi, sonra da öz evinə qayıtdı, onun arvadı-uşağı çox şad oldu, bu işlərə bais olan adama dua elədilər...”

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki yeddi yüz otuzuncu gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: “Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, qoca gözətçi şah qızından iki min dinarı alıb öz evinə qayıtdı, arvad-uşağı çox şad oldu, bu işlərə bais olan adama dua elədilər.

Bunlar burada qalsınlar, indi sizə kimdən deyim, qarıdan. O, şah qızına dedi: “Ay xanım, bu yer lap gözəlləşibdir, mən hələ ömrümdə nə bu əhəngdən yaxşı əhəng, nə bu yağlı boyadan yaxşı boya görmüşəm. Gəl bir baxaq, görək o, sarayı həm bayırdan, həm də içəridən sahmana salıb, yoxsa üstü bəzək, altı təzəkdir. Gəl girək içərisinə baxaq”.

Bunu deyib qarı saraya girdi, şah qızı da onun dalınca içəri girdi; onlar sarayın içərisinə göz gəzdirəndə nə görsələr yaxşıdır? Gördülər ki, içəri divarlara çox gözəl şəkillər çəkilibdir. Şah qızı sağa, sola baxa-baxa gəlib sütunlu eyvana çatdı, gözlərini zilləyib buradakı şəkillərə xeyli baxdı, dayə başa düşdü ki, yuxu şəkilləri qızın gözüne sataşıbdir. Belə olanda, qarı kənizlərin ikisini də öz yanına çağırırdı ki, onlar qızın fikrini dağıtmasınlar. Şah qızı yuxunu təsvir eləyən şəkilləri görəndə, təəccüblə əlini bir-birinə vurub qarıya dedi: “Ay dayə, get o təəccüblü şeyə bax, o elə təəccüblüdür ki, az-çox arif adam onu görsə, ibrət dərsi alar”. Şah qızının bu sözünü eşidib qarı soruşdu: “Ay xanım, o nədir?” Şah qızı da cavabında dedi: “Sütunlu eyvana keç, ortada dayan bax. nə görsən, onu mənə deyərsən”. Qarı sütunlu eyvana keçdi, zənlə yuxunu təsvir eləyən şəkillərə baxdı, təəccüb qalıb oradan çıxdı, ucadan dedi: “Vallahi, ay xanım, bu şəkil, bağın, ovçuyla torun, xülasə, sənin yuxuda gördüklərinin təsviridir. Öz mayasını qoyub gedən, sonra onu xilas etmək üçün erkək quşun qayıtmamağının səbəbi onun böyük balaya düşər olmasıdır. Mən gördüm ki, çalağan onu caynaqlayıb öldürüb, qanını içib, otını parçalayıb yeyibdir, ay xanım, öz mayasını tordan xilas

eləmək üçün qayıtmamağının da səbəbi elə budur. Ancaq ay xanım, qərribə burasındadır ki, həmin yuxu rənglə çəkilib, əgər bu işi sən özün görmək istəsəydin, onu təsvir eləməyə gücün çatmazdı. Vallahi, bu iş kitablara yazılmalı qərribə işdir! Ancaq ay xanım, bəlkə bəni-adəmlərə qulluq eləyən mələikələr qayıtmadığına görə erkək quşu məzəmmət eləyib onu incitdiyimizi biliblər, erkək quşun günahı olmadığını ayan eləmək üçün, ona haqq qazandırmaq üçün bu şəkli çəkiblər. Bax, mən elə bu dəqiqə erkək quşu çalağanın caynağında ölmüş gördüm". Qarının bu sözünü eşidib şah qızı dedi: "Ay dayə, erkək quş öldürülmüşdür, ancaq biz onu nahaq yerə incitmişik". Qarı da onun cavabında dedi: "Ay xanım, çəkişənlər qiyamət günü Allah-təalanın hüsurunda görüşəcəklər. Ancaq işin həqiqəti bizə ayan oldu, ay xanım, erkək quşun da günahsız olduğu məlum oldu. Əgər onu öldürən, qanını içib ətinə yeyən çalağanın caynağına keçməsəydi, o, ləngiməyib tez öz ailəsinin yanına qayıdardı. O, elə öz mayasının yanına qayıdırdı ki, onu tordan xilas eləsin, ancaq ölümdən heç cür can qurtarmaq olmaz. Bəni-adəm isə bu işdə lap ayrı cürdür: o, özü ac qalar, arvadını yedirdər, özü çılpaq gəzər, arvadını geyindirib-kecindirər; o, öz qohum-qardaşını qəzəbləndirər, amma arvadının başına dolanar, ata-anasının sözünə məhəl qoymaz, onlara kömək eləməz, öz arvadına hər şeyi verər. Bəni-adəmin arvadı onun həm gizli, həm aşkar fikirlərindən agah olar, özü də bir dəqiqə ərindən ayrı dözə bilməz, işdir kişi bir gecə evə gəlməsə, arvadın səhərəcən gözüne yuxu getməz. Arvadın kişisindən artıq heç kəsi yoxdur, odur ki, arvad onu öz ata-anasından çox istəyir, buna görə də onlar yatağa uzananda qucaqlaşsınlar, kişi qolunu arvadının başı altına qoyur, arvad da əlini ərinin başı altında qoyur, şair deyən kimi:

"Qolum ona yasdıq oldu, yatdıq bərabər,
Mən gecəyə dedim: uzan, gecik, ey səhər!

Ah, ey gecə! Ey vəslimin misilsiz tacı!
Başlağıncın şirin oldu, tez bitməz aci".

Bundan sonra ər arvadını öpür, arvad da ərinə öpür. Bir padşahın belə bir əhvalatı olub: padşahın arvadı naxoşlayıb ölür, o, arvadını ürəkdən istədiyinə görə öz ölümünə razı olur, diri-diri arvadının yanında qəbrə uzanır. Bir padşah naxoşlayıb öləndə də belə bir əhvalat olur: onu basdırmaq istəyəndə arvadı qohum-qardaşına deyir: "Məni də onunla bərabər basdırın, yoxsa mən özümü öldürərəm, günahım sizin

boynunuzda qalar". Elə ki görürlər arvad dediyindən dönmür, ondan əl çəkirlər, arvad ərinə bir könüldən min könül istədiyinə görə, onun ayrılığına dözə bilmədiyinə görə qəbrinə girir".

Qarı şah qızına o vaxtacan kişilərlə qadınlar barəsində əhvalat danışdı ki, axırda qızın ürəyində kişilərə olan nifrət yox oldu. Elə ki qarı şah qızında yenə kişilərə məhəbbət oyandığını başa düşdü, üzünü qıza tutub dedi: "Daha vaxtdır, gəl gedək bağda gəzək". Onlar saraydan çıxıb ağacların arasında gəzməyə başladılar, şahzadə qıza nəzər salanda nə görsə yaxşıdır? Gördü ki, bu qız gül camallı, qəddi-qamətli, qırmızıyanaq, qaragöz qızıdır, özü də elə gözəldir, elə göyçəkdir ki, yemə-içmə, onun xəttü-xalına, gül camalına tamaşa elə; qızı görən kimi şahzadənin ağı başından oldu, gözləri qıza zəlləndi; oğlan bir könüldən min könülə ona aşiq oldu, qızın məhəbbəti onun aqlını tamam əlindən aldı. Qızın eşqi onu elə cusa gətirdi ki, bədəni od tutub yanmağa başladı, oğlan qəşş eləyib yerə sərilirdi. Şahzadə ayılıb özünə gələndə gördü ki, şah qızı ağacların arxasında gözdən itib..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki yeddi yüz otuz birinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, şahzadə Ərdəşir bağda gizlənmişdi, şah qızı ilə qarı bağa endilər, ağacların arasında gəzməyə başladılar, şahzadə qızı görəndə onun eşqindən qəşş eləyib yerə sərilirdi. Ayılıb özünə gələndə gördü ki, şah qızı ağacların arxasında gözdən itib. Belə olanda, şahzadə dərinədən ah çəkib bu şəri oxudu:

"O nadir gözəli görüb vuruldum,
Böyük bir eşq ilə sarsıldı ruhum.

Səridim torpağa tabü-təvansız,
Bilmədi halımı o şahzadə qız.

O əyildi, qəlbim düşdü tilsimə,
Sən allah, bir yumşal, gəl tərəhhümə!

Nə qədər ki, məni çəkməyib məzar,
Qovuşdur yanıma, ey pərvərdigar!

Üzgün dodaqlarım on yox, yüz dəfə
Göynətsin o üzü hey öpə-öpə”.

Qarı şah qızını o vaxtadan gözdzirdi ki, axırda gəlib şahzadə olan yerə çatdı. Ora çatanda qarı birdən: “Ay gözə görünməyən xalığ, bizi qorxulu şeydən xilas elə!” Elə ki şahzadə bu işarəni eşitdi, gizləndiyi yerdən çıxdı, özünü çəkib lovğa-lovğa ağacların arasında gəzməyə başladı, onun qəddi-qamətini görən zərif budaqlar xəcalət çəkдилər, oğlanın alnını puçup-puçur tər basmışdı, yanaqları elə bil qırmızı alma idi – belə bir gözəl yaradan Allaha əhsən! Şah qızı nəzər salıb oğlanı gördü. Qız gözlərini zilləyib ona baxmağa başlayanda nə görse yaxşıdır? Gördü ki, bu oğlan elə gözəldir, elə göyçəkdir ki, elə bil ondürd-gecəlik aydır, həm də gördü ki, onun gözləri ceyranı əsir eləyər, incə qəddi-qaməti zərif söyüd budaqlarını xəcil eləyər. Şahzadəni görən kimi qızın ağı başından oldu, onun gözlərinin oxu qızın ürəyini yaraladı, şah qızı qarından soruşdu: “Ay dayə, bu gözəl-göyçək oğlan kimdir, bizim bağda nə gəzir?” Qızın bu sözünü eşidən qarı ondan soruşdu: “Ay xanım, hanı oğlan?” Şah qızı da cavabında dedi: “Odur, yaxında, ağacların arasında”.

Şah qızının bu sözünü eşidib qarı sağa, sola baxmağa başladı, guya oğlandan heç xəbəri-zadı yoxdur, sonra da qızdan soruşdu: “Axı bu oğlana bağın yolunu kim göstərib?” Həyat ən-Nüfus ucadan dedi: “Ah, bu oğlanın kim olduğunu haradan bilek – şükür olsun kişiləri yaranın kərəminə! Ay dayə, sən onu tanıyırsanmı?” Qarı da cavabında dedi: “Ay xanım, bu elə mənimlə sənə namə göndərən oğlanın özüdür də”. Eşq dəryasında üzən, eşq atəşilə alışıb yanan şah qızı ucadan dedi: “Ay dayə, bu oğlan nə gözəldir! Doğrudan da, o çox qəşəngdir, zənnimcə yer üzündən ondan gözəl adam yoxdur”.

Elə ki qarı şah qızının bir könüldən min könülə oğlana aşiq olduğunu başa düşdü, yalvara-yalvara qıza dedi: “Ay xanım, məgər mən sənə deməmişdim ki, oğlan çox qəşəng oğlandır?” Belə olanda, şah qızı dedi: “Ay dayə, padşah uşaqları bu dünyada ömür sürməyin dərdi-qəmindən bixəbərdirlər, bu dünyada kimlər olduğunu, onların xasiyyətlərini bilmirlər, özü də onlar heç kəsə oturub-durmurlar, heç kəsə alış-verişləri olmur. Ay dayə, mən necə eləyim ki, onun yanına gedim, nə kələk işlədim ki, onunla üz-üzə gəlim, ona nə deyim, belə də o, mənə

nə deyər?” Qarı da onun cavabında dedi: “İndi mənim əlimdə nə hiylə ola bilər? Biz sənə görə bilmirik ki, bu işə necə əncam çəkək”. Qarının bu sözünü eşidib qız ucadan dedi: “Ay dayə, bil və ağah ol ki, eşq dərindən məndən başqa ölən olmayıb! Mən yəqin bilirəm ki, eşq atəşi elə bu saat məni öldürəcək”.

Elə ki qarı şah qızının bu sözlərini eşitdi, oğlanın eşqilə od tutub yandığını gördü, qıza dedi: “Ay xanım, onun sənin yanına gəlməyi heç cür mümkün deyildir, sənin də onun yanına getməməyin üzürlüdür, axı sən cavansan. Ancaq gəl mənimlə gedək, sən ona çatanacan mən qabağına düşüb gedəcəyəm, mən onunla danışmağa başlaram, onda sən utanmazsan, elə bir göz qırpmında siz dostlaşarsız”. Qarının bu sözünü eşidib şah qızı dedi: “Düş qabağa, Allah yazan pozulmaz”. Dayə ilə şah qızı getdilər, gəlib şahzadənin yanına çatdılar, şahzadə əyləşmişdi, o, elə gözəl idi ki, elə bil ondürdgecəlik ay idi. Elə ki onlar gəlib şahzadənin yanına çatdılar, qarı ona dedi: “Ay oğlan, gör sənin yanına kim gəlib, bu qız, şahənşah qızıdır, Həyat ən-Nüfusdur, həm onun özünün qiymətini, həm də yol alıb sənin yanına gəlməyinin qədrini bil. Ona hörmət elə, ayağa qalx, onun hüzurunda ayaq üstə dayan”. Qarının bu sözünü eşidib şahzadə elə o saat, o dəqiqə ayağa qalxdı, onun nəzəri qızın nəzərlərilə rastlaşdı, hər ikisi şərab içməmiş sərməst oldu, şahzadənin qıza olan məhəbbəti, eşq atəşi birə min artıdı. Şah qızı qollarını açdı, oğlan da qollarını açdı, onlar sərməst olub qucaqlaşdılar, eşq atəşi oğlanla qızı elə yandırdı ki, onlar qəşş eləyib bihuş yerə səriltilər; xeyli vaxt beləcə bihuş sərilib yerdə qaldılar. Qarı biabırılıqdan qorxub onları saraya apardı, özü onun qapısı ağzında oturdu, kənizlərə də dedi: “Şah qızı yatıb, gedin gəzin, şənlinin”. Kənizlər yenə gəzməyə getdilər. Aşiqlə moşuqə ayılıb özlərinə gəldilər, gördülər ki, sarayın içindədirlər, oğlan şah qızına dedi: “Ey gözəllər tacıdarı, səni Allaha and verirəm, də görüm bu əsil yuxudur, ya qarmaqarışiq yuxudur?” Sonra onlar qucaqlaşdılar, şərab içməmiş sərməst oldular, eşq dərindən şikayət etməyə başladılar, oğlan bu şəri oxudu:

“Gün onun üzündən doğur hər zaman;
Şəfəqlər də doğur yanaqlarından.

Birisi üzünə gecə baxanda,
Ulduzlar gözümdən itir bir anda.

Şirin gültüşünün parlıtısından
Buludlar dağılıb, qızılışır dan.

Qəddini əyöndə bir az aşağı
Qısqaır göyyarbaq söyüd budağı.

Ona baxmaq ilə kam alıram mən,
Allah, saxla onu gözdən-nəzərdən.

Hüsnündən aya bərc verib o dilbər,
Gün istəyib ona oxşaya – hədər.

Gün haradan alsın o yumşaq budları?
Ay haradan alsın o hüsnü, rəftarı?

Kim qınayar məni aşiqəm deyə,
Vermişəm canımı ona hədiyyə.

O bircə baxışla alıb qəlbimi,
Kimdən niçat umum, səsləyim kimi?"

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki yeddi yüz otuz ikinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, şahzadə şəri oxuyub qurtarandan sonra şah qızı onu bağrına basıb dodaqlarından, gözlərinin arasından öpdü, oğlanın ürəyi yerinə gəldi, o, eşqin gücündən, məhəbbətin dərindən qəm dəryasına batıb əzab-əziyyət çəkməyindən, qızın dəşürəkli olduğuna görə başına gələn müsibətdən ştkayətləndi. Şah qızı oğlanın sözlərini eşidib onun əl-ayağını öpməyə başladı, başını açdı, yer üzünü qarınlıq bürüdü, başının üstə ay çıxdı. Şah qızı oğlana dedi: "Ay sevgilim, ay mənim arzularımın arzusu, qoy bir də biz ayrılıq görməyək, Allah bizə bir də hicran qismət eləməsin!" Onlar qucaqlaşib ağlamağa başladılar, sonra şah qızı bu şəri oxudu:

"Ey ayı, günəşi heyrotlənirən,
Məni öldürməyi qot elədin sən.

O məni məhv etdi qılınc gözüylə,
O gözlərdən hara qaçım, di söylə?

Məno bir ox atdı o kaman qaşı,
Yandı eşq oduna bağrımın başı.

Üzü meyvəsidir sanki rizvanım,
Onu üzüməyə məndə tab hani?

Sənin çəvik qəddin budağa bənzər,
Dərsin meyvəsini görək sevnələr.

Yuxumdan ayırıb əyləndirirsən,
Utanmağı, ari unutmuşam mən.

Zamanın, məkanın sahibi Allah
Səndən nəzərinə kəsməsin heç vaxt.

Sənin köməyinə sığınan kəsin
Halına, ey xuda, yazığın gəlsin!"

Elə ki şah qızı şəri oxuyub qurtardı, eşq dərdi ona dov gəldi, ağı başından oldu, o, elə hönkür-hömkür ağlayıb göz yaşı axıtmağa başladı ki, oğlanın ürəyinə od saldı. Oğlan şah qızının eşqinin əsiri oldu, şah qızına yaxınlaşıb onun əllərini öpməyə, hönkür-hömkür ağlamağa başladı. Onlar axşam azanımacan elə hey bir-birinə tənə vurdular, söhbət elədilər, şer dedilər, onların arasında bunlardan başqa heç bir şey olmadı.

Onlar çıxıb getməyə hazırlaşanda şah qızı oğlana dedi: "Ay gözü-mün işığı, ay ürəyimin son pənəhi, ayrılıq məqamı çatıb, bəs biz bir də nə vaxt görüşəcəyik?" Qızın sözləri oğlanın ürəyini ox kimi deşdi, odur ki, o, ucadan dedi: "Vallahi, ayrılığı yada salmaqdan xoşum gəlmir!" Sonra şah qızı saraydan çıxdı, Ərdəşir ona baxdı, gördü ki, qız elə ah çəkib zarıyır ki, bu ah daşı əridər, elə ağlayır ki, gözlərindən yaş sel kimi axır, belə olanda, eşq dərindən oğlan qəm dəryasına batıb bu şəri oxudu:

"Gətdikcə çox sevir ürəyim səni,
İndi işə salım hansı çarəni?

Rüxsarın açılan şöhrətdir sənin,
Saçın zülmətidir tünd bir gecənin.

Qamətin şimaldan əsən ruzgarın
Əydiyi budaqdır, ey zərif yarım!

Mərifət sahibi baxanda sənə,
Gözünü bənzədən ahu gözünə.

Az qalır budların ağırlığından
Sənin incə belin üzünə, canan!

İnsanı məst edir qönçə ləblərin,
Müşkdən müttördür, sulardan sərin.

Dağılsın, ey ahım, dördin-mələlin,
Rəhm et, ya özün gəl, ya da xəyalın".

Elə ki şah qızı tərifi nə deyilən bu sözləri eşitdi, oğlanın yanına qayıtdı, hicranın od vurub alovlandığı ürəyiylə şahzadəni qucaqlayıb bağrına basdı, qızın od tutub yanan ürəyinin alovunu təkəə öpüş, bir də oğlanı ağuşuna almağı söndürə bilirdi; o, oğlana dedi: "El arasında belə bir misal var: aşıqını gözləyib döz, ancaq onu itirmə, mən hökmən fikirləşib bir yol taparam ki, biz görüşək". Sonra qız oğlanla xudahafizləşib getdi, o, eşqin gücündən ayağını hara qoyduğunu da bilmirdi, qız beləcə o vaxtadan getdi ki, bir də gördü öz otağındadır.

Şah qızı burada qalsın, indi sizə kimdən deyim, şahzadədən. Elə ki o, qızdan ayrıldı, dördi-qəmi, divanəliyi artdı, şirin yuxu ona haram oldu. Şah qızı da yemək-içməkdən qaldı, onun səbri tükəndi, bədəni zəiflədi. Şəhər açılan kimi o, dayəni çağırırdı, dayə gəlib nə görəsə yaxşıdır? Gördü ki, şah qızının halı dəyişib. Şah qızı dayəyə dedi: "Soruşma mənə nə olub: mənə nə olubsa hamısı sənin işindir". Sonra da o, qarından soruşdu: "Ürəyimin istəklisi haradadır?" Qarı da cavabında dedi: "Ay xanım, o, səndən haçan ayrılıb? Məgər o, bir gecədən çox səndən ayrı olub?" Qarının bu sözünü eşidib şah qızı ucadan dedi: "Məgər mən onsuz bir dəqiqə belə dözə bilərəmmi? Dur ayağa, fikirləş bir hiylə tap, tez mənə onunla görüşdür, yoxsa az qalır ürəyim partlasın". Qızın bu sözünü eşidib qarı ona dedi: "Ay xanım, mən sizin üçün heç kəs başa düşməyən incə bir iş fikirləşib tapanacan səbir elə". Belə olanda, şah qızı ucadan dedi: "Allah-təalaya and olsun, əgər sən oğlanı

bu gün yanıma gətirməsən, mən hökmən padşaha deyəcəyəm, özü də əhvalatı ona nəql eləyib deyəcəyəm ki, sən mənə xarab eləmişən, onda padşah boynunu vurub başını bədənindən ayırar!" Qızın bu sözünü eşidib qarı ona dedi: "Allah xatirinə səbirli ol, yoxsa bu iş xatalı işdir". Sonra qarı o vaxtadan şah qızının yanında alçalı ki, axırda onu dilo tuta bildi, qız üç gün dözməyə razı oldu. Sonra şah qızı ona dedi: "Ay dayə, bu üç gün mənim üçün üç il qədər uzun olacaq. Əgər dörd gün keçsə, sən də onu mənim yanıma gətirməsən, onda çalışacağam səni öldürəm".

Dayə şah qızının yanından çıxıb öz evinə getdi, dördüncü gün şəhər açılarda şəhərin bütün üz alan arvadlarını çağıraraq onlardan ən yaxşı ənnik-kirşan, sürmə istədi ki, bakirə qızın üzünə ənnik-kirşan, qaş-gözüne sürmə çəksin, onlar da qarının istədiyi şeylərin ən yaxşılarından gətirdilər. Sonra qarı oğlanı çağıraraq elə ki oğlan gəldi, qarı sandığı açıb oradan bir boğça çıxartdı, onun içində beş min dinar dəyərində arvad paltarları, cürbəcür bahalı qaş-daşla işlənmiş baş yaylığı vardı, sonra oğlana dedi: "Oğlum, sən Həyat ən-Nüfusla görüşmək istəyirsənmi?" Şahzadə cavabında dedi: "Əlbəttə istəyirəm!" Belə olanda, qarı maqqaşı götürüb şahzadənin üzündəki tükləri bir-bir maqqaşla aldı, qaş-gözüne sürmə çəkdi, sonra qarı oğlanı soyundurub əl barmaqlarının dirnaqlarından çiyinlərinə, ayaq barmaqlarından ombalarından naxışladı, bədəninə başdan-baş naxış çəkdi, bu naxışlar elə bil mərmər lövhələri üstündə qızıl gül idi. Bundan sonra bir azdan qarı oğlanı çimdirdi, pak eləyib onun üçün alt paltarı, üst paltarı gətirdi, oğlana həmin şahənə arvad paltarını geyindirdi, necə yeriməyi öyrətdi dedi: "Sol ayağını qabağa ver, sağ ayağını azca geridə saxla". Oğlan da qarı deyən kimi elədi, onun qabağına düşüb getdi; şahzadə elə bir behiştədən çıxmış huri idi. Qarı ona dedi: "Ürəyində toxtaqlıq ver, sən şah sarayına gedirsen, darvazanın ağzında hökmən oşqorlar, qapıçılar olacaq. Əgər sən onlardan qorxsan, yaxud təşvişə düşsən, onlar zənlə baxıb səni tanıyacaqlar; onda biz beləyə düşəcəyik, məhv olub gedəcəyik. Əgər sənin buna gücün çatmasa, mənə dəginən". Şahzadə onun cavabında dedi: "Heç qorxub-zad eləmə, ürəyində toxtaqlıq ver, gözlərinə işıq gəlsin, bu iş mənə qorxutmur". Şahzadənin bu sözünü eşidib qarı oğlanın qabağına düşdü, onlar buradan çıxıb düz saraya gətildilər, gəlib sarayın darvazasına çatdılar, darvazanın ağzında çoxlu hərəm-ağası dayanmışdı, qarı dönüb baxdı, görsün oğlan qorxur, ya yox, gördü ki, o, necə vardisa elədir, heç vecinə deyil. Belə olanda, qarı darvazaya yaxınlaşdı, baş hərəməyəsi ona baxıb tanıdı, onun arxasınca gələn qıza

baxanda nə görə yaxşıdır? Gördü ki, bu qız elə gözəldir, elə göyçəkdir, yemə-icmə, onun xəttü-xalına, gül camalına tamaşa elə, odur ki, öz-özünə dedi: "Qarını tanıyıram, o dayədir, onun dalınca gələn qız isə, elə gözəldir ki, bizim torpaqda o gözəllikdə, o zəriflikdə qız yoxdur, bəlkə bu qız Həyat ən-Nüfusdur, ancaq bu da var ki, şah qızı həmişə sarayda olur, heç vaxt bayıra çıxmır. Görəsən, o, padşahın izniylə çıxıb, ya ondan izinsiz çıxıb!"

O, bunu öyrənmək üçün ayağa qalxdı, onun ardınca otuza qədər hərəmağası da ayağa qalxdı, qarı onların ayağa qalxdıqlarını görəndə ağlı başından oldu, o, ucadan dedi: "Doğrudan da, biz Allahın bəndə-ləriyik, onun da yanına qayıdırıq! Buna heç şək-küşbhə yoxdur ki, biz məhv olduq..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımcıq qoydu.

Elə ki yeddi yüz otuz üçüncü gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, qarı, baş hərəmağasının öz nöqərlərilə bərabər onlara yaxınlaşdığını görəndə, bərk qorxuya düşüb ucadan dedi: "Allahdan başqa heç kəsdə qüdrət və qüvvət yoxdur! Doğrudan da, biz Allahın bəndələriyik, onun da yanına qayıdırıq! Buna heç şək-küşbhə yoxdur ki, biz məhv olduq!"

Elə ki baş hərəmağası qarının bu sözünü eşitdi, bərk qorxuya düşdü, çünki şah qızının çox qəzəbli olduğunu bilirdi, bunu da bilirdi ki, padşahın özü də qızının itaətindədir. Belə olanda o, öz-özünə dedi: "Bəlkə padşah qarıya izin verib ki, qızını bir iş üçün özü ilə aparsın, özü də istəmir ki, bir adam belə ondan xəbərdar olsun. Əgər mən qıza mane olsam, onun ürəyində mənə görə kin-küdurət əmələ gələr, o özlüyündə deyər: "Bu hərəmağası qabağımı kəsdi ki, mənim işimi faş eləsin", sonra da çalışar ki, məni öldürsün. Mən bu işə qarışmaram". Baş hərəmağası belə fikirləşib geri qayıtdı, otuz nəfər hərəmağası da onunla bərabər sarayın darvazası ağzına qayıtdı, onlar saray darvazası ağzına yığılmış adamları kənara qovdular; belə olanda, qarı içəri keçdi, başını tərpedib onlarla salamlaşdı, otuz nəfər hərəmağası hörmət eləyib ayağa qalxdı, onun salamını aldı. Qarı, dalınca da şahzadə içəri keçdilər, onlar

çoxlu qapılardan, otaqların hamısından keçdilər, yeddinci qapıya çatana, Allahın kölgəsi onların üstündə idi, bu qapı ən böyük sarayın qapısı idi, şahın taxtı burada idi, könizlərin otaqlarına, hərəmxanaya, bir də şah qızının sarayına getmək üçün buradan keçib getmək lazım idi. Qarı orada ayaq saxlayıb dedi: “Oğlum, bax, biz bura gəlmişik, bizi bu yerə gətirib çıxaranın şükür olsun kərəminə! Oğlum, biz ancaq gecə görüşə biləcəyik, çünki gecə qorxan üçün himayəkardır”. Qarının bu sözünü eşidən şahzadə dedi: “Sən düz deyirsən”. Sonra da ondan soruşdu: “Bəs nə hiylə işlədək?” Qarı da cavabında dedi: “Bu qaranlıq yerdə gizlən”.

Belə olanda, şahzadə quyuda gizləndi, qarı başqa yerə getdi, gün qüruba əylənəcən oğlan quyuda qaldı, elə ki gün qüruba əyildi, qarı oğlanın yanına gəlib onu quyudan çıxartdı, onlar sarayın darvazasından içəri girdilər, bir neçə qapıdan keçib getdilər, axırda gəlib Həyat ən-Nüfusun otağına çatdılar. Qarı otağın qapısını döydü, balaca bir köniz qapıya gəlib soruşdu: “Kimdir?” Dayə də cavabında dedi: “Mənəm”. Balaca köniz qarının səsinə eşidib onu içəri buraxmaq üçün öz xanımından izin istəməkdən ötrü geri qayıtdı, xanım ona dedi: “Get qapını aç, qarını da, onunla gələnə də içəri burax”. Qarı da, şahzadə də içəri girdilər.

Elə ki onlar içəri girdilər, qarı Həyat ən-Nüfusa tərəf dönəndə nə görsə yaxşıdır? Gördü ki, o, otağı sahmana salıb, çıraqları düzüb kürsülərin üstünə, sütunlu eyvanlara xalça salıb, mütəkkə düzüb, qızıl, gümüş şamdanlarda şam yandırır. Şah qızı süfrə açır yemək, cürbəcür meyvə, şirniyyat düzdü, buxurdanlarda müşk, quru əzəvay, əmbər yandırdı, şamların, çıraqların ortasında əyləşdi, qızın üzü çıraqlarla şamlardan daha çox işıq saçdı. Şah qızı dayəsini görüb ondan soruşdu: “Ay dayə, hanı mənim ürəyimin istəkli?” Qarı da cavabında dedi: “Ay xanım, mən ona rast gəlməmişəm, o, mənim gözümə dəyməyib, ancaq mən onun bir ata-anadan olan doğma bacısını sənin yanına gətirmişəm”. Qarının bu sözünü eşidən şah qızı ucadan dedi: “Sən dəlisən, nədən? Onun bacısı nəyimə lazımdır! Məgər adamın başı ağrıyanda, o, əlini sarıyır?” Qarı da onun cavabında dedi: “Vallahı, yox, ay xanım, ancaq sən bir ona bax, əgər o, xoşuna gəlsə, yanında saxla”.

Qarının bu sözünü eşidib şah qızı oğlanın üzünü açdı, elə ki onu tanıdı ayağa qalxıb onu bağrına basdı, onlar qoşq elədilər, bihuş olub yerə sərdilər, xeyli vaxt beləcə bihuş qaldılar. Dayə hər ikisinin üzünə güləb səpdi, onlar ayıldılar, şah qızı onun dodaqlarını öpüşə qorq ələyib min dəfədən çox öpdü, sonra bu şəri oxudu:

“Qaranlıqda gəldi yar bizim evə,
Mən qalxdım, sevgilim əyləşsin deyə.

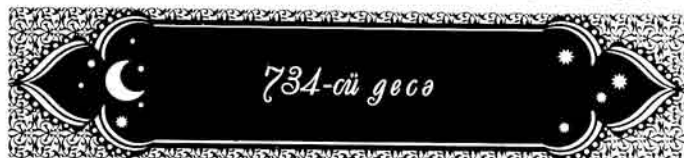
Dedim: “Ey amalım, gecə ikən sən
Göldin, qorxmayaq gözətcilərdən!

O dedi: “Yox qorxum, amma ki, eşqim
Ruhuma, canıma kəsilib hakim.

Sarıldıq o saat bir-birimizə,
Əmindik, keşikçi dəymirdi gözə.

Qalxdıq fəna bir iş törətmədən biz,
Çırpıq, – tərtemizdi geyimlərimiz...”

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki yeddi yüz otuz dördüncü gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: “Padşah sağ olsun, belə rəvayət ələyirlər ki, Həyat ən-Nüfusun sevgilisi onun sarayına gələn kimi onlar qucaqlaşdılar, qız məqama münasib bir şeir oxudu, şəri oxuyub qurtarandan sonra ucadan dedi: “Doğrudanmı, səni öz otağımda görürəm, özü də sən mənim həmsöhbətimdən, dostumdan?”

Sonra şah qızının eşqi gücləndi, iztirabı artı, şadlığından az qaldı ağı başından olsun, qız bu şəri oxudu:

“Gecə qaranlıqda gəldi əzizim,
Gəldi öz vaxtında əzizim-gözüm.

Məndə hönkürtüsü oyadı vəhmə,
Rahət ol! – səylədim öz sevgilimə.

Örtükdə gəlmişdi o bizim qəsrə,
Onu min yol öpüb, quedum min kərə.

Dedim: Şükür, çatdıq istəyimizə,
Eşq olsun Allaha, – yar oldu bizə!

Səhər qaranlıq sürgün edincə,
Biz bir yerdə yatdıq, ürəyimizcə”.

Elə ki səhər açıldı, qız şahzadəni otaqlarından birinə apardı, oğlan axşamcaq qızın yanından getməyib həmin otaqda qaldı. Gecə olan kimi şah qızı onu öz otağına gətirdi, onlar oturub söhbət eləməyə başladılar. Şahzadə qıza dedi: “Mən istəyirəm öz torpaqlarımıza qayıdım, sənin əhvalatını atama danışım ki, o, öz vəzirini sənə atanın yanına elçi göndərsin, o da səni mənə nişanlasın”. Şahzadənin bu sözünü eşidib şah qızı dedi: “Ay sevgilim, mən qorxuram ki, sən öz ölkənə gedib hökmdarlıq eləməyə başlarsan, başın qarışar, mənim məhəbbətimi yadımdan çıxarsan, yaxud atan sənə sözünə baxmaz, onda mən ölürəm, vəssalam. Yaxşısı budur ki, mən fikirləşib sənə bir fənd tapanacan, hər ikimiz bir gecə buradan çıxıb sənə məmləkətinə yola düşənəcən mənim yanımda qalasan, mənim əlimdə olasan, sən məni görəsən, mən də səni. Mən əlimi ata-anamdan tamam üzümüşəm, daha onlara bel bağlamıram”.

Qızın bu sözünü eşidib Ərdəşir cavabında dedi: “Baş üstə, itəət borcumdur!” Onlar əvvəlki kimi şərab içməyə başladılar. Bu gecə şərab şah qızı ilə şahzadəyə xoş gəldi, onlar səhər açılanacan gözlərini yummadılar, uzanıb yatmadılar. Günlərin bir günü birdən padşahlardan biri şah qızına hədiyyələr göndərdi, onların arasında bir boyunbağı vardı, tayı-bərabəri olmayan iyirmi doqquz qaş-daşdan düzəldilmiş bu boyunbağının dəyərini heç şahın xəzinəsi ödəyə bilməzdi, odur ki, şah dedi: “Bu boyunbağı heç kəsə yox, elə mənim qızım Həyat ən-Nüfusa yaraşar!” Padşah bir hələməyə çağırırdı; şah qızı bir iş görə bu hələməyəni dişlərini çıxartdırmışdı; şah ona dedi: “Bu boyunbağın apar Həyat ən-Nüfusa ver, özü də ona deyin: “Bu boyunbağın bir padşah sənə atana göndərmiş, onun dəyərini ödəməyə pul çatmaz. Onu boynuna sal”.

Nökər boyunbağın alıb özlüyündə dedi: “Allah bu boyunbağın o qızın boynuna saldığı axırıncı boyunbağı eləsin, axı bu qız məni dişsiz qoymuşdur!” O gedib şah qızının otağının qapısına çatdı. Qapıya çatanda gördü ki, qapı bağlıdır, qarı da qapının ağzında yatıb: belə olanda, nökrə qarını yuxudan oyatdı, qarı hövlnək oyanıb ucadan soruşdu: “Nə istəyirsən?!” Hələməyə də cavabında dedi: “Padşah məni bir iş üçün qızın yanına göndərmiş”. Hələməyənin bu sözünü eşidən qarı dedi: “Açar yoxdur: sən çıx get, mən açarı gətirərəm”. Hələməyə də cavabında dedi: “Mən padşahın yanına gedə bilmərəm”. Qarı ayağa qalxıb açarı gətirməyə getdi, o, bərk qorxuya düşdü, canını baladan qurtarmaq üçün qaçıb getdi. Hələməyəni xeyli gözləyəndən sonra padşahı nigarən qoy-

maqdan qorxub qapını itələdi, dəstəkdən tutub silkələdi, qıfılın dili sındı, qapı taybatay açıldı. Hələməyəni içəri girdi, altı qapıdan keçib yeddinci qapıya çatdı, şah qızının otağına girib gördü ki, yerə gözəl xələclər dökünüb, şamlar, kuzələr düzüldü, hələməyəni bu işə mat qaldı, şah qızının taxtına tərəf getdi, taxta çatanda gördü ki, onun qabağında zər-xaradan pərdə, bir də bahalı qaş-daşdan tor asılıb; hələməyəni pərdəni qaldıranda nə görsə yaxşıdır? Gördü ki, şah qızı özündən də gözəl bir oğlanı bağrına basıb yatıbdır. Hələməyəni, onu bir qətrə sudan yarıdan Allaha dua eləyib ucadan dedi: “Bax, bu da kişilərdən zəhləsi gedən arvadın yaxşı işləri! Axı bu qız necə olub ki, belə iş görüb? Zənnimcə, mənim dişlərimi elə oğlana görə çıxartdırmış!” Bunu deyib hələməyəni pərdəni saldı, qapıya tərəf yönəldi, elə bu dəmdə şah qızı oyandı, hələməyəni Kafuru¹ görüb onu səslədi, ancaq Kafur ona hay vermədi. Belə olanda, şah qızı taxtdan düşdü, qaça-qaça gedib Kafura çatdı, onun ətəyindən yapışdı, ətəyini öz başına yaylıq kimi örtüdü, hələməyənin ayaqlarından öpüb dedi: “Allah gizli saxlayan işi, sən də gizli saxla!” Hələməyəni də cavabında dedi: “Allah sənə də, sənəni sirrini gizli saxlayan da lənət eləsin! Sən mənim dişlərimi çıxartdırdın, özü də deyirdin: “Qoy heç kəs mənim yanımda kişilərin yaxşılığından bir kəlmə də danışmasın”. Bunu deyib hələməyəni dartındı, qızın əlinədən çıxdı, qaça-qaça otaqdan çıxdı, qapını bağladı, qapının ağzında bir nəfər hələməyəni gözətçi qoydu. Sonra gedib padşahın hüsurunda dayandı, padşah ondan soruşdu: “Sən boyunbağın Həyat ən-Nüfusa verdinmi?” Hələməyəni də cavabında dedi: “Vallahi, sən bütün bunlardan artığa layiqsən!” Hələməyənin bu sözünü eşidən padşah ucadan dedi: “Nə olub? Tez ol, de görüm nə olub?” Hələməyəni də cavabında dedi: “Mən sözümü sənə yalnız təklildə deyə bilərəm”. Ancaq padşah qışqıra-qışqıra dedi: “Təklildə yox, elə burada deyin!” Onda hələməyəni dedi: “Mənə aman ver”. Hələməyənin bu sözünü eşidib padşah aman yaylığını onun qabağına atdı; hələməyəni dedi: “Padşah sağ olsun, mən Həyat ən-Nüfusun otağına girdim, gördüm ki, otağa xələclər dökünüb, qız da bir oğlanı qucaqlayıb yatıbdır. Mən onları otaqda qoymuşam, qapını bağlayıb sənə hüsuruna gəlmişəm”.

Hələməyənin bu sözünü eşidib padşah dik qalxdı, qılncını ələ aldı, baş hələməyəni səsləyib dedi: “Qoçaq qolboyulərini özünə götür, get Həyat ən-Nüfusun otağına gir, onu da, yanına olamı da elə taxtla bərabər bura gətir, ancaq üstlərinə yorğan sal...”

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

¹ “Kafur” – ərəbcə “alçaq” deməkdir.

735-ci gecə

Elə ki yeddi yüz otuz beşinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, padşah hərəmağasına əmr eləyəndə ki, öz qolbəyilərini götürüb Həyat ən-Nüfusun otağına getsin, onu da, onun yanında olanı da götürüb hüzuruna gətirsin, hərəmağası öz adamlarıyla bərabər padşahın yanından çıxıb şah qızının yanına getdi; onlar qızın otağına girəndə nə görsələr yaxşıdır? Gördülər ki, şah qızı da, şahzadə də ağlayıb sızlamaqdan əldən düşüblər. Baş hərəmağası oğlana dedi: "Əvvəlki kimi taxtda uzan, şah qızı, sən də". Şah qızı oğlan üçün qorxub ona dedi: "İndi sözsə baxmaq məqamı deyil". Hər ikisi taxtda uzandı, hərəmağaları onları taxta bərabər götürüb apardılar. Elə ki padşah yorğanı onların üstündən qaldırdı, şah qızı tez ayağa qalxdı, padşah ona baxıb boynunu vurmaq istədi, elə bu dəmdə oğlan tullanıb padşahın yaxasından yapışdı dedi: "Padşah sağ olsun, onda heç bir günah yoxdur, günahkar mənəm. Ondan qabaq mənə öldür". Oğlanın bu sözünü eşidən padşah qılınıcı qaldırıb şahzadəni öldürmək istədi: belə olanda, Həyat ən-Nüfus atasının üstünə atılıb ucadan dedi: "Mənə öldür, ancaq onu öldürmə. Onun atası şahənşahdır, bütün dünya eninə də, uzununa da onun itaətindədir".

Qızının bu sözünü eşidən padşah üzünü baş vəzirə tutub (bu vəzir başdan-ayağa fitnə-fəsad idi) ondan soruşdu: "Ya vəzir, bu iş barədə sən nə deyirsən?" Vəzir də cavabında dedi: "Bu bəlaya düşən hər kəs yalan danışmalıdır, onların bircə çarəsi var: çoxlu əzab, işgəncə verəndən sonra boyunlarını vurub başlarını bədənələrindən ayırasan".

Belə olanda, padşah öz cəlladını çağırırdı, o öz qolbəyiləri ilə gəlib onun hüzurunda dayandı, padşah ona dedi: "Bu yaramazı aparın, boynunu vurun, ondan sonra da bu pozğun qızın boynunu vurun. Hər ikisinin meyitini yandırın, bir də onların bərasində məndən heç nə soruşmayın". Cəllad əlini qızın kürəyinə qoydu ki, onu tutsun, padşah onun üstünə qışqırıb əlində olan nəşə bir şeyi cəllada tolazladı, az qaldı onu öldürsün, sonra da dedi: "Ay itin biri it, mən belə qəzəbli olduğum halda, sən necə mülayim ola bilərsən? Onun saçından yapış, elə dart ki, o, üzüqoylu yerlə sürünsün".

Hərəmağası padşah deyən kimi elədi, şah qızının saçından yapışdı dardı, oğlanı da yerlə sürüyüb qətl yerinə apardı. O, öz paltarının ətəyindən bir parça kəsib oğlanın gözlərini bağladı, qılınıcı siyirdi (qılınıc çox iti idi), qızın qətlini ləngitdi ki, bəlkə atası onun günahından keçsin. O, şahzadənin yanında dayanıb qılınıcı üç dəfə oynatdı (əyanların hamısı ağlayıb Allaha yalvarırdı ki, padşah bu iki cavanın günahından keçsin), elə əlini qaldırmışdı ki, oğlanın boynunu vursun, birdən bayırda toz ərşə qalxdı. Bunun səbəbi o idi ki, oğlanın atası, padşah xeyli vaxt oğlundan xəbər-əter gəlmədiyini görüb böyük qoşun yığır, qoşunla bərabər oğlunu axtarmağa çıxır.

Bunlar burada qalsınlar, indi sizə kimdən deyim, Əbdülqədir şahdan. Elə ki tozun ərşə qalxdığını gördü, o öz adamlarından soruşdu: "Ay camaat, nə olub, bu nə tozdu, ərşə qalxdı?" Baş vəzir ayağa qalxıb padşahın yanından çıxdı, üz tutub toza tərəf getdi ki, görsün bunun əsil səbəbi nədir, gəlib çatanda nə görsə yaxşıdır? Gördü ki, bu qoşunun qarışqa kimi sayı-hesabı yoxdur, onlar dağlara, dərələrə, təpələrə dolublar. Vəzir qayıdıb bunu padşaha xəbər verdi, padşah ona dedi: "Get, öyrən, gör bu nə qoşundur, onlar bizim məmləkətə nə üçün gəliblər, soruş, gör qoşunun sərkərdəsi kimdir, məndən ona salam yetir. Sonra da onun nə üçün gəldiyini soruş, əgər bizə görə bir qulluğu varsa, biz ona kömək elərik, əgər o, padşahların birindən intiqam almalıdırsa, biz onunla bərabər gedərik. Əgər o, bəxşiş istəyirsə, biz ona bəxşiş verərik, axı onlar sayə-hesaba gəlmirlər, çox böyük qoşundur, biz onun qəzəbindən qorxuruq ki, torpağımız bəlaya düşər olmasın". Vəzir padşahın yanından çıxıb getdi, gəlib onların düşərgəsinə çatdı, səhərdən axşamcağıryanca əsgərlərin qoşun əhlinin çadırları arası ilə yol getdi. Axırda gəlib zərli qılınclı sahiblərinə, ulduzlarla bəzənmiş çadırlara çatdı, sonra da əmirlərə, vəzirlərə, canişinlərə çatdı, vəzir o vaxtaca getdi ki, gəlib sultanın hüzuruna çatdı. O sultana baxanda nə görsə yaxşıdır? Gördü ki, bu padşah şahənşahdır, divanxana əyanları vəziri görəndə bir ağızdan qışqırdılar: "Əyil yeri öp! Əyil yeri öp!" Vəzir əyildi, yeri öpüb ayağa qalxdı, ona ikinci-üçüncü dəfə də qışqırdılar, axırda o, başını qaldırdı, ayağa qalxmaq istədi, ancaq bərk qorxduğundan, bir də ehtiramdan yerə sördü, axırda ayağa qalxıb padşahın hüzuruna gəldi, üzünü padşaha tutub dedi: "Ya qibleyi-ələm, Allah sənə ömrünü uzun eləsin, hökmünü artıq eləsin, şan-şöhrətini uca eləsin! Sonra da Əbdülqədir şah sənə salam göndərir, əyilib qabağında yeri öpür, həm də səndən soruşur ki, nə üçün təşrif gətirmisən? Əgər sən şahlardan intiqam almaq istəyirsənsə, o, sənə qulluq etmək üçün qoşun-ləşkərlə yanına

gölməyə hazırdır, əgər sən elə bir iş görməyə çalışırsan ki, həmin işi o görə bilər, o, həmin işdə də sənə qulluq etməyə hazırdır”.

Vəzirin bu sözünü eşidən padşah ona dedi: “Ay qasid, sən öz ağanın yanına gedib ona deyin: “Şahənşahın bir oğlu var, o çoxdan evdən çıxıb, ondan səs-soraq da yoxdur, izi də itibdir. Əgər oğlan bu şəhər-dədirsə, padşah onu götürüb gedəcək: əgər burada onun başına bir qəzavü-qədər gəlibsə, ya da onun başına bir pis iş gəlibsə, onun atası sizin torpaqlarınızı tar-mar eləyəcək, kişilərinizi öldürəcək, arvadlarınızın əsir eləyib aparacaq. Tez ol, öz ağanın yanına qayıt, onun başına bəla gəlməmiş, bunu ona xəbər ver”. Vəzir də cavabında dedi: “Baş üstə, itaət borcumdur!” Elə yerindən tərpənmək istəyirdi ki, ayanlar qışqıra-qışqıra ona dedilər: “Əyil yeri öp!” Vəzir də əyilib iyirmi dəfə yeri öpdü, yalnız ürəyi ağzına gələndə ayağa qalxdı. Sonra o, şahın böyük otağından çıxdı, bu padşahın əhvalatı, onun saysız-hesabsız qoşunu barəsində fikirləşə-fikirləşə yol alıb getdi, gəlib Əbdülqədirin sarayına çatdı; o elə bərk qorxmışdu ki, rəngi-ruhu sapsarı saralmışdı, özü də əsim-əsim əsirdi. Vəzir başına gələn əhvalatı əvvəldən axıracan, yerli-yerində padşaha xəbər verdi...”

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki yeddi yüz otuz altıncı gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: “Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, vəzir, şahənşahın yanından qayıdıb başına gələn əhvalatı əvvəldən axıracan, yerli-yerində Əbdülqədir şahı danışdı (vəzirin rəng-ruhu sapsarı saralmışdı, özü də əsim-əsim əsirdi): Əbdülqədir şah vəzirin bu sözünü eşidib öz canı üçün, adamları üçün narahat oldu, qorxuya düşüb vəzir-dən soruşdu: “Ay vəzir, axı bu padşahın oğlu kimdir?” Vəzir də cavabında dedi: “Onun oğlu, həmin oğlandır ki, sən onu öldürməyi əmr elədin, şükür olsun Allaha ki, onun qətlini longitdi, yoxsa onun atası bizim torpaqları tar-mar elərdi, var-dövlətimizi qarət elərdi”. Vəzirin bu sözünü eşidib padşah ucadan dedi: “Gör sənin fikrin necə pis idi ki, onu öldürməyi bizə məsləhət gördün! Bu igid padşahın oğlu hanı?” Vəzir də cavabında dedi: “Ay igid padşah, sən əmr elədin ki, onu öldür-

sünlər”. Vəzirin bu sözlərini eşidən padşahın ağlı başından oldu, o, var gücü ilə qışqırdı: “Vay halımıza, tez olun, cəlladı qoymayın oğlanı qətlə yetirsin!” Gedib o saat cəlladı gətirdilər, o padşahın huzurunda dayanıb dedi: “Qibleyi-aləm sağ olsun, sən necə əmr eləmişdin, mən də eləcə oğlanın boynunu vurdum”. Cəlladın bu sözünü eşidib padşah ucadan dedi: “Ay itin biri it, əgər dediyin doğrudursa, səni də hökmən onun kökünə salacağam”. Belə olanda, cəllad ona dedi: “Padşah sağ olsun, əmr elədin ki, səndən dübarə soruşmayıb onu qətlə yetirir”. Padşah da onun cavabında ucadan dedi: “Mən qəzəbli idim! Nə qədər ki, canını almamışam düzünü de!” Cəllad da cavabında dedi: “Padşah sağ olsun, o sağ-salamatdır!”

Cəlladın bu sözünü eşidib padşah çox şad oldu, ürəyi toxtalıq tapdı, əmr elədi ki, oğlanı hüzuruna gətirsinlər. Elə ki oğlanı hüzuruna gətirdilər, padşah ayağa qalxdı, onun dodaqlarından öpüb dedi: “Oğlum, mənim ucbatıma sənin başına gələn qəzavü-qədərə görə Allah-təaladan rica eləyirəm, günahımdan keçsin. Atan şahənşahın gözündən sənə hörmətini ayağa salacaq məsələ barəsində heç bir söz demə”. Padşahın bu sözünü eşidib oğlan ondan soruşdu: “Qibleyi-aləm sağ olsun, bəs şahənşah haradadır?” Padşah da cavabında dedi: “Oğlum, o, sənə dalınca gəlib”. Padşahın bu sözünü eşidib şahzadə ucadan dedi: “Sənə olan hörmətimə and içirəm ki, öz namusumu da, sənə qızının namusunu da bizə vurduğun ləkədən təmizləməyincə yerimdən tərpənməyəcəyəm! O, bakirə qızıdır! Mamaça, dayələri çağır ki, onlar qızı yoxlasınlar, əgər görsən ki, qızının üzü açılıb, onda qanım sənə halaldır, əgər görsən ki, o, bakirə qızıdır, onda hamıya ayan elə ki, mənim də, onun da namusumuz ləkəsizdir”.

Şahzadənin bu sözünü eşidib padşah mamaçaları çağırırdı, onlar qızı yoxlayıb gördülər ki, o bakirə qızıdır, bunu padşaha xəbər verib ondan xələt istədilər, padşah da onlara xələt verdi, öz əynində olan paltarları çıxarıb onların əyninə geydirdi, həm də hərəmxanada olanların hamısına xələt verdi. İçində otirlər olan məcməyiləri gətirdilər, divanxananın ayanlarına otir səpdilər, bu işə çox şad oldular. Padşah oğlanı qucaqladı, onunla hörmət-izzətlə rəftar elədi, sonra da əmr elədi ki, oğlanın ən yaxın nöqərlərilə bərabər onu hamama aparsınlar. Oğlan hamamdan çıxanda padşah ona çox qəşəng libas geyindirirdi, başına bahalı qas-daşla bəzənmiş tac qoyub belinə saf qızılla işlənmiş, mirvarilə, qas-daşla bəzənmiş zər-xara kəmərlə bağladığı. Sonra da oğlanı, belinə mirvarilə, qas-daşla bəzənmiş qızıl yəhər qoyulmuş ən yaxşı ata mindirdi. Divanxana ayanlarına, bir də öz padşahlığının başçılarına əmr elədi ki, atasının

yanına çatanacan oğlanla bərabər gedib ona qulluq eləsinlər, oğlana da tapşırı ki, atasına, şahənşaha desin: “Əbdülqədir şah sənin itaətin-dədir, sən ona nə əmr eləsən, yaxud qadağan eləsən, hər şeydə sənə itaətkardır, qulluğunda hazırdır”. Oğlan da cavabında dedi: “Mən bunu hökmən deyəcəyəm!”

Sonra da oğlan padşahla xudahafizləşib öz atasının yanına yollandı. Atası oğlunu görəndə şadlığında ağı başından oldu, o ayağa qalxıb oğlunun qabağına çıxdı, onu bağrına basdı, şahənşahın qoşun-ləşkəri bir şadlıq eləməyə başladı ki, daha nə deyim! Vəzirələrin, saray əyan-larının, qoşun sərkərdələrinin hamısı gəldi, onlar əyilib oğlanın qaba-ğında yeri öpdülər, onun sağ-salamat gəlib çıxdığına şad olub atasına gözəydnliyi verdilər, həmin gün bir şadlıq elədilər ki, gəl görəsən. Şahzadə onunla olanlara, Əbdülqədir şahın şəhərinin digər camaatına izin verdi ki, şahənşahın necə qoşun-ləşkəri olduğuna tamaşa eləsinlər, həm də əmr elədi ki, heç kəs onların qabağını saxlamasın, qoy camaat onun saysız-hesabsız qoşun-ləşkərini, onun qüdrətini görsün. Kim ki, əvvəllər bəzə bazarına gedib oğlanı öz dükanında oturmuş gördü, hamı belə cah-cəlalı, şahənşah oğlu ola-ola onun dükanda oturmağına mat qalmışdı; ancaq onu həmin işə vadar eləyən bir könüldən min könülə şah qızına aşiq olmağı idi. Onun saysız-hesabsız qoşun-ləşkərinin xəbəri aləmə yayıldı, bu xəbər gəlib Həyat ən-Nüfusa da çatdı, belə olanda, qız sarayın küləfirəngisinə qalxıb dağlara baxanda nə görsə yaxşıdır? Gördü dağlar başdan-başa qoşun-ləşkərdir. Şah qızı atasının sarayında dustaq idi, padşah onun barəsində əmr verənəcən, ya günə-hindən keçib azad olunması, ya qətlə yetirilib yandırılması barədə əmr verənəcən beləcə dustaq qalmalı idi.

Elə ki Həyat ən-Nüfus bu qoşun-ləşkəri gördü, özü də başa düşdü ki, bu qoşun Ərdəşirin atasındır, qorxdı ki, şahzadə onu yadından çıxardar, atasına görə qızdan uzaqlaşar, onu burada qoyub öz atası ilə çıxıb gedər, onda atası qızını öldürər, odur ki, şah qızı otaqda yanında qalıb ona qulluq eləyən kənizi şahzadənin yanına göndərüb dedi: “Şahın oğlu Ərdəşirin yanına get, qorxub-zad eləmə, onun hüsuruna çatanda əyl yerli yerli, özünü ona nişan verib deyin: “Mənim xanımın sənə salam göndərir, özü də o, atasının qalasında zindanda keçik altındadır, atası istəsə günahından keçəcək, istəməsə onu öldürəcək. Qız səndən rica eləyir ki, onu yaddan çıxarmayasan, axı indi sənin hökmün var, sən nə məsləhət görsən, heç kəs sənə əmrindən çıxıb bilməz. Əgər sən onu atasının əlindən azad eləyib öz yanına gətirməyi düzgün iş hesab eləsən, bu, sənə ona böyük yaxşılıq olar. Axı o, bu əziyyətdə

sənə görə düşar olub. Əgər sən bunu yaxşı iş hesab eləməsən, çünki daha onu istəmirsən, öz atana şahənşaha bu işi deyinən, bəlkə o, qızın dərdinə qalib onun atasına deyər, qızı azad eləməmiş, atasından qıza pislik eləməyəcəyi, onu öldürməyəcəyi barəsində iltizam almamış buradan çıxıb getməz. Bununla sözü mü qurtardım, Allah səni dərd-qəmdən uzaq eləsin. Sağ ol...”

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki yeddi yüz otuz yeddinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: “Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Həyat ən-Nüfus kənizini şahənşah oğlu Ərdəşirin yanına göndərəndə, kəniz şahzadənin yanına gəlib xanımının sözlərini ona dedi. Şahzadə kənizin bu sözünü eşidib höknür-höknür ağlayıb kənizə dedi: “Bil və agah ol ki, Həyat ən-Nüfus mənim xanımdır, mən onun quluyam, onun məhəbbətinin əsiriyəm, mən aramızda olan əhvalatı, bir də hicran gününün dərd-qəmini yaddan çıxarmamışam. Get, əvvəlcə onun aya-ğını öp, sonra da ona əyan eləyinən ki, mən dedim: “Mən sənə barəndə atamla danışaram, o, da, əvvəllər bir dəfə səni atandan mənim üçün elçiləyən vəzirini yenə elçiliyə göndərər, sənə atan onun sözünü yerə salmaz. Əgər atan bu barədə sənənlə məsləhətləşməyə bir adam göndərsə, onun sözündən çıxma, mən öz məmləkətimə hökmən sənənlə gedəcəyəm”. Kəniz xanımının yanına qayıtdı, əllərindən öpüb şahzadənin sözünü ona çatdırdı. Həyat ən-Nüfus onu eşidib çox şad oldu, şadlığından ağlamağa başlayıb Allah-təalaya şükür elədi.

Həyat ən-Nüfus burada qalsın, indi sizə kimdən deyim şahzadədən. O, gecə atası ilə təklikdə qaldı, atası onun kefini-əhvalını xəbər aldı, başına nə əhvalat gəldiyini soruşdu; şahzadə də başına gələn əhvalatı əvvəldən axıracan, yerli-yerində atasına nəql elədi. Oğlunun başına gələn əhvalatdan hali olub atası ondan soruşdu: “Oğlum, de görüm sənənlə üsün nə eləyir? Əgər sən o padşahı məhv eləmək istəyirsənsə, mən onun torpağını tar-mar eləyəm, var-dövlətini qarət eləyəm, onun arvadlarının namusuna toxunaram”. Şahzadə də cavabında dedi: “Ata can, mən istəmirəm sən belə işlər görsən, axı o, mənə heç nə

eləməyib ki, sən də əvəzini çıxasan. Mən istəyirəm ki, sən həmin padşahla yaxınlıq eləyəsən. Mən səndən rica eləyirəm ki, sən hədiyyə yığasan, özü də çox qiymətli hədiyyə yığasan, sənün müdrik vəzirinlə qızın atasına göndərəsən”.

Oğlunun bu sözünü eşidən ata cavabında dedi: “Nə deyirəm, sən deyən olsun”. Bunu deyib atası çoxdan gizlətdiyi şeylər olan yerə getdi, orada olan ən qiymətli ləl-cəvahiratı götürüb oğluna göstərdi, onlar şahzadənin xoşuna gəldi. Sonra padşah vəziri hüzuruna çağırdı, həmin şeyləri onunla bərabər Əbdülqədir şahə göndərdi ki, onun qızını oğluna nişanlasın, həm də vəzirə tapşırı ki, Əbdülqədir şahə desin: “Bu hədiyyəni qəbul elə, padşahə cavab ver”. Vəzir də yol alıb Əbdülqədir şahın yanına getdi; vəzir getməkdə olsun, sizə kimdən deyim Əbdülqədir şahdan: o, şahzadənin ayrıldığı dəqiqədən qəm deryasına batıb fikirləşirdi ki, bu gün-sabah məmləkətini tar-mar eləyəcəklər, kəndlərini tutacaqlar. Birdən vəzir onun hüzuruna gəlib salam verdi, əyilib onun qabağında yeri öpdü; belə olanda, padşah onun üçün ayağa qalxdı, hörmətlə qabağına çıxdı, vəzir tez-tələsik onun ayaqlarına yığıldı, ayaqlarından öpməyə başlayıb dedi: “Qibleyi-aləm sağ olsun, keç günahımdan! Sənün kimi şan-şöhrətli padşah mənim kimisi üçün, sənün qullarının ən kiçiyi üçün ayağa durmaz. Padşah sağ olsun, bil və agah ol ki, şahzadə öz atası ilə danışib ona elədiyin hörmət-izzəti atasına xəbər veribdir, padşah buna görə sənə razılıq eləyir. O, hüzurunda dayanan nökrələrinlə sənə hədiyyə göndərib, salam-duadan sonra sənə böyük ehtiramı olduğunu bildirir”.

Elə ki padşah vəzirin bu sözlərini eşitdi, o vaxtadan bərk qorxuya düşdü ki, hədiyyənin gətirdilər; hədiyyəni ona göstərəndə, nə görə yaxşıdır? Gördü ki, onun dəyərini pulla ödəmək mümkün deyil, yer üzünün heç bir şahənşahının belə hədiyyə yığmağa gücü çatmaz; ona elə gəldi ki, padşah olsa da, əhəmiyyətsiz bir şəxsdir. Belə olanda, o ayağa qalxdı, Allah-təalaya, onun kərəminə şükür elədi, oğlana razılıq elədi, vəzir ona dedi: “Ey adil padşah, mənim sözlərimə qulaq as, gör nə deyirəm, bil və agah ol ki, şahənşah sənün yanına gəlib, sənünlə qohum olmaq istəyir, mən də sənün qızını, dürdanə kimi qorunan xanım qızın Həyat ən-Nüfusu onun oğlu Ərdəşirə nişanlamağa gəlmişəm. Əgər sən bu işə razısan, bu iş sənün ürəyindəndirsə, onda qız üçün nə başlıq istədiyini mənə deyin”.

Vəzirin bu sözlərini eşidən padşah onun cavabında dedi: “Baş üstə, itaət borcumdur! Mən razıyam, oğlan mənim ən istəklə adamımdır, o ki, qaldı qızıma, o, həddi-bülüğa çatıb, ağıllı-kamallı qızıdır, bu işin ixti-

yarı onun öz öləndədir. Bil və agah ol ki, bu iş ona aiddir, özü bilər, ya razı olar, ya da razı olmaz”. Bunu deyib padşah üzünü baş hərəməsinə tutub dedi: “Qızımın yanına get, bu əhvalatı ona danış”. Baş hərəmə-ağası da cavabında dedi: “Baş üstə, itaət borcumdur!” Sonra da oradan çıxıb hərəmxanaya getdi, şah qızının yanına girib onun əllərindən öpdü, padşahın sözünü qıza çatdırıb soruşdu: “De görək, sən buna nə cavab verirsən?” Şah qızı da cavabında dedi: “Baş üstə, itaət borcumdur...” Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki yeddi yüz otuz səkkizinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: “Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, hərəmxananın baş hərəməsi şah qızına xəbər verəndə ki, onu şahənşahın oğluna elçiləyirlər, qız da cavabında dedi: “Baş üstə, itaət borcumdur, razıyam!” Hərəmxananın baş hərəməsi şah qızının bu sözünü eşidib padşahın hüzuruna qayıtdı, qızın cavabında ona xəbər verdi. Padşah bu xəbərə çox şad oldu, əmr elədi ki, gözəl, bahalı libas gətirsinlər; libası gətirdilər, padşah onu vəzirə geyindirdi, həm də əmr elədi ki, ona on min dinar versinlər, sonra da dedi: “Get bu cavabı padşahə çatdır, özü də ondan soruş ki, onun hüzuruna gəlməyə mənə izin verirmi?” Vəzir də cavabında dedi: “Baş üstə, itaət borcumdur!” Sonra o, Əbdülqədir şahın sarayından çıxıb şahənşahın hüzuruna gəldi. Elə ki şahənşahın hüzurunda dayandı, padşahın razılıq cavabını da, tapşırığı sözü də ona çatdırdı; şahənşah buna çox şad oldu, razılıq cavabını eşidən şahzadənin şadlıqdan lap ağı başından oldu, onun dərd-qəmi dağıldı, sinəsi açıldı. Sonra şahənşah Əbdülqədir şahə izin verdi ki, hüzuruna gəlib onunda görüşsün. Ertəsi gün Əbdülqədir şah atına süvar olub şahənşahın hüzuruna gəldi. Şahənşah da onun pişvazına çıxdı, ona hörmət eləyib salam verdi, onu öz yanında öyləşdirdi, şahzadə onları hüzurunda ayaq üstə dayandı, sonra Əbdülqədir şahın yaxın adamlarından biri, nitq sahibi ayağa qalxıb şirin dillə, xoş sözlərlə şahzadəyə, arzusuna çatıb şah qızını, şah qızlarının tacılarını aldığına görə gözəydinliyi verdi. Nitq sahibi sözünü qurtarıb öyləşəndən sonra şahənşah əmr elədi ki, içi ləl-cəvahirat, qas-daşla dolu sandığı, əlli min dinar

da pul gətirinslər, sonra da Əbdülqədir şah dedi: "Mən bu xeyir işdə hər şeydə oğlumun vəkiliyəm". Əbdülqədir şah da təsdiq elədi ki, qızının başlığını, həmçinin qızının, şah qızlarının tacıdır Həyat ən-Nüfusun toy xərci üçün əlli min dinar aldı.

Bu söhbətdən sonra hakimlərlə şahidləri çağırıdılar, Əbdülqədir şahın qızı ilə şahənşahın oğlu Ərdəşirin kəbinini kəsdilər, həmin gün elə şadlıq günü idi ki, bütün sevnələr şadlıq elədilər, pisiyyət, paxıl adamlar qəzəbləndilər. Sonra toy bəsatı quruldu, süfrələr açıldı. Sonra şahənşah oğlundan soruşdu ki, yola düşməmişdən qabaq onun ürəyində bir arzusu qalıbmı, şahzadə də cavabında dedi: "Padşah sağ olsun, ürəyimdə bir arzum qalıb. Bil və agah ol ki, mən sizə pislik eləyən vəzirin, bir də böhtan atıb bərimizdə yalan danışan hərəmağasının cəzasını vermək istəyirəm". Şahənşah elə o dəqiqə Əbdülqədir şahın yanına adam göndərərək həmin vəzirə hərəmağasını ondan istədi, Əbdülqədir şah da onların hər ikisini şahənşahın hüzuruna göndərdi, şahənşah ömr elədi ki, onları şəhərin darvazasından assınlar.

Sonra onlar bir az orada qaldılar, Əbdülqədir şahdan rica elədilər ki, qızına yol tədarükü görsün. Belə olanda, Əbdülqədir şah qızı üçün yol tədarükü gördü, şah qızını ləl-cəvahiratla, qas-daşla bəzənmiş, saf qızıldan qayırılmış taxt-rəvanda əyləşdirdilər, özü də bu taxt-rəvanı cins atlar sürüb aparırdı; şah qızı öz kənizlərinin, hərəmağalarının hamısını özüylə apardı, onun dayəsi isə qaçıb gedəndən sonra öz evinə qayıdıb əvvəlki kimi ömr sürməyə başladı. Şahənşahla oğlu atlara süvar oldular, Əbdülqədir şah da, onun padşahlığının rəiyyəti də atlara süvar oldular ki, onun kürəkənilə, qızı ilə xudahafizləşsinslər, həmin gün ən xoşbəxt günlərdən biri idi. Onlar şəhərdən xeyli uzaqlaşandan sonra şahənşah öz qudasına and verməyə başladı ki, zəhmət çəkməsin, öz məmləkətinə qayıtsın; belə olanda, Əbdülqədir şah öz kürəkəniləni bağrına basıb gözlərinin arasından öpdü, yaxşılığına görə ona razılıq elədi, qızını ona tapşırıb onunla vidalaşdı. Şahənşahla, onun oğlu ilə vidalaşandan sonra Əbdülqədir şah qızını qucaqlayıb bağrına basdı, qız da onun əllərindən öpdü, onların hər ikisi vidalaşanda ağladı. Əbdülqədir şah öz padşahlığına qayıtdı; şahənşahın oğlu öz arvadı, atası ilə az getdilər, üz getdilər, dərə-təpə düz getdilər, axırda gəlib öz torpaqlarına çatdılar; elə ki gəlib öz torpaqlarına çatdılar, təzədən toy bəsatı qurdular ki, gəl görəsən! Onlar Kəfləri pozan, Məclisləri dağıdan, Sarayları tar-mar eləyən, Qəbirləri dolduran gələncən şad-xürrəm ömr sürdülər, bu hekayət də burada tamam oldu.

Bədr-Basimla Cövhərin nağılı

Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, qədim zamanlarda, ötən əsrlərdə, keçən illərdə farsların torpağında Şahraman adında bir padşah var idi. Bu padşah Xorasanda olurdu. Onun yüz nəfər kənizi var idi, ancaq onlardan ömründə onun nə oğlu, nə də qızı olmuşdu; günlərin bir günü padşah oturub övladı olmadığını özlüyündə fikirləşdi, qəm deryasına batdı ki, ömrünün çoxu gedib, azı qalıbdır, bir oğlu yoxdur ki, öləndən sonra şahlığın taxt-tacına sahib olsun, özü dədə-babalarının taxt-tacına sahib olduğu kimi; buna görə padşahın qanı qaraldı, o, çox pərişan olub qəm deryasına batdı. Günlərin bir günü padşah taxtında oturmuşdu, birdən onun qullarından biri hüzuruna gəlib dedi: "Ya qibleyi-ələm, qapıya bir tacir gəlib, yanında da bir kəniz var, özü də kəniz elə gözəldir, elə göycəkdir, yemə-icmə, onun xəttü-xalına, gül camalına tamaşa elə". Qulun bu sözünü eşidən padşah uca-dan dedi: "Tacirləri də, kənizi də hüzuruma gətirin!" Gedib tacirlə kənizi onun hüzuruna gətirdilər, padşah qıza baxıb gördü ki, o, Rudeyn nizəsi kimi zərifdir, özü də zərlə işlənmiş ipək izara bürünübür. Tacir qızın üzünü açdı, onun gözəlliyindən otaq nura qorq oldu, onun yeddi hörüyü at quyruğu kimi ayaq xalxallarınacan sallanırdı. Kənin qas-gözü sürməli, ombaları iri, qədd-qaməti incə idi, o, xəstəyə şəfa verər, həsrət çəkənin atəşini söndürərdi, belə gözəl bərsində şair yaxşı deyib:

"Kamil bir gözəldir sevdiiyə gözəl,
Bu kamillik üstə həlimlik də gəl.

Boydan nə uzundur, nə qısa o yar,
Sıxır budlarını geydiyi paltar.

Göz qoyun ondakı əzalara siz:
Bəzisi enlidir, bəzisi ensiz.

Ayaq biləriyin öpür hörüklər,
Parıldayan üzü günəşə bənzər".

Padşah qızın gözəlliyinə, qəşəngliyinə, incə qədd-qamətinə heyran olub onun üçün ayağa qalxdı, üzünü taciro tutub soruşdu: "Ya şeyx, bu

kənizi neçəyə deyirsən?” Tacir də cavabında dedi: “Padşah sağ olsun, mən onu bir tacirdən iki min dinara almışam, düz üç ildir ki, onunla səyahət eləyirəm, gəlib bura çatanacan üç min dinar pul xərcləmişəm. Mən onu sənə bağışlayıram”. Tacirin bu sözünü eşidib padşah ona bahalı, gözəl libas bağışladı, sonra da əmr elədi ki, ona on min dinar pul versinlər, tacir pulları alıb padşahın əllərindən öpdü, səxavətinə, iltifatına görə ona razılıq eləyib getdi. Padşah kənizi ev qulluqçularına verib dedi: “Bu qıza qulluq eləyin, bəzək-düzək verin. Bir otağı sahmana salın, orada əyləşdirin”. Sonra da saray əyanlarına əmr elədi ki, qız üçün lazım olan hər şeyi aparsınlar. Bu padşahın ömür sürdüyü məmləkət dəniz kənarında idi, onun adı Ağ şəhər idi. Qızı, onun üçün sahmana salınmış otağa apardılar, bu otağın dənizə baxan pəncərələri var idi...”

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki yeddi yüz otuz doqquzuncu gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: “Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, padşah kənizi aldı, onu ev qulluqçularına verib dedi: “Bu qıza qulluq eləyin, onu otağa aparın”. Sonra da saray əyanlarına əmr elədi ki, qız üçün lazım olan hər şeyi aparandan sonra onun otağının bütün qapılarını kilidləsinlər. Qızı otağa apardılar (bu otağın dənizə baxan pəncərələri var idi), sonra padşah qızın yanına girdi, ancaq qız onunla danışmadı, onu heç vecinə almadı, belə olanda, padşah dedi: “Görünür bu qız elə adamların yanında olub ki, onlar buna yaxşı rəftar eləməyi öyrət-məyiblər”.

Sonra padşah zənle kənizə baxanda nə görsə yaxşıdır? Gördü ki, bu qız elə gözəldir, el göyçəkdir ki, lap elə bil ondoğrdeçəklik aydır, lap elə bil təmiz səmada nur saçan günəşdir; padşah Allah-təalanın qüdrətinə şükür elədi. Sonra o, əmr elədi ki, gətirib süfrə salsınlar, süfrəyə cürbəcür ləzzətli xörəklər düzsünlər, gətirib onlar üçün bir süfrə açdılar ki, daha nə deyim. Padşah xörək yeməyə başladı, öz əlilə kənizi doyuncə yedirdi, ancaq qız lal-dinməz oturub bir kəlmə də danışmırdı, padşahın sorğu-sualına cavab vermirdi; başını aşağı salıb oturmuşdu,

onu şahın gözəbindən qurtaran həddindən artıq gözəl-göyçək olmağı idi. Padşah ürəyində dedi: “Bu qızı yaradan Allahın kərəminə şükür olsun! Gör nə gözəldir! Doğrudur, o dinib-danışmır, ancaq kamillik bircə Allaha xasdır”.

Sonra padşah kənizlərdən soruşdu ki, qız sizə bir söz-zad dedimi, onlar da padşahın cavabında dedilər: “Bura gəldiyi dəqiqədən indiyə-cən nə o, ağzını açıb bir kəlmə danışib, nə də biz ondan bir kəlmə söz eşitməmişik”. Kənizlərin bu sözünü eşidib padşah bəzi kənizləri, qara-vaşları hüzuruna çağırıb onlara əmr elədi ki, qız üçün çalib oxusunlar, onunla bərabər şənlik eləsinlər, bəlkə onda dinib-danışdı. Kənizlər, qara-vaşlar cürbəcür çalğı alətlərində o vaxtəcan çoxlu hava çaldılar, oxudular ki, otaqda olanların hamısı cuşa gəldi, ancaq qız lal-dinməz oturub onlara baxır, nə gülür, nə də danışdı. Bunu görəndə, padşahın ürəyi darıxdı, o, kənizləri buraxdı, həmin qızla tək qaldı, ayağa qalxıb soyundu, qızı da, öz əlilə soyundurdu, əndamına baxanda gördü ki, əndamı elə bil saf gümüşdür, odur ki, bir könlədən min könlə qıza vuruldu. Sonra padşah qızın üzünü açdı, gördü ki, o bakirə qızıdır, buna çox şad olub özlüyündə şövlə dedi: “Bu Allahın möcüzəsidir! Necə olub ki, belə qədd-qamətli, belə gözəl-göyçək qıza tacirlər əl vurma-yıblar, qız olduğu kimi bakirə qalıb”.

Padşah başqalarına gözücu da baxmayıb, öz kənizlərinin, məşuqə-lərinin hamısından əl çəkdi, mehrini tamam bu qıza saldı, o, düz bir il bu qızla gün keçirdi, bir il ona bir gün kimi gəldi, qız isə hələ də dinib-danışmırdı. Padşah günlərin bir günü qıza dedi (onun qıza olan təəşşüqü, məhəbbəti birə min artmışdı): “Ay qəlbimin istəklisi, mən bir könlədən min könlə sənə vurulmuşam, mən kənizlərimin, məşuqələrimin, qara-vaşlarımin, arvadlarımin hamısını sənə görə atmışam, sənə özümə ömür yoldaşı eləmişəm. Düz bir il mənə verdiyin əzabə dözmüşəm, mənə Allah-təaladan bircə təmənnam var, o, sənəin ürəyinə rəhm sal-sın ki, mənəimlə danışasan, əgər sən lalsansa, onda bunu him-cimlə mənə əyan elə, mən də sənəin danışacağına ümid eləməyim. Mən Allah-dan rica eləyirəm (Onun şanına əhsən!) mənə sənədən bir oğul ota elə-sin ki, o, mənədən sonra şahlığımın varisi olsun. Mən tək-tənəhayam, bir nəfər də adamım yoxdur ki, mənəim vərəsəm olsun, özü də mənəim yaşım ötübdür. Sənəi Allaha and verirəm, əgər mənəi sevirənsə, cavab ver”.

Padşahın bu sözlərini eşidən qız başını aşağı salıb fikrə getdi, sonra başını qaldırdı, padşahın üzünə gülümsünüb (padşaha elə gəldi ki, evdə şimşək çaxdı) dedi: “Ay igid padşah, ay qorxmaz şir, Allah-təala sənəin

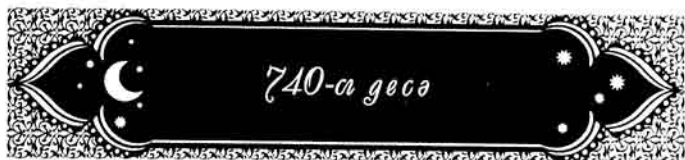
duanı müstəcəb eləyib, mən səndən uşağa qalmışam, özü də bugün-sabahdayam, ancaq bilmirəm bətnimdəki oğlandır, ya qızıdır. Əgər mən səndən uşağa qalmasaydım, ağzımı açıb sənə bir kəlmə də söz deməzdim". Elo ki padşah qızın bu sözünü eşitdi, şadlığından, xoşbəxtlikdən üzü nura qərç oldu, şadlığından qızın başını, əllərini öpməyə başlayıb ucadan dedi: "Şükür olsun Allaha ki, istədiyimi mənə verdi; əvvəla sən danışmağa başladın, ikincisi də, dedin ki, məndən uşağa qalmısan!" Sonra padşah ayağa qalxıb qızın otağından çıxdı, şad-xürrəm gedib şahlıq taxtında əyləşdi, vəzirə ömr elədi ki, Allah-təalının yolunda, həm də öz əzindən fəqir-füqəraya, dilənçilərə, dul arvadlara, əlsiz-ayaqsızlara yüz min dinar sədəqə paylasın. Vəzir padşahın ömrinə əməl elədi, bundan sonra padşah qızın yanına getdi, onu qucaqlayıb bağrına basa-basa dedi: "Ay xanım, ay mənim sahibəm, sən niyə dinib-danışmırdın? Düz bir ildir ki, sən gecə də, gündüz də mənim yanımdasən, yatırsan, gözüb dolanırsan, bu bir ilin ərzində sən təkə bu gün dil açıb mənimlə danışdın. Bir de görüm, sən dinib-danışmamacağının səbəbi nə idi?"

Köniz də onun cavabında dedi: "Qibleyi-aləm sağ olsun, qulaq as, gör nə deyirəm, bil və ağah ol ki, mən ürəyi yaralı, yazıq, qərrib qızam, anamdan, qohumlarımdan, qardaşımdan ayrı düşmüşəm".

Qızın bu sözünü eşidən padşah nə dediyini başa düşüb yalvarayalvara ona dedi: "Sənin dediyin "yazıq" sözünə gələndə, belə sözlər danışmağa haqqın yoxdur, çünki mənim hakimiyyətim də, var-dövlətim də, xülasə, hər nəyim varsa, hamısı sənin qulluğundadır, elə mən özüm də sənin qulunam; o ki qaldı sənin dediyin bu sözə: "Anamdan, qohumlarımdan, qardaşımdan ayrı düşmüşəm", onların harada olduqlarını mənə əyan elə, adam göndərib onları bura gətirərəm". Padşahın bu sözünü eşidib qız cavabında dedi: "Padşah sağ olsun, bil və ağah ol ki, mənim adım Dəniz Cüllənarıdır, atam da dəniz padşahlarından biri idi, o vəfat elədi, şahlığı bizə qaldı. Biz həmin şahlıqda ömür sürürdük, birdən şahənşahlardan biri üstümüze qoşun yeritdi, şahlığımızı əlimizdən aldı. Mənim Salih adında bir qardaşım var, anam da dəniz qadınlarındandır, mən qardaşımla höcətləşdim, belə olanda, and içdim ki, dənizdən çıxıb quru adamlarının yanına gedəcəyəm. Mən dediyim kimi də elədim, sudan çıxdım, Ay işığında cəzərinin qırağında əyləşdim, elə təzəcə əyləşmişdim ki, bir bəni-adəm yanımdan keçdi, o mənə gördü, götürüb evinə apardı, elə ki evə girdik, o mənə dilə tutmağa başladı. Mən onun başından elə vurdum ki, az qaldı ölsün; o, mənə götürüb evdən çıxdı, aparıb həmin tacirə satdı, sən də mənə ondan aldın,

o tacir yaxşı, mömin, dindar, namuslu, xeyirxah adamdır. Əgər sən bir könüldən min könülə mənə aşiq olmasaydın, mənə könizlərinin hamısından artıq hesab etməsəydin, mən bir saat da sənin yanında qalmazdım, bax, elə bu pəncərədən dənizə tullanıb anamın, qohum-qardaşımın yanına gedərdim. Ancaq səndən uşağa qalmışam, odur ki, onların yanına qayıtmağa utanıram; axı lap and içib onlara nəql edəsəydin ki, bir padşah mənə pula satın alıb, mənə özüne ömür yoldaşı eləyib, əlində olan arvadlarının, könizlərinin hamısını atıb, təkə mənə tutub, onlar inanmayıb mənim barəmdə pis fikirləşərdilər. Bax, bu da mənim əhvalatım, vəssalam..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elo ki yeddi yüz qırxıncı gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Şah-raman şah dəniz Cüllənarını sorğu-suala tutanda, qız başına gələn əhvalatı əvvəldən axıracan, yerli-yerində ona nəql elədi; padşah qızın sözlərini eşidib ona razılıq elədi, iki gözünün arasından öpüb dedi: "Vallahi, ay xanım, ay mənim gözümlün işığı, mən bir-cə saat da olsa, səndən ayrılı bilmirəm, əgər sən məndən ayrılısan, elə o saat ölərəm. Bəs biz necə eləyək. Köniz də onun cavabında dedi: "Ay ağa, mənim doğmaq vaxtım çatıb, uşağı tutmaq, mənə qulluq etmək üçün hökmən qohumlarım yanımda olmalıdırlar, axı quruda ömür sürən arvadlar dəniz arvadlarının necə doğduqlarını bilmirlər. Elo ki qohumlarım gəldilər, mən onlarla barışaram, onlar da mənimlə barışarlar". Qızın bu sözünü eşidib padşah ondan soruşdu: "Bəs onlar dənizdə necə gəzirlər ki, bədənləri yaş olmur?" Cüllənar da cavabında dedi: "Siz quruda necə gəzirsiniz, biz də dənizdə, Süleyman ibn Davudun (Allah onların hər ikisinə rəhmət eləsin!) üzüyünün qasında yazılan adların köməyiylə cləcə gəzirik. Padşah sağ olsun, ancaq məsələ belədir: elə ki mənim qohumlarım, qardaşım gəldilər, mən onlara deyərəm ki, sən mənə pulla satın almısan, mənə çox yaxşı qulluq etməsən, ehtiram göstərməsən, sən də görək mənim sözlərimi onların yanında təsdiq eləyəsən ki, onlar sənin hal-əhvalını öz gözlərilə görsünlər, şah oğlu şah olduğunu

bilsiniər". Qızın bu sözünü eşidib padşah ucadan dedi: "Ay xanım, ürəyin nə istəyirsə, xoşuna nə gəlirsə eləginən, mən hər şeydə sənə itaət-karam". Belə olanda, kəniz dedi: "Padşah sağ olsun, bil və agah ol ki, biz dənizdə gözüaçaq gəzirik, orada olan hər şeyi görürük, günəşi də, ayı da, ulduzları da, göyü də görürük, elə bil bunların hamısı yer üzərindədir, özü də bunun bizə ziyanı olmur. Bunu da bil və agah ol ki, dənizdə də, quruda olduğu kimi, çoxlu qəbilələr, cürbəcür heyvanlar var, bir də bil və agah ol ki, yer üstündə olan hər şey dənizdə olanlardan olduqca azdır".

Padşah qızın sözlərinə mat qaldı, sonra qız öz çiyindən iki parça Kamar əzvayı çıxartdı, onun bir tikəsini götürdü, ocağı qalayıb həmin tikəni oda atdı, bərkədən fit çalıb heç kəsin başa düşmədiyi bir dildə danışmağa başladı, qızın qolçağından burum-burum tüstü çıxmağa başladı, padşah oturub ona baxırdı. Sonra qız padşaha dedi: "Ya hökmdar, dur ayağa, get elə bir yerdə gizlən ki, mən qardaşımı, anamı, qohum-əqrəbami sənə göstərim, ancaq onlar səni görə bilməsinlər. Mən onları çağırmaq istəyirəm, sən indicə elə burada möcüzə görəcəksən, Allah-təalanın necə cürbəcür simalar, qəribə insanlar yaratdığını görüb mat qalacaqsan".

Padşah elə o saat, o dəqiqə ayağa qalxdı, otaqlardan birinə girib Cüllənarın nə eləyəcəyinə göz qoydu. Qız o vaxtacı quru otları yandırır əfsun oxudu ki, axırda dəniz köpüklənib təlatümə gəldi. Sonra dənizdən bir oğlan çıxdı, bu oğlan elə gözəl, elə göyçək idi ki, lap elə bil ondürdgeçəlik ay idi, onun alnı açıq, yanaqları qırmızı, dodaqları inci, yaqut idi, həm də o, hamıdan çox öz bacısına oxşayırdı, bu şeir elə bil onun üçün yazılmışdı:

"Qəmərdə ayda bir yol bütövləşir; bax –
Sənin gözəlliyin bütövdür hər vaxt.

Ay girir qəlbinə tək bir ulduzun¹,
Giribən qəlbinə sən hamımızın".

Sonra dənizdən ağsaçlı bir qarı çıxdı, qarının yanında beş nəfər qız vardı, bu qızlar elə gözəl, elə göyçək idilər ki, aya deyirdilər sən çıxma biz çıxmaq, günə deyirdilər sən çıxma biz çıxmaq, özü də onların hamısı

¹ Ərəb münəccimlərinin əqidəsinə Ay hər 28 gündə bir dayanacaqda əylənir. Bu dayanacaqlardan birisi Əqrəb bürcündəki Antares adlı bir ulduzdur. Həmin ulduza ərəblər "əl-Qəlb" deyirlər. Həmin misradakı "qəlb" kəlməsi o ulduza işarədir.

Cüllənarə oxşayırdı; padşah onlara baxanda nə görsə yaxşıdır? Gördü ki, oğlan, qarı, qızlar suyun üstü ilə yeri-yeri Cüllənarın yanına gəldilər. Elə ki pəncərəyə yaxınlaşdılar, Cüllənar da onları gördü, tez ayağa qalxdı, şad-xürrəm onların qabağına çıxdı, anasigili onu görüb tanıdılar, otağa girdilər, qucaqlayıb bağrılarına basdılar, hönkür-hönkür ağladılar, sonra da ondan soruşdular: "Ay Cüllənar, bu necə olan işdir ki, sən dörd il bizi qoyub gedəsən, özü də harada olduğundan xəbərimiz olmaya? Vallahi səndən ayrıldığımızı görə dərindən dünya gözü-mizdə dar olmuşdu, biz bir gün də olsun doyuncə yeyib-içməmişik, sənin dərindən qəm dəryasına batmışıq, işimiz-gücümüz gecə-gündüz elə ağlamaq olub".

Sonra Cüllənar oğlanın, öz qardaşının əlini, anasının, xala qızlarının əllərini öpməyə başladı, onlar bir az oturub qızı sorğu-suala tutdular, necə dolandığını, başına nə əhvalat gəldiyini, indi işin necə olduğunu soruşdular, Cüllənar da onların cavabında dedi: "Bilin və agah olun ki, mən sizdən küsüb dənizdən çıxandan sonra cəzirənin qırağında əyləşdim, bir nəfər bəni-adəm götürüb məni tacirə satdı, tacir də məni bu şəhərə gətirib on min dinara padşaha satdı. Şah mənim dərdimə qaldı, mənə görə öz kənzlərini, arvadlarını, məşuqələrini atdı, məni hamıdan əziz tutub hər şeyini, lap şəhərdə nəyi vardsa hamısını yadından çıxartdı.

Cüllənarın bu sözünü eşidib qardaşı ucadan dedi: "Şükür Allaha ki, bizi sən ilə görüşdükdü; ancaq bacı can, mən istəyirəm ki, sən ayağa durasan, bizimlə bərabər öz məmləkətimizə, qohum-qardaşımızın yanına gedəsən". Elə ki padşah qaynının bu sözünü eşitdi, qorxudan ağı başından oldu ki, Cüllənar qardaşının sözünə qulaq asacaq, qızı çox istəyə-istəyə onu saxlaya bilməyəcək, padşah özünü itirib qorxdu ki, qızdan ayrılmalı olacaq.

Ancaq Cüllənar qardaşının bu sözünü eşidib cavabında dedi: "Qardaşım, vallahi, mənə alan adam, bu şəhərin padşahı, böyük padşahdır, özü də ağıllı-kamallı, cəmərd, aliconab çox əliaçıq adamdır. O, mənə çox hörmət eləyib, özü də çox xeyirxah, varlı-hallı adamdır, onun övladı yoxdur – nə oğlu var, nə də qızı. O mənə mehribanlıq eləyib, hər cür ehtiram göstərib. Yanına gəldiyim gündən bu günəçən ondan güldən ağır söz eşitməmişəm, o heç vaxt ürəyimə toxunmayıb. Həmişə mənimlə mehriban dolanır, mənimlə məsləhətləşməmiş heç bir iş görmür, onun yanında günüm-güzəranım xoş keçir, həm də, mən onu atıb getsəm, o məhv olar, axı o bir dəqiqəliyə də məndən ayrılı bilmir. Mən də, əgər ondan ayrılısam, bir könüldən min könülə ona aşiq olduğuma görə

ölərəm, axı onunla ömür sürdüyüm bu vaxt ərzində mənə elə qulluq eləyib ki, daha nə deyim; əgər atam sağ olsaydı, onun yanında günüm-güzəranım elə bu şahənşahın yanındakı kimi olardı. Siz görürsüz ki, mən ondan hamiləyəm, Allaha şükür olsun ki, mənə dəniz şahının qızı, ərimi də yer üzünün şahənşahlarından biri eləyib. Allah-təala özü mənə bu yolu açdı, həm də yaxşı əvəz verdi. Padşahın övladı yoxdur, nə oğlu var, nə də qızı...”

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki yeddi yüz qırx birinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: “Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, dəniz Cüllənarı başına gələn əhvalatı əvvəldən axıracan qardaşına danışib dedi: “Allah-təala özü mənə bu yolu açdı, həm də yaxşı əvəz verdi. Padşahın övladı yoxdur, nə oğlu var, nə də qızı, mənim Allah-təaladan istəyim budur; mənə oğul versin ki, o, bu şahənşahın varisi olsun, Allah-təalanın ona verdiyi evlərin, malikanələrin, sarayların sahibi olsun”.

Elə ki Cüllənarın bu sözünü qardaşı, xalaqızıları eşitdilər, gözlərinin yaşını sildilər, Cüllənarı dedilər: “Ay Cüllənar, bizim yanımızda yerin sənə bəllidir, özün bilirsən biz səni nə qədər istəyirik, bu da sənə əyandır ki, bizim üçün hamıdan artıqsan, özü də arzumuz budur, dərdd-qəm nə olduğunu bilməyəsən, şad-xürrəm ömür sürəsən. Əgər sən burada bədbəxtsənsə, gəl bizimlə bərabər öz məmləkətimizə, yaxın adamlarımızın yanına gedək, əgər sən burada xoşbəxtsənsə, ömrün şad-xürrəm keçirsə, elə bizim də istədiyimiz budur ki, ömrün belə keçsin, biz həmişə sənə xoşbəxtlik arzu eləyirik. Cüllənar da onların cavabında dedi: “Vallahi, mən xoşbəxtəm, ömrüm zövq-səfa, cah-cəlal, naz-nemət içində keçir”.

Elə ki padşah Cüllənarın bu sözünü eşitdi, çox şad oldu, ürəyi toxtalıq tapdı, buna görə Cüllənardan razılıq elədi, ona olan məhəbbəti birə min artdı, özü də o, başa düşdü ki, necə özü qızı sevirse, qız da onu eləcə sevir, həm də onun uşağını görmək üçün yanında qalıb ömür sürmək istəyir.

Sonra dəniz Cüllənarı öz kənzlərinə əmr elədi ki, süfrə salsınlar, cürbəcür xörəklər gətirsinlər (xörəyi Cüllənar özü mətbəxdə bişirirdi), kənzilər də süfrə salıb cürbəcür xörəklər, şirniyyat, meyvə gətirdilər, qız süfrə başında əyləşib öz anası, qardaşı, xalaqızıları ilə bərabər yeyib-içdi, sonra onlar qıza dedilər: “Ay Cüllənar, sənin ağa, bizə yad adamdır, biz onun izni olmadan gəlib evinə girmişik, həm də o, bizi tanımır, sən onu tərifləyirsən ki, çox mərhəmətli adamdır, özü də bizə onun yeməyini verdin, biz də yedik, ancaq onunla görüşmədik, özünü görmədik, o da bizi görmədi, gəlib bizimlə süfrə başında əyləşmədi, bir tikə çörək yemədi ki, biz onunla duz-çörək kəsmiş olaq”.

Onlar bunu deyib əllərini süfrədən çəkdilər, Cüllənarı acıqları tutdu, ağızlarından məşəl kimi od çıxmağa başladı, padşah bunu görəndə onlardan elə bərk qorxdı ki, ağı başından oldu. Cüllənar yaxın gedib onlara toxtalıq verdi, sonra da onun ağası, padşah olan otağa keçib dedi: “Ay ağa, gördünmü, eşitdinmi, öz qohum-qardaşımın yanında səndən necə razılıq elədim, səni necə təriflədim, sən öz qulaqlarınla eşitdinmi onlar dedilər ki, mənə özləri ilə bərabər götürüb bizim məmləkətə, qohum-əqrəbanın yanına aparmaq istəyirdilər...” Padşah da cavabında dedi: “Mən hamısını eşitdim, gördüm, Allah bizə görə sənə əvəz versin, səni xoşbəxt eləsin! Vallahi, mənə necə sevdini yalnız bu xoşbəxt dəqiqədə mənə əyan oldu, buna şəkk-şübhə eləmirəm ki, sən mənə sevirsən”. Padşahın bu sözünü eşidib Cüllənar ona dedi: “Ay ağa, məgər xoşbəxtliyin əvəzini xoşbəxtliklə deyil, başqa şeylə çıxırlar? Sən mənə mehriban olmasan, çox hörmət eləmisən, özü də görürəm ki, sən bir könüldən min könülə mənə sevirsən, hər cür yaxşıq eləmisən, bəyanib sevdiklərinin arasından mənə seçmişən. Sən ki, mənimlə belə mehriban rəftar eləyirsən, heç ürəyimdən olarmı səndən ayrılıp, səni atıb gedim? Mənim səndən ricam budur ki, qohum-əqrəbamın yanına gələsən, onlarla salamlaşasan, onları görəsən, onlar da səni görsünlər, bir-birinizlə mehriban dost olasız. Qibleyi-ələm sağ olsun, bil və agah ol ki, mən səni onlar üçün tərifləyəndə qardaşım da, anam da, xalaqızılarım da bir könüldən min könülə sənə vuruldular, özü də onlar dedilər: “Biz padşahla görüşüb salamlaşmayınca sənin yanından çıxıb öz məmləkətimizə gedən deyilik”. Onlar səni görmək, sənə dostlaşmaq istəyirlər”.

Padşah da cavabında dedi: “Baş üstə, itaət borcumdur! Elə mən özüm də bunu arzulayırdım”.

Bunu deyib padşah ayağa qalxdı, onların yanına gəldi, xoş sözlər deyib qızın qohumları ilə salamlaşdı. Cüllənarın qohumları da onun

hüzurunda tez-tələsik ayağa qalxdılar, onu hörmət-izzətlə qarşıladılar; padşah sarayda oturub onlarla yeyib içdi. Onlar düz otuz gün padşahın yanında qaldılar, sonra öz məmləkətlərinə, öz evlərinə getmək istədilər, odur ki, padşahla, şahzadə xanım Dəniz Cüllənarı ilə xudahafizləşdilər, padşah onlara çox böyük ehtiram göstərəndən sonra çıxıb getdilər.

Sonra Cüllənarın vaxtı çatdı, o, oğlan uşağı doğdu, oğlan elə gözəl, elə göyçək idi ki, elə bil ondördgecəlik ay idi, padşah elə şad oldu ki, daha nə deyim: axı onun ömründə nə oğlu, nə də qızı olmuşdu: səhəri bəzəyib yeddi gün yeddi gecə elə şadlıq elədilər ki, gəl görəsən. Yeddinci gün şahzadə zənim Cüllənarın anası, qardaşı, xalaqızılarının hamısı onun azad olduğunu eşidib gəldilər...”

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki yeddi yüz qırx ikinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb ded: “Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Cüllənar doğandan sonra qohumları onun yanına gəldilər, padşah onların qabağına çıxdı, qohumlarının gəlişinə şad olub dedi: “Mən demişdim: “Siz gəlib oğluma istədiyiniz adı qoyanacan mən ona ad qoymayacağam”. Belə olanda, oğlanın adını Bədr-Basim¹ qoydular, hamı bu adı qoymağa razı oldu. Sonra uşağı dayısı Salihə göstərdilər, dayısı onu qucağına aldı, saraya qalxıb onu gəzdirməyə başladı, sonra saraydan çıxıb uşaqla bərabər şor dənizə endi, suyun üzü ilə o vaxtadan getdi ki, axırda gözəndən itdi. Padşah görəndə ki, Salih onun oğlunu götürüb getdi, sonra da suyun dibinə girib yox oldu, o, ümidini itirdi, fikirləşdi ki, bir də oğlunu görməyəcək, buna görə də hönkür-hönkür ağlamağa başladı. Cüllənar onun hönkür-hönkür ağladığını görüb dedi: “Qibleyialəm sağ olsun, oğlun üçün heç qorxub-zad eləmə, dörd çökmə, mən öz uşağımı səndən də çox istəyirəm, mənim körpəm qardaşımın yanındadır. Dəniz barədə qorxma, ürəyin buz kimi olsun, o, dənizdə batmaz. Əgər qardaşım bilsəydi ki, körpəyə xətər dəyəcək, o, belə iş görməzdi. O, inşallah, indi uşağını sağ-salamat sənə gətirəcəkdir”. Heç bir saat

keçməmişdi ki, birdən dəniz köpüklənib təlatümə gəldi, uşağın dayısı, qucağında da şahzadə sağ-salamat dənizdən çıxdı, oradan uça-uça onların yanına gəldi. Uşaq onun qucağında idi, o, dinib-danışmırdı, özü də oğlan elə gözəl, elə göyçək idi ki, elə bil ondördgecəlik ay idi. Uşağın dayısı padşaha baxıb ded: “Mən uşaqla bərabər dənizə girəndə olmaya sən qorxdun ki, oğluna xətər dəyər?” Salihin bu sözünü eşidən padşah ona dedi: “Bəli, ay ağa, mən onun üçün qorxdum, heç ağlıma gəlmirdi ki, o xilas olacaq”. Salih də onun cavabında dedi: “Qibleyialəm sağ olsun, onun qaş-gözüne bizə məlum olan sürmə çəkdik, onun başı üstə Süleyman ibn Davudun (Allah onların hər ikisinə rəhmət eləsin!) üzüyündə həkk olunan adlarını oxuduq; bizdə uşaq doğulanda, ona sənə dediklərimi eləyirik. Heç qorxma ki, o, suda batar, ya boğulsar, hansı dəniz olursa olsun, o, dənizə girəndə onun üçün qorxma, siz quruda gözdüyünüz kimi biz də eləcə dənizdə gəzirik”.

Sonra o, qoltuğundan dörd tərəfi yazılı, möhürlənmiş balaca bir mücrü çıxartdı, möhürünü sındırdı, içindəkiləri boşaltdı, oradan cürbəcür ləl-cəvahiratdan, yaqutdan düzəldilmiş boyunbağı, üç yüz zümrüd, üç yüz sap iri mirvari töküldü, özü də mirvarilərin hərəsi dəvəquşu yumurtası boyda idi, özü də onlar günəşdən də, aydan da bərk işıq saçırdı; sonra da dedi: “Qibleyialəm sağ olsun, bu ləl-cəvahirat, bu yaqutlar mənim sənə bəxşişimdir, çünki biz hələ sənə heç bir hədiyyə verməmişik, axı biz Cüllənarın harada olduğunu bilmirdik, onun izini-tozunu görmürdük, soracağını da eşitmirdik. Elə ki biz gördük sən onu alıb özünə arvad eləmişən, biz qohum olmuşuq, sənə bu hədiyyəni gətirdik. Bir neçə gündən bir, inşallah, həmişə sənə belə hədiyyə gətirəcəyik, çünki bizdə bu ləl-cəvahirat, yaqut, yer üzündə olan xırda daşlardan çoxdur. Biz qiymətli daşları pis daşlardan ayıra bilirik, həm də, onların yerini də, bütün yollarını da tanıyıırıq, onları yığmaq bizim üçün çətin deyil”.

Elə ki padşah bu qaş-daşlara, yaqutlara baxdı, karıxıb qaldı, lap çaşdı, ucadan dedi: “Vallahi, bu daşların bircəciyinin dəyəri mənim şəhliğimin dəyəridir!” Padşah Dəniz Salihinə bəxşişinə görə razılıq elədi, padşah xanım Cüllənara baxıb dedi: “Sənin qardaşın mənə xəcalət verdi, o, mənə hörmət eləyib belə qiymətli hədiyyə verdi: belə hədiyyəni heç bütün dünyanın camaatı yığa bilməz”.

Cüllənar da gördüyü bu işə görə qardaşına razılıq elədi, onda qardaşı üzünü padşaha tutub dedi: “Qibleyialəm sağ olsun, sən ki, bacıma belə hörmət eləmişən, biz evinə gəlib sənin çörəyini yemişik, deməli biz sənə borcluyuq, odur ki, sənin xəcalətindən çıxmalıyıq, şair bu barədə yaxşı deyib:

¹ Bədr-Basim – “Gülümsəyən aypara” deməkdir.

"Ağlamamış olsa o məndən əvvəl,
Canım dincələrdi tövbədən əvvəl.

Canan məndən əvvəl yaş tökdüyündən,
Üstünlüyü ona verməliyəm mən".

Sonra da Salih dedi: "Qibleyi-aləm sağ olsun, biz lap min il üz-sulu sənə qulluq eləsək də, sənin xəcalətindən çıxma bilmərik, sənin gördüyün işin müqabilində bu, heç bir şey olardı". Salihin bu sözünü eşidib padşah ibarəli, gözəl sözlərlə ona razılıq elədi; Salih anası ilə, xalaqızları ilə bərabər qırx gün padşahın yanında qaldı: sonra Cüllənarın qardaşı Salih ayağa qalxdı, bacısı ərinin, padşahın qabağında əyilib yeri öpdü, belə olanda, padşah ondan soruşdu: "Salih sən nə istəyirsən?" Salih də cavabında dedi: "Qibleyi-aləm sağ olsun, sən bizə yaxşılıq elədin, indi mənim səndən ricam budur ki, mərhəmət elə-yəsən, bizə izin verəsən çıxıb gedək, biz qohum-əqrəbamız, məmləkətimiz üçün, yaxın adamlarımız, vətənimiz üçün darıxmışıq, biz həmişə səninin də, bacımızın da, bacımızın uşağının da qulluğunda hazırıq. Qibleyi-aləm sağ olsun, vallahi, sizdən ayrılmağa ürəyim gəlmir, ancaq nə eləyəm ki, biz də nəizdə böyümüşük, yer üzündə özümüzü o qədər də yaxşı hiss eləmirik!"

Elə ki padşah Salihin bu sözünü eşitdi, elə o dəqiqə ayağa qalxdı, Dəniz Salih ilə, onun anası, xalaqızları ilə xudahafizləşdi, ayrıldığına görə hamı ağladı, sonra da onlar padşaha dedilər: "Biz tezliklə yenə yanınıza gələcəyik, sizi heç vaxt yaddan çıxarmayacağıq, bir neçə gündən bir gəlib sizə baş çəkəcəyik".

Sonra da onlar dənizə tərəf uçdular, dənizə çatan kimi suya girib gözdən itdilər..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki yeddi yüz qırx üçüncü gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, dəniz Cüllənarının yaxın qohumları padşahla, Cüllənarla xudahafiz-

ləşəndə, ayrıldıqlarına görə hamı ağladı, sonra da onlar dənizə tərəf uçdular, dənizə çatan kimi suya girib gözdən itdilər, padşah da Cüllə-nara çox böyük hörmət elədi. Oğlan naz-nemət içində böyüyürdü, dayısı da, nənəsi də, xalaqızları da bir neçə gündən bir padşahın evinə gəlib bir-iki ay onun yanında qalırdılar, sonra yenə öz evlərinə qayırdılar; oğlan böyüdükcə daha da gözəlləşir, qəşəngləşirdi; bu minval ilə oğlan böyüyüb on beş yaşına çatdı; özü də o, elə gözəl, elə göyçək olmusdun ki, aya deyirdi sən çıxma, mən çıxım, günə deyirdi sən çıxma mən çıxım. O, oxuyub-yazmağı, rəvayətləri, sərf-nəhvi, ana dilini, həm də ox atmağı, nizə oynatmağı, at minməyi, xülasə şah uşaqlarına lazım olan hər şeyi öyrənmişdi; şəhərdə nə bir kişi, nə bir arvad qalmışdı ki, bu uşağın gözəlliyindən danışmasın, axı o, doğrudan da elə gözəl, elə göyçək idi ki, yemə-icmə, onun xəttü-xalına, gül camalına tamaşa elə, şair beləsi barədə yaxşı deyib:

"Yumşaq tükler çıxdı dürtək ağ üzde,
Əqiq yazı yazdı san, alma üstə.

Aldı canımızı tünd qara gözü,
Rüxsarı meysiz də məst edir bizi".

Başqa bir şair də belə deyib:

"Zərif yanağında tük zahir oldu,
Elə bil ki, tikmə bir naxışdı bu.

Sandım ki, asıblar bir çil-cırağı
Qoşa zəncir ilə üzünəsağı".

Padşah oğlunu elə çox istəyirdi ki, daha nə deyim: günlərin bir günü padşah vəziri, əmirləri, divanxana ayanlarını, padşahlığın adlı-sanlı adamlarını hüzuruna çağırıb onlara sidq-ürəkdən and içdirdi ki, özü öləndən sonra onlar, atasından sonra Bədr-Basimi özlərinə padşah eləyəcəklər, hamı ona səmimi-qəlbdən and içdi, həm də buna çox şad oldu. Padşah rəiyyətlə xoş rəftar eləyirdi, adamlarla mehriban danışdı, onun əlindən yaxşılıqdan savayı heç bir iş görmirdi, özü də həmişə adamların firavan dolanmasını istəyib onlara faydalı məsləhətlər verirdi. Ertəsi gün padşah divanxana ayanları, əmirlərin hamısı ilə bərabər atlara süvar oldu; qoşun-ləşkər də onlarla getdi, şəhəri dolanıb qayıtdılar: elə ki onlar saraya yaxın gəldilər, padşah oğluna qulluq etmək üçün

atdan düşdü, ömirlər, divanxana oyanlarının hamısı ilə bərabər oğlunun qabağına düşüb yəhərtini apardı, həm də ömirlərin, divanxana oyanlarının hərəsi bir qədər yəhərtini apardı. Onlar o vaxtadan getdilər ki, gəlib sarayın darvazasına çatdılar, şahzadə at üstə gəlirdi, o da atdan düşdü, oğlanın atası, ömirlər onu qucaqlayıb şahlıq taxtına əyləşdilər, ömirlərin hamısı kimi atası da onun hüsurunda dayandı. Bədr-Basim adamların işinə baxmağa başladı, ədalətlə hökm verib günahkarı cəzalandırdı; o, düz günortayacan divan işlərinə baxdı, sonra şahlıq taxtından qalxdı, anası Dəniz Cüllənarının yanına getdi; onun başında tac var idi, oğlan elə gözəl, elə göycək idi ki, lap elə bil bir ay parçası idi. Elə ki ana padşahın dalınca gələn oğlunu gördü, ayağa qalxıb onu öpdü, sultan olmağı münasibətilə ona gözaydınlığı verdi, ona da, atasına da uzun ömür, düşmənlərə zəlalət arzuladı. Bədr-Basim anasının yanında əyləşib dincini aldı.

Elə ki axşam namazının vaxtı çatdı, ömirlər oğlanın qabağına düşdülər, onlar gəlib cıdır meydanına çatdılar, o, öz atası ilə, divanxana oyanları ilə düz axşam namazınacan qılnc çaldı, nizə oynatdı; sonra adamların hamısı onun qabağına düşdü, oğlan saraya qayıtdı. Bu minval ilə, o, hər gün cıdır meydanına getməyə başladı, oradan qayıdandan sonra divanxanada əyləşib adamların işinə baxırdı, nə əmirə, nə kasıba təfəvüt qoymurdu, hamının işinə ədalətlə baxırdı; o düz bir il beləcə divan işlərinə baxdı, sonra ova, şikara çıxmağa başladı, itaətdə olan ölkələri, məmləkətləri gözib dolanmağa, qorxu-hürkü olmadığını, əmin-amanlıq olduğunu oyan eləməyə başladı. Xülasə başqa padşahlar kimi ömür sürməyə başladı. O, öz zamanəsinin adamları arasında cah-cəlalına, igidliyinə, adilliyinə görə tək idi.

Günların bir günü padşah Bədr-Basimin atası xəstələndi, onun ürəyinə xal düşdü ki, vaxtı çatıb, haqq evinə gedəcək, naxoşluğu gücləndi, ölüm onun başının üstünü aldı. Belə olanda, padşah oğlunu yanına çağıraraq tapşırırdı ki, rəiyyətin qeydinə qalsın, anasını da, divanxana oyanlarını, yaxın adamlarının da hamısını ona tapşırırdı, sonra oyanları, yaxın adamları bir də and içirdi ki, oğlunun sözündən çıxmayacaqlar: bundan sonra bir neçə gün də ömür sürüb axirət evinə getdi. Oğlu Bədr-Basim də, arvadı Cüllənar da, ömirlər də, vəzirilər də, divanxana oyanları da onun dərdinə qalıb qəm dəryasına batdılar, qəbir qazıb onu dəfn elədilər. Sonra onlar düz bir ay matəm saxladılar, adamlar gəlib başsağlığı verdilər, Cüllənarın qardaşı Salih də, anası da, xalaqızıları da gəlib padşah vəfat elədiyinə görə ona ürok-dirək verməyə başlayıb dedilər: "Ay Cüllənar, padşah ölübsə, yerində igid oğul qoyub gedib-

dir ki, kim ki, özü kimi oğul qoyub gedib, o, ölməyib. Bax, bu tayı-bərabəri olmayan şiri-nər kimi..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki yeddi yüz qırx dördüncü gecə oldu, Şəhrizad nağlın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Cüllənarın qardaşı Salih, anası, xalaqızıları ona dedilər: "Padşah ölübsə, yerində tayı-bərabəri olmayan, şiri-nər kimi bir oğul qoyub gedibdir".

Sonra divanxana oyanları, adlı-sanlı adamlar Bədr-Basim şahın hüsuruna gəlib dedilər: "Padşah sağ olsun, ölən padşah üçün dörd çəkmək qəbahət deyil, ancaq dörd çəkmək arvadlara yaraşır. Atanın ölümünü öz ürəyində də, bizim ürəyimizdə də qubar eləmə, o ölübsə, sənin kimi oğul qoyub gedibdir, sənin kimi oğlu qoyub gedən kişi ölməyibdir".

Onlar oğlanı dilə tutmağa, ona toxtaqlıq verməyə başladılar, sonra onu hamama apardılar. Elə ki Bədr-Basim hamamdan çıxdı, zərli işlənməmiş, qaş-daşla, yaqutla bəzənmiş yaraşlıq libas geydi, padşahlıq tacını başına qoydu, gedib şahlıq taxtında əyləşdi, adamların işinə baxmağa başlayıb gücsüzə ədalətlə kömək elədi, zorlunu cəzalandırdı, əmirdən alıb kasıba verdi. Rəiyyət hamılıqla onu istədi, padşah düz bir il beləcə divan işlərinə baxdı. Padşahın dənizdən olan qohumları tez-tez onun yanına gəlirdilər, o, şad-xürrəm ömür sürürdü, heç bir intizarı yox idi.

Padşah uzun müddət bu minval ilə ömür sürdü, günların bir günü onun dayısı, gecə Cüllənarın yanına gəlib salam verdi. Cüllənar ayağa qalxıb, onu qucaqlayıb bağrına basdı, sonra öz yanında əyləşdirib ondan soruşdu: "Qardaşım, kefin necədir, anamın, xalaqızılarının kəfi necədir?" Salih də cavabında dedi: "Bacı can, onlar sağ-salamatdırlar, kefləri kök, damaqları çağdır, təkə sənin həsrətini çəkirlər". Sonra Cüllənar Salihə süfrə açdı, o, yeyib-içəndən sonra oturub ikilikdə söhbət eləməyə başladılar, onlar Bədr-Basimdən, onun necə gözəl-göycək, qədd-qamətli, tündürüst olduğundan söz saldılar. Bu zaman Bədr-Basim şah uzanmışdı. Anası ilə dayısının onun bəzəsində söhbət elədiyini eşidəndə, o, özünü yuxuluğa vurub qulaq asmağa başladı. Bu dəmdə

Salih bacısı Cüllənara dedi: "Sənin oğlunun on yeddi yaşı var, ancaq o, hələ evlənməyib. Biz qorxuruq ki, birdən onun başına bir iş gələ, onun oğlu olmaz; mən dəniş padşahlarından birinin qızını, elə onun özü kimi gözəl-göyçək bir qızı almaq istəyirəm". Qardaşının bu sözünü eşidib Cüllənər ona dedi: "Adlarını de görüm, mən onları tanıyıram?". Salih də bir-bir şah qızlarının adlarını çəkməyə başladı, Cüllənər də elə hey deyirdi: "Bunu oğlum üçün istəmirəm, mən ancaq oğluma özü kimi gözəl-göyçək, ağıllı, imanlı, elmlı, alicənab, ixtiyar sahibi olan əsil-nəcəbatlı, qəbiləli qız alacağam".

Bacısının bu sözünü eşidib Salih dedi: "Mən bunlardan başqa dəniz şahının qızını tanıyıram. Mən yüzdən çox qız adı çəkdim, sən onların heç birini bəyənmedin. Ancaq bacı can, bax, gör sənin oğlun yatıb ya yox?" Cüllənər durub Bədr-Basimi yavaşca tərptədi, gördü ki, o, yatıb; belə olanda, qardaşına dedi: "Oğlum yatıb. Sən nə deyəcəksən, onun yatmış olmağı nəyinə gərəkdir?" Salih də cavabında dedi: "Bacı can, bil və ağah ol ki, dəniz qızlarından biri yadıma düşdü, o qız lap sənin oğluna yaraşır, ancaq qorxuram ki, mən həmin qız barəsində danışanda oğlan oyaq olsun, bir könüldən min könülə qıza vurulsun, birdən qızı almaq mümkün olmasa, o da, biz də, divanxana əyanları da, hamımız əzab-əziyyət çəkməli olarıq, bu barədə şair yaxşı deyib:

"Eşqin başlanğıcı bir arxdır – incə,
Çılğın bir dənizdir şiddətlənincə".

Salihin bu sözünü eşidən bacısı yalvara-yalvara ona dedi: "Bir de görüm o qız kimdir, adı nədir, axı mən dəniz padşahlarının da, başqalarının da qızlarını tanıyıram; əgər görsəm ki, həmin qız oğluma yaraşır, onda, lap əlimdə olan var-dövlətin hamısını xərcləməli olsam da, onu oğluma nişanlamam. De görüm o qız kimdir, heç nədən qorxma, oğlum yatıb". Salih də cavabında dedi: "Mən qorxuram ki, o, oyaqdır. Axı şair deyib:

"Bənd oldum eşidib tərifi mən,
Qulaq gözdən əvvəl bənd olur bəzən".

Belə olanda, Cüllənər qardaşına dedi: "Qorxaq olma, heç nədən qorxma, qardaşım, deyinən". Salih də dedi: "Bacı can, vallahı, sənin oğluna heç kəs yox, əs-Səməndəl şahın qızı Cövhər yaraşır. O qız gözəl-göyçəkdir, qəşənglikdə, kamillikdə elə sənin oğluna taydır, nə

dənizdə, nə yer üzündə onun kimi nərmə-nazik, zərif qız yoxdur. O, çox göyçəkdir, qədd-qamətlidir, onun yanaqları qırmızı, alnı açıq, dişləri mirvari dənələridir, gözləri xumar, ombaları iri, beli incə, üzü qəşəngdir, xülasə, qız elə gözəldir, elə göyçəkdir ki, yemə-icmə, onun xəttü-xalına, gül camalına tamaşa elə. Onun gözlərini ceyran görsə, xəcalət çəkər, qız yeriyəndə söyüd ağacı ona həsəd aparır, üzünü açanda, ayı, günü utandırır, xülasə, onu görəndə əsiri olur, özü də o, püs-tədəhandır, bütün əzaları zərifdir".

Qardaşının bu sözünü eşidib Cüllənər dedi: "Sən düz deyirsən, qardaşım! Mən onu çox görmüşəm, biz balaca olanda rəfiqə idik, çoxdan ayrıldığımızı görə indi bir-birimizi tanıyıraq, bax, düz on səkkiz ildir ki, mən onu görməmişəm. Vallahı, mənim oğluma heç kəs yox, təkcə o yaraşır!"

Elə ki Bədr-Basim onların bu sözünü eşidib Salihin adını çəkdiyi qızın, yəni əs-Səməndəl şahın qızı Cövhərin gözəlliyi barədə dediklərini eşitdi, ürəyində eşq atəşi alovlandı, o bir könüldən min könülə qıza vuruldu, nə ucu-bucağı, nə də dibi görünməyən eşq deryasına qər q oldu..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki yeddi yüz qırx beşinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Bədr-Basim öz dayısı Salihin, öz anası Cüllənin əs-Səməndəl şahın qızı Cövhərin gözəlliyi barəsində dedikləri sözləri eşidəndə, ürəyində eşq atəşi alovlandı, o, bir könüldən min könülə qıza vuruldu, nə ucu-bucağı, nə də dibi görünməyən eşq deryasına qər q oldu. Bu dəmdə, Salih bacısı Cüllənərə baxıb dedi: "Bacı can, vallahı, dəniz padşahlarının arasında o qızın atasından səfeh, ondan qəzəbli padşah yoxdur. Biz o qızın atasının yanına gedib onu nişanlamayınca, oğluna həmin qızın barəsində bir kəlmə də söz demə, işdir qızın atası razı olsa, biz Allah-təalaya şükür eləyərək, yox əgər razı olmayıb qızı sənin oğluna verməsə, biz onun qəzəbindən qurtarıq, oğluna başqa bir qızı nişanlarıq".

Qardaşının bu sözlərini eşidib Cüllənər ona dedi: "Sənin fikrin lap yaxşı fikirdir". Sonra onlar səslərini kəsdilər, gecəni yatdılar, şah qızı Cövhərin məhəbbətinin dərdindən Bədr-Basim şahın ürəyi od tutub yanmağa başladı, ancaq o, dərdini gizlətdi, şah qızı barədə anasına da, dayısına da bir kəlmə söz demədi, amma özü qıza olan məhəbbətdən elə bil ocaqda közərən kömür üstə qovrulurdu. Səhər padşahla dayısı hamama gedib çımdılar, hamamdan çıxıb içki içdilər, sonra onlara yemək gətirdilər. Bədr-Basim şah, anası, dayısı oturub doyunca yedilər, sonra onlar əllərini yudular, Salih ayağa qalxıb Bədr-Basim şahı, onun anası Cüllənərə dedi: "İzin verin mən mürəxxəs olum, anamın yanına gedim. Mən bir neçə gündür ki, sizin yanınızdayam, qohum-qardaşım ürəyi mənim yanımda qalıb, məndən nigarandırlar, onların gözü yoldadır". Dayısı Salihin bu sözünü eşidib Bədr-Basim şah ona dedi: "Bu gün də bizdə qal". Dayısı da onun sözünü yerə salmadı, sonra Bədr-Basim dayısına dedi: "Ay dayı, gedək, bağda gəzək".

Onlar bağa gedib gəzməyə başladılar, Bədr-Basim şah bir kölgəli ağacın altında əyləşib dincəlmək, bir az yatmaq istədi, birdən dayısı Salihin qızın gözəlliyi, göyçəkliyi, qəşəngliyi barədə dediyi sözlər yadına düşdü, o, hönkür-hönkür ağlayıb bu iki beyti oxudu:

"Od tutub yansaydı canım sərəsər
Və belə bir təklif edəydilər:

Su verək, ya sənə yarı göstərək?
Deyərdim: O yarı göstərin, görək!"

Sonra o, şikayət, ah-vay eləməyə, ağlamağa başlayıb bu iki beyti dedi:

"Gündən gözəl olan o füsunkarın
Eşqində varmıdır bir havadarım?

Bir vaxt ona qarşı mən buz idim, buz;
Buzu da yandırdı o şahzadə qız".

Elə ki oğlanın dayısı Salih onun bu sözünü eşitdi, əlini əlinə vurub ucadan dedi: "Allahdan başqa Allah yoxdur, Məhəmməd də onun rəsuludur, Allah-təaladan başqa heç kəsdə qüvvət və qüdrət yoxdur!" Sonra da oğlandan soruşdu: "Oğlum, məgər biz ananla şah qızı Cövhər barəsində söhbət eləyəndə, onun gözəlliyindən danışanda, sən bizim sözlərimizi eşidirdin?"

Bədr-Basim də cavabında dedi: "Bəli, dayı can, eşidirdim, onun barəsində danışılanları eşidən kimi sizin sözünüzə mən bir könüldən min könülə ona vuruldum, indi də onsuz dözə bilmirəm". Oğlanın bu sözünü eşidib Salih ona dedi: "Padşah sağ olsun, gəl sənin ananın yanına qayıdaq, əhvalatı ona oyan eləyək, şah qızı Cövhəri sənə nişanlamaq üçün səni özümə aparmağa ondan izin alaram, biz sonra onunla xudahafizləşib qayıdırıq. Qorxuram ki, ananın razılığını almamış səni götürüb aparsam, onun mənə acığı tutar, özü də onun acıqlanmağa haqqı olar, çünki mən sizin ayrılığınıza, bir də onun bizdən küsüb getməyinə səbəb olaram. Həm də səhər padşahsız qalar, rəiyyətin idarə eləyəni, onların işinə baxanı olmaz. Belə olanda, şahlığın işləri pozular, hökəmlər sənənin əlindən çıxar".

Bədr-Basim öz dayısı Salihin bu sözünü eşidib ona dedi: "Ay dayı, bil və agah ol ki, əgər mən anamın yanına qayıdıb bu iş barəsində onunla məsləhətləşsəm, o, mənə getməyə izin verməz. Mən onun yanına qayıtmayacağam, heç vaxt da onunla məsləhətləşməyəcəyəm!" Bunu deyib Bədr-Basim dayısının yanında ağlamağa başlayıb dedi: "Mən anama xəbər verməyib səninlə gedəcəyəm, sonra qayıdıb gələrik".

Salih öz bacısıoğlunun bu sözünü eşidib kaxıxdı, sonra ucadan dedi: "Ay Allah, sən özün mənə kömək ol!" Elə ki Bədr-Basimin dayısı Salih bacısı oğlunun bu halını gördü, həm də başa düşdü ki, o, anasının yanına qayıdıb onu işdən agah eləmək istəmir, onunla çıxıb getməyə can atır, onda, üstündə Allahın ən böyük adları həkk olunmuş üzüyü barmağından çıxartdı, Bədr-Basim şahı verib dedi: "Bu üzüyü barmağına tax: onda sən suda batmazsan, hər cür bələdan uzaq olarsan, dəniz heyvanları, balıqlar sənə xəter yetirə bilməzlər". Bədr-Basim dayısı Salihdən üzüyü alıb öz barmağına taxdı. Sonra onlar suya baş vurdular..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki yeddi yüz qırx altıncı gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki. Bədr-Basim şahla onun dayısı suya baş vurdular; onlar az getdilər, çox getdilər, bir müddət yol getdilər, gəlib Salihin sarayına çatdılar. Onlar

saraya girdilər, öz yaxın adamları ilə oturmuş ana nənəsi Bədr-Basim şahı içəri giren kimi onun əllərini öpdü, oğlanı qucaqlayıb bağrına basdı, iki gözünün arasından öpüb dedi: "Oğlum gəlişin uğurlu olsun! Ananın kefi necədir, sən onu necə qoyub gəlmisən?" Bədr-Basim də cavabında dedi: "Anam sağ-salamatdır, kefi kök, damağı çağıdır, o, sənə də, xalacıqlarına da salam-dua göndərüb".

Bundan sonra Salih bacısı Cüllənlə öz arasında olan əhvalatı, Bədr-Basimin şah qızı Cövhərə bir könüldən min könülə aşiq olmağını əvvəldən axıracan, yerli-yerində anasına nəql elədi.

Sonra Salih anasına dedi: "Bədr-Basim şah yalnız padşahın yanına gedib qızını nişanlamaq üçün bura gəlib". Elə ki Bədr-Basimin nənəsi Salihin bu sözünü eşitdi, Salihin ölundən bərk qəzəbləndi, təşviş düşdü, dilxor olub ucadan Salihə dedi: "Ay bala! Ay Salih, sən böyük səhv eləyib bacın oğlunun yanında əs-Səməndəl şahın qızı Cövhərin adını çəkmisən. Axı sən bunu yaxşı bilirsən ki, əs-Səməndəl şah səfehdir, zülmkardır, ağıldan kəmdir, çox qəzəblidir, o, qızı Cövhərə elçi göndərənlərin hamısını əliboş qaytarmışdır. Dəniz padşahlarının hamısı qıza elçi göndərüb, ancaq əs-Səməndəl şah onları rədd eləyib, qızını onların heç birinə verməyə razı olmayıb, hələ bu bir yana, onlara deyib: "Siz nə gözəllikdə, nə qəşənglikdə, nə də başqa heç bir şeydə ona tay deyilsiz". Biz qorxuruq ki, atasının yanına gedərik, o, başqaları kimi bizi də əliboş qaytarar, biz də əsil-nəcəbətli adamlar ola-ola ürəyi yaralı qayıdaq".

Anasının bu sözünü eşidib Salih ondan soruşdu: "Ana can, bəs necə eləyək? Axı mən o qız bərasində bacım Cüllənlə söhbət eləyəndə Bədr-Basim şah bir könüldən min könülə şah qızına aşiq olub, odur ki, oğlan deyir: "Mən lap bütöv şahlığımı da verməli olsam, biz hökmən atasının yanına gedib o qızı nişanlamalıyıq". Özü də Bədr-Basim şah deyir ki, əgər şah qızını almasa, onun məhəbbətinin dərindən ölür".

Sonra da Salih öz anasına dedi: "Ay ana, bil və ağah ol ki, mənim bacım oğlu Cövhərdən göyçəkdir, həm də onun atası bütün İranın padşahı idi, indi o özü padşahdır. Gövhər heç kəsə yox, elə ona yaraşır. Mən bu fikrə gəlmişəm ki, qiymətli qas-daş, yaqut, başqa daşlar götürüb padşaha layiq hədiyyə aparım, qızını bacım oğluna istəyim, işdir desə ki, o şahdır, onda mən də deyərəm ki, Bədr-Basim də şah oğludur, işdir o, qızının gözəl-göyçək olduğunu bizə desə, onda mən də deyərəm ki, Bədr-Basim onun qızından da gözəldir; birdən şahlığının böyüklüyünü göstərsə, onda mən də deyərəm ki, Bədr-Basimin şahlığı qızınıninkindən da, onun atasınıninkindən da böyükdür, həm də Bədr-Basimin qoşun-ləşkəri, mühafizəçiləri onunkundan çoxdur. Bədr-Basimin pad-

şahlığı qızın atasının padşahlığından böyükdür, mən lap canımı da fəda eləsəm ələşəcəyəm bacım oğlu hökmən arzusuna çatısın. Azı bu işin günahkarı mənəm, necə ki, onu həmin sizin eşq dəryasına qərq eləmişəm, çalışacağam həmin qızı ona alım. Allah-təala özü bu işdə mənə kömək eləyər" Oğlunun bu sözünü eşidib anası ona dedi: "Necə bilir-sən, elə də eləginən, ancaq padşahla danışanda məbadə mərifətsizlik eləyib kobud danışasan. Sən ki onun səfeh, çox qəzəbli olduğunu bilir-sən, həm də mən qorxuram ki, sənin üstünə cumsun, axı o, heç kəsi saya almır". Salih də anasının cavabında dedi: "Baş üstə, itaət borcumuzdur!" Sonra da Salih ayağa qalxdı, içi ləl-cəvahirat, zümrüd dənələri, qızıl-gümüş dolu iki kisə götürüb, öz nökrələrinə verdi, onları da, bacısı oğlunu da götürüb əs-Səməndəl şahın sarayına yollandı. Onlar az getdilər, çox getdilər, gəlib şahın sarayına çatdılar. Onda Salih adam göndərüb padşahdan hüsuruna gəlməyə izin istədi, padşah da ona izin verdi. Salih içəri girdi, öyilib padşahın qabağında yeri öpdü, xoş sözlərlə ona salam verdi. Əs-Səməndəl şah Salihə görüb onun üçün ayağa qalxdı, ona çox böyük hörmət eləyib buyurdu ki, yanında əyləşsin, Salih də keçib onun yanında əyləşdi; elə ki Salih əyləşib yerini rahatladı, padşah ona dedi: "Xoş gəlib səfa gətirmisən! Səndən nə əcəb, nə üçün gəlmisən? Nə dərdin var deginən, mən ona əncam çəkərəm".

Padşahın bu sözünü eşidib Salih ayağa qalxdı, öyilib padşahın qabağında dübarə yeri öpəndən sonra dedi: "Qibleyi-aləm sağ olsun, mənim bir Allaha, bir də sənə kimi igid, şiri-nər padşaha işim düşüb; axı sənəin səxavətli, mərhəmətli, rəhmli olmağını, günahı bağışlamağını, xeyir-xahlığını səyyahlar bütün ölkələrə, bütün məmləkətlərə yayıblar".

Bunu deyəndən sonra Salih kisələrin ağzını açdı, onların içindəki qas-daşları, başqa şeyləri çıxarıb əs-Səməndəl şahın qabağında yerə tökdü, sonra da ona dedi: "Qibleyi-aləm sağ olsun, bəlkə mənə ehtiras göstərəsən, ürəyimi şad eləyib mənim bu bəxşişimi qəbul eləyəsən..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki yeddi yüz qırx yeddinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Salih əs-Səməndəl şah bəxşiş təklif eləyib dedi: "Padşahdan ricam

budur ki, mənə ehtiram göstərsin, ürayımı şad eləyib mənim bu bəxşişimi qəbul eləsin". Salihin bu sözünü eşidib əs-Səməndəl şah ondan soruşdu: "Sən bu bəxşişi mənə niyə verirən? Əhvalatını danış, sənə nə lazım olduğunu mənə əyan elə, əgər gücüm çatan işdirsə, elə bu dəqiqə ona öncəm çəkərəm, sənə zəhmət vermərəm, yox əgər gücüm çatan işi deyilsə, onda məndən incimə, axı Allah hər kəsə ancaq onun gücü çatan işi həvalə eləyir".

Padşahın bu sözünü eşidib Salih ayağa qalxdı, öyilib padşahın qabağında yeri üç dəfə öpəndən sonra dedi: "Qibleyi-aləm sağ olsun, mənim işimə sən öncəm çəkə bilərsən, o, sənin ixtiyarındadır, sənin əlindədir. Mən padşaha zəhmət vermərəm, mən dəli deyiləm ki, padşahın gücü çatmayan bir iş barəsində ondan rica eləyim. Axı arif adamlardan biri deyib: "Əgər istəyirsənsə sözünü yerə salmasınlar, mümkün olan şeyi istə". O ki qaldı gəldiyim işə, həmin iş padşahın, Allah onun ömrünü uzun eləsin, ixtiyarındadır". Onda padşah Salihə dedi: "Dərdini deyin, nə iş gəldiyini mənə əyan elə, sənə nə lazımsa, məndən istəgin". Salih də onun cavabında dedi: "Qibleyi-aləm sağ olsun, bil və agah ol ki, mən sənin hüsuruna elçiliyə gəlmişəm, ləl-cəvahirat içində yeganə dürdanə olan hökmdarımızın qızı Cövhəri nişanlamaq istəyirəm. Padşah sağ olsun, qapına gələn adamı naümid eləmə". Elə ki padşah Salihin bu sözlərini eşitdi, onu ələ saldı, qəhqəhə çəkib elə güldü ki, qəşş eləyib arxası üstə yerə sərilədi, sonra ucadan dedi: "Ay Salih, mən səni ağıllı-kamallı, mərifətli bir oğlan bilirdim. Ağılı kim əlindən alıb ki, səni belə böyük, həm də qorxulu işə girişməyə vadar eləyib; sən də ölkələrin, məmləkətlərin padşahlarının qızını nişanlamaq istəyirsən? Yəni sən belə yüksək rütbəyə qalxmısan ki, özü də ağıldan elə kəm olmasan ki, mənim üzümə belə söz deyirsən?"

Padşahın bu sözünü eşidib Salih dedi: "Allah özü padşaha səbir versin! Mən qızını özüm üçün istəmirəm, lap özüm üçün istəsəm də, mən ona yaraşırım, yaraşmaq yox, lap ondan da artıqam, bu gün padşahımız sən olsan da, mənim atam dəniz şahənşahı idi. Ancaq sənin qızını mən İran torpaqlarının şahı Bədr-Basim üçün elçiləyirəm, onun atası Şəhrəman şahdır, həmin şahın necə qəzəbli olduğu da sənə əyan-
dır. Əgər sən özünü padşah hesab eləyirsənsə, Bədr-Basim şah səndən də böyük padşahdır, əgər sən deyirsən ki, sənin qızın gözəldir, bil ki, Bədr-Basim şah sənin qızından da gözəldir, ondan da qəşəngdir, əsil-nəcəbətinə, qəbiləsinə görə də sənin qızından artıqdır, çünki o, öz dövrünün adamları arasında pəhləvanlar pəhləvanıdır. Qibleyi-aləm sağ olsun, əgər sən mənim istəyimə əməl eləsən, onda ağıllı iş görmüş

olarsan, əgər sən özü bilənə əməl eləsən, onda bizə haqsızlıq eləmiş olarsan, həm də bizimlə düz yola getməzsən. Padşah sağ olsun, axı sən bunu yaxşı bilirən ki, hökmdarımızın qızı Cövhər əvvəl-axır ərə gətməlidir, bu barədə bir alim deyib: "Qız hökmən ya ər evinə, ya da qəbir evinə gətməlidir". Əgər sən qızını ərə vermək istəyirsənsə mənim bacım oğlu başqalarından daha çox ona yaraşır".

Elə ki padşah Salih şahın bu sözlərini eşitdi, cin vurdu başına, az qaldı ağı başından çıxsın, ruhu bədənindən olsun, odur ki, dedi: "Ay itin biri it, məgər sənin kimi adam mənə belə söz deyə bilər! Sən mənim qızımın adını məclislərdə çəkirsən, özü də deyirsən ki, sənin Cüllənər bacının oğlu onun tayıdır, axı sən özü kimsən, sən bacın kimdir, onun atası kimdir ki, sən mənimlə belə danışsın? Məgər siz qızım ilə müqayisədə it deyilsiz?" Sonra o, qışqırdı, nökrələrini səsləyib dedi: "Ay nökrələr, bu avaranın başını bədənindən ayırın!"

Nökrələr qılınclarını siyirdilər, Salihin üstünə yeridilər, Salih işi belə görəndə, dönüb sarayın darvazasına tərəf qaçmağa başladı. Sarayın darvazasına çatanda nə görə yaxşıdır? Gördü ki, qohum-qardaşı, yaxın adamları, silahlı dəstəsi, nökrələri buradadırlar; özü də onlar min nəfərdən çox pəhləvan idi, hamısı da dəmir paltar geyib, əllərində də nizə, bərk vuran qılınclar var.

Onlar Salihə bu kökdə görüb ondan soruşdular: "Nə olub?" Salih başına gələn əhvalatı əvvəldən axıracan onlara nəql elədi. Demə Salihin anası bu adamları ona köməyə göndərmişdi, onlar Salihin sözünü eşidən kimi başa düşdülər ki, padşah səfəh, həm də çox qəzəbli adamdır; onlar atlarından düşdülər, qılınclarını siyirib Əs-Səməndəl şahın sarayına girdilər.

Onlar saraya girəndə nə görsələr yaxşıdır? Gördülər ki, əs-Səməndəl şah padşahlıq taxtında əyləşib, içəri girənləri görmür, Salihin əlindən bərk qəzəblənib; həm də gördülər ki, onun nökrələri, qulluqçuları, mühafizəçiləri silah-əsləhəsizdirlər, padşah Salihin adamlarını əllərində siyirmə qılınclı görəndə, öz adamlarının üstünə qışqırıb dedi: "Vay halımıza! Bu it uşaqlarının boyunlarını vurun!" Heç bir dəqiqə çəkmədi ki, əs-Səməndəl şahın adamları üz qoydular qaçmağa, Salihlə yaxın adamları əs-Səməndəl şahı tutub əl-qolunu bağladılar".

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

748-ci gecə

Elə ki yeddi yüz qırx səkkizinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Salihin yaxın adamları əs-Səməndəl şahı tutub əl-qolunu bağladılar.

Cövhər yuxudan ayılıb atasının əsir düşdüyünü, onun mühafizəçilərinin öldürüldüyünü biləndə, tez saraydan çıxıb cəzirələrin birinə qaçdı, bir hündür ağacın yanına gəlib onun kəlləsinə dırmaşdı. Salihin dəstəsilə padşahın dəstəsi vuruşmağa başlayanda əs-Səməndəl şahın mühafizəçilərinin bəziləri qaçdılar, Bədr-Basim onları görüb soruşdu ki, nə olub. Onlar da əhvalatı ona nəql elədilər, əs-Səməndəl şahın əsir alındığını eşidib Bədr-Basim üz qoydu qaçmağa, o, öz canı üçün qorxub ürəyində dedi: "Bu qarışıqlığın günahı mənəm, heç kəsin yox, mənim dalımca düşüblər".

Bədr-Basim canını xilas etmək üçün üz qoydu qaçmağa, özü də o bilmirdi hara qaçsın, bəxti gətirib onu əs-Səməndəl şahın qızı Cövhər olan cəzirəyə çıxartdı. Bədr-Basim şah qızı olan ağacın yanına gəlib ölü kimi yerə sərilmiş ki, dincini alsın; o, yerə uzananda bilmirdi ki, izlənen adam heç vaxt dincələ bilməz, həm də heç kəs bəxti-təleyinin onun başına nə gətirəcəyini bilmir.

Elə ki Bədr-Basim ağacın altında uzandı, gözləri ağacın başına zilləndi, elə bu dəmdə onun nəzəri Cövhərin nəzərilə rastlaşdı; padşah qıza baxanda nə görsə yaxşıdır? Gördü ki, bu qız elə gözəldir, elə göyçəkdir, lap elə bil ondördgecəlik aydır; odur ki, ucadan dedi: "Belə gözəl qızı yaradana əhsən! O hər şeyi yaradır, hər şeyə də hakimdir! Allah-təalanın, o böyük xalığın kərəminə şükür olsun! Vallahi, əgər zənnim məni aldatmırsa, bu qız elə əs-Səməndəl şahın qızı Cövhərdir ki, var! Zənnimcə qız, onların arasında dava başlandığını eşidib qaçmışdır, cəzirəyə gəlib ağacda gizlənmişdir. Əgər bu qız şah qızı Cövhər özü deyilsə, onda, o, Cövhərdən də gözəldir".

Bunu deyib Bədr-Basim bu qız barəsində fikirləşməyə başlayıb öz-özünə dedi: "Ayağa duracağam, onu tutub soruşacağam ki, başına nə iş gəlib, əgər bu qız Cövhədirsə, elə özüm ona mənə getməyi təklif eləyəcəyəm, mənim arzum da elə budur". O, ayağa qalxdı, dikəlib

Cövhərə dedi: "Ay gözəllər gözəli, sən kimdən, səni bura kim gətirib?" Cövhər zənlə Bədr-Basimə baxanda nə görsə yaxşıdır? Gördü ki, bu oğlan buludlar arasından görünən Ay kimi gözəldir, təndürüstdür, təbəssümü xoşdur, odur ki, cavabında dedi: "Ay gözəl oğlan, mən əs-Səməndəl şahın qızı Cövhəyəm, bura ona görə qaçıb gəlmişəm ki, Salih öz qoşunu ilə atamla cəngə girib onun qoşunlarını qırıb-çatıbdır, onun özünü də, qoşunun bir qismini də əsir eləyibdir. Mən öz canımın qorxusundan qaçıb bura gəlmişəm". Sonra da şah qızı Cövhər Bədr-Basim şahı dedi: "Mən bura ona görə gəlmişəm ki, qorxdum məni öldürərlər, zəmanə atamın başına nə gətirdiyindən də bixəbə-rəm".

Elə ki Bədr-Basim şah qızının bu sözünü eşitdi, işin belə düz gətirmədiyinə mat-məəttəl qalıb ucadan dedi: "Qızın ki, atasını əsir eləyiblər, deməli buna şəkk-şübhə yoxdur ki, mən arzuma çatmışam!" Sonra o, qıza baxıb dedi: "Ay xanım, düş aşağı, sənin məhəbbətin məni öldürüb, gözlərin məni əsir eləyib. Bu qarışıqlıq, bu dava mənimlə bərabər sənə görə olub. Bil və agah ol ki, mən farsların padşahı Bədr-Basim şaham, Salih mənim dayımdır, o, atanın yanına səni mənə elçiləməyə gəlmişdi. Sənə görə mən şahlığımı qoyub gəlmişəm, bizim bir-birimizə rast gəlməyimiz işimizin avand olmasıdır. Biz sənin atanın sarayına gedərik mən dayım Salihdən rica elərəm, sənin atanı buraxar, mən qayda-qanunla səni alaram".

Bədr-Basimin bu sözünü eşidib Cövhər özlüyündə fikirləşdi: "Bu yaramazın üstündə belə işlər oldu, atam əsir düşdü, onun saray əyanları, nökrələri qılıncdan keçirildi, mən sarayımdan qaçmışam, əsir-yesir olub bu ağaca pənah gətirmişəm! Əgər özümü qorumaq üçün ona bir kələk gəlməsəm, o, mənə sahib olub arzusuna çatacaq, çünki o aşıqdır, aşıqə də, o nə eləsə, heç bir söz deməzlər".

Sonra da qız söz-söhbətlə, şirin dillə Bədr-Basimi aldatmağa başlayıb (Bədr-Basim qızın nə hiylə qurduğundan bixəbəridi) dedi: "Ay ağa, ay mənim gözümlün işığı, şahzadə xanım Cüllənarın oğlu Bədr-Basim şah sənəsen?" Bədr-Basim də onun cavabında dedi: "Bəli, ay xanım, mənəm..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

749-cu gecə

Elə ki yeddi yüz qırx doqquzuncu gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət elə-yirlər ki, əs-Səməndəl şahın qızı Cövhər Bədr-Basimdən soruşdu: "Cüllənarın oğlu sənsən?" Bədr-Basim də onun cavabında dedi: "Bəli, ay xanım, mənəm". Oğlanın bu sözünü eşidib şah qızı ucadan dedi: "Əgər atam səndən yaxşısını, səndən gözəl-göycəyini istəyirsə, qoy Allah onun bəlasını versin, şahlığını əlindən alsın, qoy onun arzusu üreyində qalsın, qürbətdən heç sağ-salamat qayıtməsın! Vallahi o, lap səfəhdır, ağıldan kəmdir!" Qız sonra dedi: "Qibleyi-ələm sağ olsun, əgər sən mənə elə-belə vurulmuşansa, mən sənə bir könüldən min könülə vurulmuşam. Mən sənə məhəbbətinin qurbanı olanlardan biri-yəm, səndəki məhəbbət indi mənə keçmişdir, indi mənəki məhəbbətin onda biri sənə qalmışdır".

Bunu deyib qız ağacdən düşüb oğlanın yanına gəldi: yanına gələn kimi onu qucaqlayıb bağrına basdı, öpüşə qorq elədi. Bədr-Basim qızın ona məhrəbanlıq elədiyini görəndə qıza olan məhəbbəti birə min artdı, o belə zənn elədi ki, şah qızı onu sevır, ona inandı, qızı qucaqlayıb öpməyə başladı. Sonra da qıza dedi: "Ay şah qızı, vallahi, mənim dayım heç sənə gözəlliyinin dördə birini də, iyirmi dörd kiratının¹ dördə birini də mənə təsvir eləməyib".

Sonra Cövhər onu qucaqlayıb bağrına basdı, başa düşülməyən sözlər dedi, onun üzünə tüpürüb ucadan dedi: "Dönüb quş ol, özü də ağıtlıq, qırmızıdimdikli, qırmızıayaqlı ən gözəl quş ol!" Qız hələ sözünü deyib qurtarmamışdı ki, Bədr-Basim şah dönüb quş oldu, özü də quşların ən gözəlindən oldu, sonra o silkəndi, ayağa qalxıb Cövhərə baxmağa başladı. Şah qızının kənizlərinin arasında Mərsanə adında bir kənizi var idi, şah qızı ona baxıb dedi: "Atam onun dayısının yanında əsirdir, əgər atam üçün qorxmasaydım, vallahi onu öldürərdim! Allah ona qənim olsun! Onun nə bəd ayağı var, gəlişi bizə düşmədi. Bütün

¹ Kirat – təxminən 0,19 qrama bərabər çəki ölçüsüdür, ifadəli nitqdə "iyirmi dörd kirat" ifadəsi bir şeyin kamilliyini və mükəmməliyini göstərmək üçün işlədilir. "İyirmi dörd kiratlıq adam" – hər cəhətdən nəqsansız, ləyaqətli adamdır.

bu qarışıqlıq onun ucabatındandır! Ay kəniz götür onu su olmayan bir çəziyə apar, qoy orada qalıb susuzluqdan ölsün".

Kəniz Bədr-Basimi götürüb apardı, az getdi, çox getdi, gəlib çəziyə çatdı, elə onu qoyub getmək istəyirdi ki, birdən öz-özünə dedi: "Vallahi, heç insaf deyil ki, belə gözəl, belə göycək bir oğlan susuzluqdan ölsün!

Kəniz onu götürüb susuz çəziyədən başqa bir çəziyə apardı; bu çəziyə başdan-baş ağıqlıq idi, ağaclarda çoxlu meyvələr var idi, çoxlu arxılardan su şırhaşırıla axırdı; kəniz onu burada qoydu, xanımının yanına qayıdıb dedi: "Mən onu su olmayan bir çəziyədə qoydum".

Bədr-Basim çəziyədə qalmağa olsun, sizə kimdən deyim, onun dayısı Salihdən. Elə ki Salih əs-Səməndəl şahı üstün gəldi, nökrələrini, mühafizəçiləri öldürüb onu əsir elədi, padşahın qızı Cövhəri axtarmağa başladı, ancaq nə qədər axtardısı, tapa bilmədi. Belə olanda, Salih öz anasının sarayına qayıdıb ondan soruşdu: "Ana can, bacım oğlu, Bədr-Basim şah haradadır?" Anası da cavabında dedi: "Oğlum, vallahi, onun barəsində heç nə bilmirəm, onun hara getdiyindən də xəbərim yoxdur. Ona xəbər çatanda ki, sən əs-Səməndəl şahla dalaşmışsan, sizin aranızda dava başlayıb, o qorxub qaçdı".

Salih anasının bu sözünü eşidəndə, bacısı oğlunun dərindən qəm dəryasına batıb dedi: "Vallahi, biz yaxşı iş görmədik, Bədr-Basim şahı özbaşına qoyduq, mən qorxuram ki, o, məhv olar, ya əs-Səməndəl şahın cəngavərlərindən biri ona hücum eləyər, ya da şah qızı Cövhər ona rast gələr, onda biz anasının yanında xəcalətli olarıq, anası daha bizə məhəl qoymaz, axı mən oğlanı onun razılığını almayıb özümə götürmüşəm".

Sonra Salih mühafizəçiləri, casusları onun dalınca dənizin qırağına, o biri tərəfə göndərdi, ancaq onlar nə qədər axtardılarsa, oğlandan soraq verən olmadı, odur ki, qayıdıb gəldilər, bunu Salih şahı xəbər verdilər: belə olanda, Salihin qanı qaraldı, o dilxor oldu, Bədr-Basim şahın dərindən üreyi ağrıdı.

Bədr-Basim şah çəziyədə, dayısı Salih də burada qalmağa olsunlar, indi sizə kimdən deyim, Bədr-Basim şahın anası Dəniz Cüllənarından. Onun oğlu Bədr-Basim öz dayısı Salihlə gedəndən sonra o, bir müddət oğlunu gözlədi, özü də ondan bir xəbər-əətər verən olmadı. Cüllənar günlərlə oturub xeyli vaxt gözlədi, sonra saraydan çıxdı, gedib dənizə girdi, anasının yanına getdi; anası qızını görəndə kimi ayağa qalxdı, onu öpüb qucaqladı, xalası qızları da onu öpüb qucaqladılar. Sonra Cüllənar öz anasından Bədr-Basimi soruşdu, anası da onun cavabında dedi: "Ay qızım, o öz dayısı ilə gəldi, dayısı yaqut, qaş-daş götürüb

onunla bərabər əs-Səməndəl şahın yanına getdi, onun qızını Bədr-Basim üçün istədi, ancaq əs-Səməndəl razılıq verməyib sənin qardaşına pis cavab verdi. Mən sən qardaşının köməyinə minə yaxın pəhləvan göndərdim, onlarla əs-Səməndəl arasında dava oldu, Allah sən qardaşına kömək elədi, o, əs-Səməndəl şahın mühafizəçilərini, qoşununu qırdı, padşahın özünü əsir aldı. Bu xəbər gəlib sən oğluna çatdı, görünür, o öz canı üçün qorxub bizə deməmiş qaçıb gedibdir, bundan sonra o, nə bizim yanımıza qayıdıb, nə də ondan səs-soraq eşitmişik”.

Sonra Cüllənar qardaşı Salih anasından soruşdu, anası da ona dedi ki, əs-Səməndəl şahın sarayında şahlıq taxtında öyləşibdir, hər tərəfə adam göndərərək ki, sən oğlunu, bir də şah qızı Cövhəri axtarıb tapsınlar; anasının bu sözünü eşidən Cüllənar oğlunun dərdindən qəm dərinasına batdı, qardaşı Salihin əlindən bərk qəzəbləndi, axı onun razılığı olmadan Salih oğlunu götürüb dənizə girmişdi. Cüllənar anasına dedi: “Ana can, mən şahlığımız üçün qorxuram, çünki mən sizin yanınıza gəlməyimi şahlığın adamlarından heç kəsə xəbər verməmişəm. Qorxuram ki, mən burada ləngisə, şahlığımızda işlər xarablaşar, padşahlıq əlimizdən çıxar, yaxşı olar ki, Allah oğlunun işinə öncəm çəkənəcən mən qayıdıb şahlığı idarə eləyim. Mənim oğlumu yaddan çıxarmayın, onun işini qulaq ardına vurub boş buraxmayın, əgər onun başına bir iş gəlsə, mən ölərəm, çünki mən birçə ona görə ömür sürürəm, onu sağ-salamat görüb şad oluram”.

Cüllənarın anası yalvara-yalvara dedi: “Baş üstə, gözüm üstə, ay qızım! Heç soruşma ki, ondan ayrıldığımıza görə biz nə çəkirik”. Sonra da o, oğlanı axtarmaq üçün adam göndərdi, Cüllənar qəm dərinasına batıb gözüyaşlı öz şahlığına qayıtdı. Həm də dünya ona dar olmuşdu...”

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki yeddi yüz əllinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: “Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Cüllənar anasının yanından öz şahlığına qayıtdı, ürəyi sıxıldı, o, qəm dərinasına batdı.

Cüllənar burada qalsın, indi sizə kimdən deyim, Bədr-Basim şahdan. Şah qızı Cövhər onu tilsimə salıb gözəl quş eləyəndən sonra onu kəniz ilə su olmayan cəzirəyə göndərərək dedi: “Onu cəzirədə qoy ki, susuzluqdan ölsün”. Amma kəniz aparıb onu meyvə ağacları, çoxlu çay olan yamyaşıl bir cəzirədə qoydu. Bədr-Basim meyvələrdən yeyir, çay suyundan içirdi, o, quş şəklində bu minval ilə bir neçə gün, bir neçə gecə ömür sürdü, həm də o bilmirdi ki, hara getsin, necə ucsun. Günlərin bir günü, o, həmin cəzirədə gəzirdi, ora bir həris ovçu gəldi ki, yeməyə bir quş, ya heyvan tutsun, o, dönüb ağıtklı, qırmızıdimdikli, qırmızıqanadlı quş olmuş Bədr-Basimi gördü, həm də gördü ki, bu quş elə gözəldir ki, ona baxanda adamın gözləri qamaşır, ağı başından olur. Ovçu zənlə quşa baxdı, quş onun çox xoşuna gəldi, odur ki, özlüyündə dedi: “Bu quş doğrudan da, çox gözəl quşdur, mən hələ ömrümdə onun kimi gözəl, gözəgəlimli quş görməmişəm”. Bunu deyib ovçu toru onun üstünə atdı, quşu tutub şəhərə gətirdi, həm də özlüyündə belə fikirləşdi: “Mən bu quşu yaxşı qiymətə satıb pulunu alaram”. Şəhər adamlarından biri ona rast gəlib dedi: “Ay ovçu, bu quşu neçəyə deyirsən?” Ovçu da ondan soruşdu: “Onu alandan sonra nə eləyəcəksən?” Şəhərli də cavabında dedi: “Onu kəsib yeyəcəyəm”. Şəhərlinin bu sözünü eşidib ovçu ucadan dedi: “Kimin ürəyi gələr ki, belə gözəl quşu kəsib yesin? Mən bu quşu padşaha bağışlamaq istəyirəm, o, mənə, sən verəcəyin qiymətdən çox-çox artıq pul verər, həm də onu kəsməz, onun gözəlliyinə, qəşəngliyinə tamaşa eləyər. Bir belə vaxtdır ki, mən ovçuyam, hələ ömrümdə nə dəniz ov quşları, nə də quru ov quşları arasında belə gözəl, belə qəşəng quş görməmişəm. Bu quş sən lap xoşuna gəlsə, mənə ən çoxu bir dirhəm verəcəksən, Allah-təalaya and olsun, mən onu satmayacağam”.

Ovçu quşu götürüb şahın sarayına üz qoydu, az getdi, çox getdi, gəlib saraya çatdı, elə ki padşah quşu gördü, onun gözəlliyi, qəşəngliyi, qırmızı dimdiyi, qırmızı ayaqları onun xoşuna gəldi. Belə olanda, padşah hərəmağasını ovçunun yanına göndərdi ki, quşu ondan alsın, hərəmağası ovçunun yanına gəlib ondan soruşdu: “Sən bu quşu satırsanmı?” Ovçu da cavabında dedi: “Yox, satmıram, mən onu padşaha hədiyyə verəcəyəm”. Hərəmağası quşu götürüb padşahın yanına getdi, ovçunun dediyini ona xəbər verdi, padşah quşu götürdü, ovçuya on dinar pul verdi, ovçu öyilib onun qabağında yeri öpdü, sonra çıxıb getdi.

Hərəmağası quşu şahın sarayına gətirəndən sonra onu gözəl bir qəfəsə saldı, quşun yanına dən, su qoyub qəfəsi divardan asdı. Padşah gəlib hərəmağasından soruşdu: “Quş hanı? Get gətir mən ona tamaşa

eləyim. Vallahi, o çox gözəl quşdur!" Hərəmağası quşu gətirib padşahın qabağında qoydu, padşah gördü ki, quş qəfəsindəki dənini birini də denləməyib. Belə olanda padşah ucadan dedi: "Vallahi, mən bilmirəm ki, o nə yeyir, ona nə verim!"

Padşah buyurdu ki, yemək gətirsinlər; balaca mizlər gətirdilər, onların üstündə cürbəcür xörəklər var idi, padşah yeməyə başladı, elə ki quş padşahın qabağında açılmış süfrədəki ətə, şirniyyatı, meyvələri gördü, bunların hamısından yedi, padşah quşun hansı xörəklər yediğini görəndə qırıxdı, buna mat qaldı, orada olan adamlar da buna mat-məəttəl qaldılar. Padşah yanındakı nöqərlərə, qullara dedi: "Mən hələ ömrümdə görməmişəm ki, quş, belə, bu quş kimi yemək yesin!"

Sonra o, ömrü elədi gedib arvadını çağırırlar ki, gəlib bu quşa baxsın. Hərəmağası şahzadə xanımı gətirməyə getdi, onu görüb dedi: "Ay xanım, padşah səni çağırır ki, onun aldığı quşa tamaşa eləyəsən. Biz süfrə açib xörəkləri düzəndə o, qəfəsdən çıxdı, uçub süfrə başında əyləşdi, orada nə vardısı hamısından yedi. Ay xanım, dur ayağa, gedək quşa tamaşa elə, o çox gözəldir, lap zəmanənin möcüzəsidir".

Hərəmağasının bu sözünü eşidib şahzadə xanım tez padşahın yanına getdi, ancaq elə ki quşa baxdı, zənlə ona nəzər saldı, tez yaşınıb geri qayıtdı. Padşah da arxasınca çıxıb ondan soruşdu: "Yanımda sənə, bir də ərinə qulluq eləyən kənizlərdən, hərəmağalarının başqa bir kəs yoxdur, bəs sən niyə yaşındın?" Şahzadə xanım da cavabında dedi: "Padşah sağ olsun, bu quş – quş deyil, sənə kimi bir adamdır". Arvadının bu sözlərini eşidib padşah dedi: "Yalan deyirsən! Sən yaman zarafət eləyirsən, ha! Axı bu necə ola bilər ki, o, quş olmasın?" Şahzadə xanım da cavabında dedi: "Vallahi, mən sənənin zarafət eləmirəm, düz deyirəm. Bu quş, fars məmləkətinin hökmdarı Şahraman şahın oğlu Bədr-Basim şahdır, anası da dəniz Cüllənərdir..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki yeddi yüz əlli birinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, padşahın arvadı öz ərinə dedi: "Bu quş deyil, sənə kimi bir adamdır,

o, Şahraman şahın oğlu Bədr-Basim şahdır, anası da dəniz Cüllənərdir". Belə olanda, padşah arvadından soruşdu: "Bəs o, niyə bu kökə düşüb?" Arvadı da cavabında dedi: "Onu əs-Səməndəl şahın qızı Cövhər tilsimə salıb".

Sonra da o, Bədr-Basim şahın başına gələn əhvalatı əvvəldən axıracan, yerli-yerində ona nəql elədi, Bədr-Basim şahın Cövhərin atasının yanına necə elçiliyə getdiyini də, atası qızını ona verməyə razı olmadığını da, Bədr-Basim şahın dayısı Salihin əs-Səməndəl şahla cəngə girib onu basıb əsir elədiyini də ona danışdı: arvadının bu sözlərini eşidən padşah buna mat-məəttəl qaldı. Bu şahzadə xanım, onun arvadı, zəmanəsinin ən mahir cadugəri idi; padşah ona dedi: "Sən mənim canım, onu tilsimdən qurtar, qoyma əzab-əziyyət çəksin. Allah-təala Cövhərin əlini kəssin! O nə pis qızıdır, onun inamı az, hiyləsi, kələyi çoxdur!" Belə olanda, arvadı saha dedi: "Ona deyin: "Ay Bədr-Basim, gəl bu otağa!" Padşah da oğlana buyurdu ki, bu otağa gəlsin: elə ki, Bədr-Basim padşahın bu sözünü eşitdi, tez otağa gəldi. Padşahın arvadı üzünü örtüb yaşına-yasına qalxdı, bir kasa su götürdü, otağa girdi, suya başa düşülməyən sözlərlə dua oxudu, sonra da Bədr-Basimə dedi: "Səni bu böyük adlara, əsil möcüzələrə and verirəm, səni yerigöyü yaradan, ölümləri dirildən, bəxti, ömrü müəyyən eləyən Allah-təalaya and verirəm, quşluqdan çıx, dönüb Allah səni yaratdığı adam ol!" Padşahın arvadı sözünü deyib qurtarmağa macal tapmamışdı ki, Bədr-Basim silkələndi, dönüb təzədən adam oldu; padşah ona baxanda nə görsə yaxşıdır? Gördü ki, bu oğlan elə gözəldir, elə göyçəkdir ki, yemə-icmə, onun xəttü-xalına, gül camalına tamaşa elə, özü də yer üzündə tayı-bərabəri yoxdur. Elə ki Bədr-Basim dönüb adam oldu-günü gördü, ucadan dedi: "Allahdan başqa Allah yoxdur, Məhəmməd də onun rəsuludur! Xilqəti yaradan, onların bəxti-taleyini, axırını müəyyən eləyən xalığın kərəminə şükür olsun!" Sonra da o, padşahın əlinədən öpdü, dua eləyib ona Allahdan uzun ömür istədi, padşah da Bədr-Basimin alından öpüb dedi: "Ya Bədr-Basim, başına gələn əhvalatı əvvəldən axıracan, yerli-yerində mənə nəql elə".

Bədr-Basim də başına gələn əhvalatı necə vardısı eləcə, əvvəldən axıracan, yerli-yerində padşaha nəql elədi, padşah buna mat qalıb dedi: "Ya Bədr-Basim, Allah səni tilsimdən qurtardı. İndi sənənin fikrin nədir, sən nə etmək istəyirsən?" Bədr-Basim də cavabında dedi: "Qibleyi-ələm sağ olsun, səndən ricam budur ki, mənə bir gəmi, bir neçə nöqər, lazım olan başqa şeylər verəsən. Mən çoxdan evdən çıxmışam, qorxuram şahlıq ölimdən çıxsın, inanmıram ki, anam sağ qala, çünki o, mənim

aynılığıma çətin dözə. Mənə belə gəlir ki, o, mənim dərdimdən ölüb, çünki mənim başıma gələn əhvalat ona əyan deyil, heç də o bilmir ki, mən sağam, ya ölmüşəm. Padşah sağ olsun, səndən rica eləyirəm ki, yaxşılığı axıracan eyləyəsən, səndən istədiklərimi mənə verəsən”.

Padşah Bədr-Basimin gözəlliyini, göyçəkliyini, şirin dilini görəndə razı olub dedi: “Baş üstə, itaət borcumdur!” Sonra padşah onun üçün bir gəmi hazırladı, lazım olan hər şeyi gəmiyə daşıtdırdı, öz nöqərlərindən bir neçəsini Bədr-Basimlə yola saldı. Bədr-Basim padşahla xudahafizləşəndən sonra gəmiyə mindi, gəmi yola düşdü, onlar dənizlə getdilər, özü də səmt küləyi əsirdi. Bu minval ilə onlar düz on gün, on gecə yol getdilər, elə ki on birinci gün şəhər oldu, dəniz bərk təlatümə gəldi, gəmi gah dalğanın kəlləsinə qalxır, gah da aşağı enirdi, dənizçilər gəminin öhdəsindən gələ bilmirdilər. Onlar bir müddət beləcə qaldılar, dalğalar o vaxtadan onları atıb tutdu ki, axırda gəmi dəniz qayalarından birinə yaxınlaşdı. Bu qaya gəminin üstünə düşdü, onu parça-parça elədi, gəmidəki şeylərin də, adamların da hamısı batdı, tək-cə Bədr-Basim şah sağ qaldı; o, az qalmışdı həlak olsun, elə bu dəmdə gəmi taxtalarının birinin üstə öyləşdi. Dalğalar, külək taxtanı götürüb getdi, taxta da onu özü ilə apardı, Bədr-Basim taxtanın hara üzdüyünü bilmirdi, o, elə bir fənd bilmirdi ki, taxtanı saxlasın. Bu minval ilə o, üç gün, üç gecə dənizdə üzdü, dördüncü gün taxta onunla bərabər sahilə yan aldı. Bədr-Basim sahilə bir şəhər gördü, bu şəhər göyərçin kimi ağappaq idi, özü də bu şəhər dənizdə olan bir cəzirədə salınmışdı, şəhərdə uca sütunlar, gözəl imarətlər var idi, evlərin divarları çox uca idi, dənizin ləpələri şəhərin divarlarını döyəcləyirdi. Elə ki Bədr-Basim bu şəhər olan cəzirəni gördü, elə şad oldu ki, daha nə deyim, çünki az qalırdı acından, susuzluqdan ölsün. O, taxtadan düşüb şəhərə qalxmaq istədi, elə bu vaxt çoxlu qatır, eşşək, at gəldi, onu şllaqlamağa başladılar, dənizdən çıxıb şəhərə girməyə qoymadılar, özü də onlar elə çox idilər ki, torpağın sanı vardı, onların sanı yox idi. Belə olanda, Bədr-Basim şəhərin dal tərəfində dənizdən quruyu çıxdı, ancaq orada bir nəfər də olsun ins-cins görmədi, buna mat qalıb uca-dan dedi: “Görəsən bu şəhər kimindir ki, nə padşahı var, nə orada bir ins-cins var, özü də mənə sudan çıxmağa qoymayan bu qatırlar, eşşəklər, atlar haradandır!”

Bədr-Basim şah hara getdiyini bilməyib yol gedə-gedə öz halını fıkırlaşmaya başladı, sonra o, tərəvəz satan bir qocanı gördü, oğlan qocanı görəndə kimi ona salam verdi, qoca da onun salamını aldı. Qoca Bədr-Basimə baxıb gördü ki, o, göyçək oğlandır, üzünü ona tutub

soruşdu: “Ay oğlan haradan gəlib hara gedirsən, bu şəhərə nə üçün gəlmisən?” Qocanın bu sözünü eşidib Bədr-Basim başına gələn əhvalatı əvvəldən axıracan, yerli-yerində ona danışdı, qoca onun əhvalatına mat qalıb soruşdu: “Oğlum, məgər sən yolda bir adama rast gəlmədin?” Bədr-Basim də onun cavabında dedi: “Ay ata can, mən bu şəhərə mat qalmışam, o, bomboşdur, bir nəfər də olsun ins-cins yoxdur?” Oğlanın bu sözünü eşidib qoca dedi: “Oğlum, dükanə gir ki, məhv olmayasan”. Belə olanda, Bədr-Basim girib dükanə öyləşdi, qoca ona yemək gətirib dedi: “Oğlum, dükanın içinə gir. Səni bu şeytan arvadın əlindən qurtaranın kərəminə şükür olsun!”

Qocanın bu sözünü eşidib Bədr-Basim bərk qorxdı, qocanın gətirdiyi yeməkdən doyunca yeyib əllərini yudu, sonra qocaya baxıb soruşdu: “Ay ağa, o sözü nə üçün dedin? Sənin o sözünə görə mən bu şəhərdən də, onun camaatından da bərk qorxdum”.

Qoca da onun cavabında dedi: “Oğlum, bil və ağah ol ki, bu şəhər cadugərlər şəhəridir, bu şəhərin padşahı arvaddır, o, cadugərdir, lap şeytanın tayıdır, özü də sehrbazdır, hiyləgərin biridir. Sənin gördüyün o atlar, qatırlar, eşşəklər hamısı sənin kimi, mənim kimi bəni-adəmdir, ancaq onlar qoribdirlər. Şəhərə girən hər kəsi əgər o, sənin kimi cavan-dırsa, bu bədbəxt cadugər arvad götürüb evinə aparır, qırx gün onunla ömür sürür, qırx gündən sonra onu tilsimə salır, dəniz qırağında gördüyün həmin heyvanlardan birinə döndərər qatır, at, ya eşşək eləyir...”

Şəhrizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki yeddi yüz əlli ikinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: “Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, tərəvəzi satan qoca, şəhərin padşahı cadugər arvadın işlərindən Bədr-Basim şahı ağah eləyib dedi: “Bu arvad şəhər camaatının hamısını tilsimə salıb, sən quruya çıxmaq istəyəndə onlar qorxublar ki, arvad, onları tilsimə saldığı kimi, səni də tilsimə salar, həm də onlar işarə ilə sənə deyirdilər: “Sudan çıxma, qoy arvad səni görməsin, çünki onların sənə yazığı gəlirdi, axı o arvad onların başına gətirdiyini sənin də başına

gətirə bilər. O, şəhəri camaatın əlindən tilsimlə alıb, özü də onun adı Lab şahdır, bunun ərəbcə mənası günəş təqvimidir!”

Elə ki Bədr-Basim qocanın bu sözlərini eşitdi, bərk qorxuya düşdü, əsım-əsım əsməyə başlayıb ona dedi: “Tilsimin ucbatından düşdüyüm bələdan qurtardığıma təzəcə inanmışdım ki, bəxti-taleyim məni gətirib daha pis yerə çıxartdı!” Bunu deyib Bədr-Basim öz halını fikirləşməyə başladı, qoca ona baxıb gördü ki, oğlan çox qorxur, odur ki, ona dedi: “Oğlum, çıx bayıra, dükanın kəndərində əyləş, məxlüqa, onların libaslarına, özlərinə, bir də onların tilsimə salındıqlarına tamaşa elə, həm də heç qorxub-zad eləmə. Lab şah da, şəhərdə olan adamların hamısı da mənim xatirimi istəyirlər, mənə hörmət eləyirlər, onlar ürəyimə toxunmazlar, qanımı qaraltmazlar”.

Bədr-Basim qocanın bu sözünü eşidib bayıra çıxdı, dükanın qapısı ağzında əyləşib tamaşa eləməyə başladı, camaat onun qabağında keçib gedirdi, oğlan saysız-hesabsız adam gördü, adamlar onu görəndə qocaya yaxınlaşıb soruşurdular: “Ay pir, bu sənin əsirindir, bu günlərdə əlinə keçən ovdur?” Qoca da onların cavabında deyirdi: “Bu, mənim qardaşım oğludur. Eşitdim atası ölüb, adam göndərüb bura gətirdim ki, yanımda qalsın, mənim dərdi-qəməm dağılsın”. Qocanın bu sözünü eşidib adamlar dedilər: “Bu oğlan çox gözəl oğlandır, qorxuruq ki, Lab şahın qəzəbinə gəlsin. Muğayat ol ki, Lab şah səni aldadıb onu əlindən almasın, axı o, göyçək oğlanları sevir”. Qoca da onların cavabında dedi: “Lab şah mənim əmrimdən çıxmaz. O, mənə hörmət eləyir, xatirimi istəyir, elə ki o bildi bu mənim qardaşım oğludur, ona pislilik eləməz, mənim qanımı qaraltmaz, ürəyimə toxunmaz”.

Bədr-Basim bir neçə ay qocanın yanında qalıb yeyib-içdi, qoca da mehrini ona saldı. Günlərin bir günü Bədr-Basim həmişəki kimi qocanın dükanının qabağında əyləşmişdi, birdən min nəfər hərəmağası əllərində siyirmə qılınc gəldilər, özü də onlar cürbəcür paltar geymişdilər, bellərinə qaş-daşla bəzənmiş kəmərlər bağlamışdılar. Onlar ərəb atları minmişdilər, bellərinə hind qılıncı bağlamışdılar, onlar qocanın dükanına çatanda ona salam verdilər, keçib getdilər. Onlardan sonra min nəfər qız gəldi, bu qızlar elə gözəl, elə göyçək idilər ki, aya deyirdilər sən çıxma, biz çıxmaq, günə deyirdilər sən çıxma, biz çıxmaq, özü də onlar zərlə işlənmiş, cürbəcür qaş-daşla bəzənmiş saya ipək libas geymişdilər. Bu qızların hamısında nizə vardı, onların ortasında ərəb

¹ Sadəcə “günəş” demək lazım idi. Nağılçının arvadın adını nə üçün belə tərcümə etdiyini başa düşmək olmur.

atı minmiş bir qız gəlirdi, altındakı yəhər qızıldan idi, həm də qaş-daşla, yaqutla bəzənmişdi. Onlar qocanın dükanına çatandan atlarını sürdülər, ona salam verib öz yolları ilə getdilər, birdən dörd tərəfində nökrə-naibləri, cah-cəllalla Lab şah gəldi. O, qocanın dükanının qabağına çatandan atını sürdü. Dükanın qabağında əyləşən Bədr-Basimi gördü. Arvad zənələ oğlana baxanda nə görsə yaxşıdır? Gördü ki, bu oğlan elə gözəldir, elə göyçəkdir ki, lap elə bil ondördgeçəlik aydır. Lab şah oğlanın gözəlliyini, qəşəngliyini görəndə kimi kırıxdı, çaşb qaldı, bir könlüdən min könlüə ona vuruldu. O, dükanın qabağına çatıb atdan düşdü, Bədr-Basim şahın yanında əyləşib qocadan soruşdu: “Bu göyçək oğlanı haradan tapmışan?” Qoca da onun cavabında dedi: “Bu mənim qardaşım oğludur, bu yaxında yanıma gəlib”. Qocanın bu sözünü eşidib Lab şah dedi: “Qoy bu axşam o, yanıma gəlsin, mən onunla söhbət eləyəcəyəm”. Belə olanda, qoca ondan soruşdu: “Sən onu mənim yanımdan aparıb tilsimə salmazsan ki?” Arvad da cavabında dedi: “Bəli, tilsimə salmaram”. Onda qoca dedi: “And içginən”. Arvad da and içdi ki, nə oğlanı incidəcək, nə də tilsimə salacaq. Sonra o, əmr elədi ki, oğlan üçün göyçək, yəhəri də, yüyəni də qızıldan at gətirsinlər (atın üstündə nə varda hamısı qızıldan idi, həm də qaş-daşla bəzənmişdi), qocaya da min dinar verib dedi: “Bu pulu xərclik elə!”

Sonra Lab şah Bədr-Basim şahı götürüb özü ilə apardı (oğlan elə gözəl, elə göyçək idi ki, lap elə bil ondördgeçəlik ay idi), oğlanın gözəlliyini, qəşəngliyini görəndə adamların hamısı onun dərdindən qəm dəryasına batıb deyirdi: “Vallahı, bu oğlan heyifdir, heç layiq deyil ki, bu məlun arvad onu tilsimə salsın”. Bədr-Basim adamların dediyi bu sözləri eşidirdi, ancaq ümidini Allah-təalaya bağlayıb dinnirdi. Onlar saraya tərəf gedirdilər...”

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki yeddi yüz əlli üçüncü gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: “Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Bədr-Basim şah Lab şahla, onun yaxın adamları ilə o vaxtadan yol getdi ki, onlar gəlib sarayın darvazasına çatdılar; sarayın darvazasına

çatan kim emirlər, hərəmağaları, divanxana əyanları atlarından düşdülər, arvad saray əyanlarına buyurdu, divanxana əyanlarının hamısına əmr eləsinlər ki, çıxıb getsinlər, onlar da əyilib arvadın qabağında yeri öpdülər, dağılışıb getdilər. Lab şah hərəmağaları ilə, könizlərlə bərabər saraya girdi. Bədr-Basim şah saraya baxdı, gördü ki, hələ ömründə belə cah-cəlalı saraya rast gəlməyib: sarayın divarları qızıldandır, böyük bağı var, bağın da ortasında su dolu bir hovuz var. Bədr-Basim şah bağı baxanda nə görsə yaxşıdır? Gördü ki, bu bağda bütün dillərdə oxuyan quşlar var, onlar həm adamı xoşal eləyən səslə cəh-cəh vurur, həm də adamı pərişan eləyən səslə oxuyurlar, özü də burada nə cür desən, nə rəngdə desən quş var. Bədr-Basim şah belə böyük şahlığı görüb ucadan dedi: "Şükür Allaha! O, cəh-cəlalı ona itaət etməyənlərə verir!" Arvad keçib bağa baxan pəncərənin yanında əyləşdi (o, fil sümüyündən qayrılmış, üstündə hündür döşək olan taxtda əyləşmişdi), Bədr-Basim şah da onun yanında oturdu, arvad onu öpüb bağrına basmağa başladı, sonra könizlərə əmr elədi ki, gedib balaca masanı gətirsinlər, onlar da gedib saf qızıdan qayrılmış, ləl-cəvahiratla, qış-daşla bəzənmiş masanı gətirdilər, onun üstündə hər cür yemək var idi. Arvad da, Bədr-Basim də doyunca yedilər, əllərini yudular, sonra könizlər qızıl, gümüş, bülür qablar, həm də hər cür gül-çiçək, içində çərəz olan məcməyilər gətirdilər. Arvad əmr elədi ki, xanəndə qızları çağırınsınlar, on nəfər köniz gəldi, bu könizlər elə gözəl, elə göyçək idilər ki, aya deyirdilər sən çıxma, biz çıxmaq, günə deyirdilər sən çıxma, biz çıxmaq (onların əllərində cürbəcür çalğı alətləri vardı), sonra Lab şah piyaləni doldurub içdi, o biri piyaləni doldurub Bədr-Basim şahı uzatdı, oğlan piyaləni alıb içdi, onlar məst olanacan beləcə içdilər.

Lab şah qızlara buyurdu ki, oxusunlar, onlar da cürbəcür səslə oxudular, Bədr-Basim şahı elə gəldi ki, saray şadlığından oynayıb, onun ağı başından oldu, sinəsi açıldı, qürbətdə olmağı yadından çıxdı, öz-özünə dedi: "Bu Lab şah cavandır, gözəldir, mən heç vaxt onun yanından çıxıb getməyəcəyəm, axı onun padşahlığı mənim padşahlığımdan böyükdür, xanım özü də Cövhdən yaxşıdır". Bədr-Basim onunla axşamıca içdi, elə ki axşam oldu, çıraqları, şamları yandırdılar, buxurdanlarda otları yandırıb özlərini ətirli tüstüyə verdilər, hər ikisi lap sərməst olanacan içdi, xanəndə qızlar da elə hey çalib oxuyurdular. Lab şah sərxoş olan kimi yerindən qalxıb taxtın üstündə uzandı, könizlərə əmr elədi ki, çıxıb getsinlər, sonra Bədr-Basimə buyurdu ki, gəlib yanında uzansın, o da gedib arvadın yanında uzandı, səhərəcən onunla yatıb elə xoşal oldu ki, daha nə deyim...

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki yeddi yüz əlli dördüncü gecə oldu Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Lab şah səhər yuxudan oyanan kimi hamama getdi, Bədr-Basim şah da onunla getdi, onlar çimdilər, hamamdan çıxanda Lab şah Bədr-Basimə ən gözəl libas geyindirdi, sonra əmr elədi ki, şərab gətirsinlər, könizlər də gətirdilər, onlar oturub şərab içməyə başladılar. O, Bədr-Basimin əlindən tutdu, balaca kürsüdə əyləşdilər, sonra əmr elədi ki, yemək gətirsinlər, hər ikisi doyunca yeyib əllərini yudular, sonra könizlər onlar üçün şərab, meyvə, gül, çərəz gətirdilər, onlar elə hey yeyib-ıçdılar; könizlər cürbəcür səslə oxuyurdular, Lab şah oğlanla bərabər xanəndələrin musiqi məclisində qırx gün beləcə yeyib-ıçdı. Sonra o, Bədr-Basimdən soruşdu: "Ay Bədr-Basim, bura yaxşıdır, yoxsa tərəvəz alverçisi olan əminin dükanı?" Bədr-Basim də cavabında dedi: "Vallahi, ay xanım, bura yaxşıdır, çünki mənim əmim kasıb adamdır, tərəvəz alıb-satmaqla dolanır".

Lab şah Bədr-Basimin bu sözüne güldü, sonra onlar əməlli-başlı kef çəkib səhərəcən yatdılar, səhər Bədr-Basim yuxudan oyananda gördü ki, Lab şah yanında yoxdur, onda ucadan dedi: "Görəsən o, hara gedib!"

Belə olanda, oğlan libasını geyib onu axtarmağa başladı, ancaq Lab şahı tapa bilməyib özlüyündə fikirləşdi: "Bəlkə o, bağa gedib?" Bunu fikirləşib oğlan bağa getdi, orada bir axar bulaq, onun da yanında bir ağ quş gördü. Bulağın qırağında bir ağac vardı, ona cürbəcür rəngdə quşlar qonmuşdu. Bədr-Basim quşlara baxmağa başladı, ancaq quşlar onu görmürdülər. Birdən bir qara quş həmin ağ quşun üstünə qondu, göyərçinlər bir-birini dimdiklədiyi kimi, onu dimdikləməyə başladı, sonra qara quş ağ quşun üstünə üç dəfə qalxdı, bir dəqiqən sonra ağ quş dönüb adam oldu; Bədr-Basim ona zənlə baxanda nə görsə yaxşıdır? Gördü ki, bu arvad elə Lab şahın özüdür ki var! Belə olanda, oğlan başa düşdü ki, qara quş tilsimə salınmış adamdır, bu arvad da onu sevir. buna görə dönüb quş olur ki, həmin quş onun üstünə qalxсын. Bədr-Basim qışqanmağa başladı, qara quşa görə Lab şahın əlindən qozəbləndi.

O, tez qayıdıb öz yerində, yatağında uzandı, bir dəqiqədən sonra Lab şah qayıdıb onun yanına gəldi, Bədr-Basimi öpməyə, onunla mazaqlaşmağa başladı, ancaq oğlan onun əlindən bərk qəzəblənmişdi, odur ki, arvada bir kəlmə də olsun söz demirdi. Arvad onda nə olduğunu başa düşdü, yəqin elədi ki, quş olanda, qara quşun onun üstünə qalxdığını oğlan görmüşdür. Ancaq Lab şah özünü o yerə qoymadı, fikrini Bədr-Basimdən gizlətdi. Bədr-Basim arvadın işini görüb qurtarandan sonra ona dedi: "Padşah sağ olsun, istəyirəm ki, əmimin dükənına gətməyə mənə izin verəsən. Mən onun üçün darıxmışam, axı düz qırx gündür onu görməmişəm". Arvad da cavabında dedi: "Get, ancaq orada ləngimə, mən səndən ayrılı bilmirəm, səsiz bir saat da dözə bilmirəm". Bədr-Basim də cavabında dedi "Baş üstə, itaət borcumdur!" Sonra bayıra çıxıb ata mindi, tərəvəz satanın dükənına yollandı, az getdi, çox getdi, gəlib dükana çatdı, qoca oğlana salam verdi, onun üçün ayağa qalxdı, qucaqlayıb bağrına basandan sonra ondan soruşdu: "O imansızla işin necədir?" Bədr-Basim də cavabında dedi: "Onun yanında günüm xoş keçirdi, mən qıvrıq, yaxşı idim. Ancaq bu gecə o, mənə yanımda yatmışdı, mən səhər ayılıanda gördüm ki, yanımda yoxdur, mən durub libasımı geydim, onu axtarmağa başladım, axırda bağa getdim..." Oğlan bağda bulğun yanından ağaca qonmuş quşlar barəsində əhvalatı qocaya əvvəldən axıracan, yerli-yerində nəql elədi, qoca onun sözlərini eşidib dedi: "Özünü ondan gözlə! Bil və agah ol ki, ağaca qonan o quşlar, arvadın aşiq olub tilsimə saldıqı qərrib qullarından biridir. Lab şah ona bir könüldən min könülə aşiq olmuşdu, həmin quş kənzilərdən birini gözüaltı eləyir, belə olanda, arvad onu tilsimə salıb qara quşa döndərir..." Şəhrizad səhərin açıldığını görüb nağılı yarımçıq qoydu.

Elə ki yeddi yüz əlli beşinci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Bədr-Basim şah Lab şahla olan əhvalatı əvvəldən axıracan, yerli-yerində qoca tərəvəz satana danışib öz gözü ilə gördüyünü ona əyan eləyəndən sonra, qoca oğlanı başa saldı ki, ağaca qonan quşlar arvadın tilsimə saldıqı qərrib oğlanlardır, qara quş da tilsimə salınmış adamdır. O, arvadın

qullarından biridir, arvad onu tilsimə salıb, qara quşa döndərmişdir, hər dəfə ürəyi onu istəyəndə, arvad dönüb quş olur ki, qara quş onun üstünə qalxsın, çünki arvad bir könüldən min könülə ona aşiq olubdur. Arvad biləndə ki, onun işindən xəbər tutmusan, sənin əlindən qəzəblənib, o, daha sənə dost deyil. Ancaq nə qədər ki, mən sənin qeydinə qalırım, ondan sənə xətər dəyməyəcək, heç nədən qorxma! Mən müsəlmanam, adım Abdullahdır, həm də zəmanəmizdə mənəndən yaxşı cadugər yoxdur. Ancaq mən yalnız məcbur olanda cadugərlik eləyirəm. Mən, çox olub ki, bu məlun arvadın tilsimini qırıb adamları onun şərindən qurtarmışam. O arvad barəsində heç bir fikir-zadələmə, onun mənə gücü çatmaz. O mənəndən it kimi qorxur, şəhərdəki onun kimi, o qəbildən olan cadugərlərin hamısı mənəndən qorxur. Onların hamısı həmin arvadın dinindəndir, onlar bir olan Allahın əvəzinə oda sitayiş eləyirlər. Elə ki səhər səhər açıldı, yanıma gəl, arvad sənə nə eləsə, onu mənə danışarsan, bu gecə o, çalışacaq ki, səni məhv eləsin, onun hiylələrindən qurtarmaq üçün ona nə eləmək lazım olduğunu sənə deyəcəyəm".

Sonra Bədr-Basim şah qoca ilə xudahafizləşib arvadın yanına gəldi, gördü ki, arvad oturub onu gözləyir. Oğlanı görəndə kimi arvad ayağa qalxdı, onu əyləşdirdi, salam verdi, gedib yemək-içmək gətirdi, onlar duyunca yeyəndən sonra əllərini yudular. Sonra arvad buyurdu ki, şərab gətirsinlər, şərabı gətirən kimi hər ikisi içməyə başladı, onlar oturub düz gecəyarısına qədər içdilər. Arvad əlində piyalə Bədr-Basimə tərəf əyləyib o vaxtaca ona içirdi ki, axırda oğlan sərxoş oldu, ağılı tamam başından çıxdı, onun bu hala düşdüyünü görəndə arvad ona dedi: "Səni Allaha, bir də itaət elədiyin şəxsən şənə and verirəm, işdir səndən bir şey soruşsam onun barəsində mənə düzüünü deyərsənmi, həm də sənə nə desəm, sözüüm razı olarsanmı?" Sərxoş olmuş Bədr-Basim də cavabında dedi: "Bəli, ay xanım!" Belə olanda, arvad dedi: "Ay mənəim ağam, ay mənəim gözüümün işığı, sən yuxudan ayılıb mənə yanımda görməyib axtarmağa getdin, sən bağma gedib mənə ağ quş şəklində gördün, üstümə qalxan qara quşu da gördün. Mən həmin qara quş barəsində düzüünü sənə danışım. O, mənəim qullarımdan biri idi, mən bir könüldən min könülə ona vuruldum, günlərin bir günü o, mənəim kənzilərimdən birini gözüaltı elədi, mənə qısqanclıq bürüdü, buna görə də mən onu tilsimə saldım, döndərib qara quş elədim, kənzini də öldürdüm. İndi mən bir dəqiqə də onsuz dözə bilmirəm. Hər dəfə onun üçün darıxanda dönüb quş oluram, onun yanına gedirəm. Bəlkə buna görə mənə qəzəbin tutub, ancaq oda, işığa, kölgəyə, bir də istiyə and içirəm ki, sənə olan məhəbbətim daha da artdı, mən səni özümə ömür yoldaşı elədim".

Sərxoş Bədr-Basim də onun cavabında dedi: "Mənim qəzəblənməyimin səbəbini sən düz başa düşməsən, mənim qəzəblənməyimin səbəbi başqa heç bir şey yox, elə budur ki, var". Oğlanın bu sözünü eşidəndə arvad onu qucaqlayıb öpməyə başladı, ona mehribanlıq eləyib yatağa uzandı, oğlan da onun yanında uzandı. Elə ki gecə yarı oldu, arvad yataqdan qalxdı, Bədr-Basim də yuxudan ayıldı, ancaq özünü yuxuluğa vurub xəlvəti arvada göz qoyanda nə görsə yaxşıdır? Gördü ki, o, qırmızı kisədən nəşə qırmızı bir şey çıxarıb sarayın ortasına səpdi, birdən həmin qırmızı şey dönüb çay oldu, şırışıq axmağa başladı. Sonra arvad bir ovuc arpa götürüb torpağa səpdi, onu suladı, toxumlar o saat boy atıb sünbüllü taxıl oldu. Belə olanda, arvad dəni götürüb üyütdü, unu aparıb bir yerdə qoydu, qayıdıb gəldi, Bədr-Basimin yanında uzanıb səhərəcən yatdı. Elə ki səhər açıldı, Bədr-Basim şah ayağa qalxdı, əl-üzünü yudu, sonra qocanın yanına getməyə arvaddan izin istədi, arvad da ona izin verdi. Bədr-Basim qocanın yanına yollandı, az getdi, çox getdi, gəlib onun yanına çatdı, gördüklərini ona nəql elədi, qoca oğlanın sözlərini eşidəndə gülə-gülə dedi: "Vallahi, o şeytan cadugar sənə pislik eləmək fikrinə düşüb, ancaq ona heç fikir vermə".

Sonra da qoca onun üçün bir ritlə yaxın savik¹ gətirib dedi: "Bunu özünə apar, onu da bil ki, arvad saviki görəndə soruşacaq: "Bu nədir, sən onu nə eləyəcəksən?" Sən də cavabında deyərsən: "Nemətin artması – xoşbəxtlikdir". Sonra da onu yeyərsən. Arvad öz savikindən gətirib sənə deyəcək: "Bu saviki yeginən". Belə olanda, sən özünü elə göstər ki, guya onunkunu yeyirsən ancaq sən öz savikini yeginən, məbadə onun savikinə lap bir balaca tikəsini də yeyərsən. Sən onun savikinə lap bir balaca tikəsini də yesən, onun cadusu güc gələr, o, səni tilsimə salıb deyər: "İnsan cildindən çıx!" Sən də dönüb o istəyən bir heyvan, ya quş olarsan. Əgər sən onun savikini yemərsən, onun tilsimi qırılar, o, heç bir şeylə sənə xətər yetirə bilməz, özü çox pərt olar. Belə olanda, o, sənə deyəcək: "Mən səninlə zarafat eləyirdim". Sonra da səni sevdiyi, sənə dost olduğunu deyəcək, ancaq bunların hamısı o, hiyləgərliklə, mərkə sənə deyəcək, sən də ona mehribanlıq eləyib deyinən: "Ay xanım, ay mənim gözümin işığı, bu savikdən ye gör nə şirindir". Əgər arvad onun lap balaca tikəsini də yesə, tez su götür, onun üzünə atıb deyinən: "İnsan cildindən çıx!" Sən nə istəsən, o, dönüb

¹ Savik – arpa unudur. Bu unun qarışığı ilə hazırlanan bir sıra yemək də (sulu xörək, xomir və s.) belə adlanır. İndiki halda, yaqın, adətən yola götürmək üçün bişirilən lavaş kimi bir şey nəzərdə tutulur.

həmin heyvan, ya quş olacaq. Sonra onu qoy orada qalsın, mənim yanama gəl, fikirləşib bir tədbir görürəm.

Bədr-Basim qoca ilə xudahafizləşib getdi, az getdi, çox getdi, gəlib saraya çatdı, arvadın yanına girdi, arvad onu görüb ucadan dedi: "Ay külfətim, yerin rahat, gen-bol olsun!" Sonra da o, ayağa qalxdı, Bədr-Basimi öpüb dedi: "Ay ağa, məni intizarda qoydun". Bədr Basim də cavabında dedi: "Mən əməmin yanında idim, əmim mənə doyuncu bu savikdən yedirdi". Oğlanın bu sözünü eşidib arvad dedi: "Bizdə bundan da yaxşı savik var". Sonra da o, oğlanın gətirdiyi saviki bir nimçəyə, öz savikini başqa nimçəyə qoyub dedi: "Bax bundan yeginən, o sənin savikindən yaxşıdır".

Bədr-Basim özünü elə göstərdi ki, guya onun savikindən yeyir: arvad yaqın eləyəndə ki, oğlan onun savikini yeyib, su götürdü, oğlanın üstünə səpib dedi: "Ay yaramaz, ay məlun öz cildindən çıx, taygöz, öntər bir qatır ol!" Ancaq Bədr-Basim insan cildindən çıxmıdı. Elə ki arvad onun dəyişməyib insan cildində qaldığını gördü, tez ayağa qalxdı, onun gözlərinin arasından öpüb dedi: "Ay mənim sevgilim, mən səninlə zarafat elədim. Buna görə mənim əlimdən qəzəblənmə". Bədr-Basim də cavabında dedi: "Ay xanım, vallahi, mən sənin əlindən heç qəzəblənməmişəm, özü də bilirəm ki, sən məni sevirsən. Mənim savikimin dadına bax". Arvad savikdən bir az götürüb yedi. Elə ki savik onun qarnına getdi, o, titrəməyə başladı, bunu görən Bədr-Basim tez su götürdü, arvadın üzünə səpib dedi: "İnsan cildindən çıx, dönüb qatır ol!" Arvad özünə baxmağa macal tapmamışdı ki, dönüb boz qatır oldu, onun gözlərindən yaş sel kimi axdı, arvad yanaqlarını Bədr-Basimin ayaqlarına sürtməyə başladı. Oğlan noxtanı onun başına keçirmək üçün ayağa qalxdı, ancaq nə qədər elədisə, qatır noxtanı başına keçirməyə qoymadı; belə olanda, oğlan onu burada qoyub qocanın yanına getdi, əhvalatı ona yerli-yerində danışdı. Qoca ayağa qalxdı, bir noxta gətirdi, ona verib dedi: "Bu noxtanı götür, apar onun başına keçir".

Bədr-Basim noxtanı qocadan aldı, arvadın yanına getdi, arvad oğlanı görən kimi yanına gəldi, oğlan noxtanı onun başına keçirdi, sonra qatıra mindi, saraydan çıxıb düz birbaşa qoca Abdullahın yanına yollandı. Abdullah arvadı görəndə ayağa qalxıb ona dedi: "Allah səni biabır eləsin, ay məlun!" Sonra da qoca Bədr-Basimə dedi: "Oğlum, daha sənin bu şəhərdə qalmaqın yaramaz. Bu qatıra min, hara istəyirsən onu sür get, ancaq məbadə noxtanı bir adama verərsən".

Bədr-Basim şah qocaya razılıq eləyib yola düşdü, az getdi, üz getdi, dərə-təpə düz getdi, üç gün-üç gecə yol getdi, gəlib bir şəhərin kənarına

çatdı. Qabağına bir ağsaqqal qoca çıxdı, qoca ondan soruşdu: "Oğlum, haradan gəlirsən?" Bədr-Basim də cavabında dedi: "Bu cadugər arvadın şəhərindən gəlirəm". Oğlanın bu sözünü eşidib qoca dedi: "Bu axşan mənə qonaqsan". Bədr-Basim qocanın təklifinə razı olub onunla getdi. Birdən bir qarı peyda oldu, qatırı görən kimi ağlamağa başlayıb dedi: "Allahdan başqa Allah yoxdur! Bu qatır, lap oğlumun gəbədən qatırına oxşayır. Oğlum öz qatırının dərdindən az qalır ölsün, mən də oğlumun bu halına dözə bilmirəm, az qalır ürəyim partlasın; ay ağa, səni Allaha and verirəm, bu qatırı mənə sat". Bədr-Basim də cavabında dedi: "Ana can, vallahi mən onu sata bilmərəm". Oğlanın bu sözünü eşidən qarı ucadan dedi: "Səni Allaha and verirəm, mənim sözümlü yerə salma. Əgər mən bu qatırı oğluma almasam, o hökmən öləcək". Sonra da qarı dil töküb yalvarmağa başladı, belə olanda, Bədr-Basim ona dedi: "Mən bu qatırı nə az, nə çox, min dinara satıram". Bunu deyəndə, Bədr-Basim özlüyündə belə fikirləşdi: "Bu qarı min dinarı haradan tapacaq?" Qarı qoltuğundan min dinar çıxartdı, bunu görüb Bədr-Basim şah dedi: "Ana can, mən səninlə zarafat eləyirdim, mən bu qatırı sənə sata bilmərəm". Qarı ona baxıb dedi: "Oğlum, bu şəhərdə heç kəs yalan danışmır, bu şəhərdə kim yalan danışsa, onu öldürürlər". Qarının bu sözünü eşidib Bədr-Basim şah qatırdan düşdü..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağılı yarımcıq qoydu.

Elə ki yeddi yüz əlli altıncı gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Bədr-Basim şah qatırdan düşdü, onu qarıya verdi, qarı noxtanı qatırın başından çıxartdı, ovcuna su doldurdu, qatırın üstünə səpib dedi: "Ay qızım, bu cildindən çıx, dönüb əvvəlki cildinə gir".

Qatır elə o saat dönüb əvvəlki cildinə girdi, hər iki arvad bir-birini qucaqladı, Bədr-Basim şah başa düşdü ki, bu qarı padşahın anasıdır, odur ki, qaçmaq istədi. Birdən arvad elə bərk fit çaldı ki, yer, göy lərzəyə gəldi, elə o dəqiqə qarının qabağında dağ boyda bir ifrit peyda oldu. Bədr-Basim qorxub yerindən tərpənmədi, qarı ifritin dalına mindi, qızını tərkine aldı, Bədr-Basim şahı öz qabağında əyləşdirdi,

ifrit onları götürüb göyə uçdu, heç bir saat keçməmişdi ki, onlar Lab şahın sarayına çatdılar. Elə ki arvad şahlıq taxtında əyləşdi, üzünü Bədr-Basimə tutub dedi: "Ay yaramaz, mən bu yerə sahib oldum, istədiyimə çatdım, gör indi sənin də başına, o tərəvəz satan qocanın da başına nə oyun açacağam! Mən ona nə qədər yaxşılıq eləmişəm, ancaq o mənə həmişə pislik eləyib, sən təkcə onun köməyi ilə öz istəyinə çatdın". Sonra arvad su götürdü, Bədr-Basimin üstünə səpib dedi: "İndiki cildindən çıx, dönüb quşların ən çirkini, ən murdarı ol". Bədr-Basim o saat dönüb ən çirkin, ən murdar bir quş oldu. Arvad onu qəfəsə salıb ac-susuz qoydu. Ancaq kənzilərdən biri onu gördü, yazığı gəldi, Lab şahdan gizlincə ona yemək, içmək verməyə başladı. Günlərin bir günü kənz gördü ki, xanımının başı qarışıqdır, saraydan çıxıb düz birbaşa qoca tərəvəz alverçisinin yanına getdi, əhvalatı ona xəbər verib dedi: "Lab şah sənin qardaşoglunu məhv etmək istəyir". Kənzin bu sözünü eşidən qoca ona razılıq eləyib dedi: "Mən hökmən şəhəri onun əlindən alıb onun əvəzinə səni padşah eləyəcəyəm".

Sonra o elə fit çaldı ki, yer, göy lərzəyə gəldi, elə o dəqiqə onun qabağında dörd qanadlı bir ifrit peyda oldu, qoca ona dedi: "Bu qızı götür, Dəniz Cüllənarın şəhərinə, onun anası Fəraşanın¹ yanına apar, onlar cadugərliyi yer üzərində hamıdan yaxşı bacarırlar". Sonra da qoca kənzə dedi: "Elə ki o şəhərə çatdın, onlara dəginən ki, Bədr-Basim şah Lab şahın yanında əsirdir".

Ifrit qızı götürüb göyə qalxdı, qoca getdi, heç bir saat keçməmiş onu dəniz Cüllənarın sarayına endirdi. Kənz sarayın damından düşüb şahzadə xanım Cüllənarın yanına girdi, əyləyib onun qabağında yeri öpəndən sonra oğlunun başına gələn əhvalatı əvvəldən axıracan, yerli-yerində ona naql elədi. Cüllənar onun üçün ayağa qalxdı, ona hörmət elədi, razılıq elədi, şəhərdə təbilləri çalmağa başladılar, Cüllənar şəhər camaatına, padşahlığa, əyanlarına xəbər verdi ki, Bədr-Basim şah tapılıb. Sonra Dəniz Cüllənar, onun anası Fəraşa, qardaşı Salih cinlərin bütün qəbilələrinə, bir də dəniz qoşun-ləşkərini çağırırdılar, çünki əs-Səməndəl şah əsir alınandan sonra cinlərin padşahları ona itaət eləmişdilər, onlar göylə uçub cadugərin şəhərinə endilər, bir göz qırpmında sarayı qarət eləyib, cinlərdən orada kim vardisa hamısını qırdılar. Cüllənar kənzdən soruşdu: "Hanı mənim oğlum?" Kənz də gedib qəfəsi Cüllənar üçün gətirdi, içindəki quşu götürüb dedi: "Bu da sənin oğlun". Belə olanda, şahzadə Cüllənar quşu qəfəsdən çıxartdı, ovcu ilə

¹ Fəraşa – ərəbcə pərvana deməkdir.

su götürdü, quşun üstünə səpib dedi: "Bu cildindən çıx, dönüb əvvəlki kimi adam ol!" Cüllənar sözünü deyib qurtarmağa macal tapmamışdı ki, Bədr-Basim silkələndi, dönüb əvvəlki kimi adam oldu. Elə ki anası onu əvvəlki kimi adam cildində gördü, tez ayağa qalxdı, qucaqlayıb bağrına basdı, Bədr-Basim də dayısı Salih, nənəsi Fəraşa, xalaqızları kimi hönkür-hönkür ağladı, onlar oğlanın əl-ayağını öpməyə başladılar.

Sonra Cüllənar şeyx Abdullahın dalınca adam göndərdi, oğluna elədiyi yaxşılığa görə ona razılıq elədi, oğlunun barəsində xəbər göndərdiyi həmin kənizi ona ərə verdi. Şeyx kəninin yanına girdi, sonra Cüllənar onu bu şəhərin padşahı elədi. Cüllənar şəhərdə qalan müsəlman camaatını çağırub şeyx Abdullaha itaət eləyəcəklərinə, ona sədaqətlə qulluq eləyəcəklərinə and içdirdi, onlar da dedilər: "Baş üstə, itaət borcumuzdur!"

Sonra Cüllənar, onun qohumları şeyx Abdullahla xudahafizləşdilər, öz şəhərlərinə yollandılar: elə ki onlar gəlib öz saraylarına girdilər, şəhər camaatı onları təbilləri çala-çala, şadlıqla qarşıladı, onlar öz padşahları Bədr-Basimin sağ-salamat qayıdıb gəldiyinə elə şad oldular ki, üç gün üç gecə şəhəri bəzədilər. Sonra Bədr-Basim şah öz anasına dedi: "Ana can, mənim bircə evlənməyim qalıb, biz hamımız bir yerdə olarıq". Anası da cavabında dedi: "Oğlum, sənin fikrin çox yaxşı fikirdir, ancaq bir az səbir elə, qoy biz soraqlaşaq görək padşah qızlarından sənə kim yaraşır". Oğlanın nənəsi Fəraşa, xalaqızları, dayısı ona dedilər: "Ay Bədr-Basim, bu işdə biz elə bu saat sənə kömək etməyə başlarıq".

Sonra arvadlar ayağa qalxıb hərəsi bir məmləkətə qız axtarmağa getdi, Dəniz Cüllənar da öz kənzilərini ifritlərin boynuna mindirib göndərdi, özü də onlara dedi: "Bir dənə də olsun şəhər, şah sarayı qoymayın qalsın, hamısına nəzər yetirin, orada olan gözəl qızlara baxın". Bədr-Basim bu işdə onların necə canfəşanlıq elədiyini görüb anası Cüllənara dedi: "Ana can, bu işdən əl çək, mənə əs-Səməndəl şahın qızı Cövhərdən başqa heç kəs lazım deyil, axı o, doğrudan da, öz adı kimi dürdandır". Bədr-Basim şahın bu sözünü eşidib anası dedi: "Sənin nə istədiyini mən başa düşdüm".

Sonra Cüllənar elə o saat adam göndərdi ki, gedib əs-Səməndəl şahı gətirsinlər. Elə o dəqiqə gedib onu gətirdilər. Elə ki əs-Səməndəl şahı gətirdilər, Cüllənar Bədr-Basimin dalınca adam göndərdi, o, gələn kimi anası ona əs-Səməndəl şahın gəldiyini xəbər verdi. Bədr-Basim onun yanına girdi, oğlanın gəldiyini görüb əs-Səməndəl şah ayağa

qalxdı, salam verib ona cansağılığı arzuladı, sonra Bədr-Basim şah onun qızı Cövhəri ondan istədi, padşah da cavabında yalvara-yalvara dedi: "O, sənə qurbandır, o sənin kənzindir, sənin hüsurunda dayanıbdır". Sonra əs-Səməndəl şah yaxın adamlarından bəzilərinə öz ölkəsinə göndərib onlara əmr elədi ki, qızı Cövhəri gətirsinlər, həm də ona xəbər versinlər ki, atası, dəniz Cüllənarın oğlu Bədr-Basim şahın yanındadır.

Belə olanda, qasidlər göylə uçdular, bir müddət gözdən itdilər, sonra qayıdıb gəldilər, şah qızı Cövhər də onlarla gəldi. Qız atasını görüb yanına gəldi, onu qucaqladı, padşah da ona baxıb dedi: "Qızım, bil və agah ol ki, mən səni bu igid padşaha, qorxu bilməz şirə, şahzadə xanım Cüllənarın oğlu Bədr-Basim şaha ərə vermişəm. O öz zamanəsinin ən yaxşı adamlarından biridir, onların hamısından artıqdır, padşahlığına görə də, əsil-nəcəbətinə görə də onların hamısından artıqdır, özü də o, təkcə sənə yaraşır, sən də təkcə ona yaraşırsan". Şah qızı da cavabında dedi: "Ata can, mən sənin sözündən çıxma bilmərəm, necə istəyirsənsə, elə də ələginən. Dərd-qəmim qurtardı, mən onun kənzilərdən biriyəm".

Belə olanda, hakimləri, şahidləri çağurdular, şahzadə xanım Dəniz Cüllənarın oğlu Bədr-Basim şahla, şah qızı Cövhərin kəbinini kəsdilər. Şəhər camaatı şəhəri bəzədi, təbilləri çalmağa başladılar, zindanda olanların hamısını azad elədilər, padşah dul arvadları, yetimləri geyindirdi, divanxana əyanlarına, əmirlərə, adlı-sanlı adamlara ənam verdi. Düz on gün, gecə-gündüz toy elədilər, camaat şadlıq elədi, on cür libasda gəlinin duvağını Bədr-Basimin qabağında açdılar.

Sonra Bədr-Basim şah əs-Səməndəl şaha böyük ənam verdi, onu öz məmləkətinə, arvad-uşağının, qohum-qardaşının yanına göndərdi. Onlar Kefləri pozan, Məclisləri dağıdan gələnəcən yeyib-İçdilər, kef çəkəndilər, şad-xürrəm ömür sürdülər. Onların əhvalatı burada qurtardı. Allah onların hamısına rəhmət eləsin!"

MÜNDƏRİCAT

Cudarin nağılı (607-624-cü gecələr)	7
Əciblə Qəribin əhvalatı (624-680-ci gecələr)	53
Utba ilə Rəyyanın əhvalatı (680-681-ci gecələr)	193
Ən-Nümanın qızı Hindinin əhvalatı (681-683-cü gecələr)	199
İkrimə ilə Xüzeymənin əhvalatı (683-684-cü gecələr)	202
Yunusla yad adamın əhvalatı (684-685-ci gecələr)	208
Ər-Rəşidlə qızın əhvalatı (685-686-cı gecələr)	214
Əl-Əsmai ilə üç qızın əhvalatı (686-687-ci gecələr)	217
Mosullu İbrahimlə şeytanın əhvalatı (687-688-ci gecələr)	221
Cəmillə əmisi oğlunun əhvalatı (688-691-ci gecələr)	225
Müaviyə ilə bədəvinin əhvalatı (691-693-cü gecələr)	232
Damra ilə məşuqəsinin əhvalatı (693-695-ci gecələr)	239
Mosullu İshaqla korun əhvalatı (695-696-cı gecələr)	244
İbrahimlə novcavanın əhvalatı (696-697-ci gecələr)	249
Vəzir ibn Mərvanla novcavanın əhvalatı (697-698-ci gecələr)	253
Hiyləgər Dəlilə ilə qahirəli Əli əz-Zeybəqin əhvalatı (698-719-cu gecələr)	256
Ərdəşirlə Həyan ən-Nüfusun əhvalatı (719-738-ci gecələr)	327
Bədr-Basimlə Cövhərin nağılı (738-756-cı gecələr)	385

MİN BİR GECƏ

SƏKKİZ CİLDDƏ
VI CİLD
607-756-cı gecələr

"ŞƏRQ-QƏRB"
BAKİ
2007

Buraxılışa məsul: *Əziz Güləliyev*
Texniki redaktor: *Rövşən Ağayev*
Tərtibatçı-rəssam: *Nərgiz Əliyeva*
Kompüter səhifələyicisi: *Yeganə Əsgərova*
Korrektor: *Elnaz Xəlilqızı*

Yığılmağa verilmişdir 09.08.2007. Çapa imzalanmışdır 08.11.2007.
Formatı 60x90 $\frac{1}{16}$. Fiziki çap vərəqi 27. Ofset çap üsulu.
Tirajı 25000. Sifariş 217.

Kitab "PROMAT" mətbəəsində çap olunmuşdur.

